การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด

Integrated Buddhist Knowledge Management in Keeree Srisakornwittaya School, Trat Province

พระนันทิศักดิ์ ธมฺมานนฺโท (ลิ้มนันทิภาคย์)[1] พระเทพปริยัติเมธี[2] และศิริโรจน์ นามเสนา[3]

Phrananthisak Dhammanando, Phrathepparyattimethi and Sirirote Namsena

Received: September 26, 2022

Revised: April 18, 2023

Accepted: June 13, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการความรู้ตามทฤษฎีตะวันตกและตามหลักพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาสภาพปัญหาระบบการจัดการความรู้ในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด และ 3) นำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 รูป/คน การสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 รูป/คน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) การจัดการความรู้ตามทฤษฎีตะวันตก คือการจัดการใช้ความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินงาน เพื่อใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมเกิดความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยทฤษฎีการจัดการแบบใหม่ ที่มีทฤษฎีการบริหารจัดการ ทฤษฎีการบริหารเชิงระบบ ทฤษฎีองค์การแห่งการเรียนรู้ อาศัยความรู้ของศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจนนำไปสู่เป้าหมาย โดยการนำหลักธรรมะมาบูรณาการ ส่งเสริมให้องค์กร เห็นถึงความสำคัญในการจัดการความรู้แบบสมัยใหม่ 2) ปัญหาทางการเรียนในรายวิชา พระพุทธศาสนาไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานด้านผู้เรียน และด้านบุคลากรที่สอน ปัญหาความเสี่ยง จากความเจริญด้านวัตถุในวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้เยาวชนสมัยใหม่ไม่สนใจศาสนา และปัญหารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

[1] คณะสงฆ์จังหวัดตราด; Sangha in Trat Provincial

[2-3] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity

Corresponding author, e-mail: phrananthisak2509@gmail.com, Tel. 089-9311869

และ 3) การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา ประกอบด้วย 1) การจัดการการความรู้หลักสูตรเชิงพุทธบูรณาการ ที่ใช้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็น แกนกลางเรียนรู้เนื้อหาวิชาความจริงของสรรพสิ่ง โลกและชีวิต แห่งความเป็นมนุษย์ วิถีธรรมชาติ 2) การจัดการการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรเอกชนและชุมชนศรัทธาในโรงเรียนทำหน้าที่ “บ่มเพาะคนดีคนเก่งและมีความสุข” 3) กิจกรรมการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ 3.1) บูรณาการในการเรียนการ 3.2) บูรณาการในวิถีชีวิต พัฒนาคุณธรรม 3.3) บูรณาการไตรสิกขาทุกวัน

คำสำคัญ: การจัดการความรู้, ทฤษฎี, พุทธบูรณาการ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study knowledge management according to western theory and Buddhism; 2) to study the problems of knowledge management system in Keeree Srisakornwittaya School, Trat Province; and 3) to present an integrated Buddhist knowledge management model in Keeree Srisakornwittaya School, Trat Province. It was a qualitative research collecting data by using interviews with 25 key informants, focus group discussion with 7 experts using content analysis techniques. The research findings were as follows: 1) knowledge management according to western theory was to use knowledge management and experience in operations to use resources appropriately to achieve success efficiently with new management theory consisting of management theory, systems management theory, learning organization theory relying on the knowledge of various sciences, resulting in a clear body of knowledge leading to the goal by bringing Dhamma principles to integrate for encouraging the organization to see the importance of modern knowledge management; 2) learning problems in the Buddhism course did not meet the standard criteria for learners and teaching personnel. Risk problems from material prosperity in western culture made modern youths not interested in religion and the problems of the social model of learning and;3) integrated Buddhist knowledge management in Keeree Srisakornwittaya

School consisted of 1) knowledge management in integrated Buddhist curriculum that used mathematics and science as the core, learned the truth of things subject matter, the world and life of human beings, and the natural way; 2) in terms of integrated Buddhist knowledge management, school personnel, parents, NGOs and communities had faith in school to do their job, namely "cultivate good, talented and happy people"; 3) integrated Buddhist knowledge management activities consisted of 3.1) integration in learning; 3.2) integration in way of life, moral development; 3.3) integration of Sikkha 3 in every day.

Keywords: Knowledge Management, Theory, Buddhist Integration

บทนำ

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดพัฒนาของความรู้ และเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งผลให้ องค์กรมีสมรรถนะสูง (เป็นเลิศ) การจัดการความรู้จึงนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์กร โดยเฉพาะองค์กร ด้านการศึกษา หัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใต้บรรยากาศกัลยานิมิตร การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ เผยแพร่องค์ความรู้ และนำเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์

การจัดการความรู้เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ และประสบการณ์ในการดำเนินงาน เพื่อใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมเกิดความสำเร็จ ด้วยทฤษฎีการจัดการแบบใหม่ ที่มีทฤษฎีการบริหารจัดการ ทฤษฎีการบริหารเชิงระบบ ทฤษฎีองค์การแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น อาศัยความรู้ของศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจนนำไปสู่เป้าหมาย โดยการนำหลักธรรมะมาบูรณาการ ส่งเสริมให้องค์กร เห็นถึงความสำคัญในการจัดการความรู้แบบสมัยใหม่ (จริยา ปันทวังกูร และกิตติศักดิ์ ดียา, 2563) การนำเอาแนวคิดทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานศึกษาของตนเอง ทฤษฎีที่เหมาะสมกับการบริหารการศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลจนบรรลุเป้าหมายขององค์การ ทั่งนี้ มีนักวิชาการแสดงแนวคิดถึงกระบวนการจัดการไว้ดังนี้ ทฤษฎีการบริหารเชิงระบบ ที่ได้ประยุกต์กระบวนการจัดการ ให้สั้นลง เรียกว่า วัฏจักรเดมิ่ง (Deming cycle) หรือ PDCA ซึ่งประกอบไปด้วย P = Plan การวางแผน การดำเนินงานด้วยความรอบคอบ และกำหนดหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนาในสิ่งต่าง ๆ D = Do การนำแผนที่ได้วางไว้ไปปฏิบัติ หมายถึงการดำเนินการกระทำ ตามแผน โดยมีโครงสร้างวิธีการและผลของการดำเนินการที่มีความ

สอดคล้องกับแผนที่ได้วางไว้ C = Check การตรวจสอบ หมายถึงการประเมินแผนหรือการประเมินโครงสร้างการประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลของการดำเนินงานที่ได้ตั้งไว้ A = Action การนำแผนที่ได้แก้ไขแล้วไปปฏิบัติใหม่ หมายถึงการนำ ผลการประเมินมาพัฒนาแผน มีโครงสร้างหรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใดที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนา (สมคิด บางโม, 2562) สรุปว่าการจัดการใช้ความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพเห็นได้จากทฤษฎีการจัดการแบบใหม่ ในยุคของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ ยังอาศัยความรู้ของศาสตร์ต่าง ๆ มาเพื่อประยุกต์ใช้ ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจนเพื่อการพัฒนา นำไปสู่เป้าหมายที่ยั่งยืน

โรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา (วัดท่าน้ำล่าง) จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นโรงเรียนประถมศึกษาการศึกษาจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม รับนักเรียนเข้าเรียนทั้งนักเรียนปกติและนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ สำนักเรียนปกติมีทั้งนักเรียนเก่ง ปานกลางและอ่อนคละกันในชั้นเรียน จึงทำ ให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถแตกต่างกัน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอน จึงควรมีการจัดการ เรียนรู้แบบพุทธบูรณาการสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการหลายท่านเช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺจิตโต) พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส เฉลิม ฟักอ่อน (2562), ธีระ รุญเจริญ และศรีไพร จันทร์เขียว ได้ให้ความเห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เป็นวิธีสอนที่ดีที่สุดในสมัยปัจจุบันที่ควรนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนนักเรียนในโรงเรียนที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ดีและมีความเหมาะสมกับปัญหาชีวิตนักเรียนที่เกิดขึ้น สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริงได้รวมทั้งการศึกษา จากงานวิจัยพบว่า การจัดการความรู้พระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ ทำให้ผลทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยาประสบกับปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่ยังไม่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชีวิตนักเรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ตามทฤษฎีตะวันตกและตามหลักพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาระบบการจัดการความรู้ในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิจัยการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาทฤษฎีและแนวคิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นำมาบูรณาการในการพัฒนาโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก 1) กลุ่มด้านผู้นำทางศาสนา 2) กลุ่มด้านผู้นำ 3) กลุ่มด้านผู้บริหารการศึกษา 4) กลุ่มด้านผู้ปกครองนักเรียน 9 รวมทั้งหมด 34 รูป/ คน เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญที่สามารถให้ข้อมูล ในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาของนักเรียนในสถานศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ ศึกษาเนื้อหาจากเอกสารและงานวิจัยอย่างละเอียดแล้วบันทึกข้อมูลของนักเรียนในโรงเรียนคีรีศรี สาครวิทยา จังหวัดตราด ตามกรอบแนวความคิดการวิจัยที่ได้วางไว้ แล้วนำข้อมูลสำคัญเหล่านั้น ไปสรุปวิเคราะห์ การวิเคราะห์และสรุปข้อมูล หาแนวคิดที่ปรากฏตามนัยที่ได้วางไว้ แล้วสรุปนัยสำคัญเหล่านั้น

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับสภาพปัญหา ในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด ผู้วิจัยได้กำหนด ไว้ คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ นักเรียน ระดับชั้นประศึกษาปีที่ 1-6 ของโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด รวมทั้งการลงเก็บ ข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเองตามระเบียบวิธีวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การสังเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่สอดคล้องกันเพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ในบางประการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ระยะที่ 3 การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรี สาครวิทยา จังหวัดตราด นำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล 2) อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็นพรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล ตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่างและความเชื่อมโยงกับบริบท 3) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็น เรียงความ และรายงานผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การจัดการการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด พบว่า การจัดการความรู้คือการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลแบบปัจเจกปัญญา ซึ่งเป็นความรู้เฉพาะตัว (ปัจจัตตัง) (Tacit Knowledge) มาพัฒนาให้เป็นระบบสาธารณปัญญา (Explicit

Knowledge) ในรูปของเอกสารและสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ใครก็ตามสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารและบุคลากร ของ โรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรเอกชนและชุมชน ควรตระหนักและศรัทธา ในโรงเรียนที่ทำหน้าที่ให้การ “บ่มเพาะคนดีคนเก่งและมีความสุข” การบริหารตามแนวใหม่ยุคโลกาภิวัตน์ ตามกระบวนการทฤษฎีตะวันตก ที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุง และบูรณาการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม สามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในการ ดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่จริงได้ซึ่งมีวิธีการสำคัญอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) บูรณาการในการเรียนการสอน 2) บูรณาการในวิถีชีวิตด้วยการสร้างระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม ที่เรียกว่าวินัยชาวพุทธ 3) บูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน ด้วยการดำเนินชีวิต ตามปกติธรรมดาทั้ง 3 ด้าน ประกอบได้ด้วย ด้านศีล ด้านจิตใจและด้านปัญญา

2. สภาพปัญหาการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด พบว่า

2.1. ด้านการบริหารจัดการ เรื่องของ งบประมาณ ที่จำเป็นควรมีกระบวนการที่ชัดเจน การบริหารให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีกระบวนการควบคุมและตรวจสอบให้เป็นไปตามนโยบายหรือแผนงานที่ได้กำหนดไว้

2.2. ด้านกายภาพ เกี่ยวกับห้องพุทธธรรม สถานที่ไม่สามารถรองรับจำนวนนักเรียนได้อย่างเพียงพอ เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องไม่ควร เพิกเฉย เพราะเรื่องของอาคารสถานที่ เป็นสภาพแวดล้อมเบื้องต้นที่จะทำ ให้นักเรียนสามารถซึมซับความเป็นชาวพุทธได้จากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

2.3. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ผู้ปกครองและนักเรียนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง มีความเป็นวัตถุนิยมมากเกินไป อีกทั้งนักเรียนไม่สามารถนำเอาหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพราะคิด ว่าหลักธรรมเกี่ยวข้องกับวัดและพระเท่านั้น

2.4. ด้านการเรียนการสอน โรงเรียนยังขาดบุคลากรที่มีความรู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับคำสอนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ขาดความเชี่ยวชาญที่จะนำคำสอนมาประยุกต์ใช้และเป็นแบบอย่างที่ชัดเจน

2.5. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ครูและนักเรียนยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศวิถีพุทธได้อย่างเต็มที่ เพราะบุคลากรบางกลุ่มยัง ไม่เห็นความสำคัญและไม่ค่อยให้ความร่วมมือรวมถึงผู้ปกครองของนักเรียนที่นับถือต่างศาสนา

2.6. ด้านการพัฒนาบุคลากร ครูและนักเรียนยังไม่สามารถสร้าง รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะโดยปกติวิถีชีวิตของคนไทย จะยิ้มแย้มแจ่มใสและมีน้ำใจเป็นทุนเดิม อยู่แล้ว ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาวิจัย

3. การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด พบว่า แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการตามกระบวนการ คือ

Plan (วางแผน) การวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ ครอบคลุมถึงการกำหนดหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ

Do (ปฏิบัติตามแผน) การดำเนินการตามแผน ประกอบด้วยการมีโครงสร้างรองรับการดำเนินการ เช่น การกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการดำเนินการ มีผู้รับผิดชอบดำเนินการได้ตามที่กำหนดไว้ มีการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการตาม ระยะเวลาที่กำหนด และตามงบประมาณที่กำหนดไว้

Check (ตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน) การประเมินแผน ประกอบด้วย การประเมินโครงสร้างที่รองรับการดำเนินการ การประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลของการดำเนินงานตามแผนที่ได้ตั้งไว้โดยการกำหนดวิธี/รูปแบบการประเมิน มีรูปแบบของการประเมินเหมาะสม ผลของการประเมินตรงกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้มีปัญหา/จุดอ่อนที่พบในการดำเนินการ และข้อดี/จุดแข็งของการดำเนินการ

Act (ปรับปรุง แก้ไข) การนำผลการประเมินมาพัฒนาแผน ประกอบด้วยการนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ว่ามี โครงสร้างหรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใดที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนาสิ่งที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไปอีก และสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินการใหม่ที่เหมาะสม

3.1 รูปแบบหลักสูตรเชิงพุทธบูรณาการ เป็นหลักสูตรบูรณาการที่ใช้ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เป็น แกนกลาง เรียนรู้เนื้อหาวิชา

3.2 รูปแบบการจัดการการความรู้เชิงพุทธ บูรณาการบุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรเอกชนและชุมชน เพื่อให้องค์กร ประสบ ความสำเร็จ

3.3 รูปแบบกิจกรรมการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาครูจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการผ่านกิจกรรมการ เรียนการสอนในชั้นเรียน ซึ่งแผนการสอนบูรณาการและสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม คุณลักษณะ และค่านิยมอันพึงประสงค์การบูรณาการวิชาพุทธศาสนา ต้องสามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในการ ดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่จริงได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. โรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา ได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา อาจารย์ ครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษา ที่เชื่อมโยงกับสถาบันศาสนา ในสถานศึกษา หล่อหลอมคุณธรรมที่ดีงาม ตามแนวปรัชญา สมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีจุดเน้นสำคัญ คือการพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าใน ตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการจัดการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นคุณธรรมจริยธรรม จัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลายวิธี กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เช่น การเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการคิด กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งการใช้สื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนา ผู้เรียนอย่างแท้จริง โรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด การจัดการความรู้ตามทฤษฎีตะวันตก คือการจัดการใช้ความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินงาน ด้วยทฤษฎีการจัดการแบบใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดประดิสิษฐ์ ตาโภ (ประคองสาย) (2557) พบว่าการจัดการความรู้ตามทฤษฎี ตะวันตก ประกอบด้วยกระบวนการบริหารที่ เรียกว่า วงจรคุณภาพ นำไปพัฒนางาน (PDCA) ดังนี้ 1) การวางแผน (Plan) แผนที่จะกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการ แก้ปัญหาหรือพัฒนา 2) การ ปฏิบัติ (Do) การนำทางเลือกที่ตัดสินใจไปวางแผนร่วมมือ แก้ไขปัญหาให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ 3) การตรวจสอบ (Check) การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล 4) การปรับปรุง (Act) การ กำหนดการดำเนินงานเพื่อแนวปฏิบัติในอนาคตและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ การนำหลักธรรมมาบูรณาการ

2. สภาพปัญหาของการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด พบว่าปัญหา 6 ด้าน 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านกายภาพ 3) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต 4) ด้านการเรียนการสอน 5) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ 6) ด้านการพัฒนาบุคลากร ซึ่งมีความสอดคล้อง กับงานวิจัยของพระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), เกษม แสงนนท์ (2562) พบว่า ความร่วมมือร่วมใจกัน จะเป็นเครื่องช่วยนำพาให้การบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธประสบผลสำเร็จได้ โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ซึ่ง ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านการพัฒนาบุคลากร ให้เป็นไปตามหลักพุทธธรรม ทางพระพุทธศาสนา โดยมี

ผู้บริหาร ครู บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง และพระสงฆ์ เป็นผู้ขับเคลื่อน แผนงานหรือนโยบายร่วมกัน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืนถาวร ต่อไป

3. รูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด พบว่า องค์การทั้งสาม ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นองค์กรหลักที่คอยให้การสนับสนุนร่วม กำหนดแผนงานร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), เกษม แสงนนท์ (2562) พบว่า การจัดการศึกษาในแต่ละ โรงเรียน ควรมีรูปแบบแนวเดียวกัน มาตรฐานเดียวกันและเสมอภาคกัน ทั้งชุมชน ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ผู้บริหาร และนักเรียน ในพื้นที่ การจัดสรรทรัพยากรให้ทั่วถึงเกิดประโยชน์ซึ่งสอดคล้องกับงานของพระมหาสุนันท์ สุนนฺโท (รุจิเวทย์), พระมหากำพล คุณงฺกโร (มาลัย) (2558) พบว่า โครงการโรงเรียนวิถีพุทธสามารถดำเนินการ จนสำเร็จตามเป้าหมายได้เพราะ บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้แรกให้เยาวชนหรือผู้เรียนได้รู้จักการใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัว ที่แต่ละครอบครัวก็จะมีมาแตกต่างกันของแต่ละครอบครัว (วิถีชีวิต) วัดเป็นแหล่งเรียนรู้อีกแห่งหนึ่งที่มีความผูกพันกับคนไทยกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเสมอมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำของแต่ละท้องถิ่น (วิถีวัฒนธรรม) โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนได้มีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ไม่มีวันหมดสิ้น (วิถีการเรียนรู้)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แนวคิดในการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนคีรีศรีสาครวิทยา จังหวัดตราด มีหลักการจัดการความรู้ คือการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลแบบปัจเจกปัญญา ซึ่งเป็นความรู้เฉพาะตัว (ปัจจัตตัง) (Tacit Knowledge) มาพัฒนาให้เป็นระบบสาธารณปัญญา (Explicit Knowledge) เพื่อให้ใครก็ตามสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารและบุคลากร ของ โรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรเอกชนและชุมชน ควรตระหนักและศรัทธาในโรงเรียนที่ทำหน้าที่ให้การ “บ่มเพาะคนดีคนเก่งและมีความสุข” โดยการนำเอาการบริหารตามกระบวนการทฤษฎีตะวันตก ที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุง A = Action ควบคู่ไป กับการบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อการพัฒนาที่เป็นรูปแบบดังนี้ 1) รูปแบบหลักสูตรเชิงพุทธบูรณาการ 2) รูปแบบการจัดการการความรู้เชิงพุทธบูรณาการบุคลากรในโรงเรียน 3) รูปแบบกิจกรรมการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ จะเห็นได้ว่าบ้าน วัด และโรงเรียน จะร่วมกันเป็นผู้กำหนดแผน/นโยบายร่วมกัน

และร่วมกันลงมือปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในส่วนของการจัดการความรู้ด้านต่าง ๆ สรุป บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้แรกของแต่ละครอบครัว (วิถีชุมชน) วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ความผูกพันกับคนไทย กับวิถีการดำเนินชีวิต (วิถีวัฒนธรรม) โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ (วิถีการเรียนรู้)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารรวมทั้งครูผู้สอนควรจริงจังและเข้มงวดต่อคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของนักเรียนให้มากขึ้น การมีจิตสาธารณะ การเรียนการสอนควรให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมนักเรียนควบคู่กันไป โดยเน้นผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ

2. ผู้บริหารควรมีเหตุผล มีความเฉลียวฉลาดรอบรู้อย่างมีองค์รวม มีความพอเพียงในการดำเนินชีวิต ไม่ประมาท กล้าเปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญก้าวหน้า

3. ผู้บริหารควรเพิ่มมาตรการส่งเสริมการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธและแนว ทางการปฏิบัติงานด้านหลักการเป็นอยู่อย่างพอเพียงทั้งการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. โรงเรียนเป็นแหล่งบ่มเพาะคนดี สังคมร่วมสร้างคนดีสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2. โรงเรียนเน้นฝึกฝนทักษะ เช่นทักษะทางภาษา ทักษะการคิดคำนวณ ทักษะการคิดทักษะในศตวรรษที่ 21 เป็นต้น ให้มีความรู้ ความสามารถที่จะประกอบอาชีพสุจริตได้

3. โรงเรียนส่งเสริมและสร้างวัฒนธรรมทางปัญญาเป็นอยู่ด้วยปัญญามีเหตุมีผลและไม่งมงาย ครูต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีคุณธรรม มีความสามารถในการสอน

เอกสารอ้างอิง

จริยา ปันทวังกูร และกิตติศักดิ์ ดียา. (2563). การจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษา. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 10*(3), 289-303.

เฉลิม ฟักอ่อน. (2562). *การออกแบบการเรียนรู้อิงมาตรฐานตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 โดยเทคนิค Backward Design*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประสานมิตร.

พระปลัดประดิสิษฐ์ ตาโภ (ประคองสาย). (2557). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), เกษม แสงนนท์. (2562). *โรงเรียนวิถีพุทธ (Buddhist Oriented School) นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์.* พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท (รุจิเวทย์) และพระมหากำพล คุณงฺกโร (มาลัย). (2558). *พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ*. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมคิด บางโม. (2562). *องค์การและการจัดการ.* กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.

การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

A Study of Current Conditions and the Need to Promote Teacher s' ability to Manage Learning under the Primary Education Service Area Office

ปิยะภรณ์ ปิยะแสงทอง[1] รสวลีย์ อักษรวงศ์[2] และชวลิต ชูกำแพง[3]

Piyaporn Piyasangtong, Rosewalee Ugsornwong and Chowwalit Chookhampaeng

Received: October 30 2022

Revised: April 02, 2023

Accepted: April 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างคือ ครูผู้สอนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปีการศึกษา 2563 จำนวน 500 คน สุ่มเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละภาค 5 ภาค และสุ่มจับฉลากรายชื่อโรงเรียนตามขนาดของโรงเรียน แล้วทำการสุ่มจับฉลากครูในโรงเรียนแต่ละขนาด เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถาม มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันและความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.94, S = 0.66 และ $\bar{X}$ = 4.21, S = 0.70) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้านทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ สื่อ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 2) ด้านบูรณาการความรู้และศาสตร์การสอนในการวางแผนและจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีปัญญารู้คิด และมีความเป็นนวัตกร 3) ด้านการดูแล

[1-2] มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี; Ubon Ratchathani Rajabhat University

[3] มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; Mahasarakham University

Corresponding author, e-mail: Piyaphorn.Piya@gmail.com, Tel. 081-3878827

ช่วยเหลือ และพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามศักยภาพ สามารถรายงานผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ 4) ด้านการจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนโดยตระหนักถึงสุขภาวะของผู้เรียน 5) ด้านการวิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 6) ด้านการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งทุกด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อจัดลำดับตามความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู ที่ต้องการได้รับการส่งเสริม คือ ด้านการวิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นจึงควรมีกระบวนการสนับสนุนให้ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ด้านนี้ให้เพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: ความต้องการการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้, ความสามารถในการจัดการเรียนรู้, ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

Abstract

The purpose of this research article was to study the current conditions and the needs for promoting the ability of teachers in learning management under the Primary Educational Service Area Office. It was a survey research. The sample was 500 teachers of schools under the Primary Educational Service Area Office, academic year 2020 by random sampling from each educational area of 5 regions. The list of schools will be randomly drawn according to the size of the schools. Then teachers were randomly drawn for each size of the schools. Data were collected by answering questionnaires with a confidence level of 0.92. Data were analyzed using frequency, percentage, mean and standard deviation. The results of the research revealed that the current conditions and the needs for promoting the ability of teachers in learning management under the Primary Educational Service Area Office, overall were at the high level ($\bar{x}$= 3.94, S = 0.66 and $\bar{x}$= 4.21, S = 0.70) respectively. When considering each of the 6 aspects: 1) in terms of curriculum development, school learning management, media, learning measurement and evaluation; 2) in the aspect of the integration of knowledge and pedagogical science in planning and learning

management that can develop learners to have intelligence and thinking as well as being an innovator; 3) in terms of the care, assistance and development of individual learners according their potential, there was ability to systematically report the results of the development of learners' quality; 4) in the aspect of organizing activities and creating a learning atmosphere to make learners happy in learning by being aware of the health of learners.

Keywords: Need for Promoting Learning Management, Ability in Learning Management, Teachers under the Primary Educational Service Area Office

บทนำ

โลกยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รวดเร็ว และยากจะคาดการณ์ ที่เรียกว่า VUCA ซึ่งได้แก่ โลกที่มีความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความสลับซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity) ซึ่งมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงด้านแรงงาน การทำงาน ทักษะหรือสมรรถนะสำคัญ รวมทั้งสถานที่ทำงาน ซึ่งเป็นความท้าทายในการปรับตัวขององค์กร ผู้บริหาร และพนักงานขององค์กร ความเปลี่ยนแปลงที่อาจส่งผลถึงความสำเร็จหรือล้มเหลว การศึกษาในฐานะที่เป็นเครื่องพัฒนาให้เกิดความงอกงามทางปัญญา จึงมีความจำเป็นต่อการเตรียมความพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

การจัดการศึกษาจึงต้องมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับ Hugh Delaney หัวหน้าฝ่ายการศึกษา UNICEF ประเทศไทย กล่าวถึง “การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21” ซึ่งย้ำให้เห็นว่า เรากำลังอยู่ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสภาพแวดล้อมที่ประเทศต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นเรื่อย ๆ และระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัว โดยไม่ใช่แค่การปฏิรูปเพียงครั้งคราว แต่ต้องเป็นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองความต้องการของเยาวชน สังคมและตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งผู้กำหนดนโยบายและบุคลากรด้านการศึกษาของไทยล้วนตระหนักว่า การศึกษาควรจะมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนมีทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตและสอดคล้องกับสังคมในอนาคต แม้ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าในด้านการเข้าถึงการศึกษาในระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษา รวมทั้งมีการปฏิรูปเชิงโครงสร้างเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษา แต่ประเทศไทยยังคง

ประสบความท้าทายอีกหลายประการ เช่น นักเรียนจำนวนมากยังไม่มีทักษะพื้นฐานที่ควรจะมี ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและในระดับระหว่างประเทศ หรืออัตราส่วนของเด็กที่ไม่ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษายังค่อนข้างสูง จึงทำให้เยาวชนจำนวนมากขาดทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในโลกแห่งความเป็นจริง การปรับปรุงระบบการศึกษาและการพัฒนาทักษะมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ไทยบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี รวมทั้งจะช่วยเพิ่มศักยภาพ โอกาส และความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจภายในประเทศ และด้วยแนวโน้มการเป็นสังคมผู้สูงอายุและสัดส่วนของประชากรในวัยทำงานที่ลดลงเรื่อย ๆ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีทักษะ คือ ปัจจัยสำคัญของความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในอนาคต ดังนั้นคุณภาพของระบบการศึกษาตลอดจนสมรรถนะและทักษะของผู้สำเร็จการศึกษา จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะตอบโจทย์ดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับการประเมินระดับนานาชาติ PISA ที่จัดขึ้นโดย OECD ที่ต้องการประเมินสมรรถนะของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันมีประเทศเข้าร่วมการประเมินนี้กว่า 72 ประเทศ ซึ่งจากผลการประเมินในปี 2015 มีนักเรียนไทยเพียง 0.5% จากผู้เข้ารับการประเมินทั้งหมดที่มีผลการประเมินถึงเกณฑ์ระดับสูงสุด (ระดับ 6) ที่ว่า “นักเรียนสามารถระบุ อธิบาย และประยุกต์ใช้ความรู้วิทยาศาสตร์และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ในสถานการณ์ที่หลากหลาย สามารถเชื่อมโยงระหว่างแหล่งสาระกับการอธิบาย และใช้ประจักษ์พยานทางวิทยาศาสตร์จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ นักเรียนแสดงออกชัดเจนถึงความคิดและมีความเป็นเหตุเป็นผลเชิงวิทยาศาสตร์ในระดับสูง และแสดงความตั้งใจที่จะใช้ความเข้าใจทางวิทยาศาสตร์ เพื่อสนับสนุนการแก้ปัญหาในสถานการณ์ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ไม่คุ้นเคย นักเรียนสามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และสร้างข้อโต้แย้งเพื่อสนับสนุนข้อเสนอแนะ และการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับส่วนตัว สังคม และสถานการณ์ของโลก” ซึ่งผลการประเมินครั้งนี้ไม่แตกต่างจากผลการประเมินปี 2006 ที่มีนักเรียน 0.4% แสดงให้เห็นระยะเวลาที่ปัญหานี้สะสมในประเทศไทย ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในอนาคต (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา สพฐ., 2560)

ประเทศไทยจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ นักเรียนสามารถพัฒนาสมรรถนะได้อย่างเหมาะสม มีการผสมผสานการใช้ความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะเกิดเป็นความสามารถมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ การทำงาน การใช้ชีวิต และการแก้ปัญหาสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น สมรรถนะจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต และเมื่อใช้สมรรถนะในการบรรลุเป้าหมายในชีวิตส่วนตนได้ จึงจะสามารถประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องปรับการเรียน เปลี่ยนการสอนให้มีความสอดคล้องต่อพัฒนา

นักเรียน ให้เรียนรู้วิธีการหาความรู้มากกว่าท่องจำความรู้ ซึ่งมีรูปแบบที่ถูกนำมาใช้ให้นักเรียนได้ฝึกกระบวนการดังกล่าว ได้แก่ การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenal Based Learning: PhBL) ที่เป็นวิธีการพัฒนาสมรรถนะที่ประเทศชั้นนำทางการศึกษา เช่น ฟินแลนด์ เลือกใช้การเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน (Flipped Classroom) ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียนด้วยเทคโนโลยีต่าง ๆ แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้มาเป็นฐานในการพัฒนาตนเองผ่านกระบวนการต่าง ๆ ที่โรงเรียน รวมทั้งต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนออกแบบร่วมกัน (Co-design) กับครู และผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่นักเรียนต้องการเรียนรู้ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการรายบุคคลและพัฒนาเป็นการเรียนรู้อย่างมีความหมายต่อไป (ออมวจี พิบูลย์ และกิตติชัย สุธาสิโนบล, 2564)

ครูและบุคลากรทางการศึกษาจำเป็นต้องเป็นผู้มีความรู้และสมรรถนะเพื่อให้เป็นผู้ที่สามารถขับเคลื่อนกระบวนการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องและจริงจัง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) การออกแบบการศึกษาร่วมกันจึงมีความจำเป็นในโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาความจำเป็นในการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่ผู้คนในการจัดการกับปัญหาที่ซับซ้อนหรือ “เลวร้าย” เพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ เหตุผลในเรื่องนี้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในตลาดแรงงานการเพิ่มความเป็นสหสาขาวิชาชีพของโดเมนวิชาชีพ การลดลงครึ่งชีวิตของความรู้ ความคล่องตัวที่เพิ่มขึ้นและการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) อย่างรวดเร็ว การรวมกันของปัจจัยที่เกี่ยวข้องนี้นำไปสู่ความจำเป็นในการอุดมศึกษา (HE) เพื่อให้มีความยืดหยุ่นตอบสนองและเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น (Orphanides, A. G., 2012) การวิจัยด้านการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาเหล่านี้ยังต้องการการศึกษาระดับสูงเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับนักเรียนโดยการพัฒนา “ความสามารถในการข้ามเขตแดน” หรือความสามารถในการดำเนินงานสื่อสาร และร่วมสร้างความรู้ในบริบทสหวิทยาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งไปกว่านั้นขอบเขตระหว่างสาขาวิชาและมุมมองที่แตกต่างกันแสดงให้เห็นว่าเป็นสถานที่ที่ทรงพลังที่สุดสำหรับการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกัน (Akkerman, S.F. & Bakker, A., 2011; Gulikers, J., & Oonk, C., 2019) กระนั้นตัวอย่างของวิธีการออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดังกล่าวและสิ่งที่ดูเหมือนจะเบาบางลง (Gulikers, J., & Oonk, C., 2019)

การขับเคลื่อนแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด (Mindset) เกี่ยวกับการเรียนรู้ของครู เพื่อให้เกิดการพัฒนาเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้กับผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้น (นวพร ชลารักษ์, 2558) การพัฒนาครูจึงมีความความสำคัญ และความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาในแนวทางที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและบริบทของครู จึงนับเป็นภารกิจที่สำคัญขององค์กรหรือหน่วยงาน

นักวิชาการศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องจะต้องคิดค้นหารูปแบบวิธีการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้การออกแบบร่วมกันเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ของครูที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม นำไปสู่การออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเพื่อสร้างมุมมองแบบองค์รวมและการเข้าถึงโลกแห่งความจริง รวมทั้งเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนที่เรียกว่า การศึกษาตลอดชีวิต (Life-Long Education)

ผู้วิจัยในฐานะเป็นศึกษานิเทศก์ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์วิจัย พัฒนาสื่อนวัตกรรม เพื่อนำไปพัฒนาครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ ความสามารถในด้านหลักสูตร การจัดเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาที่เป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเยาชนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นการศึกษาช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ ที่มุ่งพัฒนาทักษะพื้นฐาน ด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ทักษะการคิดพื้นฐาน การสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม การศึกษาต่อ และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อจะเป็นข้อมูลที่นำมาพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้การออกแบบร่วมกันเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขึ้น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูผู้สอน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา รวมทั้งสิ้น 252,682 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูผู้สอนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ปีการศึกษา 2563 กำหนดขนาดของตัวอย่างโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป G*POWER ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 500 คน และแบ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในประเทศไทยออกเป็นภาค จำนวน 5 ภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลังจากนั้นสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับฉลากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แต่ละภาคให้ครบทุกภาค โดยคิดสัดส่วนจากจำนวนตัวอย่างในสัดส่วน 1: 40 ได้จำนวนเขตพื้นที่การศึกษารวม 12 เขตพื้นที่การศึกษา หลังจากสุ่มเขตพื้นที่การศึกษาได้แล้ว ทำการแบ่งตามขนาดของโรงเรียน ได้แก่ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ แล้วทำการทำการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับฉลากรายชื่อโรงเรียนตามขนาดของโรงเรียนให้ครบตามจำนวนที่กำหนดโดยแยกเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 55 โรงเรียน ขนาดกลาง 31 โรงเรียน และขนาดใหญ่ 31 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 117 โรงเรียน แล้วทำการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับฉลากครูในโรงเรียนแต่ละขนาดตาม จำนวนโดยขนาดเล็กโรงเรียนละ 2 คน ขนาดกลาง โรงเรียนละ 6 คน ขนาดใหญ่ โรงเรียนละ 10 คน ให้ได้จำนวนครบตามจำนวนของตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.92 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

สภาพปัจจุบันและความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก $\bar{X}$ = 3.94, SD. = 0.66 และ $\bar{X}$ = 4.21, SD. = 0.70 ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ สื่อ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก $\bar{X}$ = 3.92, SD. = 0.56 และ $\bar{X}$ = 4.17, SD. = 0.69

2. ด้านบูรณาการความรู้และศาสตร์การสอนในการวางแผนและจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีปัญญารู้คิด และมีความเป็นนวัตกร อยู่ในระดับมาก $\bar{X}$ = 3.89, SD. = 0.64 และ $\bar{X}$ = 4.20, SD. = 0.69

3. ด้านการดูแล ช่วยเหลือ และพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามศักยภาพ สามารถรายงานผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับมาก $\bar{X}$ = 4.00, SD. = 0.62 และ $\bar{X}$ = 4.21, SD. = 0.69

4. ด้านการจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนโดยตระหนักถึงสุขภาวะของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก $\overline{X}$ = 3.95, SD. = 0.68 และ $\overline{X}$ = 3.95, SD. = 0.68

5. ด้านการวิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก $\overline{X}$ = 3.83, SD. = 0.66 และ $\overline{X}$ = 4.18, SD. = 0.70

6. ด้านการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก $\overline{X}$ = 4.03, SD. = 0.68 และ $\overline{X}$ = 4.24, S = 0.72

เมื่อจัดลำดับความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่ต้องได้รับการส่งเสริม คือด้านการวิจัย สร้างนวัตกรรมและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากงานวิจัยสภาพปัจจุบันและความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยอภิปรายในประเด็นด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ สื่อ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก การที่ได้ข้อสรุปเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้ระบบการศึกษาต้องมีการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงไปด้วยตลอดเวลาเพื่อเตรียมความพร้อมให้เยาวชนมีทักษะที่จำเป็นสอดคล้องกับสังคมในอนาคต จึงนำมาสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสมกับผู้เรียน มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการนำมาใช้ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนาหลักสูตรจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นเหมือนเครื่องชี้ทางในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนไปถึงเป้าหมายตามที่หลักสูตรกำหนด รวมไปถึงจะต้องมีการจัดการเรียนรู้ที่สอดรับกับหลักสูตร จะต้องมีการพัฒนาสื่อให้เหมาะสมและสร้างความดึงดูด กระตุ้นความเข้าใจให้กับผู้เรียนให้มากที่สุด อีกทั้งยังต้องมีวิธีการวัดและประเมินผลให้เหมาะสมกับสภาพการในปัจจุบัน การพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นสิ่งที่ครูต้องการได้รับการส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของอาทิตยา ปัญญาและคณะ (2555) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีความเหมาะสมมากที่สุด และการศึกษาของนันทกา วารินิน (2557) พบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ครูมีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้สูงขึ้น และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบ

การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ระดับมากที่สุด และนอกจากพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพแล้วยังต้องมีการกำกับควบคุมมาตรฐานของหลักสูตรให้มีคุณภาพด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของสุรศักดิ์ สุทธสิริ และคณะ (2561) ที่มีการพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้มีการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามมาตรฐานของหลักสูตรที่กำหนด ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ด้านบูรณาการความรู้และศาสตร์การสอนในการวางแผนและจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีปัญญารู้คิด และมีความเป็นนวัตกรอยู่ในระดับมาก เนื่องจากการบูรณาการความรู้และศาสตร์การสอนมาวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้และในทางกลับกันก็จะสามารถเชื่อมโยงเรื่องของชีวิตจริงภายนอกห้องเรียนเข้ากับสิ่งที่เรียนได้ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าสิ่งที่ตนเรียนมีประโยชน์หรือนำไปใช้ได้ในโลกของความเป็นจริง (ตะวัน ไชยวรรณ และกุลธิดา นุกูลธรรม, 2564) อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนรู้ และสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สามารถคิดเชื่อมโยง ใช้ข้อมูลข่าวสารในโลกยุคข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของสมใจ กงเติม (2564) พบว่า ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ หลังการใช้รูปแบบ สูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้ในระดับมาก เช่นเดียวกับการศึกษาของณฐพล อยู่เป็นสุข และคณะ (2564) พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ทุกลำดับขั้นสามารถนำไปใช้สอนได้จริง และผลประสิทธิภาพพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการแบบสหวิทยาการมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาแบบบูรณาการความรู้จึงมีความสำคัญกับครูมาก และครูจึงต้องการได้รับการส่งเสริมความสามารถในการนำแนวคิดการบูรณาการความรู้และศาสตร์การสอนในการวางแผน และจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีปัญญารู้คิด และมีความเป็นนวัตกรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ผู้เรียนจะนำไปใช้ได้จริงในยุคปัจจุบัน

ด้านการดูแล ช่วยเหลือ และพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามศักยภาพ สามารถรายงานผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบอยู่ในระดับมาก เนื่องจากในปัจจุบันสังคมรอบตัวของผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลง ผันผวน ผู้เรียนแต่ละคนต่างมีพื้นหลังมาจากการเลี้ยงดูในสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ครูจึงต้องต้องคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคล มีการคัดกรองผู้เรียนและการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับพื้นฐาน ศักยภาพของแต่ละคน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบและแสดงออกถึงศักยภาพของตนเอง ครูจึงควรมีข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคลสำหรับใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและนำไปพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของ

ผู้เรียนแต่ละคน (ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย, 2559) นอกจากดูแลในด้านการเรียนแล้ว ปัจจุบันความก้าวหน้าของสื่อ เทคโนโลยีมีความรวดเร็ว ทำให้ผู้เรียนมีความเสี่ยงที่จะถูกยั่วยุ รบกวนไม่ให้ผู้เรียนได้พัฒนากศักยภาพอย่างเต็มที่ ครูจึงต้องมีการดูแลผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางกายและใจ พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของผู้เรียน ส่งเสริมให้มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะในการดำรงชีวิต มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ครูจึงต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล คัดกรอง มีระบบและกระบวนการในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างชัดเจนสอดคล้องกับการศึกษาของมนตรี สังข์ชุม (2565) พบว่า มีความเป็นระบบเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน มีความชัดเจนตรงกับความต้องการกระชับเวลาเอื้อต่อการทำงานของครู ครูประจำชั้นและหัวหน้าสายชั้นมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ระดับมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามผู้เรียนย่อมมีความแตกต่างของแต่ละบุคคล บางคนอาจมีปัญหา บางคนอาจไม่มีปัญหา ดังนั้นครูจึงยังมีความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ให้สามารถดูแล ช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามศักยภาพ และรายงานความเสี่ยงของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ด้านการจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนโดยตระหนักถึงสุขภาวะของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก เนื่องมาจากปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งมีความรู้ มีทักษะในด้านต่าง ๆ บนพื้นฐานของการเรียนอย่างมีความสุข ผู้เรียนที่มีความสุขในการเรียนจะตั้งใจเรียน เพราะความสุขเป็นอารมณหรือความรูสึกของผู้เรียนที่เกิดความพึงพอใจ เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดจนเกิดความรูสึกสบายใจในขณะเรียน (กมล โพธิเย็น, 2559) เมื่อมีความสุขแล้วก็จะเรียนได้ดีขึ้นทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ดังการศึกษาของฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์ และวิโรจน์ อินทนนท์ (2559) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีคะแนนสอบครั้งสุดท้ายสูงกว่าครั้งแรก ทำให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุข เป็นการสร้างบรรยากาศของสิ่งแวดล้อมทั้งภายนอก และสิ่งแวดล้อมภายในที่มุ่งเน้นบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา ซึ่งผู้สอนสามารถกระทำได้ทันที ด้วยการจัดการชั้นเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การปรับปรุงพัฒนาบุคลิกภาพของครู การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน การนำเทคนิคการปกครองชั้นเรียนมาใช้ และการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ตลอดจนเอื้ออำนวยให้ครูสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้ผู้เรียนมีความสุข และประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ (วีนัส ภักดิ์นรา, 2564) การสร้างบรรยากาศในการเรียนให้มีความสุขจึงเป็นหน้าที่ของครูที่สามารถทำได้ และครูยังต้องการพัฒนาการจัดกิจกรรม และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนโดยตระหนักถึงสุขภาวะของผู้เรียนต่อไป

ด้านการวิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก การที่ได้ข้อสรุปเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา รวดเร็ว และยากจะคาดการณ์ มีผลกระทบอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงด้านแรงงาน การทำงาน ทักษะหรือสมรรถนะสำคัญที่เป็นความต้องการในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นความท้าทายในการปรับตัวของครู ผู้มีความเกี่ยวข้องทางการศึกษาในฐานะที่เป็นเครื่องพัฒนาให้เกิดความงอกงามทางปัญญา ช่วยพัฒนาผู้เรียนและกำลังแรงงานที่มีทักษะ และคุณลักษณะที่พร้อมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ โดยจะต้องมีการวิเคราะห์ความต้องการกำลังคนเพื่อวางเป้าหมายการจัดการศึกษา ทั้งเพื่อการผลิตกำลังคนเข้าสู่ตลาดงานและการพัฒนากำลังคนเพื่อยกระดับคุณภาพกำลังแรงงานให้สูงขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) อีกทั้งยังสอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 9 ว่าด้วยเทคโนโลยีเพื่อการศึกษามาตรา 63-69 ได้กล่าวถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียนตำราหนังสือทางวิชาการสื่อสิ่งพิมพ์อื่น รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถและทักษะในการใช้เทคโนโลยี เพื่อการศึกษาทั้งด้านผู้ผลิตและผู้ใช้ส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาการผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษารวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลโดยมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ของคนไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ครูจึงต้องพัฒนาตนเองด้านการวิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาตนเองและนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียน ดังการศึกษาของนันธิดา ปฏิวรณ์, ภาณุพงศ์ บุญรมย์ และพงษ์ธร สิงห์พันธ์ (2564) พบว่า ผลการปฏิบัติตามรูปแบบการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาหลังการฝึกอบรมผู้บริหารมีทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลสูงขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และรูปแบบโดยรวมมีความเป็นประโยชน์มากที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของวรวรรณ อินทร์ชู และจิติมา วรรณศรี (2565) พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมมีความสัมพันธ์กับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวม ในระดับปานกลาง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ด้านการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก เป็นเพราะว่าครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการร่วมสร้าง และ

พัฒนาผู้เรียน ให้มีทักษะหรือสมรรถนะสำคัญ ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 ตามเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ครูจึงมีเป้าหมายเดียวกันในการมุ่งพัฒนาผู้เรียน ขณะเดียวกันครูก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูด้วย เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ และมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ซึ่งนอกจากการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนและ ครูต้องมีการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพด้วย สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ข้อ 9-11 ที่ครูจะมีการร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ การร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชนและการแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2556) เห็นได้ว่าวิชาชีพครูเป็นอาชีพที่เสียสละ และมีความเป็นปึกแผ่น สามัคคีในการทำงานร่วมกันอย่างดียิ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของสุกาญดา อยู่สังข์ และไตรรัตน์ สิทธิทูล (2563) พบว่า ระดับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษา อย่างสร้างสรรค์ และมาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอยู่ในลำดับมากที่สุด ดังนั้น ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของวิชาชีพ ทำงานประสานกันอย่างสร้างสรรค์จะช่วยทำให้ก่อเกิดการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง (จริยา แซ่อึ้ง, 2563) จะทำให้มีการพัฒนาวิชาชีพ และทำให้วิชาชีพครูมีความเข้มแข็งยิ่ง ๆ ขึ้นไป

องค์ความรู้ใหม่

ครูมีความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อเรียงลำดับความต้องการในการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแล้วพบว่า มีความต้องการดังโมเดลต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ความต้องการการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

เหตุผลที่ความต้องการด้านวิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในลำดับแรก เป็นเพราะปัจจุบันการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครูส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้ด้านการวิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมากที่สุด และยังช่วยทำให้ครูมีการพัฒนาตนเอง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและการจัดการเรียนรู้เพื่อเข้าสู่การเรียนรู้ในทศวรรษที่ 21 สร้างนวัตกรรมต่าง ๆ นำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับผู้เรียนให้มากขึ้น การจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนทันต่อเทคโนโลยีในปัจจุบัน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองและพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูในด้านที่มีความต้องการมากที่สุด คือ ด้านวิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. ควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มพูนความรู้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในรูปแบบออนไลน์ เพื่อส่งเสริมให้ครูได้เรียนรู้ผ่านช่องทางการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลต่าง ๆ เพื่อพัฒนาวิชาชีพ

3. ควรมีการจัดประชุมปรึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใระดับต่าง ๆ เช่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ PLC เพื่อจัดทำวิจัย

4. ควรมีการส่งเสริมให้พี่เลี้ยงคอยแนะนำ มีการติดตามนิเทศ ให้คำชี้แนะหลังการอบรมพัฒนาความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการนำผลการวิจัยไปสังเคราะห์ให้ได้ข้อสรุป และพัฒนาเป็นรูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้การออกแบบร่วมกันเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2. ควรมีการศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้การออกแบบร่วมกันเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กมล โพธิเย็น. (2559). การจัดการเรียนรู้เพื่อนำความสุขสู่ผู้เรียน. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 13*(2), 121-131.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

จริยา แซ่อึ้ง. (2563). การจัดการความรู้กับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานพันธกิจการศึกษา มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 6*(3), 44-59.

ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์ และวิโรจน์ อินทนนท์. (2559). ผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุขเชิงพุทธบูรณาการในการสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 7*(2), 64-71.

ณฐพล อยู่เป็นสุขและคณะ. (2564). การพัฒนากิจกรรมเรียนรู้บูรณาการแบบสหวิทยาการโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 6*(11), 135-146.

ตะวัน ไชยวรรณ และกุลธิดา นุกูลธรรม. (2564). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมความรู้ของผู้เรียนในโลกแห่งความจริง. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 15*(2), 251-263.

นวพร ชลารักษ์. (2558). บทบาทของครูกับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, *9*(1), 64-71.

นันทกา วารินิน. (2557). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 7*(2), 1-13.

นันธิดา ปฏิวรณ์ ภาณุพงศ์ บุญรมย์ และพงษ์ธร สิงห์พันธ์. (2564). รูปแบบการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร, 9*(5), 1927-1939.

มนตรี สังข์ชุม. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านระบบฐานข้อมูลนักเรียนรายบุคคล ของโรงเรียนอนุบาลระนอง. *วารสารวิจัยเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้, 5*(1), 17-33.

วรวรรณ อินทร์ชู และจิติมา วรรณศรี. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 7*(6), 300-311.

วีนัส ภักดิ์นรา. (2564). การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 15*(1), 8-19.

ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย. (2559). การจัดการเรียนรู้ที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล Differentiated Instruction. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 13*(2), 65-75.

สมใจ กงเติม. (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 23*(2), 37-48.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก.* กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).

สำนักงานทดสอบทางการศึกษา สพฐ. (2560). *รายงานผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับชาติ ปีการศึกษา 2560 บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.* กรุงเทพฯ : ศูนย์ PISA สพฐ.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2556). *คู่มือการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

สุกาญดา อยู่สังข์ และไตรรัตน์ สิทธิทูล. (2563). การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. *วารสารราชพฤกษ์, 18*(3), 129-138.

สุรศักดิ์ สุทธสิริและคระ. (2561). การพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพในภาคเหนือตอนบน. *วารสารชุมชนวิจัย, 12*(1), 128-138.

ออมวจี พิบูลย์ และกิตติชัย สุธาสิโนบล, (2564). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการพัฒนาสมรรถนะข้ามพิสัย: กรณีศึกษาประเทศฟินแลนด์. *วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ, 3*(3), 414-428.

อาทิตยา ปัญญาและคณะ. (2555). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขนาดเล็ก. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15*(4), 223-235.

Akkerman, S.F. & Bakker, A. (2011). Boundary Crossing and Boundary Objects. *Review of Educational Research, 81*(2), 132-169.

Gulikers, J. & Oonk, C. (2019). Towards a Rubric for Stimulating and Evaluating Sustainable Learning. *Sustainability, 11*(4), 969.

Orphanides, A. G. (2012). Challenges in European higher education. *Higher Learning Research Communications, 2*(2), 3-7.

แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดเพื่อพัฒนาการขายอาหารว่าง ในเขตจังหวัดนครปฐม

Guidelines for Developing Marketing Mix to Develop Snack's Sales in Nakhon Pathom

พัชมณฑ์ ทองทวี[1] รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย[2] จำเนียร บุญมาก[3] และผานิตย์ นาขยัน[4]
Patchamon Thongthawe, Ratchanon Somboonchai, Jamnian Bunmark and Phanit Nakayan

Received: February 27 2023
Revised: April 03, 2023
Accepted: April 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาถึงพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้ออาหารว่าง 2) ศึกษาปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง 3) เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่าง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 4) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการตลาดเพื่อพัฒนาการขายอาหารว่าง ในเขตจังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้บริโภคอาหารว่าง ในเขตจังหวัดนครปฐม จำนวน 400 คน การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกอย่างเจาะจง จำนวน 9 คน สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ ค่าร้อยละ การวิเคราะห์ความถดถอยและสหสัมพันธ์แบบเชิงซ้อน การทดสอบค่าที ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ส่วนใหญ่ซื้อบริโภคเอง ตนเองมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อมากที่สุด ในการบริโภคหนึ่งวัน รับประทาน 2 ครั้ง รวม 2 ชิ้น ซื้อทุกวันในหนึ่งเดือน ใช้จ่ายโดยเฉลี่ย 51-100 บาทต่อครั้ง แหล่งที่ซื้อ คือ ร้านสะดวกซื้อ ช่วงเวลาที่ซื้อ หลัง 16.00 น. ประเภทของอาหารว่างที่นิยม คือ อาหารว่างหวาน ปัจจัยสำคัญที่ใช้ตัดสินใจซื้อ รสชาติอร่อย 2) ปัจจัยส่วน

[1-4] มหาวิทยาลัยแม่โจ้; Mae Jo University
Corresponding author, e-mail: lookpat1716@gmail.com, Tel. 094-6636195

ประสมการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านกายภาพ 3) ระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่าง มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง เพศ และอาชีพ มีระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้อไม่แตกต่างกัน อายุ รายได้ และการศึกษามีระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกแตกต่างกัน และ 4) แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาด พบว่า ผลิตภัณฑ์ควรพัฒนารูปลักษณ์ บรรจุภัณฑ์ ให้ทันสมัย รสชาติอร่อย ราคา ย่อมเยาว์ เหมาะสมกับคุณภาพ ควรมีช่องทางการจัดจำหน่ายหลายช่องทาง การส่งเสริมการตลาดต้องมีการโปรโมท โปรโมชั่นจูงใจการซื้อตามความเหมาะสม บุคคลควรมีความรู้ในผลิตภัณฑ์ เข้าใจงานบริการ ด้านกระบวนการ รวดเร็ว ถูกต้อง ไม่ยุ่งยาก ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม สะอาด ถูกสุขลักษณะ มีที่จอดรถ

คำสำคัญ: ส่วนประสมการตลาด, อาหารว่าง, ผู้บริโภค, พฤติกรรมผู้บริโภค, พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the decision-making behavior to buy snacks; 2) to study the marketing mix factors affecting the decision to buy snacks; and 3) to compare the differences among the marketing mix levels in snack purchasing classified by personal factors; and 4) to study marketing development guidelines to develop snack sales in Nakhon Pathom province. The sample group was snack consumers In Nakhon Pathom Province, 400 people. In-depth interviews with 9 key informants were selected by purposive sampling. Statistics used were frequency, percentage, complex regression and correlation analysis, T test, one-way variance and content analysis. The research results showed that 1) most of them bought snacks for their own consumption. They themselves had the greatest influence on purchasing decisions in one day consumption, took 2 servings, 2 pieces in total, bought them every day in a month, spent on average 51-100 baht per time. The sources of purchases were convenience stores. The time of purchase was after 4:00 p.m., the type of snacks that were popular were sweet snacks. The important factors used to make purchasing decisions were good taste; 2)

marketing mix factors affecting purchasing decisions were marketing promotion, product side and physical aspect; 3) the level of marketing mix in purchasing snacks related in the same direction with decision to buy snacks. Sex and occupation had no different levels of marketing mix in purchasing. Age, income and education had different levels of marketing mix in purchasing, and 4) marketing mix development guidelines found that products should be developed in modern appearance, packaging, delicious taste, reasonable price, suitable quality. There should be multiple distribution channels. Marketing promotion required promotion. There should be promotional incentives to buy as appropriate. A person should have product knowledge, understand the service. In terms of the process, it should be quick, accurate, and not complicated. In the physical and environmental aspects, they should be clean and hygienic as well as parking was available.

Keywords: Marketing Mix, Snack, Consumer, Consumer Behavior, Buying Decision Behavior

บทนำ

ภายหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ทุกอย่างในชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงอย่างคาดไม่ถึง แม้เราจะสามารถจัดการกับสถานการณ์ได้ดี โดยจำนวนผู้ติดเชื้อลดน้อยลงในลักษณะ (Flatten the Curve) แต่ด้วยเหตุที่เศรษฐกิจไทยซึ่งยังต้องพึ่งพาเศรษฐกิจต่างประเทศค่อนข้างมาก จึงส่งกระทบด้านลบต่อเศรษฐกิจไทย ในสถานการณ์โดยรวมมีการชะลอการจ้างงาน ทำให้มีผู้ว่างงานมีจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย ทำให้อาชีพค้าขายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในสถานการณ์นี้ โครงการอุทยานการอาชีพชัยพัฒนา จังหวัดนครปฐม เป็นแหล่งวิชาการและแหล่งข้อมูลด้านการพัฒนาอาชีพ ตลอดจนเป็นแหล่งฝึกอาชีพภายในพื้นที่ เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับเยาวชนและประชาชนผู้สนใจทั่วไปโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งเป็นต้นแบบของแหล่งการเรียนรู้ในด้านการอาชีพ โดยเป็นหลักสูตรเกี่ยวกับด้านการเกษตร ด้านงานฝีมือ ด้านเทคโนโลยี และด้านการทำอาหาร ซึ่งมีทั้งอาหารคาว อาหารหวาน อาหารว่าง แต่ยังขาดองค์ความรู้ในเรื่องส่วนประสมการตลาดเพื่อพัฒนาการขาย ตลอดจนขาดตลาดในการจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ในการศึกษาพฤติกรรม และปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออาหาร

ว่าง และทิศทางความต้องการของผู้บริโภคด้านอาหารว่างของผู้บริโภคในเขตจังหวัดนครปฐม จะทำให้ได้ทราบแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่วนผสมการตลาดในเขตจังหวัดนครปฐม เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาส่วนผสมการตลาดของผลิตภัณฑ์อาหาร มีการปรับปรุง และพัฒนาทางด้านการตลาดอาหารว่างให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น นำไปสู่การมีอาชีพ เพิ่มรายได้ ตามแนวพระราชดำริ "...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัว ให้มีความพอกิน พอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้โดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอน บริบูรณ์ เพราะหากไม่กระทำด้วยความระมัดระวัง ย่อมจะหวังผลเต็มเม็ดเต็มหน่วยได้โดยยาก ยกตัวอย่างเช่น การปราบศัตรูพืช ถ้าทุ่มเททำไปโดยไม่มีจังหวะที่ถูกต้อง และโดยมิได้ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ให้กระจ่างชัดอย่างทั่วถึง ก็อาจสิ้นเปลืองแรงงาน ทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ ที่ล้วนมีราคาไปโดยได้รับผลไม่คุ้มค่า ยิ่งกว่านั้นการทำลายศัตรูพืช ยังอาจทำลายศัตรูของพืชที่มีอยู่ บ้างแล้วตามธรรมชาติ และทำอันตรายแก่ชีวิตคนชีวิตสัตว์เลี้ยงอีกด้วย การพัฒนาอย่างถูกต้อง ซึ่งหวังผลอันยั่งยืนไพศาล จึงต้องวางแผนงานเป็นลำดับขั้นอย่างถี่ถ้วนทั่วถึง ให้องค์ประกอบของแผนงานทุกส่วนสัมพันธ์และสมดุลกันโดยสอดคล้อง..." พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 19 กรกฎาคม 2517 (สำนักงานก.พ., 2563)

ดังนั้นงานศึกษาวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้ออาหารว่าง ปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ ความแตกต่างระหว่างระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่าง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และแนวทางการพัฒนาการตลาดเพื่อพัฒนาการขายอาหารว่าง เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการตลาดเพื่อพัฒนาการขายผลิตภัณฑ์อาหารว่าง ในเขตจังหวัดนครปฐม อันจะเป็นประโยชน์ของผู้ประกอบการที่สนใจจะเลือกใช้ช่องทางในการขายสินค้าและบริการ ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคมากที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้ออาหารว่าง ของผู้บริโภค ในเขตจังหวัดนครปฐม

2. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง ของผู้บริโภค ในเขตจังหวัดนครปฐม

3. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่าง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการตลาดเพื่อพัฒนาการขายอาหารว่าง ในเขตจังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายอาหารว่างในเขตจังหวัดนครปฐม” ในการศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประชากรคือ ผู้บริโภคอาหารว่าง ในช่วงอายุ 15 ปี ถึง 59 ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมายและผู้มีโอกาสเป็นลูกค้า จำนวน 400 คน ในการศึกษาในครั้งนี้ จะใช้วิธีกำหนดกลุ่มตัวอย่างอ้างอิงสูตรของ Taro Yamane (1973) โดยมีขนาดตัวอย่างของประชากร ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และมีค่าความคลาดเคลื่อนที่ ±5% อ้างอิงจากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง (สำนักบริหารการทะเบียน จังหวัดนครปฐม, 2562) และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน โดยการเลือกอย่างเฉพาะเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคอาหารว่าง ได้แก่ เหตุผลที่เลือกซื้ออาหารว่าง ผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง จำนวนครั้งที่ซื้ออาหารว่างใน 1 เดือน สถานที่ที่ซื้ออาหารว่าง ข้อมูลที่ใช้ตัดสินใจซื้ออาหารว่าง ประเภทอาหารว่างที่นิยมบริโภค วิธีการซื้อและขั้นตอนการซื้อมีลักษณะคำถามเป็นการตรวจสอบรายการ ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่าง ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการขาย ด้านบุคคล กระบวนการ และด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม คำถามเป็นแบบมาตรฐานส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง ในเขตจังหวัดนครปฐม ได้แก่ การตระหนักถึงความต้องการ การค้นหาข้อมูล การประเมินทางเลือก การตัดสินใจซื้อ ความรู้สึกหลังการซื้อ คำถามเป็นแบบมาตรฐานส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา อาชีพ มีลักษณะคำถามเป็นการตรว จสอบรายการ ส่วนที่ 5 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา

ส่วนประสมการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายอาหารว่าง และการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย

สรุปผลการวิจัย

1. พฤติกรรมการบริโภคอาหารว่าง ในเขตจังหวัดนครปฐม เหตุผลในการเลือกซื้ออาหารว่าง พบว่า ส่วนใหญ่บริโภคเอง คิดเป็นร้อยละ 71.3 ผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง พบว่าตนเองมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.3 จำนวนครั้งของการรับประทานอาหารว่างในหนึ่งวัน ส่วนใหญ่รับประทาน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 37.8 ปริมาณ 2 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 35.5 ได้รับประทานอาหารว่างจากบุคคลใด ส่วนใหญ่ซื้อรับประทานเอง คิดเป็นร้อยละ 72.8 ในการซื้ออาหารว่างใน 1 เดือน ส่วนใหญ่ซื้อทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 23 ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยในการซื้ออาหารว่างในแต่ละครั้ง ส่วนใหญ่ใช้จ่าย 51-100 บาท คิดเป็นร้อยละ 34.3 แหล่งที่ซื้ออาหารว่าง ส่วนใหญ่เลือกซื้อที่ร้านสะดวกซื้อ คิดเป็นร้อยละ 43 ช่วงเวลาที่ซื้ออาหารว่างส่วนใหญ่ซื้อในเวลาหลัง 16.00 น. คิดเป็นร้อยละ 26.8 ประเภทของอาหารว่างที่ได้รับความนิยมมาก คือ ประเภท อาหารว่างหวาน คิดเป็นร้อยละ 42.3 ปัจจัยสำคัญที่ใช้ตัดสินใจซื้ออาหารว่าง ส่วนใหญ่ตัดสินใจซื้อจาก รสชาติอร่อยถูกปาก คิดเป็นร้อยละ 51.5 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริโภคอาหารว่างในเขตจังหวัดนครปฐม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 72.8 อยู่ในอายุ 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 6.8 ระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 50.3 ส่วนใหญ่มีรายได้ 10,000-14,999 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.8 ด้านอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 26.0

2. ปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.17 S.D. = 0.50) มากที่สุด คือ ด้านบุคคล รองลงมาคือ ด้านกระบวนการ ด้านราคา ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\overline{X}$ =4.36, $\overline{X}$ =4.36, $\overline{X}$ =4.30, $\overline{X}$ = 4.25, $\overline{X}$ = 4.14 และ $\overline{X}$ = 4.12) การวิเคราะห์ระดับการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.84 S.D. =0.60) มากที่สุด คือ ขั้นพฤติกรรมหลังการซื้อ รองลงมา คือ ขั้นการประเมินทางเลือก ขั้นการตัดสินใจซื้อ ขั้นตอนการรับรู้ปัญหา ขั้นการค้นหาข้อมูล ($\overline{X}$ =4.10, $\overline{X}$ =3.98, $\overline{X}$ =3.85, $\overline{X}$ = 3.66, $\overline{X}$ =3.62 ตามลำดับ) ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลใช้การวิเคราะห์ทางสถิติด้วยวิธีการถดถอยเชิงซ้อน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ได้แก่ ส่วนประสมการตลาดในการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง ในด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคคล ด้าน

กระบวนการ และด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิสหสัมพันธ์เท่ากับ 0.460, 0.403, 0.479, 0.593, 0.329, 0.391 และ 0.480 ตามลำดับ และตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีค่าสัมประสิทธิสหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.563 ถึง 0.533 ดังตารางที่1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์สัมประสิทธิสหสัมพันธ์ระหว่างส่วนประสมการตลาดในการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง ด้านผลิตภัณฑ์ (X_1) ด้านราคา (X_2) ด้านช่องทางการจัดหน่าย (X_3) ด้านการส่งเสริมการตลาด (X_4) ด้านบุคคล (X_5) ด้านกระบวนการ (X_6) และด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม (X_7) ที่มีผลต่อระดับการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง (Y)

(n=400)

ตัวแปร	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7
การตัดสินใจซื้อ (Y)	1.000							
ด้านผลิตภัณฑ์ (X_1)	.460**	1.000						
ด้านราคา (X_2)	.403**	.533**	1.000					
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (X_3)	.479**	.546**	.579**	1.000				
ด้านการส่งเสริมการตลาด (X_4)	.593**	.403**	.418**	.569**	1.000			
ด้านบุคคล (X_5)	.329**	.496**	.661**	.557**	.317**	1.000		
ด้านกระบวนการ (X_6)	.391**	.559**	.666**	.625**	.334**	.776**	1.000	
ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม (X_7)	.480**	.563**	.562**	.656**	.465**	.635**	.702**	1.000

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อส่วนประสมการตลาดในการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง

ลำดับตัวแปรเข้าสู่สมการ	R	R^2	Adjusted R^2	b	$S.E._{et}$	Beta	t	Sig
ด้านการส่งเสริมการตลาด (X_1)	0.593	0.352	0.350	0.303	0.030	0.438	10.0060*	0.000
ด้านผลิตภัณฑ์ (X_2)	0.640	0.410	0.407	0.185	0.046	0.187	3.998*	0.000
ด้านกายภาพ (X_3)	0.654	0.428	0.424	0.167	0.047	0.172	3.541*	0.000
a= 1.245 $S.E._{est\ y}$ = 0.46011 F = 98.829								

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 2 จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า ด้านการส่งเสริมการตลาด (X_1) ด้านผลิตภัณฑ์ (X_2) และด้านกายภาพ (X_3) สามารถพยากรณ์ผลการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง(Y)

ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (B) ตามความสำคัญ โดยตัวแปรทั้งหมดร่วมกันพยากรณ์ผลการตัดสินใจซื้ออาหารว่างได้ร้อยละ 42.40 มีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.654 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ เท่ากับ 0.46011 ค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ เท่ากับ 98.829

โดยสามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดับ ได้ดังนี้

$Y = 1.245+0.303X_1+0.183X_2+0.167X_3$

และเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

$Z = 0.438Z_1+0.187Z_2+0.172Z_3$

จากสมการที่ 2 เห็นได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อส่วนประสมการตลาดในการตัดสินใจซื้ออาหารว่างมากที่สุด คือ ด้านการส่งเสริมการตลาด (X_1) มีค่าสัมประสิทธิการถดถอยเท่ากับ 0.438 รองลงมาคือ ด้านผลิตภัณฑ์ (X_2) มีค่าสัมประสิทธิการถดถอยเท่ากับ 0.187 และด้านกายภาพ (X_3) มีค่าสัมประสิทธิการถดถอย เท่ากับ 0.172

3. การเปรียบเทียบระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่างในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ แตกต่างกันจะมีระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่าง ไม่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับระดับการตัดสินใจซื้ออาหารว่างในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันจะมีระดับการตัดสินใจซื้ออาหารว่างไม่แตกต่างกัน ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่าง จำแนกตามอายุ รายได้ ระดับการศึกษา พบว่า โดยรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ รายได้ ระดับการศึกษาแตกต่างกัน จะมีระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่างแตกต่างกัน ส่วนผู้มีอาชีพแตกต่างกันจะมีระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้ออาหารว่าง ไม่แตกต่างกัน การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง จำแนกตามอายุ อาชีพ รายได้ พบว่า โดยรวม ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ อาชีพ รายได้ แตกต่างกัน จะมีระดับบการตัดสินใจซื้ออาหารว่างแตกต่างกัน ส่วนผู้มีระดับการศึกษาแตกต่างกันจะมีระดับการตัดสินใจซื้ออาหารว่าง ไม่แตกต่างกัน

4. แนวทางการพัฒนาการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์อาหารว่าง พบว่า

ด้านผลิตภัณฑ์ ควรเน้นรูปลักษณ์ขนม ขนาด/ชิ้น สีสันขนม สะอาด สดใหม่ สวยงาม เรียบหรู ดูแพง ทันสมัย บริโภคง่าย รสชาติอร่อย ถูกหลักอนามัย มีป้ายหมดอายุ วันที่ผลิตที่ชัดเจน ได้มาตรฐาน ใช้บรรจุภัณฑ์จากธรรมชาติ

ด้านราคา ควรเป็นราคาที่ย่อมเยาว์ เหมาะสมกับคุณภาพอาหารว่าง วัตถุดิบ ปริมาณและรสชาติของสินค้า ไม่ถูกไป แพงไปจนเกินไป จับต้องได้

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ควรจัดจำหน่ายได้หลายช่องทาง ซื้อง่าย เช่น Facebook, Instagram, Delivery หน้าร้าน ผ่าน Application ต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้เข้าถึงได้ง่าย หาซื้อง่าย

ด้านการส่งเสริมการตลาด มีการโปรโมทและโปรโมชั่นในจูงใจการซื้อบ้างตามความเหมาะสม เช่น ลด แลก แจกหรือซื้อ 2 แถม 1 ตามโอกาสหรือตามเทศกาลพิเศษ สะสมแต้ม มีให้ชิม การจัดขายเป็นเซ็ท วางจำหน่ายครอบคลุมสามารถ สั่งแบบ Delivery ได้

ด้านบุคคล ควรสุภาพเรียบร้อย มีมนุษยสัมพันธ์ และบริการที่ดี เข้าใจในบริการลูกค้า ไม่เลือกปฏิบัติ อัธยาศัยดี จริงใจในการขาย แนะนำสินค้าได้อย่างน่าประทับใจ

ด้านกระบวนการมีกระบวนการการทำงานเหมาะสมสะดวก สะอาด รวดเร็ว ถูกต้อง ทุกขั้นตอนไม่ยุ่งยากในการจัดซื้อ เชื่อถือได้

ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม มีสถานที่ที่สวยงาม สะอาด สะดวกต่อการซื้อ ดูดี ถูกสุขลักษณะ โปร่ง โล่ง ร่มรื่น มีบรรยายการดี ชวนนั่ง ชวนมอง ชวนทาน จอดรถสบาย

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดเพื่อพัฒนาการขายอาหารว่างในเขตจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้พิจารณาประเด็นสำคัญในระดับส่วนประสมการตลาดในการเลือกอาหารว่าง ของผู้บริโภคในเขตจังหวัดนครปฐม เพื่อนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านผลิตภัณฑ์ พบว่า ชื่อเสียง /ตรา สินค้าของร้าน อาหารว่างมีรสชาติอร่อย ความหลากหลายของอาหารว่าง อาหารว่างมีรูปลักษณ์ที่สวยงามน่ารับประทาน มีความสะอาด สดใหม่ อาหารว่างมีรูปแบบใหม่แตกต่างจากร้านอื่น มีบริการออกแบบอาหารว่างตามความต้องการหรือวาระพิเศษ ระบุวันหมดอายุลงบนบรรจุภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก เป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยของสุรชา บุญรักษา (2557) ที่พบว่า ผู้ประกอบการขนมไทยควรประยุกต์ขนมไทยให้เข้ากับขนมต่างประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ควรพัฒนาบรรจุภัณฑ์ขนมไทยให้มีความทันสมัย ควรสร้างความมั่นใจในเรื่องรสชาติและคุณภาพของขนมไทย

ด้านราคา พบว่า ราคาเหมาะสมกับวัตถุดิบและกระบวนการผลิต ราคามีความเหมาะสมกับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ราคามีความเหมาะสมกับขนาดต่อชิ้น ราคาเหมาะสมเมื่อเทียบกับรสชาติ ราคาเหมาะสมกับความสวยงาม ระบุราคาชัดเจน และราคาให้เลือกหลายระดับ อยู่ใน

ระดับมาก เช่นเดียวกับแนวคิดของวัฒน์จิรชัย เวชชนินนาท (2556) กล่าวว่า การตั้งราคาส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค มีผลต่อยอดขายและส่วนแบ่งทางการตลาด ดังนั้นนักการตลาดจำเป็นต้องศึกษา ความหมายของราคา วัตถุประสงค์ในการกำหนดราคา ปัจจัยที่ต้องพิจารณาในการกำหนดราคา นโยบายการตั้งราคา และกลยุทธ์ราคาก่อการตั้งราคาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้การตั้งราคาของผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย พบว่า มีทำเลที่ตั้งสะดวกต่อการพบเห็นและจดจำ มีการจัดวางผลิตภัณฑ์ที่สะดวกต่อการเลือกซื้อ มีสินค้าพร้อมขายอยู่เสมอ มีเวลาเปิดให้บริการเหมาะสม มีบริการจัดส่ง มีสถานที่จอดรถ มีการสั่งซื้อผ่านสื่อออนไลน์อยู่ในระดับมาก โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของวลีภรณ์ เจริญไว (2562) ที่พบว่า เห็นโอกาสในการทำการตลาดออนไลน์ เนื่องจากต้นทุนทางออนไลน์ต่ำกว่าการขายในพื้นที่ในห้างสรรพสินค้า มีความสะดวกสบายในการเลือกซื้อสินค้าได้ตลอดเวลา ประหยัดเวลาในการเดินทาง และสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ตลอด 24 ชั่วโมง รวมถึงความหลากหลายของช่องทางการจำหน่ายสินค้าผ่านทางออนไลน์ที่มีโอกาสให้เลือกหลากหลาย เช่น เพจ, เฟซบุ๊ก, แอพพลิเคชั่น, ไลน์ เป็นต้น และในปัจจุบันผู้บริโภคส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและมีประสบการณ์ในการใช้งานอินเทอร์เน็ต ซึ่งทำให้การจัดจำหน่ายออนไลน์มีความสำคัญและเป็นที่นิยมในผู้บริโภคทุกระดับที่ต้องการซื้อผลิตภัณฑ์

ด้านการส่งเสริมการตลาด พบว่า มีอาหารว่างให้ทดลองชิม การลดราคาเมื่อซื้ออาหารว่างจำนวนมาก มีการโฆษณาผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย เช่น Facebook, Pantip, Line, Instagram มีบัตรสะสมแต้ม มีการแจ้งข่าว ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ มีบริการจัดกระเช้าของขวัญ มีการออกบูธงานแสดงสินค้าอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับแนวคิดของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2560) กล่าวว่า การดำเนินธุรกิจในปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง การส่งเสริมการตลาดจึงมีบทบาทสำคัญในการทำธุรกิจมากขึ้น เพราะเป็นวิธีการที่องค์กรใช้เพื่อแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการขององค์กร และเป็นการจูงใจตลาด ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อ เพื่อสร้างทัศนคติ ให้ข้อมูล ชักจูงใจ หรือตอกย้ำเกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์และแบรนด์ รวมทั้งเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทัศนคติ ความรู้สึกและพฤติกรรมการซื้อของผู้ซื้อ การส่งเสริมการตลาดโดยทั่วไป จะมุ่งเน้นให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจในตัวสินค้ามากขึ้น และกระตุ้นให้ลูกค้าเกิดความต้องการสินค้าในช่วงเวลานั้น

ด้านบุคคล พบว่า ผู้ขายมีความรู้ความเข้าใจ สามารถตอบคำถาม หรือให้คำแนะนำแก่ลูกค้าได้ ผู้ขายมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ผู้ขายมีมารยาท สุภาพเรียบร้อย ผู้ขายมีความเอาใจใส่กระตือรือร้นในการบริการ ผู้ขายมีการแต่งกายของผู้ขายดูสะอาดเรียบร้อย อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้

เพราะว่า การที่ผู้ขายมีปฏิสัมพันธ์ การสื่อสารที่ดี สามารถดึงดูด กระตุ้นให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจซื้ออาหารว่างได้ง่ายขึ้น เช่นเดียวกับแนวคิดของ iGITAL GEEK (2562) กล่าวว่า ในธุรกิจประเภทบริการนั้น ลูกค้าจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในระหว่างการใช้บริการกับเรา ทำให้พนักงานจำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์ลูกค้า ซึ่งในจุดนี้จะแตกต่างจากการขายสินค้า (Product) ตรงที่ธุรกิจบริการ จะมี “คน” เข้ามาเกี่ยวข้องในการพบปะกับลูกค้าโดยตรงมากกว่า นั่นจึงเป็นเหตุผลว่าทำไมเราถึงต้องให้ความสำคัญกับคน (People) เป็นลำดับแรก ในส่วนของกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับคน (People) นั้นมีดังนี้ การฝึกอบรม การฝึกอบรม เป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของพนักงานในการให้บริการ รวมถึงการเสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดีในบริการลูกค้าอีกด้วย การรับมือกับลูกค้า การรับมือกับจำนวนลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการ ในกรณีที่ลูกค้าเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนพร้อม ๆ กันมากเกินไป เราจะต้องมีมาตรการในการรองรับอย่างไร หรือกรณีที่ลูกค้ามาใช้บริการน้อยเกินไป ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

ด้านกระบวนการ พบว่า กระบวนการสั่งอาหารว่างมีลำดับขั้นตอนที่ง่าย สะดวก มีการให้บริการที่รวดเร็วและมีความถูกต้อง ลูกค้าได้รับบริการตามลำดับก่อน-หลัง มีความเท่าเทียมกัน ระยะเวลาในการเตรียมและเสิร์ฟมีความรวดเร็วเหมาะสม มีความรวดเร็วและถูกต้องในการคิดเงินและทอนเงิน มีการรับฟังความคิดเห็นของลูกค้า เพื่อสร้างความประทับใจ ความพึงพอใจให้กับผู้บริโภค สามารถดึงดูดให้ผู้บริโภคกับมาใช้บริการซ้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ อินทรพรอุดม (2558) ที่พบว่า ส่วนใหญ่มีกระบวนการให้บริการเป็นแบบ Delivery เป็นหลัก โดยการรับออเดอร์จากลูกค้าผ่านทางหน้าร้าน, ไลน์, เฟสบุ๊ก และโทรศัพท์ ก่อนล่วงหน้าอย่างน้อย 1 วัน และมีบริการจัดส่งถึงที่ให้กับลูกค้า และพบว่าแต่ละร้านมีการเช็คความถูกต้องของอาหารก่อนส่งให้ลูกค้าทุกครั้ง เนื่องจากร้านส่วนใหญ่ มีการเจาะจงเมนูอาหารในแต่ละวันหรือมีกำหนดเมนูอาหารให้ลูกค้าเลือกเพียงวันละไม่เกินที่ร้านกำหนด ทำให้ง่ายต่อการตรวจสอบความผิดพลาดในการส่งอาหาร ทำให้เกิดข้อผิดพลาดค่อนข้างน้อยหรือแทบไม่มีเลย และผู้ประกอบการธุรกิจอาหารคลีนฟู้ดทุกรายมีความรู้เกี่ยวกับอาหารคลีนเป็นอย่างดี

ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม พบว่า ชื่อร้านมีเอกลักษณ์ มีสัญลักษณ์ จดจำง่าย อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้มีความสะอาด มีการดูแลความสะอาดบริเวณร้าน การนำเสนออาหารว่างน่าสนใจ มีภาพประกอบ มีการตกแต่งที่แสดงความเป็นร้านอาหารว่าง มีการตกแต่งสถานที่สวยงามและทันสมัยมีบรรจุภัณฑ์สวยงาม อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการศึกษาของรัตติญาภรณ์ พิศาลวราพงศ์ (2559) พบว่า ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าใช้บริการร้านยศข้าวต้มในเขตบางนา กรุงเทพมหานครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวได้

ว่า นอกจากอาหารภายในร้านแล้ว ลักษณะของร้านอาหาร พื้นที่การทำอาหาร หรือห้องน้ำก็ต้องคำถึงสุขอนามัยเช่นกัน เพราะผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความสะอาดภายในร้าน ไม่มีเศษขยะให้พบเห็น บรรยากาศภายในร้าน มีความสว่างที่เพียงพอ มีการจัดวางอุปกรณ์เป็นระเบียบ เรียบร้อย และในร้านมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อ่างล้างมือ ซึ่งการดำเนินการต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อม ทางกายภาพทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจใช้บริการร้านยศข้าวต้ม

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดเพื่อพัฒนาการขายอาหารว่าง ในเขตจังหวัดนครปฐม พบว่า การตัดสินใจซื้ออาหารว่างของผู้บริโภคในเขตจังหวัดนครปฐม ให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของอาหารว่าง ความคุ้มค่า ความสะดวกในการซื้อ ดังนั้นในยุด New Normal จะต้องมีการวางแผนการตลาดให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ด้านช่องทางการจำหน่าย ต้องมีหลายช่องทางในการเลือกซื้อเข้าถึงง่าย พัฒนาตัวของอาหารว่างให้มีรูปแบบใหม่แตกต่างออกไป และคุณภาพให้ถูกสุขลักษณะ รวมถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายในช่วงเวลาสำคัญต่างๆ เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้บริโภค ให้บริการอย่างมีมาตรฐาน สามารถตรวจสอบ แก้ไข ให้ข้อมูลกับลูกค้าได้ อย่างทันต่อความการของผู้บริโภคนั้น สามารถประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล จากพฤติกรรมการซื้อ ปัจจัยการตลาดได้องค์ความรู้ใหม่ ที่นำไปสู่แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดเพื่อพัฒนาการขายอาหารว่าง ดังภาพที่ 1

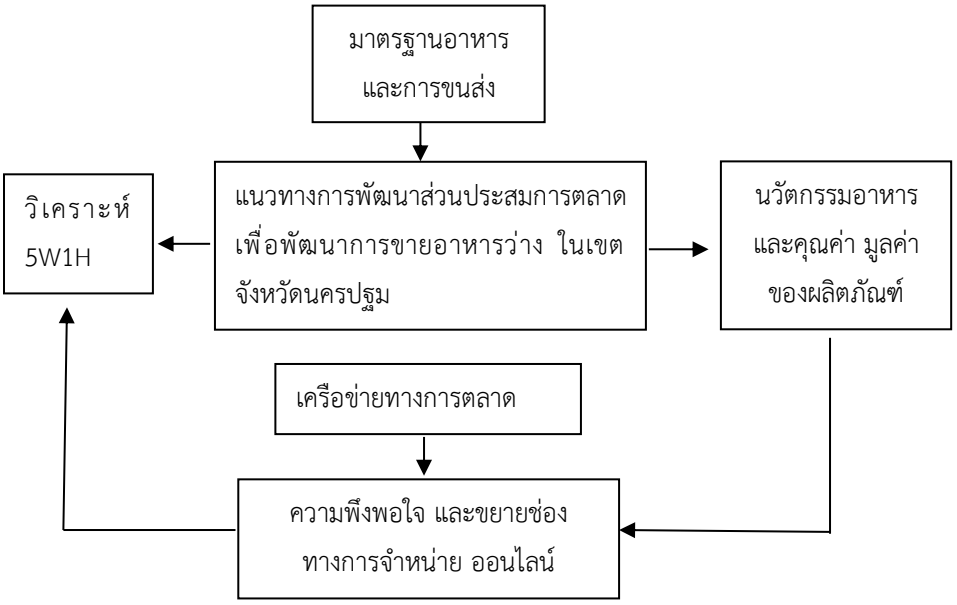

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับอาชีพ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดให้การศึกษาฝึกอบรมและพัฒนา ความรู้เรื่องรักษามาตรฐานของผลิตภัณฑ์ เครื่องมือการอุตสาหกรรม

2. การให้ความรู้เกี่ยวกับช่องทาง Online เช่นทำ Clip ความรู้เรื่องในเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็น เผยแพร่ มีการให้เข้าไปศึกษา ทดสอบ ของผู้สนใจ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านผลิตภัณฑ์ ผู้ประกอบการควรพัฒนารูปลักษณ์ใหม่ ๆ หรือพัฒนาสูตรอาหารว่าง เพื่อเพิ่มรายการอาหารว่างให้มีความหลากหลายขึ้น ให้เป็นเอกลักษณ์ของร้าน ตลอดจนสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องสุขลักษณะ เพื่อเพิ่มคุณค่าและราคาให้สูงขึ้น

2. ด้านราคา ผู้ประกอบการจึงควรติดป้ายราคาให้จัดเจน เพื่อผู้บริโภคสามารถใช้ความคิดดูความเหมาะสม เปรียบเทียบได้ว่าราคากับอาหารว่างนั้น ๆ มีความสมเหตุสมผลที่จะบริโภคหรือไม่

3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ผู้ประกอบการควรเตรียมความพร้อมของสินค้าหรือวัตถุดิบในการผลิตให้พร้อมผลิต ทันต่อความต้องการของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อและตัดสินใจได้ง่าย และสะดวกมากขึ้น

4. ด้านการส่งเสริมการตลาด ผู้ประกอบการควรใช้ช่องทางโซเชียลต่าง ๆ ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภครู้จักผลิตภัณฑ์ได้ง่ายและเร็วขึ้น และยังสามารถจูงใจ ให้ผู้บริโภคเกิดการตัดสินใจได้ง่ายขึ้น

5. ด้านบุคคล ผู้ประกอบการจึงควรมีการอบรมให้ความรู้กับพนักงานเพราะการที่ผู้ขายมีปฏิสัมพันธ์ การสื่อสารที่ดี สามารถดึงดูด กระตุ้นให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจซื้ออาหารว่างได้ง่ายขึ้น

6. ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการจึงควรจัดให้ บริเวณร้านมีความสะอาด โปร่ง โล่ง สวยงาม มีเอกลักษณ์ มีสัญลักษณ์ทั้งภายใน ภายนอก การนำเสนออาหารว่างน่าสนใจ มีภาพประกอบ มีการตกแต่งที่แสดงความเป็นร้านอาหารว่าง มีการตกแต่งสถานที่สวยงามและทันสมัยมีบรรจุภัณฑ์สวยงาม เพื่อดึงดูดความสนใจ กระตุ้นให้ผู้บริโภคเข้าใช้บริการ และตัดสินใจซื้อ

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2563). *เอกสารเสริมสร้างการรับรู้และความเข้าใจ ระบบ e-Registration*. เข้าถึงได้จาก https://www.dbd.go.th/download/regis_file/ eRe gistration /eRegist_ Usermanual_acknowledge_600818.pdf.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2560). *กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด.* เข้าถึงได้จาก https:// bsc. dip.go.th/th /category/2017-10-27-07-51-56/2017-11-07-08-53-31.

โครงการอุทยานการอาชีพชัยพัฒนา จังหวัดนครปฐม. (2563). *ผลการดำเนินงานประจำปี 63*. นครปฐม : โครงการอุทยานการอาชีพชัยพัฒนา จังหวัดนครปฐม.

พรทิพย์ อินทรพรอุดม. (2558). *แนวทางการพัฒนาทางการตลาดธุรกิจร้านอาหารคลีนฟู้ดในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย.* (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ). สำนักวิชาการจัดการ : มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

รัตติญาภรณ์ พิศาลวราพงศ์. (2559). *ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดสำหรับธุรกิจบริการที่มีอิทธิพลต่อการเข้าใช้บริการร้านยศข้าวต้มของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร.* (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

วลีภรณ์ เจริญไว (2562). *แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดผลิตภัณฑ์ชุดที่นอนสำหรับเด็กในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล.* (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

วัฒน์จิรชัย เวชชนินนาท. (2556). *เอกสารประกอบการสอนวิชาหลักการตลาด.* อุดรธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

สำนักงาน ก.พ. (2563). *พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับ "การครองตน"*. เข้าถึงได้จาก https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/page/

สำนักบริหารการทะเบียน จังหวัดนครปฐม.(2562). *จำนวนประชากรรายอายุ.* เข้าถึงได้จาก https://www.bora.dopa.go.th›tag/p73/

สุรชา บุญรักษา. (2557). *แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างการรับรู้คุณค่าขนมไทยในจังหวัดสมุทรสาคร ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Yamane, T. (1973). *Statistics: an Introductory Analysis*. New York : Harper & Row.

iGITAL GEEK. (2562). *7P คืออะไร เกี่ยวข้องอย่างไรกับ 4P*. เข้าถึงได้จาก https://www. igitalgeek.com/blog.krongton.pdf.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

Confirmatory Factor Analysis of Secondary School Administration in the New Normal Era under the Phathum Thani Secondary Educational Service Area Office

อรรถกานท์ ทองแดงเจือ[1] และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ[2]
Authakarn Thongdaengjua and Pimolpun Phetsombat

Received: December 02 2022
Revised: March 29, 2023
Accepted: April 18, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี และ 2) ยืนยันองค์ประกอบที่เหมาะสมของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี 462 คน โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้วิจัย คือ แบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.91 วิเคราะห์ข้อมูลคำนวณหาค่าสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ กลยุทธ์ การพัฒนาครูและบุคลากร ภาวะผู้นำ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และเทคโนโลยีดิจิทัล และ 2) ผลการยืนยันองค์ประกอบที่เหมาะสมของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

[1-2] มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี; Rajamangala University of Technology Thanyaburi
Corresponding Author, e-mail: pimolpun_p@rmutt.ac.th, tel. 089-8255166

ในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า โมเดลองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า Chi-Squara = 46.722 ค่า p = 0.185 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้อง (GFI) = 0.989 ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) = 0.949 และค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ย (RMSEA) = 0.021

คำสำคัญ: องค์ประกอบการบริหาร, ยุคนิวนอร์มัล, โรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the components of secondary school administration in the new normal era under the Pathum Thani Secondary Educational Service Area Office; and 2) to confirm the appropriate components of secondary school administration in the new normal era under the Pathum Thani of Secondary Educational Service Area Office. The samples used in this research were 462 teachers under the Pathum Thani Secondary Educational Service Area Office by multi-stage random sampling. The research tool was a 5-point estimation questionnaire with a reliability of 0.91 for the whole issue. Data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation and confirmatory component analysis. The research findings were as follows: 1) the components of the secondary school administration model in the new normal era under the Pathum Thani Secondary Educational Service Area Office consisted of 5 elements, namely, strategy, teacher and personnel development, leadership, learner quality development and digital technology; and 2) the results confirming the appropriate components of secondary school administration in the new normal era under the Pathum Thani Secondary Educational Service Area Office found that the model of the components of secondary school administration in the new normal era under the Pathum Thani Secondary Educational Service Area Office was consistent with the empirical data with Chi-Square = 46.722, p = 0.185, GFI = 0.989, AGFI = 0.949 and RMSEA = 0.021.

Keywords: Administrative Component, New Normal Era, Secondary School

บทนำ

อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั่วโลกผ่านกระแสโลกาภิวัตน์ และกระแสการพัฒนาเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดการปรับตัวอย่างกว้างขวางของทุกองค์กรโดยที่กระแสหลักของโลกดังกล่าว ได้สร้างปรากฏการณ์ในโลกสมัยใหม่ (VUCA: Volatility, Uncertainty, Complexity and Ambiguity) เป็นต้นกำเนิดการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกผัน (Bawany, S., 2018) ทั้งงานเทคโนโลยี การแข่งขัน สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เศรษฐกิจ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ทำให้องค์กรต่าง ๆ ได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ โดยในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นอย่างพลิกผัน (Disruption) (อานุภาพ เลขะกุล, 2564) จากวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ที่เริ่มมีการคลี่คลายลงในระยะแรก หลายภาคส่วนได้เริ่มมีการพูดถึงความปกติใหม่โดยวิกฤตในครั้งนี้ส่งผลกระทบในหลายด้านโดยเฉพาะในด้านการศึกษาที่ทำให้สถานศึกษาต้องมีการปรับตัวให้อยู่รอดเป็นการปรับตัวครั้งยิ่งใหญ่เพื่อบริหารการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความปกติใหม่ที่เกิดขึ้นโดยมีการวางแผนและจัดเตรียมนโยบายต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามทักษะและหลักสูตรของโรคการศึกษา ถือเป็นบททดสอบครั้งใหญ่ของการบริหารสถานศึกษาที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (สุภาภรณ์ พรหมบุตร, 2563) สอดคล้องกับพัชราภรณ์ ดวงชื่น (2563) กล่าวว่าแนวทางการบริหารจัดการศึกษาเพื่อเตรียมรับความปกติใหม่ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการระบาดของ Covid 19 สำหรับผู้บริหารที่ต้องบริหารจัดการศึกษาภายใต้ความกดดันของรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมจึงต้องมีการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของความปกติใหม่ที่เกิดขึ้น โดยมีแนวทางในการบริหารจัดการมีการวางแผนร่วมมือกันของบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนตั้งแต่ผู้กำหนดนโยบายผู้บริหารสถานศึกษาครู และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งผู้ประกอบการในภาคธุรกิจและภาคประชาชนบิดามารดาผู้ปกครองซึ่งรวมไปถึงการเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย และจิตใจของทั้งผู้สอนและผู้เรียน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีมีการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษามีนโยบายและแผนการจัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นการเป็นองค์การชั้นนำในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มาตรฐาน วิชาการเป็นเลิศ มีการบริหารจัดการและส่งเสริมการศึกษาให้นักเรียนในชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพเต็มศักยภาพทุกด้าน และจากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปี

การศึกษา 2564 พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีคะแนนเฉลี่ยของผลการทดสอบในแต่ละวิชา มีคะแนนเฉลี่ยไม่ถึง 50 และมีคะแนนเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2565)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประสบปัญหาด้านการบริหารสถานศึกษาในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 และเทคโนโลยี ทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษายุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี เพื่อเป็นแนวทางในการในบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริการโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

2. เพื่อยืนยันองค์ประกอบที่เหมาะสมของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ไว้ให้ประกอบด้วย เพศ ระดับการศึกษา อายุ และประสบการณ์ในการทำงาน

1.2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีลักษณะของเครื่องมือ เป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert Type) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

5 หมายถึง เห็นด้วยกับองค์ประกอบฯ อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง เห็นด้วยกับองค์ประกอบฯ อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง เห็นด้วยกับองค์ประกอบฯ อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง เห็นด้วยกับองค์ประกอบฯ อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง เห็นด้วยกับองค์ประกอบฯ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในเรื่ององค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

2.2 กำหนดนิยามศัพท์เพื่อสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

2.3 สร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดการวิจัย

2.4 ร่างแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจแก้ไขเนื้อหาและข้อเสนอแนะและสำนวนภาษาที่ใช้ตลอดจนความถูกต้องเหมาะสมตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย

2.5 นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และนำเสนอผู้เชี่ยววชาญจำนวน 5 คนเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

2.6 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ได้อยู่ค่าที่ 0.91

2.7 จัดทำแบบสอบถามฉบับจริงเพื่อนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. ประชากรที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี 2,120 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี 426 คน เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ด้วยสถิติขั้นสูง ซึ่ง Hair, J.F., et al (2006) แนะนำให้ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 5-20 คน ต่อ 1 พารามิเตอร์และต้องไม่ต่ำกว่า 100 ในรูปแบบการวัด ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างควรมี 215-645 คน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 ต่อ 66 เท่าของจำนวนพารามิเตอร์ และสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ใช้ตัวแปร 29 ตัว ได้จึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 462 คน

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติพื้นฐาน: ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ: การหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ค่าความเชื่อมั่น

สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน:

1) วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและลักษณะการแจกแจงของตัวแปร โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์ การกระจาย ค่าความเบ้ และค่าความโด่ง โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

2) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) ได้แบ่งการวิเคราะห์ ออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่หนึ่ง เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรสังเกตได้ในแต่ละองค์ประกอบในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

2.2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรสังเกตได้ในแต่ละองค์ประกอบของการบริหาโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สำหรับค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่ ค่าสถิติไค-สแควส์ (Chi-Square Statistic) ค่าดัชนีวัดความสอดคล้อง (GFI) ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGF) ดัชนีวัดความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) ค่าไค-สแควส์สัมพัทธ์ (Chi-Square Statistic : X2 /df) ค่าดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยมาตรฐานของส่วนที่เหลือ (SRMR) ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ย (RMSEA) ค่าดัชนีรากที่สองเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อน (RMR)

กรอบแนวคิดการวิจัย

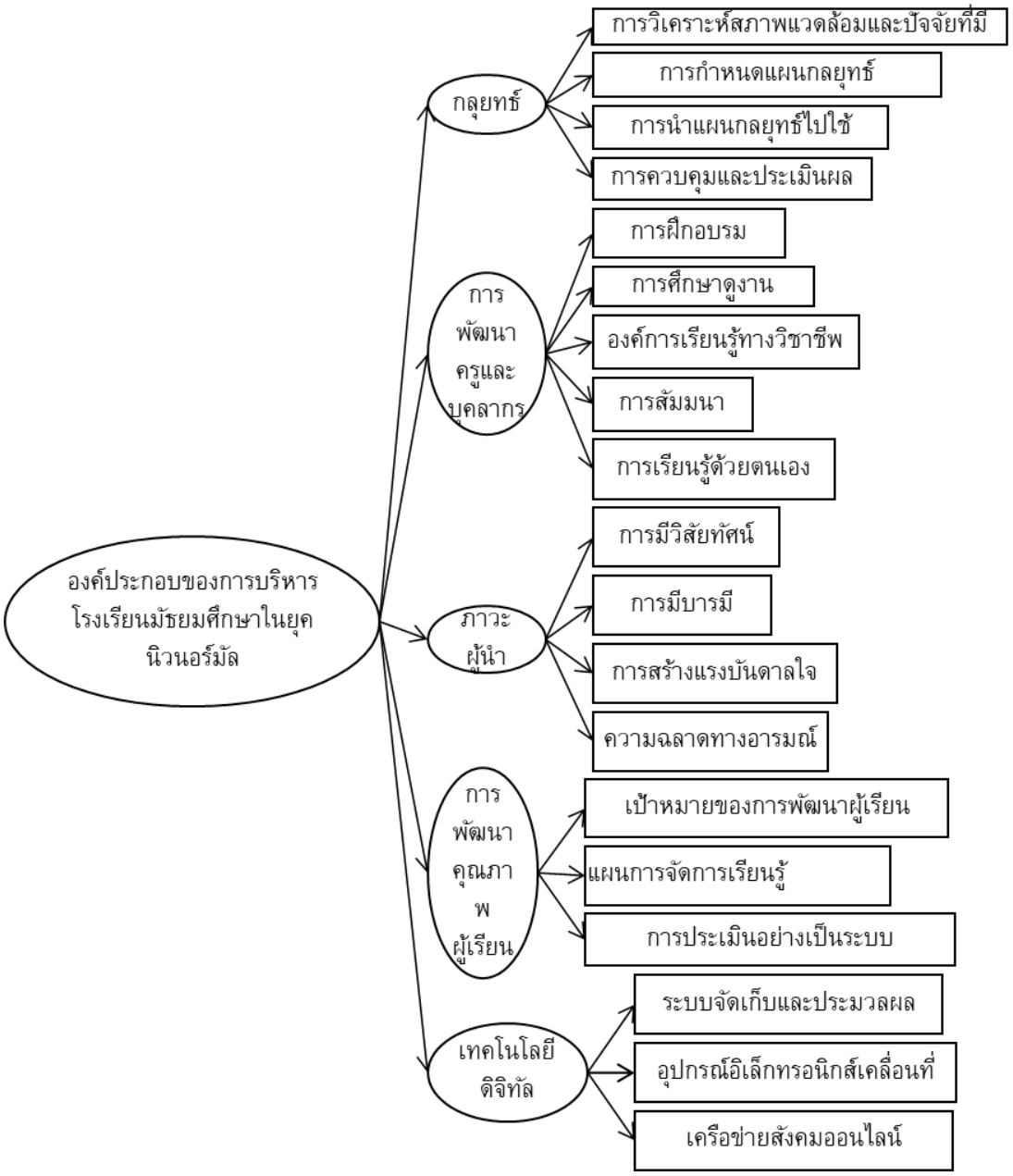

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นแนวคิดเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิด ผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวร์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ได้องค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและปัจจัยที่มีผลกระทบ การกำหนดกลยุทธ์ การนำแผนกลยุทธ์ไปใช้ และการควบคุมและประเมินผล 2) การพัฒนาครูและบุคลากร ประกอบด้วย การฝึกอบรมการศึกษาดูงาน องค์การเรียนรู้ทางวิชาชีพ การสัมมนา และการเรียนรู้ด้วยตนเอง 3) ภาวะผู้นำ ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ การมีบารมี การสร้างแรงบันดาลใจและความฉลาดทางอารมณ์ 4) การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย เป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน แผนการจัดการเรียนรู้และการประเมินอย่างเป็นระบบ และ 5) เทคโนโลยีดิจิทัล ประกอบด้วย ระบบจัดเก็บและประมวลผล อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และเครือข่ายสังคมออนไลน์

การวิเคราะห์เกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

องค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ฯ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. กลยุทธ์	4.39	.38	มาก
2. การพัฒนาครูและบุคลากร	4.40	.36	มาก
3. ภาวะผู้นำ	4.37	.50	มาก
4. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.43	.39	มาก
5. เทคโนโลยีดิจิทัล	4.46	.39	มาก
รวม	**4.41**	**.37**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี รายด้านภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เท่ากับ ($\bar{X}$=4.41, S.D.=0.37) โดยมีค่าเฉลี่ยรายด้านเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ($\bar{X}$=4.46, S.D.=0.39) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

($\bar{X}$=4.43, S.D.=0.39) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ($\bar{X}$=4.40, S.D.=0.36) ด้านกลยุทธ์ ($\bar{X}$=4.39, S.D.=0.38) และด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X}$=4.37, S.D.=0.50)

2. ผลการยืนยันองค์ประกอบที่เหมาะสมของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

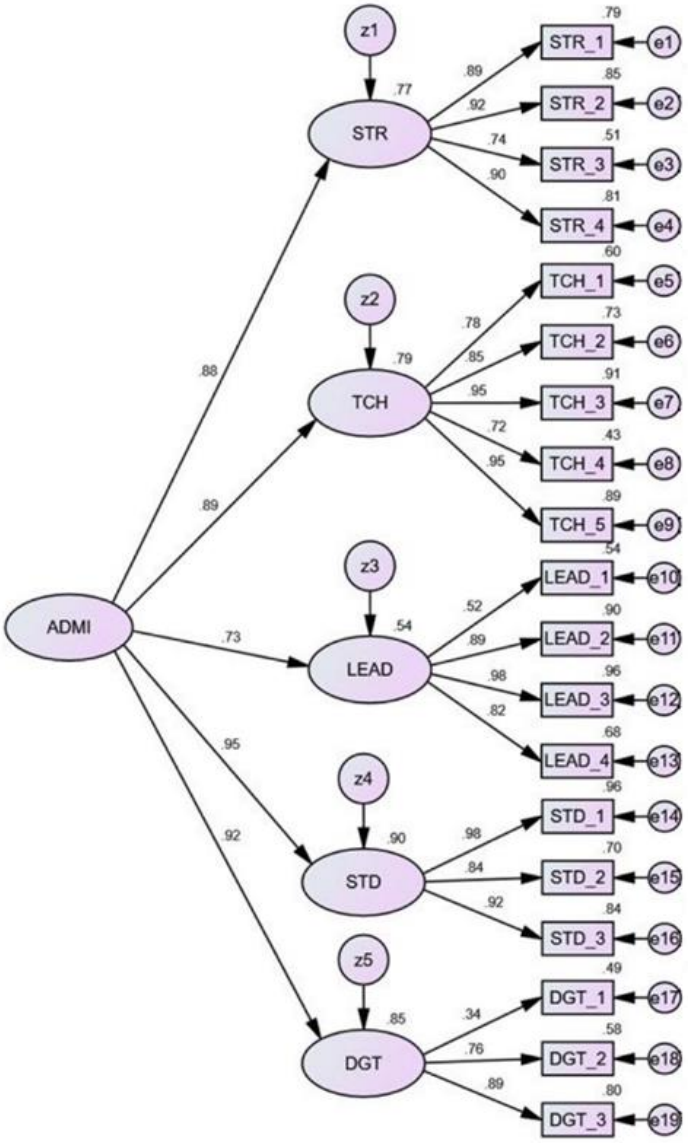

ภาพที่ 2 ผลการยืนผลการยืนยันองค์ประกอบที่เหมาะสม

จากภาพที่ 2 พบว่า ดัชนีความสอดคล้องโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี (หลังปรับโมเดล) มีค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ ดังนี้ ค่าไค-สแควร์ (Chi-Square) = 46.722 มีค่า p-value = 0.185 ค่า Chi-square/df = 1.198 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) = 0.989 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) = 0.949 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (CFI) = 0.999 ดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดีอิงเกณฑ์ (NFI) = 0.996 ดัชนีความสอดคล้องที่เพิ่มขึ้น (IFI) = 0.999 ดัชนีเปรียบเทียบโมเดล (RFI) = 0.983 ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (RMR) = 0.004 และค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) เท่ากับ 0.021 ซึ่งผ่านเกณฑ์ทุกค่า แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ของตัวบ่งชี้ของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ทั้ง 19 ตัวบ่งชี้มีค่าเป็นบวก มีค่าตั้งแต่ 0.34-0.98 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า และมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวบ่งชี้ ซึ่งบอกค่าความแปรปรวนร่วมของตัวบ่งชี้ มีค่าตั้งแต่ 0.49-0.96 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวบ่งชี้เหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบย่อยทั้ง 5 องค์ประกอบ

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการศึกษาองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัยธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า องค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่เขตการศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ กลยุทธ์ การพัฒนาครูและบุคลากร ภาวะผู้นำ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และเทคโนโลยีดิจิทัล ดังนี้

องค์ประกอบกลยุทธ์ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 ตัว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดขององค์ประกอบย่อย คือ การนำแผนกลยุทธ์ไปใช้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการนำแผนกลยุทธ์ไปใช้ความสำคัญมากเนื่องจากการนำกลยุทธ์ไปใช้มีความสำคัญในเชิงการบริหารองค์การ โดยเมื่อองค์การได้วิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ กำหนดทิศทางการพัฒนาและจัดทำกลยุทธ์ไว้เพื่อการนำมาสู่วิธีการปฏิบัติโดยต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บร รลุเป้าหมายขององค์การ โดยเกี่ยวข้องกับการบริหารงานในมิติต่าง ๆ เช่น โครงสร้างขององค์การ ระบบการนำในองค์การ ระบบการติดต่อสื่อสารและการควบคุมในองค์การ ซึ่งถือเป็นปัจจัยในการ

ปฏิบัติงานขององค์การทั้งสิ้น Dess, G. G. & Miller, A. (1993) สอดคล้องกับ David, F. R., (1997 อ้างอิงในพระมหาศิริชัย สิรินฺทาโณ (ศรีรัมย์), 2556) กล่าวว่า การนำกลยุทธ์ไปใช้ (Strategic Implementation) จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนประจำปี การกำหนดนโยบาย การจูงใจบุคลากรที่รับผิดชอบ การจัดสรรทรัพยากรให้แก่การดำเนินกลยุทธ์ต่าง ๆ การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบใหม่ที่เน้นการทำตามกลยุทธ์ การกำหนดโครงสร้างองค์การที่มีประสิทธิผล การจัดเตรียมงบประมาณ รวมถึงการพัฒนาและการใช้ระบบการจัดการข้อมูลการนำกลยุทธ์ไปใช้นั้นจะต้องมีช่องทางการติดต่อสื่อสารภายในองค์การ ซึ่งความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ มีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ ซึ่งผู้บริหารกำหนดโครงสร้างขององค์การ การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติให้ได้ผล ควรประกอบด้วย การทำให้เกิดความเชื่อมโยงและสอดคล้องระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ภายในองค์กรกับแผนกลยุทธ์โดยปัจจัยสำคัญที่ต้องทำให้เชื่อมโยงโครงการและงบประมาณ เพื่อให้สามารถมั่นใจได้ว่าเมื่อได้รับการจัดสรรทรัพยากร และมีการดำเนินการตามโครงการแล้วจะส่งผลต่อแผนกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้น

องค์ประกอบการพัฒนาครูและบุคลากร พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 5 ตัว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดขององค์ประกอบย่อย คือ การฝึกอบรม ชี้ให้เห็นว่า การฝึกอบรมมีความสำคัญมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะองค์ประกอบนี้เป็นวิธีการที่จะช่วยให้ครูและบุคลากรที่เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ความเข้าใจ เพิ่มความสามารถและทำให้เกิดทักษะจากประสบการณ์ ตลอดจนเกิดเจตคติที่ดีและถูกต้องต่อกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่มีผลต่อความเจริญขององค์การ สอดคล้องกับสมคิด บางโม (2559) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการทำงานเฉพาะอย่างซึ่งจำแนกได้ตามวัตุประสงค์ ได้แก่ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้มีความรู้ หลักการ แนวคิดในเรื่องที่อบรมเพื่อนำไปใช้ในการทำงานเพิ่มพูนทักษะ ความชำนาญ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้เกิดหรือเพิ่มความรู้สึกดีต่อองค์การ

องค์ประกอบภาวะผู้นำ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 ตัว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดขององค์ประกอบย่อย คือ การมีวิสัยทัศน์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการมีวิสัยทัศน์ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดมีความสำคัญมาก เนื่องจากการมีวิสัยทัศน์ของผู้บังคับบัญชาเป็นการสร้างภาพความคิดให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับรู้ว่าผู้บังคับบัญชาต้องการให้องค์การเป็นไปอย่างไรในอนาคต โดยใช้การอธิบายและจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้มองเห็นทิศทาง การปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของ Baker, C. (1992) กล่าวว่าวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่จะก่อให้เกิดพลังในองค์การ พลังจะ

นำไปสู่การปฏิบัติ การปฏิบัติจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์การ โดยจะสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายหลักขององค์การ การมีวิสัยทัศน์ที่น่าเชื่อถือทำให้การทำหน้าที่ขององค์การราบรื่น เป็นไปในทางเดียวกันทั้งองค์การ

องค์ประกอบพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 ตัว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดขององค์ประกอบย่อย คือ แผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแผนการจัดการเรียนรู้ มีความสำคัญมากที่สุดเนื่องจากการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการเรียนรู้เพื่อนำเนื้อหาที่กำหนดในหลักสูตรไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ โดยมีการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดยผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียนและสามารถพัฒนาตนเองได้ จากการลงมือค้นคว้า คิดแก้ปัญหาและปฏิบัติเพื่อสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองโดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนจัดสถานการณ์ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) สอดคล้องกับรวีวรรณ วงค์เดชานันทร์ (2664) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ ถือเป็นการวางแผนการสอนมีความสำคัญประการหนึ่ง ถ้าผู้สอนมีการวางแผนการสอนที่ดีก็เท่ากับบรรลุจุดหมายปลายทางไปแล้วครึ่งหนึ่งการวางแผนการสอนจึงมีความสำคัญหลายประการ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตรเป็นแนวทางให้ผู้สอนอย่างชัดเจน มีองค์ประกอบที่ครบถ้วน เข้าใจง่ายและนำไปใช้สอนได้จริง ผู้เรียนเกิดทักษะจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายความสำคัญลักษณะ ขั้นตอนการจัดทำและหลักการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนลักษณะของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดี เพื่อส่งผลให้การเรียนการสอนดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนจำเป็นต้องทราบองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ รูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้และขั้นตอนของการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในการพัฒนาผู้เรียน

องค์ประกอบเทคโนโลยีดิจิทัล พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 ตัวซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดขององค์ประกอบย่อย คือ เครือข่ายสังคมออนไลน์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเครือข่ายสังคมออนไลน์มีความสำคัญมาก เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนในยุคปัจจุบันที่มีความรู้ ความเข้าใจในการสื่อสาร และเห็นคุณค่าของการบริหารการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยี ให้ความสำคัญทั้งในด้านการเรียนการสอนจนนำมาสู่การใช้เพื่อติดต่อสื่อสารทั้งในองค์การ เพื่อเชื่อมการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับบ้านและผู้ปกครองโดยอาศัยเทคโนโลยี

ดิจิทัลต่าง ๆ เข้ามาช่วย อีกทั้งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนไม่ให้ขาดหายไป ถือเป็นการนำเทคโนโลยีที่มีมาสร้างคุณค่าให้การบริหารการศึกษาขององค์การ (ธนะวัฒน์ วรรณประภา, 2558) สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ที่กล่าวถึงเครือข่ายออนไลน์มีความสำคัญทั้งในด้านการเรียนการสอนจนนำมาสู่การใช้เพื่อติดต่อสื่อสารทั้งในองค์กร และเพื่อเชื่อมการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับบ้านและผู้ปกครองโดยอาศัยเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วย เพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนไม่ให้ขาดหายไป ก็จะเป็นการเตรียมความพร้อมต่อการปฏิรูปการศึกษา การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และที่สำคัญผู้บริหารโรงเรียนในยุคปัจจุบันต่างมีความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารคุณค่าของการบริการทางการศึกษาซึ่งสามารถได้นำมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารคุณค่าของการบริการทางการศึกษาและการดึงดูดผู้ปกครอง ผู้เรียนปัจจุบันและที่เป็นเป้าหมายในอนาคตด้วย ถือเป็นการบริหารความร่วมมือระหว่างโรงเรียน คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง

2. โมเดลองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า Chi-Square = 1.198 ค่า p = 0.185 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) = 0.989 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) = 0.949 และค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังที่สองเฉลี่ย (RMSEA) = 0.021 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบที่ดี มีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับเกณฑ์การวิจัยทางสังคมศาสตร์

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้นักบริหารการศึกษาสำหรับนักศึกษา บุคลากรทางการศึกษาทั่วไปหรือผู้บริหารในองค์กรได้เปิดมุมมองเกี่ยวกับองค์ประกอบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในยุคนิวนอร์มัลที่ประกอบด้วยองค์ประกอบใหม่ซึ่งหมายถึง 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและปัจจัยที่มีผลกระทบ การกำหนดกลยุทธ์ การนำแผนกลยุทธ์ไปใช้ การควบคุมและประเมินผล 2) การพัฒนาครูและบุคลากร ประกอบด้วย การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน องค์การเรียนรู้ทางวิชาชีพ การสัมมนา และการเรียนรู้ด้วยตนเอง 3) ภาวะผู้นำ ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ การมีบารมี การสร้างแรงบันดาลใจ และความฉลาดทางอารมณ์ 4) การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย เป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียนแผนการจัดการเรียนรู้และ การประเมินอย่างเป็นระบบ 5) เทคโนโลยีดิจิทัล ประกอบด้วย ระบบจัดเก็บและประมวลผล อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เคลื่อนที่ และเครือข่ายสังคมออนไลน์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการยืนยันถึงองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ประกอบด้าน 5 องค์ประกอบ คือ กลยุทธ์ การพัฒนาครูและบุคลากร ภาวะผู้นำ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และเทคโนโลยีดิจิทัล โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับสูงสุด คือ เทคโนโลยีดิจิทัล และองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำที่สุดคือ ภาวะผู้นำ ดังนั้น หน่วยงานต้นสังกัดหรือผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สามารถนำเอาองค์ประกอบนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษา พัฒนา ปรับปรุงการบริหารจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล เพื่อนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในองค์การต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยซึ่งมีการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคนิวนอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี และสถานศึกษาในสังกัด ควรนำองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่ำที่สุด ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ การมีวิสัยทัศน์ การมีบารมี การสร้างแรงบันดาลใจและ ความฉลาดทางอารมณ์ ไปศึกษาต่อเพื่อนำไปสู่การพัฒนาด้านภาวะผู้นำของข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด

เอกสารอ้างอิง

ธนะวัฒน์ วรรณประภา. (2558). *รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการสั่งเคราะห์ข้อมูลโดยการเรียนรู้แบบนำตนเองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี.* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

พระมหาศิริชัย สิรินฺทาโณ (ศรีรัมย์). (2556). *การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัชราภรณ์ ดวงชื่น. (2563). *การบริหารจัดการศึกษารับความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-19 The New Normal in Educational Administration After The Covid-19Crisis.* เข้าถึงได้จาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam/article/view/243660/16587

รวีวรรณ วงค์เดชานันทร์. (2564). การพัฒนาและการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา. *วารสารมหาจุฬาคชสาร, 11*(1), 25-35.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2565). *รายงานประจำปี 2564.* เข้าถึงได้จาก https://www.niets.or.th/th/catalog/view/241.

สมคิด บางโม. (2559). *องค์การและการจัดการ.* กรุงเทพฯ : บริษัท วิทยพัฒน์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนรวมการบริหารจัดการศึกษา*. กรงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนมสหกรณการเกษตรแหงประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *การศึกษายุคดิจิทัล.* เข้าถึงได้จาก https://www.posttoday.com/social/general/628541

สุภาภรณ์ พรหมบุตร. (2563). *New Normal กับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง.* เข้าถึงได้จาก https://dsp.dip.go.th/th/category/2017-11-27-08-04-02/2020-06-29-14-39-49.

อานุภาพ เลขะกุล (2564). ความปกติถัดไปอุดมศึกษา: ความท้าทาย. *วารสารการศึกษาและนวัตกรรมการเรียนรู้ 2564, 1*(2), 111-125.

Baker, C. (1992). *Attitudes and Language*. Clevedon : Multilingual Matters.

Bawany, S. (2018). *Leading in a disruptive VUCA world*. New York : Business Expert Press.

David, Fred R. (1997). *Strategic Management*. (6th ed). New Jersey : Prentice-Hall.

Dess, G. G. & Miller, A. (1993). *Strategic Management*. Singapore : McGraw-Hill.

Hair, J.F., et al. (2006). *Multivariate Data Analysis*. (6th ed.). Pearson Prentice Hall : New Jersey.

วิจัยวิชาการ
The Journal of Research & Academics

อนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ)

The Future of Educational Supervision for Supervisors under the Primary Education Service Area Office in the Next Decade: in Case of Technology Content (Computing Science)

พัสฏาพรห์ คำจันทร์[1] ทักษ์ อุดมรัตน์[2] วรินทร บุญยิ่ง[3] และอัจฉรา ศรีพันธ์[4]
Pattaporn Kamjan, Thak Udomrat, Varinthorn Boonying and Atchara Sriphan

Received: February 01 2023
Revised: April 17, 2023
Accepted: April 18, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการนิเทศการศึกษา และ 2) ศึกษาอนาคตภาพการนิเทศการศึกษาสำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) จากการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์แบบสอบถามจากข้อมูลความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 25 คน ซึ่งเป็นศึกษานิเทศก์ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป ผู้มีประสบการณ์ในการนิเทศการศึกษา สาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ตั้งแต่ 3 ปี ขึ้นไป มีประสบการณ์ในการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา และเป็น Coding Mentor ในระดับประถมศึกษา ตามคำสั่งของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 รอบ ใช้สถิติในการวิจัย คือ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันและปัญหาของการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษ

[1-4] มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University
Corresponding author, e-mail: pattaporn@esdc.go.th, Tel. 092-5494964

หน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1.1) การวางแผนการนิเทศการศึกษา 1.2) การสร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา 1.3) การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา และ 1.4) การประเมินผลการนิเทศการศึกษา และ 2) อนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ตามฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนการนิเทศการศึกษา ควรสร้างทีมในการนิเทศ ด้านการสร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา ควรเป็นเครื่องมือที่ใช้งานง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการปฏิบัติการนิเทศการศึกษา ควรมีการสรุปผลการนิเทศ/สะท้อนผลการนิเทศ (AAR) ให้ผู้นิเทศได้ทราบ โดยใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้แสดงความคิดเห็น ด้านการประเมินผลการนิเทศการศึกษา ควรนำผลการนิเทศที่เป็นปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะไปพัฒนาการนิเทศในครั้งต่อไป

คำสำคัญ: การนิเทศการศึกษา, วิทยาการคำนวณ, ศึกษานิเทศก์, อนาคตภาพ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the current conditions and problems of educational supervision; and 2) to study the future of educational supervision for educational supervisors under the Primary Educational Service Area Office in the Next Decade: A Case of Technology Content (Computing Science) using the EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) techniques. The research included interviews and a questionnaire based on the conformity data of 25 experts who were educational supervisors with specialized academic standing or higher, who had specialized skills and experience in educational supervision, technology content (computing science) from 3 years up, experienced in educational supervision in elementary schools and being a Coding Mentor in elementary level according to the order of the Office of the Basic Education Commission for 2 rounds. Research statistics were percentage, median, and interquartile range statistics, namely percentage, median and interquartile range. The results of the research were as follows: 1) the current conditions and problems of educational supervision for

educational supervisors under the Primary Education service area office in the next decade: in case of technology content (computing science), consisted of four aspects: 1.1) planning of educational supervision, 1.2) creating educational supervision tools, 1.3) conducting educational supervision, and 1.4) evaluating the results of educational supervision; and 2) the ดfuture of educational supervision for educational supervisors under the Primary Educational Service Area Office in the Next Decade: A Case of Technology Content (Computing Science) according to the consensus of experts, consisted of 4 aspects: in terms of planning supervision of education supervision, teams in supervision should be built; in the aspect of creation of educational supervision tool, it should be an easy-to-use tool, not complicated, helpful in problem solving, improve and develop the quality of education; in terms of educational supervision operations, supervision results/reflections (AAR) should be summarized to supervisors, using open-ended questions for the supervision recipients to express their opinions; in the aspect of evaluation of educational supervision, the supervision results in question, obstacles and suggestions should be brought for further supervision development.

Keywords: Educational Supervision, Computing Science, Educational Supervisor, Future

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และส่งเสริมทักษะทางด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยีของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จึงได้ปรับปรุงหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาระเทคโนโลยี ได้แก่ 1) การออกแบบและเทคโนโลยี และ 2) วิทยาการคำนวณ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างรู้เท่าทันต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และประกอบกับการเปลี่ยนแปลงตัวชี้วัดในการการจัดการเรียนรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ยังไม่มีทิศทางที่ชัดเจน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เสนอเพียงวิธีการในการจัดการเรียนรู้ ยังขาดการคำนึงถึงทิศทางการนิเทศการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาอนาคตภาพของการนิเทศการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาในการเตรียมความพร้อมของผู้ให้การนิเทศการศึกษาในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสที่เปลี่ยนไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษานั้น ผู้ที่มีบทบาทในการทำให้ครูผู้สอนเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการเรียนการสอนได้มากที่สุด คือ ศึกษานิเทศก์ ดังที่เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ กล่าวไว้ว่า ศึกษานิเทศก์ มีความสำคัญยิ่งต่อการเป็นผู้นำทางด้านวิชาการ ในการปฏิรูปการศึกษา และพัฒนาการเรียนรู้แก่ครู อาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา รวมไปถึงผู้เรียนที่จะก้าวไปสู่มาตรฐานการศึกษาในระดับสากลในอนาคต (เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์, 2547)

จากสภาพของการเปลี่ยนแปลงในมิติดังกล่าว การนิเทศการศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนา ปรับปรุง และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตร สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการบริหารจัดการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและปัญหาอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาคุณภาพการศึกษามีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ การนิเทศการศึกษาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่จะเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนของครูมีประสิทธิภาพและส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานหลักสูตร การนิเทศการศึกษาจะสำเร็จได้ผลดีเพียงไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถในการนิเทศของศึกษานิเทศก์ โดยการทำงานด้านพัฒนาการจัดการเรียนรู้ร่วมกับครู เพราะศึกษานิเทศก์ คือ ผู้ทำหน้าที่นิเทศ แนะนำชี้นำกระตุ้นให้ครูและผู้บริหารสถานศึกษา เกิดความรู้ ความตระหนัก และมีทักษะในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการศึกษา รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการสำหรับนักบริหารระดับสูงในองค์กรที่สังกัด ศึกษานิเทศก์จึงเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะการพัฒนางานวิชาการ และมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถนะในเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเช่นกัน เมื่อเทคโนโลยีมีบทบาทและเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบัน และยังมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่เทคโนโลยีจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงในการศึกษา แนวโน้มการศึกษาในประเทศไทยจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีมากข้อมูลที่ยิ่งขึ้น ซึ่งเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ กำลังเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิต เปลี่ยนวิธีคิดของเราต่อการเรียนรู้ โดยผู้เรียนในยุค

ดิจิทัล มีลักษณะพิเศษ มีความสามารถเฉพาะบุคคล ปัญหาของการเรียนรู้แบบเดิม ๆ คือ การตั้งมาตรฐานแบบเดียวขึ้นมาและใช้กับเด็กทุกคน นักการศึกษาสมัยใหม่เห็นว่าความแตกต่างของผู้เรียน ต้องการการรูปแบบการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจงมากกว่า เพื่อพัฒนาจุดแข็งและลักษณะเฉพาะนั้น ๆ ของเด็กแต่ละคน ซึ่งโรงเรียนของไทยมีลักษณะที่เป็นแบบแผน มีครูมายืนหน้าชั้นและพูดให้เด็กฟังฝ่ายเดียว ห้องเรียนในโลกสมัยใหม่จึงควรถูกคิดและออกแบบใหม่ไปสู่ห้องเรียนที่ยืดหยุ่น เป็นห้องเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ จับกลุ่ม เปลี่ยนกลุ่มล้อมวงเพื่อปรับรูปแบบการเรียนรู้จากกันและกันได้อย่างอิสระ เป็นห้องเรียนที่ทันสมัยทั้งในด้านความคิดและพร้อมด้วยอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งการเป็นครูในยุคดิจิทัล ยุคที่มีเนื้อหา ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่มากล้น และได้รับการแทนที่ด้วยดิจิทัล สิ่งที่อยู่รอบตัวเป็น Cloud Knowledge ผู้เรียนมีขีดความสามารถเข้าถึงเนื้อหา (Accessible) ได้ง่ายและเร็ว ทำให้มีขีดความสามารถในการมองเห็นเนื้อหา (Visibility) ได้ประหนึ่งเสมือนจดจำไว้ในสมองนั้น ครูจึงไม่ควรเน้นการสอนตามเนื้อหาในหลักสูตร แต่ควรเน้นการนำเนื้อหามาประยุกต์ใช้ หรือต่อยอดทางความคิด และต้องจัดการเรียนรู้ทักษะและความรู้ที่จำเป็นให้นักเรียน ต้องเน้นให้นักเรียนแสวงหาความรู้ได้เอง ครูจะไม่ใช้วิธีถ่ายทอดความรู้ แต่จะให้นักเรียนสามารถสังเคราะห์ความรู้ จากข้อมูลข่าวสารที่แสวงหามาได้ โดยครูต้องเป็นนักจัดการที่ดี จัดการให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยลงมือปฏิบัติ (Action Learning) และต้องเปลี่ยนการสอบเป็นการประเมินเพื่อการพัฒนาปรับปรุง และมีเทคนิคในการทำให้นักเรียนเรียนรู้อย่างสนุก รูปแบบเกม (Gamification in Learning) รู้วิธีการใช้และประยุกต์เทคโนโลยีอุบัติใหม่ เน้นให้ผู้เรียนมีความสุขกับการทำกิจกรรม เพื่อการเรียนรู้ มีแรงจูงใจให้คิดสร้างสรรค์ นำเสนอความรู้อย่างสนุกสนาน และสามารถตัดสินใจในการแก้ปัญหาได้ ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้วิทยาการคำนวณ

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการแนะนำช่วยเหลือครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยสามารถใช้นวัตกรรมทางการศึกษามาเป็นตัวช่วยในกระบวนการเรียนการสอนให้ตอบความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งระบบการนิเทศจะเป็นตัวช่วยในการบอกถึงประโยชน์ต่าง ๆ ของระบบการศึกษาได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพราะระบบการนิเทศนั้นอยู่บนหลักการของประชาธิปไตย ได้แก่ การเคารพซึ่งกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ การนิเทศการศึกษาจัดขึ้นเพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้นนั้นจะขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของศึกษานิเทศก์ผู้ทำงานร่วมกับครู ตลอดจนเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่ศึกษานิเทศก์นำมาใช้ในการนิเทศการศึกษา โดยให้ครูมีโอกาสค้นคว้างานที่จะต้องทำด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความงอกงามขึ้น เมื่อได้เรียนรู้และมีความเจริญงอกงามแล้ว ย่อมจะได้รู้จักปรับปรุงงานด้านการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ศึกษานิเทศก์เป็นผู้ที่มีบทบาท

สำคัญในการส่งเสริมให้การจัดการศึกษาของครูและสถานศึกษามีคุณภาพ ดังที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ให้ความสำคัญของการนิเทศการศึกษาในข้อเสนอเชิงนโยบาย ในรายงานการวิจัยและพัฒนานโยบายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ในประเด็นที่ 2 พัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาในมาตรการข้อที่ 4 ระบุว่า สถานศึกษาเร่งรัดจัดระบบการทำงาน ระบบการนิเทศภายในปัจจัยและบรรยากาศ ให้เอื้อต่อการทำงานของครูและมอบหมายภาระการสอนให้สอดคล้องกับวิชาเอกความถนัด หรือความเชี่ยวชาญของครู และในข้อเสนอแนะเชิงนโยบายประเด็นที่ 3 การจัดระบบการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในมาตรการเร่งด่วนข้อที่ 1 เสนอไว้ว่าสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรปรับระบบและโครงสร้างการบริหารงานนิเทศการศึกษาในส่วนกลางเพื่อให้เกิดการประสานเชื่อมโยงส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติการนิเทศในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา และมาตรการข้อที่ 2 กำหนดไว้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เร่งรัดให้หน่วยงานในสังกัดพัฒนาระบบการนิเทศการศึกษา และการเรียนการสอนให้มีความเข้มแข็ง ทั้งการนิเทศภายในและการนิเทศภายนอก โดยใช้รูปแบบการนิเทศที่หลากหลายรวมทั้งจัดปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานให้เพียงพอตามบริบทของพื้นที่ โดยศึกษานิเทศก์ต้องตระหนักและเร่งสร้างความเชื่อมั่นให้กับครูและผู้บริหารสถานศึกษาให้มากขึ้นเนื่องจากปัจจุบันทั้งครูและผู้บริหารมีความรู้และความสามารถสูงขึ้น ประกอบกับสื่อเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่าย จึงทำให้ความสำคัญของศึกษานิเทศก์น้อยลง ซึ่งบทบาทที่สำคัญของศึกษานิเทศก์ในทศวรรษหน้าจึงเป็นบทบาทของการกำกับ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษามากกว่าจะเพื่อการให้ความรู้ ความเข้าใจหรือการเป็นผู้ชี้นำครูอีกต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553)

แต่การนิเทศการศึกษาโดยศึกษานิเทศก์นั้น ยังไม่สามารถจะทำได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากจำนวนศึกษานิเทศก์มีน้อยไม่เพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการของครูผู้สอนในสถานศึกษาตลอดจนความรู้ของศึกษานิเทศก์ ก็ไม่สามารถครอบคลุมได้ทุกสาขาวิชาซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้สรุปสภาพปัญหาการนิเทศไว้ ดังนี้ 1) บุคลากรมีจำนวนน้อยมาก ต้องรับผิดชอบภาระงานหลายด้านทำให้การนิเทศไม่เป็นไปตามแผนปฏิบัติการนิเทศ และการนิเทศขาดความต่อเนื่องเพราะมีงานอื่นแทรกซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเร่งด่วนเฉพาะกิจ 2) บุคลากรผู้ทำหน้าที่นิเทศขาดความรู้ ความเข้าใจและทักษะการนิเทศทางการศึกษา 3) ขาดแคลนเครื่องมือการนิเทศติดตามงานที่ครอบคลุมทุกกิจกรรม 4) บุคลากรขาดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่การนิเทศและมีความวิตกต่อการเปลี่ยนตำแหน่งจากข้าราชการครู

เป็นตำแหน่งศึกษานิเทศก์จังหวัด 5) ศึกษานิเทศก์ซึ่งอยู่ภายนอกสถานศึกษาไม่สามารถรับรู้สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษา (สำนักการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยศึกษานิเทศก์, 2559) ทั้งนี้ ประกอบกับการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา รวบรวมข้อมูล และลงพื้นที่ปฏิบัติการนิเทศการศึกษาตามสภาพจริง ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ปัญหาการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ที่ต้องรับผิดชอบการนิเทศการศึกษาสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) นั้น คือ ศึกษานิเทศก์ยังไม่มีโอกาสได้รับความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา สาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและสถานะของวิชาวิทยาการคำนวณ ทำให้ยากต่อการนิเทศการสอนของครู รวมถึงการขาดแคลนศึกษานิเทศก์ที่มีศักยภาพและมีความรู้ด้านวิทยาการคำนวณทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากการปรับเปลี่ยนหลักสูตรและตัวชี้วัด ศึกษานิเทศก์ที่สำเร็จการศึกษาจากคณะศึกษาศาสตร์/ ครุศาสตร์ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องยังมีจำนวนน้อยมาก รวมทั้งขาดสื่อ เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศ จึงทำให้มีปัญหาในการนำสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน

ด้วยเหตุผลนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) เพื่อจะได้เห็นภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ว่าควรมีลักษณะเป็นอย่างไร มีแนวทางการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ)

2. เพื่อศึกษาอนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ)

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed Methods) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ ลักษณะแบบกึ่งโครงสร้าง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้มองภาพปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนทางเลือกอนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) โดยเปิดโอกาสให้ผู้ตอบทุกท่านได้มีอิสระในการมองภาพ (Scenario) อย่างเต็มที่ ซึ่งประเด็นในการสัมภาษณ์ มีดังนี้ 1) การวางแผนการนิเทศการศึกษา 2) การสร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา 3) การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา และ 4) การประเมินผลการนิเทศการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาโดยการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (ยุทธ ไกยวรรณ์, 2545) ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 25 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินเก็บข้อมูลจำนวน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 เก็บข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ในขั้นตอนของตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และครั้งที่ 2 เก็บข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 25 คน ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ ตามเทคนิคการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Future Research) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และเครื่องบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 2 การศึกษาอนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า : กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) โดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามรอบที่ 1 ซึ่งได้จากการสังเคราะห์แบบสัมภาษณ์ในตอนที่ 1 โดยแบ่งออกเป็นเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับอนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ใน 4 ประเด็น ดังนี้ 1) การวางแผนการนิเทศการศึกษา 2) การสร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา 3) การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา และ 4) การประเมินผลการนิเทศการศึกษา ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) แบบสอบถามรอบที่ 2 โดยนำคำตอบจากการทำแบบสอบถามรอบที่ 1 ของผู้เชี่ยวชาญ มาคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัย

ระหว่างควอไทล์ (Inter Quartile Range) ของแต่ละข้อมาปรับปรุงข้อความให้ชัดเจน และจัดทำเป็นแบบสอบถามรอบที่ 2 ซึ่งเป็นข้อความเดิม แต่เพิ่มคำตอบของผู้เชี่ยวชาญ และข้อมูลทางสถิติจากคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน ได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Inter-Quartile Range) เข้าไป ทั้งนี้ในการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน จะทราบว่าตนมีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มหรือไม่ อย่างไร หากเห็นด้วยให้ยืนยันคำตอบเดิม แต่หากไม่เห็นด้วยให้แสดงเหตุผลประกอบ ทั้งนี้ หากผู้เชี่ยวชาญยังมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน ให้ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงและจัดทำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตอบ จนกว่าผู้เชี่ยวชาญจะเห็นสอดคล้องกันในทุกประเด็น ผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาโดยการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (ยุทธ ไกยวรรณ์, 2545) ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 25 คน ซึ่งเป็นศึกษานิเทศก์ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป ผู้มีประสบการณ์ในการนิเทศการศึกษาสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ตั้งแต่ 3 ปี ขึ้นไป มีประสบการณ์ในการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา และเป็น Coding Mentor ในระดับประถมศึกษา ตามคำสั่งของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ในรูปแบบออนไลน์ โดยใช้ Google form ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยดำเนินเก็บข้อมูลจำนวน 4 ครั้ง ดังนี้ ครั้งที่ 1 เก็บข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ในขั้นตอนของตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ครั้งที่ 2 เก็บข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 คน ในขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามด้านค่าอำนาจจำแนก (Item Discriminating) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสอบถาม ครั้งที่ 3 เก็บข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 25 คน ในขั้นตอนการตอบแบบสอบถามตามเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) และครั้งที่ 4 เก็บข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมกับครั้งที่ 3 ในขั้นตอนการตอบแบบสอบถาม ตามเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ผู้วิจัยนำความถี่จากจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เลือกตอบมาคำนวณหาค่าร้อยละ แล้วแปลความว่า ถ้าผู้เชี่ยวชาญเลือกตอบไปทิศทางเดียวกันตั้งแต่ร้อยละ 90 ขึ้นไป แสดงว่าข้อความนั้นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกัน และถ้ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญเลือกตอบไปทิศทางเดียวกันน้อยกว่าร้อยละ 90 แสดงว่าข้อความนั้นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน (บุญชม ศรีสะอาด, 2554) ค่ามัธยฐาน (Median) เป็นค่าที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งแปลความหมายตามเกณฑ์ และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Inter-Quartile Range) โดยการคำนวณค่าความแตกต่างระหว่างควอไทล์ที่ 3 กับควอไทล์ที่ 1

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาของการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) พบว่า มี 4 ด้าน คือ 1) การวางแผนการนิเทศการศึกษา 2) การสร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา 3) การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา และ 4) การประเมินผลการนิเทศ

2. อนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) พบว่า ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนการนิเทศการศึกษา ควรสร้างทีมในการนิเทศ ด้านการสร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา ควรเป็นเครื่องมือที่ใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการยุ่งยากปฏิบัติการนิเทศการศึกษา ควรมีการสรุปผลการนิเทศ/สะท้อนผลการนิเทศ (AAR) ให้ผู้นิเทศได้ทราบ โดยใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้แสดงความคิดเห็น ด้านการประเมินผลการนิเทศการศึกษา ควรนำผลการนิเทศที่เป็นปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะไปพัฒนาการนิเทศในครั้งต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) พบว่า มี 4 ด้าน คือ 1) การวางแผนการนิเทศการศึกษา 2) การสร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา 3) การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา และ 4) การประเมินผลการนิเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของหน่วยศึกษานิเทศก์ (2564) ได้ศึกษาบทสรุปการนิเทศการศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบันของการนิเทศการศึกษา มีดังนี้ 1) เตรียมการนิเทศ เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็น 2) วางแผนการนิเทศ 3) ปฏิบัติการนิเทศ 4) ประเมินผลการนิเทศ และ 5) ปรับปรุงแก้ไขและรายงานผลการนิเทศ ซึ่งการปฏิบัติการนิเทศการศึกษา ศึกษานิเทศก์ต้องเป็นที่ปรึกษาด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับครู ดังที่ Behlol, M.G. (2011) พบว่า ศึกษานิเทศก์ไม่ได้ไปเยี่ยมโรงเรียนเพื่อค้นพบว่าปัญหาของครูคืออะไรและไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านการนิเทศการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาให้กับครู ครูทำการสอนโดยไม่ได้รับความช่วยเหลือด้านการจัดการเรียนการสอนทั้งจากการนิเทศภายในและจากผู้นิเทศจากภายนอกโรงเรียน และควรเน้นการนิเทศเพื่อการพัฒนาการจัดการศึกษาของครูและสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของ

กระแสโลก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของราณี กุยรัมย์ (2554) พบว่า ด้านการปฏิบัติการนิเทศโดยรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้นิเทศใช้สื่อและเครื่องมือนิเทศยังไม่ถูกต้องและหลากหลาย การปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียนไม่เป็นไปตามปฏิทินที่กำหนดไว้ ซึ่งรูปแบบของการนิเทศการศึกษาควรดำเนินการนิเทศนั้น ควรดำเนินการอย่างรอบด้าน ดังที่อดุลย์ วงค์ก้อม (2551) พบว่า องค์ประกอบรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวางแผน 2) ดำเนินการนิเทศ 3) สื่อและเทคโนโลยี 4) ประเมินผล 5) การมีส่วนร่วม และ 6) ปรับปรุงและพัฒนา และสอดคล้องกับข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาในอนาคตที่ผู้วิจัยได้ค้นพบ จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 คือ สภาพปัจจุบันและปัญหาของการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรปลูกฝังหลักการทำงานเป็นทีมให้แก่ศึกษานิเทศก์ ควรจัดอบรมการออกแบบเครื่องมือการนิเทศให้ง่ายต่อการนำไปใช้ เปลี่ยนพฤติกรรมจากการติดตามตรวจสอบ เป็นให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือตลอดจนส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจแก่ศึกษานิเทศก์ในการประเมินผลการนิเทศ เพื่อนำผลไปพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

2. ผลจากการศึกษาอนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) พบว่า ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 2.1) ด้านการวางแผนการนิเทศการศึกษา ควรสร้างทีมในการนิเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยของกัมปนาท สุ่มมาตย์ (2563) พบว่า ด้านการสร้างแนวร่วมและทีมงาน มี 2 แนวทาง ได้แก่ (1) ส่งเสริมให้ศึกษานิเทศก์มีความรู้เกี่ยวกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กระบวนการในการ ทำงานเป็นทีม และการสร้างเครือข่ายทางวิชาชีพ (2) ฝึกปฏิบัติการทำงานเป็นทีม พัฒนาการมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกับผู้อื่น 2.2) ด้านการสร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา ควรเป็นเครื่องมือที่ใช้งานง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสิรดา สายเพ็ชร (2554) พบว่า ผลด้านการเลือกสื่อและเครื่องมือนิเทศ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ 3.16 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครูร่วมกันเลือกสื่อและเครื่องมือนิเทศที่สัมพันธ์กับเนื้อหากิจกรรมและจุดมุ่งหมายที่จะนิเทศ มีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ ใช้งานง่าย 2.3) ด้านการปฏิบัติการนิเทศการศึกษา ควรมีการสรุปผลการนิเทศ/สะท้อนผลการนิเทศ (AAR) ให้ผู้นิเทศได้ทราบ โดยใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริเดช เทพศิริ (2560) พบว่า ทัศนคติเชิงบวกต่อการนิเทศของครูด้านองค์ประกอบ

ด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) มีตัวบ่งชี้ คือ (1) ยอมรับฟังผลการนิเทศและข้อเสนอแนะด้วยความเต็มใจ (2) ให้ความร่วมมือกับผู้นิเทศเป็นอย่างดี (3) นำผลการนิเทศไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และ (4) มีส่วนร่วมในการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน และ 2.4) ด้านการประเมินผลการนิเทศการศึกษา ควรนำผลการนิเทศที่เป็นปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะไปพัฒนาการนิเทศในครั้งต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนพพรพรรณ ญาณโกมุท (2558) พบว่า ด้านการสะท้อนความคิดและประเมินสรุป (Reflecting and Evaluating) เป็นขั้นตอนที่นำผลจากการบันทึกการสอนและการสังเกตการสอนที่เป็นปัญหามาร่วมอภิปรายและสะท้อนผล โดยเน้นที่การจัดกิจกรรม ในขั้นนี้คณะครูและผู้เกี่ยวข้องทุกคนร่วมรับรู้และพิจารณาว่าควรปรับปรุงในขั้นตอนใดบ้าง โดยนำผลการประเมินมาปรับปรุงและ พัฒนาต่อไป และวางแผนในการจัดการเรียนรู้ในหน่วยการจัดการเรียนรู้ต่อไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังได้ค้นพบ จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 2 คือ การนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ควรมุ่งเน้นการนิเทศที่เกิดจากความสมัครใจของผู้สอนในการที่จะพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของตนตามเป้าหมายที่กำหนด ผ่านการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่อยู่ในบริบทการเรียนรู้เดียวกัน และควรมีการส่งเสริมการสร้างบรรยากาศของการพัฒนาวิชาชีพครูที่มีการเกื้อกูลกันและกันอย่างเป็นมิตร โดยมีผู้สอนงาน (Coach) ซึ่งเป็นผู้รู้ที่เข้ามาส่งเสริมความรู้และฝึกฝนทักษะที่สัมพันธ์กับเป้าหมายที่ผู้สอนต้องการพัฒนาก่อนการสอน ทำการสังเกตการสอนและกระตุ้นให้ผู้สอนวิเคราะห์ และสะท้อนผลการปฏิบัติการสอนของตนเองจนสามารถพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของตนได้ตรงตามเป้าหมาย และมีพี่เลี้ยง (Mentor) เป็นผู้คอยสนับสนุน ส่งเสริม ให้กำลังใจตลอด กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้สอนสามารถพัฒนาบทเรียน ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ยังต้องมีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วยสนับสนุนให้การนิเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทันต่อความต้องการของผู้รับการนิเทศ โดยเฉพาะระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ทางการศึกษา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการนิเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสาร การให้คำปรึกษา การเสนอแนะ แหล่งการเรียนรู้ และการนิเทศออนไลน์ ซึ่งช่วยทำให้ผู้นิเทศสามารถติดตามพัฒนาการของผู้สอนได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง กระบวนการนิเทศดังกล่าวข้างต้นจะช่วยพัฒนาทักษะการสะท้อนคิดการประสานความ ร่วมมือและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้สอน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ใน

สาระวิทยาการคำนวณ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำหรับสถานศึกษาระดับประถมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

การนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ในอนาคต ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) การวางแผนการนิเทศการศึกษา 2) การสร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา 3) การปฏิบัติการนิเทศ 4) การประเมินผลการนิเทศการศึกษา โดยผู้วิจัยขอนำเสนอเป็นแผนภาพรูปแบบ “TEAM Model” ซึ่งเป็นโมเดลสรุปความรู้ที่ได้จากผลการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 TEAM Model

การนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ในอนาคตนั้น ศึกษานิเทศก์ควรมีการวางแผนการนิเทศการศึกษา โดยสร้างทีม (Teamwork) ในการนิเทศ สร้างเครื่องมือการนิเทศการศึกษา โดยใช้เครื่องมือที่ง่ายไม่ยุ่งยาก (Easy Tool) ในการปฏิบัติการนิเทศ เมื่อปฏิบัติการนิเทศแล้ว ควรสะท้อนผล (After Action Review) ให้ผู้รับการนิเทศได้ทราบ และประเมินผลการนิเทศการศึกษา โดยร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาการนิเทศในครั้งต่อไป (Moving Forward) ตลอดจนได้ผลงานทางวิชาการ งานวิจัยที่เป็นแบบอย่างวิธีปฏิบัติที่ดี โดยอาจมีเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นระบบสนับสนุนในการนิเทศ เช่น โปรแกรม ChatGPT OpenAI เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารการศึกษาควรส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ให้แก่ ศึกษานิเทศก์ ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

2. ผู้บริหารการศึกษาควรส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจแก่ศึกษานิเทศก์ในการวางแผน เขียนแผนปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบายที่เกี่ยวข้อง

3. ผู้บริหารการศึกษาควรส่งเสริมศึกษานิเทศก์มีความเชี่ยวชาญในด้านการวิจัย โดยการจัดอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ หลักสูตร แบบเรียน สื่อนวัตกรรม เอกสารประกอบการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์ทิศทางในการพัฒนาประเทศ นโยบายด้านการศึกษา ส่งเสริมการเขียนเอกสารวิชาการและระเบียบวิธีการวิจัยด้วยวิธีการที่หลากหลาย

4. ผู้บริหารการศึกษาควรสนับสนุน ส่งเสริมให้ศึกษานิเทศก์ทุกคน ฝึกปฏิบัติ การเป็นวิทยากร การพูดอธิบาย และการบรรยายให้เชี่ยวชาญ และควรจัดอบรมฝึกทักษะการสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และค้นคว้าข้อมูล วิทยาการองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาพัฒนางานอยู่เสมอ

5. ผู้บริหารการศึกษาควรส่งเสริมแนะนำให้ความรู้การจัดระบบการให้บริการ บนพื้นฐานของข้อมูลความต้องการ ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเป็นกัลยาณมิตร

6. ผู้บริหารการศึกษาควรส่งเสริมให้ศึกษานิเทศก์มีความสามารถในการพัฒนาคน พัฒนาบุคลากร ด้วยวิธีการต่าง ๆ

7. ผู้บริหารการศึกษาควรจัดอบรมฝึกปฏิบัติการทำงานเป็นทีม พัฒนาการมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตนเป็นผู้นำ หรือผู้ตามได้เหมาะสมกับบทบาท รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมกันแก้ไขปัญหา และสนับสนุนให้กำลังใจ ยกย่อง ให้เกียรติผู้อื่น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรศึกษาวิจัยเชิงอนาคตในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ โดยนำข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัย เรื่อง อนาคตภาพการนิเทศการศึกษา สำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในทศวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการนิเทศ สำหรับศึกษานิเทศก์ต่อไป

2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการนิเทศการศึกษา สำหรับสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

เอกสารอ้างอิง

กัมปนาท สุ่มมาตย์. (2563). *แนวทางการพัฒนาศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาให้เกิดสมรรถนะที่เหมาะสมสำหรับทศวรรษหน้า.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์. (2547). *นวัตกรรมการศึกษาชุดการนิเทศเพื่อปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้.* กรุงเทพฯ : 21 เซนจูรี่.

นพพรพรรณ ญาณโกมุท. (2558). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study).* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษาและการเรียนรู้). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น.* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : สุวีริยสาส์น.

ยุทธ ไกยวรรณ์. (2545). *พื้นฐานการวิจัย.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สุวีริยาส์น.

ราณี กุยรัมย์. (2554). *ปัญหาและแนวทางการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ศิริเดช เทพศิริ. (2560). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ทัศนคติเชิงบวกต่อการนิเทศของครู*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *คู่มือการใช้หลักสูตร สาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์.* กรุงเทพฯ : องค์การค้าของ สกสค.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยศึกษานิเทศก์. (2559). *กระบวนการในการนิเทศการศึกษา.* กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *การวิจัยและพัฒนานโยบายการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สิรดา สายเพ็ชร. (2554). *กลยุทธ์การนิเทศแบบร่วมพัฒนาวิชาชีพครูของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยศึกษานิเทศก์. (2564). *ศาสตร์และศิลป์ในการนิเทศ.* (อัดสำเนา)

อดุลย์ วงค์ก้อม. (2551). *รูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Behlol, M.G. (2011). Concept of Supervision and supervisory Practice at Primary Level in Pakistan. *International Education Studies, 4*(4), 428-435.

อัตลักษณ์ขององค์กรโดยการรับรู้จากบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในวิถีปกติใหม่ หลังโควิด 19 กรณีจังหวัดชัยนาท

The Organizational Identity by the Perception of Tourism Personnel in the New Normal Post Covid-19: A Case Study of Chainat Province

จันทรัตน์ มั่นวิเชียร[1] และสันติภูมิ ราชวิชา[2]
Chantarat Manvichien and Santipum Ratchwicha

Received: December 29 2022
Revised: April 01, 2023
Accepted: April 19, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทที่ส่งผลผลสัมฤทธิ์ในช่วงสภาวะวิฤตโควิด 19 และ 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของแนวการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในช่วงสภาวะวิฤตโควิด19 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือการวิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกและประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการทางด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการสร้างข้อสรุป ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 7 แนวทาง ได้แก่ กระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและการเรียนรู้จากสื่อนอกระบบการศึกษา การให้ความรู้ในระบบการศึกษา การฝึกอบรม สัมมนา เพื่อสร้างอัตลักษณ์บุคลากรด้านการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท การศึกษาฝึกอบรมทางออนไลน์ การพัฒนาด้วยศูนย์การเรียนรู้ทางออนไลน์และการพัฒนาด้วยการสอนงาน และ 2) ปัญหา คือ การฝึกปฏิบัติของผู้นำเที่ยวมีข้อจำกัดจากนักท่องเที่ยวและอุปสรรค มี 2 ด้าน ประกอบด้วย การเรียนรู้ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่

[1-2] มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม; Chandrakasem Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: mchantarat@hotmail.com Tel. 085-1246888

ในการฝึกอบรมทางออนไลน์ของผู้นำเที่ยวและการสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ดำเนินได้ค่อนข้างยากในการอบรมทางออนไลน์

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยว, วิถีปกติใหม่หลังโควิด 19, จังหวัดชัยนาท

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the guidelines for identity development of tourism personnel in Chainat Province that resulted in success during the COVID-19 crisis; and 2) to study problems and obstacles of the identity development of tourism personnel of Chai Nat province during the COVID-19 crisis. It was a qualitative research. The research tools were in-depth interviews. The population were tourism personnel and tourism industry operators. The data was analyzed using the method of forming a conclusion. The results of the research were as follows: 1) the development approach consisted of 7 approaches, namely the process of social formation and learning from non-formal media, giving knowledge in the education system, training, seminars to create the identity of tourism personnel in Chainat Province, online training, development with online learning centers and development with on-the-job training; and 2) the problems were that the practices of tour guides were limited by tourists. The obstacles had 2 aspects, namely learning with modern technology in online training of tour guides and creating identity development activities being quite difficult in online training.

Keywords: Identity, Tourism Personnel, New Normal Way After COVID-19, Chainat Province

บทนำ

ในปีพ.ศ. 2563 การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 (Coronavirus Disease 2019; COVID-19) มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วทั่วโลก จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงมีการประกาศให้เป็นโรคติดต่ออันตราย ตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 เพิ่มเติม (ราชกิจจานุเบกษา, 2563) นอกจากนั้น จากข้อมูลองค์การอนามัยโลก (World Health

Organization, 2021) ในเดือนสิงหาคม ในปี 2564 พบว่า ผู้ติดเชื้อ COVID-19 จากทั่วโลก 202,608,306 คน และเสียชีวิตจำนวน 4,293,591 คน และในประเทศไทยของเดือนสิงหาคม ในปี 2564 ผู้ติดเชื้อมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นถึง 776,000 คนและเสียชีวิต 6,353 ราย (Ministry of public Health, 2021)

จากปัญหาของการแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบอย่างหนักต่อการท่องเที่ยวของไทย ทำให้ธุรกิจทางด้านการท่องเที่ยวปิดตัวลงเนื่องจากภาระค่าใช้จ่ายที่มีมากเกินไป รวมทั้งรูปแบบและพฤติกรรมทางด้านการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน (ขวัญฤทัย เดชทองคำ, 2563) จังหวัดชัยนาทที่พื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม คือ ศูนย์การศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม-ชัยนาทโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ การเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และวิถีชีวิตชุมชน (มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 2566) นอกจากนี้ จังหวัดชัยนาทเป็นเมืองรองที่ประสบปัญหากล่าวคือ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติลดลง กอปรกับการแพร่ระบาดในระลอก 2 และ 3 รวมถึงการแพร่ระบาดของ COVID-19 สายพันธุ์อินเดีย ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ตกงานเดินทางกลับภูมิลำเนา บางส่วนกลับไปแพร่เชื้อโรคโควิด 19 ภายในครอบครัว ประชาชนงดการเดินทางท่องเที่ยวต้องกักตัวอยู่ที่บ้านโดยไม่อาจทราบว่าการแพร่กระจายจะหยุดลงเมื่อใดและจะได้มีการเปิดการท่องเที่ยวได้อีกเมื่อไรเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามภายใต้ภาวะวิกฤติย่อมมีโอกาส ดังนั้นในช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อเตรียมตัวรับการท่องเที่ยวเมื่อการระบาดโรค COVID-19 จบลง นอกจากนี้แล้ว บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวเป็นกลไกที่สำคัญในการผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์การท่องเที่ยวโดยเฉพาะจังหวัดชัยนาท ดังนั้น การพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวในสภาวะวิฤตโควิด 19 คือ การพัฒนาลักษณะเด่นที่เป็นสิ่งที่สร้างหรือพัฒนารวมทั้งเกิดขึ้นมาใหม่ตามบริบททางด้านสังคมซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลาของสภาพแวดล้อมและบริบทที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า อัตลักษณ์ทางด้านของบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวแบบยุคสมัยดิจิตอลนั้น ควรมีแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบ New Normal โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์ของบุคลากรการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทที่มีความโดดเด่นซึ่งมีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยวในวิถีปกติใหม่หลังโควิด 19 ได้แก่ ด้านแรก อัตลักษณ์ความรู้ทางด้านบริบทจังหวัดชัยนาท ด้านที่สอง อัตลักษณ์ด้านความสามารถในการสร้างพันธมิตรเชื่อมโยงกับจังหวัดและกลุ่มจังหวัดในการบริหารและจัดการท่องเที่ยวทั้งหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน ด้านที่สาม อัตลักษณ์ด้านความสามารถในการเชื่อมโยงกับชุมชนและผู้นำชุมชนในแต่ละท้องถิ่น ด้านที่สี่ อัตลักษณ์ด้านการสื่อสาร

ประชาสัมพันธ์ ด้านที่ห้า อัตลักษณ์ด้านความสามารถในการเป็นนักเล่าเรื่อง (Story Telling) ด้านที่หก ได้แก่ อัตลักษณ์ด้านความสามารถในการสื่อสารภาษา ด้านที่เจ็ด ได้แก่ การมีจิตอาสา (Volunteer Spirit) (จันทรัตน์ มั่นวิเชียร และสันติภูมิ ราชวิชา, 2565) จากอัตลักษณ์ดังที่กล่าวมาแล้วสามารถตอบสนองด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาทและสามารถสื่อสารภาพลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวนำเสนอกับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาทอีกครั้ง

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวในสภาวะวิฤตโควิด 19 กรณีศึกษาจังหวัดชัยนาทเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวการพัฒนาอัตลักษณ์บุคคลากรทางการท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างทักษะ ความรู้และการสื่อสารที่ดีของบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทที่ส่งผลผลสัมฤทธิ์ในช่วงสภาวะวิฤตโควิด 1

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของแนวการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในช่วงสภาวะวิฤตโควิด19

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวในสภาวะวิฤตโควิด 19 กรณีศึกษาจังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนวิธีการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

1. เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยข้อคำถามส่วนใหญ่แล้วเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) และเครื่องมือการวิเคราะห์เอกสาร ได้แก่ การเลือกหนังสือที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท

2. กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและวิสาหกิจในจังหวัดชัยนาทจำนวน 30 คน และกลุ่มผู้ประกอบการทางด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอีก 7 กลุ่ม จากการจัดงานสัมมนาโครงการพัฒนายกระดับมาตรฐานภาคบริการท่องเที่ยวชัยนาทเข้าสู่การท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับแนวทาง อุปสรรคพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในช่วงสภาวะวิฤตโควิด 19 โดยที่กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ได้มาจากการ

เลือกตัวอย่างแบบไม่เป็นไปตามความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) และใช้วิธีการแนะนำต่อ ๆ กันไป (Snowball Sampling)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกกับผู้เกี่ยวข้องทั้งรูปแบบเป็นทางการ (Formal In-depth Interview) และไม่เป็นทางการ (Informal In-depth Interview) จากการสัมมนาโครงการพัฒนายกระดับมาตรฐานภาคบริการท่องเที่ยวชัยนาทเข้าสู่การท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal)

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data Source) โดยการศึกษาจากการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องบริบทการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท (Document Research) แนวคิดและทฤษฎีอัตลักษณ์และแนวทางการพัฒนาบุคคลสภาวะวิฤตโควิด 19 ของประเทศไทย และการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Analysis) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลจากเอกสาร (Content Analysis) ที่สื่อความหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับบริบทการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท โดยการอ่านและตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยร่วมกับข้อมูลการสัมภาษณ์

3.3 การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยเบื้องต้นผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราทางด้านวิชาการ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยานิพนธ์ที่มีข้อมูลจากทางด้านอินเตอร์เน็ต นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบริบทการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท แนวคิดและทฤษฎีอัตลักษณ์และแนวทางการพัฒนาบุคคลสภาวะวิฤตโควิด 19 ของประเทศไทย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์แบบเชิงพรรณนาโดยสังเคราะห์ข้อมูลจากย่อยไปหาใหญ่ (Inductive Approach) โดยดำเนินการลดทอนข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์จากกระบวนการดังกล่าวทำให้ได้กลุ่มของข้อมูลที่มีความหมายร่วมกัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของข้อมูลที่เป็นการถอดรหัสข้อความต่าง ๆ (Coding) ของข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยพิจารณาคำต่าง ๆ ที่ถอดรหัสออกมาว่า คำเหล่านั้นแสดงถึงเรื่องอะไร เป็นข้อมูลประเภทอะไร แล้วนำคำมาจัดเป็นหมวดหมู่ (Category) หรือประเด็นย่อย (Sub Theme) ได้แก่ บริบทการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท อัตลักษณ์บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท แนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท และอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัด

ชัยนาทในช่วงการระบาดโรคโควิด 19 จากนั้นนำมาสรุปรวมเรื่องหรือประเภทของเรื่องให้มีเนื้อหาเป็นกลุ่มรวบยอดเข้าเป็นเรื่องเดียวกันเพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะของปรากฏการณ์และสาเหตุอย่างเป็นระบบตามรูปแบบของการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. แนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทที่ส่งผลผลสัมฤทธิ์ในช่วงสภาวะวิฤตโควิด 19 พบว่า

1.1 แนวทางกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและการเรียนรู้จากสื่อนอกระบบการศึกษา การถ่ายทอดเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของจังหวัด ตำนานเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอันเป็นการจัดการความรู้จากภายนอกสู่ภายใน (Explicit Knowledge) ตัวบุคคลให้ได้รับรู้จากการบอกเล่า เรื่องราวสถานที่สำคัญในจังหวัดชัยนาท ความรู้เหล่านี้หากมีการถ่ายทอด ด้วยการหล่อหลอมให้เกิดความรู้ ตั้งแต่วัยเด็กที่อยู่ในช่วงของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวัยแห่งการจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายและซึมซับอยู่ใต้จิตสำนึกซึ่งจะสามารถนำความรู้ต่าง ๆ ออกมาใช้เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ รวมทั้งการเรียนรู้จากหนังสือของห้องสมุดในหมู่บ้านหรือชุมชน หรือจากสื่อมีเดียต่าง ๆ ทางอินเตอร์เน็ตเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ซึ่งความรู้ดังกล่าวสามารถสร้างให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของคนชัยนาท เมื่อมีผู้มาเยือนจังหวัดชัยนาท สามารถมีความรู้แบบรอบด้านในรายละเอียดของการเล่าเรื่องจากความเป็นจริงอันเป็นความรู้จากภายใน (Tacit Knowledge) ออกมาสู่นักท่องเที่ยวได้รับฟัง นอกจากนี้ความรู้ในจังหวัดที่ได้รับจากการหล่อหลอมมา เยาวชนยังสามารถนำไปต่อยอดเป็นนักเล่าเรื่องสื่อออนไลน์ในแพลตฟอร์มต่าง ๆ แบบนักการตลาดดิจิทัลที่ขายเรื่องท่องเที่ยวโดยนำเรื่องราวในจังหวัดไปสร้างเนื้อหา (Content) เชิญชวนคนมาเที่ยว อันเป็นอัตลักษณ์แนวใหม่ของผู้นำเที่ยวในยุคดิจิทัล โดยแนวทางดังกล่าวนี้เป็นการพัฒนานอกระบบการศึกษาที่จะช่วยสร้างอัตลักษณ์บุคลากรด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทให้โดดเด่นและแตกต่างจากแหล่งสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ในประเทศไทยโดยมีบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวเป็นตัวอย่างในการถ่ายทอดความรู้ทางด้านบริบทของจังหวัดชัยนาทและสนับสนุนโครงการอบรมเยาวชนให้มีความรู้ทางด้านจังหวัดชัยนาทเพิ่มมากขึ้น

1.2 แนวทางการให้ความรู้ในระบบการศึกษา ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีควรให้มีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยการเสริมเข้าไปในวิชาประวัติศาสตร์ กำหนดเป็นนโยบายระดับจังหวัด ทางจังหวัดต้องให้สำนักการศึกษาจังหวัดร่างหลักสูตรเสริมให้ทุกโรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชนเสริมเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของจังหวัด

ชัยนาทตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 กำหนดเป็นเนื้อหา การพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ยังคงมีร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลงเหลืออยู่สืบเนื่องจนมาถึงสมัยทวาราวดีที่มีการสำรวจพบ เช่น บ้านเขาขยาย บ้านโพงสม เมืองนครน้อย เมืองอู่ตะเภา เมืองดงคอน เป็นต้น โดยไล่ระดับเนื้อหาจนมาถึงสมัยลพบุรี ตามหลักฐานที่มีอยู่จากโบราณวัตถุ เช่น แผ่นทับหลังทำด้วยศิลาทรายสลักเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ที่วัดพระแก้ว เป็นต้น ต่อมาเป็นสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นมาของจังหวัดที่เป็นถิ่นกำเนิดและเกิดความภาคภูมิใจในแผ่นดินเกิด รวมทั้งเสริมองค์ความรู้การปกครองจังหวัดชัยนาทตั้งแต่ ร.5 จนถึงสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดของเนื้อหาที่แบ่งออกได้เป็นหลายตอนซึ่งการเรียนการสอนจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่จะทำให้เด็กวัยนี้ได้จดจำเป็นความรู้สู่ภายในที่จะจำได้ตลอดไป สำหรับบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้และมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ในฐานะวิทยากรหรือเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาโดยจัดเป็นกิจกรรมเสริมความรู้ในหลักสูตรการเรียนการสอนของจังหวัดชัยนาท

1.3 แนวทางการฝึกอบรม สัมมนา เพื่อสร้างอัตลักษณ์บุคลากรด้านการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะส่วนบุคคล โดยการบรรยายเนื้อหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในยุคดิจิทัล โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ ที่สามารถสร้างแรงขับหรือแรงผลักที่มีอยู่ในตนเอง (Self-concept) ของบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ให้เกิดทัศนคติจนเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่สนองตอบการมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในการเป็นผู้นำเที่ยวของจังหวัดชัยนาท โดยที่การจัดอบรมและสัมมนาในห้องเรียนสามารถช่วยให้ผู้เข้าอบรมเกิดการปฏิสัมพันธ์กัน แบบตัวต่อตัว โต้ตอบกันได้แบบ Face to Face และสามารถเข้าถึงความรู้สึกของผู้เข้ารับการอบรมได้ ทำให้เห็นปฏิกิริยาตอบสนองได้เป็นอย่างดี เมื่อมีการบรรยาย ทฤษฎี หลักการ แล้วต้องจัดการอบรมที่เป็นรูปแบบการสัมมนาด้วยการให้ผู้เข้าอบรมมีการทำ Workshop และอภิปรายนำเสนอเกี่ยวกับความคิดของกลุ่มเกี่ยวกับการพัฒนาอัตลักษณ์ผู้นำเที่ยวที่พึงประสงค์ในบริบทจังหวัดชัยนาทที่มีความหลากหลายทางวิถีธรรมชาติ และที่สำคัญต้องมีการฝึกการปฏิบัติการเป็นนักเล่าเรื่อง (Story Telling) เพื่อสร้างอัตลักษณ์ในตัวให้มีความสามารถถ่ายทอดเรื่องราวแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบที่สนุก เร้าใจ ชวนค้นหาด้วยการบูรณาการแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ มาร้อยเรียงเข้าด้วยกัน จัดสรรการลำดับเรื่องราวให้มีความสั้น ยาวที่เหมาะสม นำเสนอเรื่องราวที่จะเล่าให้มีเนื้อหาเชื่อมโยงความคิดที่น่าสนใจในเนื้อหานั้น ๆ ให้กลุ่มเป้าหมายเกิดอารมณ์และความรู้สึกร่วมไปกับเรื่องราว สร้างจังหวะ และวาง

ความหมายโดยมีศิลปะการเล่าเรื่องที่เป็นกระบวนการเชื่อมโยงความคิดสู่ผู้คน เป็นการสร้างประสบการณ์ร่วมเพื่อให้ผู้เข้าชมเข้าใจถึงเนื้อหาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการสื่อเพื่อทำให้เรื่องเล่าน่าสนใจและเข้าถึงใจของนักท่องเที่ยว แบบเล่าเรื่องนวนิยายด้วยน้ำเสียงที่หนักเบาตามลักษณะของเนื้อหา และสื่อสารด้วยภาษาที่ถูกต้อง ชัดเจน มีความเหมาะสม และนอกจากการสื่อสารด้วยคำพูดแล้ว ต้องสื่อสารควบคู่ไปกับภาษาทางกาย ด้วยกิริยาท่าทางที่แสดงออกประกอบกับคำพูดที่ต้องสอดคล้องไปด้วยกัน สิ่งเหล่านี้เป็นอัตลักษณ์ที่ต้องมีในผู้นำเที่ยว ผู้บรรยายจะต้องจัดกิจกรรมที่ให้ทุกคนได้แสดงบทบาทเป็นนักเล่าเรื่อง เป็นนักสื่อสาร และนักการบริการในแบบจิตอาสาทุกรูปแบบ ผู้นำเที่ยวจะได้มีเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดชัยนาทที่แตกต่าง และไม่เหมือนใคร

1.4 แนวทางการศึกษานอกสถานที่ เพื่อการปฏิบัติจริง โดยการชมสถานที่จริง ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยังหลงเหลืออยู่ โบราณคดี โบราณวัตถุ พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อเป็นการเรียนรู้และเป็นการสอนนอกสถานที่ รวมทั้งการแสดงบทบาทสมมติ เป็นผู้นำเที่ยว ที่จะบรรยายให้ผู้นำเที่ยวได้รับรู้และแสดงบทบาทการเป็นนักเล่าเรื่อง นักจิตอาสา การสื่อสารทางภาษา โดยบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และบุคลิกภาพเพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพต่าง ๆ ในฐานะผู้นำเที่ยวหากยังไม่มีความเป็นมืออาชีพ จะได้ฝึกในทางปฏิบัติจากการศึกษาดูงานนอกสถานที่

1.5 แนวทางการศึกษาฝึกอบรมทางออนไลน์ ในช่วงการเกิดวิกฤติโรคร้าย กรณีการแพร่กระจายโรคโควิด 19 หรือแม้แต่ในช่วงที่ต้องการประหยัดงบประมาณค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม ในด้านการเช่าสถานที่ ค่าอาหาร ค่าอาหารว่าง โดยผู้นำเที่ยวสามารถเรียนได้ที่บ้าน หรือเรียนที่ไหนก็ได้ ดังนั้นการเรียนด้วยวิธีออนไลน์จึงเป็นวิธีที่นำมาใช้กันในยุค New Normal ด้วยโปรแกรม Zoom, Google Meet, ไลฟ์สดในกลุ่มเฟซบุ๊ก หรือ Club House หรือ Microsoft Team เป็นต้น โดยมีผู้ดำเนินการที่มีความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น สมาคมการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวการพัฒนาความเป็นอัตลักษณ์ในตัวบุคคลที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลที่เข้าร่วมฝึกอบรมทางออนไลน์ โดยให้มีการอภิปราย แสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมฝึกอบรม แล้วนำแนวทางที่ดีและเป็นไปได้มากที่สุด มาช่วยพัฒนาความเป็นอัตลักษณ์ของผู้นำเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดชัยนาท

1.6 แนวทางการพัฒนาด้วยศูนย์การเรียนรู้ทางออนไลน์ โดยให้บุคลากรจากหน่วยงานระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องจัดทำเป็นเพจ หรือเว็บไซต์การเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณคดี อุตสาหกรรม หัตถกรรม วิถีชุมชนในจังหวัดชัยนาท มีข้อมูลทุกรูปแบบที่ผู้นำเที่ยวสามารถค้นหาได้ ทุกที่ ทุกเวลา และข้อมูลต้อง

ทันสมัยตลอด มีผู้รับผิดชอบดูแลตลอดเช่นกัน มิใช่ทำเป็นโครงการพอดำเนินการเสร็จ ไม่มีการปรับปรุงข้อมูลใหม่ ๆ อีกเลย ส่งผลให้ไม่เกิดการเรียนรู้ และศูนย์ออนไลน์ ต้องมีข้อมูลแบบเบ็ดเสร็จ สามารถค้นหาแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็ว หรือแม้แต่เรื่องราวคุณลักษณะที่ดีของการเป็นผู้นำเที่ยวของจังหวัดชัยนาทที่พึงประสงค์เพื่อให้ผู้นำเที่ยวในจังหวัดได้เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองตามอัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ในยุคดิจิทัล

1.7 แนวทางการพัฒนาด้วยการสอนงาน คือ กระบวนการที่ช่วยให้เกิดอัตลักษณ์ในตัวบุคคลขึ้นได้ โดยที่ต้องมี Change Agent ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยว เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้นำเที่ยวรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชัยนาท โบราณสถาน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชุมชน และความรู้เฉพาะของชุมชน วัดในสถานที่ชุมชน โดยให้ผู้นำที่เป็นบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวและมีทีมงาน 2-3 คนเป็นผู้ดำเนินการสอนในการเป็นผู้นำเที่ยวที่ดีและมีลักษณะเฉพาะ ในด้านการเป็นนักเล่าเรื่อง การสื่อสารที่ชวนติดตาม มารยาทที่ดี ให้กับผู้นำเที่ยวในชุมชนนั้น จะช่วยให้เกิดความเป็นตัวตนเฉพาะที่โดดเด่นและแตกต่าง นี่คือการสอนงานแบบตัวต่อตัวให้คนในแต่ละท้องถิ่นถือเป็นการพัฒนาอัตลักษณ์ได้อีกแนวทางหนึ่ง

2. ปัญหา อุปสรรคของแนวการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในช่วงสภาวะวิฤตโควิด 19 พบว่า

2.1 ปัญหา ได้แก่ การฝึกปฏิบัติของผู้นำเที่ยวมีข้อจำกัดจากนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาทของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะรู้จักสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเพียงแค่หุ่นนกฟางที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์ ส่วนด้านอื่นไม่ว่าจะเป็นเชิงด้านประวัติศาสตร์ วัดเก่าแก่ที่มีเรื่องราวมายาวนาน หรือวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชุมชนนั้นมีการสื่อสารให้นักท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย นักท่องเที่ยวยังได้รับข้อมูลค่อนข้างน้อย จึงไม่ค่อยนิยมมาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท ประกอบกับ จังหวัดชัยนาทเป็นทางผ่านของผู้คนที่เดินทางไปเที่ยวยังภาคเหนือ นักท่องเที่ยวจึงมักเลยผ่านไป อีกทั้งตรงบริเวณทางเข้าจังหวัดไม่มีจุดเด่นที่เป็นไฮไลท์ ที่เชิญชวนให้คนเข้ามาท่องเที่ยวชัยนาท ทั้งที่ชัยนาทมีของดีมากมาย นอกจากนี้แล้วในช่วงการระบาดโรคโควิด 19 ยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวน้อยมากส่งผลให้การฝึกปฏิบัติของผู้นำเที่ยวค่อนข้างมีข้อจำกัดอันเนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย เพราะหากมีนักท่องเที่ยวมากผู้นำเที่ยวสามารถปฏิบัติได้จริงกับนักท่องเที่ยวแต่หากนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยผู้นำเที่ยวจึงไม่สามารถฝึกปฏิบัติในการสร้างอัต-ลักษณ์ในสถานการณ์จริงจากนักท่องเที่ยวได้ เพราะนักท่องเที่ยว คือ ครูที่ดีในการหล่อหลอมให้

เกิดอัตลักษณ์โดยเป็นการฝึกปฏิบัติโดยตรง ดังนั้นในสภาวะเช่นนี้การพัฒนาอัตลักษณ์จึงกระทำได้ยาก

2.2 อุปสรรค ได้แก่ การเรียนรู้ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการฝึกอบรมทางออนไลน์ของผู้นำเที่ยว ในช่วงการระบาดโรคโควิด 19 ซึ่งต้องเตรียมตัวสำหรับการท่องเที่ยวหลังโควิด 19 ผ่านไปหรือได้กลายเป็นโรคประจำถิ่นแล้ว จึงต้องมีการอบรมให้กับผู้นำเที่ยวเพื่อรอรับกับการเปิดเมือง หากแต่ช่วงเวลาที่ยังมีการระบาดของโรคโควิด19 ต้องมีการกำหนดระยะห่าง เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของโรค การฝึกอบรมผ่านแอพพลิเคชั่นทาง Zoom หรือ Google Meet หรือในกลุ่มเฟซบุ๊กจึงเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด แต่การอบรมตามแนวทางดังกล่าวเป็นของใหม่ที่ทุกคนไม่คุ้นเคย โดยเฉพาะผู้นำเที่ยววัยกลางคนในแหล่งชุมชน ไม่สามารถใช้โปรแกรมดังกล่าวได้ดี ประกอบกับคุ้นเคยแต่การฝึกอบรมในห้องเรียน มีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างวิทยากรกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม การอบรมออนไลน์เสมือนไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันทั้ง ๆ ที่สามารถพูดคุยกันได้ ส่งผลให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอาจขาดความตั้งใจและสนใจในการเรียนรู้ จึงเป็นปัญหาที่สำคัญในการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรด้านการท่องเที่ยวของชัยนาท

2.3 อุปสรรค ได้แก่ การสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ดำเนินได้ค่อนข้างยากในการอบรมทางออนไลน์ การฝึกอบรมสัมมนาที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลได้แก่การสร้างกิจกรรมต่าง ๆ หลังการฝึกอบรมตามทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ การแสดงบทบาทสมมติ เป็นผู้นำเที่ยวก่อนลงภาคสนาม ฝึกปฏิบัติจริงเพื่อหล่อหลอมความมีอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวในตัวตนของผู้นำเที่ยวให้เกิดขึ้นในระหว่างอบรมสัมมนา แต่ในช่วงการแพร่ระบาดโควิด 19 นอกจากผู้นำเที่ยวจะสร้างอัตลักษณ์ด้วยตนเองด้วยการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ในเพจหรือเว็บไซต์ของจังหวัดชัยนาทแล้ว การจัดฝึกอบรมออนไลน์ จะเป็นแนวทางเดียวที่จะดำเนินการได้ หากแต่การอบรมทางออนไลน์นอกจากเรียนแนวคิดทฤษฎีแล้ว ต้องเสริมด้วยใช้การแสดงบทบาทสมมติ แบบเรื่องราว โดยแบ่งเป็นกลุ่ม แสดงบทบาทเป็นผู้นำเที่ยว เป็นนักท่องเที่ยวนั้นจะเกิดผลดีที่สุด แต่ในความเป็นจริงแล้วแทบจะไม่สามารถดำเนินการเช่นนั้นได้เลยในการอบรมแบบออนไลน์ ดังนั้น ผลการฝึกอบรมการสร้างอัตลักษณ์จึงไม่อาจเกิดผลได้เต็มที่ในช่วงการแพร่ระบาดโรคโควิด เนื่องจากต้องปฏิบัติตามมาตรการควบคุมระยะห่างอย่างเคร่งครัด

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์บุคลากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทที่ส่งผลผลสัมฤทธิ์ในช่วงสภาวะวิฤตโควิด 19 ประกอบด้วย

แนวทางที่หนึ่ง ได้แก่ กระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและการเรียนรู้จากสื่อนอกระบบการศึกษา เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ของจังหวัดชัยนาทซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้จากภายนอกสู่ภายใน (Explicit Content) ซึ่งความรู้เหล่านี้จะถูกถ่ายทอดไปยังเยาวชนที่เป็นความรู้แบบความรู้จากภายใน (Tacit Knowledge) โดยที่เยาวชนเหล่านี้สามารถถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับชุมชนและเป็นนักเล่าเรื่องที่ดีสามารถทำเป็นเนื้อเรื่อง (Content) ไปยังแพลตฟอร์มต่าง ๆ ได้และเป็นการพัฒนาระบบนอกการศึกษาด้วยซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของของการสร้างสมรรถนะหรืออัตลักษณ์บุคคลของอาภรณ์ ภู่วิทยพันธ์ (2547) กล่าวถึง การเรียนรู้สะสมด้วยตนเองจากครอบครัวผู้คนในชุมชนด้วยการบอกเหล่าถ่ายทอดสืบต่อกันมา การศึกษาด้วยตนเองรวมไปถึงการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์กับผู้รู้ และแนวคิดของอรัญญา อินอ่อน และคณะ (2562) ที่ว่ากระบวนการขัดเกลาทางด้านสังคมส่งเสริมรูปแบบการเรียนรู้ของเยาวชนผ่านกระบวนการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในชุมชนระหว่างสถานศึกษาและผู้ปกครอง

แนวทางที่สอง ได้แก่ การให้ความรู้ในระบบการศึกษาโดยเฉพาะเนื้อหาทางด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ ยุคก่อนประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี ลพบุรี สุโขทัยและรัตนโกสินทร์ เป็นต้น ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จากกระบวนการเหล่านี้ทำให้เยาวชนมีความรู้สู่ภายในและเป็นที่จดจำตลอดไปซึ่งการพัฒนาโดยการศึกษาในระบบสอดคล้องกับแนวคิดของแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ Nadler, L. (1980) ที่ว่า แนวทางการพัฒนาให้บุคคลได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้ คือ กระบวนการศึกษาเป็นวิธีการที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรงเพราะการให้การศึกษาเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทัศนคติตลอดจนเสริมสร้างความสามารถให้กับบุคคล

แนวทางที่สาม ได้แก่ การฝึกอบรบสัมมนาเพื่อสร้างอัตลักษณ์บุคลากรด้านการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาทโดยเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการท่องเที่ยวและบุคคลิภาพเพื่อฝึกเยาวชนให้มีความเชี่ยวชาญทางด้านการสื่อสาร นักเล่าเรื่องตลอดจนทัศนคติที่ดีทางด้านการท่องเที่ยวรวมทั้งนักจิตอาสาที่ดีด้วย ซึ่งแนวทางการฝึกอบรมสัมมนานี้ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาบุคลากรของ Gillies, D. A. (1994) ที่ว่าการฝึกอบรม (Training) เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ความสามารถ ทักษะของบุคลากรให้สามารถทำงานตามเป้าหมายและนำความรู้ไปใช้ได้ทันที และยังสอดคล้องกับแนวคิดของศันสนีย์ กระจ่างโฉมและคณะ (2564) ที่ว่าการฝึกอบรมเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการและบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยว

แนวทางที่สี่ ได้แก่ การศึกษานอกสถานที่เพื่อเป็นการส่งเสริมทางด้านการแสดงบทบาทสมมติในการเป็นผู้นำเที่ยวรวมทั้งฝึกทักษะทางด้านการเป็นนักเล่าเรื่อง นักจิตอาสา บุคลิกภาพและการสื่อสารทางด้านภาษาอีกด้วยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชญานุช ปัญญาสวัสดิ์ และคณะ

(2560) ได้กล่าวว่าแนวทางการพัฒนาบุคลากร คือ การศึกษาดูงานเป็นการศึกษาสภาพจริงและฝึกทักษะการปฏิบัติงานทำให้ได้ประสบการณ์เพิ่มพูนความรู้ทางตรงที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าอบรม

แนวทางที่ห้า ได้แก่ การศึกษาฝึกอบรมทางออนไลน์ ในช่วงสภาวะวิกฤตโควิด 19 การฝึกอบรมทางออนไลน์มีความสำคัญมากในช่วงยุค New Normal เนื่องจากเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายรวมทั้งเป็นการพัฒนาบุคคลากรทางด้านการท่องเที่ยวโดยผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Zoom, Google Meet, ไลฟ์สดในกลุ่มเฟซบุ๊ก หรือ Club House หรือ Microsoft Team เป็นต้น ชัยนาท ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดผลงานการวิจัยของพระมหาจักรพล สิริธโธ (2564) ที่พบว่าการเรียนรู้ในยุคความปกติใหม่เป็นการเรียนรู้ที่มีแพลตฟอร์มที่หลากหลายและสนองความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง

แนวทางที่หก ได้แก่ การพัฒนาด้วยศูนย์การเรียนรู้ทางออนไลน์ โดยให้หน่วยงานของจังหวัดทำเพจและเว็บไซต์ที่เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาทและมีข้อมูลที่ทันสมัยตลอดเวลาเพื่อเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวเป็นนักปฏิบัติอย่างแท้จริงซึ่งสอดคล้องกับ Nadler, L. (1980) ที่ว่า การพัฒนา (Development) โดยใช้เทคโนโลยีมาปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้

แนวทางสุดท้าย ได้แก่ การพัฒนาด้วยการสอนงาน ก่อให้เกิดอัตลักษณ์โดยต้องมี Change Agent ของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยวโดยมีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์กับผู้นำเที่ยวรุ่นใหม่โดยเน้นการเล่าเรื่อง การสื่อสารรวมทั้งบุคคลิภาพที่ดีจะช่วยให้เกิดความเป็นตัวตนเฉพาะที่โดดเด่นและแตกต่างซึ่งสอดคล้องกับผุดผ่อง อาสิงสมาพันธ์ (2561) กล่าวว่า การพัฒนาด้วยการสอนงานเป็นการดำเนินงานและเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของบุคลากร

องค์ความรู้ใหม่

ผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์การศึกษาครั้งนี้ พบว่า หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องทางด้านการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัดควรนำโมเดลที่ได้จากการวิจัยสามารถไปสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและพึงพอใจกลับมาเที่ยวต่อหรือบอกต่อนักท่องเที่ยวอื่นมาเที่ยวเมืองรอง อันจะได้นำมาสู่รายได้ของท้องถิ่น โดยนำเสนอกรมการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการกีฬาและการท่องเที่ยว และ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนำไปปรับประยุกต์ใช้ต่อไปดังตัวแบบดังนี้

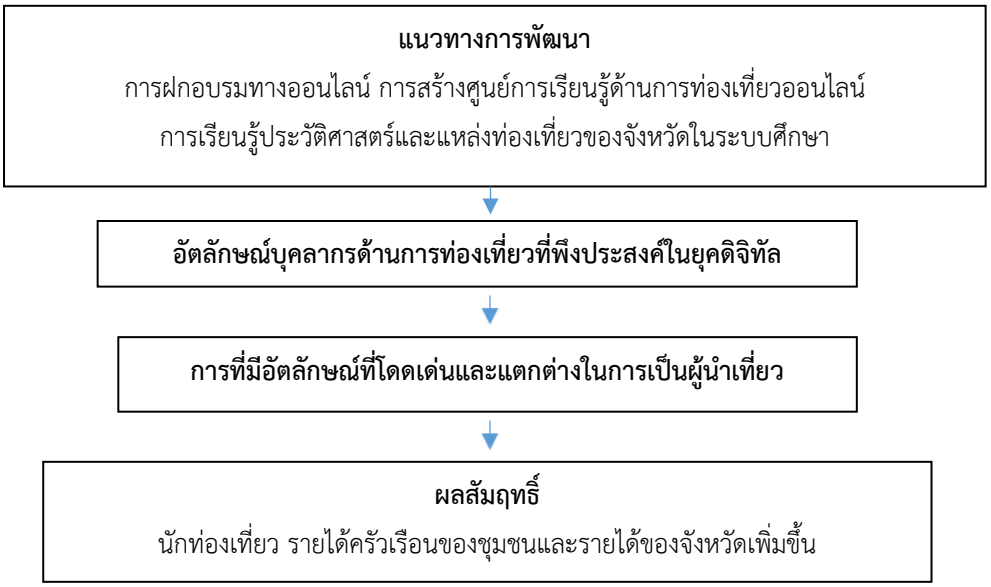

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทางด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้บริหารหน่วยงานการท่องเที่ยวและการกีฬา กรมการท่องเที่ยวและกีฬาต้องร่วมกันรับผิดชอบกำหนดผู้รับผิดชอบการนำโยบายการพัฒนาบุคลากรผู้นำเที่ยวของจังหวัดไปปฏิบัติ โดยกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบ 2 โครงการ ได้แก่ การฝึกอบรมทางการออนไลน์และโครงการสร้างศูนย์การเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวชัยนาททางออนไลน์

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านการท่องเที่ยวควรนำนโยบายการพัฒนาบุคลาการทางด้านการท่องเที่ยวในการปรับข้อมูลให้ทันสมัยพร้อมกับ ติดตามตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินการเป็นระยะ ๆ เมื่อโครงการเสร็จแล้ว ต้องมีผู้รับผิดชอบดำเนินให้ต่อเนื่องไปตลอดจึงจะเกิดผลในการพัฒนาบุคลากรด้านการนำเที่ยวจังหวัดชัยนาท เพื่อให้เกิดรายได้ต่อครัวเรือน ชุมชนและผลลัพธ์สุดท้ายต่อเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดชัยนาท

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดี ต้องขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานลพบุรี และรองผู้อำนวยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานลพบุรี รวมทั้งบุคลากรการท่องเที่ยวจากหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนที่ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ขวัญฤทัย เดชทองคำ. (2564). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สู่ความยั่งยืนของธุรกิจภายใต้วิกฤติโควิด 19. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 17*(2), 1-18.

จันทรัตน์ มั่นวิเชียรและสันติภูมิ ราชวิชา. (2565). *การวิเคราะห์อัตลักษณ์บุคลากรการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท.* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

ชญานุช ปัญญาสวัสดิ์และคณะ. (2560). แนวทางการพัฒนาบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี. ใน *รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารกิจการสาธารณะภายใต้ประเทศไทย 4.0.* (น. 1441-1450). ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ท้องที่นอกราชอาณาจักรที่เป็นเขตติดโรคติดต่ออันตราย กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา2019 หรือโรคโควิด 19 (Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2563. (2563, 5 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.*เล่มที่ 137 ตอนพิเศษ 93, หน้า 16.

ผุดผ่อง อาสิงสมาพันธ์. (2561). ความท้าทายในการพัฒนาธุรกิจโรงแรมระดับ 3 ดาว เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 8*(3), 112-121.

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. (2566). ประเด็นยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติราชการประจำปี พ.ศ. 2566. เข้าถึงได้จาก http://www.op.chandra.ac.th

พระมหาจักรพล สิริธโธ.(2564). การศึกษาในยุค New Normal. *Journal of Modern Learning Development, 6*(6), 346-356.

ศันสนีย์ กระจ่างโฉมและคณะ. (2564). กลยุทธ์การปรับตัวของภาคการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนภายใต้วิกฤตการณ์การระบาดโควิด-19. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 41*(1), 1-20.

อรัญญา อินอ่อนและคณะ. (2562).รูปแบบการพัฒนาเด็กผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสหวิทยาการวิจัย, 8*(2), 216-229.

อาภรณ์ ภู่วิทยพันธ์. (2547). *Competency Dictionary*. กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

Gillies, D. A. (1994). *Nursing Management*. (3rd ed.). Philadelphia : W.B. Saunders.

Ministry of Public Health. (2021). *Coronavirus disease (COVID-19) Situation in Thailand*. Retrieved from https://covid19.ddc.moph.go.th/th

Nadler, L. (1980). *Corporate Human Resource Development: A Management Tool*. Housto : Gulf.

World Health Organization. (2021). *Coronavirus disease (COVID-19) Situation dashboard*. Retrieved from https://covid19.who.int/

วิจัยชาการ
The Journal of Research & Academics

รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพจังหวัดนครสวรรค์

Employment Patterns that are Suitable for the Power of Active Aging Elderly People (Active Aging) to Support the Aging Society with Quality

สิริมาส หมื่นสาย[1]

Sirimas Muensai

Received: January 21 2023

Revised: March 10, 2023

Accepted: April 01, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) บริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ 2) นำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ และ 3) พัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสานวิธี ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้จำนวน 400 คน จากตัวแทนประชากร 115,047 คน ด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้สูงอายุ 30 คน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 หน่วยงานวิเคราะห์ข้อมูลใช้การตีความหรือการแปลความจากบทสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสม พบว่า การจ้างงานในปัจจุบันนั้นมีการจ้างงานในอาชีพอิสระเหมาะสมกับพื้นที่ ระยะทางการเดินทางที่สามารถเดินทางเองได้ ลักษณะการจ้างงานเป็นไปตามความชำนาญของผู้สูงอายุเช่นงานด้านฝีมือ ช่างฝีมือต่าง ๆ 2) รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสม

[1] มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา; Chao Phraya University

Corresponding author, e-mail: sirimas.m@cpu.ac.th, Tel. 089-8863936

กับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้นต้องคำนึงถึงสุขภาพของผู้สูงอายุ รายได้ที่เกิดขึ้น ความมั่นคงในการทำงานและความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และการจ้างงานนั้นต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมในสังคมเกิดขึ้นด้วย และ 3) พัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าควรพัฒนาเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาในการทำงาน การจ้างงาน การเข้าทำงาน การสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตัวเอง และได้รับการยอมรับจากสังคม

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้, รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสม, ดัชนีพฤฒพลัง, สังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the suitable context and employment conditions of the self-help elderly group; 2) to present the employment patterns suitable for active aging of the self-help elderly group; and 3) to develop an employment patterns suitable for active aging of the self-help elderly group to support the aging society with quality in Nakhon Sawan Province. It was a mixed methods research. A quantitative research was used to collect data from a group of 400 self-help elderly people from a representative population of 115,047 people with a questionnaire. Data were analyzed by frequency, percentage, mean and standard deviation. A qualitative research was conducted with in-depth interviews from a group of 30 elderly people, from 5 related agencies. Data were analyzed using interpretation or interpretation from the interviews. The results of the research revealed that 1) the suitable context and employment conditions found that current employment had employment in independent occupation suitable for the area. Travel distance can travel by yourself. The nature of employment was based on the expertise of the elderly such as handicrafts, various craftsmen; 2) employment patterns suitable for active aging of the self-help elderly group to support the aging society with quality in Nakhon Sawan Province found that the

appropriate employment patterns must take into account the health of the elderly, recurring income, work stability and life security and employment must also have a social participation process; and 3) developing the employment patterns suitable for active aging of the self-help elderly to support the aging society with quality in Nakhon Sawan Province found that it should be developed about work counseling, employment, joining work, supporting activities to generate income for the elderly to see the value in themselves and accepted by society.

Keywords: Self-help Elderly, Suitable Employment Patterns, Active Aging Index, Aging Society with Quality

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในช่วงของการใช้แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) โดยแผนนี้ระบุปรัชญาหลักที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ คือ สร้างหลักประกันในวัยสูงอายุโดยเริ่มจากการช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว ให้การเกื้อหนุนชุมชน ให้ความช่วยเหลือ และสุดท้าย คือ สังคมภาครัฐให้การเกื้อหนุนตามลำดับ การคำนึงถึงศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ ซึ่งสมควรดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตนได้อย่างมีคุณภาพ มีวิสัยทัศน์ คือ “ผู้สูงวัยเป็นหลักชัยของสังคม” โดยระบุไว้ว่า ผู้สูงอายุที่ทุกข์ยากและต้องการการเกื้อกูลหากมีการดำเนินการที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งในสังคมสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นสถาบันหลักในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ระบบสวัสดิการและการบริการต้องสามารถรองรับผู้สูงอายุให้ดำรงอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีคุณภาพที่สมเหตุสมผล และรัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบบริการ วัตถุประสงค์ของแผน คือ เพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตและมีหลักประกันเพื่อให้ประชาชน ครอบครัว ชุมชน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน มีส่วนร่วมในภารกิจด้านผู้สูงอายุโดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 5 ด้าน คือ 1) ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ 2) ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ 3) ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ 4) ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ และ 5) ด้านการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้

ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (กุศล สุนทรธาดา และกมลชก ขำสุวรรณ, 2553)

สำหรับยุทธศาสตร์ที่สามนั้นได้กำหนดมาตรการทางด้านคุ้มครองด้านรายได้หลักประกันด้านสุขภาพ ด้านครอบครัวผู้ดูแลและการคุ้มครอง และมาตรการระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน จะเห็นได้ว่า แผนผู้สูงอายุฉบับนี้ ได้มุ่งเน้นการสร้างหลักประกันผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนโดยมีครอบครัวชุมชน สังคม และภาครัฐให้การเกื้อหนุนผู้สูงอายุ ดังนั้น รูปแบบการจัดบริการผู้สูงอายุในประเทศไทยในอนาคตก็ควรจะมุ่งเน้นไปที่การจัดบริการและการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น, 2555) อนึ่ง นอกจากตามที่กฎหมายกำหนดแนวทางในการปฏิบัติและนำมาบังคับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุแล้ว แนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาผู้สูงอายุอีกประการก็คือ พฤฒิพลัง (Active Ageing) ประกอบด้วย 1) การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงร่างกายและจิตใจเมื่อย่างเข้าสู่วัยสูงอายุ 2) การทำความเข้าใจกับสุขภาพอนามัยเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ 3) การออกกำลังกาย 4) การพัฒนาสุขภาพจิต 5) อาหารและโภชนาการสำหรับวัยสูงอายุ 6) หลักธรรมและศาสนา 7) เทคนิคการถ่ายทอดความรู้ 8) ทักษะการมีส่วนร่วมในสังคม 9) งานอดิเรก 10) กฎหมายสำหรับผู้สูงอายุ 11) การเงินและการออม 12) การเตรียมบ้านสำหรับวัยสูงอายุ และ 13) การใช้คอมพิวเตอร์และสารสนเทศในการค้นหาความรู้ (ปณิธี บราวน์, 2557)

สำหรับปัญหาในปัจจุบันนั้นพบว่า จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังเป็นผู้ที่วัยวุฒิคุณวุฒิ ที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมเป็นอย่างมาก แต่สิ่งที่ไม่สามารถเอื้อต่อการพัฒนาได้คือ รูปแบบการจ้างงานทั้งในภาคเกษตรกรรม ภาคเมือง และภาคอุตสาหกรรม ในกรณีของหน่วยงานภาครัฐยิ่งเห็นได้ชัดเมื่ออายุครบ 60 ปีบริบูรณ์จะต้องเกษียณอายุราชการตามที่กฎหมายกำหนด หรือหากจะจ้างต่อนั้นมีหลักเกณฑ์การพิจารณาที่ขึ้นอยู่กับดุจพินิจของแต่ละองค์กรและงบประมาณขององค์กร ซึ่งกฎหมายการจ้างงานนั้นไม่ครอบคลุมหรือบังคับใช้ได้อย่างชัดเจนทุกหน่วยงาน ในส่วนที่เป็นภาคอุตสาหกรรมก็เช่นกัน ด้วยค่าจ้างที่สูงขึ้นตามประสบการณ์การทำงานจึงไม่สามารถจ้างได้ เปลี่ยนมาจ้างวัยทำงานที่อยู่ในวัยเริ่มต้นหรือจบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรแทน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ หรือการจ้างงานของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

การศึกษาบริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) ซึ่งในพื้นที่มีสภาพการจ้างงานรูปแบบใดบ้างที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุและเหมาะสมกับดัชนีพฤฒพลังของผู้สูงอายุ ในด้านร่างกายและจิตใจ มีการทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

และสามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมประจำวัน มีส่วนร่วมในการทำงาน และมีส่วนร่วมในครอบครัวและกลุ่มสังคม รวมมีความมั่นคงทั้งด้านการเงินและด้านกายภาพอีกด้วย ดังนั้นพฤฒพลังจึงเป็นภาวะที่ผู้สูงอายุพึงมีเพราะทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองในวัยชราได้อย่างมีความสุข ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นทั้งการจ้างงานในสังคมเกษตรกรรม สังคมเมือง และสังคมอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพจังหวัดนครสวรรค์ ตลอดจนนำผลที่ได้จากการศึกษานำไปพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพและจังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ซึ่งเป็นการเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณก่อนแล้วนำไปสู่การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ รายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ ในพื้นที่ตำบลหนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 115,047 คน และเมื่อคัดเลือกคุณสมบัติโดยพิจารณาจากการเข้าร่วมกลุ่มชุมชน สุขภาพของผู้สูงอายุ การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในชุมชนทั้งในลักษณะของนักปฏิบัติ ปราชญ์ชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ได้จากการเปิดสูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ค่าความคลาดเคลื่อนที่ 95% พบว่า ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน

2. ขอบเขตการวิจัย ได้แก่ ขอบเขตด้านพื้นที่คือประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ขอบเขตด้านเนื้อหาคือแนวคิด ทฤษฎี สภาพบริบททั่วไป แนวคิดการจ้างงานผู้สูงอายุ การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แนวคิดพฤฒพลัง จากเอกสาร ตำรา ระเบียบข้อบังคับ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ขอบเขตด้านระยะเวลา คือ ระยะเวลาการทำวิจัย จำนวน 12 เดือน

3. เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุของจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามจากการตรวจสอบเอกสาร ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ (Reliability) ของแบบสอบถามของแต่ละด้านโดยการวิเคราะห์ หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค ถ้าได้ค่ามากกว่า 0.7 ถือว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือ เมื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ในภาพรวมทั้งฉบับอยู่ที่ 0.94

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บและรวบรวมข้อมูลการวิจัยด้วยตนเองพร้อมทั้งทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบในแบบสอบถามและนำมากำหนดรหัสลงในแบบสอบถามแล้วนำไปลงในโปรแกรมสำเร็จรูป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล จากแบบสอบถามนั้นสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกคุณสมบัติโดยพิจารณาจากการเข้าร่วมกลุ่มชุมชน สุขภาพของผู้สูงอายุ การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในชุมชนทั้งในลักษณะของนักปฏิบัติ ปราชญ์ชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้สูงอายุ 30 คน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 หน่วยงาน

2. ขอบเขตการวิจัย ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ แนวคิด ทฤษฎี สภาพบริบททั่วไป แนวคิดการจ้างงานผู้สูงอายุ การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แนวคิดพฤฒพลัง จากเอกสาร ตำรา ระเบียบข้อบังคับ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ขอบเขตด้านระยะเวลา คือระยะเวลาการทำวิจัย จำนวน 12 เดือน

3. เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามที่เป็นประเด็นหลัก และประเด็นที่มีค่าน้อยที่สุดมาเป็นกรอบในการร่างแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำไปสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันได้แก่ ผู้สูงอายุของจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

4. คุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกันในด้านข้อมูล ด้านทฤษฎีและด้านผู้วิจัย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยติดต่อประสานงานบุคคลกลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้เพื่อขออนุญาตให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ พูดคุยและเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ให้ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ในเรื่องที่ต้องการศึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การตีความหรือการแปลความจากบทสัมภาษณ์ เพื่อตอบคำถามการวิจัยการนำเสนอผลการศึกษาที่ได้รับจากการวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมทั้งสรุปและอภิปรายผลด้วยการพรรณนาความ

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาบริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การจ้างงานในปัจจุบันนั้นมีการจ้างงานในอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสามารถในการเดินทางไปทำงานได้เอง หากจะรับงานไปทำที่บ้านย่อมสามารถทำได้ ซึ่งงานที่ทำอยากให้เป็นงานที่มีรายได้ประจำเกิดขึ้น ลักษณะการจ้างงานในปัจจุบันในพื้นที่ได้แก่ งานฝีมือช่างฝีมือต่าง ๆ งานเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะประสบการณ์ให้กับผู้อื่น

2. การนำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้นต้องคำนึงถึงสุขภาพของผู้สูงอายุ รายได้ที่เกิดขึ้นความมั่นคงในการทำงานและความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และการจ้างงานนั้นต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมในสังคมเกิดขึ้นด้วย ซึ่งเป็นไปตามดัชนีพฤฒพลังของผู้สูงอายุด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ด้านสุขภาพ สำหรับการจ้างงานนั้นต้องไม่เกินกำลังของผู้สูงอายุเหมาะสมกับช่วงวัยและกำลังแรงกายที่พึงมี ต้องเป็นงานที่ไม่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ ไม่ให้เคร่งเครียด หรือหาก

ต้องจ้างผู้สูงอายุควรมีการบันทึกการดูแลสุขภาพเนื่องจากโรคประจำตัวต่าง ๆ เพื่อป้องกันผลกระทบต่อการจ้างงาน

2.2 ด้านหลักประกันและความมั่นคงในชีวิต การจ้างงานเพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุนั้นต้องมีการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อทราบรายรับรายจ่าย และการออมเงิน พัฒนาสภาพพื้นที่แวดล้อมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุให้มีความปลอดภัย รวมไปถึงแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีการให้บริการเกี่ยวกับการดูแลความปลอดภัย

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุมีความสามารถถ่ายทอดความรู้ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติจริงเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การจ้างงานที่เกิดขึ้นนั้นต้องตระหนักถึงการดึงศักยภาพการถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

3. การพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้น ต้องมุ่งเน้นการให้คำปรึกษาในการหางานทำ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นแรงงานกลุ่มที่บางรายเป็นแรงงานที่ออกจากงานแล้วและบางรายยังอยู่คงทำงานอยู่ในสถานประกอบการ การให้คำปรึกษาในการหางานทำอาจจะต้องดำเนินการให้ตรงกับความต้องการและคุณสมบัติของผู้สูงอายุ การให้การสนับสนุนในการหางานสำหรับก่อนจ้างงาน และเมื่อเข้าทำงาน เช่น การขึ้นทะเบียนและจัดหางานด้วยการสมัครงานที่กรมการจัดหางาน หรือสำนักงานจัดหางานในระดับจังหวัด ผู้สมัครจะได้รับการขึ้นทะเบียนหางาน โดยพิจารณาจากความสามารถและคุณลักษณะที่ตรงกับงาน เมื่อจำเป็นควรมี เจ้าหน้าที่ร่วมติดตามไปผู้สมัครงานเมื่อมีการแนะนำงานด้วย การจัดโปรแกรมทดลองจ้างงานด้วยสัญญาจ้างงานแบบกำหนดระยะตายตัวกับนายจ้างจะมีการทดลองจ้างงานเป็นระยะเวลา 3 เดือน ความกังวลที่เกิดจากงานจะลดลง และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้างจะมีมากขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการจ้างงานประจำ การสนับสนุนเมื่อออกจากงานและเปลี่ยนงาน และการสนับสนุนเพื่อกลับเข้าทำงานใหม่

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาบริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging)เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การจ้างงานในปัจจุบันนั้นมีการจ้างงานในอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสามารถในการเดินทางไปทำงานได้เอง หากจะรับงานไปทำที่บ้านย่อมสามารถทำได้ งานที่ทำอยาก

ให้เป็นงานที่มีรายได้ประจำเกิดขึ้น ลักษณะการจ้างงานในปัจจุบันในพื้นที่ ได้แก่ งานฝีมือ ช่างฝีมือต่าง ๆ งานเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะประสบการณ์ให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุษา โพนทอง (2556) ได้ศึกษาพลังของการเป็นผู้สูงอายุ (พฤฒพลัง) โดยการศึกษาในบริบทเกี่ยวกับการมองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ ยอมรับความจริงที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของโลกจะช่วยให้เห็นชีวิตที่ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งจะช่วยให้มีการเตรียมความพร้อมของตนเองให้อยู่ในโลกอนาคตได้อย่างมีความสุขและมีคุณค่าประกอบอาชีพที่ถนัดมีความสุขในการประกอบอาชีพอิสระ การแสดงศักยภาพเกี่ยวกับงานฝีมือต่าง ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล (2558) ได้ศึกษาระดับพฤฒพลังของผู้สูงอายุไทย โดยนำแนวคิดภาวะพฤฒพลังขององค์การอนามัยโลก 3 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม และด้านการมีหลักประกันจากผลการศึกษาพบว่า ดัชนีด้านการมีส่วนร่วมนั้น ประกอบด้วยดัชนีที่สำคัญ คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม/ชมรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องเกิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้ เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะประกอบการชีวิตให้กับคนจากรุ่นสู่รุ่น เกิดการผสานวัฒนธรรมโดยไร้รอยต่อและเชื่อมโยงทุกกลุ่มอายุ พร้อมทั้งเกิดการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุในชุมชน

2. การนำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้นต้องคำนึงถึงสุขภาพของผู้สูงอายุ รายได้ที่เกิดขึ้น ความมั่นคงในการทำงานและความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และการจ้างงานนั้นต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมในสังคมเกิดขึ้นด้วย ซึ่งเป็นไปตามดัชนีพฤฒพลังของผู้สูงอายุด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ด้านสุขภาพ สำหรับการจ้างงานนั้นต้องไม่เกินกำลังของผู้สูงอายุเหมาะสมกับช่วงวัยและกำลังแรงกายที่พึงมี ต้องเป็นงานที่ไม่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ ไม่ให้เคร่งเครียด หรือหากต้องจ้างผู้สูงอายุควรมีการบันทึกการดูแลสุขภาพเนื่องจากโรคประจำตัวต่าง ๆ เพื่อป้องกันผลกระทบต่อการจ้างงานซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนภาภรณ์ หะวานนท์ และธีรวัลย์ วรรธโนทัย (2552) ที่กล่าวว่าการที่ผู้สูงอายุยังคงสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ใกล้เคียงกับผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนให้ได้มากที่สุด สิ่งที่แตกต่างคือการปฏิบัติงานในงานบางลักษณะที่อาจมีต้องใช้กำลังเป็นอย่างมากซึ่งเป็นข้อจำกัดของผู้สูงอายุ หากต้องปฏิบัติจะทำให้เกิดความเครียดส่งผลกระทบต่อจิตใจด้วย

2.2 ด้านหลักประกันและความมั่นคงในชีวิต การจ้างงานเพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุนั้นต้องมีการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อทราบรายรับรายจ่าย และการออมเงิน พัฒนาสภาพพื้นที่แวดล้อมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุให้มีความปลอดภัยรวม

ไปถึงแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีการให้บริการเกี่ยวกับการดูแลความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของการศึกษาของศูนย์บริการวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2551) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของผู้สูงอายุซึ่งภาครัฐต้องสนับสนุนเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจส่วนตัวที่มีความยืดหยุ่นสูงประกอบกับการส่งเสริมการลงทุนเพื่อการประกอบอาชีพ การบริหารจัดการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัยให้กับผู้สูงอายุ

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุมีความสามารถถ่ายทอดความรู้ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติจริงเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การจ้างงานที่เกิดขึ้นนั้นต้องตระหนักถึงการดึงศักยภาพการถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบรรลุ ศิริพานิช (2550) ที่กล่าวว่าเกษียณอายุควรมีการเตรียมความพร้อมเรื่องทรัพย์สินเงินทองไว้ล่วงหน้าตั้งแต่วัยกลางคน เพราะเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุแล้วโอกาสที่จะหางานที่มีรายได้สูงเป็นไปได้ยาก การหวังพึ่งลูกหลานในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันเป็นเรื่องค่อนข้างลำบาก การมีฐานะการเงินที่มั่นคงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เกษียณอายุมีความสุขในบั้นปลายชีวิต นอกจากนี้การเสริมพลังของผู้สูงอายุที่เหมาะสมคือการใช้เวลาว่างของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่เกิดการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

3. การพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้น ต้องมุ่งเน้นการให้คำปรึกษาในการหางานทำ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นแรงงานกลุ่มที่บางรายเป็นแรงงานที่ออกจากงานแล้วและบางรายยังอยู่คงทำงานอยู่ในสถานประกอบการ การให้คำปรึกษาในการหางานทำอาจจะต้องดำเนินการให้ตรงกับความต้องการและคุณสมบัติของผู้สูงอายุ การให้การสนับสนุนในการหางาน สำหรับก่อนจ้างงาน และเมื่อเข้าทำงาน เช่น การขึ้นทะเบียนและจัดหางานด้วยการสมัครงานที่กรมการจัดหางาน หรือสำนักงานจัดหางานในระดับจังหวัด ผู้สมัครจะได้รับการขึ้นทะเบียนหางาน โดยพิจารณาจากความสามารถและคุณลักษณะที่ตรงกับงาน เมื่อจำเป็นควรมี เจ้าหน้าที่ร่วมติดตามไปผู้สมัครงานเมื่อมีการแนะนำงานด้วย การจัดโปรแกรมทดลองจ้างงานด้วยสัญญาจ้างงานแบบกำหนดระยะตายตัวกับนายจ้างจะมีการทดลองจ้างงานเป็นระยะเวลา 3 เดือน ความกังวลที่เกิดจากงานจะลดลง และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้างจะมีมากขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการจ้างงานประจำ การสนับสนุนเมื่อออกจากงานและเปลี่ยนงาน และการสนับสนุนเพื่อกลับเข้าทำงานใหม่ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Thanakwang, K. & Soonthorndhada, K. (2006) ที่กล่าวว่าการสร้างดัชนีพฤฒ

พลัง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด (การประเมินสุขภาพร่างกายตนเอง สุขภาพจิต ความพิการความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวัน ข้อจำกัดด้านการทำหน้าที่ของร่างกาย พฤติกรรมการออกกำลังกาย) ด้านการมีส่วนร่วม 3 ตัวชี้วัด (การมีส่วนร่วมในการทำงาน การมีส่วนร่วมในครอบครัว การทำกิจกรรมกลุ่ม/ชมรม) และด้านความมั่นคง 6 ตัวชี้วัด (รายได้ ความเพียงพอของรายได้ แหล่งรายได้ ความเป็นเจ้าของบ้าน การอยู่อาศัย การมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ปลอดภัย พบว่า ดัชนีพฤฒพลังผู้สูงอายุไทยด้านสุขภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ดัชนีพฤฒพลังด้านการมีส่วนร่วม ยังอยู่ในระดับที่ต่ำในส่วนของดัชนีพฤฒพลังด้านความมั่นคงจะลดลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น โดยผู้สูงอายุชายจะมีระดับพฤฒพลังสูงกว่าหญิง และระดับพฤฒพลังจะสูงขึ้น ถ้าผู้สูงอายุมีระดับการศึกษาและสถานภาพการทำงานที่ดี อีกทั้งยังพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาล และกรุงเทพมหานคร จะมีระดับพฤฒพลังต่ำกว่าผู้สูงอายุนอกเขตเทศบาลเนื่องจากมีดัชนีด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมที่ต่ำกว่า

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ สามารถนำเสนอได้ดังนี้

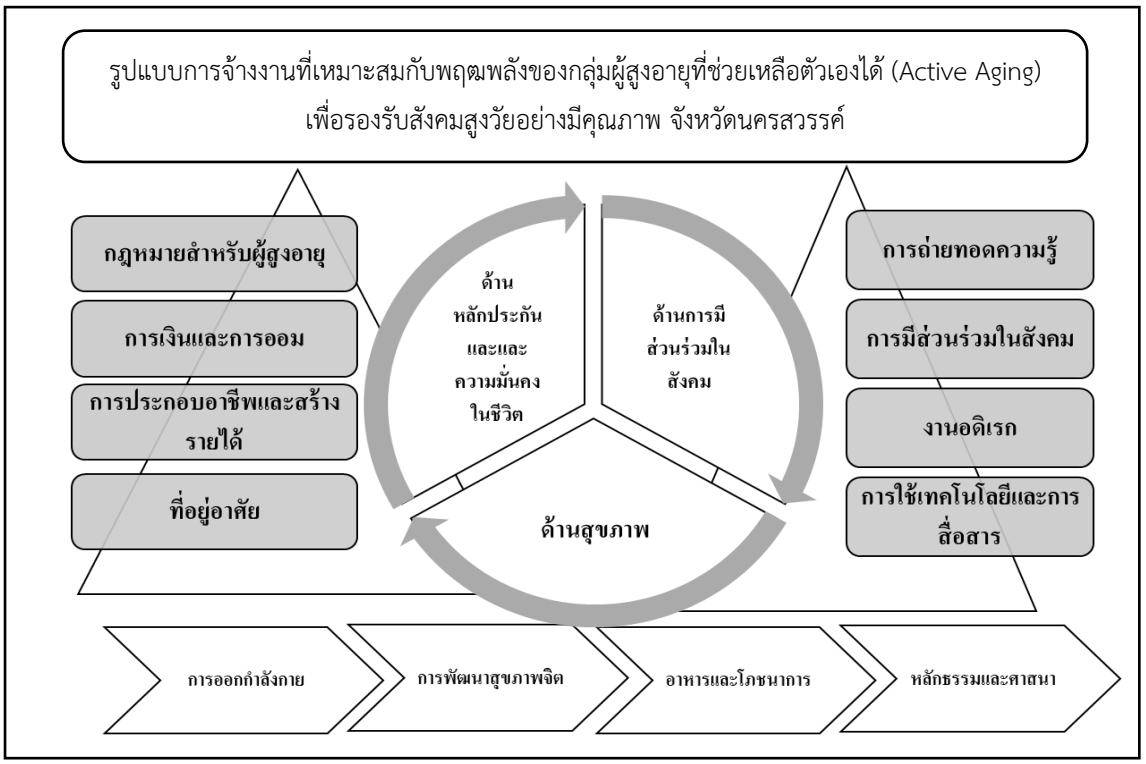

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ จากผลการวิจัยตัวชี้วัดตามดัชนีพฤฒพลังรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพฤฒพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ดัชนีที่สำคัญในแต่ละด้าน ประกอบด้วย ดังนี้

1. ด้านสุขภาพ พบว่า ส่งเสริมการออกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชุนอย่างต่อเนื่อง รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ควบคุมน้ำหนัก การปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดความสุขทางด้านกายและใจ

2. ด้านหลักประกันและความมั่นคงในชีวิต พบว่า ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน การเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนให้กับผู้สูงอายุ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมและมีความปลอดภัย ส่งเสริมการทำงานตามกำลังความสามารถ เพื่อให้เกิดความภูมิใจในความสามารถที่สร้างรายได้

3. ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม พบว่า ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญให้กับชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ส่งเสริมการเข้าร่วม กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีในชุมชน งานจิตอาสาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารพบว่าโดยปกตินั้นผู้สูงอายุใช้ Line ในการติดต่อสื่อสารและรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ผ่านทาง Facebook ซึ่งสะดวกต่อการติดต่อเป็นอย่างมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถานประกอบการควรขยายอายุการเกษียณเพื่อเปิดโอกาสให้แรงงานทำงานต่อในสถานประกอบการ

2. ควรส่งเสริมการการพัฒนาศักยภาพทางด้านภาษา ด้านคอมพิวเตอร์ การส่งเสริมการฝึกอาชีพและจัดหางานที่เหมาะสมและเป็นไปตามความต้องการของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษากำหนดแนวทางในการพัฒนาอาชีพของกลุ่มผู้สูงวัยที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีดิจิทัล พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ และการวางแผนเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยอย่างมีคุณภาพ

2. การจัดทำหลักหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและโอกาสในการทำงานของกลุ่มผู้สูงอายุ การฝึกอบรมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) และเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ.2552*. กรุงเทพฯ : เทพเพ็ญวานิสย์.

กุศล สุนทรธาดา และกมลชก ขำสุวรรณ. (2553). *ระดับและแนวโน้มความมีพฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพฯ : สมาคมนักประชากรไทย.

นภาภรณ์ หะวานนท์ และธีรวัลย์ วรรธโนทัย. (2552). *ทิศทางใหม่ของการพัฒนาการอยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ : พลัสเพรส.

บรรลุ ศิริพานิช. (2550). *คู่มือผู้สูงอายุ: ฉบับเตรียมตัวก่อนสูงอายุ (เตรียมตัวก่อนเกษียณการงาน)*. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

ปณิธี บราวน์. (2557). พฤฒพลัง: บทบาทของกลุ่มผู้สูงอายุ และ “ทุน” ที่ใช้ในการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 30*(3), 97-120.

ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น. (2555). พฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทยการปันผลทางประชากรและโอกาสทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในสังคมสูงวัย. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา, 4*(7), 201-214.

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2551). *การศึกษาวิจัยแนวทางและมาตรการส่งเสริมการมีงานทำในผู้สูงอายุ (รายงานฉบับสุดท้าย). โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การ พัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ไปสู่การปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล. (2558). ปัจจัยกำหนดระดับวุฒิวัยของผู้สูงอายุไทย. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 21*(1), 139-167.

อุษา โพนทอง. (2556). *การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาภาวะพฤฒพลังของข้าราชการกองทัพไทยตามแนวคิดวิทยาการผู้สูงอายุด้านการศึกษาและการเรียนรู้จากประสบการณ์.* (ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน). คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Thanakwang, K., & Soonthorndhada, K. (2006). Attributes of active ageing among older persons In Thailand: Evidence from the 2002 survey. *Asia-Pacific Population Journal, 21*(3), 113-135.

การศึกษาภาวะผู้นำและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1

A Study of Leadership and Leadership Development Guidelines of School Administrators in the 21st Century under Sukhothai Primary Educational Service Area Office 1

สุกัญญา เกิดอินทร์[1] นิคม นาคอ้าย[2] และสมหมาย อ่ำดอนกลอย[3]
Sukanya Kerd-int, Nikom Nakai and Sommai Aomdonkloy

Received: December 20, 2022
Revised: March 18, 2023
Accepted: March 26, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 จำนวน 388 คน จำแนกเป็นผู้บริหารจำนวน 103 คน ครู จำนวน 285 คน และสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้บริหาร ครู มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ทักษะการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ

[1-3] มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม; Phibulsongkram Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: bravouniformalpha@hotmail.com

ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับมาก และการมีวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ทักษะทางความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม อยู่ในระดับมาก และ 2) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1) เปิดโอกาสให้ผู้บริหารได้แสดงศักยภาพ 2) สร้างขวัญกำลังใจ แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน 3) ส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น 4) กำหนดให้เป็นมาตรฐานหนึ่งในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและจัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน 5) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ Digital Literacy 6) สร้างความตระหนัก ให้มีการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน 7) อบรมให้ความเกี่ยวกับมารยาท กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2560

คำสำคัญ: การพัฒนาภาวะผู้นำ, ผู้บริหารสถานศึกษา, ภาวะผู้นำ, ศตวรรษที่ 21

Abstract

The purposes or this research article were 1) to study the leadership of school administrators in the 21st century under Sukhothai Primary Educational Service Area Office 1; and 2) to study the leadership development guidelines of school administrators in the 21st century under Sukhothai Primary Educational Service Area Office 1. The samples used in this research were 388 administrators and teachers in schools, divided into 103 administrators, 285 teachers by Stratified Random Sampling. The instrument used for data collection was a 5-point estimation scale questionnaire. Statistics used for data analysis were mean and Standard Deviation. The results of the research revealed that 1) administrators and teachers had opinions about the leadership of school administrators in the 21st century under Sukhothai Primary Educational Service Area Office 1, overall at a high level. When considering each side, it was found that the aspect with the highest mean was teamwork and participation skills at a high level, followed by effective communication skills at a high level and vision at a high level. The aspect with the lowest mean was creative and innovative skills; and 2) leadership development guidelines for school administrators in the 21st Century consisted of 1) giving administrators an opportunity to show their potential,

2) creating morale and work motivation, 3) encouraging school administrators to develop themselves through higher education, 4) setting a standard for clear performance and providing a performance assessment, 5) organizing workshop on developing digital literacy skills, 6) raising awareness, 7) providing training on etiquette, laws related to the Computer-Related Crimes Act B.E. 2560.

Keywords: Leadership Development, School Administrators, Leadership, 21St Century

บทนำ

โลกยุคศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านอย่างรวดเร็วและมีการแข่งขันที่รุนแรง องค์กรต่าง ๆ จะต้องปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ที่ดำเนินไป การขับเคลื่อนองค์กรต้องอาศัยการมีผู้นำที่ดีและเก่ง มีความรู้ มีความสามารถ มีวิสัยทัศน์ในการกำหนดทิศทางองค์กร เพื่อให้ทีมงานผู้ตามเป็นผู้ที่เดินอยู่ในทิศทางที่ผู้นำกำหนด หากผู้นำกำหนดทิศทางผิด ไม่มีภาวะผู้นำที่ดีเหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเส้นทางแห่งความสำเร็จย่อมเกิดขึ้นได้ยาก ทีมงานผู้ตามย่อมเกิดความสับสนในการปฏิบัติอย่างแน่นอนและในที่สุดองค์กรย่อมแตกความสามัคคี ในทางตรงกันข้ามหากผู้นำมีภาวะผู้นำที่ดีสอดคล้องกับยุคสมัยย่อมทำให้ทีมงานผู้ตามยอมรับ เกิดความศรัทธาและมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ จนสามารถนำทีมงานทั้งหมดไปสู่เส้นทางแห่งความสำเร็จตามเป้าหมายได้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2561)

ในด้านของการศึกษามีการปฏิรูปการศึกษาตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) อันส่งผลต่อระบบบริหารและการจัดการ มีการกระจายอำนาจทั้งในด้านบริหารและด้านวิชาการลงสู่ระดับท้องถิ่นมากขึ้น ชุมชนเข้ามามีส่วนในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาในท้องถิ่น มีการจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความแตกต่างของท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง สำหรับสถานศึกษาจะมีบทบาทในการจัดการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ (School Based Management) จึงจำเป็นที่จะต้องมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำ มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานและการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีครู บุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ ในการจัดการเรียนการสอนและการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม “ผู้บริหารสถานศึกษา” ทำ

หน้าที่ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นกุญแจสำคัญแห่งความสำเร็จ เพราะนอกจากจะปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจของสถานศึกษาแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษายังเป็นจุดเชื่อมของนโยบายกับการปฏิบัติที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด นอกจากผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องคุณลักษณะที่ดี มีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนให้มาร่วมมือส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้บรรลุผล (ชนิดาภา แสงบุญอนันต์, 2561)

รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา โดยยุคปฏิรูปการศึกษาจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ตัวแปรที่สำคัญที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาคือกุญแจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาที่ยั่งยืน ซึ่งนักการศึกษาทั้งหลายต่างมีทัศนะตรงกันว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีทักษะภาวะผู้นำ เป็นผู้นำทีมแห่งการเรียนรู้เป็นผู้นำทางวิชาการมีความเป็นมืออาชีพ สามารถบริหารงานให้เกิดประสิทธิผลทั่วทั้งองค์กร สร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม สามารถเชื่อมโยงสภาพปัจจุบันและภาพอนาคต มุ่งพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำองค์กรจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการบริหารงาน บริหารตนเอง และบริหารบุคลากรอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (กรรณิกา เรดมอนด์, 2559) ผู้บริหารเป็นผู้นำและผู้ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา รวมทั้งความสามารถในการระดมและใช้ทรัพยากรเพื่อการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเปรียบได้ว่าเป็นจอมทัพสำคัญที่จะนำพาองค์กรให้ก้าวไปในกระแสแห่งการปฏิรูปได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน นำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์โดยการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาสู่การปฏิบัติที่แสดงให้เห็นศักยภาพ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาเพราะผู้บริหารเป็นผู้นำ สถานศึกษาจำต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน ตลอดจนต้องมีภาวะผู้นำ เพื่อนำสถานศึกษาบรรลุมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด (ธีรดา สืบวงษ์ชัย, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับ มาตรา 27 ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ที่ระบุว่า ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาและมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุม ดูแลให้การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสอดคล้องกับนโยบาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการตามที่ ก.ค.ศ. และ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษากำหนด พิจารณาเสนอความดีความชอบของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา

ให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การจัดทำมาตรฐาน ภาระงานสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา รวมถึงมาตรการที่ให้ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและมีหน้าที่พัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ ทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคของการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ประเทศไทยกำลังท้าทายกับการเปลี่ยนแปลงไป สู่ยุค “ประเทศไทย 4.0” หรือ “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งต้องอาศัยฐานการพัฒนาไปสู่เป้าหมายในอนาคตโดยอาศัยการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับเป็นฐานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความพร้อมในการบูรณาการ (Integration) ทักษะ(Skill) ความรู้(Knowledge) คุณลักษณะ(Trait) นิสัย(Habit) และทัศนคติ (Attitude) จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งซึ่งจะส่งผลดีโดยตรงต่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษายุคใหม่และเพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในองค์การสถานศึกษายุคใหม่ให้สามารถบรรลุเป้าหมายการปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศไปสู่อนาคตที่ยั่งยืน (บุญช่วย สายราม : 2561)

จากสภาพที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและการบริหารจัดการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพนั้น ล้วนเป็นผลมาจาก ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 แต่จากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2562 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 พบได้ว่า ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในคะแนนเฉลี่ยระดับเขตพื้นที่ มีผลคะแนนต่ำกว่าระดับประเทศ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ในการ

วิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 1,225 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 103 คน ครูผู้สอน จำนวน 285 คน ได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการใช้ตารางสำเร็จของเครจซี่และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รายด้านกำหนดแปลผลช่วงคะแนนเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) และสรุปผลการวิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยการบรรยายประกอบตาราง

2. การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษ ที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้นำด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 2 ด้าน คือ 1) ทักษะทางความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม และ 2) ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล นำมาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่อรวบรวมเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 สรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. การมีวิสัยทัศน์	4.13	0.59	มาก	3
2. ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ	4.13	0.56	มาก	2
3. ทักษะทางความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม	4.04	0.60	มาก	5
4. ทักษะการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม	4.17	0.60	มาก	1
5. ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล	4.06	0.58	มาก	4

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
รวม	**4.11**	**0.53**	**มาก**	

จากตารางแสดงผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 สามารถสรุปได้ว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.11, S.D. = .53) เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด 3 ลำดับแรก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ทักษะการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = .60) รองลงมา คือ ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = .56) และการมีวิสัยทัศน์ ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = .59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

1) การมีวิสัยทัศน์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = .59) โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด โดยลำดับแรกคือ ข้อ 2 ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ขององค์กร ($\bar{X}$ = 4.24, S.D. = .75) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ข้อ 6 ผู้บริหารมีความพร้อมในการนำองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี ($\bar{X}$ = 4.18, S.D. = .76) อยู่ในระดับมาก และข้อ 8 ผู้บริหารมีการประชุมเพื่อแนะแนวทาง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นภาพในอนาคตร่วมกัน ($\bar{X}$ = 4.14, S.D. = .74) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 7 ผู้บริหารมีการให้ข้อมูลแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = .75) อยู่ในระดับมาก

2) ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = .56) โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด โดยลำดับแรกคือ ข้อ 7 ผู้บริหารมีความสามารถในการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับกาลเทศะ ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = .63) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ข้อ 4 ผู้บริหารมีการส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาศึกษาหาข้อมูลเพื่อเข้าถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ($\bar{X}$ = 4.18, S.D. = .71) อยู่ในระดับ มาก และข้อ 8 ผู้บริหารมีความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวสร้างความร่วมมือและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = .69) อยู่ในระดับ มาก ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 1 ผู้บริหารมีความสามารถในการสื่อสารที่หลากหลาย ($\bar{X}$ = 4.08, S.D. = .71) อยู่ในระดับ มาก

3) ทักษะทางความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.04, S.D. = .60) โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด โดยลำดับแรกคือ ข้อ 1 ผู้บริหารมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = .69) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ข้อ 3 ผู้บริหารมีการแสดงความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพในขณะเดียวกันก็เกิดกระบวนการ

ปรับปรุงความคิดของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X}$ = 4.08, S.D. = .72) อยู่ในระดับมาก และข้อ 5 ผู้บริหารมีการคิดที่สอดคล้องกับสภาพบริบทผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นด้วยความเคารพทางความคิด ($\bar{X}$ = 4.06, S.D. = .71) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 7 ผู้บริหารมีการดำเนินการและการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น ($\bar{X}$ = 3.98, S.D. = .69) อยู่ในระดับมาก

4) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = .60) โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด โดยลำดับแรก คือ ข้อ 1 ผู้บริหารส่งเสริมให้แต่ละคนเข้าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ($\bar{X}$ = 4.26, S.D. = .69) อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ข้อ 9 ผู้บริหารส่งเสริมให้มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ($\bar{X}$ = 4.23, S.D. = .75) อยู่ในระดับ มาก และข้อ 2 ผู้บริหารส่งเสริมให้มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันด้วยกระบวนการระดมความคิด ($\bar{X}$ = 4.22, S.D. = .73) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 10 ผู้บริหารมีการพัฒนาประสิทธิภาพให้กับทีมงานอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = .75) อยู่ในระดับ มาก

5) ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.06, S.D. = .58) โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ลำดับแรก โดยลำดับแรก คือ ข้อ 6 ผู้บริหารตระหนักถึงจริยธรรมและมารยาทในการใช้อินเทอร์เนต ($\bar{X}$ = 4.06, S.D. = .58) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ข้อ 3 ผู้บริหารมีความสามารถในการสืบค้นข้อมูลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการทำงานให้มีความทันสมัย ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = .70) อยู่ในระดับมาก และข้อ 2 ผู้บริหารมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่หลากหลายในการติดต่อสื่อสาร ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = .73) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ข้อ 6 ผู้บริหารมีความสามารถในการผลิตสื่อดิจิทัลเพื่อใช้ในการสื่อสาร เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมสู่ชุมชน ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = .69) อยู่ในระดับมาก

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 สรุปผลได้ดังนี้ ผู้วิจัยได้นำด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 2 ด้าน มาสร้างแบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยสามารถสรุปผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 ได้ดังนี้

ทักษะทางความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ประกอบด้วย 1) เปิดโอกาสให้ผู้บริหารได้แสดงศักยภาพ ทักษะความสามารถด้วยการจัดให้มีและหรือส่งเสริมให้เข้าร่วมการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดเวทีการสัมมนา รวมถึงการศึกษาดูงานต้นแบบสถานศึกษาที่มีผลการ

ดำเนินงานด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่เป็นที่ประจักษ์ 2) สร้างขวัญกำลังใจ แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน อีกทั้งยกย่องเชิดชูแก่ผู้บริหารสถานศึกษาผู้มีผลงานเป็นต้นแบบ และผลักดันให้มีรวมกลุ่มผู้บริหารต้นแบบเพื่อส่งต่อแนวคิดในการพัฒนาสถานศึกษา 3) ส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น และ 4) กำหนดให้เป็นมาตรฐานหนึ่งในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและจัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน

ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล ประกอบด้วย 1) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ Digital Literacy 2) สร้างความตระหนัก ส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน เช่นใช้ในการสื่อสาร เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ รวมถึงมีการประเมินผลการใช้เทคโนโลยี และ 3) อบรมให้ความเกี่ยวกับมารยาท กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2560

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 พบว่า

1.1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับ มาก อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 ผ่านการอบรมพัฒนาโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการอบรมเพื่อเลื่อนหรือขอมีวิทยฐานะ อีกทั้งการอบรมสัมมนาในรูปแบบออนไลน์ที่หลากหลายและสามารถเข้าถึงการพัฒนาโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีในยุคศตวรรษที่ 21 จากคุรุพัฒนามาประยุกต์ใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ และแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสนเทศที่มีอยู่อย่างหลากหลายช่องทาง และเกิดกระบวนการเรียนรู้ได้ในทุกที่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของรัตนา เหลืองาม (2562) พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารสถานศึกษา ได้มีการอบรมและพัฒนาตนอย่างสม่ำเสมอจนเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อสร้างความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นบทบาทสำคัญในการบริหารสถานศึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจประกอบกับคุณลักษณะของผู้บริหารที่

สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญขึ้น มีความสามารถในการนำการเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ กลยุทธ์และวัฒนธรรมขององค์การพร้อมกับการส่งเสริมริเริ่มสร้างสรรค์ สร้างความเข้าใจและความรู้สึกร่วมของผู้ตามจนเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของคนึงนิตย์ กิจวิธี (2561) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ทราบและตระหนักดีว่า โลกในยุคศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงไปมากกว่ายุคก่อน ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่อาจกล่าวได้ว่า เป็นยุคของการก้าวกระโดดที่ก้าวได้ไกลที่สุดเท่าที่เคยมีมา อันสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีสานสนเทศเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ของโลกเข้าด้วยกัน ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนทุกคนในสังคมอย่างเลี่ยงไม่ได้ ทุกคนจึงต้องมีความตื่นตัว มีความเคลื่อนไหวและเตรียมพร้อมในการเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในโลกแห่งศตวรรษใหม่

1.2 ทักษะทางความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม พบว่า อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 มีทักษะความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เปิดกว้างและยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์หรือการคิดเชิงกลยุทธ์เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา อีกทั้งมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ มีการเสาะแสวงหานวัตกรรมทางการบริหารสถานศึกษาให้มีความทันสมัย เป็นผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (Creative Leadership) ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถถ่ายทอดความคิดออกมาให้เห็นในรูปแบบที่หลากหลาย สามารถสร้างผลงานที่เป็นผลผลิตตามแนวทางการจัดการเรียนการศึกษาในยุค 4.0 อีกทั้งยังส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์เพื่อการสร้างนวัตกรรม สนองนโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) สอดคล้องกับผลการวิจัยของจีราภา ประพันธ์พัฒน์ (2560) พบว่า อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์นวัตกรรมโดยมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการที่จะเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานแบบเดิม ๆ ให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาใช้ในการสร้างสรรค์งานมากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของจารินี สิกุลจ้อยและคณะ (2558) พบว่า อยู่ในระดับมาก เนื่องมาจากผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 มีการคิดรวบรวมเหตุการณ์ หรือแก้ปัญหาได้มาก กว้างไกลหลายทิศทางแปลกใหม่และมีคุณค่าโดยสามารถดัดแปลงปรุงแต่งและยืดหยุ่น ผสมผสานความคิดเดิมให้เกิดเป็นสิ่งแปลกใหม่และมีประโยชน์ มีลักษณะเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ มีประสบการณ์สูง มีปฏิภาณไหวพริบ มีความสามารถในการประยุกต์เรื่องราวต่าง ๆ ให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ มีความหยั่งรู้ คาดการณ์สิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ มีความอิสระในการแสดงออก กล้าตัดสินใจ

ในสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ มีความสามารถในการจูงใจ โดยเฉพาะในด้านมีจินตนาการ มีวิสัยทัศน์ และมีความยืดหยุ่นในการบริหารงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของนัยน์ปพร แก้วจีราสิน (2562) พบว่า อยู่ในระดับมาก เนื่องมาจากการคัดเลือกผู้ที่มาปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารสถานศึกษาในฐานะผู้บริหารมีขั้นตอนในการคัดกรองหรือหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกที่เหมาะสมทำให้สถานศึกษาได้บุคคลที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานเป็นอย่างดี ผนวกกับในปัจจุบันผู้บริหารได้มีการปรับปรุงและพัฒนาตนเองทั้งจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้บริหารด้วยกันและจากหน่วยงานต้นสังกัดผ่านกระบวนการฝึกอบรมพัฒนาความรู้ การศึกษา ดูงาน และได้รับการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงมุ่งพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนไปสู่ศตวรรษที่ 21

1.3 ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล พบว่า อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 เนื่องจากสถานการณ์วิกฤต COVID-19 ทำให้การเรียนรู้ เปิดกว้างและมีหลากหลายรูปเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และไม่ให้เสียโอกาสในการเรียนรู้ เทคโนโลยีและดิจิทัลจึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่สำคัญและถูกนำมาใช้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมขององค์กรเชิงดิจิทัลมากยิ่งขึ้น ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัลเชื่อมโยงกับการบริหารงานของสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารวิชาการ การบริหารทรัพยากรบุคคล การบริหารงบประมาณ การสร้างสัมพันธ์กับชุมชน ในองค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เทคโนโลยีและดิจิทัลจึงถูกนำมาเชื่อมสัมพันธ์ สร้างองค์กร เชื่อมโลก มนุษยชาติ เชื่อมคนและความรู้ได้อย่างไม่จำกัด อีกทั้งมีการกำหนดนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้บริหารสถานศึกษา รวมถึงครูและบุคลากรทางการศึกษาได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา สอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฏฐณิดา พรปทุมชัยกิจ และคณะ (2564) พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางขององค์กรอย่างชัดเจน มีความรู้ความสามารถและเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน มองการณ์ไกล และมุ่งพัฒนาตนเอง ผู้เรียน บุคลากร และองค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยนำสื่อดิจิทัลมาเป็นส่วนช่วยในการพัฒนา สอดคล้องกับผลการวิจัยของเจษฎา ชวนะไพศาล (2563) พบว่า อยู่ในระดับมาก เนื่องจากในปัจจุบันหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับมีนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรภายในสถานศึกษามีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี สามารถนำไปปฏิบัติงาน

ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

2 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 พบว่า

2.1 ทักษะทางความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า อาจเกิดจากการปฏิบัติคำสั่งตามนโยบายของต้นสังกัดซึ่งขาดโอกาสและการมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิดที่สร้างสรรค์ ถูกจำกัดด้วยปัจจัยในด้านอื่น ๆ ที่ไม่สนับสนุนให้สามารถผลักดันความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้สามารถปฏิบัติได้จริง การขาดทักษะด้านเทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูลและสารสนเทศที่มีอยู่ ขาดประสบการณ์ในการคิดรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน การขาดทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพหรือการแสดงออกทางความคิดที่มีประสิทธิภาพ ขาดการฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์เชิงพัฒนานวัตกรรม ขาดทีมงาน ทีมวิจัย หรือผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการที่จะผลักดันและส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการสร้างนวัตกรรมทางการบริหารสถานศึกษา แรงจูงใจในการปฏิบัติงานเนื่องจากนโยบายไม่ต่อเนื่อง การผลิตนวัตกรรมไม่ได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีการต่อยอดหรือนำไปสู่การปฏิบัติ การกำกับติดตามและประเมินผลอย่างจริงจัง และมีแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามการเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ดังต่อไปนี้ เปิดโอกาสให้ผู้บริหารได้แสดงศักยภาพ ทักษะความสามารถด้วยการจัดให้มีและหรือส่งเสริมให้เข้าร่วมการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดเวทีการสัมมนา รวมถึงการศึกษาดูงานต้นแบบสถานศึกษาที่มีผลการดำเนินงานด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่เป็นที่ประจักษ์ สร้างขวัญกำลังใจ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานอีกทั้งยกย่องเชิดชูแก่ผู้บริหารสถานศึกษาผู้มีผลงานเป็นต้นแบบ และผลักดันให้มีรวมกลุ่มผู้บริหารต้นแบบเพื่อส่งต่อแนวคิดในการพัฒนาสถานศึกษา ส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น กำหนดให้เป็นมาตรฐานหนึ่งในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและจัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของกุลชลี จงเจริญ (2562) ได้สรุปแนวทางไว้ว่า ใช้วิธีการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ซึ่งการเรียนรู้แบบผสมผสานนี้จะเป็นการนำกระบวนการพัฒนาหลายวิธีเพื่อให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ตามแบบของ Oliver, M. & Trigwell, K. (2005) จะมีลักษณะเป็นการผสมผสานเทคโนโลยีการพัฒนาผ่านเว็บ การผสมผสานในรูปแบบหรือวิธีการที่เน้นเชิงวิชาการ การผสมผสานรูปแบบวิธีการทางเทคโนโลยีผ่านหลักสูตรเฉพาะและหรือการฝึกอบรมและการผสมผสานเทคโนโลยีการสอนเข้ากับงานปกติ ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารได้มีการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพและเหมาะกับบริบทและสถานการณ์

2.2 ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ผู้บริหารมีความสนใจในการใช้เทคโนโลยีและดิจิทัลค่อนข้างน้อย การนำเทคโนโลยีและดิจิทัลมาใช้ในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพจึงยังไม่เป็นไปเท่าที่ควร การพัฒนาตนเองและองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลไม่ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เทคโนโลยีและดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด แต่ด้วยภาระงานของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านการบริหารเชิงนโยบายที่มีค่อนข้างมาก ส่งผลให้ผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่มีเวลาในการปฏิบัติงาน ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์อาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการขาดทักษะด้าน Digital Literacy สำหรับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามการเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ดังนี้ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ Digital Literacy สร้างความตระหนัก ส่งเสริมให้มีแรงจูงให้มีการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน เช่นใช้ในการสื่อสาร เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ รวมถึงมีการประเมินผลการใช้เทคโนโลยี อบรมให้ความเกี่ยวกับมารยาท กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 กำหนดให้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา จัดให้มีการศึกษาดูงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของปทุมรัตน์ สีธูป (2561) สรุปแนวทางไว้ว่า ผู้บริหารต้องมีการใช้เทคโนโลยีในการบริหารการจัดการศึกษาโดยมีแนวทางในการดำเนินงาน คือ 1) การเตรียมการรองรับเทคโนโลยีต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์กร ทั้งโครงสร้างและบุคลากร แนวทางพัฒนาได้แก่ พัฒนาความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยี พัฒนาความรู้และความเข้าใจการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ IT (Information Technology) มาใช้ในการบริหาร พัฒนาระบบ GIS (Geographic Information System) เพื่อการบริหารการส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนา ด้านเทคโนโลยีการจัดตั้งกองทุน การติดตั้งเครือข่ายเชื่อมโยงเทคโนโลยี การจัดทำแหล่งเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี 2) การใช้เทคโนโลยีในการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเป็นหมวดหมู่ในฐานข้อมูลของหน่วยงานแนวทางการพัฒนามีดังนี้ การให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ การจัดระบบข้อมูล การวางแผนจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบการวิเคราะห์ชุมชน และ 3) การใช้ระบบสารสนเทศสนับสนุนการทำงานบริหารให้มีประสิทธิภาพ แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศในการสนับสนุนการบริหารงาน การเชื่อมต่อข้อมูลพัฒนาระบบเทคโนโลยีให้สามารถเรียกใช้ข้อมูลได้ทุกงานทุกฝ่าย

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้สำคัญจากงานวิจัย นำเสนอตามภาพดังนี้

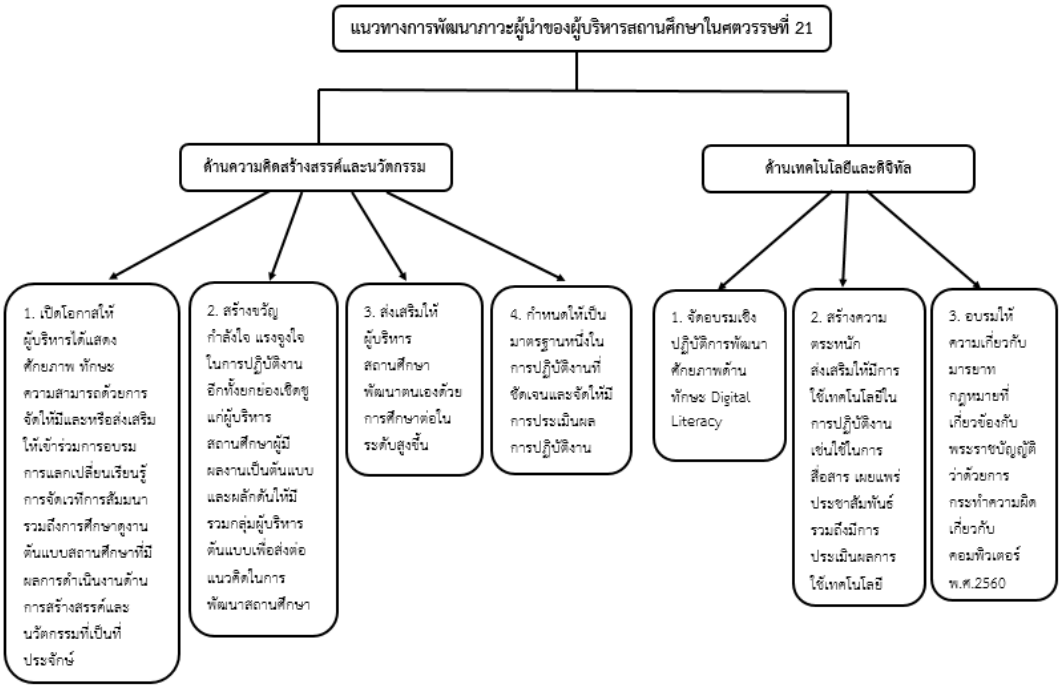

ภาพที่ 1 องค์ความรู้สำคัญจากงานวิจัย

จากภาพ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบสำคัญ คือ

1. ด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ควรเน้นให้ผู้บริหาร 1.1 แสดงศักยภาพ ส่งเสริมให้เข้าร่วมการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดเวทีการสัมมนา รวมถึงการศึกษาดูงาน 1.2 สร้างขวัญกำลังใจ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชูแก่ผู้บริหารสถานศึกษาผู้มีผลการปฏิบัติงานเป็นที่ประจัก ผลักดันให้มีการรวมกลุ่มผู้บริหารต้นแบบเพื่อส่อต่อแนวคิดในการพัฒนาสถานศึกษา 1.3 ส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น และ 1.4 กำหนดให้การความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม เป็นมาตรฐานหนึ่งในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และจัดให้มีผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม

2. ด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล ควรเน้นให้ 2.1 จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ Digital Literacy 2.2 สร้างความตระหนัก ส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน เช่น ใช้ในการสื่อสาร เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ รวมถึงมีการประเมินผลการใช้เทคโนโลยีและดิจิทัลในองค์กร 2.3 อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมารยาท กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดสองด้าน คือ ทักษะทางความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม และ ทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการส่งเสริมให้เข้ารับการอบรม อบรมออนไลน์ สัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยน รับฟังความรู้ ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ นำมาต่อยอดปรับประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ควรศึกษาผลการวิจัยและนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประกอบการวางแผนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

2. ควรทำการวิจัยในเรื่องนี้ในสถานศึกษาหรือเขตการศึกษาอื่น ๆ เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่หลากหลายอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในหน่วยงานทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

เจษฎา ชวนะไพศาล. (2563). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตทวารวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กรรณิกา เรดมอนด์. (2559). *ตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* (ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

กุลชลี จงเจริญ. (2562). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 12*(1), 189.

คนึงนิตย์ กิจวิธี. (2561). คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า, 5*(1), 33.

จารินี สิกุลจ้อย, พจนีย์ มั่งคั่ง และสุนันทา โกธา. (2558). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร, 10*(1), 46.

จีราภา ประพันธ์พัฒน์. (2560). *การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ชนิดาภา แสงบุญอนันต์. (2561). การพัฒนาการศึกษาไทยสู่ศตวรรษที่ 21 ภายใต้กรอบไทยแลนด์ 4.0. ใน *บทความสังคมศาสตร์ เล่ม 3.* ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.

ณัฏฐณิดา พรปทุมชัยกิจ, อุดมพันธ์ พิชญ์ประเสริฐ และพงษ์ศักดิ์ ทองพันชั่ง. (2564). ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 15*(2), 50.

ธีรดา สืบวงษ์ชัย. (2553). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

นัยน์ปพร แก้วจีราสิน. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดนครปฐม.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

บุญช่วย สายราม. (2561). *ทักษะภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21.* เข้าถึงได้จาก http://wetoknows.blogspot.com.

ปทุมรัตน์ สีธูป. (2560). *การพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* (ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

รัตนา เหลืองาม. (2562). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

วิโรจน์ สารรัตนะ, พระครูสุธีจริยวัฒน์, พระครูธรรมาภิสมัย, พระมหาศุภัย สุภกิจโจ, พระณัฐวุฒิ สัพโส และวิทูล ทาชา. (2561). ภาวะผู้นำสำหรับศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 20*(1), 267-270.

Oliver, M. & Trigwell, K. (2005). Can 'Blended Learning' Be Redeemed?. *E-Learning, 2*(1), 17-26.

วิจัยวิชาการ
The Journal of Research & Academics

รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา

The Participation Model of Buddhists in Promoting the Status and Role of Lanna Bhikkhunis

สมพร ปินทะยา[1] พระครูสิริปริยัตยานุศาสก์[2] และเทพประวิณ จันทร์แรง[3]
Somporn Pintaya, Phrakrusiripariyattayanusath and Thepprawin Chanreang

Received: January 22, 2023
Revised: March 11, 2023
Accepted: March 28, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา และ 3) เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษา ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบมีเกณฑ์จำนวน 34 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์ประเด็นตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัย พบว่า 1) สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพุทธกาลมีความรุ่งเรืองควบคู่ไปกับภิกษุสามารถบรรลุธรรมเป็นอริยบุคคล ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าและยอมรับจากสังคม มีสถานะ 3 ด้าน คือ สมณะสถานะ สถานะทางสังคม และสถานะตามกฎหมาย มีบทบาท 5 ด้าน ได้แก่ 1.1) ด้านการปกครอง 1.2) ด้านการศึกษาพระธรรมวินัย 1.3) ด้านการเผยแผ่ธรรม 1.4) ด้านการธำรงพระพุทธศาสนา และ 1.5) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ 2) ภิกษุณีล้านนายังคงมีสมณะสถานะจากการบวชโดยคณะสงฆ์ศรีลังกา แต่ยังไม่มีสถานะนักบวชตามกฎหมายไทย มีส่วนร่วมตามบทบาท 5 ด้าน ดังนี้ 2.1) การปกครองใช้หลักพระ

[1-3] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่; Mahachulalongkornrajavidayalaya University, Chiang Mai Campus
Corresponding Author, e-mail: kiokaew_s@yahoo.co.th, Tel 084-0423578

ธรรมวินัยและระบบอาวุโส 2.2) การศึกษาพระธรรมวินัย มีการเรียนธรรมศึกษา บาลีศึกษา อภิธรรมและวิปัสสนากัมมัฏฐาน 2.3) การเผยแผ่ธรรม ผ่านการพูดให้ฟัง ทำให้ดู มีความสุขให้เห็น 2.4) การธำรงพระพุทธศาสนาโดยการดูแลศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ และศาสนาสถาน ส่งเสริมวัตรปฏิบัติเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีความเลื่อมใสและเกิดความสามัคคี 2.5) การสาธารณสงเคราะห์ โดยการเกื้อกูลผู้ยากไร้ในชุมชน มุ่งปฏิบัติ และ 3) รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทเสนอให้ทำงานในฐานะองค์กรเอกชน เน้น 5 ขั้นตอน คือ 1) การรับรู้ข่าวสาร 2) ร่วมตัดสินใจ 3) ร่วมดำเนินการ 4) ร่วมรับผลประโยชน์ 5) ร่วมประเมินผล ชุมชนรอบข้างมีส่วนร่วมในการถวายปัจจัย 4 และเข้าร่วมกิจกรรมของภิกษุณีล้านนา

คำสำคัญ: รูปแบบการมีส่วนร่วม, พุทธบริษัท, การส่งเสริมสถานะและบทบาท, ภิกษุณีล้านนา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the statuses and roles of Bhikkhunis in Buddhism; 2) to study the participation of Buddhists in promoting the statuses and roles of Lanna Bhikkhunis; and 3) to propose a model of Buddhist participation to promote the statuses and roles of Lanna Bhikkhunis. It was a multi-case study qualitative research by using participatory observation methods, in-depth interviews and focus groups. A total of 34 informants were selected by criteria. Data were analyzed by synthesizing the issues according to objectives. The research findings were as follows: 1) the statuses and roles of Bhikkhunis in the Buddha's time were prosperous along with Bhikkhus who attained enlightenment as noble ones, had been praised by the Buddha and accepted by society consisting of three statuses: monastic status, social status and legal status, with 5 roles: 1.1) administration aspect, 1.2) discipline education aspect, 1.3) Dhamma propagation aspect, 1.4) Buddhism maintenance aspect, and 1.5) public welfare aspect; 2) Lanna Bhikkhunis still existed monastic status from ordination by the Sri Lankan Sangha but it still did not have the status of a priest under Thai law. However, there still were participation in roles in 5 areas as follows: 2.1) administration using discipline principles and senior system, 2.2) in terms of studying Dhamma and discipline, there

were Dhamma studies, Pali studies, Abhidhamma studies and Vipassana meditation studies; 2.3) in terms of Dhamma propagation through speaking and listening, it made you look happy, 2.4) maintaining Buddhism by taking care of religious persons, religious objects, and religious places, promoting practices for Buddhists to have faith and unity, 2.5) public welfare by helping the poor in the community, focusing on practice; and 3) in terms of the Buddhist participatory form, it was proposed to work as a private organization, emphasizing on 5 steps: 1) news awareness, 2) co-decisions, 3) co-operation, 4) co-benefit, 5) participating in evaluation. The surrounding communities participated in the offering of the 4 factors and participated in the activities of Lanna Bhikkhunis.

Keywords: Participation Model, Buddhist, Promotion of Status and Roles, Lanna Bhikkhunis

บทนำ

การเกิดขึ้นของภิกษุณีในสมัยพุทธกาล เป็นการเปิดโอกาสของพระพุทธองค์เนื่องด้วยเห็นความเสมอภาคของสตรีในการบรรลุธรรม แต่ปัจจุบันแม้จะมีการเรียกร้องสิทธิในการบวชของสตรีในพระพุทธศาสนาแต่ก็ยังคงไม่สามารถทำได้ในประเทศไทย ภิกษุณีเป็นหนึ่งในพุทธบริษัทที่พระพุทธองค์ทรงฝากความเป็นปึกแผ่นสมบูรณ์ยั่งยืนของพระศาสนาไว้ให้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย นำสิ่งที่ได้ศึกษานั้นไปปฏิบัติ และหากมีคนนอกศาสนาจาบจ้วง ก็สามารถชี้ข้อบกพร่องและแสดงคำสอนที่ถูกต้องได้ เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ปฐมภิกษุณีพระนางมหาปชาบดีโคตมีและสตรีออกบวช ก็คือ ผู้หญิงมีความสามารถที่จะทำให้แจ้งซึ่งมรรคผลนิพพาน ซึ่งคนเหล่านั้นก็สามารถบรรลุธรรมและได้ปฏิสัมภิทาเป็นคุณบริวาร ส่วนภิกษุณี 500 รูปแรก ได้ฟังโอวาทของคนพระนันทกะ (ม.อุ. (ไทย) 14/398/344) ก็ได้สำเร็จมรรคผล ผู้ที่สำเร็จต่ำสุดก็ชั้นโสดาบัน และพระเถรีจำนวน 13 รูป ยังได้รับการยกย่องสถานะจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้ยอดเยี่ยมเป็นเลิศด้านต่าง ๆ เรียกว่า “เอตทัคคะ” (จำเนียร ทรงฤกษ์, 2544) เช่นเดียวกับพระภิกษุหรือพระเถระทั้งหลาย การอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนานับว่าเป็นประวัติศาสตร์ตอนสำคัญของสตรีอินเดียและทั่วโลก เพราะพระพุทธเจ้านับว่าเป็นพระศาสดาพระองค์แรกที่มองเห็นสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคกัน ทรงยอมรับว่าสตรีก็มีศักยภาพและสติปัญญาเท่าเทียมกับบุรุษใน

การตรัสรู้ธรรม อาจจะกล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้าเป็นนักต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรีคนแรกของโลก แต่สภาพความเป็นจริงชายและหญิงในพุทธศาสนายังแตกต่างกันอยู่ เป็นความแตกต่างที่ไม่เท่าเทียม

ในปี พ.ศ. 2544 รศ.ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ได้ไปอุปสมบทที่ประเทศศรีลังกา ได้ฉายาว่า ภิกษุณีธัมมนันทา เป็นภิกษุณีรูปแรกของประเทศไทย หลังจากนั้นก็มีสตรีออกบวชเป็นภิกษุณีอย่างต่อเนื่องกระจายไปทุกภูมิภาคของประเทศ ปัจจุบันกระแสการฟื้นฟูภิกษุณีเถรวาทเกิดขึ้นทั่วโลก จากการสนับสนุนขององค์กรชาวพุทธนานาชาติที่ทำงานประสานงานกัน องค์กรซึ่งทำงานรับผิดชอบโดยตรงกับการอุปสมบทภิกษุณีสงฆ์ คือ วัดโฟกวางซาน สมาคมสตรีชาวพุทธนานาชาติ ศากยะธิดา และเครือข่ายพุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสังคมนานาชาติ (International Network of Engaged Buddhists: INEB) (พระภิกษุณีสุโพธา, 2555) นอกจากนั้นคนภิกษุณีธัมมนันทายังได้ก่อตั้งเครือข่ายภิกษุณีแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 เพื่อให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน ปัจจุบันในประเทศไทยมีภิกษุณี 200 กว่ารูป กระจายมากกว่า 30 จังหวัดทุกภูมิภาค ได้แก่ นครปฐม (ภาคกลาง) เชียงใหม่ พะเยา ตาก (ภาคเหนือ) ยโสธร สกลนคร (อีสาน) และสงขลา (ภาคใต้) ส่วนใหญ่บวชสืบสายมาจากศรีลังกา บางแห่งเข้มงวดมากในพระวินัย บางแห่งไม่ค่อยเข้มงวด มีภิกษุณีและสามเณรีจำนวนมากที่จริงจังกับการปฏิบัติและศึกษาธรรมวินัย สังฆะภิกษุณีเหล่านี้จึงอาจเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเจริญของพระพุทธศาสนา หากได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากเหล่าพุทธบริษัทให้มีสถานะและบทบาทที่เหมาะสม

ภิกษุณีสงฆ์ล้านนา ณ อารามภิกษุณีนิโรธาราม เดิมเป็นสำนักแม่ชี ก่อตั้งในปี 2538 โดยคณะแม่ชีรุ้งเดือน สุวรรณ ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 ได้บรรพชาและอุปสมบทเป็นภิกษุณี โดยคณะสงฆ์สองฝ่ายประเทศศรีลังกา บวชอย่างถูกต้องครบถ้วนตามพุทธบัญญัติและไม่ขัดต่อคำสั่งของมหาเถรสมาคม หลังอุปสมบทคณะภิกษุณีได้กลับมาประพฤติพรหมจรรย์ที่อารามภิกษุณีนิโรธารามและสุทธจิตต์ ภายใต้การดูแลของมูลนิธินิโรธาราม โดยได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากพระพรหมมงคลและคณะภิกษุสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมีนักบวชสตรีรวมจำนวน 62 รูป (มูลนิธินิโรธาราม, 2563) มีอารามภิกษุณีสาขาถึง 6 สาขา มีสถานะความเป็นสมณะชัดเจนจากการบวช ดำรงชีวิตตามพระธรรมวินัยด้วยศีล 311 ข้อ ใช้ชีวิตเป็นผู้ขอ ทิ้งทรัพย์สินเงินทอง ครอบครัวญาติมิตร ออกจากเรือนเพื่อมาขัดเกลากิเลสตามรอยของพระพุทธองค์ จนได้รับการยอมรับจากสังคมและชุมชน จัดอบรมปฏิบัติธรรมแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เผยแพร่ธรรมะทางสื่อต่าง ๆ แต่ยังไม่มีสถานะนักบวชที่ชัดเจนตามกฎหมาย บทบาทภิกษุณีจึงทำได้ระดับหนึ่งแต่ยังไม่ชัดเจน การไม่มีสถานะตามกฎหมายไทยก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ภิกษุณีในหลายประเด็น เช่น ไม่สามารถทำบัตรประชาชนในชุดนักบวช ขาดโอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการจากรัฐในฐานะนักบวชเช่น การลดค่าโดยสารรถ

สาธารณะ และสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลในโรงพยาบาลสงฆ์ นอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบความยุ่งยากในต่อวีซ่าของภิกษุณีต่างประเทศที่อาศัยในสังฆะอารามภิกษุณีนิโรธาราม ซึ่งต้องยื่นขออนุญาตผ่านทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แต่ถูกปฏิเสธแจ้งกลับว่าไม่มีภิกษุณีสงฆ์ในไทย ต้องสวมผ้าขาวคลุมทับจีวรแจ้งสถานภาพเป็นแม่ชีจึงจะสามารถยื่นเรื่องต่ออายุวีซ่าได้ เป็นการถูกบิดเบือนสถานะให้เป็นอื่น นอกจากนั้นการต้องเดินทางไปอุปสมบทเป็นภิกษุณีที่ประเทศศรีลังกายังมีค่าใช้จ่ายสูงและมีความเสี่ยงอันตรายเนื่องจากผลกระทบทางการเมืองจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในศรีลังกาและสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิดทำให้การเดินทางไปอุปสมบทภิกษุณีที่ประเทศศรีลังกาเป็นไปได้ยากมากขึ้น

ความท้าทายอีกประการของสังฆะภิกษุณีล้านนานิโรธาราม คือ สถานการณ์หลังการมรณภาพของผู้นำต้นแบบภิกษุณีรุ้งเดือน นันทญาณี (สุวรรณ) ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานภายในสังฆะ เนื่องด้วยความเจริญรุ่งเรืองของโครงสร้างทางกายภาพนิโรธารามที่ผ่านมา เกิดขึ้นด้วยการสนับสนุนการก่อสร้างอาคาร สถานที่ และค่าใช้จ่ายหลักส่วนใหญ่มาจากอุบาสกและอุบาสิกาผู้มีความศรัทธาในพระรัตนตรัยและมาฟังธรรมจากภิกษุณีนันทญาณี ดังนั้นการสนับสนุนต่าง ๆ จึงลดลงมากหลังท่านมรณภาพ ประกอบกับสถานการณ์โลกอยู่ในภาวะเศรษฐกิจถดถอย ส่งผลต่อการดำเนินงานและบริหารจัดการในองค์กร สังฆะภิกษุณีล้านนาจึงมีความจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีให้ชัดเจนและครอบคลุมกว้างขวางมากขึ้น ช่วยทำให้เห็นภาพการอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลช่วยเหลือกันของพุทธบริษัท 4 ซึ่งทำให้เกิดความมั่นคงดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา
3. เพื่อเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานะและ

บทบาทของภิกษุณี วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มพุทธบริษัทที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีในอารามภิกษุณีนิโรธาราม อารามภิกษุณีสุทธจิตต์ และอารามภิกษุณีบัวแก้ว และกลุ่มเป้าหมายสำคัญเป็นผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 1) พระภิกษุ จำนวน 8 รูป 2) ภิกษุณี และสิกขมานา จำนวน 8 รูป/คน 3) เจ้าหน้าที่/บุคลากรประจำอารามภิกษุณี จำนวน 5 คน 4) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน และ 5) ผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน 8 คน รวม จำนวน 34 รูป/คน เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามวัตถุประสงค์เลือกผู้ที่ให้ข้อมูลได้มากที่สุดครอบคลุมทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เจาะลึกทุกประเด็นจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบมีเกณฑ์ (Criterion Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Field Note & Personal Field Note) ปากกา กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์ที่บันทึกข้อมูล

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้ 1) ข้อมูลส่วนบุคคล เพศ อายุ การศึกษา ฐานะ ระยะเวลาร่วมงาน 2) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสถานะภิกษุณี ได้แก่ สถานะนักบวชในพระพุทธศาสนา สถานะการยอมรับจากสังคม และสถานะตามกฎหมายของประเทศไทย 3) การส่งเสริมบทบาทภิกษุณี 5 ด้าน คือ ด้านปกครอง ด้านการศึกษาพระธรรมวินัย ด้านการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ด้านการธำรงพระพุทธศาสนา และด้านสาธารณสงเคราะห์

3) แนวการสนทนากลุ่ม โดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และกระบวนการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) เพื่อสร้างรูปแบบและได้ข้อสรุปอย่างเป็นรูปธรรมที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชุมชน

เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญ3 คนตรวจความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่าความสอดคล้องเฉลี่ย 1.0 มีข้อเสนอแนะให้ปรับแก้ข้อความเล็กน้อยผู้วิจัยได้นำเครื่องมือวิจัยและโครงการวิจัยนำเสนอขอการรับรองจริยธรรมการวิจัย ผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผ่านการรับรองตามหมายเลขใบรับรอง ว.198/2565 วันที่รับรอง 28 มีนาคม 2565 ถึง 28 มีนาคม 2566

วิธีการรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลเอกสาร ได้ศึกษาเอกสารตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย

2) ข้อมูลภาคสนาม กระบวนการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา ผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง

3) กระบวนการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Thematic Analysis) โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาเรียบเรียงให้เป็นระเบียบ พร้อมที่จะนำไปวิเคราะห์ โดยการให้ความหมายแก่ข้อมูล อาศัยการตีความจากข้อมูลเบื้องต้นให้เป็นข้อความที่สื่อความหมาย นำความหมายที่ให้ไว้ไปจัดหมวดหมู่และนำมาตีความสร้างข้อสรุปที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ เพื่อนำข้อสรุปนั้นมาตรวจสอบและยืนยันความถูกต้อง เชื่อถือได้แล้วสรุปรวบรวมให้ได้องค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาจำแนก โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Thematic Analysis) เพื่อนำมาใช้ในการแยกข้อมูล การสร้างรหัสข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูล โดยเริ่มจากการสร้างความคุ้นเคยกับข้อมูลด้วยการอ่านบันทึก ถอดเสียงการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างละเอียด แล้วจึงทำการสร้างรหัสข้อมูลที่เหมือนกันเข้าไว้ด้วยกัน แล้วทำการทบทวนประเด็นเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน และแยกประเด็นที่ต่างกันรวมกันไว้เพราะอาจมีประเด็นที่ทับซ้อนกัน

สรุปผลการวิจัย

1. สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา พบว่า ภิกษุณีเป็นพุทธบริษัทที่เป็นเสาหลักสำคัญในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เป็นที่แพร่หลายจนเป็นที่ยอมรับนับถือของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป การรวบรวมชีวประวัติก็เพื่อเชิดชูสตรีผู้มีความสามารถในการที่จะประพฤติพรหมจรรย์อันมีพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นถึง 311 สิกขาบทได้ ทั้งมีปัญญาที่จะเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและตรัสรู้ธรรมเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา และบางคนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้สถานะว่าเป็นผู้ยอดเยี่ยม คือ เป็นผู้เลิศในด้านต่าง ๆ เรียกว่า “เอตทัคคะ” (จำเนียร ทรงฤกษ์, 2544) เช่นเดียวกับพระภิกษุหรือพระเถระทั้งหลาย แสดงให้เห็นว่า ปัญญา คือ ความรอบรู้ มิใช่มีแต่เฉพาะบุรุษเท่านั้น แม้สตรีก็มีปัญญา

เช่นเดียวกับบุรุษ จากชีวประวัติของภิกษุณีแต่ละคนเป็นตัวอย่างที่ดีที่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติตาม เพราะการจะได้บวชเป็นพระเถรีและได้สำเร็จมรรคผลเป็นพระอริยบุคคลได้นั้น คนต้องเสียสละอดทนทำความดีเพื่อความดี เป็นเวลานานหลายร้อยหลายพันชาติ กว่าจะมาถึงจุดสูงสุดแดนนิพพานในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเป้าหมายของผู้ที่ตั้งใจเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาทุกคน ภิกษุณีล้านนายังคงมีสมณะสถานะจากการบวชโดยคณะสงฆ์ศรีลังกา มีลักษณะ 7 ข้อ ได้แก่ ผู้เว้นจากความชั่วทั้งปวง ผู้สงบ ผู้ไม่มีเรือน ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้ออกจากกาม ผู้ขอและผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ของชีวิต แต่ยังไม่มีสถานะนักบวชตามกฎหมายไทย

2. การมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา พบว่า ปัจจัยที่ทำให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทัศนคติ และค่านิยมของตน มีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน สอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้มาหรือหวังเอาไว้ และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อตนเองได้มีประสบการณ์ที่เป็นอคติต่อเรื่องนั้น ๆ มาแล้ว และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ อุปนิสัยและจารีตประเพณี โอกาสที่จะเอื้ออำนวย ความสามารถส่วนบุคคล รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้นยั่วยุและจูงใจให้เกิดขึ้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ 2) ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เลือกให้เป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม 3) ปัจจัยด้านองค์การ ได้แก่ บรรยากาศองค์กร การติดต่อสื่อสาร กฎระเบียบ การเอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีการทำประชุมประชาพิจารณ์ และ 4) ปัจจัยด้านทัศนคติ ได้แก่ เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลการต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกโครงการ

บทบาทของภิกษุณีล้านนา พบ 5 ด้านดังนี้

1) บทบาทด้านการปกครองของสังฆะภิกษุณีล้านนา พบว่า ภิกษุณีล้านนายังคงใช้ระบบยึดตามหลักพระธรรมวินัย ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพระธรรมวินัยที่ถูกต้องตามพระไตรปิฎก มีการนิมนต์พระภิกษุผู้เชี่ยวชาญด้านพระธรรมวินัยมาจัดอบรมพระวินัย มีการแต่งตั้งประธานสังฆะภิกษุณี เจ้าอาวาสแต่ละสาขาเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการภายในสังฆะโดยยึดระบบอาวุโสและหลักของพระธรรมวินัยและหลักสาธารณโภคีและการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่ง

ทำให้การจัดการในองค์กรเป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่หากองค์กรขยายใหญ่ขึ้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรต่อไป

2) บทบาทด้านการศึกษาพระธรรมวินัย พบว่า ภิกษุณีล้านนามีการศึกษาหลักธรรม เป็นไปเพื่อการพัฒนาการดำเนินชีวิต อบรมกาย วาจา ใจ ให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ ความสิ้นทุกข์ เป็นผู้ขวนขวายในการศึกษา พระธรรมวินัย พิจารณาความเป็นไตรลักษณ์ อริยสัจ 4 เจริญวิปัสสนาภาวนา มุ่งขัดเกลากิเลส ภิกษุณีล้านนามีการศึกษาพระธรรมวินัยผ่านการฟังธรรม รับโอวาทจากพระภิกษุ และการศึกษาในระบบหลักสูตรธรรมศึกษา บาลีศึกษาและพระปริยัติธรรมเช่นเดียวกับภิกษุ

3) บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน พบว่า การเผยแผ่ธรรมภิกษุณีล้านนาปัจจุบัน มีการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนของภิกษุณีอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะการแสดงธรรมช่วยเหลือกลุ่มสตรีผู้มีความทุกข์ให้พ้นจากความทุกข์ใจจนเป็นเหตุให้เกิดการเจริญตามรอยเข้าสู่วิถีดำเนินชีวิตนักบวช การรวบรวมองค์ความรู้การแสดงธรรมของจัดเป็นหมวดหมู่ สร้างหอธรรม สร้างเว็บไซด์เผยแผ่ธรรมอย่างต่อเนื่อง และประเด็นสำคัญ คือ การที่ลูกศิษย์ผู้สืบทอด ทั้งฝ่ายนักบวชและฆราวาส นำหลักธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างชีวิตที่สงบสุขร่มเย็น เป็นประจักษ์พยานบุคคลในการสืบทอดดำรงพระพุทธศาสนาสืบต่อมา

4) บทบาทด้านการธำรงพระพุทธศาสนา พบว่า บทบาทของภิกษุณีล้านนาในการธำรงพระพุทธศาสนา ก็คือ การที่นำตนเข้ามาสู่การเป็นศาสนทายาท ศาสนบุคคลครองชีวิตพรหมจรรย์ เพื่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ขัดเกลาตนเอง เพื่อไปสู่ความหลุดพ้นจากกิเลส ละโลภะ ละโทสะ ละโมหะ ตามรอยพระพุทธองค์ พระธรรม และพระอริยสงฆ์ บทบาทเหล่านี้สะท้อนผ่านการดำเนินชีวิต ผ่านการพูดให้ฟัง ทำให้ดู และมีความสุขให้เห็น จึงเป็นบทบาทที่พุทธบริษัททุกคนควรให้การสนับสนุนอย่างยิ่งเพื่อความสงบสุขของสังคมโลกต่อไป

5) บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของภิกษุณีล้านนาที่สำคัญ คือ การให้ธรรมะเพื่อสงเคราะห์ด้านจิตใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งในครอบครัว วัดและชุมชนสังคมรอบข้าง การดำเนินชีวิตด้วยความมักน้อย สันโดษ วิเวก ปรารภความเพียร เจริญสติ สมาธิ ปัญญาให้ยิ่งขึ้น เมื่อคนได้รับประโยชน์สุขแล้วย่อมเผื่อแผ่เมตตาแก่ผู้ยากไร้ การจะทำให้บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ภิกษุณีโดดเด่น ควรเน้นสงเคราะห์กลุ่มหญิงผู้มีความทุกข์

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา เสนอให้ทำงานในระบบองค์กรเอกชนในนามมูลนิธินิโรธาราม ซึ่งกรรมการประกอบด้วยพุทธบริษัท 4 มีปณิธาน คือ มุ่งมั่นปฏิปทาพระเถรี อยู่ในวิถีพุทธธรรม นำภิกษุณีให้เข้มแข็ง สร้างวัด

มั่นคง ชุมชนเป็นสุข การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทแบ่งเป็น 5 ขั้นตอนคือ 1) การรับรู้ข่าวสาร 2) ร่วมตัดสินใจ 3) ร่วมดำเนินการ 4) ร่วมรับผลประโยชน์ 5) ร่วมประเมินผล การดำเนินงานเพื่อส่งเสริมสถานะของภิกษุณีควรทำทั้งด้านสังคมและด้านกฎหมาย จะทำให้ภิกษุณีสามารถทำหน้าที่ครบตามบทบาท 5 ด้านดังนี้ 1) การปกครองใช้หลักพระธรรมวินัยและระบบอาวุโส 2) การศึกษาพระธรรมวินัย มีการเรียนธรรมศึกษา บาลีศึกษา อภิธรรมและวิปัสสนากัมมัฏฐาน 3) การเผยแผ่ธรรม ผ่านการพูดให้ฟัง ทำให้ดู มีความสุขให้เห็น 4) การธำรงพระพุทธศาสนาโดยการดูแล ศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ และศาสนาสถาน ส่งเสริมวัตรปฏิบัติเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีความเลื่อมใสและเกิดความสามัคคี 5) การสาธารณสงเคราะห์ โดยการเกื้อกูลผู้ยากไร้ในชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายในการบวชได้ทั้ง 2 ประการ คือ ความหลุดพ้นและเกื้อกูลสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ในพุทธกาลมีความรุ่งเรืองได้รับการยอมรับจากพระพุทธองค์และสังคม ก็เนื่องด้วยความมุ่งมั่นในการขัดเกลาตนเองจนสามารถบรรลุธรรม มีครุธรรม 8 เป็นกรอบปฏิบัติภายใต้การดูแลของภิกษุ ภิกษุณีล้านนายังคงมีสมณะสถานะและสถานะทางสังคม แต่ไม่มีสถานะนักบวชตามกฎหมายไทยและมหาเถรสมาคมไทยยังคงห้ามไม่ให้พระสงฆ์ไทยบวชภิกษุณี บทบาทของภิกษุณีล้านนาพบครอบคลุม 5 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาพระธรรมวินัย ด้านการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ด้านการธำรงพระพุทธศาสนา และด้านสาธารณสงเคราะห์ แต่ยังมีข้อจำกัดและขาดการส่งเสริมและสนับสนุนคล้ายกับงานวิจัยของมนตรี สืบด้วง (2551) พบว่า พระพุทธเจ้าทรงให้โอกาสกับสตรีเป็นอย่างมากทั้งในฐานะของอุบาสิกา และฐานะนักบวช พระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้สตรีได้ปฏิบัติธรรมและบรรลุธรรมได้เทียบเท่ากับบุรุษ สตรีในสมัยพุทธกาลก็ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากขัดกับบริบททางสังคมอินเดียในขณะนั้น ยกตัวอย่างเช่น การที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุกับพระภิกษุณีไหว้กันตามลำดับพรรษา หรือห้ามไม่ให้พระภิกษุณีสอนธรรมแก่พระภิกษุ แต่ให้พระภิกษุเท่านั้นสอนพระภิกษุณีในข้อห้ามต่าง ๆ ได้ เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมอินเดียในตอนนั้น เนื่องจากสตรีถูกกดขี่จากสังคมของพราหมณ์เป็นอย่างมาก สตรีถูกกีดกันไม่ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน จึงทำให้พวกเธอไม่มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ แต่สิ่งที่สตรียุคนั้นควรทำอย่างมากก็คือ การดูแลสามี ปรนนิบัติสามีและครอบครัวของสามี ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คำสอนบางอย่างในพระพุทธศาสนาต้องอนุโลมและปรับให้มีความสอดคล้องกับบริบทสังคมอินเดียสมัยนั้น และงานวิจัยของแม่ชีกฤษณา รักษาโฉม (2550) ยังสรุปว่า ตามจารีตประเพณีของสังคมอินเดียที่มีต่อ

สตรีในสมัยพุทธกาล สตรีมีความสำคัญเฉพาะในการดูแลปรนนิบัติสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น หลังจากที่พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น สตรีได้ถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นโอกาสแสดงคุณค่าและปัญญาของตนเองออกมา โดยพากันออกจากเรือนบวชเป็นภิกษุณี แต่อย่างไรก็ตามในสังคมพุทธศาสนาสตรีก็ยังคงมีสถานภาพบางประการที่อาจพิจารณาว่าด้อยกว่าชาย พิจารณาจากบทบัญญัติที่ต้องปฏิบัติภายใต้ครุธรรม 8 ประการ และเนื้อหาสิกขาบทบางข้อ ในภาพรวมแล้วภิกษุณีต้องอยู่ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์ด้วยเหตุผลเชิงกายภาพ ไม่ใช้เพราะเหตุผลด้านสติปัญญา อย่างไรก็ตามภิกษุณีล้านนาเป็นกลุ่มนักบวชสตรีที่มุ่งมั่นในการขัดเกลาตนเอง ปฏิบัติธรรมอย่างสงบ จึงได้รับการเอื้อเฟื้อจากคณะสงฆ์และชุมชนเป็นอย่างดี การทำหน้าที่ตามบทบาทให้ชัดเจนย่อมส่งผลให้เกิดการยอมรับของสังคมตามลำดับ

การมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา พบว่า ภิกษุและภิกษุณีศรีลังกา เป็นผู้ให้การอุปสมบท ส่วนภิกษุไทยเป็นผู้สั่งสอนให้ความรู้ อุบาสกอุบาสิกาถวายปัจจัย 4 สนับสนุนส่งผลให้ภิกษุณีทำหน้าที่ได้ตามบทบาทสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชินวัฒน์ แสงชาตรี (2548) พบว่า สตรีในสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล เมื่อได้เข้าสู่ธรรมวินัยโดยการบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้วได้กระทำบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากหลักคำสอนสนับสนุนให้มีความเป็นอิสระ สามารถทำประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้อย่างเต็มศักยภาพ บางรูปเชี่ยวชาญเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่กิจการศาสนา จนได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนและพระพุทธองค์แต่งตั้งไว้ในความเป็นเลิศด้านต่าง ๆ แต่ด้วยปัญหาสภาวะธรรมชาติสรีระของสตรี และข้อจำกัดข้อบัญญัติที่เข้มงวด ทำให้ภิกษุณีลดจำนวนลงเรื่อย ๆ บทบาทของภิกษุด้านการเผยแผ่กิจการของศาสนาทำได้โดดเด่นกว่าภิกษุณี เพราะภิกษุสงฆ์สามารถจาริกไปที่ต่าง ๆ รูปเดียวได้ แต่ภิกษุณีเที่ยวจาริกในกาลสมัยนั้นเป็นสิ่งลำบากง่ายต่อการถูกข่มขืน แต่อย่างไรก็ตาม ภิกษุณีก็มีความอุตสาหะเพียรพยายามจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ซึ่งเป็นฐานะที่เสมอกันทั้งบุรุษและสตรี การมีส่วนร่วมสนับสนุนของพุทธบริษัทจึงขึ้นอยู่กับวัตรปฏิบัติของเหล่าภิกษุณีซึ่งเป็นไปตามพระธรรมวินัย ภิกษุณีล้านนาพบมีความเคร่งครัดวินัย มีความอ่อนน้อมเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์และชุมชนรอบข้าง

รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษาพระธรรมวินัย 3) ด้านการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน 4) ด้านการธำรงพระศาสนา 5) ด้านสาธารณสงเคราะห์ พบคล้ายกับงานวิจัยของพลเผ่าเพ็งวิภาศ (2561) ซึ่งวิเคราะห์ว่าภิกษุณีได้ทำบทบาททั้ง 5 ด้าน ในฐานะเป็นพุทธบริษัทด้วยการนำคำสอนไปบูรณาการในการสอนให้เข้ากับยุคสมัย จุดประสงค์เพื่อสร้างสังคมให้ดีงาม มีการศึกษา

แบบให้เปล่าเพื่อให้ทุกคนได้เข้าถึงการศึกษาโดยไม่มีการแบ่งชนชั้น และใช้หลักธรรมวินัยเป็นเครื่องมือในการปกครอง เคารพในระบบคุณธรรมและระดับอาวุโส ทั้งนี้ยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามในการเคารพสิทธิส่วนบุคคล มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ รวมถึงการสร้างสาธารณูปโภคเพื่อประโยชน์แก่สังคม สรุปได้ว่าบทบาทที่ภิกษุณีได้แสดงออกทั้ง 5 ด้านนั้นเป็นประโยชน์เกื้อกูลในการขัดเกลาจิตใจคนให้ดีงามและเป็นประโยชน์เกื้อกูลด้วยการสร้างความสงบสุขต่อต่อสังคมโลก

ข้อเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา เสนอให้ทำงานในรูปองค์กรเอกชนอิสระในนามมูลนิธินิโรธาราม ซึ่งกรรมการประกอบด้วยพุทธบริษัท 4 สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของเจษฎา บัวบาล (2565) ส่วนการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทแบ่งเป็น 5 ขั้นตอนคือ 1) การรับรู้ข่าวสาร 2) ร่วมตัดสินใจ 3) ร่วมดำเนินการ 4) ร่วมรับผลประโยชน์ 5) ร่วมประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมของพระภิกษุยังเป็นลักษณะเพียงการไปรายงานข้อมูลในวันที่ไปขอโอวาทเสนอแนะ ยังมิได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินการ จึงควรเพิ่มความร่วมมือในการทำงานผ่านโครงการที่สร้างประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพนักบวช นอกจากนั้นควรให้มีการจัดประชุมร่วมกันในองค์กรและชุมชนอย่างสม่ำเสมอเพื่อพัฒนาโครงการซึ่งเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมบทบาทของภิกษุณีทั้ง 5 ด้าน ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงเป้าหมายของการออกบวชของนักบวชทุกรูป ว่าเป็นไปเพื่อขัดเกลาตนเองมุ่งไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์และเกื้อกูลสังคม

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา มี 2 ส่วนที่สำคัญ คือ การรับรองสถานะของภิกษุณีล้านนาและการส่งเสริมบทบาทของภิกษุณีล้านนา มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การรับรองสถานะของภิกษุณีล้านนา มี 3 ประการ คือ 1) การรับรองด้านสมณสถานะ 2) การรับรองด้านสถานะทางสังคม และ 3) การรับรองด้านสถานะตามกฎหมายไทย โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มีความเท่าเทียมกันในสังคมไม่ว่าจะเป็นสตรีเพศหรือว่าบุรุษเพศไม่ว่าจะเป็นวรรณะใดก็ตามก็จะให้มีความเท่าเทียมกันเพื่อเป็นภาชนะรองรับพระรัตนตรัยและคำสอนเพื่อให้ทุกคนสามารถที่จะพ้นทุกข์ได้ไม่แบ่งชั้นวรรณะและเพศสภาพ ในเรื่องของความเท่าเทียมทางเพศ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ผ่านพระราชบัญญัติความเท่าเทียมทางเพศ และอยู่ระหว่างประกาศใช้เป็นกฎหมาย โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวน่าจะมีส่วนช่วยเสริมความพยายามในการผลักดันให้สตรีมีโอกาสและความเท่าเทียมกับ

บุรุษเป็นอย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ส่วนมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย โดยมีสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ช่วยตอบสนองในการบริหารจัดการกิจกรรมพุทธศาสนาให้แก่พระสงฆ์ ในเรื่องของภิกษุณี หลังจากที่มีมติห้ามพระสงฆ์ไทยบวชให้ผู้หญิงไทย ซึ่งถือว่าเป็นความเคร่งครัดของมติมหาเถรสมาคม ถึงแม้จะมีสำนักภิกษุณีกระจายอยู่ทั่วประเทศก็ไม่ได้รับการรับรองสถานะนักบวช ดังนั้น ทางออกของการบวชผู้หญิงไทยเป็นภิกษุณีที่อาจจะเป็นไปได้ มีดังนี้

1. การไปบวชในต่างประเทศแล้วกลับมาอยู่ในประเทศไทย ซึ่งอาจตั้งเป็นมูลนิธิเพื่อบริหารจัดการองค์กร ภิกษุณีไทยควรมีการทำความร่วมมือกับสำนักแม่ชีไทย ทำงานร่วมกันในฐานะนักบวชสตรีไทย เพื่อสามารถนำคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้ศึกษามาเผยแผ่ให้แก่ประชาชนทั่วไป นำไปสู่การพัฒนาองค์กรนักบวชสตรีไทยต่อไป

2. การบวชเป็นแม่ชี อาจจะเป็นทางออกสำหรับสตรีเพศที่อยากประพฤติ ปฏิบัติธรรมจนสามารถบรรลุธรรมได้ แม้จะยังไม่การรับรองสถานะนักบวชเช่นเดียวกัน

3. เข้าไปแก้ประกาศ ห้ามพระเณรไม่ให้บวชหญิงเป็นบรรพชิต กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม แต่ที่ยากมากกว่ากฎหมายนั้น น่าจะเป็นกฎสังคมที่เราไม่สามารถแก้ความคิดทัศนคติของคนทั่วไปได้ ต้องสร้างองค์ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคม

4. การประกาศพระพุทธศาสนาเชิงลึก ปัจจุบันนี้มีสังฆะภิกษุณีนิโรธาราม วัตรทรงธรรมกัลยาณี และมูลนิธิพุทธสาวิกาวัตร

ส่วนที่ 2 คือ การส่งเสริมบทบาทของภิกษุณีล้านนา ใน 5 บทบาท ประกอบด้วย

1. การส่งเสริมบทบาทด้านการบริหารปกครอง ภิกษุณีสงฆ์จัดว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่สามารถประกอบพิธีกรรมได้หลายอย่างเหมือนกับภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์นั้นดูเหมือนมีบทบาทน้อยกว่าภิกษุสงฆ์ ปวัตตินีมีหน้าที่ในการกลั่นกรองบุคลากรผู้ที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา และการทำหน้าที่ในการปกครองภิกษุณีสงฆ์ ในหน่วยย่อยลงมาอีกก็มีอาจารย์และภิกษุณีที่ได้รับหน้าที่พิเศษ เช่น อยู่เป็นเพื่อนภิกษุณีที่กำลังประพฤติปักขมานัต เป็นต้น ส่วนการบริหารงานก็เรียนรู้ธรรมวินัยจากฝ่ายภิกษุแล้วนำมาปฏิบัติตาม จึงควรส่งเสริมให้ภิกษุณีได้เข้ารับโอวาทและฟังธรรมกับพระภิกษุเถระอย่างสม่ำเสมอ

2. การส่งเสริมบทบาทด้านการศึกษา ในอดีตสตรีในสังคมได้รับการศึกษาน้อยกว่าบุรุษ ทำให้ขาดโอกาสด้านการศึกษาเมื่อสตรีแต่งงานแล้วต้องได้รับการดูแลจากสามี ต้องปรนนิบัติเอาใจใส่ต่อสามีและดูแลเลี้ยงดูบุตร ดังนั้นสตรีจะตัดสินใจด้านศาสนาและสังคมจะต้องได้รับการอนุญาตจากบุรุษ การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาทำให้สตรีได้มีโอกาสเข้ามาอุปสมบทเป็นภิกษุณี

และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของสตรีที่ได้รับความกดดันจากสังคม การไม่ได้รับการศึกษาทำให้สติปัญญาของสตรีไม่กล้าแข็งอย่างบุรุษเพศ อาจเป็นสาเหตุให้สตรีรู้ไม่เท่าทันบุรุษ และมีฐานะทางสังคมต่ำต้อยตลอดจนได้รับการดูแคลนจากสังคม เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สตรีมีความรู้สึกว่ามีความไม่เท่าเทียมกับบุรุษ หากมองในพุทธศาสนาเรื่องความเท่าเทียมของการใช้ปัญญาเราก็จะพบว่า ปัญญาของบุรุษและสตรีมีความเท่าเทียมกัน การเกิดขึ้นของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา จึงทำให้สตรีในสังคมไทยได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและได้เรียนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงควรสนับสนุนให้มีการเรียนธรรมะ โดยเฉพาะการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมุ่งเน้นการหลุดพ้นจากกิเลส

3. การส่งเสริมบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม ความจำเป็นในการเผยแผ่พระศาสนาก็ต้องมีภิกษุและภิกษุณีมาทำงานร่วมกัน นับได้ว่า ภิกษุณีสงฆ์ เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ของพระพุทธศาสนา ได้สละเพศคฤหัสถ์แล้วออกบวชถือครองเพศสมณะได้ทำบทบาทของภิกษุณีในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาโดยมีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ประพฤติตามธรรมวินัยและให้ความอนุเคราะห์ชาวบ้าน การเผยแผ่คำสอนอาจทำได้หลายวิธี เช่น แสดงธรรม การปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่าง โดยสามารถทำได้ทั้งภายในและภายนอกอาราม การเผยแผ่คำสอนภายในอารามทำได้ด้วยการแสดงพระธรรมในวันธรรมะสวนะ ส่วนการเผยแผ่คำสอนนอกอารามด้วยการสนทนาธรรมตามบ้านเรือนประชาชนในเวลาอันเหมาะสม การมีส่วนร่วมของอุบาสก อุบาสิกา จึงควรหมั่นไปเยี่ยมเยือน ฟังธรรม และนิมนต์คนมาแสดงธรรมในโอกาสอันควรต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

4. การส่งเสริมบทบาทด้านการธำรงพระศาสนา ด้วยการส่งเสริมให้เกิดการบวชเพื่อสร้างศาสนทายาท บทบาทด้านการธำรงพระศาสนาของภิกษุณีในครั้งพุทธกาลที่ปรากฏเด่นชัดได้แก่ การเป็นแบบอย่างในการปกป้องพระศาสนา อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในการเคารพสิทธิของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม พร้อมทั้งเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุพพการีจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการเคารพสิทธิบุคคลจนเป็นประเพณีที่ดีงาม ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมบทบาทของภิกษุณีด้านการธำรงพระศาสนา คือ ส่งเสริมกิจกรรมวัตรปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของหมู่ภิกษุณีสงฆ์ ซึ่งก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ สร้างความเลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชน ทำให้มีการถวายปัจจัย 4 และเสนาสนะไว้ในพระพุทธศาสนา

5. การส่งเสริมบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ การมีส่วนร่วมของพุทธบริษัทในการส่งเสริมบทบาทของภิกษุณีด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีการเกื้อกูลแก่กันโดยเฉพาะภิกษุสงฆ์ซึ่งมีลาภสักการะจำนวนมาก เป็นผู้แบ่งปันเกื้อกูลแก่ภิกษุณีด้านต่าง ๆ เช่น จีวร บิณฑบาต

เสนาสนะ คิลานเภสัช เป็นต้น ส่วนอุบาสก อุบาสิกาก็เป็นผู้ถวายปัจจัยแก่ภิกษุณีเพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชุมชนและสังคมต่อไป

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรคณะสงฆ์ไทย โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาหรือผู้สนองงานอื่นของคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ควรมีการรวบรวมทำฐานข้อมูลของภิกษุณีในประเทศไทย เพื่อสร้างสังคมสมานฉันท์ สร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันในกลุ่มพุทธบริษัท 4 ส่งเสริมให้ภิกษุณีได้อยู่ในพระธรรมวินัยอันดีของพระพุทธศาสนา

2. ภาครัฐควรส่งเสริมบทบาทของภิกษุณี และให้ได้แสดงบทบาทในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการให้การศึกษา ด้านการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา ด้านความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อสังคมมากขึ้น

3. คณะสังฆะภิกษุณีไทย ควรมีการร่วมสร้างเครือข่ายภิกษุณีทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้เกิดทำงานแลกเปลี่ยนและร่วมมือซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยนี้เป็นการนำเสนอถึงสถานะและบทบาทของภิกษุณีล้านนา หน่วยงานโดยเฉพาะองค์กรเอกชนมูลนิธินิโรธารามควรนำผลของการวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นแนว ทางในการดำเนินงานส่งเสริมให้พุทธบริษัท 4 มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสถานะของภิกษุณี โดย เฉพาะการสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการเลือกดำเนินชีวิตของภิกษุณี เปิดพื้นที่ทางพระพุทธศาสนาให้แก่สตรีได้มีโอกาสขัดเกลาตนเองและเกื้อกูลสังคม สร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาสืบไป

เอกสารอ้างอิง

จำเนียร ทรงฤกษ์. (2544). *ชีวประวัติพุทธสาวิกา*. กรุงเทพฯ : หจก.ทิพยวิสุทธิ์.

เจษฎา บัวบาล. *ภิกษุณีไทย: สิทธิสตรี-เสรีนิยม บนก้าวย่างอนุรักษ์นิยม.* เข้าถึงได้จาก http://www.Tcijthai.com/news/2017

พระภิกษุณีสุโพธา. (2555). *ตอบดร.มาร์ติน พุทธวินัยถึงภิกษุณี*. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.

พระมหาชินวัฒน์ แสงชาตรี. (2548). *ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของภิกษุณีในสมัยพุทธกาล.* (การศึกษาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พลเผ่า เพ็งวิภาศ. (2561). *การวิเคราะห์บทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนตรี สืบด้วง. (2551). *แนวพินิจเชิงสตรีนิยมว่าด้วยผู้หญิงกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย 2539.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มูลนิธินิโรธาราม. (2563). *นิโรธารามอารามแห่งความดับทุกข์*. เชียงใหม่ : มูลนิธินิโรธาราม.

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม. (2550). *การศึกษาปัญหาเรื่องการเสื่อมสูญของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

Guidelines for Organizing Blended art Activities to Promote Local Identity Appreciation of Creative Travelers

สุชาติ อิ่มสำราญ[1] และโสมฉาย บุญญานันต์[2]

Suchart Imsamraan and Soamshine Boonyananta

Received: December 28 2022

Revised: March 10, 2023

Accepted: April 04, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและนำเสนอแนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านของไทยสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วิธีวิจัยที่ใช้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสำรวจจากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมศิลปะจำนวน 5 คน นักท่องเที่ยวจำนวน 100 คน และตัวอย่างกิจกรรมศิลปะพื้นบ้านฯ จำนวน 5 กิจกรรม การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา พบว่า รูปแบบและแนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะฯ ควรมีจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ในด้านความรู้สึกและด้านทักษะที่เกิดขึ้น ด้านการประยุกต์เอาผลงานศิลปะพื้นบ้านไปใช้ในชีวิตประจำวัน เนื้อหากิจกรรมประกอบด้วย การนำเสนอรูปลักษณ์ ที่มา ความเชื่อ เรื่องราวที่น่าสนใจ และการเรียนรู้ทดลองทำชิ้นงานด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม แนวทางการจัดกิจกรรมควรเป็นชุดกิจกรรมที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองที่ไม่ยากจนเกินไป เวลาที่ใช้ประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมงครึ่ง ขั้นตอนเริ่มจาก ขั้นนำ คือ การสังเกตลักษณะทางกายภาพ แหล่งผลิต เรียนรู้เรื่องราว ตำนานเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน ส่วนขั้นปฏิบัติกิจกรรม คือ การสร้างผลงานในแต่ละขั้นตอน

[1-2] จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; Chulalongkorn University

Corresponding author, e-mail: suchart_imsamraan@hotmail.com, Tel. 081-0325476

และขั้นสรุป คือ การสะท้อนคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชื่อมโยงเข้าสู่คุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน คุณค่าศิลปะพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมให้เห็น ได้แก่ ด้านความรู้สึกและการใช้สอย ด้านเนื้อหาเรื่องราวที่มา ด้านความเชื่อ และด้านกายภาพความงาม สื่อการสอน ควรมีทั้ง Digital Platform และ Social Media Platform บูรณาการกับสื่อสิ่งพิมพ์ แสดงขั้นตอนการทำกิจกรรมที่ชัดเจน มีการจัดหมวดหมู่เพื่อป้องกันการสับสนและเหมาะสมกับทุกช่วงวัย การวัดและประเมินผล ควรมีทั้ง Online และ On Hand เน้นการประเมินผลความสุขที่เกิดขึ้นและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ไม่ควรทำให้รู้สึกว่ากำลังถูกทดสอบ สามารถวัดได้ทั้งก่อนทำ ขณะทำและหลังทำกิจกรรม

คำสำคัญ: กิจกรรมศิลปะแบบผสมผสาน, การเห็นคุณค่า, นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, อัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้าน

Abstract

The purposes of this research article were to study patterns and to present guidelines for designing blended art activities that promoted the appreciation of Thai folk art identity for creative tourists. It was a survey research by collecting data from interviews and surveys of 5 art activity management experts, 100 tourists, and 5 examples of folk art activities. There should be an aim or purpose in terms of feeling and skill that arose. Data analysis was percentage. Content analysis found that the pattern and design guidelines for art activities should have an aim or purpose in terms of feeling and skill aspect that arose. On the application of folk art works in everyday life, activity content included presentation of appearances, origins, beliefs, interesting stories and learning and experimenting with traditional methods. Guidelines for organizing activities should be a set of activities that can be learned by yourself that were not too difficult. The time spent was about 30 minutes to 1 and a half hours. The process started from the first step, observing the physical characteristics, source of production, learning stories, legends about folk art. As for the practical activities, it was to create works in each step and the conclusion steps were reflection and exchanges of opinions linking to the values of folk art that should be promoted, namely feeling and use aspect, source story content aspect, faith aspect and physical

beauty aspect. Teaching materials should have both digital platform and social media platform integrated with printed media, show clear steps to do activities. They should be categorized to avoid confusion and appropriate for all ages. Measurement and evaluation should be both online and on hand, focusing on evaluating the happiness that arose and apply knowledge. It shouldn't make you feel like you were being tested. It can be measured before doing during and after the activity.

Keywords: Blended Art Activities, Appreciation, Creative Tourists, Folk Art Identity

บทนำ

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม การทอดทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อเข้าหาทุนนิยม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการศึกษา การบริโภคของผู้ซื้อ ค่านิยมคิดว่างานศิลปะพื้นบ้านเชย ไม่ได้รับการสนับสนุนเพียงพอ ทำให้ศิลปะพื้นบ้านมีคุณค่าลดลงจนถูกละเลยไป (นฤทธิ์ วัฒนภู, 2555)

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้านให้ออกมาเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเอง พ้นจากอิทธิพลของวัฒนธรรมเมือง เช่น เครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง งานศิลปะ ฯลฯ (วุฒิ วัฒนสิน, 2541) การสร้างงานศิลปะพื้นบ้านทำขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นด้านประโยชน์ใช้สอยในชีวิต ประจำวัน ประเพณี ความเชื่อ ของกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมิได้มุ่งประโยชน์ด้านความงามเป็นหลัก (นวลลออ ทินานนท์, 2543) อัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านจึงประกอบด้วยรูปแบบ กรรมวิธีการผลิต และการใช้วัสดุที่แตกต่างกันไปตามถิ่นกำเนิดหรือแหล่งผลิตตามขนบประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตของกลุ่มชน (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2546) วัฒนะ จูฑะวิภาต (2552) กล่าวว่า การอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านมี 2 แนวทาง ได้แก่ การอนุรักษ์ให้คงลักษณะสภาพเดิม คือ การอนุรักษ์ให้อยู่คงเดิมด้วยวิธีการต่าง ๆ และการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย คือ การรู้จักเลือกใช้ปรับปรุงให้ถูกต้องเหมาะสมกับเวลา โอกาส สถานที่ เป็นการการอนุรักษ์แบบพัฒนาด้วยการเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจถึงลักษณะงานศิลปะพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ

ปัจจุบันหลายประเทศให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติกำหนดขึ้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) มีวิวัฒนาการมาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เริ่ม

เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2542 เพื่อตอบสนองพฤติกรรมและความต้องการที่เปลี่ยนไปของนักท่องเที่ยว ซึ่งในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นนักท่องเที่ยวจะเป็นเพียงผู้รับ ทำได้เพียงมองดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่หรือวัฒนธรรมของท้องถิ่น ผ่านทางสายตาหรือการเยี่ยมชม และการซื้อของที่ระลึกเท่านั้น แต่ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นักท่องเที่ยวจะเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างประสบการณ์ตรง ผ่านการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสนใจของแต่ละบุคคล เพื่อการซึมซับอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ทำให้การท่องเที่ยวเต็มไปด้วยชีวิตชีวา และลดความน่าเบื่อหน่ายของการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิม (Chula Creative Tourism, 2563)

ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษารูปแบบของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่หลากหลาย ให้สามารถร่วมกิจกรรมศิลปะเพื่อบำบัดความเครียด สร้างความเพลิดเพลิน ได้ทักษะความรู้ รวมไปจนถึงการเกิดการเห็นคุณค่าในศิลปะพื้นบ้าน และเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษารูปแบบและนำเสนอแนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านของไทยสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ทั่วประเทศไทย สัญชาติไทย และเคยมาเที่ยวจังหวัดน่านต่อรูปแบบความต้องการในการจัดกิจกรรม โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Cluster Sampling ผ่านสังคมออนไลน์ ได้แก่ Line, Instagram, Facebook Page, และ Facebook Group จำนวน 100 คน การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมศิลปะ จำนวน 5 คน ใช้วิธีการเลือกแบบ Purposive Sampling โดยผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์การสอน ออกแบบและจัดกิจกรรมศิลปะหรือศิลปะพื้นบ้าน เป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปี หรือมีผลงานการวิจัยเป็นที่ยอมรับและมีรางวัลรับรอง และการสังเกตการออกแบบการจัดกิจกรรมศิลปะพื้นบ้านในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) การทำตุงก้าคิง (ชุมชนบ้านพระเกิด) 2) โคมหม่าเต้าเมืองน่าน (บ้านโคมคำ) 3) คนปั้นดินถิ่นฐานโบราณคดี (เครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ่อสวก) 4) ชุดกล่องความรู้ “ตาแหลวและม้าหลากสี” 5) ชุดกิจกรรมโคมประทีปยี่เป็ง (Chiangmai City of Craft and Folk Art, 2563) ซึ่งเป็นกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

เชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานด้วยตัวนักท่องเที่ยวเอง ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะพื้นบ้าน และจัดขึ้นโดยกลุ่มชาวบ้านหรือเจ้าของภูมิปัญญาของท้องถิ่น มีการสนับสนุนหรือการรับรองจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอไม่น้อยกว่า 1 ปี

2. การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของรูปแบบกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านที่เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

3. สรุปผลหาแนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

คำจำกัดความในการศึกษา

1. กิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้าน (Blended Art Activities to Promote Local Identity Appreciation) เป็นชุดกิจกรรมศิลปะที่มีพื้นฐานการออกแบบจากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานกับการจัดกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการผสมผสานรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในสถานที่และออนไลน์ ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้อัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้าน จนทำให้เกิดความตระหนักในคุณค่า เช่น รู้สึกหวงแหน เสียดาย ภาคภูมิใจ ฯลฯ

2. อัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้าน ศิลปะพื้นบ้านที่มีรูปแบบ กรรมวิธีการผลิต และการใช้วัสดุที่แตกต่างกันไปตามถิ่นกำเนิดหรือแหล่งผลิต ตามขนบประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตของกลุ่มชน

3. นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Travellers) เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ มีความพร้อมที่จะเปิดรับความแปลกใหม่ที่อยู่นอกเหนือจากการเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ต้องการประสบการณ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชนในท้องถิ่น ได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น โดยจะแบ่งเป็นสามกลุ่ม คือ ผู้แสวงหาความแปลกใหม่ ผู้ต้องการเรียนรู้เพิ่มทักษะ และผู้แสวงหาความคิดสร้างสรรค์และการพักผ่อน (Remoaldo, P., 2020)

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัด

กิจกรรมศิลปะ พบว่า 1.1 จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ เน้นประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม ได้แก่ ทักษะ กระบวนการ ความงาม และการเกิดความภาคภูมิใจในศิลปะพื้นบ้าน จากการเข้าใจความหมาย ที่มา ความเชื่อ และการทำกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถที่สัมพันธ์กับสถานที่จริง 1.2 เนื้อหา เน้นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นอย่างลวดลายและสีสัน เรื่องราวที่น่าสนใจ ความเชื่อเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านนั้น ๆ ในแต่ละกลุ่มวัย กรรมวิธีการผลิตที่สามารถสอดแทรกในกิจกรรมและต้องมีเพียงแค่เนื้อหาสำคัญที่ต้องการให้ทราบ ไม่มากจนเกินไป 1.3 แนวทางการจัดกิจกรรม สามารถใช้หลักการของ Gamification จะทำให้กิจกรรมดำเนินไปด้วยความสนุก ควรเน้นการถ่ายทอดในรูปแบบของชิ้นงานมากกว่ากระบวนการทางศิลปะ วัสดุและวิธีการทำเรียบง่ายแต่แฝงไปด้วยคุณค่าและเน้นที่ความคิดสร้างสรรค์ ส่วนใหญ่ลักษณะกิจกรรมควรทำแบบเดี่ยว เนื่องจากปกติแล้วเมื่อทำกิจกรรมแล้วเสร็จนักท่องเที่ยวก็มีความต้องการที่จะเก็บผลิตภัณฑ์ที่ตนเองได้ทำไปใช้เอง ปลอดภัยจากโรคระบาด สะดวก สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของตนเองได้ เกิดสมาธิ ส่วนการทำกิจกรรมแบบกลุ่มก็จะทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์กัน ระยะเวลาที่เหมาะสมควรอยู่ที่ประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง (สำหรับเด็ก) และ 1.30 ถึง 2 ชั่วโมง (สำหรับบุคคลทั่วไป) โดยมีกระบวนการทำกิจกรรมที่ทำให้เกิดกระบวนการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้าน ดังนี้ ขั้น Look นักท่องเที่ยวสังเกตลักษณะทางกายภาพของผลิตภัณฑ์ศิลปะพื้นบ้านในกิจกรรม เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านนั้นด้วยความสนุกสนาน ตื่นเต้น เพื่อให้เกิดความสนใจในกิจกรรมตลอดเวลา ขั้น See & Explore นักท่องเที่ยวทำความเข้าใจ พิจารณาศิลปะพื้นบ้านผ่านการทำกิจกรรมด้วยวัสดุจริง ได้สัมผัสอุปกรณ์ ความยากลำบากในการผลิต การทำกิจกรรมควรไม่ยากจนเกินไป และขั้น Evaluate นักท่องเที่ยวสะท้อนคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชื่อมโยงเข้าสู่คุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน และเน้นย้ำว่าผลงานในกิจกรรมเมื่อทำเสร็จแล้วสามารถนำไปใช้งานต่อได้ 1.4 สื่อการดำเนินกิจกรรม ควรผสมผสานสื่อการสอนที่หลากหลายทั้ง Online และ On Hand เพื่อแสดงขั้นตอนการทำกิจกรรมที่ชัดเจน เช่น วิดิโอ คู่มือ ภาพถ่าย ซึ่งมีความทันสมัย ดูดีสวยงาม มีความสนุกสนานสอดแทรกความบันเทิง เข้าถึงง่าย เป็นสื่อที่คุ้นเคย และลดทอนอุปกรณ์ให้มีไม่มาก ตัดสิ่งที่ไม่จำเป็นออกไปเพื่อป้องกันการสับสน หรือหากมีมากให้จัดเป็นชุดอุปกรณ์ย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการใช้งาน เน้นการออกแบบจากผู้ไม่มีพื้นฐานมาก่อนเพื่อที่สื่อการสอนจะได้เหมาะสมกับทุกคน มีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่น และไม่ควรมีขนาดใหญ่เกินไปเพื่อการสะดวกต่อการขนส่ง สามารถให้นักท่องเที่ยวเลือกสีหรือลายได้ ส่วนผลิตภัณฑ์ในกิจกรรมเมื่อทำเสร็จแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ และบุคคลที่มีความสำคัญ (Significant Author) เช่น ศิลปินแห่งชาติ ปราชญ์ท้องถิ่น หรือใช้เป็นวีดิทัศน์เพื่อดึงอารมณ์ร่วมของนักท่องเที่ยว 1.5 คุณค่าศิลปะพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมให้เห็น ได้แก่ ความ

ภาคภูมิใจ ประทับใจในความงามและเนื้อหาของศิลปะพื้นบ้าน สำหรับเด็กจะเน้นด้านความคิดสร้างสรรค์เพื่อกระตุ้นความสนใจ ส่วนผู้ใหญ่จะเน้นการแสดงความเป็นท้องถิ่นในด้านกายภาพ รูปร่างรูปทรง และการใช้สอยเพื่อกระตุ้นความสนใจ 1.6 การวัดและประเมินผล ควรมีทั้ง Online และ On Hand สำหรับคนที่ไม่ถนัดทำ Online มีเสียงหรือภาพประกอบเพื่อลดความน่าเบื่อ สามารถวัดระหว่างทำกิจกรรมได้ มีการลุ้นของรางวัลเพื่อกระตุ้นการประเมินผล และจำนวนข้อคำถามมีไม่มากไปจนรู้สึกว่าถูกทดสอบ (จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญระบุว่าควรมีข้อคำถามประมาณ 5-10 ข้อ ซึ่งหากอายุยิ่งน้อยควรมีข้อคำถามที่น้อยลง) การวัดแบบพุทธิพิสัยวัดด้วย (วิธีที่ 1) การวัดที่การทำตามขั้นตอนในการทำกิจกรรมอย่างถูกต้อง (วิธีที่ 2) การใช้นิทานหรือเกม การสร้างภารกิจให้พิชิต (วิธีที่ 3) การวัดแบบเลือกตอบ ต้องกำหนดขอบเขตความรู้ให้ชัดเจน ส่วนการวัดจิตพิสัยวัดด้วย (วิธีที่ 1) การวัดแบบตรวจสอบความรู้สึก (วิธีที่ 2) การวัดด้วยการสะท้อนคิด การแสดงทัศนคติ (วิธีที่ 3) การวัดด้วยการสังเกตจากผลงานในกิจกรรมที่ทำเสร็จ (วิธีที่ 4) การวัดด้วยการสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นขณะทำกิจกรรมและหลังทำกิจกรรม (วิธีที่ 5) การวัดด้วยการสัมภาษณ์

2. ผลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน ต่อรูปแบบความต้องการในการจัดกิจกรรม พบว่า

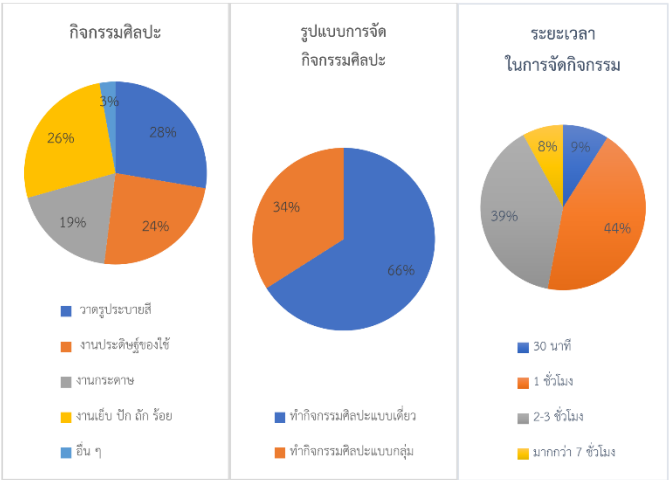

ภาพที่ 1 รูปแบบกิจกรรมศิลปะจากการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

2.1 ลักษณะของกิจกรรมศิลปะ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ชอบกิจกรรมศิลปะในลักษณะการวาดรูประบายสี งานเย็บปักถักร้อย งานประดิษฐ์ของใช้ และงานกระดาษ ตามลำดับ

ร้อยละ 66 ชอบทำกิจกรรมศิลปะในลักษณะแบบเดี่ยว โดยให้เหตุผลว่า ง่าย สะดวก มีความเป็นส่วนตัว ได้ใช้สมาธิ ไม่ชอบเปรียบเทียบกับใคร และร้อยละ 34 ชอบทำกิจกรรมศิลปะในลักษณะแบบกลุ่มร่วมกับผู้อื่น เนื่องจากได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยกันแสดงความคิดเห็นและพัฒนาร่วมคิดร่วมทำ

2.2 ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมศิลปะ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ในการจัดกิจกรรมศิลปะควรใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง (ร้อยละ 44) รองลงมาเป็น 2-3 ชั่วโมง (ร้อยละ 39) 30 นาที (ร้อยละ 9) และมากกว่า 7 ชั่วโมง (ร้อยละ 8) ตามลำดับ

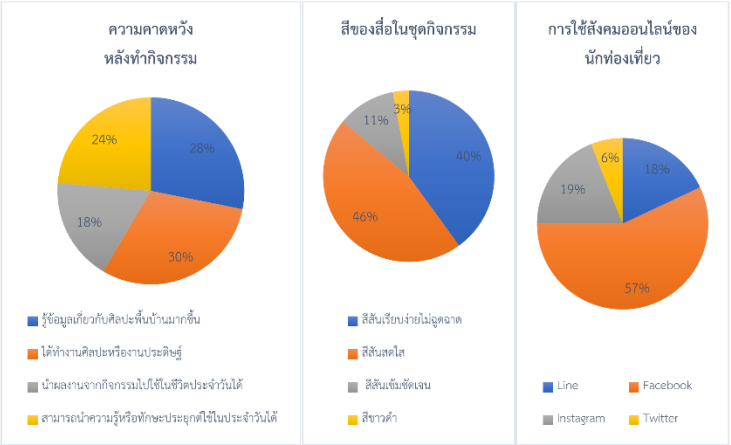

ภาพที่ 2 รูปแบบกิจกรรมศิลปะจากการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

2.3 ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวหลังทำกิจกรรมศิลปะ คือ ได้ทำงานศิลปะหรืองานประดิษฐ์ (ร้อยละ 30) รู้ข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านมากขึ้น (ร้อยละ 28) สามารถนำความรู้หรือทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ร้อยละ 24) และสามารถนำผลงานจากกิจกรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ร้อยละ 18)

2.4 สื่อที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมศิลปะ รูปแบบสื่อที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ คลิปวีดีโอสั้น ๆ แผนภาพอินโฟกราฟิก (Infographic) และภาพประกอบ นักท่องเที่ยวชอบสื่อที่มีสีสันสดใส (ร้อยละ 46) รองลงมาเป็นสีสันเรียบง่ายไม่ฉูดฉาย (ร้อยละ 40) สีสันเข้มชัดเจน (ร้อยละ 11) ในส่วนของสื่อสังคมออนไลน์นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้ Facebook (ร้อยละ 57) รองลงมาเป็น Instagram (ร้อยละ 19) Line (ร้อยละ 18) และ Twitter (ร้อยละ 6) ตามลำดับ

3. รูปแบบของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากการสำรวจตัวอย่างกิจกรรมศิลปะพื้นบ้านในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า

		ลักษณะการออกแบบการจัดกิจกรรมศิลปะ											
		การเน้นความสร้างสรรค์	เป็นชุดกิจกรรมเรียนรู้ด้วยตนเอง	การใช้สื่อออนไลน์สร้างบรรยากาศร่วม	ปราชญ์ชาวบ้านอยู่ในรูปแบบสื่อออนไลน์	การทำชิ้นงานที่มีสีสันสดใส	การนำชิ้นงานถวายพระเพื่อสิริมงคล	เป็นชุดกิจกรรมเรียนรู้จากวิทยากร	การใช้สถานที่สร้างบรรยากาศร่วม	การทดลองทำชิ้นงานแบบดั้งเดิม	การนำเสนอความเชื่อที่เกี่ยวข้อง	การนำเสนอเรื่องราวที่มาความสำคัญ	
กิจกรรมศิลปะพื้นบ้านในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	การทำตุงก้าคิง (ชุมชนบ้านพระเกิด)						■		■		■	■	1. กิจกรรมเรียนรู้จากวิทยากรแบบดั้งเดิม
	โคมหม่าเต้าเมืองน่าน (บ้านโคมคำ)					■	■		■	■	■	■	
	คนปั้นดินถิ่นฐานโบราณคดี (เครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ่อสวก)	■							■	■		■	
	ชุดกล่องความรู้ "ตาแหลวและม้าหลากสี"		■	■	■	■		■			■	■	2. กิจกรรมเรียนรู้ด้วยตนเองแบบประยุกต์
	ชุดกิจกรรมโคมประทีปยี่เป็ง (Changmai city of Craft and Folk Art)		■	■	■	■		■		■	■	■	

ภาพที่ 3 ตารางการสังเกตการออกแบบการจัดกิจกรรมศิลปะพื้นบ้านในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

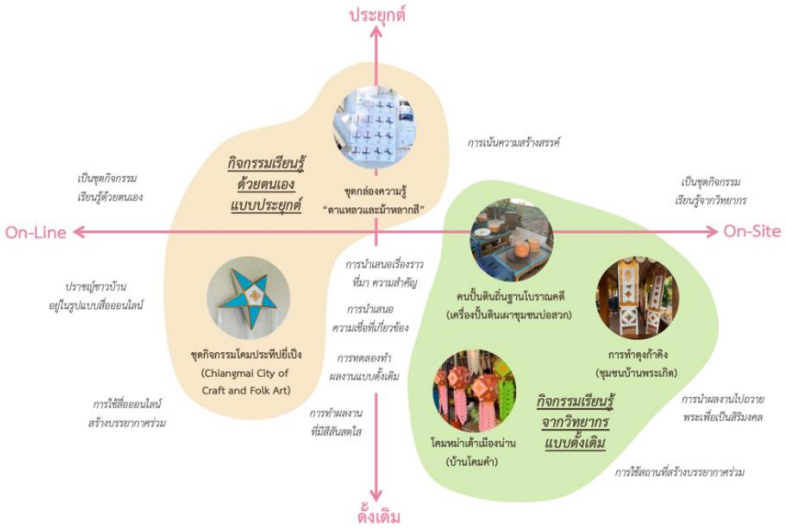

ภาพที่ 4 ตำแหน่งการออกแบบการจัดกิจกรรมศิลปะพื้นบ้านในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากตารางการสังเกตการออกแบบการจัดกิจกรรมศิลปะพื้นบ้านในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ภาพที่ 3) และแผนภาพตำแหน่งการออกแบบการจัดกิจกรรมศิลปะพื้นบ้านในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ภาพที่ 4) สามารถแบ่งกลุ่มของกิจกรรมศิลปะได้ ดังนี้

1. กิจกรรมเรียนรู้จากวิทยากรแบบดั้งเดิม เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมทดลองทำชิ้นงานแบบดั้งเดิม อีกทั้งผู้ร่วมกิจกรรมยังสามารถออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานจากเทคนิคการผลิตงานศิลปะพื้นบ้านได้ เป็นชุดกิจกรรมเรียนรู้จากวิทยากรในสถานที่ที่ผลิตศิลปะพื้นบ้านนั้น ซึ่งเป็นการใช้สถานที่สร้างบรรยากาศร่วม ส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันเป็นหมู่คณะ การนำเสนอเรื่องราว ที่มา ความสำคัญ และความเชื่อที่เกี่ยวข้อง รวมไปจนถึงการนำชิ้นงานไปถวายพระเพื่อเป็นสิริมงคลมีส่วนช่วยทำให้เกิดการเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์ของศิลปะพื้นบ้านเป็นอย่างมาก

2. กิจกรรมเรียนรู้ด้วยตนเองแบบประยุกต์ เป็นกิจกรรมที่ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถเรียนรู้จากสื่อในชุดกิจกรรมได้ด้วยตนเองจนสามารถทำชิ้นงานได้สำเร็จ ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถเลือกได้ว่าจะทำกิจกรรมในสถานที่หรือนำกลับไปทำในสถานที่หรือช่วงเวลาที่สะดวก ซึ่งจะใช้สื่อออนไลน์ในการสร้างบรรยากาศร่วม ปราชญ์ชาวบ้านอยู่ในรูปแบบสื่อออนไลน์ การทำชิ้นงานจะมีสีสันสดใส

คุณค่าศิลปะพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมให้เห็น ได้แก่ ที่มา ความเชื่อ ความงามของศิลปะพื้นบ้าน เช่น ลวดลาย วัสดุ ฯลฯ การแจ้งให้ทราบถึงความยากลำบากของการนำมาซึ่งวัสดุอุปกรณ์ในชุดกิจกรรม นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงการผลิตผลิตภัณฑ์ของจริง ที่ไม่ยากจนเกินไป จนส่งผลต่อความไม่ชอบและย่อท้อไปก่อนได้ และผู้จัดกิจกรรมสามารถส่งชุดกิจกรรมผ่านทางไปรษณีย์ เพื่อจัดส่งชุดกิจกรรมให้ทั่วถึงโดยไม่ต้องเดินทางมา ส่วนการวัดและประเมินผล สามารถทำได้โดย (วิธีที่ 1) สังเกตความตั้งใจทำงาน เมื่อสำเร็จมีการชื่นชมและภูมิใจกับผลิตภัณฑ์ของตนเอง (วิธีที่ 2) นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เรื่องราวศิลปะพื้นบ้านนั้นเพิ่มมากขึ้น (วิธีที่ 3) นักท่องเที่ยวเผยแพร่ภาพในสังคมออนไลน์ อย่างภาคภูมิใจ (วิธีที่ 4) นักท่องเที่ยวพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้สึก

แนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงควรประกอบด้วยจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ เนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรม สื่อการสอน คุณค่าศิลปะพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมให้เห็น และการวัดและประเมินผล โดยต้องเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่มีหลากหลายกลุ่มวัย และสามารถทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการตระหนักในความสำคัญ ความรู้สึกภูมิใจ ความหวงแหนในศิลปะพื้นบ้านได้

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ เนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรม สื่อการสอน คุณค่าศิลปะพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมให้เห็น และการวัดและ

ประเมินผล จะมีส่วนช่วยสร้างสีสันและส่งเสริมให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยเติบโตได้มากยิ่งขึ้น ดังที่ Mintel (2022) ระบุว่า ความผันผวนและความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นทั่วโลกในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ผู้คนรู้สึกไม่มั่นคงและเกิดความเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องทรัพยากรท้องถิ่น รวมถึงส่งเสริมธุรกิจในท้องถิ่น การเชื่อมโยงตัวเองกับท้องถิ่นคือหนึ่งในวิธีที่ผู้บริโภคใช้ปกป้องตนเองทั้งด้านการเงิน สิ่งแวดล้อม และในอีกสองปีข้างหน้า ขณะที่โลกยังคงเผชิญกับความไม่มั่นคงทางภูมิรัฐศาสตร์และการเงินที่เข้มข้นขึ้น ผู้บริโภคจะรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่นมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ศิลปะยังช่วยทำให้เกิดความพึงพอใจ มีอารมณ์แจ่มใสและมั่นใจในการแสดงออก เกิดการพัฒนาอารมณ์ส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีในสังคม (บุญไทย เจริญผล, 2549) มีความสัมพันธ์กับระดับสุขภาวะที่ดีขึ้นและมีความเชื่อมโยงทางสังคมและลดอัตราภาวะความซึมเศร้าที่รุนแรง (Tymoszuk, U., et al, 2021) การออกแบบการจัดกิจกรรมศิลปะพื้นบ้านในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ กิจกรรมเรียนรู้จากวิทยากรแบบดั้งเดิมและกิจกรรมเรียนรู้ด้วยตนเองแบบประยุกต์นั้น สอดคล้องกับณชนก หล่อสมบูรณ์ (2562) ได้ศึกษารูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเก่าในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า รูปแบบกิจกรรมศิลปะ ประกอบด้วย 1) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต คติความเชื่อในชุมชน 2) กิจกรรมศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 3) กิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนการสอน 4) กิจกรรม Active Learning 5) กิจกรรมที่มีระยะเวลาเหมาะสม และ 6) กิจกรรมที่มีประโยชน์ระดับบุคคลและระดับชุมชน นอกจากนี้การออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีรูปแบบที่ชัดเจน จำเป็นต้องมีเรื่องของความสร้างสรรค์ (Creativity) และกระบวนการออกแบบการท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย ซึ่งเรียกว่า The 3S Principles ประกอบด้วย 1) เรื่องราว (Stories) มีเรื่องราวจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผ่านการ สืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบ และนำเสนอได้อย่างน่าสนใจ 2) อรรถรส (Senses) สามารถจับต้องได้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การมองเห็น การดมกลิ่น การได้ยิน การสัมผัส และการลิ้มรส 3) ลีลา (Sophistication) กิจกรรมมีความลื่นไหล โดดเด่นและแตกต่างสามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ รังสรรค์ผลงานใหม่ ๆ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงพัฒนากิจกรรม อย่างต่อเนื่อง (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2556) และการใช้สื่อการสอนถือเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะ Digital Platform และ Social Media Platform หนึ่งในแนวการเรียนรู้ยุคดิจิทัลที่ผนวกเอาเทคโนโลยีสารสนเทศและการ สื่อสาร (ICT) เข้ามาใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้ร่วมกับการเรียนการสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Learning) ผู้เรียนเป็นผู้ควบคุมการเรียนรู้ของตนเองและสร้างความรู้ด้วยตนเอง เช่น แพลตฟอร์ม e-Learning หรือ Massive Open Online Courses (MOOCs) (OKMD, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากผลการดำเนินการศึกษา สามารถวิเคราะห์องค์ประกอบและการวางแผนการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ เนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรม สื่อการสอน คุณค่าศิลปะพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมให้เห็น และการวัดและประเมินผล รายละเอียดดังนี้

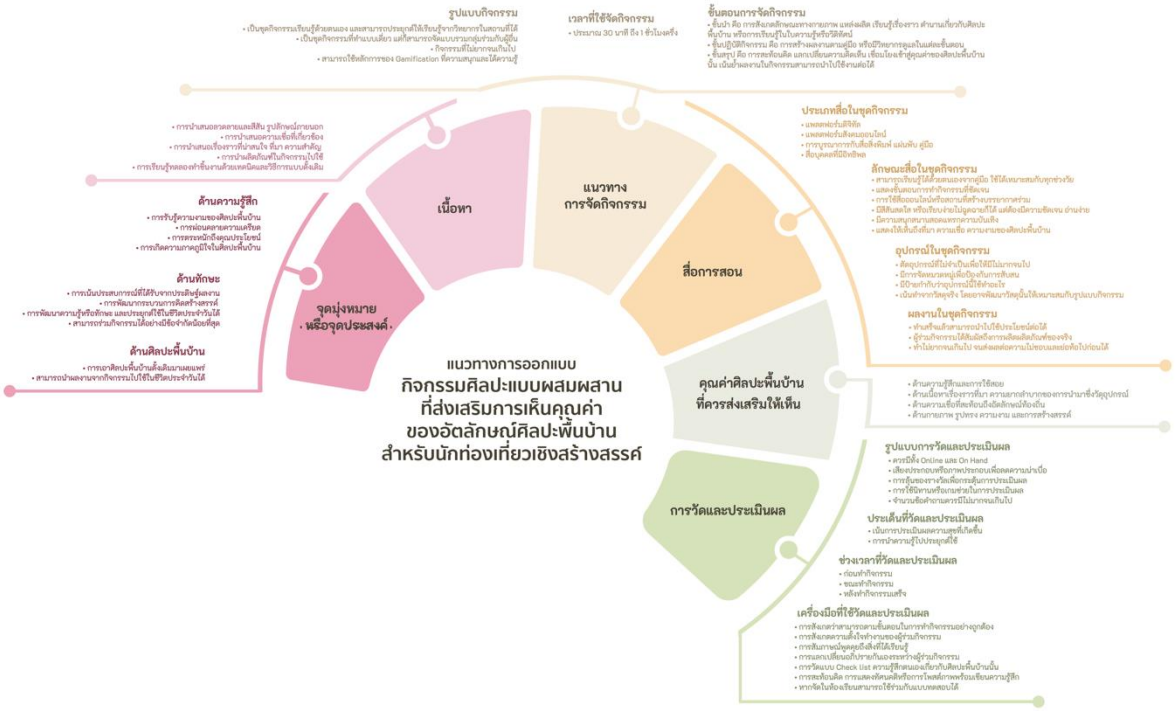

ภาพที่ 5 แนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

1. จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์กิจกรรมศิลปะฯ ควรมี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้สึก คือ การรับรู้ความงามของศิลปะพื้นบ้าน การผ่อนคลายความเครียด ความเพลิดเพลิน การตระหนักถึงคุณประโยชน์ การเกิดความภาคภูมิใจในศิลปะพื้นบ้าน 2) ด้านทักษะ คือ การเน้นประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงานศิลปะหรืองานประดิษฐ์ การพัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ การพัฒนาความรู้หรือทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้

อย่างมีข้อจำกัดน้อยที่สุด และ 3) ด้านศิลปะพื้นบ้าน คือ การเอาศิลปะพื้นบ้านดั้งเดิมมาเผยแพร่ สามารถนำผลงานจากกิจกรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. เนื้อหา ได้แก่ การนำเสนอลวดลายและสีสัน รูปลักษณ์ภายนอก การนำเสนอความเชื่อที่เกี่ยวข้อง การนำเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจ ที่มา ความสำคัญ การนำผลิตภัณฑ์ในกิจกรรมไปใช้ การเรียนรู้ทดลองทำชิ้นงานด้วยเทคนิคและวิธีการแบบดั้งเดิม

3. แนวทางการจัดกิจกรรม ได้แก่ 1) รูปแบบกิจกรรม เป็นชุดกิจกรรมเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถประยุกต์ให้เรียนรู้จากวิทยากรในสถานที่ได้ ชุดกิจกรรมควรทำแบบเดี่ยว แต่ก็สามารถทำกิจกรรมแบบรวมกลุ่มร่วมกับผู้อื่น ที่ไม่ยากจนเกินไป เช่น รูประบายสี งานเย็บปักถักร้อย งานประดิษฐ์ของใช้ และงานกระดาษ เป็นต้น สามารถใช้หลักการของ Gamification จะทำให้กิจกรรมดำเนินไปด้วยความสนุกและได้ความรู้ 2) เวลาที่ใช้จัดกิจกรรม ประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมงครึ่ง 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรม เริ่มจาก 3.1) ขั้นนำ สังเกตลักษณะทางกายภาพของศิลปะพื้นบ้านในกิจกรรม แหล่งผลิต เรียนรู้เรื่องราว ตำนานเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านนั้นด้วยความสนุกสนาน ตื่นเต้น กรณีออนไลน์ใช้การเรียนรู้ในใบความรู้หรือวีดิทัศน์ 3.2) ขั้นปฏิบัติกิจกรรม สร้างผลงานตามคู่มือ หรือมีวิทยากรดูแลในแต่ละขั้นตอน 3.3) ขั้นสรุป นักท่องเที่ยวสะท้อนคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชื่อมโยงเข้าสู่คุณค่าของศิลปะพื้นบ้านนั้น มีการร้อยเรื่องราวเพื่อดึงอารมณ์นำไปสู่การเห็นคุณค่า เน้นย้ำว่าผลงานในกิจกรรมสามารถนำไปใช้งานต่อได้ เช่น ถวายวัดหรือไปจัดวางในที่ที่เหมาะสม และการเผยแพร่ภาพผลงานนสังคมออนไลน์

4. คุณค่าศิลปะพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมให้เห็น ได้แก่ ด้านความรู้สึกและการใช้สอย ด้านเนื้อหาเรื่องราวที่มา ความยากลำบากของการนำมาซึ่งวัดุอุปกรณ์ ด้านความเชื่อที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น และด้านกายภาพ รูปทรง ความงาม และการสร้างสรรค์

5. สื่อการสอน ประกอบด้วย 1) ประเภทสื่อในชุดกิจกรรม ได้แก่ แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น คลิปวีดีโอสั้น ๆ แผนภาพอินโฟกราฟิก (Infographic) และภาพประกอบ ที่สอดคล้องกับวิธีการทำกิจกรรม รวมไปถึงแพลตฟอร์มสังคมออนไลน์ที่มีคนเข้าถึงได้จำนวนมาก คุ้นเคย ใช้งานง่าย และไม่ซับซ้อน เช่น Facebook Instagram Line การบูรณาการกับสื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับ คู่มือ ให้ผู้ที่ไม่มีอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ก็สามารถทำกิจกรรมได้ หรือสื่อบุคคลที่มีอิทธิพล (Significant Author) เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปินพื้นบ้านชื่อดัง 2) ลักษณะสื่อในชุดกิจกรรม ควรออกแบบกิจกรรมให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากคู่มือ ใช้ได้เหมาะสมกับทุกช่วงวัย แสดงขั้นตอนการทำกิจกรรมที่ชัดเจน การใช้สื่อออนไลน์หรือสถานที่สร้างบรรยากาศร่วม มีสีสันสดใส หรือเรียบง่ายไม่ฉูดฉายก็ได้ แต่ต้องมีความชัดเจน อ่านง่าย มีความสนุกสนานสอดแทรกความบันเทิง และแสดงให้เห็นถึงที่มา

ความเชื่อ ความงามของศิลปะพื้นบ้าน 3) อุปกรณ์ในชุดกิจกรรม มีลักษณะตัดอุปกรณ์ที่ไม่จำเป็นเพื่อให้มีไม่มากจนไป มีการจัดหมวดหมู่เพื่อป้องกันการสับสน มีป้ายกำกับว่าอุปกรณ์นี้ใช้ทำอะไร เน้นทำจากวัสดุจริง โดยอาจพัฒนาวัสดุนั้นให้เหมาะสมกับรูปแบบกิจกรรม และ 4) ผลงานในชุดกิจกรรมที่ทำเสร็จแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงการผลิตผลิตภัณฑ์ของจริง ซึ่งทำไม่ยากจนเกินไป จนส่งผลต่อความไม่ชอบและย่อท้อไปก่อนได้

6. การวัดและประเมินผล ได้แก่ 1) รูปแบบการวัดและประเมินผล ควรมีทั้ง Online และ On Hand อาจใช้เสียงประกอบหรือภาพประกอบเพื่อลดความน่าเบื่อ การลุ้นของรางวัลเพื่อกระตุ้นการประเมินผล การใช้นิทานหรือเกมช่วยในการประเมินผล ส่วนจำนวนข้อคำถามควรมีไม่มากจนรู้สึกว่าถูกทดสอบ (ประมาณ 5-10 ข้อ) 2) ประเด็นที่วัดและประเมินผล คือ เน้นการประเมินผลความสุขที่เกิดขึ้นและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ 3) ช่วงเวลาที่วัดและประเมินผลสามารถวัดได้ทั้งก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำกิจกรรม 4) เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผล เช่น การสังเกตว่าสามารถตามขั้นตอนในการทำกิจกรรมอย่างถูกต้อง การสังเกตความตั้งใจทำงานของนักท่องเที่ยว การสัมภาษณ์พูดคุยถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ การแลกเปลี่ยนอภิปรายกันเองระหว่างนักท่องเที่ยวเอง การวัดแบบ Check list ความรู้สึกตนเองเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านนั้น การสะท้อนคิด การแสดงทัศนคติหรือการโพสต์ภาพพร้อมเขียนความรู้สึก หากจัดในห้องเรียนสามารถใช้ร่วมกับแบบทดสอบได้ แต่ต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง ไม่ทำให้เกิดความเครียดจากการวัดประเมิน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยแนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พบว่า องค์ประกอบของกิจกรรมศิลปะต้องออกแบบจากพื้นฐานบุคลิกลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักและสถานการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน จึงควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพสังคม พฤติกรรมเฉพาะกลุ่ม และประสบการณ์เดิม จะส่งผลถึงการออกแบบกิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมและทำให้นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มประสิทธิภาพและได้รับประโยชน์สูงสุด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยที่กล่าวถึงรูปแบบของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ประกอบด้วย

จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ เนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรม คุณค่าศิลปะพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมให้เห็น สื่อการสอน การวัดและประเมินผล ควรนำแนวทางนี้ไปออกแบบกิจกรรมศิลปะและทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายเพื่อปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะนี้ให้สามารถประยุกต์ใช้ได้ในสถานที่ท่องเที่ยวจริง ให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง การพัฒนากิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์พื้นบ้าน สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษา ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : (ทุนมหาบัณฑิต วช. ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2565) กลุ่มหัวข้อวิทยานิพนธ์: การบูรณาการศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพประชากร

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). CULTURE + CREATIVE TOURISM ท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (สถานการณ์การท่องเที่ยวของไทย) ไตรมาส 4/2562. *Tourism Economic Review, 1*(3), 1-68.

ณชนก หล่อสมบูรณ์. (2562). รูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเก่าในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 25*(1), 97-108.

นฤทธิ์ วัฒนภู. (2555). *ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย.* กรุงเทพฯ : วาดศิลป์.

นวลลออ ทินานนท์. (2543). *ศิลปะพื้นบ้านไทย.* กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บุญไทย เจริญผล. (2549). *ศิลปะเด็กปฐมวัย.* พระนครศรีอยุธยา : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

วัฒนะ จูฑะวิภาต. (2552). *ศิลปะพื้นบ้าน.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2546). *ศิลปะชาวบ้าน.* กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

วุฒิ วัฒนสิน. (2541). *ศิลปะระดับมัธยมศึกษา.* ปัตตานี : ฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2556). *คู่มือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ร่วมกับคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.* กรุงเทพฯ : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).

Chiangmai city of Craft and Folk Art. (2563). *ชุดกิจกรรมโคมประทีปยี่เป็ง.* เชียงใหม่ : Chiang Mai City of Crafts and Folk Art.

Chula Creative Tourism. (2563). *ความหมาย และกรณีศึกษาของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์.* เข้าถึงได้จาก https://cucreativetourismias.wordpress.com/28-2/

Mintel. (2022). *2023 Global Consumer Trends*. Retrieved from https://www.mintel.com/global-consumer-trends

OKMD. (2560). Education Platform. *The Knowledge, 1*(6), 3-4.

Remoaldo, P. (2020). Profiling the participants in creative tourism activities: Case studies from small and medium sized cities and rural areas from Continental Portugal. *Tourism Management Perspectives, 36*, 1-12.

Tymoszuk, U., et al. (2021). Arts engagement trends in the United Kingdom and their mental and social wellbeing implications: HEartS Survey. *PLoS One, 16*(3), 1-35.

แนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย

Guidelines for Providing Learning and Developing Media Regulation Volunteer Network on Radio and Television Contents in Thailand

พสชนัน นิรมิตรไชยนนท์[1] และวรรณชลี โนริยา[2]

Poschanan Niramitchainont and Wanchalee Noriya

Received: November 19 2022

Revised: April 07, 2023

Accepted: April 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ 2) วิเคราะห์ความต้องการทางการเรียนรู้ และ 3) เสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย โดยใช้วิธีวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ สมาชิกปัจจุบันและผู้สนใจเข้าร่วมเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ จำนวนทั้งสิ้น 300 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ประเทศไทยยังไม่มีเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ที่ถาวรและทำหน้าที่โดยเฉพาะ แต่มีองค์กร 3 ประเภทที่ดำเนินการด้านการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ได้แก่ 1.1) องค์กรที่เกิดจากการรวมตัวเครือข่ายประชาสังคมในการรับเรื่องร้องเรียนสื่อที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค 1.2) การทำงานร่วมกันของสภาวิชาชีพสื่อมวลชน และ 1.3) เครือข่ายที่ทำงานในลักษณะโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุน 2) เครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์มี

[1-2] มหาวิทยาลัยมหิดล; Mahidol University

Corresponding author, e-mail: poschanan.nir@mahidol.ac.th, Tel. 02-8002840 # 1314

ความต้องการเรียนรู้ด้านความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อที่สะท้อนประโยชน์สาธารณะ รูปแบบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหา ต้องการพัฒนาทักษะด้านการทำงานเป็นทีม การวางแผน การประสานงาน การสร้างเครือข่าย และต้องการให้พัฒนาด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา และการระดมสมอง และ 3) แนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย ควรให้ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวกับกระบวนการตรวจสอบสื่อ มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับเครือข่ายจิตอาสา การทำงานร่วมกับองค์กรวิชาชีพสื่อและภาคีเครือข่ายรายประเด็นที่เกี่ยวข้อง การให้ความรู้เกี่ยวกับช่องทางการรายงานสื่อที่ไม่เหมาะสมต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ

คำสำคัญ: เครือข่ายจิตอาสา, การตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์, แนวทางการจัดการเรียนรู้

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the operational situation of the Volunteer Network in examining radio and television content; 2) to analyze learning needs; and 3) to suggest a guideline for learning management and network of volunteer building in examining the content of radio and television programs in Thailand. It was a mixed methods research. The samples used in this study were current members and those interested in joining the volunteer network in examining the content of radio and television programs. A total of 300 people were analyzed by descriptive statistics and content analysis. The results of the research revealed that 1) Thailand did not yet have a permanent and dedicated network of volunteers to monitor radio and television content, but there were 3 types of organizations that conducted radio and television content auditing as follows: 1.1) an organization formed by a combination of civil society networks to handle media complaints that were harmful to consumers, 1.2) the collaboration of the Federation of Mass Media Professionals, and 1.3) a network working as a funded project; 2) the network of volunteers in examining radio and television program

content needed to learn about knowledge of media content that reflected public interest. Formats and laws related to content governance wanted to develop skills in teamwork, planning, coordination, networking and wanted to develop with group relationship activities, lessons learned from the case study and brainstorming; and 3) guidelines for learning management and creating a network of volunteers in examining the content of radio and television programs in Thailand should give basic knowledge of the media review process, should gather necessary knowledge for the volunteer network. There should be collaboration with professional media organizations and relevant networks on issues. Educating about the channels for reporting improper media to government agencies involved in the issue.

Keywords: Volunteer Network, Content Review of Radio and Television Programs, Learning Management Guidelines

บทนำ

ตามแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2563-2568) ที่ได้กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการในระยะเวลา 5 ปี ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 การกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ อันประกอบด้วย การกำกับดูแลด้านผังรายการและเนื้อหาให้มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ สร้างเครือข่ายภาคประชาชนทั่วประเทศเพื่อเฝ้าระวัง และมีมาตรการลงโทษสำหรับรายการที่มีเนื้อหาเข้าข่ายผิดกฎหมาย รวมทั้งมีมาตรการจัดการเรื่องร้องเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองมิให้ถูกเอาเปรียบและได้รับบริการอย่างเป็นธรรม มีการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายได้อย่างเท่าเทียมยิ่งขึ้น และผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนจะสามารถทำหน้าที่ตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพของตนได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2563)

กิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์มีผู้ประกอบการและช่องทางการนำเสนอสื่อที่หลากหลาย โดยเฉพาะในยุคของการหลอมรวมสื่อที่เนื้อหาของสื่อวิทยุและโทรทัศน์มีการนำเสนอผ่านช่องทางที่หลากหลายและเข้าถึงผู้ชมผู้ฟังที่หลากหลายมากขึ้น การกำกับดูแลจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยหลักการกำกับดูแลกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ มี 2 ประเภท ได้แก่ การกำกับดูแล

โครงสร้าง (Structural Regulation) และการกำกับดูแลเนื้อหา (Content Regulation) โดยแบ่งตามรูปแบบการกำกับดูแลได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ การกำกับดูแลโดยอำนาจรัฐ (State-regulation) การกำกับดูแลตัวเอง (Self-regulation) และการกำกับดูแลร่วมกัน (Co-regulation) (พิรงรอง รามสูต, 2556) อย่างไรก็ตามการกำกับดูแลเนื้อหาในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลไม่สามารถทำได้โดยรัฐหรือสภาพวิชาชีพสื่อเพียงด้านเดียว ปัญหาในการกำกับดูแลที่กำลังประสบอยู่มีหลายประเด็น เช่น การขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการดูแลติดตามและตรวจสอบ การมีข้อจำกัดในด้านของบุคลากรที่มีจำนวนน้อย ในขณะที่ต้องทำงานทั้งในส่วนของการตรวจสอบเนื้อหาและหน้าที่รับผิดชอบอื่น ๆ ในขณะที่สถานีวิทยุและโทรทัศน์ได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะทีวีดิจิตอลซึ่งการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมหรือเครือข่ายจิตอาสาได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ และองค์กรวิชาชีพสื่อในการกำกับดูแลกิจการวิทยุและโทรทัศน์จะทำให้การกำกับดูแลครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งการมีเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์จะเป็นการช่วยเพิ่มมุมมองการตรวจสอบเนื้อหาที่รอบด้านมากขึ้น ทั้งในเชิงช่องทางและมิติของประเด็นที่หลากหลายในเนื้อหารายการโทรทัศน์และวิทยุ (อรวี ศรีชำนาญ, 2558; อิทธิพล วรานุศุภากุล, 2560)

องค์กรเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ จะเป็นกลไกที่สามารถช่วยสนับสนุนการกำกับดูแลเนื้อหาอีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นการรวมของกลุ่มบุคคลทั้งในระดับประชาชน นักวิชาการ และสภาวิชาชีพสื่อมวลชนที่เป็นไปด้วยความสมัครใจภายใต้การมีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็ง มีสัมพันธภาพที่ดีมีการแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงมีความเป็นอิสระซึ่งกันและกัน โดยร่วมกันกำหนดหลักเกณฑ์ขึ้นสำหรับใช้ในการกำกับดูแลกันเอง การวางแนวทางการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรเครือข่าย การแบ่งปันทรัพยากรและใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่ของสมาชิกทุกกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกขององค์กรเครือข่ายอย่างเป็นพลวัต มีการสื่อสาร เครือข่ายสามารถสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว การทำกิจกรรมด้วยตนเองสม่ำเสมอและต่อเนื่อง รวมถึงการระบบการติดตามและประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ทั้งในเชิงเนื้อหาที่เหมาะสมกับประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งการพัฒนาองค์กรจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ จะต้องมีองค์ประกอบทั้งทางด้านความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล และเน้นการเรียนรู้ ด้านความรู้สึกในการมีจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวม มีความมุ่งมั่นในการพัฒนา ช่วยเหลือผู้อื่น มีความคิดเชิงบวก และด้านการปฏิบัติ กล่าวคือ ต้องมีการลงมือกระทำอย่างจริง ซึ่งคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นเป็นสำคัญ (เกษม นครเขตต์, 2554; ดุษฎี ไชยชนะ, 2550; สนธยา พล

ศรี, 2550; อรพินทร์ ชูชม และคณะ, 2549) ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ จึงมุ่งรวบรวมและศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ วิเคราะห์ความต้องการทางการเรียนรู้ของเครือข่ายจิตอาสา และเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมและศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์
2. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการทางการเรียนรู้ของเครือข่ายจิตอาสาเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณโดยมีรายละเอียดตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 การรวบรวมและศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ใช้วิธีวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเอกสาร โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การสืบค้นและรวบรวมจากเอกสารและงานวิจัยทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ ได้แก่ แบบสังเคราะห์ข้อมูล
3. การสังเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบสังเคราะห์ข้อมูล และนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จากการวิจัยเอกสารมาทำการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูล แบบสามเส้า
4. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

วัตถุประสงค์ที่ 2 การวิเคราะห์ความต้องการทางการเรียนรู้ของเครือข่ายจิตอาสาเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ที่ 3 การเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ สมาชิกของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ทุกกลุ่มในประเทศไทย โดยครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 4 ภูมิภาค 1 จังหวัด ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานคร จำนวนภูมิภาคละ 60 คน จำนวนทั้งสิ้น 300 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยเริ่มจากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงโดยมีเกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างจากสมาชิกเครือข่ายการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และผู้ที่สนใจกำลังจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ เช่น นิสิตนักศึกษาในสาขานิเทศศาสตร์และวารสารศาสตร์ อาสาสมัครในชุมชน ผู้ที่งานด้านสื่อและสื่อออนไลน์และมีความสนใจจะสร้างเครือข่ายหรือเข้าร่วมเครือข่าย เป็นต้น จากนั้นสุ่มแบบโควตาจนครบภูมิภาคละ 60 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งจะมีทั้งข้อคำถามในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และคำถามปลายปิดท้ายแบบสอบถาม และส่งแบบสำรวจเพื่อสอบถามความต้องการในการพัฒนาความรู้และสร้างเครือข่ายเกี่ยวกับการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ คณะที่ปรึกษาได้ใช้แบบสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกของเครือข่ายจิตอาสาเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาความรู้และสร้างเครือข่ายเกี่ยวกับการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งมีการนำแบบสำรวจไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ด้วยการทดสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน โดยมีค่าความสอดคล้องโดยใช้ค่า IOC (Indexes of Item-Objective Congruence) อยู่ระหว่างช่วง 0.67-1.00 และมีการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามีค่าเท่ากับ 0.85 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อมั่นในระดับสูง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยได้กระจายแบบสอบถามไปยังเครือข่ายจิตอาสาในแต่ละภูมิภาคโดยแบบสอบถามแบบออนไลน์ และแบบสอบถามแบบกระดาษโดยการส่งไปรษณีย์ เพื่อให้เครือข่ายกระจายแบบสอบถามไปยังสมาชิกเครือข่ายของตนเอง

4. การนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ มาทำการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของแบบสอบถาม โดยจะใช้สถิติพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย

ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสถานการณ์และสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ จากการศึกษาและสืบค้นเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ทั่วประเทศไทย พบว่า ในประเทศไทยยังไม่มีเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ที่ทำหน้าที่เต็มรูปแบบในด้านตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์จากการสืบค้นพบเพียงองค์กร 4 องค์กรที่ทำหน้าที่ในตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ และเป็นเพียงการตรวจสอบในบางประเด็น โดยสามารถแบ่งองค์กรที่มีอยู่ในปัจจุบันออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1.1 องค์กรที่ไม่ได้เป็นจิตอาสาที่ทำหน้าที่หลักในการเฝ้าระวังและตรวจสอบสื่อ แต่เกิดจากการรวมตัวเครือข่ายประชาสังคม เป็นไปในลักษณะของการรับเรื่องร้องเรียนและมีช่องทางให้แจ้งเตือนเนื้อหาจากสื่อที่ไม่เหมาะสมและเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคมากกว่าการตรวจสอบสื่อ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นด้านอาหารและยา โดยมีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ได้แก่ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สื่อภาคประชาชนที่มีกลไกการรับเรื่องร้องเรียนผู้บริโภคด้านสื่อที่ไม่เหมาะสม โดยเชื่อมระหว่างผู้บริโภคกับสื่อมวลชน

1.2 การทำงานร่วมกันของสภาวิชาชีพสื่อมวลชน ได้แก่ สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทยที่เน้นการกำกับดูแลวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ และมีบทบาทเพียงบางส่วนในการตรวจสอบสื่อที่ไม่เหมาะสม หรือเพียงแสดงความคิดเห็นต่อสื่อที่ไม่เหมาะสม

1.3 กลุ่มที่เรียกองค์กรของตนเองว่าเครือข่าย แต่เป็นเพียงการทำงานในลักษณะโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ เช่น 1) เครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังและสร้างสรรค์สื่อที่มีการกำกับดูแลสื่อสำหรับครอบครัว โดยมีศูนย์รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการเผยแพร่สื่อที่ไม่เหมาะสม และพัฒนาเป็นโครงการเครือข่ายศูนย์รับแจ้งและติดตามผ่านช่องทางระบบสื่อออนไลน์ และโซเชียลมีเดีย เพื่อการส่งเสริมสื่อสร้างสรรค์และป้องปรามสื่อที่ไม่ปลอดภัย (ศสป.) ที่มีช่องทางขจัดสื่อร้ายโดยให้กดรายงานสื่อผ่านเว็บไซต์ https://www.mediafunfacts.in.th/report-bad-web 2) สถาบันสื่อเด็กและเยาวชนที่เน้นการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์และมีการจัดทำช่องทางในการรายงานสื่อที่ไม่เหมาะสมกับเด็กผ่านเว็บไซต์ http://cclickthailand.com ซึ่งการอิงกับแหล่งทุนจะขาดความยั่งยืนในระยะยาว

2. ผลการสำรวจความต้องการทางการเรียนรู้ของสมาชิกของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ จำนวน 300 คน จากทุกภูมิภาค พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 69.50 มีอายุ 21-30 ปี มีจำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 37 มีระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มีจำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 68.30 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ นักเรียน/นักศึกษา มีจำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 66.00 มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การสำรวจความต้องการทางการเรียนรู้เพื่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ด้านความรู้

ตารางที่ 1 ความต้องการทางการเรียนรู้เพื่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุ และโทรทัศน์ด้านความรู้

(n = 300)

ความต้องการทางการเรียนรู้ของเครือข่ายจิตอาสาด้านความรู้	Mean	SD	ระดับความต้องการ
1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพสื่อมวลชน	3.67	.75	มาก
2. เนื้อหาของสื่อที่สะท้อนประโยชน์สาธารณะ	4.10	.73	มาก
3. กฎหมายที่เกี่ยวข้องและเกณฑ์ที่ใช้ในการกำกับดูแลเนื้อหาฯ	3.96	.77	มาก
4. บทบาทขององค์กรวิชาชีพสื่อ	3.86	.71	มาก
5. รูปแบบในการกำกับดูแลเนื้อหาฯ	3.98	.70	มาก
6. โครงสร้างและกระบวนการในการกำกับดูแลเนื้อหาฯ	3.73	.71	มาก
7. เครื่องมือที่ใช้ในการกำกับดูแลเนื้อหาฯ	3.64	.79	มาก
8. มาตรการและแนวทางในการกำกับดูแลเนื้อหาฯ	3.83	.74	มาก
9. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหาฯ	3.87	.78	มาก

* เกณฑ์การแปลผล: 1.00-1.80 ต้องการน้อยที่สุด/ 1.81-2.60 ต้องการน้อย/ 2.61-3.40 ต้องการปานกลาง/ 3.41-4.20 ต้องการมาก/ 4.21-5.00 ต้องการมากที่สุด

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์ผลการสำรวจความต้องการทางการเรียนรู้เพื่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ด้านความรู้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการด้านความรู้ 3 อันดับแรก ได้แก่ เนื้อหาของสื่อที่สะท้อนประโยชน์สาธารณะ (Mean = 4.10) รองลงมาคือ รูปแบบในการกำกับดูแลเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ (Mean = 3.98) และกฎหมายที่เกี่ยวข้องและเกณฑ์ที่ใช้ในการกำกับดูแลเนื้อหาทางวิทยุและโทรทัศน์ (Mean = 3.96) ตามลำดับ

2.2 การสำรวจความต้องการทางการเรียนรู้เพื่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ด้านทักษะ

ตารางที่ 2 ความต้องการทางการเรียนรู้เพื่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ด้านทักษะ

(n = 300)

ความต้องการทางการเรียนรู้ของเครือข่ายจิตอาสา ด้านทักษะ	ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับความต้องการ
1. ความคิดสร้างสรรค์	3.80	.72	มาก
2. การคิดวิเคราะห์	3.81	.75	มาก
3. ความคิดเชิงบวก	3.94	.72	มาก
4. การทำงานเป็นทีม	4.20	.77	มาก
5. การสร้างเครือข่าย	3.96	.74	มาก
6. การวางแผนและการประสานงาน	4.08	.75	มาก
7. การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ	3.88	.73	มาก
8. การสืบเสาะหาข้อมูล	3.85	.73	มาก
9. การติดต่อสื่อสาร	3.95	.76	มาก

* เกณฑ์การแปลผล: 1.00-1.80 ต้องการน้อยที่สุด/ 1.81-2.60 ต้องการน้อย/ 2.61-3.40 ต้องการปานกลาง/ 3.41-4.20 ต้องการมาก/ 4.21-5.00 ต้องการมากที่สุด

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์ผลการสำรวจความต้องการทางการเรียนรู้เพื่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ด้านทักษะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการด้านทักษะ 3 อันดับแรก ได้แก่ การทำงานเป็นทีม (Mean = 4.20) รองลงมา คือ การวางแผนและการประสานงาน (Mean = 4.08) และการสร้างเครือข่าย (Mean = 3.96) ตามลำดับ

2.3 การสำรวจความต้องการในการฝึกอบรมเพื่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ด้านรูปแบบการเรียนรู้

ตารางที่ 3 ความต้องการทางการเรียนรู้เพื่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ด้านรูปแบบและวิธีการฝึกอบรม

(n = 300)

ความต้องการทางการเรียนรู้ของเครือข่ายจิตอาสาด้านทักษะ	ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับความต้องการ
1. กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุ และโทรทัศน์	4.18	.79	มาก
2. การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์	3.85	.76	มาก
3. การยกกรณีศึกษาประกอบการบรรยาย	3.99	.82	มาก
4. การฝึกปฏิบัติด้วยการจำลองสถานการณ์	3.83	.73	มาก
5. การแสดงบทบาทสมมติ	3.77	.77	มาก
6. การถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา	4.12	.72	มาก
7. การทำกิจกรรมกลุ่มด้วยการระดมสมอง	4.09	.78	มาก

* เกณฑ์การแปลผล: 1.00-1.80 ต้องการน้อยที่สุด/ 1.81-2.60 ต้องการน้อย/ 2.61-3.40 ต้องการปานกลาง/ 3.41-4.20 ต้องการมาก/ 4.21-5.00 ต้องการมากที่สุด

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ผลการสำรวจความต้องการในการฝึกอบรมเพื่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ด้านรูปแบบและวิธีการฝึกอบรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความต้องการด้านรูปแบบและวิธีการฝึกอบรม 3 อันดับแรก ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ (Mean = 4.18) รองลงมา คือ การถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา (Mean = 4.12) และการทำกิจกรรมกลุ่มด้วยการระดมสมอง (Mean = 4.08) ตามลำดับ

3. แนวทางการจัดการเรียนรู้ของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย จากรวบรวมและศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในปัจจุบัน การวิเคราะห์ความต้องการทางการเรียนรู้ของเครือข่ายจิตอาสาเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย จะเห็นได้ว่าไม่มีองค์กรที่มีพันธกิจหลักในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ และในส่วนเครือข่ายจิตอาสาในประเทศไทยแทบไม่มีเลย ส่วนที่กำลังดำเนินการแต่มีจำนวนไม่มากทำงานในลักษณะโครงการที่ได้รับการสนับสนุนในช่วงเวลาหนึ่ง เนื่องจากขาดหน่วยงานหลักที่ทำการสนับสนุนโครงการ เพราะในการทำการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ต้องใช้เงินทุนในการดำเนินการ จึงทำให้หลายโครงการที่เกิดขึ้นมาแล้ว ต้องหยุดชะงักหรือล้มเลิกลงไป ทำให้ขาดความต่อเนื่องของโครงการนั้น ๆ รวมไปถึงภาครัฐไม่เห็นความสำคัญในการสนับสนุนงบประมาณ และไม่เห็นคุณค่าขององค์กรตรวจสอบสื่อและองค์กรเครือข่ายจิตอาสา หากของบประมาณไปยังภาคเอกชนเพื่อขอดูแลตรวจสอบสื่อที่เป็นอันตรายต่อเยาวชนไทยหรือประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ผู้สนับสนุนหรือสปอนเซอร์โฆษณาจากภาคเอกชนอาจมีสนับสนุนเข้ามาบ้าง แต่ก็ถือเป็นจำนวนที่ค่อนข้างน้อยและทำให้ไม่คล่องตัวหรือสะดวกต่อการรายงานสื่อโฆษณาที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากอาจจะมีประเด็นที่กระทบกับสปอนเซอร์ รวมถึงไม่มีสิ่งรับประกันความปลอดภัยหรือข้อกำหนดที่รองรับความปลอดภัยหากมีการรายงานถึงสื่อโฆษณาที่ไม่เหมาะสม ในส่วนของประเด็นความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ พบว่า กลุ่มผู้สนใจที่จะเข้าร่วมเครือข่ายจิตอาสายังขาดความรู้ด้านกฎหมายและเกณฑ์ในการพิจารณาความถูกต้องของประเด็นปัญหาที่ตรวจสอบ การตัดสินถูกผิดของเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ที่มีการรายงานเข้าไปใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานในการตรวจสอบเพื่อหาข้อเท็จจริง ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการ

กำกับดูแลเนื้อหารายการวิทยุและโทรทัศน์ควรมีการสนับสนุนส่งเสริมเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อให้เป็นกลไกที่สนับสนุนการกำกับดูแลกิจการของสำนักงาน กสทช. อีกทางหนึ่ง โดยมีแนวทางดังนี้

3.1 การให้ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวกับกระบวนการตรวจสอบสื่อที่ถูกต้องตามหลักขั้นตอนที่ถูกต้องและใช้ปฏิบัติกันโดยทั่วไป เพื่อให้เกิดการทำงานที่ง่าย ไม่สับสน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยสามารถดำเนินร่วมกับสถานศึกษาในการจัดฝึกอบรมองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้กับเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ เนื่องจากมีเยาวชนและประชาชนจำนวนมากที่สนใจเข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งผู้สนใจบางส่วนอาจจะมาจากสาขาอื่น และไม่ได้มีความรู้ด้านการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ดังนั้นก่อนที่จะเป็นจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ควรมีการให้ความรู้เบื้องต้นแก่เครือข่ายจิตอาสาในด้านนั้น ๆ โดยเฉพาะเพื่อให้มีความรู้ความสามารถที่เพียงพอกับการตรวจสอบสื่อ

3.2 การรวบรวมองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ไว้บนเว็บไซต์ หรือจัดทำเป็นคู่มือเพื่อให้เครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเว็บไซต์หรืออาจจะมีการฝึกอบรมระยะสั้นทั้งแบบออนไลน์หรือการฝึกอบรมในชั้นเรียนเพื่อให้เห็นถึงขอบเขตขององค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ รวมถึงช่องทางการเข้าถึงข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

3.3 การทำงานร่วมกับองค์กรวิชาชีพสื่อเพื่อให้ความรู้ที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชนสากล ซึ่งเป็นประเด็นความรู้ที่จำเป็นและเป็นแกนหลักสำหรับการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์

3.4 การทำงานร่วมกับภาคเครือข่ายรายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อให้ความรู้ที่เกี่ยวกับข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะทำการตรวจสอบและเนื้อหารายประเด็นที่จะตรวจสอบ เช่น พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 หมวด 11 การโฆษณา มาตรา 88 การโฆษณาขายยา การตรวจสอบเลขทะเบียน อย.ของผลิตภัณฑ์อาหารเสริมหรือยา เป็นต้น โดยเครือข่ายจิตอาสาจำเป็นต้องทราบและเข้าใจข้อกฎหมายในประเด็นที่ตนเองกำลังตรวจสอบ

3.5 การรวบรวมช่องทางและให้ความรู้เกี่ยวกับการรายงานหรือช่องทางการติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ และหน่วยงานที่รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ผิดพลาดของสื่อมวลชน เช่น สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ เป็นต้น

3.6 การใช้สื่อออนไลน์เข้ามาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับเครือข่ายจิตอาสา เช่น Facebook, Line เป็นต้น เพื่อให้เครือข่ายจิตอาสาใช้เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันของสมาชิก การแจ้งข่าวสาร กฎระเบียบ นโยบายหรือกฎหมายใหม่ ๆ หรือแจ้งข้อมูลสื่อที่ไม่เหมาะสมกับหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประเทศไทยยังไม่มีเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ที่ถาวรที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์โดยเฉพาะ แต่มีองค์กร 3 ประเภทที่ดำเนินการด้านการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ได้แก่ 1) องค์กรที่เกิดจากการรวมตัวเครือข่ายประชาสังคม เป็นไปในลักษณะของการรับเรื่องร้องเรียนสื่อที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคมากกว่าการตรวจสอบสื่อ 2) การทำงานร่วมกันของสภาวิชาชีพสื่อมวลชน และ 3) กลุ่มที่เรียกองค์กรของตนเองว่าเครือข่าย แต่ไม่ได้มีการสร้างเครือข่าย เป็นเพียงการทำงานในลักษณะโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพิรงรอง รามสูต รณะนันทน์ และศศิธร ยุวโกศล (2546) ที่ได้ศึกษาถึงแนวทางที่เหมาะสมในการกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อโดยรัฐและองค์กรวิชาชีพ ซึ่งได้เสนอถึงรูปแบบของกลไกการกำกับดูแลในอนาคตจำเป็นต้องใช้การกำกับดูแลร่วมกับผู้ประกอบการและนักวิชาชีพในอุตสาหกรรมวิทยุ และโทรทัศน์ผ่านการกำกับดูแลตนเองในแต่ละอุตสาหกรรมสื่อ และสอดคล้องกับชนัญสรา อรนพ ณ อยุธยา (2556) ที่ได้เสนอถึงแนวปฏิบัติของต่างประเทศที่ใช้การกำกับดูแลร่วมกันในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนในกิจการโทรทัศน์ โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายภาคส่วน การส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อ เพื่อรับมือกับความท้าทายจากภาวะสื่อหลอมรวมสื่อ และสอดคล้องกับเชิญพร คงมา (2551) ที่ได้เสนอถึงบทบาทของภาคประชาสังคมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต โดยองค์กรภาคประชาสังคมได้เข้ามามีบทบาทในการปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมและการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและการแสดงออกบนอินเทอร์เน็ตเป็นอย่างมาก

2. เครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์มีความต้องการเรียนรู้ด้านความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อที่สะท้อนประโยชน์สาธารณะ รูปแบบในการกำกับดูแลเนื้อหา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหา ต้องการพัฒนาทักษะด้านการทำงานเป็นทีม การวางแผน การประสานงาน และการสร้างเครือข่าย และต้องการให้พัฒนาด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา และการระดมสมอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเชิญพร คงมา (2551) ปัญหาที่สำคัญของภาคประชาสังคมในการกำกับดูแลเนื้อหา คือ เงินทุน ความร่วมมือของภาครัฐและภาคส่วนต่าง ๆ บุคลากร ความตระหนักรู้เรื่องสิทธิเสรีภาพสื่ออินเทอร์เน็ตในสังคมไทย และการสื่อสารภายในกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับศศิกานต์ กาละ และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมจิตอาสา การบรรยายความรู้ การฝึกทักษะด้วยการสาธิต การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการอภิปรายกลุ่ม และสอดคล้องกับสุนิสา ทรงอยู่ (2560) ที่นำโปรแกรมพัฒนาแรงจูงใจอาสาและจิตอาสาตามแนวคิดทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมและการเรียนรู้จากการให้บริการสังคม มาใช้ในการฝึกอบรมจิตอาสาของกลุ่มและได้ผลเป็นอย่างดี

3. แนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย ควรดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ในการให้ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวกับกระบวนการตรวจสอบสื่อ การรวบรวมองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับเครือข่ายจิตอาสา การทำงานร่วมกับองค์กรวิชาชีพสื่อและภาคีเครือข่ายรายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ การให้ความรู้เกี่ยวกับช่องทางการรายงานสื่อที่ไม่เหมาะสมต่อกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของชนัญสรา อรนพ ณ อยุธยา (2556) ที่ได้เสนอถึงการแสวงหาความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายภาคส่วนและเน้นที่แนวทางการส่งเสริมเนื้อหาในเชิงบวก การส่งเสริมการศึกษา และการนำเอาระบบการกำกับดูแลร่วมกันมาใช้กำกับดูแลเนื้อหารายการ และสอดคล้องกับอรวี ศรีชำนาญ (2558) ที่เสนอแนะว่าควรส่งเสริมบทบาทการกำกับดูแลกันเองให้เข้มแข็ง โดยส่งเสริมให้องค์กรกำกับดูแลกันเองมีกระบวนการกำกับดูแลเนื้อหาและกระบวนการรับเรื่องร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ บังคับใช้มาตรการทางจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้ใหม่

การสนับสนุนให้เครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังยืนควรเริ่มต้นด้วยการจัดฝึกอบรมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการกำกับดูแลเนื้อหาสื่อและควรมีการจัดทำเครื่องมือที่สนับสนุนการทำงานขององค์กร

เครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ในรูปแบบของคู่มือเล่มเล็ก (Booklet/Manual) ที่บรรจุแนวทางการทำงาน กระบวนการทำงาน ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบ แนวทาง การตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ และประเด็นเช็คลิสต์ในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์เพื่อเป็นคู่มือในการสนับสนุนการทำงานให้กับจิตอาสาที่อยากเข้ามาทำงาน ด้านการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ ได้อย่างดีบนมาตรฐานระดับเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำนักงาน กสทช. ควรมีการประชาสัมพันธ์ไปยังภาคประชาชนได้ทราบว่าสำนักงาน กสทช. มีนโยบายที่จะขับเคลื่อน เรื่องการพัฒนาองค์กรเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรเครือข่ายจิตอาสา และภาคประชาชนที่สนใจได้ตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุ และโทรทัศน์ตลอดทั้งกระบวนการ ตั้งแต่การพัฒนาองค์ความรู้ ด้านการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายด้วยกัน การร่วมแสดงความคิดเห็นพิจารณาและรับนโยบายของสำนักงาน กสทช. ไปสู่การปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมหรือชุดการเรียนรู้สำเร็จรูปสำหรับพัฒนาองค์กรเครือข่ายจิตอาสาในการตรวจสอบเนื้อหารายการทางวิทยุและโทรทัศน์ โดยจัดทำในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้จิตอาสาที่มีหลายช่วงวัย หลายสาขาวิชาชีพสามารถเลือกเรียนรู้ในรูปแบบที่ตนเองถนัด เช่น ชุดการเรียนรู้ด้วยตัวเองในแบบหนังสือและแบบฝึกหัด การเรียนรู้บนเว็บไซด์หรือการเรียนในต่อการรับชม การสรุปข้อมูลรูปแบบ E-learning ที่ประกอบไปด้วยระบบการประเมินผลการเรียนรู้ การทำชุดคลิปวิดิโอที่สะดวกกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เข้าใจยากในรูปแบบของอินโฟกราฟฟิคหรือไดอะแกรม เป็นต้น เพื่อที่จิตอาสาจะได้สามารถใช้ในการเรียนรู้และทบทวนความรู้สำหรับการตรวจสอบสื่อวิทยุและโทรทัศน์ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากจิตอาสาบางท่านมีงานประจำ อาจจะไม่สามารถลางานเพื่อมาร่วมการฝึกอบรมแบบชั้นเรียนได้

เอกสารอ้างอิง

เกษม นครเขตต์. (2554). *เอกสารวิชาการ แนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory).* กรุงเทพฯ : กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสรางเสริมสุขภาพ (สสส.).

ชนัญสรา อรนพ ณ อยุธยา. (2556). *การกำกับดูแลเนื้อหารายการที่อาจเป็นภัยในกิจการโทรทัศน์ของประเทศไทย เพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนภายใต้ภาวะสื่อหลอมรวม.* (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เชิญพร คงมา. (2551). *บทบาทของภาคประชาสังคมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต.* (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารสนเทศ). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดุษฎี ไชยชนะ. (2550). *ความสำนึกของคน.* กรุงเทพฯ: วี พรินท์.

ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ แผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2563-2568). (2563, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 189 ง, หน้า 22.

พิรงรอง รามสูต รณะนันทน์ และศศิธร ยุวโกศล. (2546). *การกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พิรงรอง รามสูต. (2556). *วิทยุชุมชนในประเทศไทย จากการปฏิรูปสื่อสู่การกำกับดูแลที่ยั่งยืน.* กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

ศศิกานต์ กาละ และคณะ. (2561). การพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมจิตอาสาเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในชุมชน. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้,* 5(2), 16-29.

สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน.* กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้ง เฮ้าส์.

สุนิสา ทรงอยู่. (2560). ผลของโปรแกรมพัฒนาแรงจูงใจอาสาและจิตอาสาตามแนวคิดทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมและการเรียนรู้จากการให้บริการสังคมที่มีต่อพฤติกรรมอาสาของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 11*(25),153-163.

อรพินทร์ ชูชม และคณะ. (2549). *การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย.* กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อรวี ศรีชำนาญ. (2558). *การกำกับดูแลเนื้อหารายการข่าวในโทรทัศน์ภาคพื้นดินที่ออกอากาศในระบบดิจิทัล ในช่วงหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557.* (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิทธิพล วรานุศุภากุล. (2560). *การกำกับดูแลกิจการโทรทัศน์เพื่อความหลากหลาย.* (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม

Health Literacy and Self-Management Among Buddhist Monks with Metabolic Syndrome

เจษฎา เจริญสิริพิศาล[1] เบญจมาศ สุขสถิตย์[2] จินดารัตน์ ชัยอาจ[3] และณัฐพงศ์ โฆษชุณหนันท์[4]
Jetsada Jaroensiripisarn, Benjamas Suksatit, Jindarat Chaiard and Natapong Kosachunhanun

Received: December 08 2022
Revised: March 27, 2023
Accepted: April 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม 2) ศึกษาการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ที่มารับการรักษาที่หอผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลสงฆ์แห่งโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ และโรงพยาบาลสงฆ์ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวกจำนวน 110 ราย รวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2563 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2564 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปและข้อมูลความเจ็บป่วย แบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพ และแบบประเมินการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือก่อนนำไปใช้งาน โดยมีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ยอมรับได้ วิเคราะห์ข้อมูลผ่านโปรแกรมสำเร็จรูป ด้วยการใช้สถิติเชิงพรรณนา และหาความสัมพันธ์ด้วยสถิติสหสัมพันธ์สเปียร์แมน ผลการวิจัย พบว่า 1) พระสงฆ์ที่มี

[1-4] มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; Chiang Mai University
Corresponding author, e-mail: jetsada_j@cmu.ac.th, Tel. 092-5616979

ภาวะเมแทบอลิกซินโดรมมีความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับสูง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 45.22 คะแนน (SD = 6.85) 2) พระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมมีการจัดการตนเองอยู่ในระดับสูง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 149.44 คะแนน (SD = 15.29) และ 3) ความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการตนเองในระดับปานกลาง (r_s = .67) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้นการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพผ่านกระบวนการที่เหมาะสมกับสมณสารูปของพระสงฆ์จึงมีความจำเป็น เพื่อสนับสนุนให้สามารถจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การจัดการตนเอง, ความรอบรู้ด้านสุขภาพ, พระสงฆ์, ภาวะเมแทบอลิกซินโดรม

Abstract

The purposes of this descriptive research were to: 1) examine Health Literacy, 2) examine self-Management, and 3) examine the relationship between Health Literacy and self-Management among Buddhist monks with Metabolic Syndrome who received treatment at the outpatient ward of the Priest Hospital of Maharaj Nakorn Chiang Mai Hospital and the Priest Hospital, Bangkok. A sample of 110 monks with Metabolic Syndrome were recruited using convenient sampling. Data were collected from September 2020 to September 2021. The research instruments consisted of a demographic and health record form, the Health Literacy assessment form and the self-Management assessment of monks with Metabolic Syndrome form. Content validity and reliability were assessed, and values were accepted for all instruments. Data were analyzed through the SPSS program using descriptive statistics, along with Spearman's rank correlations. The results showed that 1) the sample of monks with Metabolic Syndrome had a high level of overall health literary, with an average score of 45.22 points (SD = 6.85), 2) the sample of monks with Metabolic Syndrome had a high level of overall self-Management with an average score of 149.44 points (SD = 15.29) and 3) Health Literacy had a moderate positive relationship with self-Management among monks with Metabolic Syndrome (r_s = .67) with statistical significance at .01. According to the results of this research, Health

Literacy was associated with self-Management among monks with Metabolic Syndrome. Therefore, promoting Health Literacy through a process suitable for monks' context is necessary because this will encourage monks with Metabolic Syndrome to be able to manage their health and well-being effectively.

Keywords: Self-Management, Health Literacy, Monks, Metabolic Syndrome

บทนำ

ภาวะเมแทบอลิกซินโดรม (Metabolic Syndrome) เป็นกลุ่มอาการของความผิดปกติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเผาผลาญสารอาหารในร่างกายที่มีความสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย ภาวะอ้วนลงพุง ระดับน้ำตาลในเลือดสูง ระดับความดันโลหิตสูง ระดับไขมันไตรกลีเซอไรด์ในเลือดสูง และระดับไขมันเอชดีแอล-คอเลสเตอรอลต่ำ (Alberti, K. G., et al., 2009) ซึ่งนำไปสู่การเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable Diseases [NCDs]) โดยเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ได้ประมาณ 3.57 ถึง 5.17 เท่า โรคในระบบหัวใจและหลอดเลือด ตั้งแต่ 1.53 ถึง 2.18 เท่า โรคไตเรื้อรัง 2.6 เท่า และเพิ่มความเสี่ยงของการเสียชีวิต 1.27 ถึง 1.60 เท่า (Meigs, J. B., 2020) ดังนั้น ภาวะเมแทบอลิกซินโดรมจึงเป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

สถานการณ์ของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมในประเทศไทยมีความชุกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 20.83 ในปี พ.ศ. 2555 (จงจิตร อังคทะวานิช และคณะ, 2559) เป็นร้อยละ 40.60 ในปี พ.ศ. 2562 (ชัดศุภา ศิริรัชฎะ, 2564) โดยมากกว่าความชุกที่พบในชายไทยที่พบเพียงร้อยละ 22.50 (วิชัย เอกพลากร, 2564) ซึ่งทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ที่มีความจำเพาะแตกต่างจากบุคคลทั่วไป

พระสงฆ์เป็นชายที่สามารถบวชได้เมื่ออายุครบ 20 ปีขึ้นไป เพื่อฝึกฝนและอบรมตนในการเข้าถึงหลักธรรมและเผยแผ่พุทธศาสนา มีพระธรรมวินัยเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสมณสารูป และส่วนหนึ่งของแนวทางดังกล่าวอาจทำให้เกิดข้อจำกัดในการบริโภคอาหาร และการมีกิจกรรมทางกาย ส่งผลให้พระสงฆ์เสี่ยงต่อการเกิดภาวะเมแทบอลิกซินโดรม และอาพาธด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (พชฎ นรสิงห์, กฤติณัฏฐ์ นวพงษ์ปวีณ และปัณณวิชญ์ ปิยะอร่ามวงศ์, 2561; พระธรรมโมลี, 2551; Jeamjitvibool, T., et al., 2019) โดยอาหารที่พระสงฆ์บริโภคมาจากการบิณฑบาตซึ่งส่วนใหญ่มีคุณค่าทางโภชนาการไม่เหมาะสม (จงจิตร อังคทะวานิช และ

คณะ, 2557) มีสัดส่วนของคาร์โบไฮเดรตมาก แคลอรี่สูง (Bong, J. et al., 2019) เป็นอาหารรสหวาน มัน เค็ม มีผัก และผลไม้น้อย (พชฏ นรสิงห์ และคณะ, 2561; อัจฉริยา พงษ์นุ่มกุล และคณะ, 2554) ทำให้พระสงฆ์ได้รับพลังงานจากอาหารมากเกินความต้องการ ในขณะที่มีการเผาผลาญน้อยจากการมีกิจกรรมทางกายไม่เพียงพอ จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าพระสงฆ์เดินบิณฑบาต โดยเฉลี่ยประมาณ 3 ถึง 4 ครั้งต่อสัปดาห์ ในระยะน้อยกว่า 1.5 กิโลเมตรต่อวัน (จงจิตร อังคทะวานิช และคณะ, 2557) เดินวิปัสสนา หรือเดินจงกรมเฉลี่ยประมาณ 5.13 นาทีต่อวัน และการกวาดวิหาร-ลานเจดีย์เฉลี่ยประมาณ 15.48 นาทีต่อวัน ในขณะที่การนั่งสมาธิ และการทำวัตรเช้า-เย็น หรือการสวดมนต์ซึ่งเป็นวัตรปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการมีพฤติกรรมเนือยนิ่งนั้น โดยเฉลี่ยพระสงฆ์สวดมนต์ 1 ชั่วโมง 33 นาทีต่อวัน และพระสงฆ์มากกว่าร้อยละ 96 ไม่มีการปฏิบัติกิจอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมดังกล่าว (เพชรัตน์ อ้นโต และคณะ, 2562) จากข้อมูลที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมสุขภาวะในพระสงฆ์ให้สามารถดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งการส่งเสริมสุขภาวะที่ดีนั้นความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นหนึ่งในทักษะที่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง (พระราชวรมุนี และคณะ, 2560)

การมีสุขภาวะที่ดีเป็นผลลัพธ์จากการมีความรอบรู้ด้านสุขภาพเพียงพอ โดยความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นทักษะความสามารถส่วนบุคคลในการเข้าถึง ทำความเข้าใจ สื่อสารข้อมูลสุขภาพ ตลอดจนประเมินและเลือกใช้ข้อมูลสุขภาพได้อย่างเหมาะสมกับตนเองเพื่อการคงไว้ซึ่งสุขภาวะที่ดี (Nutbeam, D., 2000) สอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560 ที่ให้ความสำคัญต่อพระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม โดยกล่าวถึงความรอบรู้ด้านสุขภาพว่า “พระสงฆ์พึงมีความรอบรู้ด้านสุขภาพการดูแลตนเองเพื่อให้มีความพร้อมต่อการทำหน้าที่ในฐานะผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่” (พระราชวรมุนี และคณะ, 2560) และความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นทักษะที่สำคัญในการส่งเสริมสุขภาวะ ทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติพฤติกรรมในการดำรงไว้ซึ่งสุขภาวะที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ส่วนบุคคล หรือการเจ็บป่วยที่เป็นอยู่ได้ ดังนั้น หากพระสงฆ์มีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับสูงหรือเพียงพอ จะสามารถแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพได้ด้วยตนเอง จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย และมีความรู้ ความเข้าใจข่าวสารทางสุขภาพ สามารถตัดสินใจเลือกข้อมูลทางสุขภาพเพื่อดูแลสุขภาพและจัดการตนเองได้อย่างเหมาะสม (แสงเดือน กิ่งแก้ว และนุสรา ประเสริฐศรี, 2558)

ความรอบรู้ด้านสุขภาพ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับพื้นฐาน (Functional Health Literacy) เป็นทักษะพื้นฐานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การฟัง

การพูด การอ่าน และการเขียน เพื่อใช้สำหรับการอ่านเอกสารความรู้ด้านสุขภาพ หรือคำแนะนำบนฉลากยา 2) ความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับปฏิสัมพันธ์ (Interactive Health Literacy) เป็นการเลือกใช้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพของตนเอง ภายหลังมีปัญหาด้านสุขภาพ และ 3) ความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับวิจารณญาณ (Critical Health Literacy) เป็นทักษะขั้นสูงที่ใช้ทั้งทักษะทางปัญญา และทางสังคมในการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารเชิงเปรียบเทียบ การจัดการชีวิตประจำวันของตนเองและสังคมเพื่อส่งเสริมการมีสุขภาพดี (Nutbeam, D., 2000) ในขณะที่การจัดการตนเอง (Self-Management) เป็นการปฏิบัติพฤติกรรมต่อโรคหรือภาวะที่เป็นอยู่โดยมุ่งเน้นให้บุคคลเกิดการจัดการและควบคุมโรคได้อย่างเหมาะสมตลอดระยะเวลาที่มีความเจ็บป่วยเกิดขึ้น และเป็นกระทำที่ดำเนินตลอดชีวิต โดยอาศัยการเรียนรู้และการฝึกทักษะที่จำเป็นเพื่อควบคุมหรือลดผลกระทบของโรคหรือภาวะที่เป็นอยู่ (Lorig, K. R., & Holman, H. R., 2003) พระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมจึงต้องมีการจัดการตนเองที่ครอบคลุมองค์ประกอบของการจัดการตนเองทั้ง 3 ด้านได้แก่ การจัดการด้านการรักษา (medical Management) การจัดการด้านบทบาท (Role Management) และการจัดการด้านอารมณ์ (Emotional Management)

การจัดการตนเองของแต่ละบุคคลอาจมีความแตกต่างขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพกับการจัดการตนเอง ในพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม เนื่องจากความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นแนวคิดที่รวมทักษะที่สำคัญในการดูแลสุขภาพเข้าด้วยกันและมีความเป็นพลวัตร โดยความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอจะทำให้เกิดการพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์และช่วยลดภาวะแทรกซ้อนจากเมแทบอลิกซินโดรม แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาที่ผ่านมา ไม่พบการศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองในพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองของพระสงฆ์ยังมีจำกัด โดยเฉพาะในพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้อาจช่วยเป็นข้อมูลพื้นฐานในการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีสุขภาวะที่ดี มีความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับวัตรปฏิบัติตามสมณสารูปภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัย และบรรลุผลตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม
2. เพื่อศึกษาการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ประกอบด้วย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ พระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม โดยมีองค์ประกอบของปัจจัยเสี่ยงอย่างน้อย 3 ใน 5 ข้อ ตามเกณฑ์การวินิจฉัยภาวะเมแทบอลิกซินโดรม Harmonizing the Metabolic Syndrome (Alberti, K. G., et al., 2009)

กลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอกลิกซินโดรม ที่มารับการรักษาที่หอผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลสงฆ์แห่งโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ และโรงพยาบาลสงฆ์ โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด (Inclusion Criteria) ดังนี้ 1) มีอายุ 20 ปีขึ้นไป 2) ระยะเวลาที่ได้รับการรักษาภาวะเมแทบอลิกซินโดรมอย่างน้อย 6 เดือน 3) มีภาวะพุทธิปัญญาปกติ 4) สามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทยได้ และ 5) ยินดีเข้าร่วมวิจัย

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีวิเคราะห์อำนาจการทดสอบ (Power Analysis) กำหนดค่าอำนาจทดสอบ (Power of Test) เท่ากับ .80 กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ประมาณค่าขนาดของอิทธิพล (Effect Size) ที่ .30 จากนั้นคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางของโพลิท และเบค (Polit, D. F., & Beck, C. T., 2008) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 88 ราย ผู้วิจัยปรับเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา 20% เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง ได้พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 110 รูป

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) โดยขั้นที่ 1 คัดเลือกโรงพยาบาลระดับตติยภูมิในประเทศไทยที่ผ่านการรับรองด้านการอุปัฏฐากพระสงฆ์อาพาธ ตามหลักพระธรรมวินัย โดยกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 22 โรงพยาบาล จำแนกเป็น 4 กลุ่มภูมิศาสตร์ และทำการสุ่มกลุ่มภูมิศาสตร์ 2 กลุ่ม ด้วยการจับฉลากแบบไม่แทนที่ ขั้นที่ 2 สุ่มโรงพยาบาลในแต่ละกลุ่มภูมิศาสตร์มากลุ่มละ 1 โรงพยาบาล โดยการจับฉลากแบบไม่แทนที่ สุ่มได้โรงพยาบาลสงฆ์แห่งโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ และโรงพยาบาลสงฆ์ และขั้นที่ 3 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด รวมจำนวนพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่าง 110 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้สำหรับการคัดกรองกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 2 เครื่องมือ ได้แก่

1.1 แบบคัดกรองพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม เป็นแบบประเมินสำหรับการคัดกรองพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามเกณฑ์การวินิจฉัยภาวะเมแทบอลิกซินโดรม Harmonizing the Metabolic Syndrome (Alberti, K. G., et al., 2009) ทั้ง 5 องค์ประกอบ 1) มีเส้นรอบเอวมากกว่าหรือเท่ากับ 90 ซม. 2) มีระดับความดันโลหิตซิสโตลิกสูงกว่าหรือเท่ากับ 130 มม.ปรอท หรือระดับความดันโลหิตไดแอสโตลิกสูงกว่าหรือเท่ากับ 85 มม.ปรอท หรือฉันยาควบคุมความดันโลหิต 3) มีระดับน้ำตาลในเลือดขณะอดอาหารมากกว่าหรือเท่ากับ 100 มก./ดล. หรือฉันยาควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด 4) มีระดับไขมันไตรกลีเซอไรด์มากกว่าหรือเท่ากับ 150 มก./ดล. หรือฉันยาควบคุมระดับไขมัน และ 5) มีระดับไขมันเอชดีแอล-โคเลสเตอรอลน้อยกว่า 40 มก./ดล. หรือฉันยาควบคุมระดับไขมัน โดยพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างที่มีองค์ประกอบของปัจจัยเสี่ยงอย่างน้อย 3 ใน 5 ข้อ จึงถือว่ามีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม

1.2 แบบประเมินพุทธิปัญญา ฉบับภาษาไทย (Montreal Cognitive Assessment [MOCA] Thai Version) ที่แปลและปรับปรุงโดย โสฬพัทธ์ เหมรัญโรจน์ (Hemrungrojn, S., 2011) ประกอบด้วยข้อคำถามสำหรับการประเมินหน้าที่ด้านต่าง ๆ ของสมอง ได้แก่ การรับรู้วัน เวลา สถานที่ บุคคล, การมีสมาธิ, ความจำระยะสั้น, ความสัมพันธ์ระหว่างทิศทางและสิ่งแวดล้อม, ภาษา และการบริหารจัดการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป และข้อมูลความเจ็บป่วย ประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคลของพระสงฆ์ ได้แก่ อายุ จำนวนพรรษา ระดับการศึกษาแผนกสามัญศึกษา ระดับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี แหล่งบริการด้านสุขภาพ แหล่งข้อมูลด้านสุขภาพ และทักษะพื้นฐานส่วนบุคคล และข้อมูลด้านความเจ็บป่วยของพระสงฆ์ ได้แก่ โรคประจำตัว

2.2 แบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพ เป็นแบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพ ฉบับภาษาไทยของวันทนา มณีศรีวงศ์กูล (2555) ที่แปลมาจากแบบประเมินต้นฉบับของอิชิคาวะ และคณะ (Ishikawa, H., Takeuchi, T. & Yano, E., et al., 2008) โดยทำการปรับสรรพนามในแต่ละข้อคำถามให้เหมาะสมกับพระสงฆ์ ร่วมกับการเปลี่ยนชื่อโรคเป็นภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 14 ข้อ คำตอบมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า สามารถแปลผลคะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพ ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำ ปานกลาง สูง

2.3 แบบประเมินการจัดการตนเอง เป็นแบบประเมินสำหรับการประเมินการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ที่ผู้วิจัยปรับปรุงจากแบบประเมินความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมสุขภาวะและป้องกันกลุ่มอาการอ้วนลงพุงในพระสงฆ์ (เกียรติศักดิ์ สุขเหลืองและคณะ, 2561) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามแนวคิดการจัดการตนเองของลอริก และฮอลแมน (Lorig, K. R. & Holman, H. R., 2003) ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 46 ข้อ คำตอบมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า สามารถแปลผลคะแนนการจัดการตนเอง ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำ ปานกลาง สูง

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือ (Content Validity)

1. แบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม เนื่องจากเป็นแบบประเมินฉบับภาษาไทย และผู้วิจัยไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาของข้อคำถาม จึงไม่ได้ทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาซ้ำ

2. แบบประเมินการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ผู้วิจัยนำไปตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหากับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านเมแทบอลิกซินโดรม 1 ท่าน พยาบาลผู้ปฏิบัติการพยาบาลพระสงฆ์อาพาธ 1 ท่าน อาจารย์พยาบาลผู้เชี่ยวชาญด้านความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเอง 2 ท่าน และพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญในการส่งเสริมสุขภาวะ 2 รูป โดยคำนวณค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index; CVI) ได้เท่ากับ 0.99

การตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) แบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม และแบบประเมินการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม ผู้วิจัยทำการหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำไปทดลองใช้กับพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม และมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 รูป และนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคแอลฟา (Cronbach’s Coefficient Alpha) ได้ความเชื่อมั่นของแบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม เท่ากับ 0.81 และ 0.73 ตามลำดับ

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง โดยผ่านการรับรองโครงการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เอกสารเลขที่ 093/2020 เลขที่โครงการ 2563-102 รหัสโครงการ 2563-EXP078 และจัดทำเอกสารคำชี้แจงข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง โดยมีเนื้อหาแนะนำโครงการวิจัยและวัตถุประสงค์ จำนวนและคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง สิ่งที่กลุ่มตัวอย่างต้องปฏิบัติหรือได้รับ

การปฏิบัติ ระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการวิจัย สิทธิ ความเสี่ยงหรือความไม่สะดวกสบาย ประโยชน์ที่กลุ่มตัวอย่างจะได้รับ การปฏิเสธหรือยกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัย การปกป้องรักษาข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง ค่าใช้จ่ายหรือค่าตอบแทน และการติดต่อผู้วิจัย เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินดีเข้าร่วมการวิจัยจะได้รับเอกสารแสดงความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย และสามารถขอยุติการให้ข้อมูลได้ทุกเวลาหากต้องการ โดยไม่ต้องอธิบายเหตุผล และไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับในการรักษา ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะนำเสนอในภาพรวมเท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลความเจ็บป่วย คะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม และคะแนนการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม เนื่องจากข้อมูลมีการแจกแจงแบบไม่เป็นโค้งปกติ จึงวิเคราะห์หาความสัมพันธ์โดยใช้สถิติสหสัมพันธ์ สเปียร์แมน (Spearman’s Rank Correlation)

สรุปผลการวิจัย

1. ความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม พบว่า

ข้อมูลส่วนบุคคล พระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม จำนวน 110 ราย มีอายุในช่วงระหว่าง 26-82 ปี อายุเฉลี่ย 56.95 ปี (SD = 11.07) มีจำนวนพรรษาเฉลี่ย 22.97 พรรษา (SD = 14.36) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.00) จบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ ร้อยละ 70.90 สำเร็จการศึกษาในระดับนักธรรมเอก ร้อยละ 22.70 ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ร้อยละ 38.20 เข้ารับการรักษาโรคประจำตัว และการเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่โรงพยาบาลสงฆ์เป็นหลัก รองลงมาร้อยละ 27.30 และ 17.30 เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลประจำจังหวัด และโรงพยาบาลเอกชน ตามลำดับ นอกจากนี้สามลำดับแรกของแหล่งข้อมูลด้านสุขภาพที่พระสงฆ์เลือกใช้เกี่ยวกับการรักษาโรคประจำตัว และการเจ็บป่วยต่าง ๆ ได้แก่ บุคลากรด้านสุขภาพ สื่อออนไลน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ โดยคิดเป็นร้อยละ 92.70 47.30 และ 42.70 ตามลำดับ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทักษะพื้นฐานส่วนบุคคลด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ทำได้ดีขึ้นไป โดยทักษะพื้นฐานส่วนบุคคลสามลำดับแรกที่กลุ่มตัวอย่างสามารถทำได้ดีมาก ได้แก่ ด้านการไปไหนมาไหนด้วยตนเอง ด้านการทำกิจวัตรประจำวัน และด้านการได้ยินเสียงชัดเจน ร้อยละ 49.10 44.60 และ 35.50 ตามลำดับ

ข้อมูลความเจ็บป่วย กลุ่มตัวอย่างทุกรายใช้ยาควบคุมระดับไขมัน ร่วมกับมีระดับไขมันไตรกลีเซอไรด์ ≥ 150 มก./ดล. และมีระดับไขมันเอชดีแอลโคเลสเตอรอล ≤ 40 มก./ดล. โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 91.80 มีระดับน้ำตาลในเลือดขณะอดอาหาร ≥ 100 มก./ดล. หรือใช้ยาควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด รองลงมาร้อยละ 90.00 ที่มีระดับความดันโลหิตซิสโตลิก ≥ 130 มม.ปรอท หรือมีระดับความดันโลหิตไดแอสโตลิก ≥ 85 มม.ปรอท หรือใช้ยาควบคุมความดันโลหิต และร้อยละ 68.40 ที่มีเส้นรอบเอวมากกว่าหรือเท่ากับ 90 ซม. นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทุกรายมีโรคประจำตัว โดยโรคประจำตัวสามลำดับแรกที่พบมากที่สุดได้แก่ ภาวะไขมันในเลือดผิดปกติ ซึ่งพบในกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมทุกรูป รองลงมา ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง และโรคเบาหวาน โดยพบได้ร้อยละ 87.30 และร้อยละ 81.80 ตามลำดับ และส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคต่อมลูกหมากโต โรคเก๊าท์ โรคหลอดเลือดสมอง และโรคไตเรื้อรัง

2. ข้อมูลความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 70.90 มีความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับสูง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 45.22 คะแนน (มัธยฐาน 44.50 คะแนน) และเมื่อพิจารณาการจัดการตนเอง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.10 มีการจัดการตนเองระดับสูง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 149.44 คะแนน (มัธยฐาน 153.00 คะแนน) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเอง (n = 110)

ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเอง	ระดับต่ำ จำนวน (ร้อยละ)	ระดับปานกลาง จำนวน (ร้อยละ)	ระดับสูง จำนวน (ร้อยละ)
ความรอบรู้ด้านสุขภาพ ($\bar{X}$ = 45.22, SD = 6.85, Mdn = 44.50)	1 (0.90)	31 (28.20)	78 (70.90)
การจัดการตนเอง ($\bar{X}$ = 149.44, SD = 15.29, Mdn = 152.00)	0 (0.00)	23 (20.90)	87 (79.10)

หมายเหตุ $\bar{X}$ = ค่าเฉลี่ย SD = ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Mdn = มัธยฐาน

3. ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเอง พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการตนเองในระดับปานกลาง (r_s =.67) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สเปียร์แมนระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเอง (n=110)

	การจัดการตนเอง	**ระดับความสัมพันธ์**
ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	.67**	ปานกลาง

หมายเหตุ **$p <$.01

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนาครั้งนี้ สามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. ความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมอยู่ในระดับสูง ซึ่งอาจสัมพันธ์กับการที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทักษะพื้นฐานอยู่ในระดับดีถึงดีมาก ซึ่งทักษะพื้นฐานมีความความจำเป็นต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสร้างความเข้าใจถึงเนื้อหาด้านสุขภาพ เลือกใช้ข้อมูล สื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลด้านสุขภาพ และนำไปสู่การพิจารณา วิเคราะห์ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของข้อมูลสุขภาพที่ได้รับ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับตนเอง (Nutbeam, D., 2000) โดยความรอบรู้ด้านสุขภาพในพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกอยู่ในระดับสูงแตกต่างจากการศึกษาที่ผ่านมาในพระสงฆ์ที่มีผ่านมา ทั้งนี้อาจเนื่องจากความแตกต่างของอายุ โดยในการศึกษานี้กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์มีอายุเฉลี่ย 56.95 ปี ในขณะที่การศึกษาที่พบว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์อยู่ในระดับต่ำถึงปานกลางเป็นการศึกษาในพระสงฆ์ที่อยู่ในวัยสูงอายุ และมีค่าเฉลี่ยของอายุตั้งแต่ 66 ปีขึ้นไป (กรศศิ ชัยเดช, 2563; ลือรัตน์ อนุรัตน์พานิช, ปริญดา พีรธรรมานนท์ และคณะ, 2561; สุทธินันท์ คอดริงตัน และคณะ, 2564) โดยอายุมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ (ลือรัตน์ อนุรัตน์พานิช และคณะ, 2561; Emiral, G. O., et al., 2021) ทั้งนี้อาจเนื่องจากในวัยผู้สูงอายุมีความเสื่อมถอยของร่างกาย อาจทำให้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึง รับรู้ เข้าใจ วิเคราะห์ข้อมูล ด้านสุขภาพได้ นอกจากนี้ ในการศึกษาครั้งนี้พระสงฆ์ส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ และมากกว่าร้อยละ 35 จบการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป ในขณะที่การศึกษาที่ผ่านมาพระสงฆ์มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี (กรศศิ ชัยเดช, 2563; ลือรัตน์ อนุรัตน์พานิช และคณะ, 2561; สุทธินันท์ คอดริงตัน และคณะ, 2564) โดยระดับการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ (ลือรัตน์ อนุรัตน์พานิช และคณะ, 2561; Gomes, M. B., et.al, 2020) ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้ความสามารถในเข้าถึง อ่าน วิเคราะห์และประยุกต์ใช้ข้อมูลสุขภาพได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นแล้วร้อยละ 70.90 จบนักธรรมชั้นเอก โดยการศึกษาทางธรรมในระดับที่สูงอาจส่งผลให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในแก่นของพระพุทธศาสนา

สามารถประยุกต์ข้อมูลสุขภาพเข้ากับการดูแลสุขภาพให้สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย (พีระพล หมีเอี่ยม และธนัช กนกเทศ, 2563)

การที่ความรอบรู้ด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับสูง อาจอภิปรายเพิ่มเติมได้จากพระสงฆ์ทุกรายมีโรคประจำตัว มีความจำเป็นต้องไปตรวจตามนัด เพื่อติดตามอาการผิดปกติหรืออาการเปลี่ยนแปลง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 72.70 ปฏิบัติตามคำแนะนำของบุคลากรด้านสุขภาพเป็นประจำ และแหล่งข้อมูลด้านสุขภาพที่กลุ่มตัวอย่างได้แสวงหาเพิ่มเติมส่วนใหญ่ได้จากบุคลากรด้านสุขภาพ นอกจากนี้การรับบริการที่โรงพยาบาลสงฆ์ และโรงพยาบาลประจำจังหวัดมีความพร้อมทั้งด้านทรัพยากร และบุคคลากรด้านสุขภาพที่มีความรู้ และทักษะในการดูแลพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพสูง นอกจากนั้นแล้วอาจเป็นผลจากการจัดทำธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560 ที่ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อจะได้นำไปใช้ในการดูแลตนเอง และมีความพร้อมต่อการทำหน้าที่ในฐานะผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระราชวรมุนี และคณะ, 2560) ร่วมกับการที่กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้ร่วมส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด: อสว.) เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง (สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2561) ส่งผลให้ความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างสูงกว่าการศึกษาที่ผ่านมา

2. การจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมอยู่ในระดับสูง อาจเป็นผลจากการเรียนรู้และผ่านการฝึกทักษะที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติพฤติกรรมในการจัดการและควบคุมหรือลดผลกระทบของโรคหรือภาวะที่เป็นอยู่ได้ ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างทุกรายมีโรคประจำตัวเป็นโรคร่วม มีความจำเป็นต้องมาตรวจตามนัดเพื่อติดตามอาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเข้ารับการรักษาของพระสงฆ์ในปัจจุบัน สามารถทำได้สะดวกและรวดเร็ว และภายในโรงพยาบาลมีพื้นที่หรือตึกที่ให้การรักษาเฉพาะพระสงฆ์ได้โดยตรง มีการสื่อสารระหว่างพระสงฆ์และบุคลากรด้านสุขภาพ จึงทำให้ได้รับคำแนะนำที่เหมาะสมกับวัตรปฏิบัติของสงฆ์ (คณิศฉัตร์ วุฒิศักดิ์สกุล, 2561) ทั้งในด้านของการบริโภคอาหาร การมีกิจกรรมทางกาย และการใช้ยา ดังผลการศึกษาของพรรณิภา บุญเทียร และคณะ (2560) พบว่า การสื่อสารระหว่างผู้ป่วยกับบุคลากรด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการจัดการภาวะอ้วนลงพุงด้วยตนเอง ดังนั้น หากมีการสื่อสารระหว่างพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมกับบุคลากรด้านสุขภาพ อาจทำให้พระสงฆ์มีพฤติกรรมการจัดการตนเองเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การที่กลุ่มตัวอย่างมีการจัดการตนเองในระดับสูง อาจมีความเกี่ยวข้องกับช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง ดังผลการศึกษาของคณิศฉัตร์ วุฒิศักดิ์สกุล (2561) ที่พบว่าอายุมีความ

สัมพันธ์กับพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ ซึ่งในพระสงฆ์ที่อายุน้อยจะมีการเข้าถึงข้อมูลการดูแลด้านสุขภาพได้หลากหลายกว่าพระสงฆ์ที่อายุมากขึ้น ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการศึกษาของกรศศิ ชัยเดช (2563) และสุทธินันท์ คอดริงตัน และคณะ (2564) ที่พบว่าพระสงฆ์สูงอายุมีการจัดการตนเองในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม การที่พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างมีการจัดการตนเองอยู่ในระดับสูง มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้เหมาะสมกับภาวะเมแทบอลิกซินโดรมน อาจเป็นผลลัพธ์จากการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาวะพระสงฆ์เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะหลักสูตรการอบรมพระคิลานุปัฏฐาก ที่มีเป้าหมายเพื่อให้พระสงฆ์สามารถดูแลพระสงฆ์อาพาธด้วยกันเองได้ สามารถปรับตัวให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย ให้ความร่วมมือตามแผนการรักษาได้อย่างถูกต้อง และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย (พระอธิการเฉลิม กนฺตสาโร และศิริโรจน์ นามเสนา, 2565) ส่งผลให้พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างสามารถนำความรู้ และทักษะด้านสุขภาพ ที่ได้รับมาประยุกต์ และปรับใช้กับตนเอง ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการจัดการตนเองด้านต่าง ๆ สามารถดูแลจัดการสุขภาพของตนเองได้มากขึ้น

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการตนเองในระดับปานกลาง (r_s = .67) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ตารางที่ 2) โดยพระสงฆ์ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพเพียงพอจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการจัดการตนเองที่ดีตามมา ซึ่งสามารถอภิปรายได้จากพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมทุกรายมีโรคประจำตัวเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดูแลและจัดการภาวะสุขภาพของตนเองตามแผนการรักษาอย่างต่อเนื่อง โดยการใช้ทักษะในชีวิตประจำวันได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจถึงเนื้อหาด้านสุขภาพ เช่น การอ่านฉลากยา การอ่านและเขียนข้อมูลสุขภาพของตนเอง รวมไปถึงการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับอย่างมีวิจารณญาณ สามารถสื่อสาร หรือจำแนกข้อมูลด้านสุขภาพเพื่อการตัดสินใจ และเลือกนำไปประยุกต์ปฏิบัติพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การแสวงหาความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับแผนการรักษา กับพระสงฆ์รูปอื่นที่มีข้อจำกัดทางธรรมวินัยเช่นเดียวกัน รวมถึงการวางแผนการรักษาร่วมกับกับบุคลากรด้านสุขภาพ ส่งผลให้พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการจัดการตนเองได้อย่างเหมาะสมภายหลังมีการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองในผู้สูงอายุที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม (รำไพพรรณ หน้อยบุญตัน, ศิริรัตน์ ปานอุทัย และณัฐยาน์ สุวรรณคฤหาสน์, 2565) โดยพบความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการตนเองในระดับปานกลาง (r = .66) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งผู้สูงอายุที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมมี

ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพสูง จะมีความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน และเข้าถึงข้อมูลและการบริการสุขภาพได้ สามารถปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของบุคลากรทางการแพทย์และให้ความร่วมมือในการรักษา สามารถสืบค้นข้อมูล เลือกใช้ได้เหมาะสมกับภาวะสุขภาพของตนเองได้ เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตอย่างเป็นกระบวนการ และจัดการตนเองได้ เช่นเดียวกับการศึกษาในพระสงฆ์สูงอายุที่มีโรคประจำตัว ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความผิดปกติของภาวะเมแทบอลิกซินโดรม โดยความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการจัดการตนเอง (r_s =.55) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (สุทธินันท์ คอดริงตัน และคณะ, 2564) และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาในพระสงฆ์สูงอายุโรคเบาหวานซึ่งพบความรอบรู้ด้านสุขภาพกับการจัดการตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง (r =.48) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (กรศศิ ชัยเดช, 2563)

จะเห็นได้ว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์กับการจัดการตนเองในพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมเป็นอย่างมาก ซึ่งระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มากขึ้น จะส่งผลให้เกิดความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพได้อย่างเหมาะสมกับภาวะเมแทบอลิกซินโดรมได้ (Yokokawa, H., et al., 2016; Froze, S. & Arif, M. T., 2019) รวมถึงมีความสามารถรับรู้ถึงบทบาทของตนเองในการรักษา การจัดการตนเองทั่วไป และการมีความสามารถในการวางแผนการรักษาร่วมกับบุคลากรด้านสุขภาพ (Heijmans, M., et al., 2015)

การที่ความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการตนเองในระดับปานกลางนั้น อาจเป็นผลจากกการมีความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับสูง ทำให้มีระดับการจัดการตนเองสูง แต่อาจมีความเกี่ยวข้องกับบริบทของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมณเพศ และมีพระธรรมวินัยเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านการบริโภคอาหารและการมีกิจกรรมทางกาย จึงอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดูแลสุขภาพได้ หรืออาจเป็นผลจากอายุของกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ขึ้นไป ถึงร้อยละ 41.80 จึงอาจพร่องทักษะในการในการดูแลตนเองได้ รวมถึงแหล่งข้อมูลสุขภาพของการศึกษาครั้งนี้ที่อาจยังไม่เพียงพอต่อการค้นหาข้อมูลด้านสุขภาพในการดูแลตนเอง โดยพบกลุ่มตัวอย่างมีการค้นหาข้อมูลจากสื่อออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 47.30 42.70 และ 28.20 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้อาจไม่สามารถอภิปรายถึงปัจจัยอื่น ๆ ทั้งหมดที่อาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองของพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม เนื่องด้วยขอบเขตของการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่

พระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลตนเองให้เหมาะสมกับโรคและภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อชะลอการดำเนินของโรคหรือป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นรุนแรงและคุกคามต่อชีวิตได้ ผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่าพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมมีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานสนับสนุนด้านสุขภาวะพระสงฆ์ ผ่านการส่งเสริมและป้องกันโรคโดยระบบการดูแลสุขภาพที่สื่อสารทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับโรคหรือภาวะที่เป็นอยู่ ร่วมกับการนำทักษะพื้นฐานส่วนบุคคล และการใช้ความรู้และการติดต่อสื่อสาร เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ก่อให้เกิดการพิจารณาและนำมาปรับใช้กับตนเอง เกิดความชำนาญเป็นประสบการณ์ สามารถตัดสินใจด้านสุขภาพของตนเองได้ และผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองในครั้งนี้ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการตนเองในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอ จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและจัดการตนเองได้อย่างดี ดังนั้น จึงควรส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์อย่างต่อเนื่องร่วมกับการเผยแพร่ผลลัพธ์ของการมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อให้เกิดความตระหนักที่จะจัดการดูแลสุขภาพของตนเอง และบุคคลรอบข้างได้ในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานสาธารณสุข และคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมความรู้แก่พระสงฆ์เกี่ยวกับการเลือกบริโภคอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ รวมถึงมีการส่งเสริมความรู้แก่ประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับการถวายอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของพระสงฆ์ หรือการเผยแพร่สื่อที่มีความเกี่ยวข้องให้หลากหลายช่องทาง รวมถึงการสนับสนุนให้มีอุปกรณ์ หรือพื้นที่ในการมีกิจกรรมทางกายของพระสงฆ์ที่สามารถปฏิบัติได้โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

2. หน่วยงานสาธารณสุข และคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ควรติดตามการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาวะพระสงฆ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถคงไว้ซึ่งการมีสุขภาวะที่ดีตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ อาจมีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตที่ต่างจากบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะการบริโภคอาหารและการออกกำลังกาย จึงอาจต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อระดับความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเอง

2. ผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการอนุมานจากการวิเคราะห์เชิงสถิติ จึงอาจยังไม่สามารถสรุปถึงพระสงฆ์ที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรมในภาพรวมได้ทั้งหมด ควรต้องมีการศึกษาซ้ำในกลุ่มประชากรเดียวกัน ซึ่งอาจได้ผลการวิจัยที่ต่างกัน

3. ผลการวิจัยครั้งนี้ อาจนำไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุน เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญต่อการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรศศิ ชัยเดช. (2563). *ความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองในพระสงฆ์สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2*. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติผู้สูงอายุ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เกียรติศักดิ์ สุขเหลืองและคณะ. (2561). *การพัฒนาต้นแบบวิทยากรพระธรรมทูตสุขภาวะเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะและป้องกันกลุ่มอาการอ้วนลงพุงในพระสงฆ์จังหวัดน่าน.* (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณิศฉัตร์ วุฒิศักดิ์สกุล. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยฯ สาขาภาคเหนือ*, *24*(1), 71-83.

จงจิตร อังคทะวานิช และคณะ. (2557). *รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษาวิถีชีวิต ลักษณะอาหาร ภาวะโภชนาการของพระสงฆ์ สามเณร และฆราวาส: ในบริบท 4 ภูมิภาคประเทศไทย.* กรุงเทพฯ : ช่อระกาการพิมพ์.

จงจิตร อังคทะวานิช และคณะ. (2559). *สถานการณ์ปัญหาโภชนาการในพระสงฆ์จากโครงการ “สงฆ์ไทยไกลโรค”.* กรุงเทพฯ : ปัญญมิตร การพิมพ์.

ชัดศุภา ศิริรัชฎะ. (2564). ความชุกของภาวะอ้วนลงพุงในพระสงฆ์ที่มารับบริการใน โรงพยาบาลสงฆ์ กรุงเทพมหานคร. *เวรสารแพทย์ทหารบก, 74*(2), 113-120.

พชฎ นรสิงห์, กฤติณัฏฐ์ นวพงษ์ปวีณ และปัณณวิชญ์ ปิยะอร่ามวงศ์. (2561). ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดภาวะ Metabolic Syndrome ของพระสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารการแพทย์ และวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 25*(2), 21-29.

พรรณิภา บุญเทียรและคณะ. (2560). ผลของโปรแกรมสนับสนุนการจัดการตนเองต่อดัชนีมวลกาย พฤติกรรมการควบคุมภาวะเมตาบอลิกซินโดรม และความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหัวใจและหลอดเลือดของบุคลากรตำรวจ. *วารสารพยาบาลทหารบก*, *18*(ฉบับพิเศษ), 346-356.

พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ). (2551). *การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมุนี และคณะ. (2560). *ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560.* กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์ จำกัด.

พระอธิการเฉลิม กนฺตสาโร และศิริโรจน์ นามเสนา. (2565). พระคิลานุปัฏฐาก : บทบาทการดูแลสุขภาวะพระสงฆ์. *วารสารวิจยวิชาการ, 5*(2), 275-284.

พีระพล หมีเอี่ยม และธนัช กนกเทศ. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ในเขตอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 9*(3), 1-12.

เพชรัตน์ อ้นโตและคณะ. (2562). พฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการฉันภัตตาหารกับการปฏิบัติกิจวัตรตามวิถีชีวิตของพระสงฆ์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 7*(2), 348-363.

รำไพพรรณ หน้อยบุญตัน, ศิริรัตน์ ปานอุทัยและณัฐยาน์ สุวรรณคฤหาสน์. (2565). ความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองในผู้สูงอายุที่มีภาวะเมแทบอลิกซินโดรม. *พยาบาลสารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 49*(1), 213-224.

ลือรัตน์ อนุรัตน์พานิช และคณะ. (2561). ความแตกฉานทางสุขภาพของพระภิกษุสูงอายุในโรงพยาบาลสงฆ์. *Veridian E-journal Silpakorn University, 11*(1), 2643-2656.

วันทนา มณีศรีวงศ์กุล. (2555). *การประเมินความต้องการการดูแลของผู้ติดเชื้อเอชไอวีที่ได้รับการรักษาด้วยยาต้านไวรัส.* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.

วิชัย เอกพลากร. (2564). *รายงานการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2562-2563*. นนทบุรี : อักษรกราฟฟิคแอนด์ดีไซน์.

สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2561). *คู่มือแนวทางการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สุทธินันท์ คอดริงตัน และคณะ. (2564). ความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองในพระสงฆ์สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง. *พยาบาลสาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, *48*(4), 268-280.

แสงเดือน กิ่งแก้วและนุสรา ประเสริฐศรี. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุที่เป็นโรคเรื้อรังหลายโรค. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข, 25*(3), 43-54.

อัจฉริยา พงษ์นุ่มกุล และคณะ. (2554). พฤติกรรมการบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร. *วารสารพยาบาลศาสตร์, 29*(2), 37-45.

Alberti, K. G., et al. (2009). Harmonizing the Metabolic Syndrome: a joint interim statement of the international diabetes federation task force on epidemiology and prevention; national heart, lung, and blood institute; American heart association; world heart federation; international atherosclerosis society; and international association for the study of obesity. *Circulation*, *120*(16), 1640-1645.

Bong, J., et al. (2019). Vegetarianism as a protective factor for asymptomatic colonic diverticulosis in Asians: a retrospective cross-sectional and case-control study. *Intestinal Research, 18*(1), 121-129.

Emiral, G. O., et al. (2021). Assessment of knowledge of Metabolic Syndrome and Health Literacy level among adults in Western Turkey. *Nigerian Journal of Clinical Practice, 24*(1), 28.

Froze, S. & Arif, M. T. (2019). Determinants of Health Literacy and healthy lifestyle against Metabolic Syndrome among major ethnic groups of Sarawak, Malaysia: a multi-group path Analysis. *The Open Public Health Journal, 12*(1), 172-183.

Gomes, M. B., et al. (2020). Health Literacy and glycemic control in patients with diabetes: a tertiary care center study in Brazil. *Diabetology & Metabolic Syndrome, 12*(1), 1-8.

Heijmans, M., et al. (2015). Functional, communicative, and critical Health Literacy of chronic disease patients and their importance for self-Management. *Patient Education and Counseling*, *98*(1), 41-48.

Hemrungrojn, S. (2011). *Montreal cognitive assessment (MOCA) Thai version*. Retrieved from https://www.mocatest.org.

Ishikawa, H., et al. (2008). Measuring functional, communicative, and critical Health Literacy among diabetic patients. *Diabetes care*, *31*(5), 874-879.

Jeamjitvibool, T., et al. (2019). *Non-Communicable Disease in Buddhist Monks: An Integrative Review*. Paper session presented at Sigma's 30th International Nursing Research Congress, Calgary, Alberta, Canada.

Lorig, K. R. & Holman, H. R. (2003). Self-Management education, history, definition, outcomes, and mechanism. *Annals of Behavioral Medicine, 26*(1), 1-7.

Meigs, J. B. (2020). *Metabolic Syndrome (insulin resistance Syndrome or Syndrome X).* Retrieved from https://www.uptodate.com/contents/Metabolic-Syn drome-insulin-resistance-Syn drome-or-Syndrome-x#H3.

Nutbeam, D. (2000). Health Literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International*, *15*(3), 259-267.

Polit, D. F. & Beck, C. T. (2008). *Nursing research: Generating and assessing evidence for nursing practice.* (8th ed.). Philadelphia : Wolters Kluwer Health/Lippin cott Williams & Wilkins.

Yokokawa, H., et al. (2016). Association between Health Literacy and Metabolic Syndrome or healthy lifestyle characteristics among community-dwelling Japanese people. *Diabetology & Metabolic Syndrome*, *8*(1), 30.

วิจัยวิชาการ
The Journal of Research & Academics

แอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์

3D Animation to apply the Manorah Robes Patterns into Online Pre-order Products of the Community Enterprise Group at Baan Manorah Cultural Learning Center

หทัยรัตน์ บุญเนตร[1] กฤดิกร แก้ววงศ์ศรี[2] กิตติศักดิ์ ทวีสินโสภา[3] ธนวุฒิ วุ่นพันธ์[4]
อาทิตยา พานิชกรณ์[5] และทวิชากร เวียนวัตร[6]
Hatairat Boonnat, Kriddikorn Keawwongsri, Kittisak Thaweesinsopha,
Tanawut Woonpan, Atithtaya Panithchakon and Tawichakorn Weanwet

Received: January 31 2023
Revised: March 17, 2023
Accepted: April 13, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบและกระบวนการแอนิเมชัน 3 มิติที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ 2) นำแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ดำเนินการในสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ และ 3) ประเมินคุณภาพของแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ดำเนินการในสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มเป้าหมายจำนวน 100 คน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยแอนิเมชัน 3 มิติ และแบบสอบถามของกลุ่มเป้าหมาย สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) สามารถพัฒนารูปแบบและกระบวนการแอนิเมชัน 3 มิติที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ได้ 2) สามารถนำแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์

[1-6] มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง; Rajamangala University of Technology Srivijaya, Trang Campus
Corresponding author, e-mail: Hathairat.b@rmutsv.ac.th, Tel. 088-7869665

ดำเนินการในสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ได้ 3) สามารถประเมินคุณภาพของแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ดำเนินการในสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือสินค้าใหม่ที่สามารถเพิ่มช่องทางการหารายได้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้

คำสำคัญ: แอนิเมชัน 3 มิติ, ประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์, สินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์, กลุ่มวิสาหกิจชุมชน, แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

Abstract

The purposes of this research article were 1) to develop a 3D animation model and process with Manorah garment pattern; 2) to apply 3D animation with Manorah garment pattern to perform in online pre-order products; and 3) to evaluate the quality of the 3D animation with Manorah garment pattern to perform in online pre-order products. The target groups used in the study were 100 target groups and 5 experts. Tools used in the study consisted of 3D animation and a questionnaire of the target group. The statistics used in the research were mean, standard deviation. The research results showed that 1) ability to develop 3D animation pattern and process with the Manorah garment pattern; 2) ability to bring 3D animation with Manorah garment pattern to perform in online pre-order products; 3) ability to assess the quality of 3D animations with the Manorah garment pattern to perform in online pre-ordered products for Ban Manorah cultural learning source community enterprise group *resulting* in new products or products that can increase income channels for this community enterprise group.

Keywords: 3D Animation, Application of Manorah Garment Pattern, Online Pre-Order Products, Community Enterprise Group, Cultural Learning Source

บทนำ

ในปี 2019 มีโรคระบาดที่เกิดขึ้นทั่วโลก คือ โรค COVID-19 เป็นโรคระบาดที่ทำให้ผู้คนทั่วโลกต้องปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตเป็นแบบปกติใหม่ (New Normal) ทั้งในด้านการสื่อสาร

การศึกษา การทำงาน และการทำธุรกิจ ผู้คนต้องเผชิญหน้ากับความยากลำบากในการใช้ชีวิตทุกด้าน ดังนั้นเทคโนโลยีควบคู่กับอินเทอร์เน็ตจะเข้ามามีบทบาทกับการใช้ชีวิตมากขึ้น ที่จากเดิมมีมากอยู่แล้ว แต่ในสังคมยุค New Normal สิ่งเหล่านี้จะเข้าไปอยู่ในแทบทุกจังหวะชีวิต (กรมสุขภาพจิต, 2565) ความต้องการของการใช้เทคโนโลยีจึงมีมาก การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ และปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตในช่วงการระบาดของ โรค COVID-19 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมระยะไกลต่าง ๆ เช่น การประชุม การซื้อสินค้าออนไลน์

วิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อปี 2561 เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับมโนราห์ ได้มีการฝึกท่ารำมโนราห์ให้กับเด็กในชุมชนหรือผู้ที่สนใจ โดยมีการจัดกิจกรรมการแสดงมโนราห์และการขายสินค้าประเภทลูกปัด เช่น เครื่องทรงมโนราห์ สร้อยคอ พวงกุญแจ เป็นต้น (ราตรี หัสชัย, 2565) วิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากโรคระบาด COVID-19 ทางกลุ่มไม่สามารถหารายได้เนื่องจากต้องปิดโรงมโนราห์ ทางสมาชิกของกลุ่มจึงขาดรายได้ไป

ดังนั้นจึงมีการส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับมโนราห์และสนับสนุนให้ทางกลุ่มมีรายได้ในช่วงที่ไม่สามารถเปิดการแสดงได้ โดยใช้แนวคิดที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตเป็นแบบปกติใหม่ (New Normal) ในช่วงที่อยู่ภายใต้สถานการณ์โควิด 19 ทำให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านมโนราห์ต้องหยุดทำการแสดง จึงขาดรายได้ ดังนั้นการจะทำให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านมโนราห์มีรายได้ภายใต้วิถีแบบปกติใหม่ จำเป็นต้องประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย ในการผลิตแอนิเมชัน 3 มิติ ให้ความรู้เกี่ยวเครื่องทรงมโนราห์พร้อมกับการจำลองสินค้าตัวอย่าง เพื่อให้ตรงกับแนวคิดที่ทางกลุ่มต้องการ โดยให้ทางกลุ่มร่วมเสนอแนวคิดในการออกแบบและประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ในรูปแบบแอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อเป็นตัวอย่างของสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จากนั้นจะมีการเผยแพร่สู่แพลตฟอร์มบนสังคมออนไลน์ เพื่อผู้ที่สนใจเข้ามารับชม และสามารถสั่งซื้อสินค้าพรีออเดอร์ โดยผู้บริโภคที่สนใจสสามารถสั่งซื้อและสั่งจองสินค้าได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์
2. เพื่อนำแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ดำเนินการในสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์

3. เพื่อประเมินคุณภาพของแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ดำเนินการในสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้ซึ่งประกอบด้วย

1. การกำหนดปัญหา โดยการค้นหาข้อมูลจากสถานการณ์จริงในปัจจุบัน คือ โรคระบาด COVID-19 ที่ทำให้เกิดปัญหาการขาดรายได้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ จากนั้นทำการศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงมโนราห์รวมถึงสินค้าและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ของทางกลุ่ม เช่น เครื่องทรงมโนราห์ สร้อยคอ พวงกุญแจ เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ปัญหา โดยนำปัญหามาวิเคราะห์ร่วมกับทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อวางแผนการแก้ไขและการทำงานร่วมกับชุมชน โดยเริ่มจากกระบวนการพัฒนาการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ใหม่ให้เป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้บริโภค โดยจะมีการสำรวจความต้องการ ตลอดจนพัฒนาให้เป็นสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ที่สามารถซื้อขายสั่งจองได้ตลอดเวลา

3. กระบวนการในการออกแบบ โดยศึกษาลวดลายดั่งเดิมของเครื่องทรงมโนราห์ เพื่อนำลวดลายที่ต้องการนำมาตัดทอนประยุกต์แบบให้เป็น 2 มิติ และทำการจำลองแบบด้วยโมเดล 3 มิติ โดยโปรแกรมออกแบบ 2 มิติ และ 3 มิติ ตามลำดับดังต่อไปนี้

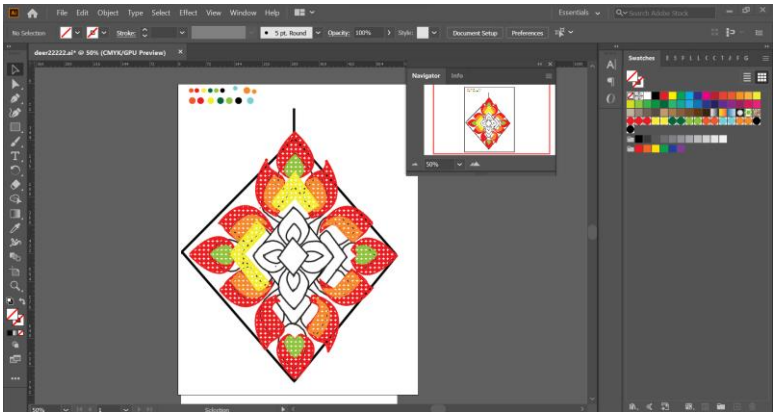

ภาพที่ 1 การนำจุดมาออกแบบลวดลายประยุกต์เครื่องทรงมโนราห์

จากภาพที่ 1 ใช้โปรแกรม 2 มิติ ในการออกแบบลวดลายประยุกต์เครื่องทรงมโนราห์ ซึ่งลวดลายเหล่านี้ถูกถอดแบบและประยุกต์มาจากลายดอกดวงซึ่งเป็นลวดลายบนเครื่องทรงมโนราห์หรือเครื่องลูกปัด

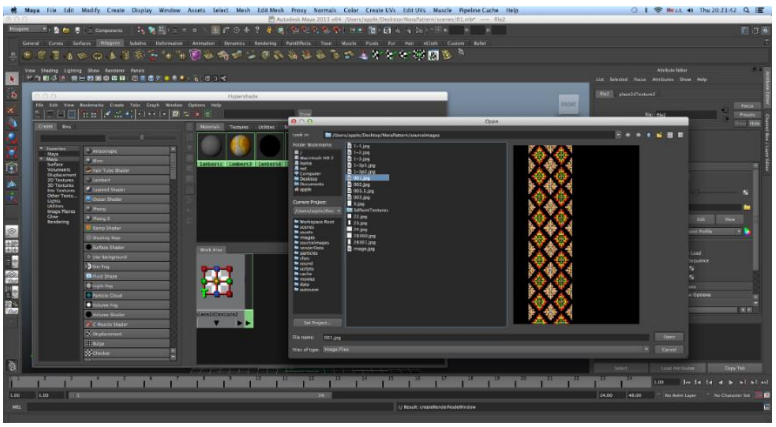

ภาพที่ 2 การนำลวดลายประยุกต์เครื่องทรงมโนราห์มาต่อลายและนำมาแมพลงบนวัตถุ

จากภาพที่ 2 เมื่อได้ลวดลายจากโปรแกรม 2 มิติ แล้วขั้นตอนต่อไปจะนำไฟล์ 2 มิติ มาใส่ในโฟลเดอร์ซอสอิมเมจ เพื่อแมพภาพลงบนวัตถุหรือโมเดลที่ถูกเตรียมไว้ในโปรแกรม 3 มิติ

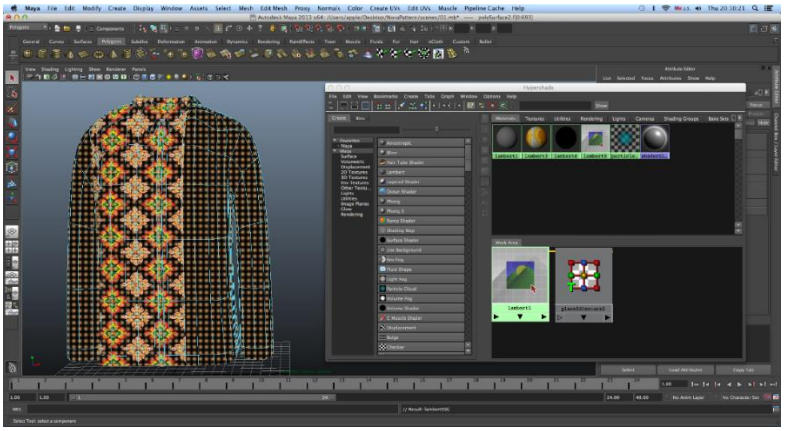

ภาพที่ 3 นำภาพ 2 มิติ แมพลงบนวัตถุหรือโมเดลเสื้อที่ได้เตรียมไว้ในโปรแกรม 3 มิติ

จากภาพที่ 3 นำภาพ 2 มิติ แมพลงบนวัตถุหรือโมเดลเสื้อที่ทำการเตรียมไว้ในโปรแกรม 3 มิติ และทำการจัด UV เพื่อให้ลวดลายอยู่ในตำแหน่งที่วางแบบไว้

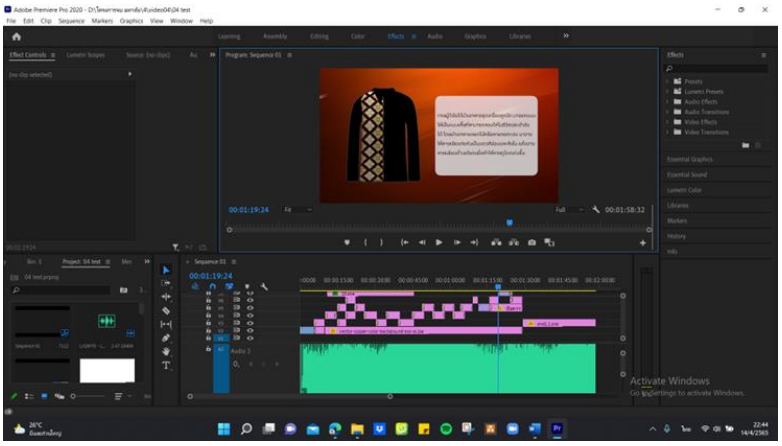

ภาพที่ 4 นำไฟล์ที่ได้จากโปรแกรม 3 มิติ มาคอมโพสิตในโปรแกรมตัดต่อ

จากภาพที่ 4 เมื่อทำการแมพภาพจัดแสงและแอนิเมทในโปรแกรม 3 มิติ ต่อมานำไฟล์ทั้งหมดมาคอมโพสิตในโปรแกรมตัดต่อ เพื่อตัดต่อประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมมโนราห์ พื้นหลัง และการพากย์เสียง เพิ่มซาวเอฟเฟค

4. การประเมินผลของแอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

4.1 แอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์

4.2 กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่สนใจแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ดำเนินการในสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ในจังหวัดตรัง จำนวน 100 คน โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจพร้อมเก็บรวบรวมข้อมูล

4.3 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ คือ อาจารย์ผู้สอนและผู้ปฏิบัติงานทางด้านมัลติมีเดีย จำนวน 5 คน โดยใช้แบบประเมินคุณภาพของแอนิเมชัน 3 มิติ พร้อมเก็บรวบรวมข้อมูล

5. การวิเคราะห์ผล โดยการสร้างแบบวัดโดยวิธีของ Likert หรือที่เรียกว่า Likert Scale นิยมใช้วัดเกี่ยวกับหัวข้อต่อไปนี้ คือ เจตคติ ความคิดเห็น วัดความต้องการ วัดแรงจูงใจ ตัดสินใจว่าจะใช้มาตราวัด (Scale) เท่าใด เช่น ใช้มาตราวัด 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด หรือใช้มาตราวัด 3 ระดับ คือ มากที่สุด ปานกลาง น้อยที่สุด โดยส่งแบบสอบถามให้กับกลุ่มเป้าหมาย และวิเคราะห์ผลจากแบบประเมินความพึงพอใจ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert scale) ซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อรายงานผลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

การวิเคราะห์ผลแบบ ประเมินความพึงพอใจ วิธีการวิเคราะห์ผลโดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ยแบบแจกแจงความถี่ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มตัวอย่างตามหลัก สถิติ โดยสูตรที่ใช้ในการคำนวณ ดังนี้

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{N}$$

เมื่อ $\bar{x}$ = ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ = ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการวิเคราะห์ผลโดยการคำนวณหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มตัวอย่างตามหลักสถิติ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538)

$$S.D. = \sqrt{\frac{N\sum x^2-(\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. = ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum x$ = ผลรวมของคะแนนในกลุ่ม

$\sum x^2$ = ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

N = จำนวนนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะแบบสอบถามเป็นชนิดมาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale) ซึ่งกำหนดเกณฑ์การให้ค่าคะแนนดังนี้

5 หมายถึง มากที่สุด

4 หมายถึง มาก

3 หมายถึง ปานกลาง

2 หมายถึง น้อย

1 หมายถึง น้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.51-5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง ระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง ระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

สรุปผลการวิจัย

แอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังต่อไปนี้

1. สามารถพัฒนารูปแบบและกระบวนการแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ได้อย่างสมบูรณ์ โดยศึกษาและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องทรงมโนราห์ การออกแบบสตอรี่บอร์ดเพื่อให้เกิดความครบถ้วนของภาพและบทให้สอดคล้องกัน

ภาพที่ 5 ชุดเครื่องทรงมโนราในอดีต

จากภาพที่ 5 ส่วนของเครื่องทรงมโนราห์ เรียกกันอีกชื่อว่า เครื่องลูกปัด เป็นเครื่องแต่งกายของโนรา ที่ได้มีการนำลูกปัดหลากสีเม็ดเล็ก ๆ มาร้อยให้เป็นลวดลาย เช่น ลายดอกดวง ลายลูกแก้ว และลายข้าวหลามตัด

ภาพที่ 6 ลายดอกดวง

จากภาพที่ 6 ลายดอกดวง เป็นลายที่มาจากเครื่องทรงมโนราห์ หรือเครื่องลูกปัด ซึ่งในการออกแบบและประยุกต์ใหม่ในการวิจัยนี้ จะนำลายดอกดวงมาประยุกต์ขึ้นใหม่ให้มีความทันสมัยขึ้นแต่ยังคงอนุรักษ์ความเป็นลวดลายจากเครื่องทรงมโนราห์เดิม

2. สามารถนำแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ดำเนินการในสินค้า พรีออเดอร์แบบออนไลน์ได้โดยนำลวดลายดั้งเดิมของเครื่องทรงมโนราห์นำมาออกแบบและประยุกต์ให้เกิดลวดลายใหม่ที่มีความทันสมัย รวมถึงการจัดองค์ประกอบศิลป์ให้เกิดความน่าสนใจบนพื้นที่ของโมเดล อีกทั้งสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์นี้สามารถสั่งจองและสั่งซื้อกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ได้โดยตรง

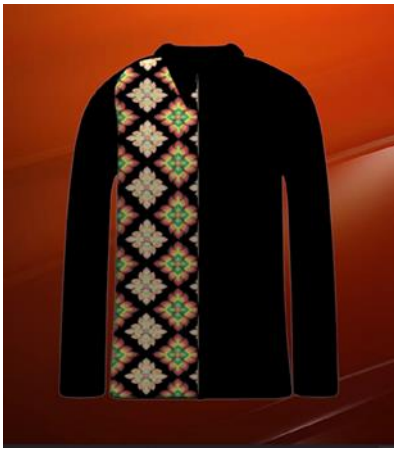

ภาพที่ 7 แบบจำลอง 3 มิติ เสื้อเชิ้ตลายดอกดวง

จากภาพที่ 7 แบบจำลอง 3 มิติ เสื้อเชิ้ตลายดอกดวง ที่มีการเรียบเรียงลวดลายใหม่ให้เกิดเป็นลักษณะลายทางลงมาบริเวณแถบหน้าด้านขวาของเสื้อเชิ้ต เพื่อให้เกิดความแตกต่างของเสื้อเชิ้ตทั่วไป

ภาพที่ 8 แอนิเมชัน 3 มิติ ถูกเผยแพร่ลงในโซเชี่ยลมีเดียแรก คือ YouTube

จากภาพที่ 8 แอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ ถูกเผยแพร่ลงในโซเชียลมีเดีย เช่น YouTube ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มแรก จากนั้นทางกลุ่มวิสาหกิจจะนำลงแพลตฟอร์มอื่น ๆ เช่น FacebookและLine

3. สามารถประเมินคุณภาพของแอนิเมชัน 3 มิติ ที่มีลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ดำเนินการในสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ได้ โดยผลการศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายจากการพัฒนาแอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ ผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
1. การออกแบบการนำเสนอน่าสนใจ	4.94	0.23	มากที่สุด
2. ภาพกราฟิกชัดเจนเหมาะสม	4.72	0.44	มากที่สุด
3. ภาพสินค้ามีความชัดเจน	4.86	0.34	มากที่สุด
4. เวลาในการนำเสนอเหมาะสม	4.66	0.18	มากที่สุด

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
โดยรวม	4.80	0.30	มากที่สุด

จากตารางที่1 ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย พบว่าความพึงพอใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ย = 4.80 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.30 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผลการประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจากการพัฒนาแอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ ผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตราฐาน	ระดับความคิดเห็น
1. ความเหมาะสมของการอธิบายองค์ความรู้	4.67	0.58	มากที่สุด
2. ความเหมาะสมของกราฟิก	4.82	0.40	มากที่สุด
3. ความเหมาะสมของเสียงบรรยาย	4.86	0.34	มากที่สุด
4. ความเหมาะสมของเสียงดนตรีประกอบ	4.73	0.47	มากที่สุด
โดยรวม	4.77	0.44	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินผลการประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญต่อสื่อแอนิเมชัน 3 มิติ พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อคุณภาพของสื่อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม พบว่า มีค่าเฉลี่ย = 4.77 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.= 0.44 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด

การพัฒนาแอนิเมชัน 3 มิติ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องทรงมโนราห์ รวมไปถึงการออกแบบลายผ้าพิมพ์มโนราห์โดยการใช้แบบจำลอง 3 มิติ บนโปรแกรม 3 มิติ และการลงขายในแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เป็นที่รู้จัก โดยใช้กระบวนการการพัฒนาสื่อตามรูปแบบ ADDIE Model ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์บริบท 2) การออกแบบ 3) การพัฒนา 4) การนำไปใช้ และ 5) การประเมินผล (สรรเพชร เพียรจัด, 2564) ซึ่งนำมาบูรณาการเป็นกระบวนการในการพัฒนาสื่อแอนิเมชัน 3 มิติ ครั้งนี้ ทำให้เกิดการพัฒนาของแอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์

อภิปรายผลการวิจัย

แอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นต่อคุณภาพของแอนิเมชัน 3 มิติ มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ย = 4.77 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.44 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด 2) กลุ่มเป้าหมาย มีความพึงพอใจต่อแอนิเมชัน 3 มิติ มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ย = 4.80 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.30 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการพัฒนาแอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อประยุกต์ลวดลายเครื่องทรงมโนราห์ให้เป็นสินค้าพรีออเดอร์แบบออนไลน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือสินค้าใหม่ที่สามารถเพิ่มช่องทางการหารายได้เสริมให้กับกลุ่มชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของหทัยรัตน์ บุญเนตร, เอนก สาวะอินทร์, ศิรินันทร์ นาพอ, กฤดิกร แก้ววงศ์ศรี (2564) การออกแบบลายพิมพ์ผ้าประยุกต์ร่วมสมัยสร้างด้วยแบบจำลอง 3 มิติ จากภูมิปัญญาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีจังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบว่า ด้านแบบจำลอง 3 มิติ พบว่ามีคาเฉลี่ย = 4.66 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.18 ซึ่งมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด กล่าวคือ การออกแบบลายพิมพ์ผ้าประยุกต์ร่วม สมัยสร้างด้วยแบบจำลอง 3 มิติ จากภูมิปัญญาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีจังหวัดตรัง ถือเป็นช่องทางหนึ่ง ในการส่งเสริมการขายสินค้าและเป็นทางเลือกใหม่ให้กับผู้บริโภค กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจต่อแบบจำลองผืนผ้าที่มีลวดลายประยุกต์ที่มีความสวยงาม

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอแนะองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

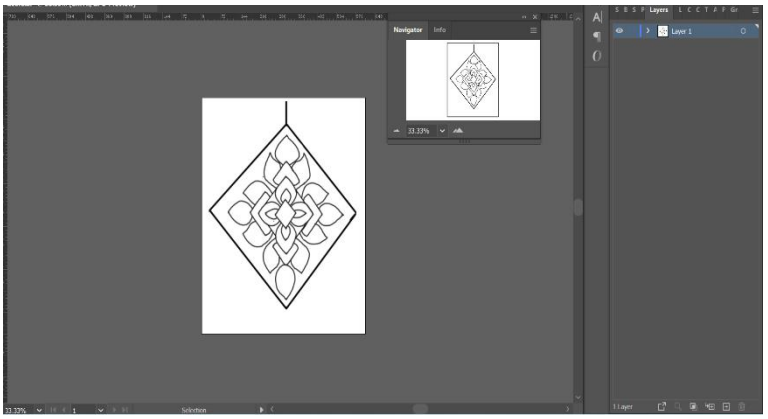

ภาพที่ 9 ภาพสเก็ตลายดอกดวงที่ได้ทำการตัดทอนและถูกออกแบบเพื่อให้ได้ลวดลายใหม่และใช้เป็นลวดลายต้นแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์

ลายดอกดวง เป็นลายที่มาจากเครื่องทรงโนรา หรือเครื่องลูกปัด ซึ่งลวดลายได้รับการตัดทอนเพื่อออกแบบและประยุกต์ทำให้เกิดลวดลายใหม่ ที่มีความทันสมัยแต่ยังคงเอกลักษณ์ของเครื่องทรงมโนราห์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของคนภาคใต้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีนโยบายในการสนับสนุนและส่งเสริมผลิตภัณฑ์สินค้าของทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์หรือออกบูทตามห้างร้านที่มีการจัดงานประจำปีหรืองานที่สามารถให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าไปขายสินค้าได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์สามารถนำสินค้าและผลิตภัณฑ์นี้ไปต่อยอดเป็นสินค้าอื่น ๆ ของทางกลุ่ม เพื่อหารายได้จากการเปิดให้สั่งซื้อหรือสั่งจองสินค้า ทำให้เกิดการมีรายได้ของทางกลุ่มในช่วงยุคโควิด 19

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2565). *New Normal ชีวิตวิถีใหม่*. เข้าถึงได้จาก http:s//dmh.go.th/new/view.asp?id=2288

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาสน์.

สรรเพชร เพียรจัด. (2564) การพัฒนาสื่อเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนเขาอังคารบนฐานการมีส่วนร่วม ของเยาวชน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, *16*(2), 135-147.

หทัยรัตน์ บุญเนตร, เอนก สาวะอินทร์, กฤดิกร แก้ววงค์ศรี, ศิรินันทร์ นาพอ. (2564). การออกแบบลายผ้าพิมพ์ประยุกต์ร่วมสมัยจากภูมิปัญญาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ด้วยแบบจำลอง 3 มิติ บนแอพลิเคชันสำหรับการผลิตเออาร์. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติพะเยาวิจัย ครั้งที่ 10* (น. 2488). พะเยา : มหาวิทยาลัยพะเยา.

ราตรี หัสชัย. (2565, 12 กุมภาพันธ์). *วิสาหกิจชุมชนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านมโนราห์.* (ทวิชากร เวียนวัตร, ผู้สัมภาษณ์).

แนวทางพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร

Guidelines to Development Budgeting Administration of Schools under the Office of Secondary Educational Service Areas, Kamphaeng Phet Province

ภัทราพร วชิระสุนทรกุล[1] และภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล[2]
Phattarapon Wachirasuntonkul and Poompipat Rukponmongkon

Received: January 31 2023
Revised: March 18, 2023
Accepted: April 13, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา 2) เปรียบเทียบการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา และ 3) หาแนวทางพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ผู้บริหาร หัวหน้างานการเงิน ครูที่ปฏิบัติหน้าที่งานการเงิน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบสถิติที่ใช้คือ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบรายคู่ t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารเงินอุดหนุน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจัดลำดับด้านที่มีค่ามากสุดไปน้อยสุด คือ ด้านเครื่องแบบนักเรียน ด้านอุปกรณ์การเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและด้านหนังสือแบบเรียน และปัญหาการบริหารเงินอุดหนุน พบว่า ด้านที่มีปัญหาในภาพรวม 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านหนังสือแบบเรียนและด้าน

[1] สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร; Office of Secondary Educational Service Areas, Kamphaeng Phet Provice

[2] มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร; Kamphaeng Phet Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: Phattaraporn.024@gmail.com, Tel. 087-5682087

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน 2) การเปรียบเทียบสภาพการบริหารเงินอุดหนุน โดยตำแหน่งมีความคิดเห็นทุกด้านแตกต่างกัน ประสบการณ์ในการทำงานและขนาดสถานศึกษามีความคิดเห็นทุกด้านไม่แตกต่างกัน และ 3) แนวทางการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุน สถานศึกษาควรวางแผนการใช้งบประมาณส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ในระเบียบและแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบติดตามสรุปผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารงบประมาณ, การบริหารงบประมาณ, เงินอุดหนุนของสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the conditions and problems of the subsidy management of schools; 2) to compare the subsidy management of schools classified by position, work experience and size of schools; and 3) to find guidelines to develop the subsidy management of schools. The samples used in this study were administrators, heads of finance departments, teachers who performed financial duties. The tool was a questionnaire. The data analysis of the respondents was multiple choice. The statistics used were mean, frequency, percentage, standard deviation, paired t-test, one-way analysis of variance and content analysis. The results of the research were as follows: 1) subsidy management conditions, overall, was at the highest level. When ranking the aspects that were most valuable to the least were school uniforms, learning equipment aspect, teaching management aspect, student quality development activities aspect and textbooks aspect and subsidy management problems aspect. It was found that the problems in the first three overall problems were teaching management, textbooks and student quality development activities; 2) a comparison of subsidy management conditions by position had different opinions in every aspect but there were no differences in opinions on work experience and school size in all aspects; 3) guidelines for the development of subsidy management of schools should plan budget utilization, encourage staff to have knowledge in regulations, and appoint committees to monitor, follow up and summarize Yearly performance.

Keywords: Budget Management Guidelines, Budget Management, Subsidy of Schools

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงการศึกษาของไทยที่เคลื่อนอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกนั้น ทำให้เราตกอยู่ในหุบเหวของความล้มเหลวอย่างน่าวิตก โดยเฉพาะเรื่องการจัดการศึกษาและการบริหารจัดการงบประมาณอย่างคุ้มค่าของระบบการศึกษาในปัจจุบัน จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในช่วง 5 ปี ได้ให้ความสำคัญกับการดูแลนักเรียนยากจนด้วยการสนับสนุนค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อป้องกันไม่ให้นักเรียนออกจากโรงเรียนกลางคัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) และจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2542 หมวด 2 มาตรา 10 กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) จากบทบัญญัติข้างต้นสามารถลดความเหลื่อมล้ำ สร้างโอกาสทางการศึกษา และความเป็นธรรมในสังคม แก้ปัญหาความยากจน ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สามารถสรุปได้ว่ารัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปให้สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชน

การปฏิรูปกระบวนการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษามีการจัดระบบโครงสร้างที่เอกภาพเชิงนโยบาย โดยมีการกระจายอำนาจจากภาครัฐไปสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ดังปรากฏในบทบัญญัติมาตรา 39 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และงานบริหารทั่วไป โดยงานบริหารงบประมาณนั้นมีความสำคัญเพราะเป็นงานที่ส่งเสริมกิจการงานต่าง ๆ ให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้ลุล่วงไปด้วยดี อีกทั้งมีกฎหมายแพ่งเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงต้องมีรูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นระบบถูกต้อง ทั้งนี้การบริหารงบประมาณในปัจจุบันสถานศึกษาต้องบริหารจัดการด้วยตนเองจึงต้องกำหนดขอบเขตการใช้จ่ายงบประมาณและรับผิดชอบต่อการใช้จ่ายงบประมาณ โดยมีแผนกลยุทธ์ แผนการปฏิบัติงาน แผนการใช้จ่ายงบประมาณ และการติดตามรายงานผลเป็นเครื่องมือกำกับดูแลการดำเนินงาน เพื่อความโปร่งใสและสามารถเปิดเผยต่อสาธารณชนได้ (กระทรวงการคลัง, 2545)

สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินได้ดำเนินการสุ่มตรวจโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร ในปีงบประมาณ 2559-2563 มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินของโรงเรียนไม่ถูกต้องเป็นจำนวนมาก เช่น โรงเรียนไม่จัดทำทะเบียนคุมเงินอุดหนุนเรียนฟรี 15 ปี แยกตามรายงานเงินที่ได้รับ หรือโรงเรียนไม่ได้มีการบันทึกรับเงินในทะเบียนคุม หรือโรงเรียนคำนวณตัวเลขในทะเบียนคุมไม่ถูกต้อง ทำให้สำนักงานตรวจสอบเงินแผ่นดินไม่สามารถตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึก อันเนื่องมาจากการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาไม่ถูกต้อง ดังนั้นเพื่อให้การใช้จ่ายเงินและการจัดทำทะเบียนคุมเงินอุดหนุนทั่วไป ตามระเบียบของทางราชการและแนวทางที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด รวมทั้งให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขต ชี้แจงโรงเรียนในสังกัดให้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41, 2563)

ดังที่กล่าวมาแล้ว ในการบริหารจัดการของภาครัฐมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำและการเข้าถึงการศึกษา ดังนั้นจึงได้จัดสรรงบประมาณเพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจการบริหารงบประมาณลงสู่สถานศึกษาให้เกิดความคล่องตัว ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับจากการตรวจสอบของสำนักงานตรวจสอบเงินแผ่นดินและการติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายงานงบประมาณ พบปัญหาในการบริหารจัดการเงินอุดหนุน โดยปัจจุบันผู้บริหารระดับสูง ระดับนโยบายเพียงผลักดันให้บรรลุตอบสนองต่อนโยบายที่ตั้งไว้ แต่ยังขาดการวิเคราะห์ความเหมาะสมและกระบวนการจัดทำงบประมาณรายจ่าย จึงเป็นมูลเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา ค้นคว้า เรื่องแนวทางพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารงานงบประมาณให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร

2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชรจำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา

3. เพื่อหาแนวทางพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาการบริหารเงินอุดหนุนจำแนกตามขนาดของสถานศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร จำนวน 32 คน หัวหน้างานการเงิน จำนวน 32 คน ครูที่ปฏิบัติหน้าที่งานการเงิน จำนวน 1,171 คน รวมทั้งสิ้น 1,235 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้างานการเงิน ครูที่ปฏิบัติหน้าที่งานการเงิน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นสัดส่วน (Stratified Random Sampling) ตามขนาดสถานศึกษา ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 297 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 32 คน หัวหน้างานการเงิน จำนวน 32 คน โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง และครูที่ปฏิบัติหน้าที่งานการเงิน จำนวน 233 คน

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างครูที่ปฏิบัติหน้าที่งานการเงินของสถานศึกษา

สถานศึกษา	ประชากร					กลุ่มตัวอย่าง				
	ขนาดใหญ่พิเศษ	ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก	รวม	ขนาดใหญ่พิเศษ	ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก	รวม
กำแพงเพชร	135	378	979	219	1,711	18	52	133	30	233

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้างานการเงิน ครูที่ปฏิบัติหน้าที่งานการเงิน เกี่ยวกับการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา ตามขอบข่ายคู่มือแนวทางการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ โดยใช้กลุ่มผู้บริหารและครู จำนวน 30 คน ณ โรงเรียนตากพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขตพื้นที่ตาก จากนั้นนำมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับ = 0.999

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Multiple Choice) ได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงานและขนาดสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารเงินอุดหนุนมีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยมีค่าระดับคะแนนดังนี้

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเพื่อรวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะ มีลักษณะเป็นแบบกำหนดให้เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ (Multiple Response)

เก็บรวบรวมข้อมูล ได้ข้อมูลกลับมาคิดเป็นร้อยละ 84.85 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การทดสอบวิเคราะห์ทดสอบรายคู่ t- test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance: ANOVA)

ขั้นตอนที่ 2 แนวทางพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุน

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษาจำนวน 17 คน ซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ มีประสบการณ์บริหารงานด้านงบประมาณอย่างน้อย 5 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ซึ่งได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มาสังเคราะห์ เรียบเรียง เป็นกรอบในการสร้างข้อคำถาม ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำมาแจกแจงความถี่ และจัดลำดับความสำคัญ เพื่อรวบรวมเป็นแนวทางพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

สภาพการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชรจำแนกตาม ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงานและขนาดสถานศึกษามีความแตกต่างกัน

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพและปัญหาการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นครูที่ปฏิบัติหน้าที่งานการเงินคิดเป็นร้อยละ 72.20 หัวหน้างานการเงินคิดเป็นร้อยละ 16.30 และ

ผู้บริหารคิดเป็นร้อยละ 11.50 ประสบการณ์ในการทำงาน ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 75.80 และประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.20 และขนาดสถานศึกษา ขนาดกลาง คิดเป็นร้อยละ 48.00 ขนาดสถานศึกษาขนาดเล็ก คิดเป็นร้อยละ 28.60 และสถานศึกษาขนาดใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 23.40

1.1 สภาพการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา ในภาพรวมทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

1) ด้านการจัดการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมากที่สุด ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ (Do) ($\bar{X}$ =4.68, S.D.=0.82) รองลงมาคือ การตรวจสอบ (Check) ($\bar{X}$ =4.67, S.D.=0.79) และการวางแผน (Plan) ($\bar{X}$ =4.62, S.D.=0.82) และด้านที่มีค่าน้อยที่สุดคือการปรับปรุงและพัฒนา (Act) ($\bar{X}$ =4.59, S.D.=0.89)

2) ด้านหนังสือแบบเรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมากที่สุด ได้แก่ การวางแผน (Plan) และการตรวจสอบ (Check) ($\bar{X}$ =4.65, S.D.=0.85) รองลงมาคือ การลงมือปฏิบัติ (Do) ($\bar{X}$ =4.64, S.D.=0.85) และด้านที่มีค่าน้อยที่สุดคือการปรับปรุงและพัฒนา (Act) ($\bar{X}$ =4.59, S.D.=0.94)

3) ด้านอุปกรณ์การเรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมากที่สุด ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ (Do) ($\bar{X}$ =4.70, S.D.=0.79) รองลงมาคือ การวางแผน (Plan) ($\bar{X}$ =4.68, S.D.=0.79) และด้านที่มีค่าน้อยที่สุดคือด้านการปรับปรุงและพัฒนา (Act) และ การตรวจสอบ (Check) ($\bar{X}$ =4.65, S.D.=0.82)

4) ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมากที่สุด ได้แก่ การวางแผน (Plan) ($\bar{X}$ =4.65, S.D.=0.85) รองลงมาคือ การลงมือปฏิบัติ (Do) และการปรับปรุงและพัฒนา (Act) ($\bar{X}$ =4.61, S.D.=0.89) และด้านที่มีค่าน้อยที่สุดคือการตรวจสอบ (Check) ($\bar{X}$ =4.58, S.D.=0.93)

5) ด้านเครื่องแบบนักเรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมากที่สุด ได้แก่ การตรวจสอบ (Check) ($\bar{X}$ =4.68, S.D.=0.81) รองลงมาคือ การวางแผน (Plan) และ การปรับปรุงและพัฒนา (Act) ($\bar{X}$ =4.67, S.D.=0.80) และด้านที่มีค่าน้อยที่สุดคือการลงมือปฏิบัติ (Do) ($\bar{X}$ =4.66, S.D.=0.83)

1.2 ปัญหาการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุนแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ข้อที่มีปัญหามากที่สุด ได้แก่ สถานศึกษามีการวางแผนโครงการใช้งบประมาณแต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถปฏิบัติได้ครอบคลุมทุก

ด้าน (ความถี่= 149) ปัญหาด้านขาดการมีส่วนร่วมของบุคลากรในระดับปฏิบัติ (ความถี่ =118) และปัญหาด้านสถานศึกษาขาดการจัดทำข้อสรุปผลการตรวจสอบ (ความถี่=53)

2) ด้านหนังสือแบบเรียน พบว่า ข้อที่มีปัญหามากที่สุด ได้แก่ ด้านการวางแผนการคัดเลือกหนังสือไม่สอดคล้องกับงบค่าหนังสือแบบเรียนที่ได้รับจัดสรรและความต้องการของผู้เรียน (ความถี่= 97) และปัญหาด้านสถานศึกษาจัดทำบัญชีแยกประเภทค่าหนังสือแบบเรียนแต่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่กระทรวงการคลังกำหนด (ความถี่=56)

3) ด้านอุปกรณ์การเรียน พบว่า ข้อที่มีปัญหามากที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจต่อกฎระเบียบและข้อบังคับในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการเงินและบัญชี (ความถี่= 38) และปัญหาด้านการวางแผนคัดเลือกอุปกรณ์ไม่สอดคล้องกับงบประมาณค่าอุปกรณ์การเรียนและความต้องการของผู้เรียน (ความถี่=13)

4) ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า ข้อที่มีปัญหามากที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจต่อกฎระเบียบและข้อบังคับในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการเงินและบัญชี (ความถี่= 79) ปัญหาด้านสถานศึกษามีการจัดทำแผนการตรวจสอบการใช้งบประมาณค่ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แต่การดำเนินงานไม่สอดคล้องกับแผนการใช้จ่าย (ความถี่ = 68)

5) ด้านเครื่องแบบนักเรียน พบว่า ข้อที่มีปัญหามากที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจต่อกฎระเบียบและข้อบังคับในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการเงินและบัญชี (ความถี่= 86) ปัญหาด้านสถานศึกษามีการจัดทำแผนการตรวจสอบการใช้งบประมาณค่าเครื่องแบบนักเรียนแต่การดำเนินงานไม่สอดคล้องกับแผนการใช้จ่ายดังกล่าว (ความถี่ = 44)

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุน โดยรวมตามรูปแบบของ PDCA จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่ง และขนาดสถานศึกษา

2.1 ประสบการณ์ในการทำงานมีความคิดเห็นกับการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุน โดยภาพรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

2.2 ตำแหน่งในการทำงานมีความคิดเห็นกับการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุน โดยภาพรวมทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

2.3 ขนาดของสถานศึกษามีความคิดเห็นกับการการพัฒนาบริหารเงินอุดหนุน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุน โดยรวมตามรูปแบบของ PDCA ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

3.1 ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า สถานศึกษาควรจัดประชุมก่อนปีงบประมาณจะเริ่มขึ้นโดยให้มีผู้เกี่ยวข้องด้านการบริหารงบประมาณและผู้ปฏิบัติงานเข้าร่วมทุกครั้งเพื่อวางแผนและออกแบบโครงการกิจกรรม พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผลการดำเนินงานในการประชุมครั้งนั้นให้แล้วเสร็จเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสรุปไปใช้ในปีงบประมาณถัดไป และส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจในระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเรื่องการเงินและบัญชี

3.2 ด้านหนังสือแบบเรียน พบว่า สถานศึกษาควรจัดการประชุมครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อคัดเลือกหนังสือที่ตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียน สอดคล้องกับหลักสูตรของสถานศึกษาและแต่งตั้งคณะกรรมตรวจรับวัสดุทันทีเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของหนังสือเรียนให้สอดคล้องกับการสั่งซื้อในงบประมาณที่ได้รับจัดสรร และสถานศึกษาควรดำเนินการให้เจ้าหน้าที่การเงินและพัสดุมีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานทางการเงินและพัสดุ

3.3 ด้านอุปกรณ์การเรียน พบว่า ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจในระเบียบพร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการจัดทำเอกสารทางการเงินและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานสรุปผลการติดตามตรวจสอบการใช้งบประมาณเพื่อพัฒนาการบริหารงบประมาณในปีงบถัดไป

3.4 ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า สถานศึกษาควรจัดประชุมวางแผนการใช้เงินให้สอดคล้องกับปฏิทินสถานศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ ติดตาม สรุปผลการใช้งบประมาณเพื่อนำข้อมูลไปพัฒนาการบริหารงบประมาณในปีถัดไป อีกทั้งควรสนับสนุนให้เจ้าที่การเงินและการบัญชีมีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการงบประมาณ

3.5 ด้านเครื่องแบบนักเรียน พบว่า สถานศึกษาควรสนับสนุนให้เจ้าที่การเงินและการบัญชีมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในการปฏิบัติงานตามระเบียบข้อบังคับของกระทรวงการคลัง โดยส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ได้รับการอบรม สัมมนา แลกเปลี่ยนความรู้กับสถานศึกษาที่มีความสามารถด้านการบริหารงบประมาณอย่างเด่นชัด เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โปร่งใส ตรวจสอบได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา ในภาพรวมทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

1.1 ด้านการจัดการเรียนการสอน มากที่สุด ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ (Do) รองลงมาคือ การตรวจสอบ (Check) และการวางแผน (Plan) และน้อยที่สุดคือการปรับปรุงและพัฒนา (Act) ผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ การบริหารสถานศึกษาหรือการดำเนินงานทุกฝ่ายจำเป็นต้องอาศัยงบประมาณในการใช้จ่ายภายในสถานศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนทุกคนได้รับการจัดการเรียนการสอนที่ดีอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้กล่าวว่า งบประมาณที่สถานศึกษาได้รับการจัดสรรนั้นเป็นหน้าที่ของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดสรรให้แก่โรงเรียน จึงจำเป็นต้องบริหารจัดการงบประมาณอุดหนุนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ

1.2 ด้านหนังสือแบบเรียน มากที่สุด ได้แก่ การวางแผน (Plan) และการตรวจสอบ (Check) รองลงมาคือ การลงมือปฏิบัติ (Do) และน้อยที่สุดคือการปรับปรุงและพัฒนา (Act) ผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะสถานศึกษาจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ผู้เรียนโดยการอ้างอิงกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังนั้นการวางแผนจัดสรรแบบเรียนจึงมีความสำคัญให้ตรงต่อหลักสูตรและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สอดคล้องกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้กล่าวว่า เงินหนังสือแบบเรียน คือ งบประมาณที่ได้รับจัดสรรให้เป็นค่าหนังสือแบบเรียนรายวิชาพื้นฐานใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกระดับชั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องวางแผนงบประมาณที่ได้รับจัดสรรให้ผู้เรียนได้หนังสือแบบเรียนหรือแบบฝึกหัดครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

1.3 ด้านอุปกรณ์การเรียน มากที่สุด ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ (Do) รองลงมาคือการวางแผน (Plan) และน้อยที่สุดคือด้านการปรับปรุงและพัฒนา (Act) และการตรวจสอบ (Check) ผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะสถานศึกษาได้รับการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งในการจัดหาอุปกรณ์การเรียนต้องมีการวางแผนสำรวจความต้องการ เพื่อให้ผู้เรียนมีอุปกรณ์ใช้สำหรับการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้ปกครองหรือผู้เรียน ดังนั้นการลงมือปฏิบัติ (Do) จึงมีการปฏิบัติมากที่สุด สอดคล้องกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้กล่าวว่า ค่าอุปกรณ์การเรียน คือ งบประมาณที่จัดสรรเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนที่จำเป็นและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษา

เมื่อได้รับจัดสรรงบประมาณจำเป็นต้องวางแผนการจ่ายเงินให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้จัดซื้ออุปกรณ์การเรียนที่เหมาะสมแก่ตนเอง

1.4 ด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มากที่สุด ได้แก่ การวางแผน (Plan) รองลงมาคือ การลงมือปฏิบัติ (Do) การปรับปรุงและพัฒนา (Act) และน้อยที่สุดคือการตรวจสอบ (Check) ผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะสถานศึกษาได้รับการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งการบริหารสถานศึกษาต้องออกแบบการจัดการกิจกรรมผู้เรียนที่สอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับจัดสรร ดังนั้นการวางแผน (Plan) และการลงมือปฏิบัติ (Do) จึงมีการปฏิบัติมากที่สุด สอดคล้องกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้กล่าวว่า งบประมาณที่จัดสรรให้เพื่อจัดเป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมนอกจากการเรียนปกติในชั้นเรียน เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ส่งเสริมเด็กเก่งให้มีความเป็นเลิศ และแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียนที่เรียนอ่อนให้มีศักยภาพสูงขึ้น ซึ่งสถานศึกษาต้องออกแบบวางแผนกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการที่จะพัฒนาของผู้เรียน

1.5 ด้านเครื่องแบบนักเรียน มากที่สุด ได้แก่ การตรวจสอบ (Check) รองลงมาคือ การวางแผน (Plan) การปรับปรุงและพัฒนา (Act) และน้อยที่สุดคือการลงมือปฏิบัติ (Do) ผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะสถานศึกษาต้องจัดสรรงบประมาณให้กับผู้เรียนหรือผู้ปกครองให้จัดหาเครื่องแบบที่เหมาะสมกันตนเอง สามารถถัวจ่ายให้กับเครื่องแบบที่ผู้เรียนมีความจำเป็นซึ่งสถานศึกษามีหน้าที่ตรวจสอบเครื่องแบบและใบเสร็จรับเงินที่ได้รับจากผู้ปกครองว่าถูกต้องหรือไม่ สอดคล้องกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้กล่าวว่า เมื่อสถานศึกษาได้รับจัดสรรงบประมาณต้องการวางแผนจ่ายเงินให้แก่ผู้ปกครองหรือผู้เรียนตามระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนด ทั้งนี้ ผู้ปกครองหรือผู้เรียนสามารถถัวจ่ายระหว่างเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียนได้

1.6 ปัญหาการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุนจากผู้อำนวยการ, หัวหน้างานการเงินและครูที่ปฏิบัติหน้าที่งานการเงิน พบว่า ปัญหาความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ต่อระเบียบข้อบังคับในด้านการเงินมีความเข้าใจไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน สถานศึกษามีการจัดทำแผนการตรวจสอบการใช้งบประมาณแต่การดำเนินงานไม่สอดคล้องกับแผนการใช้จ่ายดังกล่าว สถานศึกษามีการวางแผนโครงการใช้งบประมาณแต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถปฏิบัติได้ครอบคลุมทุกด้าน ซึ่งปัญหาที่พบเป็นจำนวนมากที่สุดคือความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานต่อกฎหมายการคลังและงบประมาณ ระเบียบข้อบังคับ และการวางแผนการใช้จ่ายเงินต่าง ๆ ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และงบประมาณที่ได้รับจัดสรร สอดคล้องกับงานวิจัยของตุลยภาค ตุยาสัย

(2561) กล่าวว่าการบริหารงบประมาณแสดงให้เห็นถึงปัญหาบุคลากรด้านการเงินภายในโรงเรียนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในระเบียบและวิธีการบริหารงบประมาณที่ถูกต้องเหมาะสมและขาดการเชื่อมโยงของขั้นตอนในการบริหารงบประมาณภายในโรงเรียนและปัญหาด้านงบประมาณไม่เพียงพอตอการดำเนินโครงการ วีระพงษ์ ก้านกิ่ง (2560) กล่าวว่า สภาพการพัฒนาครูเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ปัญหาที่พบไม่มีการจัดทำแผนการใช้งบประมาณ ปฏิทินปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณบุคลากรที่รับผิดชอบปฏิบัติงานไม่ตรงสายงาน รวมทั้งต้องรับผิดชอบทั้งงานด้านการสอนและงานพิเศษ ไม่มีระบบฐานข้อมูลสำหรับการบริหารทางการเงินและควบคุมงบประมาณ

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุน โดยรวมตามรูปแบบของ PDCA ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1 ประสบการณ์ในการทำงานมีความคิดเห็นกับการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุน โดยภาพรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ อาจเป็นเพราะว่า ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในงานบริหารงบประมาณในสถานศึกษา จำเป็นต้องร่วมกันทำงาน มีการพูดคุยปรึกษากันก่อนการตัดสินใจ ทำให้มีแนวทางในการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน มีนโยบายระเบียบแนวปฏิบัติตั้งไว้ และยังมีกรอบระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้การปฏิบัติงานด้านการบริหารงบประมาณที่จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธัญญาลักษณ์ สิงห์แก้ว (2560) กล่าวว่า บุคลากรมีความคิดเห็นต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน ได้ให้เหตุผลว่า อาจสืบเนื่องมาจากลักษณะของการบริหารงานงบประมาณเป็นไปตามที่หน่วยงานต้นสังกัดได้กำหนดระเบียบและข้อปฏิบัติไว้ วีระพงษ์ ก้านกิ่ง (2560) กล่าวว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีตำแหน่งและประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.2 ตำแหน่งในการทำงานมีความคิดเห็นกับการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุนโดยภาพรวมทุกด้านแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายงบประมาณ เช่น ผู้บริหาร หัวหน้างานการเงิน ครูที่ปฏิบัติหน้าที่งานการเงิน ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการปฏิบัติงานไม่ครบทุกส่วน สถานศึกษาขาดการประสานงาน พูดคุย ตลอดจนการร่วมมือกันเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่น โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริโชค

เจริญราช (2564) กล่าวว่า การศึกษาปัญหาการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 42 ผู้บริหารและครูที่มีตำแหน่งในสถานศึกษา มีความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา โดยรวมแตกต่างกัน และวนิดา หรีกประโคน (2563) กล่าวว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้อำนวยการ บุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ บุคลากรขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และผู้แทนชุมชน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีสถานภาพตำแหน่ง และวุฒิการศึกษาต่างกัน โดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.3 ขนาดของสถานศึกษามีความคิดเห็นกับการการพัฒนาบริหารเงินอุดหนุน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ อาจเป็นเพราะงบประมาณจัดสรรตามจำนวนผู้เรียน หากสถานศึกษามีจำนวนนักเรียนน้อยก็ได้รับจัดสรรงบประมาณน้อย ทำให้งบประมาณที่ได้รับจัดสรรสอดคล้องกับจำนวนผู้เรียนที่โรงเรียนต้องพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ขนาดสถานศึกษาแต่ละขนาดจึงมีการบริหารงบประมาณไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของสกาวเดือน ขาวสลับ (2565) กล่าวว่า ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของบุคลากรต่อปัญหาการบริหารงานงบประมาณของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 จำแนกตาม สถานะภาพ ตำแหน่ง และขนาดโรงเรียน โดยรวมไม่แตกต่างกัน กาญจนารัตน์ ศรีณรงค์ (2563) กล่าวว่า ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงบประมาณของกลุ่มโรงเรียนสะเดา-ไทรงามสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารเงินอุดหนุนของสถานศึกษา โดยรวมตามรูปแบบของ PDCA ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจในการระเบียบ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานสรุปผลการติดตามตรวจสอบการใช้งบประมาณเป็นประจำต่อเนื่องทุกปี และสถานศึกษาควรจัดการประชุม วางแผน ออกแบบ โครงการกิจกรรมให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยสอดคล้องกับตุลยภาค ตุยาสัย (2561) กล่าวว่า โรงเรียนประถมศึกษาในตำบลลี้ มีการนำเอารูปแบบการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานมาปรับใช้ในการบริหารงบประมาณภายในโรงเรียน โดยมีการประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับศักยภาพของบุคลากรที่มีอยู่ภายในโรงเรียน อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่ายังมีปัญหาในการปฏิบัติงานซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากบุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องอีกทั้งยังขาดความชำนาญเนื่องจากไม่ได้ ปฏิบัติงานด้านการเงินภายในโรงเรียนโดยตรงบุคลากรไม่ได้รับการอบรมที่เพียงพอ โดยมี

ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารงานดังนี้การฝึกและปฏิบัติควรมีการเชื่อมโยงขั้นตอนของการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานทั้ง 7 ด้านเข้าด้วยกัน ฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีการวางแผนตามระเบียนปฏิบัติราชการของการคลังที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับกาญจนา บู๊ชัยฮะ (2560) กล่าวว่า ควรส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาจัดทำข้อมูลสารสนเทศและสรุปผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำเสนอของบประมาณในปีถัดไป ส่งเสริมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนหรือหน่วยงานอื่นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อจัดทำแผนวิเคราะห์สภาพปัญหาและเสนอของบประมาณ เข้ามาร่วมวางแผนงบประมาณจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณอย่างละเอียด ด้านการตรวจสอบติดตามประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน พบว่า ควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ร่วมมือกับคณะกรรมการตรวจสอบโครงการที่เบิกจ่ายงบประมาณอย่างละเอียด

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอแนะองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

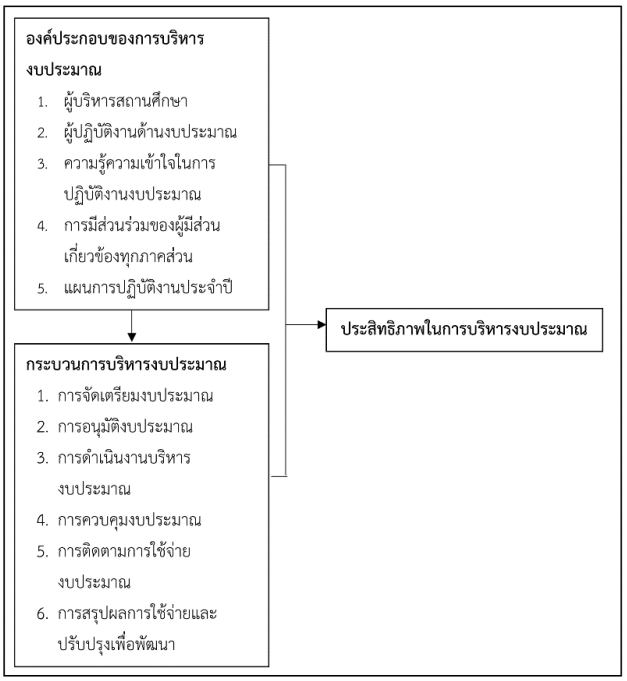

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารที่ดีควรรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนงาน รวมทั้งทบทวนภารกิจการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

2. ผู้บริหารควรจัดให้มีการควบคุมการปฏิบัติงานในหน้าที่ตามความจำเป็นอย่างเหมาะสมโดยให้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานปกติ

3. ผู้บริหารควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นประจำทุกเดือนเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องหรือปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างทันถ่วงที

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร ด้านการบริหารทางการเงินและการควบคุมงบประมาณเพื่อเป็นข้อมูลในการออกแบบ ตรวจสอบ ติดตามผลการใช้จ่ายงบประมาณซึ่งนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาในสังกัดต่อไป

2. สถานศึกษาควรมีการวางแผนใช้จ่ายงบประมาณที่เกิดจากการร่วมมือของบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย จัดทำปฏิทินปฏิบัติงานและปฏิบัติตามระยะเวลาอย่างเคร่งครัด แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการดำเนินงานและผลการใช้จ่ายงบประมาณเป็นประจำทุกปีเพื่อวางแผนพัฒนาในปีถัดไป

3. ผู้บริหารควรบริหารแบบมีส่วนร่วมให้บุคลากรร่วมกันออกแบบ วางแผน การใช้จ่ายงบประมาณ และรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนงาน ควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามกฎ ระเบียบ และเกิดความคุ้มค่าต่อส่วนราชการและผู้เรียนสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการคลัง. (2545). *ระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2546*. กรุงเทพฯ : กองกฎหมายและระเบียบสำนักงบประมาณ กระทรวงการคลัง.

กาญจนา บุ๊ชัยฮะ. (2560). *แนวทางการบริหารงบประมาณของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

กาญจนารัตน์ ศรีณรงค์. (2563). *การบริหารงานงบประมาณของกลุ่มโรงเรียนสะเดา-ไทรงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : วิทยาลัยนครราชสีมา.

ตุลยภาค ตุยาสัย. (2561). *การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานของโรงเรียนประถมศึกษา แนวทางสำหรับการบริหารงานงบประมาณของโรงเรียนประถมศึกษา.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น.

ธัญญาลักษณ์ สิงห์แก้ว. (2560). *การบริหารงบประมาณของสถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานเขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร*. เข้าถึงได้จาก http://www.edu-journal.ru.ac.th/ AbstractPdf /2560-2-1_1510757400_is-bkk7-sec8-0022.pdf.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก, หน้า 1-23.

วนิดา หรีกประโคน. (2563). *การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดบุรีรัมย์.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

วีระพงษ์ ก้านกิ่ง. (2560). *สภาพและปัญหาการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ศิริโชค เจริญราช. (2564). *การศึกษาปัญหาการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 42*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สกาวเดือน ขาวสลับ. (2565). *ปัญหาการบริหารงานงบประมาณของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 3. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 9*(1), 483-492.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41. (2563). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2564. กำแพงเพชร กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41*. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แนวทางการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2564*. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)*. เข้าถึงได้จาก https://infocenter.nationalhealth.or.th/Ebook/EconomicDevelopmentPlan60/book.html#p=4

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychology Testing.* (5th ed). New York : Harper Collins Publishers Inc.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607-610.

วิจัยวิชาการ
The Journal of Research & Academics

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

Components of the Integrated Active Learning Instructional Model for Increasing Participation in Agricultural Community on Internet Networks

ศตพล กัลยา[1] วิวัฒน์ มีสุวรรณ์[2] พิชญาภา ยวงสร้อย[3] และประเจต อำนาจ[4]

Satapol Kunlaya, Wiwat Meesuwan, Pichayapha Yuangsoi and Prajate Umnat

Received: December 25 2022

Revised: March 24, 2023

Accepted: April 18, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก และ 2) ประเมินองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย คือ แบบประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบการเรียนการสอนฯ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญและแบบประเมินความคิดเห็น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) ปัจจัยนำเข้า 1.2) กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก 1.3) ผลผลิต 1.4) กลไกควบคุมหรือการป้องกัน และ 1.5) ข้อมูลป้อนกลับ และ 2) ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน พบว่า ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.53)

[1-3] มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

[4] มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ; Maejo University, Phrae Campus

Corresponding author, e-mail: satapol154@gmail.com, Tel. 062-1469263

รองลงมาได้แก่ ความเป็นไปได้ขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนฯ ($\bar{X}$ = 4.14, S.D. = 0.38) ความเหมาะสมขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอน ($\bar{X}$ = 4.14, S.D. = 0.69) และความถูกต้องขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอน ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.58) อยู่ในระดับมาก ทุกองค์ประกอบมีความสอดคล้องกัน

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนการสอน, การเรียนการสอนการเชิงรุก, การมีส่วนร่วม, ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the components of the active integrated teaching and learning model; and 2) to evaluate the components of the active Integrated teaching and learning model to engage with the agricultural community on the internet networks. The sample group consisted of 7 experts by purposive sampling. The research tool was the appropriate evaluation form of the teaching and learning model. Data were collected by expert-based seminars and opinion assessments. Qualitative data analysis and data analysis from the assessment form used means and standard deviation. The results of the research revealed that 1) the components of the active Integrated teaching and learning model to engage with the agricultural community on the internet networks consisted of 5 components: 1.1) input factors, 1.2) active integrated teaching and learning process, 1.3) productivity, 1.4) control or protection mechanisms, and 1.5) feedback; and 2) the results of the evaluation of expert opinions on the components of the teaching and learning model found that the usefulness of the active integrated teaching and learning model was at the highest level $\bar{X}$= 4.57, S.D. = 0.53), followed by the likelihood of the teaching and learning model components ($\bar{X}$= 4.14, S.D. = 0.38), the appropriateness of the teaching and learning model components ($\bar{X}$= 4.14, S.D. = 0.69), and the correctness of the teaching and learning model components ($\bar{X}$= 4.00, S.D. = 0.58) was at a high level. Every component was consistent.

Keywords: Teaching and Learning Model, Active Teaching and Learning, Participation, Internet Network System

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 การปฏิวัติดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 และการปรับเปลี่ยนประเทศไปสู่ประเทศไทย 4.0 จะเป็นแรงผลักดันให้ประชากรสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแหล่งเรียนรู้ ที่ไร้ขีดจำกัด สามารถพัฒนาองค์ความรู้ และสร้างปัญญาที่เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ มีการนำเทคโนโลยี การสื่อสาร และระบบการเรียนรู้แบบเคลื่อนที่ (Mobile Learning) มาใช้มากขึ้น ดังนั้น การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงต้องปรับเปลี่ยน โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษ ที่ 21 เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่มีศักยภาพในการสื่อสารสูง และรวดเร็ว ผู้ใช้สามารถส่งและรับข้อมูลถึงกันได้หลายรูปแบบทั้งที่เป็นข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว หรือแม้กระทั่งเสียง ด้วยความสามารถของอินเทอร์เน็ตจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอนปัจจุบัน (วิชุดา รัตนเพียร, 2542) บทเรียนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ไม่จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียนหรือในโรงเรียนเท่านั้นนอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้เป็นรายบุคคล และการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตอบสนองคุณลักษณะไฝ่รู้ ใฝ่เรียนและพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ยุคไทยแลนด์ 4.0 มุ่งหวังให้ผู้เรียนแต่ละคนกระตือรือร้น และคิดค้นหาความรู้และคำตอบอยู่ตลอดเวลา การเรียนการสอนจำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลายอย่างที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้

การเรียนรู้ในปัจจุบันที่ไม่ได้มีแต่การเรียนในห้องเรียนอย่างเดียวการเรียนรู้ผ่านระบบเครือข่ายอินเตอร์เน็ตเป็นอีกวิธีการที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดกระบวนการเรียนรู้และ การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ หรือการลงมือทำซึ่ง “ความรู้” ที่เกิดขึ้นก็เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ จากกระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จุดเด่นของการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกนี้คือ การมีปฏิสัมพันธ์กัน สร้างบรรยากาศให้ในห้องเรียนโดยจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะและเชื่อมโยงองค์ความรู้นำไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาให้ผู้เรียนเกิดการคิดสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่การผลิตนวัตกรรม โดยการนำเอาวิธีการสอน เทคนิคการสอนที่หลากหลายมาใช้ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรม กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้สอน ถือเป็นการจัดการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน จะเป็นผลทำให้ผู้เรียนและผู้สอนค้นพบความรู้ใหม่ สร้างสรรค์ความรู้ใหม่ และสร้างนวัตกรรมใหม่ได้ การสร้างอาชีพและการเรียนรู้ด้วยตนเองและมุ่งหวังให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้จากความสนใจรายบุคคลและจากการรวมตัวของผู้เรียนที่มีแรงผลักดัน (ดิเรก พรสีมา, 2559; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2559; ไพศาล บรรจุสุวรรณ์, 2561)

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม การศึกษาด้านการเกษตรองค์ความรู้ต่าง ๆ ในปัจจุบันมีมากมายทั้งในหลักสูตรสถาบันการศึกษาและการอบรมระยะสั้น การเรียนในภาคทฤษฎีอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้จำเป็นต้องมีการทดลองฝึกปฏิบัติ ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่ายังคงมีอยู่ในประเทศไทย กระบวนจัดการเรียนการสอนจึงมีการปรับเปลี่ยนเป็นแบบเผชิญหน้าผสมผสานกับแบบออนไลน์ รูปแบบการเรียนการสอนควรเป็นอย่างไรที่ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ด้านการเกษตรและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้นั้นจนเกิดเป็นชุมชนเกษตรบนเครือข่ายอินเตอร์เน็ต

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก ซึ่งบูรณาการการจัดการเรียนการสอน ทั้งทฤษฎี ปฏิบัติและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนเชิงรุก เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และผู้ที่มีความสนใจในด้านการเกษตรกรรม มารวมตัวกันเพื่อจะศึกษาหาข้อมูลด้านเกษตรกรรม พูดคุย ซักถาม แลกเปลี่ยนเรียนรู้เนื้อหา และประสบการณ์บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนนี้สามารถนำไปจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียน ผู้สอนและผู้สนใจด้านการเกษตรมีส่วนร่วมเกิดเป็นชุมชนหรือแหล่งเรียนรู้ทางด้านเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2. เพื่อประเมินองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ ประกอบด้วย

เครื่องมือวิจัย คือ แบบประเมินองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนฯ

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาและสร้างองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุกเพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2. การประเมินองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก โดยการนำร่างรูปแบบการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นมาทำการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญและให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบ

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำร่างองค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนฯ ที่ได้สร้างขึ้น พร้อมด้วยแบบประเมินขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอน ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา 2 คน ด้านหลักสูตรและการสอน 2 คน และด้านการเกษตร 3 คน ตำแหน่งวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ ที่มีประสบการณ์ มาเป็นระยะเวลา 5 ปีขึ้นไป ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประเมินร่วมกับการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนอภิปรายในแต่ละองค์ประกอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล คือ นำผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญในส่วนแบบประเมินมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและในส่วนของการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเป็นข้อมูลการสนทนากลุ่มมาเรียบเรียงเนื้อหาและวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อประเมินความเหมาะสม ประโยชน์ ความเป็นไปได้และความถูกต้องของแต่ละองค์ประกอบ

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การประเมินรูปแบบการเรียนการสอนเชิงรุกแบบมีส่วนร่วมโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จากการทำการวิเคราะห์ผลประเมินจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสรุปเป็นแผนผังเชื่อมโยงองค์ประกอบการเรียนการสอนแบบเชิงรุกทั้งหมดและนำกลับมาเสวนากับผู้เชี่ยวชาญอีกครั้งได้ผลการศึกษาดังนี้

1. องค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตร บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต พัฒนาขึ้น โดยใช้ทฤษฎีระบบเข้ามาประกอบการพิจารณาองค์ประกอบ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก (Process) 3) ผลผลิต (Output) 4) กลไกควบคุมหรือการป้องกัน (Control) และ 5) ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback)

1.1 ปัจจัยนำเข้า

1) หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานด้านการเกษตร (Basic of Agriculture) โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก (Active Learning) เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ลักษณะของหลักสูตรมีเนื้อหาเกี่ยวกับการป้องกันกำจัดวัชพืชในพืชผัก ประเภท วิธีป้องกันกำจัดวัชพืช วิธีการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดวัชพืช ข้อควรระวัง และการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน หลักการและการป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืชหลังเก็บเกี่ยว และข้อดีของการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน

2) การเรียนการสอน เป็นการออกแบบกิจกรรมการเรียนที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนเป็นไปวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2.1) การเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning) เนื้อหาเป็นการบูรณาการแบบมีส่วนร่วม วิชาเอกเฉพาะกลุ่มวิชาชีพด้านเกษตร มีการจัดการเรียนการสอนบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของการเกษตรในปัจจุบัน ซึ่งได้การจัดการเรียนการสอน โดยออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้ (1) การใช้สื่อออนไลน์ จำนวนร้อยละ 40 (2) การปฏิบัติ ร้อยละ 40 และ (3) กิจกรรมการสะท้อนคิดและการถอดบทเรียน ร้อยละ 20 ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำกิจกรรมการเรียนการสอน จำนวนร้อยละ 60 ประกอบด้วย (1) การใช้สื่อออนไลน์ จำนวนร้อยละ 40 และ (2) กิจกรรมการสะท้อนคิดและการถอดบทเรียน ร้อยละ 20 มาออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน

2.2) ขั้นตอนการสะท้อนคิด จะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ บนพื้นฐานของความเชื่อ ความรู้ในสถานการณ์นั้น ซึ่งประสบการณ์เพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การเรียนรู้ได้ ต้องอาศัยการสะท้อนคิดจากประสบการณ์เป็นสำคัญ ซึ่งการสะท้อนคิดเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทำอย่างสม่ำเสมอบนพื้นฐานการนำเอาทฤษฎีและการปฏิบัติมาใช้ในการสะท้อนคิด จนนำไปสู่การเข้าใจอย่างถ่องแท้

3) สิ่งสนับสนุน เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่คอยสนับสนุนเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของผลการเรียนรู้ได้แก่

3.1) ปราชญ์ทางด้านเกษตร ได้แก่ วิทยากร ผู้รู้ นักวิชาการเกษตร ที่เข้าร่วมจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอนฯ ที่คอยอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน เป็นผู้ติดต่อประสานงานกับชุมชนเกษตร หน่วยงานอื่น ๆ แหล่งเรียนรู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2) นักเทคโนโลยีการศึกษา หรือผู้ช่วยสอน ซึ่งทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการออกแบบ และสร้างเนื้อหาบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้ และคอยแก้ไขปัญหาในช่วงระหว่างการเรียนการสอน พร้อมให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนและผู้สอน หรือผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์อื่น ๆ ในการเรียนการสอนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

3.3) สื่อเทคโนโลยีการจัดการเรียนการสอนบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยผ่านเว็บไซต์ รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตต่าง ๆ ที่จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้สอนจะต้องเตรียมให้ผู้เรียน เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมาเป็นข้อมูลประกอบเพื่อการพัฒนาและเลือกสื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมสำหรับการเรียนบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งการเข้าถึงที่สามารถเข้าผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

4) ผู้สอน หมายถึง อาจารย์หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชาที่สอน คุณลักษณะของผู้สอน มีความเข้าใจในเนื้อหา วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน มีความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมในการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาที่สอน มีความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องมือ มีความสามารถในการตรวจสอบและประเมินความสามารถทางการเรียนของผู้เรียน มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน มีทักษะในการให้คำปรึกษา มีทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ สร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาความคิดและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง กระตุ้นผู้เรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน เปิดโอกาสและให้เวลาแก่ผู้เรียนร่วมกับผู้เรียนสรุปประเด็น วัดและประเมินผลการเรียนรู้ได้

5) ผู้เรียน ต้องเป็นผู้มีความสามารถเข้าถึงคอมพิวเตอร์และระบบครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การศึกษาบทเรียน แบ่งบันความรู้ แสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรมที่กำหนด

6) ชุมชนเกษตร ชุมชนที่ผู้สอนได้กำหนดเนื้อหา ขอบเขตในเรื่องของความรู้ กิจกรรม การมีปฏิสัมพันธ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของการใช้

สื่อการเรียนการสอนบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ผู้เรียนต่อเข้าไปศึกษากระบวนการเรียนการสอนตามที่ผู้สอนได้กำหนดไว้

7) การปฏิสัมพันธ์ มี 2 รูปแบบ คือ การประสานเวลา (Synchronous) และการไม่ประสานเวลา (Asynchronous)

7.1) การปฏิสัมพันธ์ในลักษณะประสานเวลา (Synchronous Learning Methods) เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ รวมถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน หรือผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน เกิดขึ้น ณ เวลาพร้อมกัน หรือเกิดขึ้น ณ เวลาจริง ลักษณะการนำเสนอของการเรียนการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning) ที่อยู่ในรูปแบบนี้ ได้แก่ การใช้ระบบการสนทนาบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Online Chat) ไม่ว่าจะเป็นชนิดเสียง หรือตัวอักษร การปฏิสัมพันธ์จะเกิดขึ้น ณ เวลาเดียวกัน

7.2) การปฏิสัมพันธ์ในลักษณะไม่ประสานเวลา (Asynchronous Learning Methods) การนำเสนอในลักษณะนี้ คู่ปฏิสัมพันธ์ไม่จำเป็นต้องใช้เวลาที่ตรงกัน การเรียนการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning) ในลักษณะนี้ ได้แก่ การที่ให้นักศึกษาเรียนรู้ผ่านทางเว็บเพจ การปฏิสัมพันธ์ อาจเกิดขึ้นโดยการใช้กระดานสนทนาอิเล็กทรอนิกส์ (Web Board) หรือการใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) เป็นต้น

1.2 กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก (Process) รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุกในงานวิจัยนี้ หมายถึง ขั้นตอนกระบวนการ ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนแบบเชิงรุก และกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนเชิงรุก (Active learning) เป็นกิจกรรมที่บูรณาการความรู้ทั้งทฤษฎี และการปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นการสอน ขั้นประเมิน และขั้นสรุป

ขั้นเตรียมการ แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ปัญหา 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ 3) การกำหนดเนื้อหา 4) การกำหนดยุทธศาสตร์การสอน 5) การคัดสรรสื่อการเรียนการสอน และ 6) การแก้ไขและปรับปรุงการสอน

ขั้นการสอน การดำเนินการเรียนการสอนขั้นสอนแบบบูรณาการเชิงรุกมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นศึกษาค้นคว้า ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะศึกษาค้นคว้าใบความรู้บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในแต่ละสัปดาห์บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อนำไปสู่กิจกรรมขั้นที่สอง ขั้นเชื่อมโยงปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นเชื่อมโยงปัญหา ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะเชื่อมโยงปัญหาจากโจทย์ปัญหาที่อาจารย์ตั้งขึ้นกับใบความรู้ที่ผู้เรียนได้ศึกษาในขั้นศึกษาค้นคว้าเพื่อใช้ในการตอบโจทย์ปัญหาลงในกระดานสนทนาบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นระดมสมอง ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะต้องทำการระดมสมองร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม โดยเป็นการสรุปประเด็นจากเรื่องที่ได้ศึกษาค้นคว้าจากใบความรู้บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตแต่ละสัปดาห์ลงในกระดานสนทนาบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นสังเกตการณ์ ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนต้องเข้าไปศึกษาข้อมูลผลการระดมสมองของกลุ่มอื่นจากกระดานสนทนาบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้เชื่อมโยงอภิปรายในขั้นสะท้อนคิด

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นสะท้อนคิด ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนต้องสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากขั้นศึกษาค้นคว้า ขั้นเชื่อมโยงปัญหา ขั้นระดมสมอง และขั้นสังเกตการณ์ ว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างจากสิ่งที่เรียนบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ขั้นประเมิน การตรวจสอบการเรียนการสอน ประเมินจากแบบฝึกหัดก่อน และหลังเรียน สะท้อนการเรียนรู้บนระบบการสนทนากลุ่มชุมชนบนแอปพลิเคชันไลน์ (Line Open Chat) เมื่อมีการวัดทักษะการแก้ปัญหาก่อนเรียนของผู้เรียนแล้ว เมื่อสิ้นสุดการเรียนรู้ จะมีการประเมินโดยใช้แบบวัดทักษะการแก้ปัญหาหลังการเรียนรู้

ขั้นสรุป

1) บทเรียนที่ได้รับ ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับพื้นฐานด้านการเกษตร บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในหัวข้อ 1.1) การป้องกันกำจัดวัชพืชในพืชผัก ประเภท วิธีป้องกันกำจัดวัชพืช วิธีการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดวัชพืช ข้อควรระวัง และ 1.2) การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน หลักการและการป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืชหลังเก็บเกี่ยว และข้อดีของการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (IPM) ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกคน ทุกที่และทุกเวลา (All Anywhere and Anytime)

2) การนำไปใช้ ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพื้นฐานด้านการเกษตร บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในหัวข้อ 2.1) การป้องกันกำจัดวัชพืชในพืชผัก และ 2.2) การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน ไปใช้ในชีวิตประจำได้จริง

1.3 กลไกควบคุมหรือการป้องกัน (Control) เป็นการควบคุมหรือการป้องกันความขัดแย้ง การมีส่วนร่วม และการปฏิสัมพันธ์ โดยผู้สอนเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์ทั้งหมด ผู้สอนสามารถสังเกตการณ์และนำข้อมูลจากการฝึกปฏิบัติ การมีปฏิสัมพันธ์จากฐานข้อมูลมาใช้งานได้โดยผ่านสิ่งสนับสนุนต่าง ๆ ที่ได้จัดเตรียมไว้ในโครงสร้างบนระบบเครือข่ายอินเตอร์เน็ต การกำหนดช่วงเวลาในการเรียนการสอนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการควบคุม เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้ามาเรียน และปฏิบัติกิจกรรมได้ครบและตรงตามที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้สอนสามารถจะกำหนดว่าจะให้ผู้เรียนทำกิจกรรมใด เมื่อใด ใช้เวลาเท่าไหร่ รวมถึงทดสอบเมื่อใดทั้งนี้เพื่อควบคุมให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากที่สุด

1.4 ผลผลิต (Output) จะได้รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ประกอบด้วย

1) ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ทักษะการคิด การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนหลังจากศึกษาบทเรียนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเรียบร้อยแล้ว โดยใช้แบบทดสอบหลังเรียนวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้ครอบคลุมจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

2) ชุมชนเกษตร ผู้สอน ผู้เรียน ผู้รู้ ผู้สนับสนุน นักเทคโนโลยีสารสนเทศ และอาจารย์ที่ปรึกษาที่ร่วมกันเป็นชุมชนเกษตร การสร้างชุมชนเกษตร อาจเป็นชุมชนเกษตรที่เป็นผู้ที่มีความสนใจเช่นเดียวกัน เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนที่สามารถเข้าร่วมเป็นผู้เรียนกับชุมชนเกษตรได้ สรุปองค์ความรู้จากการที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติงาน วัดและประเมินผลเพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของผู้เรียนหลังเรียนและความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตร

3) แหล่งเรียนรู้ชุมชน ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันเป็นแหล่งแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้านการเกษตร สรุปองค์ความรู้จากการที่ ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติงาน วัดและประเมินผลเพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของผู้เรียนหลังเรียน เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตร และรวบรวมเนื้อหาและเผยแพร่องค์ความรู้ บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อให้การเรียนรู้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เมื่อผู้เรียนมีความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่มีผู้เรียนจึงต้องนำความรู้ที่ได้นั้น กลับไปเผยแพร่ให้กับชุมชนได้รับทราบ และเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาต่อไปของชุมชนที่จะพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน

1.5 ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) องค์ประกอบที่เป็นข้อมูลย้อนกลับในรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ได้แก่ ข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

2. ผลการประเมินองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก จากการให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านทำการประเมินความเป็นไปได้ ประโยชน์ ความเหมาะสมและความถูกต้องขององค์ประกอบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแต่ละองค์ประกอบ ผลรวมค่าเฉลี่ยขององค์ประกอบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนมาเปรียบเทียบแต่ละด้านผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 อยู่ในระดับเหมาะสมมาก เมื่อแยกรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นประโยชน์ขององค์ประกอบของรูปแบบฯ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบของรูปแบบฯ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.14 อยู่ในระดับเหมาะสมมาก และความคิดเห็นเกี่ยวกับความถูกต้องขององค์ประกอบของรูปแบบฯ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4 อยู่ในระดับเหมาะสมมาก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าผลรวมความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

องค์ประกอบของรูปแบบ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ
1. ความเป็นไปได้ขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนฯ	4.14	0.38	มาก	สอดคล้อง
2. ประโยชน์ขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนฯ	4.57	0.53	มากที่สุด	สอดคล้อง
3. ความเหมาะสมขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนฯ	4.14	0.69	มาก	สอดคล้อง
4. ความถูกต้องขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอนฯ	4.00	0.58	มาก	สอดคล้อง
ระดับความเห็นโดยรวม	**4.21**	**0.55**	**มาก**	**สอดคล้อง**

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนได้มาโดยการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ แล้วนำมากำหนดเป็นองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนฯ และการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งสอดคล้องกับ Joyce, B. & Weils, M. (1996) ที่กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนควรเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนการสอน แล้วนำแนวคิดสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มากำหนดหลักการและรายละเอียดขององค์ประกอบ นอกจากนี้ร่างรูปแบบการเรียนการสอนฯ ที่ได้ยังมีความสอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิชาความเป็นครู สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ของกานต์ อัมพานนท์ (2560) ซึ่งมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก 3) ผลผลิต 4) กลไกควบคุมหรือการป้องกัน และ 5) ข้อมูลป้อนกลับ แต่สำหรับรูปแบบการเรียนการสอนนี้มีความเฉพาะเจาะจงกับเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงได้มีเนื้อหาเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่ง สอดคล้องกับ Joyce, B. & Weils, M. (1996) ที่กำหนดให้เนื้อหาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนสำหรับใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

ปัจจัยนำเข้า เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอน โดยถูกกำหนดขึ้นมาให้มีรายละเอียดที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการนำไปใช้ ออกแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ปัจจัยนำเข้าส่วนที่สำคัญ ได้แก่ หลักสูตร รูปแบบการเรียนการสอนขั้นตอนการสะท้อนคิดจะต้องถูกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องโดยการใช้คำถามที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการสะท้อนคิดเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ซึ่งการทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจทั้งจากการนำเนื้อหาทฤษฎีส่วนที่ได้เรียนมาเรียนรู้ร่วมกับการปฏิบัติสะสมเป็นประสบการณ์ทำให้เกิดการสะท้อนคิดในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับทิศนา แขมณี (2550) ที่กล่าวว่าการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ดีควรมีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานรองรับ สอดคล้องกับ Joyce, B. & Weils, M. (1996) ที่กล่าวว่าหลักการจะถูกใช้ในการกำหนดขั้นตอนการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอน และสอดคล้องกับ Arends, R. I. (1999) ที่กำหนดให้หลักการเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน ส่งผลให้องค์ประกอบด้านหลักการได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก วิธีการสอนหรือกลยุทธ์ในการสอน การใช้การสอนแบบเชิงรุกเป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับ Arends, R. I. (1999); Joyce, B.; Weil, M. & Calhoun, E. (2004) ที่กำหนดให้วิธีการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน และสอดคล้องกับ Joyce, B. & Weils, M. (1996) ที่กำหนดให้กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินการเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งได้มาจากการนำเอาหลักการมาออกแบบเป็นขั้นตอนการเรียนการสอนและรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งนำเอาเนื้อหาและการวัดและประเมินผลมาร่วมพิจารณาเพื่อออกแบบด้วยเช่นกัน และมีขั้นตอนการเรียนการสอนที่ได้จากการนำเอาหลักการและการเรียนแบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ ซึ่งการนำเอาหลักการ และการเรียนแบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกิจกรรม นอกจากนี้กระบวนการจัดการเรียนการสอนยังได้รับการประเมิน จากผู้เชี่ยวชาญว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก รวมทั้งได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

ผลผลิต เป็นองค์ประกอบที่จะแสดงให้เห็นถึงผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนและทำให้ทราบว่าการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และยังใช้ในการพิจารณาเพื่อออกแบบรายละเอียดของขั้นตอนการเรียนการสอนด้วย การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนหลังจากศึกษาบทเรียนแบบบูรณาการเชิงรุกเพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเรียบร้อยแล้ว ผลจากแบบทดสอบหลังเรียนวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเป็นสิ่งสนับสนุนว่าผู้เรียนเกิดทักษะการคิดขั้นสูงหลังจากผ่านกระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้ด้วยตนเองและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การมีส่วนร่วมชุมชนเกษตรบนเครือข่ายอินเตอร์เน็ต

กลไกควบคุมหรือการป้องกัน เป็นการควบคุมหรือการป้องกันความขัดแย้ง การมีส่วนร่วม และการปฏิสัมพันธ์ โดยผู้สอนเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์ทั้งหมด ผู้สอนสามารถสังเกตการณ์และนำข้อมูลจากการฝึกปฏิบัติ การมีปฏิสัมพันธ์จากฐานข้อมูลมาใช้งานได้โดยผ่านสิ่งสนับสนุนต่าง ๆ ที่ได้จัดเตรียมไว้ในโครงสร้างบนระบบเครือข่ายอินเตอร์เน็ต การกำหนดช่วงเวลาในการเรียนการสอนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการควบคุม เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้ามาเรียน และปฏิบัติกิจกรรมได้ครบและตรงตามที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้สอนสามารถจะกำหนดว่าจะให้ผู้เรียนทำกิจกรรมใดเมื่อใด ใช้เวลาเท่าไหร่ รวมถึงทดสอบเมื่อใดทั้งนี้เพื่อควบคุมให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากที่สุด

ข้อมูลย้อนกลับ ของขั้นเตรียมการและข้อมูลย้อนกลับของกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงเป็นการนำข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ความคิดเห็นของผู้เรียน ผลการเรียนการสอน และผลจากการปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการเรียนการสอนบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ได้โมเดลองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก เพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นต้นแบบในการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามทักษะในศตวรรษที่ 21 และการจัดการเรียนรู้ยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งแสดงถึงความเชื่อมโยงขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอน 5 องค์ประกอบได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุก (Process) 3) ผลผลิต (Output) 4) กลไกควบคุมหรือการป้องกัน (Control) และ 5) ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ดังภาพที่ 1

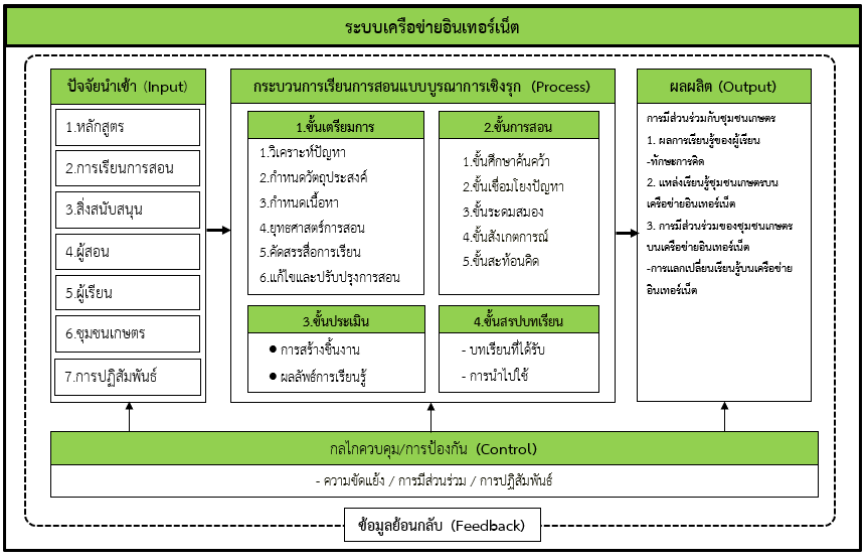

ภาพที่ 1 โมเดลองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุกเพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยเรื่ององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุกเพื่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารมหาวิทยาลัย หรือสถานศึกษา ควรกำหนดนโยบายและสร้างความเข้าใจให้ผู้สอนในการสร้างกระบวนการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีตามมาด้วยสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน และการปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนเนื่องจากเป็นปัจจัยนำเข้าที่ส่งผลต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุกเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ควรพิจารณาและคำนึงถึงขั้นเตรียมการ ขั้นการสอนโดยเฉพาะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างการเรียนรู้ ขั้นการประเมินจากผลงานหรือชิ้นงานของผู้เรียนที่ได้รับมอบหมายจากการเรียนบนสื่อการสอนออนไลน์และขั้นสรุปบทเรียน

2. การสร้างบทเรียนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต นอกจากที่ควรจะต้องมีเนื้อหาความรู้ สื่อการเรียนการสอน เพื่อเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเรียนรู้บนเครือข่ายอินเตอร์เน็ตควรสร้างเครื่องมือเพื่อให้ผู้เรียน ถาม-ตอบ ปัญหาในกลุ่มเพื่อเป็นการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านช่องทางการสื่อสารบนเครือข่ายอินเตอร์เน็ต

3. ควรมีการนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการเรียนการสอนและผลผลิตที่เกิดขึ้นมาปรับปรุงและย้อนกลับไปพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนต่อไปเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนเกษตรควรประกอบไปด้วยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้ให้ความรู้ ผู้รับความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไม่ได้มีแต่ผู้สอนและผู้เรียนเท่านั้น อาจรวมไปถึงชาวบ้าน ปราชญ์ ผู้มีความรู้ด้านการเกษตร

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำองค์ประกอบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเชิงรุกในงานวิจัยไปใช้ควรพิจารณาปัจจัยแต่ละด้าน โดยเฉพาะเนื้อหาและการจัดกิจกรรมบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เน้นการเรียนแบบเชิงรุก ผู้สอนมีบทบาทในการแนะนำ ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เรียนด้วยกัน และผู้รู้ด้านการเกษตรจึงจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นชุมชนเกษตรบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

เอกสารอ้างอิง

กานต์ อัมพานนท์. (2560). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิชาความเป็นครู สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. *วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 20*(2), 87-101.

ดิเรก พรสีมา. (2559). *ครูไทย 4.0. กระทรวงศึกษาธิการ.* เข้าถึงได้จาก: http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID

ทิศนา แขมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2559). จะยกระดับคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของกรุงเทพมหานครได้อย่างไร. *เอกสารประกอบการประชุมยกระดับคุณภาพการศึกษา ครั้งที่ 1.* กรุงเทพฯ : แม็คเอ็ดดูเคชั่น.

ไพศาล บรรจุสุวรรณ์. (2561). รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเชิงรุก (Active Learning) ในการยกระดับความรู้สู่ความเข้าใจการเมืองและประชาธิปไตยในเชิงเปรียบเทียบ. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 8*(1), 166-190.

วิชุดา รัตนเพียร. (2542). การเรียนการสอนผ่านเว็บ: ทางเลือกใหม่ของเทคโนโลยีการศึกษาไทย. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 27*(3), 29-33.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.* เข้าถึงได้จาก: https://www.lampang.go.th/public60/EducationPlan2.pdf

Arends, R. I. (1999). *Learning to teach*. (4th ed). Boston : McGraw Hill.

Joyce, B. & Weils, M. (1996). *Models of Teaching*. (3rd Ed.). Boston : Allyn & Bacon.

Joyce, B.; Weil, M. & Calhoun, E. (2004). *Models of Teaching.* (7th ed.). Boston : Allyn and Bacon.

ผลการจัดชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีสุก (แย้มเยื้อนอุปถัมภ์) กรุงเทพมหานคร

The Effects of Using a Guidance Activitie Package along with CIPPA Model to Develop Life and Career Skills of Grade 6 Students in Watsrisuk School (Yaemyuan Uppatham), Bangkok Metropolis

รัชฎาภรณ์ ใจติขะ[1] จิระสุข สุขสวัสดิ์[2] และนิธิพัฒน์ เมฆขจร[3]
Ratchadaporn Jaitika, Jirasuk Suksawat and Nitipat Mekkhachorn

Received: January 15 2023
Revised: March 154, 2023
Accepted: April 04, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ปรียบเทียบทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปา และ 2) เปรียบเทียบทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการทดลองและระยะติดตามผล นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีสุก (แย้มเยื้อนอุปถัมภ์) กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 45 คน เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ และ 2) แบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพ มีค่าความเที่ยงทั้งฉบับ เท่ากับ 0.86 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพมีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตและอาชีพหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

[1-3] มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; Sukhothai Thammathirat University
Corresponding author, e-mail: jaitika53@gmail.com

และ 2) นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพมีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตและอาชีพหลังการทดลองสูงกว่าระยะติดตามผล

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมแนะแนว, โมเดลซิปปา, ทักษะชีวิตและอาชีพ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to compare the life and career skills of the experimental students before and after using the CIPPA model, a set of guidance activities; and 2) to compare the life and career skills of the experimental students after the experiment and the follow-up period of Prathomsuksa 6 students at Wat Srisuk School (Yam Yuen Uppatham), Bangkok, semester 1, academic year 2022, totaling 45 people. This was a quasi-experimental research. The research tools were 1) a set of guidance activities using the CIPPA model to develop life and career skills; and 2) life and career skills measurement model had the reliability of the whole issue of 0.86. Statistics used in data analysis were mean and standard deviation. The results showed that 1) students in the experimental group who used the guidance activity package using the CIPPA model to develop life and career skills had higher mean scores in life and career skills after the experiment than those before the experiment; 2) the students in the experimental group who used the guidance activity package using the CIPPA model to develop life and career skills had higher mean scores in life and career skills after the experiment than the follow-up period.

Keywords: Guidance Activity Set, ZIPPA Model, Life and Career Skills

บทนำ

ปัจจุบันสังคมโลกก้าวเข้าสู่สังคมในศตวรรษที่ 21 เป็นสังคมที่เรียกว่า “สังคมแห่งความรู้” ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคเทคโนโลยีและนวัตกรรมพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว จากกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการศึกษาของทุกประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อม วางแผนในการบริหารและพัฒนาประเทศในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านความรู้เพื่อให้ประชาชนของตนเองเป็นคนที่พร้อมจะเรียนรู้สิ่ง

ใหม่และมีทักษะบางอย่างที่เครื่องจักรหรือหุ่นยนต์ไม่สามารถทดแทนได้ เช่น ทักษะการคิดที่ซับซ้อน การคิดอย่างสร้างสรรค์และการคิดอย่างมีเหตุผล โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) ขึ้นมาเพื่อมุ่งพัฒนาให้คนไทยทุกช่วงวัยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีค่านิยมที่ดีมีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี มีครอบครัวอบอุ่น เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ซึ่งการพัฒนาคนในประเทศให้มีศักยภาพ และมีความรู้ ความสามารถ ควรเน้นให้การศึกษาที่มีคุณภาพสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนตามศักยภาพ ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งมีเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ความรู้ในวิชาพื้นฐานที่มีอยู่ในสถานศึกษาไม่พอเพียงต่อการใช้ชีวิตและการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ดังนั้นสิ่งที่เราจะต้องมีเพิ่มเติม คือ ทักษะชีวิตและอาชีพ เป็นทักษะหนึ่งที่อยู่ในทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ถ้าบุคคลใดมีทักษะชีวิตและอาชีพมาก บุคคลนั้นจะสามารถปรับตัวรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและจัดการกับปัญหารอบตัวได้ ซึ่งทักษะดังกล่าวจะต้องมีการฝึกฝน ดังนั้นสถานศึกษาเป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการสอนทักษะชีวิตและอาชีพ ทั้งนี้ปัจจุบันได้มีการสอดแทรกเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิตและอาชีพเข้าไปในทุกวิชาพื้นฐาน เพื่อให้มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็น ทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมและมีความสุขในสังคม

ทักษะชีวิตและอาชีพเป็นหนึ่งในทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญในการดำรงชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากส่งผลกระทบต่อเด็กวัยเรียน และจากการสังเกตนักเรียนในฐานะครูผู้สอน พบว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีสุก (แย้มเยื้อนอุปถัมภ์) ส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับทักษะชีวิตและอาชีพ คือ ปัญหาการปรับตัวต่อหน้าที่ในการเรียนที่เพิ่มขึ้น ทั้งงานส่วนตัว งานกลุ่มที่นักเรียนต้องร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ติวสอบ O-net ติวสอบเข้ามัธยมศึกษาปีที่ 1 ปัญหาการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการตอบคำถามและทำผลงานหรือชิ้นงาน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีความกระตือรือร้นในการตอบคำถาม ไม่พยายามหาคำตอบที่เป็นคำถามปลายเปิด ไม่ใช้คำตอบที่สร้างสรรค์ คำตอบไม่มีความหลากหลาย และผลงานหรือชิ้นงานนักเรียนมีลักษณะการออกแบบและการตกแต่งที่คล้ายกันไม่หลากหลาย ปัญหาความ

สัมพันธ์ระหว่างนักเรียนเก่งกับนักเรียนไม่เก่ง เมื่อมีการจัดกลุ่มทำงานนักเรียนที่เก่งไม่ยอมรับเพื่อนที่ไม่เก่งเข้ากลุ่ม ปัญหานักเรียนทำชิ้นงานที่ไม่มีคุณภาพ พบว่า จากผลการประเมินชิ้นงาน นักเรียนขาดความใส่ใจในละเอียดของเนื้อหา ความสวยงาม ความคิดสร้างสรรค์ทำให้คะแนนในส่วนนี้น้อย และปัญหาการเป็นผู้นำและการปฏิบัติหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม จากการสังเกตบันทึกหลังการสอนการทำกิจกรรมกลุ่มปัญหาส่วนใหญ่ คือ หัวหน้ากลุ่มไม่สามารถทำให้สมาชิกในกลุ่มทำงานร่วมกันได้ ต่างคนต่างทำงานหน้าที่ที่รับผิดชอบไม่ได้คุยถึงรายละเอียดของรูปแบบชิ้นงานที่ต้องทำร่วมกัน หัวหน้ากลุ่มไม่มีการติดตามงานของสมาชิกในกลุ่ม ทำให้สมาชิกในกลุ่มไม่กระตือรือร้นในการทำงาน บางคนมีหน้าที่เดียวกันทำชิ้นงานออกมาซ้ำกัน ความละเอียดเนื้อหา การตกแต่งชิ้นงานไม่เป็น จากปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) สิ่งที่สำคัญในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนควรได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ ประกอบด้วยทักษะ 5 ด้าน คือ ด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง (Initiative and Self-Direction) ด้านทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-Cultural Skills) ด้านการผลิตงานและการรู้รับผิดชอบ (Productivity and Responsibility) ด้านภาวะผู้นำ (Leadership) (Kay, K. & Greenhill, V., 2011 อ้างถึงใน เพ็ญศรี คาลี, 2560) ชุดกิจกรรมแนะแนวเป็นชุดกิจกรรมที่สามารถพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น ความเสียสละ ความขยันหมันเพียร ความสามัคคี ทัศนคติต่อการเรียน และพฤติกรรมกล้าแสดงออกเป็นต้น ผู้วิจัยจึงพบว่า โดยมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนได้รู้จักตนเอง หรือเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง และเป็นการพัฒนานักเรียนในลักษณะองค์รวม คือ มุ่งให้เกิดความสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม การสร้างเสริมความคิดเพื่อแก้ไขปัญหา การรู้จักปรับตัวให้เหมาะสม โดยขอบข่ายเนื้อหา และการจัดกิจกรรมแนะแนวที่ดีควรจัดกิจกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามเหตุการณ์และความเหมาะสม เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายที่ต้องการจะพัฒนานักเรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ซึ่งต่างให้ผลสอดคล้องกันว่าชุดกิจกรรมแนะแนวเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้นอกจากนี้รูปแบบการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีความหลากหลายยังมีความเหมาะสม และช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ทั้งนี้เพราะกิจกรรมแนะแนวไม่ได้มุ่งสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการ แต่จะมุ่งให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและที่สำคัญ คือ หลักสูตรได้กำหนด

ขอบข่ายเนื้อหาวิชาไว้กว้าง ๆ ซึ่งเหมาะที่จะปรับเนื้อหาสาระให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพปัญหาเพื่อให้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการ (ณัฐิกา ปิ่นแก้ว, 2561)

รูปแบบการเรียนการสอนเป็นลักษณะที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎีหลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วย กระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอนรวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการ หรือแนวคิดที่ยึดถือและได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับวามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ ซึ่งประกอบ ด้วย 5 แนวคิด ได้แก่ 1) Construct 2) Interaction 3) Physical 4) Process Learning และ 5) Applications (ทิศนา แขมมณี, 2542 อ้างในชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2561) โดยรูปแบบการเรียนการสอนแบบซิปปาประกอบด้วยขั้นการสอน 7 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การทบทวนความรู้เดิม ขั้นที่ 2 การแสวงหาความรู้ใหม่ ขั้นที่ 3 การศึกษาทำความเข้าใจ/ความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ขั้นที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม ขั้นที่ 5 การสรุปจัดระเบียบความรู้ และวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ ขั้นที่ 6 การปฏิบัติ และ/หรือแสดงผลงาน และขั้นที่ 7 การประยุกต์ใช้ความรู้ ซึ่งแต่ละขั้นตอนต่าง ๆ รูปแบบนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนอย่างแท้จริง (ทิศนา แขมมณี, 2556) จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยสรุปว่าชุดกิจกรรมแนะแนวตามหลักการจัดการเรียนการสอนโมเดลซิปปาเป็นกิจกรรมแนะแนวที่เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีส่วนร่วมด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม และสามารถนำความรู้ เรื่อง ทักษะชีวิตและอาชีพมาพัฒนาผู้เรียนให้มีองค์ความรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำงานและมีผลงานที่มีคุณภาพโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ และสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นมีหลักการของรูปแบบการสอนโมเดลซิปปา จากการทบทวนแนวคิดของชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) และสุดารัตน์ ภูติโส (2563) กล่าวว่า หลักการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนแบบซิปปาโมเดลเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังเช่นงานวิจัยของวันเพ็ญ กลิ่นอ่อน (2559) วิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบซิปปาร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม พบว่า ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบซิปปาร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามหลังเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของสุณิษา สุกรา

ภา (2560) ที่ศึกษาผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบซิปปาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และงานวิจัยของปกรณ์ รัตนทำ (2561) วิจัยเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ผสมผสานตามรูปแบบซิปปาที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี พบว่า ความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของปนัดดา นกแก้ว (2562) ศึกษาเรื่อง ทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ตามการประเมินของนักเรียนด้านทักษะสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการเพิ่มผลผลิตและความรู้และผิดชอบและด้านความคิดริเริ่มและการชี้นำตนตามลำดับ

การจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดศรีสุก (แย้มเยื้อนอุปถัมภ์) ตามหลักแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 จากการศึกษาและสังเกตแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระนั้นมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเน้นพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามมาตรฐานตัวชี้วัดในรายวิชานั้น ๆ แต่มิได้คำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ทางด้านทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน จึงทำให้นักเรียนใช้เวลามากในการปรับตัวอยู่ในสังคมเป็นตัวของตัวเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ การทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตและอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่เน้นศึกษาเกี่ยวกับทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ ทั่วไป ส่วนด้านทักษะชีวิตและอาชีพที่เป็นหนึ่งในทักษะในศตวรรษที่ 21 มีผู้วิจัยศึกษาจำนวนน้อย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นประโยชน์ของการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อเป็นประโยชน์แก่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาให้แก่นักเรียน เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของตนเอง สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการทดลองและติดตามผล

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง เกี่ยวกับผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีสุก (แย้มเยื้อนอุปถัมภ์) ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยมีขั้นตอนประกอบด้วยดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และติดตามผล (Non-Randomized One Group Pretest Posttest Design) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รูปแบบการวิจัย

กลุ่ม	ทดลองก่อนใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว	ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว	ทดลองหลังใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว	ระยะติดตาม
กลุ่มทดลอง	E_1	X	E_2	E_3

เมื่อ X แทน การใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ

Y แทน การใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวปกติ

E_1 แทน การทดสอบก่อนการทดลอง

E_2 แทน การทดสอบหลังการทดลอง

E_3 แทน การทดสอบติดตามผล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีสุก (แย้มเยื้อนอุปถัมภ์) จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวนทั้งหมด 45 คน

ตัวแปรการวิจัย ประกอบด้วย ตัวแปรต้น คือ ชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ และตัวแปรตาม คือ ทักษะชีวิตและอาชีพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มี 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่ใช้สำหรับการทดลองและเครื่องมือสำหรับการวัดตัวแปร ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้สำหรับการทดลอง คือ ชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 สำรวจเครื่องมือที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในการวิจัยครั้งนี้ มีกิจกรรมที่ใช้พัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ คือ ชุดกิจกรรมแนะ

แนวร่วมกับโมเดลซิปปา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพจำนวน 12 กิจกรรมและชุดกิจกรรมแนะแนวแบบปกติจำนวน 12 กิจกรรม

ขั้นที่ 2 วางแผนการทำงาน ผู้วิจัยได้วางแผนและกำหนดขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรม ซึ่งมีขั้นตอนหลัก 6 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาแนวทางการสร้างชุดกิจกรรม 2) ดำเนินการสร้างชุดกิจกรรม (ฉบับร่าง) 3) ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน 4) พิจารณาองค์ประกอบของชุดกิจกรรมและค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) 5) ปรับปรุงแก้ไขนำไปทดลองใช้และตรวจสอบคุณภาพ 6) จัดทำชุดกิจกรรมแนะแนว เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพฉบับสมบูรณ์พร้อมใช้จริง

ขั้นที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมจากตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพที่เหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และองค์ประกอบของทักษะชีวิตและอาชีพและได้ศึกษาตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโมเดลซิปปา ซึ่งมีขั้นตอนในการทำกิจกรรมโดยใช้โมเดลซิปปา ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นทบทวนความรู้เดิม 2) ขั้นแสวงหาความรู้ใหม่ 3) ขั้นศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม 4) ขั้นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม 5) ขั้นการสรุปและจัดการความรู้ 6) ขั้นแสดงผลงาน 7) ขั้นการประยุกต์ใช้ความรู้

ขั้นที่ 4 ดำเนินการพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ

ขั้นที่ 5 เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา รูปแบบของชุดกิจกรรม หลังจากนั้นนำชุดกิจกรรมที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของชุดกิจกรรมให้สอดคล้องกับนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยกำหนด โดยได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ชุดกิจกรรมแนะแนวมีคุณภาพอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยกิจกรรมที่ได้ระดับมากมี 8 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมปฐมนิเทศ กิจกรรมการปรับตัวตามบทบาท กิจกรรมสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น กิจกรรมความแตกต่างระหว่างบุคคล กิจกรรมวางแผนล่วงหน้าก้าวหน้าสู่ความสำเร็จ กิจกรรมสร้างและพัฒนาผลงานอย่างดีงาม กิจกรรมผู้นำที่สร้างพลังและแรงบันดาลใจ และกิจกรรมผู้นำที่เป็นแบบอย่าง ส่วนกิจกรรมที่ได้ระดับมากที่สุดมี 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมบรรลุเป้าหมายด้วยคำพูด กิจกรรมคิดทำสิ่งแปลกใหม่ กิจกรรมบันไดสู่เป้าหมาย และกิจกรรมปัจฉิมนิเทศ

ขั้นที่ 6 ปรับปรุงชุดกิจกรรมแนะแนวตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นที่ 7 ทดลองใช้ (Try Out) และตรวจสอบคุณภาพของชุดกิจกรรม โดยนำไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนพรพระร่วงประสิทธิ์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 42 คน ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นที่ 8 พิจารณาผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรม ผู้วิจัยนำผลการทดลองใช้มาวิเคราะห์ประเมินและตรวจสอบคุณภาพของชุดกิจกรรมและปรับปรุงอีกครั้งให้มีคุณภาพ

ขั้นที่ 9 จัดทำชุดกิจกรรมแนะแนวฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำใช้ในกระบวนการวิจัย

2. แบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวข้องทักษะชีวิตและอาชีพของ Kay, K. & Greenhill, V. (2011 อ้างถึงใน เพ็ญศรี คาลี, 2560) ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) 2) ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง (Initiative and Self-Direction) 3) ด้านทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-Cultural Skills) 4) ด้านทักษะการผลิตผลงานและรู้จักรับผิดชอบ (Productivity and Responsibility) และ 5) ด้านภาวะผู้นำ (Leadership) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 สำรวจเครื่องมือที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในการวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือสำหรับวัดตัวแปร คือ แบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว 2) ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง 3) ด้านทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม 4) ด้านการผลิตผลงานและรู้จักรับผิดชอบ และ 5) ด้านภาวะผู้นำ

ขั้นที่ 2 วางแผนการทำงาน ผู้วิจัยได้วางแผนกำหนดขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือซึ่งมีขั้นตอนหลัก 7 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเครื่องมือ 2) ดำเนินการพัฒนาเครื่องมือ(ฉบับร่าง) 3) ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน 4) พิจารณาและปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ 5) นำไปทดลองใช้ 6) ตรวจสอบคุณภาพ โดยการหาค่าความเที่ยงโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบัค และ 7) จัดทำแบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพ

ขั้นที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาแบบวัดจากตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพและองค์ประกอบของทักษะชีวิตและอาชีพ

ขั้นที่ 4 ดำเนินการพัฒนาเครื่องมือผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือที่เป็นแบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพตามนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการของตัวแปรไว้ชัดเจนและครอบคลุมองค์ประกอบย่อยที่สำคัญอย่างครบถ้วน โดยตั้งคำถามให้สอดคล้องกับนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ขั้นที่ 5 เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ และรูปแบบของแบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพ หลังจากนั้นนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยพิจารณาจากความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับลักษณะข้อคำถามและภาษาที่ใช้ให้สอดคล้องกับนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยกำหนด พบว่า แบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพมีค่าความสอดคล้องภายในระหว่าง 1 - 0.6 จำนวน 25 ข้อ

ขั้นที่ 6 ปรับปรุงแบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นที่ 7 ทดลองใช้ (Try Out) และตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพ โดยนำไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนพรพระร่วงประสิทธิ์ ภาคเรียนที่ 1 ปี การศึกษา 2565 จำนวน 42 คน ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นที่ 8 พิจารณาผลการทดลองใช้แบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพผู้วิจัยนำผลการทดลองใช้มาวิเคราะห์ประเมินและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพและปรับปรุงอีกครั้งให้มีคุณภาพ พบว่า ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้สูตรสหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน มีค่าอยู่ระหว่าง 0.20-0.76 ข้อคำถามข้อ 14 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อไม่ถึง 0.20 ซึ่งผู้วิจัยได้ปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและได้ปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและค่าความเที่ยงด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบัคมีค่าเท่ากับ 0.86

ขั้นที่ 9 จัดทำฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำใช้ในกระบวนการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำบันทึกข้อความจากสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนวัดศรีสุก (แย้มเยื้อนอุปถัมภ์) กรุงเทพมหานคร

2. ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพในตนเองก่อนการทดลอง หลังจากปฐมนิเทศและทำการบันทึกคะแนนที่ได้ไว้เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3. ผู้วิจัยทดลองดำเนินการจัดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ โดยใช้เวลาดำเนินการทดลอง เป็นเวลา 4 สัปดาห์จำนวน 12 กิจกรรม กิจกรรมละ 1 ชั่วโมง ใช้เวลาในการทดลองตั้งแต่ 20 กรกฎาคม ถึง 19 สิงหาคม 2565 สถานที่ใช้ในการทำกิจกรรม คือ ห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีสุก (แย้มเยื้อนอุปถัมภ์)

4. ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพหลังการทดลองและบันทึกคะแนนไว้เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5. ผู้วิจัยเว้นการทดสอบในระยะติดตามผล เป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์เพื่อใช้วัดความคงทนหลังจากการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพเสร็จสิ้นโดยใช้แบบวัดทักษะชีวิตและอาชีพวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

6. ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบผลของคะแนนค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนก่อนการทดลองและหลังการทดลองใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ หลังการทดลองนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตและอาชีพสูงกว่าก่อนการทดลอง

2. การเปรียบเทียบผลของคะแนนค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนหลังการทดลองและติดตามผล นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตและอาชีพหลังการทดลองสูงกว่าระยะติดตามผล

อภิปรายผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ พบว่า 1) นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพมีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตและอาชีพหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ทั้งนี้เพราะชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพนั้นมีสื่อการสอนที่มีความรู้และน่าสนใจประกอบด้วย รูปภาพ วีดิโอ กรณีศึกษา เรื่องสั้น บทความ บทบาทสมมุติ และเกม ซึ่งเหมาะสมกับช่วงวัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชุดกิจกรรมแนะแนวมีการประยุกต์ใช้โมเดลซิปปาในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและโดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญผ่านกระบวนการกลุ่มเป็นหลัก ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม การแก้ปัญหาด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา แขมมณี (2561) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบซิปปาเป็นการจัดการเรียนรู้ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง (Contraction of Knowledge) ซึ่งนอกจากผู้เรียน

จะต้องเรียนด้วยตนเองและพึ่งพาตนเองแล้ว ผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน บุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วย รวมทั้งต้องอาศัยทักษะกระบวนการต่าง ๆ จำนวนมากเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ นอกจากนั้นการเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่องได้ดี และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี เรียนรู้แบบมีความหมายต่อตนเองและความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจะมีความลึกซึ้งและอยู่คงทนมากขึ้น หากผู้เรียนมีโอกาสนำความรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย และจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปา พบว่า ไม่มีงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษา แต่มีผู้ทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนแบบซิปปาเพื่อช่วยพัฒนาผู้เรียน ดังเช่นงานวิจัยของสุณิษา สุกราภา (2560) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 งานวิจัยของชยาภรณ์ เค้านา (2561) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีเจตคติต่อรายวิชาสุขศึกษาหลังสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 งานวิจัยของลลิตา เนียมเปี่ยม (2561) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2. การเปรียบเทียบทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการทดลองและติดตามผล พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพมีค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะชีวิตและอาชีพหลังการทดลองสูงกว่าระยะติดตามผล ทั้งนี้เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนสามารถช่วยพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการปรับตัว มีความกล้าที่จะเผชิญหน้าและรับมือกับความเปลี่ยนแปลง ความแตกต่างกันในสังคม สามารถดำรงชีวิตและนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้มาวางแผนให้บรรลุเป้าหมายในการทำงาน และประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ โดยผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ดังนั้นการจัดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพเน้นการจัดกิจกรรมแนะแนวเป็นกลุ่มเพื่อให้นักเรียนร่วมกันลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยนำความรู้จากประสบการณ์เดิมและความรู้ใหม่ที่ศึกษามาแลกเปรียบความรู้ซึ่งกันและกันจนเกิดความรู้ใหม่ ผ่านกิจกรรมแนะแนวเกี่ยวกับทักษะชีวิตและอาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา แขมมณี (2561) ที่กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบซิปปาช่วยให้มีความมั่นคงในการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง (Contraction of knowledge) ซึ่งนอกจากผู้เรียนจะต้องเรียนด้วยตนเองและพึ่งพาตนเอง แล้วผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน บุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วย รวมทั้งต้อง

อาศัยทักษะกระบวนการต่าง ๆ จำนวนมากเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ ทั้งนี้หากการเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีโอกาสนำความรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและอยู่คงทนมากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญารัตน์ นิตยวัน (2562) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตและอาชีพหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและการติดตามผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อีกทั้งมีผู้ทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยรูปแบบการให้บริการปรึกษา ดังเช่นงานวิจัยของชานิตา ไมมะหาด (2563) พบว่า หลังการทดลองและติดตามผลนักเรียนกลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกวรรณ สินรัตน์ (2563) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยทักษะชีวิตด้านการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนในระยะหลังการทดลอง และติดตามผลไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีผู้ทำวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของการพัฒนาทักษะชีวิต ซึ่งผลการวิจัยสามารถบ่งบอกถึงคุณภาพและความคงทนหลังพัฒนาทักษะชีวิต

องค์ความรู้ใหม่

การใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการกลุ่มเป็นหลัก ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม การแก้ปัญหาด้วยตนเองมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน บุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วย รวมทั้งต้องอาศัยทักษะกระบวนการต่าง ๆ จำนวนมากเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ การเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่องได้ดี และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี เรียนรู้แบบมีความหมายต่อตนเองและความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจะมีความลึกซึ้งและอยู่คงทนมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การวิจัยครั้งนี้ทดลองเฉพาะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังนั้นครูแนะแนว บุคลากรทางการศึกษา หรือบุคคลที่สนใจสามารถนำชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพไปประยุกต์ใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับชั้นที่ใกล้เคียงกัน

2. การใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพมีผลทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพที่สูงขึ้น ดังนั้นครูแนะแนว บุคลากรทางการศึกษา หรือบุคคลที่สนใจสามารถนำชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้โมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน เช่น การจัดกิจกรรมแนะแนว การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการเนื้อหากลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ ของตนเองกับการจัดกิจกรรมแนะแนว การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีทักษะชีวิตและอาชีพเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ครูควรใช้เทคนิคต่าง ๆ มากระตุ้นความสนใจ สร้างบรรยากาศให้นักเรียนสนใจมากขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทักษะชีวิตและอาชีพที่ดีขึ้น

2. ผู้ที่สนใจควรเน้นพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนวร่วมกับโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง ด้านทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม ด้านทักษะการผลิตผลงานและรู้จักรับผิดชอบ และด้านภาวะผู้นำ เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้เข้าใจในแต่ละด้านของทักษะชีวิตและอาชีพเฉพาะด้านมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ สินรัตน์. (2563). ผลการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการปรับพฤติกรรมทางปัญญาต่อทักษะชีวิตด้านการป้องกัน การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์, 18*(1), 45-59.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *กรอบความคิดเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีระเบียบวินัยและความเป็นประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กัญญารัตน์ นิตยวัน. (2562). การศึกษาผลการเรียนรู้และทักษะชีวิตและอาชีพ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารชุมชนวิจัย, 13*(3), 247-259.

ชยาภรณ์ เค้านา. (2561). *ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้โมเดล ซิปปาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนวิชาสุขศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). *การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนโดยใช้ตัวแบบ*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ชานิตา ไมมะหาด. (2563). การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนหญิงโดยการให้คำปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์แห่งหนึ่ง. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ณัฐิกา ปิ่นแก้ว. (2561). *ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชนเผ่ากะเหรี่ยง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนบ้านหัวแม่สุริน จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ทิศนา แขมมณี. (2556). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2561). *สัมมนาอารมณ์ : เวทีแห่งเรื่องราวของการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปกรณ์ รัตนทำ. (2561). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ผสมผสานตามรูปแบบซิปปา ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ปนัดดา นกแก้ว. (2562). *ทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดสมุทรปราการ.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

เพ็ญศรี คาลี. (2560). *การพัฒนาเครื่องมือประเมินประสิทธิภาพการสอนในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ลลิตา เนียมเปี่ยม. (2561). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบซิปปา ที่ส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วันเพ็ญ กลิ่นอ่อน. (2559). *การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาล 1 ตลาดบางลี่ (พานิชอุทิศ) จังหวัดสุพรรณบุรี*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)*. (อัดสำเนา)

สุณิษา สุกราภา. (2560). *ผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบซิปปาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนดอนสีนวน (สำนักงานฉลากกินแบ่งสงเคราะห์ 523) จังหวัดชัยนาท*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สุดารัตน์ ภูติโส. (2563). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบซิปปา เรื่อง การให้เหตุผลทางเรขาคณิต กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

การถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยของนักเรียนจากเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของโรงเรียนในระบบของไทย

Stigmatized Student's Cognitive Domain Behaviors Through Effective Domain Behaviors Assessment in Thai Formal Education

ณภัสนันธ์ เดชาวัตสินสิริ[1] และสุเมษย์ หนกหลัง[2]
Napassanun Dechawatsinsiri and Sumate Noklang

Received: January 19 2023
Revised: March 20, 2023
Accepted: April 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ของผู้ถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยจากเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเรื่องเล่า ใช้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการแบบเฉพาะเจาะจง ผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวทางการพูดคุยสนทนาในลักษณะกึ่งโครงสร้าง ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน โดยเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์การถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยจากเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยและสามารถเล่าประสบการณ์เมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนในระบบโรงเรียน เพื่อสะท้อนความเป็นจริงจากประสบการณ์ที่พวกเขาประสบ ผลการวิจัย พบว่า ประเด็นของประสบการณ์ของนักเรียนที่เคยถูกตีตราเป็นการใช้อำนาจของการประเมินเข้าไปจัดการดูแลควบคุมเหนือร่างกายด้วยการกำหนดในระเบียบของการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยที่ใช้เทคนิควิทยาต่าง ๆ ผ่านวินัยของกฎระเบียบมีลักษณะสำคัญ 4 ประเด็น ดังนี้ ถูกตัดสินว่าไม่เก่งจากการแสดงพฤติกรรมด้านคุณลักษณะไม่เป็นไปตามความคาดหวัง ถูกจับจ้องว่าต่อต้านจึงถูกมองว่าเรียนไม่เก่ง การแสดงพฤติกรรมไม่ตรงเพศถูกตีตราว่าไม่เก่ง และถูกมองว่าไม่เก่งทั้งที่เลือกตามความชอบ การประเมินนักเรียนจึงตกอยู่

[1-2] มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; Srinakharinwirot University
Corresponding author, e-mail: kruying789@gmail.com

ภายใต้อำนาจของการประเมินที่ถูกใช้เพื่อสร้างให้เกิดพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมส่งผลให้เกิดการตีตราจากการประเมินไม่ตรงตามพฤติกรรม

คำสำคัญ: เกณฑ์การประเมิน, การถูกตีตรา, พฤติกรรมจิตพิสัย, พุทธิพิสัย, โรงเรียนในระบบ

Abstract

This research article aimed to study the experiences of people who were stigmatized by cognitive domain based on affective domain assessment criteria. It was a qualitative research by using the narrative study method. Informants were selected by purposive sampling. The researcher therefore used a semi-structured dialogue approach in an in-depth interview with 15 informants who had experienced stigmatization of cognitive domain from affective domain assessment criteria and were able to share their experiences when they were students in the school system to reflect the reality of their experiences. The results of the research revealed that the issue of students' experiences that had been stigmatized as using the power of assessment to manage supervision over the body by setting the rules of affective domain assessment using various techniques through the discipline of regulation. There were four key characteristics, namely being judged as poor for exhibiting behavior in which traits did not meet expectations, being seen as being against, so being seen as not good at studying, showing genderless behavior was labeled as incompetent and being seen as not good even though they chose according to their preferences. The assessment of students was therefore subject to the power of assessment being used to shape student behavior in line with social expectations, resulting in the stigma of misbehavior.

Keywords: Assessment Criteria, Stigma, Affective Domain, Cognitive Domain, Formal School

บทนำ

เกณฑ์การประเมินของผู้เรียนที่ถูกกำหนดขึ้นในโรงเรียนในประเทศไทยที่อยู่ภายใต้แนวคิดของสังคมสมัยใหม่ (Modernization) เป็นสังคมที่พัฒนามุ่งสู่ความทันสมัยที่ใช้เป็นการตรวจสอบความสามารถในการเรียนรู้และคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อบ่งชี้ความสามารถและสะท้อนพฤติกรรมของนักเรียนว่ามีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการกรมวิชาการ, 2553) การประเมินนักเรียนในโรงเรียนไทยที่ใช้เกณฑ์การประเมินความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ที่จำแนกพฤติกรรมของผู้เรียนตามกลุ่มพฤติกรรมเป็น 3 ด้านดังนี้ ด้านที่หนึ่ง คือ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ที่ใช้ประเมินพฤติกรรมด้านความสามารถทางสติปัญญา ด้านที่สอง คือ การประเมินด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ที่ประเมินพฤติกรรมด้านจิตใจ ความรู้สึก ทัศนคติ ความเชื่อและคุณธรรม ด้านสุดท้าย คือ การประเมินด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ที่ประเมินพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญเพื่อตอบสนองต่อค่านิยมของสังคมที่ต้องการให้เกิดคนดีและคนเก่งโดยเชื่อว่าสังคมจะมีความสุข (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2557)

เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมสร้างขึ้นเพื่อให้มีลักษณะเป็นรูปธรรมสามารถจำแนกผู้เรียน (Classify) จัดหมวดหมู่แบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) อีกทั้งเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมการประเมินที่แบ่งแยกคนเก่ง-คนไม่เก่งทั้งนี้การตีค่าความเก่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของนักเรียน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2560) และสร้างความเป็นอื่น (The Otherness) จนบางครั้งทำให้เกิดความรู้สึกไร้ค่ารับรู้ได้ถึงความรู้สึกภายในเป็นเทคนิคของการเกิดความแตกต่างของการมีมาตรฐานของนักเรียนที่ดีในลักษณะการเชื่อมโยงกับความรู้ทำให้มนุษย์กลายเป็นเพียงองค์ประธานหรือผู้ถูกกระทำ (Subject) (Danaher, G., Schirato, T. & Webb, J., 2000; ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2560)

ตามแนวคิดของ Foucault, M. (2001) ที่อธิบายชีวอำนาจ (Bio-Power) คืออำนาจรูปแบบหนึ่งที่มีความละเอียดอ่อนและลึกซึ้งในการควบคุมสอดส่อง ตรวจตรา ที่ต่างจากอำนาจที่ใช้ความรุนแรงแต่เป็นอำนาจที่นักเรียนไม่รู้สึกว่าถูกอำนาจเข้ามาจัดการและยอมรับแนวคิดนั้นมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเชื่อใจ (เบญจวรรณ อุปัชฌาย์, 2564) อำนาจของการประเมินแบ่งพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของคนในสังคมนั่นเป็นกลไกของวินัย (Disciplinary) ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relation of Power) และความรู้เป็นเทคนิคของอำนาจ (Technology of Power) อีกทั้งยังชี้ให้เห็นกระบวนการของอำนาจที่ใช้เพื่อควบคุมให้ผู้เรียนเป็นไปตามอุดมคติ (Ideology) ของคนในสังคมหรือบนพื้นฐานของความรู้นั้นว่าเป็นนักเรียนดีควรปฏิบัติ

ตนเช่นไรและในทางตรงกันข้าม ก็มีการบังคับ/กีดกันผู้ที่ทำตัว “ไม่ดี” จนเกิดการตีตราจากการประเมินด้านจิตพิสัยทำให้เกิด “การเลือกปฏิบัติ” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2560; ชูชัย สมิทธิไกร, 2564; Foucault, M. 2001; Bernburg, J. G., Kroh, M. D., & Rivera, C. J., 2006)

การประเมินนักเรียนแบบเหมารวม (Stereotype) ที่ประเมินผู้เรียนว่ามีคุณลักษณะไม่เป็นไปตามระเบียบหรือไม่เรียบร้อยแต่กลับถูกกล่าวว่าเรียนไม่เก่ง (พุทธิพิสัย) ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเป็นการประเมินที่ไม่ตรงตามเกณฑ์ที่ต้องการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยที่เป็นการแสดงออกด้านค่านิยม อารมณ์ รวมถึงความรับผิดชอบภายในตัวบุคคล แต่กลับถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยของนักเรียน (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2556) จนกลายเป็นการผลิตซ้ำของวาทกรรมการประเมินโดยไม่รู้ตัว จากที่กล่าวมาผู้วิจัยต้องการเผยให้เห็นว่าอำนาจที่เกิดจากการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยนำไปสู่การตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยอย่างไรและส่งผลต่อกระทบต่อผู้ถูกประเมินอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประสบการณ์ของนักเรียนผู้ถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยจากเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของโรงเรียนในระบบของไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้มุมมองของวิธีการศึกษาเรื่องเล่า (Narrative Approach) ที่มีฐานคิดที่อยู่ภายใต้กระบวนทัศน์เชิงวิพากษ์ (Critical Paradigm) แนวคิดสร้างสรรค์สังคมสังคม (Social Constructivism) ที่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเจ้าของประสบการณ์การถูกตีตราด้านพุทธิพิสัยจากเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัย ผู้วิจัยใช้แนวคิดชีวะอำนาจ (Bio-Power) และการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) (Foucault, M., 2001) เปิดพื้นที่ให้กับความรู้ความจริงที่เชื่อว่าความจริงเป็นสิ่งประกอบสร้างขึ้นมาจากบริบทใดบริบทหนึ่ง เพื่อเผยให้เห็นอำนาจที่เกิดจากการประเมินที่สามารถเหมารวมเพื่อตีตราคุณลักษณะของนักเรียนกลุ่มนี้

กรอบแนวคิด

การศึกษาเรื่องการถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยของนักเรียนจากเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของโรงเรียนในระบบของไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ของนักเรียนผู้ถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยจากเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัย โดยใช้แนวคิดของ Foucault, M. (2001) เรื่อง ชีวะอำนาจ (Bio-power) และการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติ

การทางวาทกรรม (Discursive Practice) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยให้เห็นมิติความแยบยลของอำนาจที่เกิดจากการประเมินสามารถเหมารวมเพื่อตีตราคุณลักษณะของนักเรียน

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลโดยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะเป็นตัวแทนโดยทั่วไปของข้อมูลได้ดี (Key Informant) เคยมีประสบการณ์การถูกตีตราแบบเหมารวมพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยจากเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัย ด้วยคุณลักษณะของเพศสภาพ รายได้ บุคลิกส่วนตัวและความเป็นตัวตนของนักเรียน โดยมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 15 คน ที่มีอายุระหว่าง 32-38 ปี ตามแนวคิดของ Erikson, E. H. (1966) ที่กล่าวว่าเป็นช่วงวัยที่มีคุณสมบัติของการรู้จักตนเองและสามารถหาตัวตนของตนเองได้รู้ถึงความเชื่อและความต้องการในชีวิต มีความเป็นอิสระในสังคม รับผิดชอบตนเองครอบครัวและสังคมและให้ความสนใจในการสร้างประโยชน์ต่อสังคม และสามารถเล่าประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาเมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนในระบบโรงเรียน (Formal Education) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้ให้ข้อมูลสามารถสะท้อนความเป็นจริงจากประสบการณ์ที่พวกเขาประสบในลักษณะข้อมูลที่ลุ่มลึก (Information-rich Cases) (Creswell, J.W., 2008) และผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ยังให้ความหมายในชีวิตเกี่ยวกับตัวเอง เช่นประสบความสำเร็จในอาชีพ ทั้งด้านธุรกิจ หน้าที่การงาน

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสนทนากับผู้ให้ข้อมูลด้วยความเข้าใจไม่มีการบังคับกดดันให้พูด ไม่ตัดสินผิดถูกในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาแล้วนั้นและผู้เล่าได้รำลึกถึงและสื่อสารผ่านสิ่งที่เป็นเรื่องเล่า ผู้วิจัยจึงต้องมีความไวในการปรับสถานการณ์เพื่อที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ออกนอกประเด็น เพื่อเป็นที่เข้าใจง่ายผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวทางการพูดคุยสนทนาในลักษณะกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) (Bold, C., 2012)

การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) จากการนำเรื่องเล่าที่ได้จากการสัมภาษณ์ และจากการสนทนาและหยิบยกประเด็นข้อความรู้หลัก (Themes) จากประเด็นย่อย (Sub-theme) ที่ได้จากการประมวลข้อมูลดังที่กล่าวถึงใช้วิธีวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) และนำมาจัดเป็นหมวดหมู่และจัดเป็นตัวบท (Theme) (Bold, C., 2012) ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีให้ความไว้วางใจของข้อมูล (Trustworthiness) (Creswell, J.W., 2008) โดยมีแนวคิดพิจารณาในประเด็นของความไว้วางใจในข้อมูลโดยใช้การสะท้อนกลับตนเอง (Reflexibility) ของผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย (Key

Informant) ภายใต้ฐานคิดในการแบ่งปันเรื่องราว ความคิด ความเชื่อ เจตคติ และอารมณ์ความรู้สึกระหว่างกันผู้ให้ข้อมูลมีความไว้วางใจผู้วิจัยสามารถเปิดเผยเรื่องราวของตนเองอย่างสบายใจ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า นักเรียนเมื่อมีอายุตามกำหนดก็จะเข้าสู่พื้นที่ของโรงเรียนซึ่งมีลักษณะเป็นโรงเรียนในระบบและเป็นพื้นที่ที่พวกเขาต้องใช้เวลามากกว่าเวลาที่ใช้ที่บ้าน ถ้าเริ่มนับตั้งแต่ประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาเป็นระยะเวลาถึง 12 ปี สังคมทั่วไปจึงคาดหวังให้โรงเรียนมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการสั่งสอนวิชาการสร้างความรู้ ความคิด และมีความเข้าใจต่อสังคมเป็นอย่างดี ระบบการศึกษาจึงได้สร้างระเบียบแบบแผนเพื่อที่จะให้นักเรียนได้พึงปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมายของสังคม การจำกัดพื้นที่เพื่อควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนด้วยพื้นที่ของชั้นเรียน ห้องเรียน และต้องเรียนตารางเรียน มีเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านความรู้ของแต่ละวิชาส่งผลให้นักเรียนถูกกำกับด้วยเกณฑ์การประเมินด้วยกระบวนการจับจ้องทั้งด้านร่างกายและความคิด ในอีกด้านหนึ่งการกำกับดูแลในด้านร่างกายที่ถูกกำหนดไว้ในระเบียบ อาทิเรื่องการแต่งกายโดยแยกตามเพศสภาพอย่างชัดเจน รวมไปถึงทรงผมของนักเรียนชาย-หญิง และต้องแต่งกายให้ถูกต้องตั้งแต่หัวจรดเท้าในเวลาของการปฏิบัติราชการ โดยเกณฑ์ดังกล่าวถูกผู้ประเมินนำมาใช้ควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียนทั้งจากบุคลิกภาพ เพศสภาพ พื้นฐานของครอบครัว หรือแม้กระทั่งความเป็นตัวตนของนักเรียนเองซึ่งนักเรียนบางคนมีผลการเรียนที่ดีกลับถูกตีตราพฤติกรรมด้านสติปัญญาทำให้กลายเป็นคนเรียนหนังสือไม่เก่งจากการประเมินจิตพิสัยเป็นการประเมินแบบเหมารวม จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยของนักเรียนจากเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของโรงเรียนในระบบผู้วิจัยได้ข้อค้นพบ 4 ประเด็นดังนี้

1. การถูกตัดสินว่าเรียนหนังสือไม่เก่งจากการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวังของผู้ใหญ่

ความคาดหวังของผู้ใหญ่ในที่นี้ คือ ครูและผู้ปกครองที่มีเจตคติว่านักเรียนที่เรียนแผนการเรียนวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์เป็นผู้ที่มีสติปัญญาดีกว่าทุกแผนการเรียนเพราะมองว่าผู้ที่เรียนแผนการเรียนนี้จะสามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยในคณะที่จะประกอบอาชีพที่เชื่อว่าได้รับการยกย่องในสังคมไทย เช่น คณะแพทยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ ผู้ใหญ่จึงมองว่านักเรียนกลุ่มนี้มีความตั้งใจ เอาใจใส่ต่อการเรียน มีบุคลิกภาพที่ว่านอนสอนง่ายและปฏิบัติตามระเบียบได้ตลอดเวลาเมื่ออยู่ในรั้วโรงเรียน แท้จริงแล้วนักเรียนกลุ่มนี้แต่ละคนย่อมมีความจำเป็นหรือเงื่อนไขและพื้นฐานของชีวิตแต่ละคนที่แตกต่างกันการกำกับ

ดูแลโดยใช้กฎระเบียบจึงเป็นเพียงการกล่าวอ้างเพื่อกำกับดูแลให้นักเรียนมีพฤติกรรมเป็นไปตามความคาดหวังเท่านั้น เมื่อนักเรียนบางคนที่เข้ามาเรียนในแผนการเรียนนี้แสดงพฤติกรรมด้านจิตพิสัยไม่เป็นไปตามความคาดหวังเช่นมีท่าทีไม่สำรวม ควบคุมยาก หรือแต่งกายผิดระเบียบที่เข้ามาเรียนในแผนการเรียนนี้ได้จึงถูกมองว่า “ฟลุค” จากผู้ใหญ่

ดังเช่น “บอส” วิทยากรหนุ่มที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกว้างขวางในด้านการพัฒนาองค์กรสำคัญ ๆ ระดับประเทศ เมื่อครั้งที่ยังเป็นนักเรียนและกำลังเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 บอสเล่าให้ฟังว่า ในขณะนั้นเรียนแผนการเรียนวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ ซึ่งก็ถือว่าเป็นห้องคิงส์ ผลการเรียนของบอสที่ผ่านมาอยู่ในระดับต้น ๆ ของห้องเรียน คือ เกรดเฉลี่ย 3.5 ขึ้นไปทุกเทอม สำหรับนักเรียนแผนการเรียนนี้ถือว่าเป็นความคาดหวังของโรงเรียนเพราะโอกาสที่จะทำชื่อเสียงให้โรงเรียนด้านวิชาการอีกทั้งจำนวนนักเรียนที่สอบเอ็นทรานซ์ได้เกือบ 90% บอสต้องทำงานพิเศษในโรงงานแปรรูปไม้ในช่วงปิดภาคเรียนจึงทำให้ไม่ได้ดูแลตัวเองและไม่มีเวลาที่จะไปตัดผมให้เรียบร้อยก่อนที่จะไปรับผลสอบ “ผมก็แต่งชุดนักเรียนไปตามปกติ ดูสิปิดเทอมปุ๊บ มันก็ไว้ผมยาวปั๊บ คนแบบนี้ไม่มีทางเจริญหรอก แล้วเกรดมันก็ไม่ได้ดีเกือบจะโหล่สุดของห้องเลยนะ” บอสเล่าว่าคำพูดครูตอนนั้นมันทำให้รู้สึกเสียหน้าและรู้สึกเสียใจมากซึ่งนั่นเป็นสิ่งที่ครูตัดสินผมไปแล้วว่าผมเป็นนักเรียน เรียนไม่ได้เรื่องเพราะแต่งตัวไม่เรียบร้อยผมเลยกลายเป็นคนท้าย ๆ ของห้องไปแล้ว

จากตัวอย่างประสบการณ์ทำให้เห็นว่านักเรียนรับรู้ว่าถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยจากการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยที่ตัดสินนักเรียนมีคุณลักษณะไม่ตรงตามพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่คาดหวัง เช่นแต่งกายไม่เป็นไปตามกฎข้อบังคับหรือเพียงแค่สวมรองเท้าไม่ถูกต้องตามวันที่กำหนดหรือนักเรียนเหล่านั้นมีความจำเป็นในเงื่อนไขของแต่ละชีวิตและเหตุผลปลีกย่อยของแต่ละคน เช่นเรื่องของระยะทางจากบ้านมาถึงโรงเรียนไกล กลายเป็นคำกล่าวอ้างที่มิได้ส่งผลต่อการยอมรับในการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยจากผู้ประเมิน ซึ่งนั่นเป็นหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละบุคคลที่หากขัดขืนหรือมิอาจปฏิบัติตามได้ย่อมสมควรที่จะได้รับผลของการตีตราเพียงแต่การประเมินกลับกลายเป็นการไปตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยของนักเรียนด้วยการพฤติกรรมด้านจิตพิสัยที่เป็นการเหมารวมการประเมินจนทำให้เกิดความอับอายให้กับนักเรียน

2. ถูกจับจ้องว่ามีพฤติกรรมต่อต้านจึงถูกมองว่าเรียนไม่เก่ง

นักเรียนแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่างกันโดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาจากสังคมในหลายรูปแบบ จึงมีการแสดงออกด้านพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป ทำให้แสดงพฤติกรรมของนักเรียนบางคนดูเหมือนเป็นการต่อต้านและท้าทายกับกฎระเบียบของโรงเรียนแม้จะเพียง

เล็กน้อย เช่น การสวมกระโปรงสั้น การซอยผม การปลดกระดุมคอเสื้อ หรือการพูดไม่ไพเราะซึ่งซึมซับจากครอบครัวและสังคมรอบข้างกลับกลายเป็นการถูกมองว่ามีพฤติกรรมต่อต้านสังคม

ดังตัวอย่างเรื่องราวของ “แนท” เจ้าของธุรกิจเสื้อผ้าและค้าขายออนไลน์ที่มีรายได้เฉลี่ยในแต่ละวันมากกว่าหนึ่งแสนบาท พื้นฐานทางครอบครัวของแนทมีอาชีพค้าขายและได้รับการเลี้ยงดูที่ให้อิสระในการคิด จึงส่งผลให้แนทมักจะพูดเสียงดัง คุยเก่ง หรือเรียกว่าเป็นเด็กพูดมาก (ในสายตาคนทั่วไป) เธอที่มีความเป็นตัวเองของตัวเองสูง ร่าเริง เธอมีท่าทีกระโดกกระเดกขัดกับมาตรฐานของบุคลิกของนักเรียนหญิงที่เรียนในโรงเรียนหญิงล้วนที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงที่มีระเบียบวินัยของการแสดงออกด้านพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่เข้มงวด ในขณะนั้นแนทเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และมีผลการเรียนระดับปานกลางเกรดเฉลี่ยประมาณ 2.8 กว่า ๆ แต่ก็ถือว่าเป็นคะแนนที่น้อยมากสำหรับโรงเรียนนั้นสอบวิชาหลักทีไรก็เกือบตกตลอด “คะแนนแย่แบบนี้มาเรียนสายสามัญได้ไง”และด้วยบุคลิกที่ไม่ค่อยสำรวม คุยเก่ง กลายเป็นภาพจำของครูบางคน แนทจึงโดนตำหนิและว่ากล่าวตักเตือนเสมออีกทั้งแนทจะมีพฤติกรรมขัดกับบรรทัดฐานของโรงเรียนเล็กน้อย เช่น ปลดกระดุมคอเสื้อบ้างซึ่งเธอบอกว่าเพื่อนหลายคนก็ทำและเธอมองว่าไม่น่าจะเกี่ยวอะไรกับผลการเรียน “หนูถูกเชิญผู้ปกครองมาเซ็นต์ใบลาออกเรื่องซอยผมแล้วก็ขู่จะหักคะแนน หนูพยามเลี้ยงผมให้เท่ากัน แต่ระยะเวลาห่างแค่ 2 สัปดาห์ ผมยาวไม่ทันเค้าอาจจะคิดว่าหนูต่อต้านเค้าเลยส่งตัวไปห้องปกครอง” แนทเล่าอีกว่าในชั่วโมงเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ถูกครูคนเดิมเรียกให้ยืนขึ้น “ลุกขึ้นยืนสิ” ครูตะโกนเสียงดังขึ้นมา “ถ้าอยากเป็นเด็กดี เรียนเก่ง ก็พูดให้มันน้อย ๆ หน่อย แค่หน้าเธอก็ผิดระเบียบแล้ว ซึ่งหนูไม่เข้าใจว่าหนูทำผิดอะไร”

ปรากฏการณ์ที่เกิดกับแนทเป็นตัวแทนการบอกเล่าของนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ตามระเบียบของสังคมที่ถูกกำหนดด้วยพฤติกรรมและข้อกำหนดที่เคร่งครัดอีกทั้งยังถูกประเมินแบบเหมารวมจากการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยจากการไม่แสดงออกตามบรรทัดฐานของสังคมหรือมีการต่อต้านเพียงเล็กน้อยกับกฎระเบียบจากการหล่อหลอมจากครอบครัวและสังคมรอบข้าง ซึ่งบางครั้งความต้องการของผู้ใหญ่ที่ต้องการให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามบรรทัดฐานของสังคมกลับกลายเป็นตีตราด้านพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยว่าไม่เก่งไปด้วย

3. การแสดงพฤติกรรมไม่ตรงเพศสภาพจนถูกตีตราว่าเรียนไม่เก่ง

การแสดงออกด้านพฤติกรรมทางเพศตามบรรทัดฐานของสังคมที่ต้องมีการแสดงบทบทบาทแตกต่างกัน แต่นักเรียนที่แสดงบทบาทหรือพฤติกรรมไม่ตรงตามเพศเช่นเป็นนักเรียนชายรูปร่างเล็ก บอบบางคล้ายผู้หญิง และมักจะอยู่ในกลุ่มของเพื่อนผู้หญิง เช่น คุยเล่นกัน ส่งเสียงกรี๊ดกร๊าด หรือมีท่าทีกรีดกราย จึงถูกมองว่าต่างออกไปจากค่านิยมทางเพศในโรงเรียน และเมื่อเข้าไป

อยู่ในกลุ่มเพศชายกลับถูกมองว่าเอารัดเปรียบไม่ยอมช่วยเหลืองานบางอย่างที่ต้องออกแรง กลายเป็นคนเห็นแก่ตัว ถูกจับจ้องพฤติกรรมด้านคุณลักษณะ และรวมไปถึงการตีตราว่าเลยเรียนไม่เก่งเพียงเพราะแสดงออกด้านพฤติกรรมไม่ตรงตามเพศสภาพ

ดังตัวอย่างของ “โม” นิสิตปริญญาเอกอีกทั้งยังเป็นหัวหน้างานนักปฏิบัติการห้องแลปในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ของรัฐ โมเป็นนักเรียนชายตัวเล็ก รูปร่างบอบบางทำตัวคล้ายผู้หญิง โมเรียนประถมในโรงเรียนเล็กของหมู่บ้านในชนบท โมชอบไปโรงเรียนมากและชอบเรียนวิชาภาษาไทยและวิชาสังคมเป็นพิเศษเพราะครูใจดี เล่าเรื่องสนุก แต่สำหรับคณิตศาสตร์ครูเข้มงวดและดุมากจึงเป็นวิชาที่ไม่ชอบและมักจะสอบตกตลอด “วิชาที่ชอบเรียนมาก คือ ภาษาไทยกับสังคมครูใจดี สวยมาก แต่วิชาที่กลัวที่สุด คือ วิชาคณิตศาสตร์เป็นครูผู้ชายที่ดุและเสียงดัง ผมกลัวครูมาก” การเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของโมที่มีผลการเรียนค่อนข้างน้อยแต่สำหรับวิชาอื่น ๆ คะแนนของโมอยู่ในระดับกลาง ๆ ค่อนข้างดี โมบอกว่าคณิตศาสตร์เรียนยังไงก็ไม่รู้เรื่องทำให้สอบตกมาตลอด “ผมก็เรียนตาม ๆ เพื่อน ลอกการบ้านเพื่อนตลอด” มีเหตุการณ์ที่โมจำได้ไม่ลืมเกี่ยวกับวิชาคณิตศาสตร์ “คือ ครูให้ผมออกไปทำโจทย์เลขบนกระดานผมทำไม่ได้ ก็ขนาดลอกเพื่อนผมยังไม่รู้เรื่องเลยแล้วให้ไปทำหน้าหน้ากระดานต่อห้องหน้าเพื่อน ๆ ทั้งห้อง ผมก็ไปยืนเฉย ๆ เขียนอะไรก็ไม่รู้” จากนั้นทำให้ครูก็พูดขึ้นว่า “เพราะเป็นกระเทยนี่แหละเลยโง่ เรียนอะไรก็ไม่รู้เรื่อง สอบเอ็นทรานซ์ก็คงไม่ติด” โมบอกว่าคำพูดตอนนั้นทำให้เชื่อไปแล้วว่าเราเป็นกระเทยเราเลยทำเลขไม่ได้ ทำให้เราโง่ เรียนไม่รู้เรื่อง และความรู้สึกไม่ชอบวิชานี้ยังคงอยู่ตลอดมา

จากประสบการณ์ของโมการใช้คำพูดรวมไปถึงการเหมารวมการประเมินคุณลักษณะของการแสดงออกไม่ตรงตามเพศสภาพของผู้ที่มีอำนาจในที่นี้คือ ครู ที่ตัดสินนักเรียนและใช้การประเมินไม่ตรงกับพฤติกรรมเหรือบางครั้งเป็นเพียงแค่ “ลั่นปาก” เป็นการลดคุณค่าของบุคคลและตัดสินผู้ที่มีพฤติกรรมไม่ตรงเพศว่าไม่เป็นที่ต้องการของสังคมที่เชิดชูคนเก่ง

4. การตีตราว่าเรียนไม่เก่งเพราะเลือกตามความชื่นชอบของตนเอง

การเหมารวมนักเรียนที่เรียนสายศิลป์ว่าเป็นนักเรียนที่เรียนอ่อนเรียนสายวิทยาศาสตร์ไม่ได้ ซึ่งเป็นค่านิยมเดิมที่ผู้ใหญ่ในสังคมถูกปลูกฝังมาอย่างไม่รู้ตัวจนทำให้เกิดแนวความคิดส่งผ่านมาจนเกิดเป็นภาพจำด้วยความเชื่อว่าเรียนสายวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์จะทำให้มีโอกาสประกอบอาชีพที่มีความมั่นคง ได้ค่าตอบแทนสูงเช่น แพทย์ พยาบาล วิศวกร เภสัชกร จนเกิดการเปรียบเทียบว่าเด็กสายศิลป์จบมาส่วนมากจะตกงานหรือประกอบอาชีพที่มีรายได้น้อย แต่การเลือกเรียนสายศิลป์สำหรับนักเรียนบางคนที่เขารู้จักตัวเอง (Self-awareness) และรู้ว่าตนเองชอบสิ่งใด ถนัด

ในเรื่องใด และสามารถต่อรองกับค่านิยมนั้นไปสู่สิ่งที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ กลับถูกประเมินว่ามีสติปัญญาไม่ดีเพราะไม่ได้เรียนแผนการเรียนวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ ดังเช่น

"เจเจ" เรียนจบปริญญาเอกทางด้านสังคมศาสตร์ตั้งแต่อายุ 28 ปีขณะนี้มีตำแหน่งเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ เมื่อครั้งยังเรียนในระดับมัธยม เจเจเป็นนักเรียนที่มีเป้าหมายอย่างชัดเจน เจเจไม่ชอบเรียนคณิตศาสตร์ แต่ชอบวิชาสังคมศึกษาและวิชาภาษาไทยเป็นพิเศษและสามารถค้นคว้าหาความรู้ด้วยวิธีของตัวเอง "ความชอบในบางเรื่องของผมทำให้ผมเรียนได้ดีและรู้ลึกซึ้งในวิชาที่ชอบ มีความสุขและตื่นเต้นเวลาที่หาคำตอบในสิ่งที่ผมสงสัย" ความใฝ่รู้เกี่ยวกับสาระของวิชาสังคมศึกษา และมีงานอดิเรกบางอย่างที่ส่งผลที่ดีให้กับเรื่องเรียน เช่น ชอบดูการแข่งกีฬาโอลิมปิก ดูการประกวดนางงามระดับนานาชาติ เพราะจะได้ยินชื่อประเทศที่แปลก ๆ ที่ไม่เคยได้ยิน จะได้ไปค้นคว้าเพิ่มเติมว่าประเทศนั้นอยู่ในส่วนใดของโลกทำให้งานอดิเรกเหล่านี้ส่งเสริมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาและภาษาไทยของเจเจ แต่กลับถูกคนคนรอบข้างซึ่งมีทั้งเพื่อนและครูมองว่าเรียนไม่เก่งเพียงเพราะไม่ได้ใช้เวลาค้นหาความรู้ตามเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่คาดหวังเอาไว้ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ การคำนวนหรือด้านภาษาอังกฤษ "เค้าหาว่าผมโง่ เพราะผมชอบวิชาสังคมศึกษา แต่ในสมัยนั้นคนที่เก่งสังคม ภาษาไทย เท่ากับไม่เก่ง ต้องเก่งเลข เก่งวิทย์ถึงจะเรียกว่าเก่ง" เจเจเล่าว่าคะแนนของเขาสามารถเข้าเรียนแผนการเรียนอื่นที่รองลงมาจากวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ได้ อีกทั้งจุดมุ่งหมายของเจเจ คือ การสอบเอ็นทรานซ์เข้ามหาวิทยาลัยของรัฐให้ได้ ทำให้เจเจเลือกเรียนแผนการเรียนอังกฤษ-ภาษาไทย-สังคม ในตอน ม.4 เพราะเจเจเคยสังเกตจากรุ่นพี่ที่เรียนแผนการเรียนนี้ การสั่งงาน สั่งการบ้านจะน้อยมากเมื่อเทียบกับแผนการเรียนอื่น ๆ เจเจจึงนำความคิดนั้นมาสร้างโอกาสให้ตนเองเพื่อที่จะได้มีเวลาอ่านหนังสือเตรียมตัวตามที่ได้วางแผนไว้ประจวบเหมาะกับได้เรียนในวิชาที่เจเจชอบ คือ สังคมศึกษาและภาษาไทย "ผมเลือกเรียนห้องอังกฤษ-ภาษาไทย-สังคม เพราะจะได้มีเวลาอ่านหนังสือสอบเอ็นทรานซ์เข้ามหาวิทยาลัย แต่ครูกับเพื่อน ๆ หลายคนมาตีตราเราว่า โง่ ! เลยมาเรียนแผนอังกฤษ-ไทย-สังคม คงเป็นเพราะห้องนี้เป็นห้องที่คะแนนต่ำที่สุด อีกทั้งเป็นห้องที่ใครก็รู้ว่าเป็นเด็กที่เหลือจากการถูกคัดเด็กที่อยู่ในห้องนี้เลยถูกเหมารวมว่ามีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เรียนก็แย่ เพื่อนในห้องนี่มีทุกรูปแบบเรียกว่าศูนย์รวมเลย ครูไม่สนใจนักเรียนห้องนี้อยู่แล้ว การบ้านก็ไม่ค่อยมีเพราะครูรู้ว่าสั่งงาน สั่งการบ้านไปก็ไม่มีใครส่ง ผมไม่แปลกใจหรอกที่ครูบอกว่าผมโง่จริง ๆแล้วผมเลือกที่จะอยู่ห้องนี้ตั้งแต่แรกเพราะเรารู้ว่าได้มีเวลาอ่านหนังสือจะได้สอบเอ็นทรานซ์เข้ามหาวิทยาลัยตามที่ตั้งใจแล้วก็ได้เรียนในวิชาที่ชอบด้วย"

การที่นักเรียนเลือกเรียนในสิ่งที่นักเรียนรับรู้ได้ว่าตนนั้นเหมาะกับแผนการเรียนใดและสามารถนำพาตนเองไปสู่สิ่งที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้กลับกลายเป็นการถูกตีตราพฤติกรรมด้านทักษะพิสัยจากการประเมินไม่ตรงตามพฤติกรรมเพียงเพราะไม่เรียนตามแผนการเรียนที่สังคมมองว่าไม่เก่งหรือเรียนในแผนการเรียนที่มีนักเรียนมีความประพฤติดีตามที่สังคมคาดหวังและมักจะตีตรานักเรียนที่ไม่เลือกเรียนในแผนการเรียนวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ ว่าเป็นนักเรียนหัวไม่ดี หรือปัญญาไม่ถึง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ประสบการณ์เมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนที่เคยถูกตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยจากการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยที่เกิดขึ้นในโรงเรียนที่เป็นสถาบันหลักสร้างความชอบธรรมให้กับสังคมปกติเป็นเทคนิคของอำนาจที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อควบคุมและด้วยแฝงนัยยะของความหวังดีต่อการมีพฤติกรรมที่สังคมเห็นว่าดีและทำให้มนุษย์ต้องเชื่อฟัง (Danaher, G., Schirato, T. & Webb, J., 2000) กระบวนการที่โรงเรียนใช้ล้วนมีปลายทางเพื่อให้เด็กว่านอนสอนง่าย ที่ผ่านการกระทำของอำนาจของความรู้และวินัยด้วยการสร้างภาพแทนของนักเรียนดี/เก่ง ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ครูที่เป็นผู้แทนของอำนาจใช้แนวทางของการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยเป็นอำนาจอันชอบธรรมและแยบยลผ่านอำนาจของวินัย ความรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ และสถาบันที่เกิดจากกฎเกณฑ์ของสังคมได้ร่วมกันทำงานจนสร้างให้เป็น “การเรียนไม่เก่ง” เพราะประเมินไม่ตรงตามพฤติกรรม การถูกตีตราจากชุดความรู้ของการประเมินที่ถูกสำรวจ (Surveillance) และถูกจับจ้อง (Gazing) แสดงให้เห็นถึงการทำงานของอำนาจที่มีการทำงานทั้งรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการมีการสังเกตที่เป็นลำดับชั้น (Hierarchical Observation) เพื่อสร้างความเป็นปกติ (Normalizing Judgment) และการตรวจสอบ (Examination) กำกับนักเรียนเหล่านี้และพยายามสร้างความมีประสิทธิภาพโดยผ่านการประเมิน ที่เรียกว่า Normalizing Process เป็นการประเมินที่สอบผ่าน หรือไม่ผ่าน มีพฤติกรรมดี หรือไม่ดีเป็นเช่นไร (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2560) อำนาจการยังส่งผลตีตราไปถึงลักษณะของบุคคลที่แตกต่างจากผู้อื่นเพียงแค่ว่าเป็นบุคคลที่มีลักษณะความชอบส่วนตนที่แตกต่างไปส่งผลนักเรียนแสดงพฤติกรรมทำบางสิ่งที่ถูกมองว่าต่อต้านกับเกณฑ์การประเมินเพียงเพราะลักษณะการเรียนรู้จากการสัมผัสประสบการณ์จากบ้านและสังคมรอบข้าง เมื่อนักเรียนเข้าสู่สังคมโรงเรียนก็มักจะมีเหตุผลต่อสิ่งที่ตัวเองกระทำว่าทำได้หรือไม่ได้เพื่อที่จะบอกกับสังคมว่าเขาเก่งในเรื่องที่ถนัด ไม่ได้เก่งตามที่คนอื่นต้องการให้เก่งและความเก่งไม่สามารถวัดจากเกณฑ์ได้ตามเกณฑ์การประเมินด้านคุณลักษณะของผู้เรียนที่ต้องซึ่งเป็นเป้าหมายของการประเมิน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) อีกทั้งประเมินพฤติกรรมผู้เรียนรด้านจิตพิสัยยังส่งผลแม้กระทั่งนักเรียนที่มีลักษณะและการแสดงออกไม่ตรงตามเพศที่ และถูกตีตราว่าโง่ ทำให้กลายเป็นบุคคลที่

ไม่เป็นที่ต้องการของสังคมและเลือกปฏิบัติ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2560) การยึดติดกับ "หลักการและหลักเกณฑ์" ของผู้ใช้อำนาจการประเมินที่ถูกทำให้เป็นมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียวที่สำคัญจนเกิดคำถามผิดด้วยหรือที่เป็นคนโง่เพราะไม่เรียบร้อยหรือเป็นคนไม่เก่งเพราะไม่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม

องค์ความรู้ใหม่

อคติทางสังคมประการหนึ่ง ที่ทำให้เกิดการตีตราของคนในสังคมที่ได้จากอำนาจการประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยสามารถนำไปสู่การตีตราพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย แสดงว่าให้พฤติกรรมด้านจิตพิสัยถูกคนในสังคมใช้เป็นเครื่องมือที่ใช้จับจ้องพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนในระบบว่าเป็นคนเก่งหรือคนดี ซึ่งงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่ามีบุคคลที่ยังเชื่อตามเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยหากไม่เป็นไปตามเกณฑ์จะถูกตีตราว่าอาจจะเป็นคนที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งหมายถึงเป็นคนไม่เก่ง ไม่ดี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรพัฒนารูปแบบการประเมินที่ประเมินได้ตรงตามพฤติกรรมและปรับเปลี่ยนเป็นการให้ความรู้สำหรับผู้ประเมิน

2. ควรปรับรูปแบบการให้แนวทางการศึกษาตามแนวคิดที่เชื่อมั่นในอำนาจในตัวตนของนักเรียนและให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่ยังขาดประบวนการและพิจารณาเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติในการมีส่วนร่วมจากนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลการวิจัยในครั้งนี้นำไปเป็นตัวอย่างประสบการณ์ของความสำเร็จของผู้ที่เคยถูกตีตราจากการประเมินในโรงเรียนเพื่อเสริมพลังให้กับผู้เรียนและเป็นแนวทางในการให้ความหมายของความสำเร็จของแต่ละบุคคล

2. ผลการวิจัยในครั้งนี้อาจนำไปสู่การทบทวนรูปแบบของการประเมินในสถานศึกษาเพื่อลดการใช้อำนาจของผู้ประเมินในการประเมินผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551* (ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช 2560). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชูชัย สมิทธิไกร. (2564). *จิตวิทยาสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2560). *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น.* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : วิภาษา.

เบญจวรรณ บุญโทแสง. (2560). ความเป็นอื่นบนวาทกรรมการพัฒนาในวิถีชุมชนมอแกน. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์คณะนิติศาสตร์ ราชภัฏร้อยเอ็ด, 1*(1), 31-60.

เบญจวรรณ อุปัชฌาย์. (2564). นายทหารพัฒนา: กระบวนการสร้างนักพัฒนาของกองทัพบก. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 8*(2564), 79-94.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2556). *หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : เฮ้าส์ออฟ เคอร์มีสท์.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2557). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

Bernburg, J. G., Kroh, M. D., & Rivera, C. J. (2006). Official Labelling Theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 43*(1), 67-88.

Bold, C. (2012). *Using Narrative in Research*. London : Sage.

Creswell, J.W. (2008). *Quantitative and Qualitative*. (3rd ed). Ohio : Pearson Prentice Hall.

Danaher, G., Schirato, T. & Webb, J. (2000). *Understanding Foucault (Cultural Studies Series).* Sydney : Allen & Unwin.

Erikson, E. H. (1966). Eight ages of man. *International Journal of Psychiatry, 2*(3), 281-300.

Foucault, M. (2001). Power: *Essential Works of Foucault 1954-1984*. Translated by Robert Hurley and others. London: Penguin Books. *Works of Michel Foucault V.1 Ethics: Subjectivity and Truth*. New York : The New Press.

ความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (Covid-19) ระลอกใหม่

Stress of People in Chombueng Sub-district Municipality, Chombueng District, Ratchaburi Province in the Situation the Outbreak of Covid-19 Newly Emerging

อนุรักษ์ ธัญญเจริญ[1] เกศสิริ อินทะสี[2] พรนภัส จันอินทรีย์[3] สุวิจักษณ์ แสนหมื่น[4] และน้ำรินทร์ กาบแก้ว[5]

Anurak Thanyacharoen, Ketsiri Inthasee, Ponnapat Jan-insri, Suwichak Sanmuen and Namrin Kabkaew

Received: December 23 2022
Revised: March 15, 2023
Accepted: April 04, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินระดับของความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19 และ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19 ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19 ระลอกใหม่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้จำนวน 370 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดใช้เทคนิคการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการประเมินความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยใช้แบบ

[1-5] มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง; Muban Chombueng Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: anuraktha@mcru.ac.th, Tel. 098-6064253

ประเมินความเครียด (ST-5) ของกรมสุขภาพจิต ภาพรวมมีระดับความเครียดมาก ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.61 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.717 และ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านสถานภาพทางการเงิน ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน ด้านสุขภาพทางร่างกาย และด้านสุขภาพทางจิต ซึ่งตัวแปรทั้งห้าตัวสามารถอธิบายความผันแปรของความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ได้ร้อยละ 89.3 (R^2= 0.893) สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังต่อไปนี้

$$Y = (-0.012)+0.359(Z_1)+0.310(Z_2)+(-0.151)(Z_3)+0.171(Z_4)+0.331(Z_5)$$

ตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อความเครียดมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว (Z_1) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสุขภาพทางจิต (Z_5) ด้านสถานภาพทางการเงิน (Z_2) ด้านสุขภาพทางร่างกาย (Z_4) และด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน (Z_3) ตามลำดับ

คำสำคัญ: โรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19, การระบาดระลอกใหม่, ความเครียด

Abstract

The objectives of this research article were 1) to assess the stress level of people in Chom Bueng Subdistrict Municipality, Ratchaburi Province in the situation of an outbreak of COVID-19; and 2) factors affecting people's stress in Chom Bueng Subdistrict Municipality, Ratchaburi Province in the situation of a new outbreak of COVID-19. It was a quantitative research. The sample group used was 370 people. The data was collected by using a questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean and standard deviation. Factors that affected stress were analyzed using Stepwise Multiple Regression Analysis. The results of the research were as follows: the results of stress assessment of people in Chom Bueng Subdistrict Municipality, Ratchaburi Province by using the stress assessment form (ST-5) of the Department of Mental Health, overall had a high level of stress with a total mean of 2.61 and a standard deviation of 0.717; and 2) factors affecting the stress of the people in Chom Bueng Municipality were statistically significant at the 0.05 level, namely family relations aspect, financial status aspect, social and community

environment aspect, physical health and mental health aspect. All five variables could explain the variation in the stress of people in Chom Bueng Sub-district Municipality, Chom Bueng district, Ratchabuti province, representing 89.3 percent (R2= 0.893). The forecasting equation can be written as follows:

$$Y = (-0.012)+0.359(Z_1)+0.310(Z_2)+(-0.151)(Z_3)+0.171(Z_4)+0.331(Z_5)$$

The predictors that had the greatest effect on stress were family relationships (Z_1), followed by mental health (Z_5), financial status (Z_2), physical health (Z_4), and social and community environment (Z_3) respectively.

Keywords: COVID-19, New Outbreak, Stress

บทนำ

ประเทศไทยเกิดการระบาดระลอกใหม่ (Newly Emerging) ของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2564 ถึง 28 สิงหาคม พ.ศ. 2564 มีผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 สะสมไปแล้ว 1,128,692 ราย มียอดผู้เสียชีวิตสะสมสูงถึง 10,785 ราย (Bangkokbiznews, 2564) อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นทำให้รัฐบาลมีนโยบายและมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้น ปิดบ้านปิดเมืองและปิดประเทศ ยกระดับพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด หรือ พื้นที่สีแดงเข้ม เพื่อการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และลดอัตราการเสียชีวิตและติดเชื้อรายใหม่ และรักษาระบบสาธารณสุข (BBC News ไทย, 2564)

สถานการณ์การระบาดระลอกใหม่ในพื้นที่อำเภอเมืองราชบุรี ข้อมูล ณ วันที่ 12 สิงหาคม 2564 มีผู้ป่วยโควิดระลอกเดือนเมษายนสะสม จำนวน 8,536 คน รักษาในโรงพยาบาลสะสม จำนวน 4,686 คน หายป่วยกลับบ้านสะสม จำนวน 3,767 คน เสียชีวิตรวม จำนวน 83 ราย ส่วนจำนวนเตียงของโรงพยาบาลทั้งหมดรวมเตียงที่โรงพยาบาลสนามอีก 8 แห่ง มีทั้งหมด 2,803 เตียง ถูกใช้ไปแล้ว 70 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งโรงพยาบาลสนามศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนาอัคคธัมมสถาน วัดเขาวัง อำเภอเมืองราชบุรี มีขนาดใหญ่ที่สุดสามารถรองรับผู้ป่วยโควิด-19 ได้ถึง 500 เตียง และหลังจากนั้นระยะเวลา 1-2 เดือนข้างหน้าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ ซึ่งทั่วโลกมีทิศทางการแพร่ระบาดรุนแรงและเพิ่มมากขึ้น ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) จึงเร่งดำเนินการในขณะนี้ ทั้งการยกระดับของพื้นที่สถานการณ์ย่อยในพื้นที่ทั่วราชอาณาจักรและปรับ

มาตรการป้องกันควบคุมโรคโควิด-19 เพิ่มพื้นที่ สีแดงเข้มเป็น 29 จังหวัด ขยายระยะเวลาการใช้มาตรการตามข้อกำหนดฉบับที่ 28 งดออกนอกเคหะสถานหลัง 21.00-04.00 น. เริ่มวันที่ 3 สิงหาคม

จังหวัดราชบุรีเป็นหนึ่งในจังหวัดพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด หรือพื้นที่สีแดงเข้ม ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดอย่างเคร่งครัดทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ยกเว้นที่เกี่ยวข้องกับบริการสาธารณสุข ส่งผลกระทบหลายอย่างต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก ประชาชนต้องเผชิญหน้ากับความยากลำบากด้านสุขภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพการงาน รายได้ ต้องห่างไกลครอบครัว ไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่งนำไปสู่ความเครียด วิกฤติโรคระบาดนั้นจึงเป็นตัวเร่งให้เกิดความเครียดในด้านต่าง ๆ พร้อมกับการถูกระงับกิจกรรมบางประการที่เคยได้ทำเป็นปกติ กระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน ซึ่งการที่ฟื้นฟูให้กลับมาเป็นเหมือนเดิมนั้นไม่สามารถทำได้ในชั่วข้ามคืนเป็นที่รู้กันว่าความเครียดนั้นเป็นภัยร้ายต่อร่างกายของมนุษย์ โดยเฉพาะถ้าหากเกิดขึ้นอย่างยาวนาน การที่มีปริมาณคอร์ติซอล (Cortisol) หรือ “ฮอร์โมนแห่งความเครียด” มากเกินไปนั้นทำให้เกิดความเสี่ยงโรคหัวใจ นอนหลับผิดปกติ รวมไปถึงเกิดโรคทางอารมณ์ เช่น โรควิตกกังวล (Anxiety) และโรคซึมเศร้า (Depression) ซึ่งความเครียดเรื้อรังนั้นมีความสัมพันธ์กับเซลล์สมองกระทบต่อความจำ สมาธิและการเรียนรู้ (Glamour, 2564) จากการสืบค้นการศึกษาวิจัยของอภิญญา อิงอาจ (2563) ได้ศึกษาความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า นักศึกษามีความกังวลในระดับมากทุก ๆ มิติ โดยมีความกังวลสูงเป็นอันดับหนึ่งในมิติเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นกับตนเองหรือครอบครัว นอกจากนี้จากการสืบค้นการศึกษาวิจัยของธนภัทร ชุมวรฐายี และกรเอก กาญจนาโภคิน (2562) ได้ศึกษาการจัดการความเครียดภัยพิบัติโรคระบาดไวรัสโควิด-19 ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดการความเครียดประกอบด้วย การเตรียมพร้อมรับมือกบความเครียด การลดผลกระทบจากความเครียด การหลีกเลี่ยงความเครียด การป้องกันความเครียด ในภาพรวมอยู่ ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.9 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 0.374 และความเครียดภัยพิบัติโรคระบาดไวรัสโควิด-19 ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสภาพแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.731 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 0.409 และความสัมพันธ์ของการจัดการความเครียดที่ส่งผลต่อความเครียดในช่วงวิกฤติไวรัส โควิด-19 ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวม (R = .610) โดยแยกเป็นด้านพบว่าการจัดการความเครียดมีความสัมพันธ์กับความเครียดในช่วงวิกฤติไวรัส โควิด –19 ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

ด้านร่างกาย (R = .483) ด้านจิตใจ (R = . 561) ด้านเศรษฐกิจ (R = .332) ด้านสภาพแวดล้อม (R = .417) โดยสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี หลายคนเกิดความรู้สึกเครียดและวิตกกังวล โดยสถานการณ์การระบาดระลอกใหม่ ประชาชนตื่นตระหนกและมีความตึงเครียดสอดคล้องกับพื้นที่จังหวัดที่พบการระบาดอยู่ในพื้นที่สีแดงกลัวตัวเองติดเชื้อ กลัวควบคุมสถานการณ์ไม่อยู่ ความกังวลใจของประชาชนส่วนใหญ่ที่นำไปสู่ความเครียดและวิตกกังวล มาจากมาตรการที่อาจกระทบกับชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และโอกาสการทำงาน การต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาวะเหตุการณ์จำยอม ทั้งเคอร์ฟิว การทำงานที่บ้าน การเรียนออนไลน์ และจำกัดการเดินทางเพื่อลดการติดเชื้อ โดยผลกระทบจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับการปรับตัวว่าใครจะปรับตัวกันได้ดีแค่ไหน แต่ถ้าไม่สามารถทำใจให้เป็นปกติยอมรับและปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงได้ ก็จะเกิดภาวะเครียด หรือความวิตกกังวล ขึ้นได้ ข้อมูลจากรองศาสตราจารย์สุริยเดว ทรีปาตี ผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) กล่าวว่า จากการจัดทำแบบสำรวจความเครียดของประชาชนจากสถานการณ์โควิดมาตั้งแต่ปี 2563 พบว่า คนไทยเริ่มมีความเครียดวิตกกังวล อยู่ในระดับปานกลางกว่าร้อยละ 52 ขณะที่กว่าร้อยละ 44 อยู่ในภาวะปกติ และร้อยละ 2.15 มีความเครียดมากเกินไป ซึ่งจากผลการสำรวจดังกล่าวจะเห็นได้ว่า คนส่วนใหญ่เกิดมีปัญหาความเครียด (กรมสุขภาพจิต, 2564)

ดังนั้น การศึกษาความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (Covid-19) ระลอกใหม่ เพื่อทราบถึงระดับความเครียดและปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียด เป็นแนวทางให้ภาครัฐทั้งในส่วนของท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและบรรเทาผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ไวรัสโควิด-19 (COVID-19) ที่เหมาะสมกับบริบทของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง รวมไปถึงเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้ที่สนใจจะนำไปศึกษาภาวะความเครียดของประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินระดับของความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย

สมมติฐานการวิจัย

1. ความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid 19) อยู่ในระดับเครียดมาก

2. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านสถานภาพทางการเงิน ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน ด้านสุขภาพทางร่างกาย และด้านสุขภาพทางจิต ส่งผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid 19)

กรอบแนวคิดในการวิจัย มีดังนี้

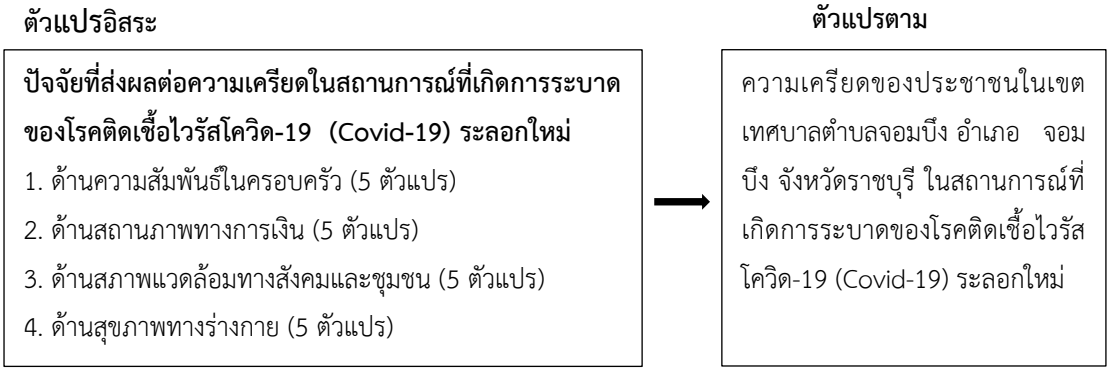

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึงจังหวัดราชบุรี ใช้สูตรคำนวณสูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% แล้วใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) จากประชากรทั้งหมด 4,881 คน ซึ่งได้จำนวนตัวอย่างจากการคำนวณ 370 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ รายได้ต่อเดือน และอาชีพ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check-List)

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (Covid-19) ระลอกใหม่ ประกอบด้วยคำถามในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านสถานภาพทางการเงิน ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน ด้านสุขภาพทางร่างกายและด้านสุขภาพทางจิต เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Likert Scale Type)

ส่วนที่ 3 แบบประเมินความเครียด (ST-5) เป็นแบบวัดความเครียด 5 ข้อเพื่อประเมินอาการหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นในระยะ 2-4 สัปดาห์

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ/เพิ่มเติม

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามแต่ละข้อกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ใช้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 3 คน นำคะแนนของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมาคำนวณค่า IOC เป็นรายข้อ โดยใช้คะแนนรวมทั้งหมดในข้อนั้นหารด้วยจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออก 2 ส่วน ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนาใช้ในการบรรยายคุณลักษณะของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้ร้อยละค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นตรงแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) คือ

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออก 2 ส่วน ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนาใช้ในการบรรยายคุณลักษณะของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้ร้อยละค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นตรงแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) คือ

$Y = \beta_0+\beta_1X_1+\beta_2X_2+\ldots+\beta_kX_k+\varepsilon$ เป็นสมการถดถอยพหุคูณในรูปของประชากร

$y = b_0+b_1x_1+b_2x_2+\ldots+b_kx_k+e$ เป็นสมการถดถอยพหุคูณในรูปของตัวอย่าง

$\hat{y} = b_0+b_1x_1+b_2x_2+\ldots+b_kx_k$ เป็นสมการพยากรณ์

เมื่อ X_i คือ ค่าของตัวแปรอิสระแต่ละตัว (จะใช้สัญลักษณ์ x_i สำหรับค่าที่ได้จากตัวอย่าง และสำหรับค่าประมาณ หรือตัวทำนาย) Y คือ ค่าของตัวแปรตาม (จะใช้สัญลักษณ์ y สำหรับค่าที่ได้จากตัวอย่าง และใช้ค่า $\hat{y}$ สำหรับค่าประมาณ หรือตัวทำนาย) และ k คือ จำนวนตัวแปรอิสระในสมการถดถอย β_0 คือ ค่าคงที่ (Constant) ของสมการถดถอย (จะใช้สัญลักษณ์ b_0 สำหรับค่าที่ได้จากตัวอย่าง และ สำหรับค่าประมาณหรือตัวทำนาย) β_i คือ ค่าสัมประสิทธิ์การ

ถดถอย (Regression Coefficient) ของตัวแปรอิสระ X_i แต่ละตัว (จะใช้สัญลักษณ์ b_i สำหรับค่าที่ได้จากตัวอย่าง และสำหรับค่าประมาณหรือตัวทำนาย) ε คือ ค่าความคลาดเคลื่อนระหว่างค่า Y และค่า $\hat{y}$ (จะใช้สัญลักษณ์ e สำหรับค่าที่ได้จากตัวอย่าง) (สุทิน ชนะบุญ, 2560) ในการคัดเลือกตัวแปรอิสระเพื่อให้ได้สมการถดถอยที่เหมาะสมใช้แบบ Stepwise Method

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน

ตารางที่ 1 ระดับความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19

ระดับความเครียด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เครียดน้อย	16	4.3
เครียดปานกลาง	146	39.5
เครียดมาก	173	46.8
เครียดมากที่สุด	35	9.5
รวม	**370**	**100**

จากแบบประเมินความเครียด (ST-5) ของกรมสุขภาพจิต (2558) ภาพรวมมีระดับความเครียดมาก ค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{x}$) เท่ากับ 2.61 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.717 ระดับความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่มีระดับความเครียดมาก ร้อยละ 46.8 รองลงมาคือ ระดับความเครียดปานกลาง ร้อยละ 39.5 เครียดมากที่สุด ร้อยละ 9.5 และเครียดน้อย ร้อยละ 4.3 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์สมการถดถอย (Multiple Regression Analysis)

เมื่อทำการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ได้ผลการวิเคราะห์ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise (* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05)

ตัวแปรอิสระ (ตัวพยากรณ์)	b	Beta	t-value	p value
Z_1 (ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว)	0.359	0.351	8.637	0.000*
Z_2 (ด้านสถานภาพทางการเงิน)	0.310	0.268	9.335	0.000*

Z_3 (ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน)	-0.151	-0.149	-3.457	0.001*
Z_4 (ด้านสุขภาพทางร่างกาย)	0.171	0.233	7.123	0.000*
Z_5 (ด้านสุขภาพทางจิต)	0.331	0.403	12.867	0.003*
ค่าคงที่ (Constant)	-0.012		-0.169	0.866*
ค่า R = 0.945 R^2 = 0.893 F = 609.964 p value = 0.000				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี พบว่า มีตัวแปรด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านสถานภาพทางการเงิน ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน ด้านสุขภาพทางร่างกาย และด้านสุขภาพทางจิต ที่ส่งผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรีได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งตัวแปรทั้งห้าตัวสามารถอธิบายความผันแปรของความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ได้ร้อยละ 89.3 (R^2= 0.893) สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังต่อไปนี้

$$Y = (-0.012)+0.359(Z_1)+0.310(Z_2)+(-0.151)(Z_3)+0.171(Z_4)+0.331(Z_5)$$

ตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อความเครียดมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว (Z_1) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสุขภาพทางจิต (Z_5) ด้านสถานภาพทางการเงิน (Z_2) ด้านสุขภาพทางร่างกาย (Z_4) และด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน (Z_3) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

1. ความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (Covid 19) พบว่า ภาพรวมมีระดับความเครียดมาก ค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$) เท่ากับ 2.61 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.717 ระดับความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่มีระดับความเครียดมาก ร้อยละ 46.8 รองลงมาคือ ระดับความเครียดปานกลาง ร้อยละ 39.5 เครียดมากที่สุด ร้อยละ 9.5 และเครียดน้อย ร้อยละ 4.3 ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19 เมื่อทำการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิง

พหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่า ตัวแปรทั้งห้าตัวสามารถอธิบายความผันแปรของความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ได้ร้อยละ 89.3 ซึ่งตัวแปรอิสระแต่ละตัวไม่มีความสัมพันธ์กัน นั่นคือปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านสถานภาพทางการเงิน ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน ด้านสุขภาพทางร่างกาย และด้านสุขภาพทางจิต ส่งผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

1. เมื่อพิจารณาจากแบบประเมินความเครียด (ST-5) ของกรมสุขภาพจิต ภาพรวมมีระดับความเครียดมาก ค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$) เท่ากับ 2.61 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.717 ระดับความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่มีระดับความเครียดมาก ร้อยละ 46.8 รองลงมาคือ ระดับความเครียดปานกลาง ร้อยละ 39.5 เครียดมากที่สุด ร้อยละ 9.5 และเครียดน้อย ร้อยละ 4.3 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของธนภัทร ชุมวรฐายี และกรเอก กาญจนาโภคิน (2562) พบว่า การจัดการความเครียดของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครจากการผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่ระดับค่าเฉลี่ย 3.9 จึงชี้ให้เห็นว่า ประชาชนเริ่มมีการเรียนรู้พร้อมรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้น มีการปรับตัว จัดการตัวเอง และมีวินัยในการรักษาระยะห่างตามมาตรการของรัฐ

2. การศึกษาความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (Covid-19) ระลอกใหม่ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่าปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านสถานภาพทางการเงิน ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน ด้านสุขภาพทางร่างกาย และด้านสุขภาพทางจิต ส่งผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (Covid 19) ตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อความเครียดมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสุขภาพทางจิต ด้านสถานภาพทางการเงิน ด้านสุขภาพทางร่างกาย และด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและชุมชน ตามลำดับ เมื่อปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อความเครียดประชาชนจึงต้องมีการรับมือกับความเครียดในด้านต่าง ๆ ซึ่งให้ผลสอดคล้องกับการศึกษาของธนภัทร ชุมวรฐายี และคณะ (2562) ที่พบว่า ในภาพรวม (R=0.610) โดยแยกเป็นด้านพบว่าการจัดการความเครียดมีความสัมพันธ์กับความเครียดภัยพิบัติ

โรคระบาดไวรัสโควิด –19 ด้านร่างกาย (R =0.483) ด้านจิตใจ (R =0.561) ด้านเศรษฐกิจ (R= 0.332) ด้านสภาพแวดล้อม (R =0.417) โดยสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดมากที่สุดไปในทิศทางเดียวกันคือด้านสุขภาพจิต

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี (ตัวแปรอิสระ) เพื่อศึกษาความเครียดในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (Covid-19) ระลอกใหม่ (ตัวแปรตาม) โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นตรงแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) เป็นสถิติเชิงอนุมานที่กล่าวถึงวิธีการทางสถิติที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงเส้น (Linearity) ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variable) กับตัวแปรตาม (Dependent Variable) และการคัดเลือกตัวแปรอิสระเพื่อให้ได้สมการถดถอยที่เหมาะสมใช้แบบ Stepwise Method ผลของการศึกษาทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบสามารถจัดลำดับความสำคัญเพื่อออกแนวทางมาตรการที่ช่วยเพื่อลดความเครียดของประชาชนในเขตพื้นที่บริการหรือภายใต้การดูแลได้ตรงกับความต้องการของประชาชนได้มากที่สุดและแก้ปัญหาได้เร็วที่สุด ตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อความเครียดมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ดังนั้นจึงควรส่งเสริมด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวมาเป็นอันดับแรก เช่น การทำกิจกรรมที่เล่นเป็นกลุ่ม การทำความสะอาดและตกแต่งบ้าน การปลูกต้นไม้และจัดสวน การดูทีวีร่วมกัน เป็นต้น อีกทั้งปัจจัยด้านครอบครัวยังอาจจะส่งผลกระทบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตัวอย่างเช่น ปัจจัยทางด้านเพศ อายุ อาชีพบิดาและสภาพแวดล้อมด้านที่อยู่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (สรายุทธ เพชรซีก, 2553) และรองลงมาคือปัจจัยด้านสุขภาพทางจิต เนื่องจากการแสดงความรู้สึกกลัวหรือรังเกียจผู้ติดเชื้อ จนกลายเป็นความวิตกกังวล ซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตใจของบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะผู้ใหญ่และเด็ก ในทางจิตวิทยาได้มีการศึกษาว่าความรู้สึกเครียดที่เหมาะสมมีข้อดีคือ ทำให้เกิดความมุ่งมั่นในการเอาชนะปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยกระตุ้นให้ตื่นตัว จึงทำให้พร้อมรับมือกับภาวะฉุกเฉินในครั้งนี้ได้ด้วย แต่ถ้าเกิดความเครียดเรื้อรังและไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสม จึงอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตที่รุนแรงได้ หน่วยงานที่รับผิดชอบอาจเร่งเผยแพร่ข้อมูลประชาสัมพันธ์ ตัวอย่างเช่นการเผยแพร่ข้อมูลคำแนะนำด้านการปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นจาก “Mental health and psychosocial considerations during COVID-19 outbreak” โดยองค์การอนามัยโลก (ธีรยุทธ รุ่งนิรันดร, 2563)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ทุกหน่วยงานควรมีการรวบรวมและปรับปรุงฐานข้อมูลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับและทุกกลุ่มไว้อย่างต่อเนื่องให้เป็นปัจจุบันอย่างที่สุด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการออกแบบมาตรการเยียวยาหรือฟื้นฟูผู้ที่ได้รับผลกระทบที่ตรงกับปัญหาของชุมชน

2. ควรมีการศึกษาให้รวดเร็วเพื่อให้ประชาชนสามารถนำผลการวิจัยนั้นมาใช้ได้อย่างมีประโยชน์ที่สุดและทันต่อความต้องการกรณีถ้าเป็นสถานการณ์วิกฤต

3. สามารถเป็นแนวทางในการใช้สถิติเชิงอนุมานในการพยากรณ์หรือคาดการณ์สิ่งที่เราสนใจ

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2558). *แนวทางการใช้เครื่องมือด้านสุขภาพจิตสำหรับบุคลากรสาธารณสุขในโรงพยาบาลชุมชน.* เข้าถึงได้จาก http://envocc.ddc.moph.go.th/uploads/.

กรมสุขภาพจิต. (2564). โควิดทำคนเครียดปัญหารุนแรงในครอบครัวพุ่ง. เข้าถึงได้จาก https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30860.

ธนภัทร ชุมวรฐายี และกรเอก กาญจนาโภคิน. (2562). *การจัดการความเครียดภัยพิบัติโรคระบาดไวรัสโควิด-19 ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร.* เข้าถึงได้จาก http://www.vl-abstract.ru.ac.th/abstract Pdf/.

ธีรยุทธ รุ่งนิรันดร. (2563). *การดูแลสุขภาพจิตช่วงการระบาดของโควิด-19*. เข้าถึงได้จาก https://chulalongkornhospital.go.th/kcmh/line/.

สรายุทธ เพชรซีก. (2553). *ปัจจัยทางครอบครัวที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น : กรณีศึกษาโรงเรียนมีนประสาทวิทยา เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร.* (ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม). คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุทิน ชนะบุญ. (2560). *บทที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน ในสถิติและการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยด้านสุขภาพเบื้องต้น*. ขอนแก่น : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น.

อภิญญา อิงอาจ. (2563). ความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, 17*(2), 94-113.

Bangkokbiznews. (2564). *สถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19.* เข้าถึงได้จาก https://www.bangkokbiznews.com/social/957041.

BBC News ไทย. (2564). *โควิด-19: มติ ศบค. เลื่อนเปิดสถานบันเทิง-ปรับทั้งประเทศเป็น "สีส้ม" ยกเว้นจังหวัดนำร่องท่องเที่ยว.* เข้าถึงได้จาก https://www.bbc.com/thai/thailand-59904923.

Glamour. (2564). *โควิดสร้างความเครียดเรื้อรัง กระทบต่อการทำงานของสมอง.* เข้าถึงได้จาก https://www.thairath.co.th/news/foreign/2132071.

วิจัยวิชาการ
The Journal of Research & Academics

การพัฒนานักสื่อความหมายท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

Local Interpreters Development for Culture Tourism Enhancement in Tai-Yong Community Tambon Buak Khang San kamphaeng District, Chiang Mai Province

ชนิษฐา ใจเป็ง[1]

Chanistha Jaipeng

Received: January 17, 2023

Revised: March 08, 2023

Accepted: April 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง และ 2) เสนอแนวทางการพัฒนานักสื่อความหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสำรวจทรัพยากร และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้มีสวนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว จำนวน 32 คน การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัยวิเคราะห์เนื้อหาและผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัย พบว่า 1) ชุมชนไทยองมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และภูมิปัญญา เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเรียนรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ ได้เข้ามาสัมผัสวิถีชาวยอง ครบถ้วน โดยมีวัดป่าตาลเป็นจุดศูนย์รวมของชุมชน และ 2) แนวทางการพัฒนานักสื่อความหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง

[1] มหาวิทยาลัยคริสเตียน; Christian University of Thailand

Corresponding author, email: peeup@hotmail.com, Tel. 081-0234990

วัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวความคิดหลักในการสื่อความหมายนำเสนอผ่านตัวอักษรเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนานักสื่อความหมายและการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ PATAN MODEL (ป่าตาลโมเดล โดย P: Planning, A: Access, T: Technology, A: Active Participate, N: nation) ซึ่งถือเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนานักสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: นักสื่อความหมายท้องถิ่น, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ชุมชนไทยอง

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the resources of cultural attractions in the Thai Yong community; and 2) to propose a guideline for the development of interpreters to promote cultural tourism in the Thai Yong community of Buakkhang Subdistrict, San Kamphaeng District, Chiang Mai Province. It was a qualitative research. The research tools were in-depth interview form, resource survey form. In-depth interviews were conducted with 32 key informants in the area involved in tourism management. Key informants were selected by purposive sampling. Research data were collected by inductive analysis to analyze the content. The researcher used the triangulation method to examine the data. The results of the research revealed that 1) Thai Young community had outstanding tourism resources. It was a cultural tourism village and wisdom for tourists who were interested in cultural tourism and learned various wisdoms, get to experience the way of the Yong people completely with Wat Pa Tan as the center of the community; and 2) there were the guidelines for the development of interpreters to promote cultural tourism in the Thai Yong community. The researcher had presented the main concepts in conveying the meaning through letters as a guideline for the development of tourism activities. Development of interpreters and communication in community tourist attractions, namely PATAN MODEL (Patan Model by P: Planning, A: Access, T: Technology, A: Active Participate, N: Nation), which was considered an

important guideline for the development of communications in the cultural attractions in the community for further sustainability.

Keywords: Local Interpreter, Cultural Tourism, Thai Yong Community

บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญของโลกและยังรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงกำหนดกรอบแนวคิดท่องเที่ยว 4.0 เพื่อเดินหน้าพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศให้สอดคล้องกับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ของรัฐบาล มุ่งประเด็นความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีแนวคิดหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในทุกมิติและเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้เน้นการเสริมสร้างคุณภาพ ทักษะ และความสามารถของคนในชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2560) และการพัฒนามัคคุเทศก์นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้เรื่องราวแหล่งท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งและสามารถถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ (กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, 2561)

ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นตำบลหนึ่งที่ประชากรผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นชาวยอง คนในตำบลนี้เรียกตัวเองว่าเป็น คนยอง ใช้ภาษายองในการติดต่อสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน ชาวยองในตำบลบวกค้างอพยพมาจากเมืองยองในสหภาพเมียนมาร์ ทั้งนี้บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานของชาวยองในปัจจุบันเป็นแหล่งชุมชนโบราณที่มีความเจริญมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรหริภุญไชยและล้านนา ทั้งนี้มีหลักฐานที่ปรากฏว่าชาวยองมาตั้งถิ่นฐานอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ คือบันทึกเกี่ยวกับการสร้างวัดบวกค้าง ในสมัยเจ้าเจ็ดตนหรือสมัย เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง ซึ่งผู้คนมากมายอพยพมาตั้งถิ่นฐานในล้านนา ผู้คนจากเมืองยองก็ได้อพยพมาอยู่ที่ลำพูนและบริเวณอาณาเขตใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอบวกค้าง ซึ่งเป็นเขตติดต่อระหว่างอำเภอสันกำแพงกับอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ชาวยองบวกค้างได้ปรับตัวเข้ากับสังคมของล้านนาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมของทั้งเมืองยองและล้านนา ความแตกต่างที่เห็นชัดเจนคือ ภาษาและวัฒนธรรม (พระครูถิรบุญวัฒน์, 2564) ชุมชนแห่งนี้ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญา การอนุรักษ์ประเพณี ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ตามวิถีของชาวยอง อีกทั้งยังมีแหล่งเรียนรู้ภายในวัด เช่น พิพิธภัณฑ์ชาวยอง พิพิธภัณฑ์ปั๊บสา-ใบลาน ชมรม

สมุนไพรชาวยอง แหล่งทอผ้าซิ่นยอง และสถานที่ถ่ายรูปสำหรับนักท่องเที่ยว ภาพวาดสามมิติวิถีชาวยอง อุโมงค์ตุงใยแมงมุมสีสันต่าง ๆ ที่เข้ามาเที่ยวชมหมู่บ้าน และยังสินผลิตภัณฑ์สินค้าของฝากของที่ระลึกของชุมชนจัดจำหน่ายเป็นของฝากด้วย

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นปัญหา เรื่องการสื่อความหมายในชุมชน ซึ่งอาจส่งผลทำให้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวพัฒนาอย่างไร ทิศทาง การสื่อความหมายของพื้นที่ขาดเอกลักษณ์ และความชัดเจนของภาพลักษณ์ชุมชน และจากการลงชุมชนก็ยังพบว่ามีประเด็นปัญหาเรื่องการสื่อความหมายในชุมชน เนื่องจากเป็นรูปแบบการบริหารแบบชุมชนบริหารจัดการกันเอง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะเสนอแนะเรื่อง แนวทางการพัฒนานักสื่อความหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่ยังเป็นช่องว่างของชุมชนอยู่ จากการร่วมสะท้อนปัญหาหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า ถึงแม้ชุมชนจะมีจุดเด่นในเรื่องของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย แต่ยังมีจุดอ่อนในเรื่องของการสื่อความหมายที่เป็นหัวใจหลักในการสื่อสารให้กับนักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความเป็นมาของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ข้อมูลของชุมชนอย่างชัดเจน และเพื่อเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้แก่ชุมชน อีกทั้งยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง รวมทั้งช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศให้มีความเข้มแข็ง เชื่อมโยงเส้นทางในการท่องเที่ยว ทั้งเมืองหลัก เมืองรอง และภายในชุมชน ให้มีความโดดเด่น และมีความพร้อมบนอัตลักษณ์ของชุมชนท่องเที่ยว ตลอดจน พัฒนาให้มีขีดความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ สามารถนำมาต่อยอดในการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพสินค้าของแต่ละพื้นที่ให้สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานักสื่อความหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการบนพื้นฐานกระบวนวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย

1. การศึกษา และวิเคราะห์เอกสาร ทำการศึกษา และรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่ได้จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 32 รูป/คน ใช้เกณฑ์ของ Spradley, J. P. (1979); Rubin, H. & Rubin, I. (1995); Patton, M. Q. (1990) ที่กำหนดว่า (1) ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้ที่มีความรู้ มีความเกี่ยวข้อง หรือมีประสบการณ์ในเรื่องที่จะสัมภาษณ์โดยตรง (2) ยังปฏิบัติงาน หรือดำเนินชีวิตอยู่ในเรื่องนั้น ๆ ไม่ได้เลิก หรือวางมือไปแล้ว (3) มีความสมัครใจ เต็มใจและยินดีให้สัมภาษณ์ตามที่นักวิจัยต้องการ และ (4) ผู้ให้ข้อมูลหลักจะต้องไม่ปฏิบัติงานแวดวงเดียวกับผู้สัมภาษณ์ และมุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นที่ตั้งไว้ และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ ชุมชนไทยอง (บ้านป่าตาล) ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ได้แก่ ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น จำนวน 32 รูป/คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ผู้ขับเคลื่อนด้านการท่องเที่ยว (เจ้าอาวาสวัดป่าตาล) 1 รูป ผู้นำองค์กรส่วนท้องถิ่น 2 คน ผู้นำชุมชน 2 คน ปราชญ์ท้องถิ่น 10 คน ครูโรงเรียนวัดป่าตาล 2 คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน 15 คน โดยข้อมูลอิ่มตัวมีขนาดเพียงพอต่อการหาข้อสรุปการวิจัยที่จำนวน 32 คน เพราะเมื่อสัมภาษณ์ซ้ำ ๆ พบว่า ไม่มีอะไรเหลือให้เรียนรู้ได้อีกต่อไป โดยจะเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่มีความยินดีและสมัครใจเป็นผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และใช้เทปหรืออุปกรณ์อย่างอื่นบันทึกเสียง เช่น การถอดเสียงจากเครื่องบันทึกเสียง เพื่อวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวมทั้งองค์ประกอบพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยองด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ วิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาและผู้วิจัยได้ใช้การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ตามแนวคิดของ Cohen, L., & Manion, L. (1994); Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994) การเปรียบเทียบข้อค้นพบของ

ปรากฏการณ์ที่ศึกษาจากแหล่งมุมมองที่ต่างกันซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้ทฤษฎีที่ต่างกันมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเพื่อเปรียบเทียบข้อค้นพบของงานวิจัย

สรุปผลการวิจัย

เหตุผลอันดับต้น ๆ ที่ทำให้คนตัดสินใจไปเที่ยวเชียงใหม่คงเป็นเรื่องภูมิประเทศที่สวยงาม อากาศที่เย็นสบาย และวัฒนธรรมอันอ่อนช้อย งานหัตถศิลป์ งานหัตถกรรมของที่ขึ้นชื่อ มีสถานที่หลายแห่งที่มีความงดงามทางธรรมชาติ ซึ่งชุมชนไทยองบ้านป่าตาล เป็นอีกชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวโดดเด่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีมีหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ภาษาพูดก็เป็นเอกลักษณ์ตั้งแต่ดั้งเดิม อาหารก็ยังคงรสชาติแท้ ๆ ของอาหารไทลื้อที่มาจากเมืองยอง และที่นี่ยังมีโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวได้มาพัก ได้มาสัมผัส ได้มาทำกิจกรรมร่วมกับพี่น้องประชาชนในหมู่บ้าน

1. ทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประกอบด้วยงานประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงกิจกรรมที่คนในชุมชนได้ร่วมกันนำเสนอนอกเหนือทรัพยากรข้างต้น

“บ้านป่าตาล” ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็น “ชุมชนชาวยอง” ที่สืบทอดภูมิปัญญามากว่า 200 ปี โดยที่นี่เป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านในโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพิ่มมูลค่า เชื่อมโยงธรรมชาติและเศรษฐกิจท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ที่ทางสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่จัดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวยกระดับและเพิ่มมูลค่าสินค้าและการบริการทางการท่องเที่ยวด้วยฐานวัฒนธรรมล้านนา และเกิดการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นชุมชนตัวอย่างด้านการท่องเที่ยวชุมชน โดยบ้านป่าตาลถือเป็นตำบลเดียวในจังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นชาวยอง ร้อยละ 95 ที่ยังคงอนุรักษ์สืบสานประเพณี วัฒนธรรม การแต่งกาย การพูด และอาหารพื้นบ้าน ไว้อย่างครบถ้วน โดยมี “วัดป่าตาล” เป็นจุดศูนย์รวมของชุมชน และมีใจ๋บ้าน เป็นสัญลักษณ์การตั้งหมู่บ้านไทลื้อ เป็นศูนย์กลางหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านเคารพกราบไหว้บูชา และทำพิธีกรรม สืบชะตาในวันปีใหม่

“พระครูถิรบุญวัฒน์” เจ้าอาวาสวัดป่าตาล ได้ร่วมกับชุมชน สร้างและพัฒนาวัดและหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา และวิถีชาวยอง ซึ่งภายในวัดป่าตาลสามารถเที่ยวชมวิถีชีวิตชาวยองได้อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ จุดจำหน่าย

สินค้าพื้นเมือง ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ การทอผ้าซิ้นยองหรือเสื้อยองจำหน่าย และสมุนไพรเพื่อสุขภาพ และทั้งในวัดยังมี “พระสิงห์ยอง” อายุกว่า 400 ปี ที่ได้สร้างมาตั้งแต่สมัยพระเจ้ากาวิละ ที่กอบกู้เมืองเชียงใหม่จากพม่าและได้กวาดต้อนชาวยองและไทลื้อมาอาศัยที่เมืองเชียงใหม่และเมืองหริภุญไชยเมื่อครั้งอดีต ประดิษฐานอยู่ในวิหารเล็ก ๆ ภายในวิหารมีภาพวาดวิถีชีวิตของชาวยองทั้ง 12 เดือน โดยภาพวาดจิตกรรมแบบ 3 มิติ เป็นภาพวาดที่สื่อถึงวิถีชีวิตของชาวยองบ้านป่าตาล ที่มีภาพการทำเกษตรกรรม ภาพตลาดยองโบราณ ให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดได้ถ่ายรูปและเช็คอิน นอกจากนี้วัดป่าตาล ยังมีการจัดกิจกรรมจำลองวิถีชีวิตชาวยองบ้านป่าตาลโบราณ ที่มีการทอผ้า การทำยาสมุนไพรสูตรชาวยอง การประดิษฐ์โคมแขวนแบบล้านนา รวมถึงมีการสร้างพิพิธภัณฑ์รวบรวมของใช้โบราณเอาไว้ด้วย มีจุดจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ทอผ้าซิ้นยองหรือเสื้อผ้ายองจำหน่าย และสมุนไพรเพื่อสุขภาพอีกด้วย อีกทั้งงานเทศกาลมหัศจรรย์ตุงใย เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมภูมิปัญญาของชาวยอง เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา สร้างคุณค่าทางจิตใจด้วยมรดกทางวัฒนธรรม พบกับตุงใยสวยงามสีสันต่าง ๆ นับพันตัว ประดับด้วยแสงสี ตระการตาในยามค่ำคืน อุโมงค์ตุงใยแมงมุมหลากสี

ชุมชนแห่งนี้นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละหลังคาเรือนจะมีหัตถกรรมภูมิปัญญาชาวบ้านต่าง ๆ ให้ชม เช่น การทำจักสาน สานกล่องข้าวจากใบตาล สานตะกร้า สานไม้กวาด ทำโคม ทำหมวกกะโล่โบราณทำด้วยด้วยกระดาษสา ทำน้ำหนังทำข้าวแคบ ทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้าพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นบ้าน และปลูกผักทำสวนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ทั้งยังมีชุดชาวยองทั้งหญิงและชายให้เช่าอีกด้วย ในราคาชุดละ 50 บาท สามารถใส่ไปถ่ายรูปสวย ๆ ได้ นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีโฮมสเตย์ และร้านอาหาร ไว้คอยบริการแบบครบวงจรอีกด้วย

2. แนวทางการพัฒนานักสื่อความหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาในวัตถุประสงคที่ 1 เข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่มย่อยในการพัฒนานักสื่อความหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านกระบวนการสนทนากลุม (Focus Grouped Discussion) เพื่อร่วมกันพัฒนาแนวความคิดหลักในการสื่อความหมายนำเสนอผ่านตัวอักษรภาษาอังกฤษภายใต้คำว่า PATAN MODEL (ป่าตาลโมเดล) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 P: Planning การวางแผนการกำหนดแนวทางการพัฒนานักสื่อความหมายเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ โดยการนำข้อมูลต่าง ๆ จากการเล่าเรื่อง สร้างคุณค่าและให้

ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว สร้างโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสชุมชนท้องถิ่น เพิ่มพูนความเข้าใจของนักท่องเที่ยวเพื่อรับรู้คุณค่าอันแท้จริงของชุมชน และส่งเสริมให้มีการเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวโดยให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมสร้างประสบการณ์ร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว

2.2 A: Access แนวทางการพัฒนากระบวนการเข้าถึงและเชื่อมโยงแหล่งข้อมูลเพื่ออธิบายและสื่อสารระหว่างนักสื่อความหมาย แหล่งท่องเที่ยวชุมชน และนักท่องเที่ยว โดยทำความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้งมิติวัฒนธรรม กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การสาธิต การทดลอง การปฏิบัติ การเล่าเรื่องหรือพิธีกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และต้องพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ระหว่างนักสื่อความหมาย ปราชญ์ท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว เชื่อมโยงข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว การเล่าเรื่องราว เกร็ดเล็กเกร็ดน้อยตำนานต่าง ๆ เพื่อขยายความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว โดยต้องกำหนดรูปแบบการสื่อความหมาย ได้แก่ การกำหนดเนื้อหาและวิธีการสื่อสารสำหรับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดยง่ายและไม่ซับซ้อนต่อการทำความเข้าใจของนักท่องเที่ยว

2.3 T: Technology แนวทางการพัฒนาเนื้อหาในการสื่อความหมายโดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการนำเสนอผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ใช้ในการสื่อความหมายของการท่องเที่ยวทั้งการสร้างศูนย์บริการข้อมูล โดยให้ข้อมูลผ่านนิทรรศการ มีการพัฒนาแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้ข้อมูลที่สามารถสร้างความสนใจพื้นที่ของชุมชนได้เป็นอย่างดี มีการพัฒนาป้ายสื่อความหมายและ QR CODE เป็นเครื่องมือที่สามารถสื่อสารโดยตรงจากพื้นที่ท่องเที่ยวสู่นักท่องเที่ยว และควรพัฒนาหนังสือคู่มือท่องเที่ยวของชุมชน หรือแผ่นพับแนะนำการท่องเที่ยวในชุมชน เป็นการให้ข้อมูลทั้งข้อมูลทั่วไปและข้อมูลเชิงลึกได้ (ฉบับ 2 ภาษา)

2.4 A: Active Participate แนวทางการสร้างการปฏิสัมพันธ์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยว นักสื่อความหมายและชุมชน โดยชุมชนต้องสร้างการมีส่วนร่วม (Active Involvement) ในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างนักท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวผ่านการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์และร่วมกิจกรรมกับชุมชน โดยมีการสร้างสื่อกลางเพื่อช่วยกระตุ้นการเรียนรู้โดยผ่านการเล่าเรื่องอย่างมีเหตุผล เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

2.5 N: nation แนวทางการพัฒนาควบคู่กับการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาติพันธ์ไทยอง โดยชุมชมต้องถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับข้อมูลชุมชน และประสบการณ์การท่องเที่ยวอันน่าจดจำ (Memorable Tourism Experience) และต้องสามารถสร้างความพึงพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยวด้วยการปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการพัฒนาและอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ซึ่งกลายมาเป็นภูมิปัญญาชาติพันธ์ไทยอง และจัดทำป้ายสื่อความหมาย และ

QR Code เพื่อถ่ายทอดความรู้ฐานกิจกรรมต่าง ๆ ในแก่นักท่องเที่ยวได้ ที่สำคัญควรพัฒนานักสื่อความหมายประจำแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ที่มีผลต่อประสบการณ์การเรียนรู้และสุนทรียภาพของนักท่องเที่ยวเนื่องจากการใช้นักสื่อความหมายเป็นรูปแบบที่เอื้อโอกาสให้มีการปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับนักสื่อความหมาย และนักท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวค่อนข้างสูง สามารถสร้างความประทับใจในการท่องเที่ยวได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยชุมชนไทยองบ้านป่าตาลชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชาวยอง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภูมิปัญญา เพื่อให้นักท่องเที่ยว นักเรียนนักศึกษาและบุคคลทั่วไป ที่สนใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเรียนรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ และสัมผัสวิถีชีวิตคนยอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอดภูมิปัญญาให้คนรุ่นใหม่ได้มาศึกษาเรียนรู้ สืบต่อไปให้มั่นคงถาวร เพื่อเป็นการแสดงออกถึงชาติพันธ์ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของคนยอง และยังเป็นการสนับสนุนการเที่ยวเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวยองวัดป่าตาลและก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน เกิดความรักความสามัคคี และมีความสุขร่วมกันของคนในชุมชน

ชาวยองบ้านป่าตาลส่วนใหญ่ยังคงยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมากว่า 200 ปี เช่น การทำรั้วไม้ไผ่สาน หรือที่เรียกว่า “ฮั้วสะลาบ”, ตั้งเก้าอี้หน้าบ้านไว้ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง มานั่งพักดื่มน้ำจากหม้อดินเผา หรือน้ำต้น, อนุรักษ์ภาษาพูด การแต่งกาย ฯลฯ และยังคงสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการทำกระดาษสา การทำจักสานกระติ๊บข้าวจากใบตาล สานตะกร้า สานไม้กวาด ทำโคม ทำหมวกกะโล่โบราณ การทำน้ำหนัง การทอผ้า การตัดเย็บเสื้อผ้าพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นบ้าน การปลูกผัก ทำสวนเศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ

วัฒนธรรมชาวยองนั้นไม่ได้โดดเด่น หรือโด่งดังจนถึงขนาดว่าเอ่ยชื่อแล้วทุกคนจะต้องรู้จัก แต่คนในชุมชนก็เชื่อว่า ถ้าภาพเหล่านี้ถูกสื่อสารออกไปในวงกว้างก็จะทำให้มีคนอยากมาเห็น อยากมาเรียนรู้ และอยากมาสัมผัสวิถีแห่งชาวยองมากขึ้น ศิลปะ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบบ้าน ๆ ก็จะมีคุณค่า กลายเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับพัชรมณฑ์ พร้อมเพียรพันธ์ และสยาม ดำปรีดา (2564) ที่พบว่าแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทหล่ม ประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ ทั้งนี้ควรกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ทั้งสถานที่ทางวัฒนธรรม และสังคม การแต่งกายแบบดั้งเดิมที่เชิญชวนท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งการจัดให้มีกิจกรรมนันทนาการ มีการจัดสรรบุคคลากรและเจ้าหน้าที่ไปให้ความรู้ เพิ่มทักษะ

ความรู้แก่ชุมชน จัดหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดกิจกรรมนันทนาการ ฝึกทักษะ ในการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดความทรงจำของนักท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน รวมถึงประสารโชค ธุวะนุติ และชนัด เผ่าพันธุ์ดี (2565) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี และพบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลายแห่ง เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มากมาย

2. แนวทางการพัฒนานักสื่อความหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไทยอง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวความคิดหลักในการสื่อความหมายนำเสนอผ่านตัวอักษรเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ PATAN MODEL (ป่าตาลโมเดล) ซึ่งถือเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนานักสื่อความหมาย โดยที่ P: Planning คือ การวางแผนการกำหนดแนวทางการพัฒนานักสื่อความหมาย A: Access คือ แนวทางการพัฒนากระบวนการเข้าถึงและเชื่อมโยงแหล่งข้อมูล T: Technology คือ แนวทางการพัฒนาเนื้อหาในการสื่อความหมายโดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการนำเสนอผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ A: Active Participate คือ แนวทางการสร้างการปฏิสัมพันธ์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยว นักสื่อความหมายและชุมชน และ N: nation คือ แนวทางการพัฒนาควบคู่กับการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาติพันธ์ไทยอง สอดคล้องกับนภารัตน์ อยู่ประเสริฐ (2561) ที่พบว่า อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งเป็นผู้ดูแลการจัดการการสื่อความหมายในแหล่งเป็น โดยมีสื่อบุคคลและเครื่องมือสื่อความหมายที่สำคัญ ได้แก่ ศูนย์บริการข้อมูล แผ่นพับ มัคคุเทศก์สื่อความหมาย ป้ายสื่อความหมาย สื่อ QR Code และแอปพลิเคชัน Buriram Magic ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวทางการพัฒนาการสื่อความหมายออกเป็น 5 แนวทางสำคัญ คือ แนวทางที่ 1 การสร้างความร่วมมือระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการสื่อความหมาย แนวทางที่ 2 การจัดการเนื้อหาสำหรับการสื่อความหมาย แนวทางที่ 3 การพัฒนาสื่อบุคคลและเครื่องมือสื่อความหมาย แนวทางที่ 4 การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสื่อบุคคลและเครื่องมือสื่อความหมาย และแนวทางที่ 5 การสร้างการรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง และยังสอดคล้องกับเบญญา จริยวิจิตร และเกสสิณี ตรีพงศ์พันธุ์ (2561) พบว่า ชุมชนบ้านส้องมีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมแต่ยังไม่มีโครงสร้างการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเฉพาะเจาะจงจึงส่งผลให้ชุมชนบ้านส้องขาดแนวทางและกระบวนการพัฒนาความรู้และสร้างมาตรฐานการสื่อความหมายการท่องเที่ยว จึงได้เสนอแนวทางในการพัฒนานักสื่อความหมายของ

ชุมชน ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยชุมชน 4 ขั้นตอนได้แก่ 1) การสร้างเกณฑ์มาตรฐานนักสื่อความหมายการท่องเที่ยวชุมชน 2) การประเมินสมรรถนะปัจจุบันของชุมชนด้านนักสื่อความหมายท้องถิ่น 3) การอบรมเชิงปฏิบัติการนักสื่อความหมายการท่องเที่ยวชุมชน และ 4) การประเมินมาตรฐานนักสื่อความหมายการท่องเที่ยวชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการวิจัยดังนี้

ผลการศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันด้านการสื่อความหมายชุมชนไทยอง พบว่าชุมชนไทยองมีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งมีองค์ประกอบพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้แต่ยังไม่มีโครงสร้างการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเฉพาะเจาะจงจึงส่งผลให้ชุมชนไทยองขาดแนวทางและกระบวนการพัฒนาความรู้และสร้างมาตรฐานการสื่อความหมายการท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้ชุมชนไทยอง มีองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงมีสื่อที่ใช้ในการสื่อความหมายของการท่องเที่ยว ที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนานักสื่อความหมายถิ่นได้อย่างยั่งยืนต่อไป และยังพบว่า ผู้นำทางศาสนาหรือเจ้าอาวาสเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนและเป็นศูนย์รวมของจิตใจของชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อีกทั้งยังเกิดจากการร่วมมือร่วมของสมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชนผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชนอีกด้วย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนไทยองควรมีการส่งเสริมการศึกษาวิจัยในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

2. หน่วยงานหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้กำหนดนโยบายยุทธศาสตร์ กลยุทธ์เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนานักสื่อความหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน

3. หน่วยงานหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวในจังหวัด และชุมชนควรมีการศึกษาวิจัยในด้านของแนวทางในการยกระดับกิจกรรมในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนไทยองควรนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

2. ชุมชนไทยองควรนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาแนวทางการใช้สื่อสมัยใหม่เพื่อพัฒนาด้านการสื่อความหมายให้ครอบคลุมทั่วพื้นที่ในชุมชนรวมถึงมีเกณฑ์ในการจัดอบรมนักสื่อความหมายในชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้สารที่ถูกต้องและชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา. (2561). *แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. 2561-2564 กรมการท่องเที่ยว*. กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา. (อัดสำเนา)

นภารัตน์ อยู่ประเสริฐ. (2561). *แนวทางการพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ กรณีศึกษา: อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์*. คณะการจัดการการท่องเที่ยว : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เบญญา จริยวิจิตร และเกสสิณี ตรีพงศ์พันธ์. (2561). การพัฒนานักสื่อความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านส้อง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 6(2), 221-256.*

ประสารโชค ธุวะนุติ และชนัด เผ่าพันธุ์ดี. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 12(1), 39-45.*

พระครูถิรบุญวัฒน์. (2564, 12 มกราคม). *การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรภูมิปัญญาล้านนาของผู้สูงอายุในชมรมสมุนไพรจาวยอง วัดป่าตาล ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.* (อัจฉราภรณ์ สนามพล, ผู้สัมภาษณ์)

พัชรมณฑ์ พร้อมเพียรพันธ์ และสยาม ดำปรีดา. (2565). การจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมชุมชนไทหล่มในเขตเทศบาลเมืองหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารวิจยวิชาการ, 5(3), 215-224.*

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2560). *แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2560-2564* . เข้าถึงได้จาก https://www.soc.go.th/wp-content/uploads/2019/02/StrategicPlan60-64.pdf

Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Research Methods in Education*. (4th ed.). London : Routledge.

Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Washington DC : Sage Publications, Inc.

Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. (2nd ed.). Washington DC : Sage Publications, Inc.

Rubin, H. & Rubin, I. (1995). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Thousand Oaks, CA : Sage.

Spradley, J. P. (1979). *The ethnographic interview*. New York : Holt, Rinehart & Winston.

วิจัยวิชาการ
The Journal of Research & Academics

การสร้างแนวคิด รูปแบบและขั้นตอนการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็กเรื่องตำนานเมืองล่ม

The Concept Creation Form and Process of Designing Creative Performances for Children the Legend of Muang Lom

กมลชนก สุวรรณประเวก[1] สุรัตน์ จงดา[2] และอัควิทย์ เรืองรอง[3]

Kamonchanok Suwanprawek, Surat Jongda and Akhawit Ruengrong

Received: December 24, 2022

Revised: February 27, 2023

Accepted: March 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและออกแบบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็กเรื่องตำนานเมืองล่ม เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอนในการปลูกฝังคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์และความกตัญญูให้เกิดกับเด็ก รวมไปถึงเป็นการสร้างความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นผ่านกระบวนการแสดง ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มผู้มีความรู้ด้านตำนานเมืองล่ม และกลุ่มผู้มีความรู้ความสามารถด้านการเขียนบทละครสำหรับเด็ก นักแสดงหุ่นเชิด นักแต่งเพลง นักออกแบบเครื่องแต่งกายและแสง-สี จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้วิธีการสามเส้า เพื่อนำไปสู่กระบวนการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม ผลการวิจัย พบว่า การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม ใช้แนวคิดการแปรรูปวรรณกรรมในการสร้างสรรค์บทละครให้อยู่ภายใต้เรื่องของการปลูกฝังคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์และความกตัญญู ซึ่งมีรูปแบบการแสดงที่ใช้แนวคิดละครสำหรับเด็กมาผสมผสานกับรูปแบบการแสดงที่หลากหลายโดยมีขั้นตอนในการสร้างสรรค์ 7 ขั้นตอน คือ 1) การออกแบบบท

[1-2] สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์; Bundipatnasilpa Institute

[3] มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา; Bansomdejchaopraya Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: kamonchanoksnowhite270535@gmail.com, Tel. 080-3696532

ละคร 2) การคัดเลือกนักแสดง 3) การออกแบบตัวละครหุ่น 4) การออกแบบลีลาท่าทางการเคลื่อนไหว 5) การออกแบบดนตรีและเพลง 6) การออกแบบเครื่องแต่งกาย และ7) การออกแบบฉาก แสง สี และอุปกรณ์ประกอบการแสดง

คำสำคัญ: การสร้างแนวคิด, การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก ตำนานเมืองล่ม,ขั้นตอนการแสดง

Abstract

This research article aimed to study and design creative performances for children on the Legend of Mueang Lom to be an instructional media in instilling the virtue of honesty and gratitude in children including creating knowledge about the history of the local area through the performance process. It was a qualitative research. A group of important informants were a group of people with knowledge on the Legend of Mueang Lom and a group of people with knowledge and ability in writing plays for children, puppet performers, composers, costume designers and light-color, totaling 17 people. The research tool was an unstructured interview form. The data were analyzed and validated using a triangulation method to lead the process of creative performances for children on the Legend of Mueang Lom. The results of the research revealed that creative performances for children on the Legend of Mueang Lom using the concept of literary transformation to create plays under the theme of cultivating the virtue of honesty and gratitude which had a performance style that used the concept of a children's drama combined with a variety of performance styles, with 7 creative steps: 1) drama design, 2) casting, 3) puppet character design, 4) movement design, 5) music and song design, 6) costume design, and 7) stage set, light and color and props design.

Keywords: Conceptualization, Creative Performances for Children, Legend of Mueang Lom, Performance Stages

บทนำ

คุณธรรมถือเป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจที่ทำหน้าช่วยควบคุมการกระทำของมนุษย์ให้อยู่ในความถูกต้องดีงาม โดยคุณธรรมถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม รวมทั้งเป็นแรงขับเคลื่อนความเจริญก้าวหน้าของสังคม ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านวัตถุ ที่มีอิทธิพลต่อความคิดและค่านิยมของคนในสังคมเป็นอย่างมากที่ให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมของบุคคลจนทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจ จนเป็นปัญหาของสังคมไทยที่นับวันก็เพิ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น จากการขาดคุณธรรมในตนเอง โดยมีการแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงขาดไร้ซึ่งความเมตตา ความกรุณา ความซื่อสัตย์ มีความเห็นแก่ตัวเพิ่มมาก เห็นแก่ผู้อื่นน้อยลง ไม่เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์มีการทำร้ายกันและกันมากขึ้น ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของสังคมที่แสดงถึงความเสื่อมทางจิตใจอย่างเห็นได้ชัดเจน ดังนันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาด้านจิตใจให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลให้มากที่สุด ซึ่งควรเริ่มปลูกฝังวางรากฐานตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะช่วงวัย 9-12 ปีตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ถือว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของเด็กในการเรียนรู้และเหมาะสมมากในการพัฒนาการทางด้านคุณธรรมที่จะสอนให้เด็กเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดถูกผิด และเป็นแนวทางในการตัดสินการกระทำ การปลูกฝังคุณธรรมและเจตคติให้แก่เด็กตั้งแต่วัยเยาว์จะช่วยให้เด็กพัฒนาคุณธรรมและเจตคติขึ้นในตัวเองอย่างได้ผล ซึ่งจะต้องหาวิธีที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจของเด็ก เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีลักษณะนิสัย คุณธรรม และเจตคติที่ดีและเหมาะสม (พูนสุข บุณย์สวัสดิ์, 2561) นอกจากนี้การปลูกฝังคุณธรรมให้ตั้งแต่ยังเล็กก็เพื่อที่เด็กจะได้เติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์มีคุณภาพ และเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาของประเทศชาติ ทำให้ทางภาครัฐได้ตระหนักถึงการพัฒนาบุคคลในด้านของจิตใจเป็นสำคัญ จึงได้มีการกำหนดนโยบายในการขับเคลื่อนส่งเสริมคุณธรรมให้เกิดกับเด็ก เพื่อสร้างค่านิยมให้เด็กเป็นคนดีมีคุณธรรม มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยใช้คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการควบคู่ไปกับการสร้างการเรียนรู้ให้แก่เด็ก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549) ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้นอกจากจะถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนบทเรียนรายวิชาต่าง ๆ แล้วยังมีปรากฏสอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น นิทาน นวนิยาย เรื่องเล่าหรือแม้กระทั่งเรื่องราวตำนานต่าง ๆ อีกด้วย

ตำนานเมืองล่ม ถือเป็นเรื่องราวมุขปาฐะที่ปรากฏในรูปแบบของตำนานบอกเล่าที่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นกันมาอย่างยาวนานของอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเรื่องราวของตำนานเมืองล่มนั้นมีเนื้อหาที่บอกเล่าเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญและความเป็นมาของท้องถิ่น นอกจากนี้

ตำนานเมืองล่มยังมีแนวคิดหลักที่สะท้อนถึงเรื่องของคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ และความกตัญญู ผ่านการกระทำของตัวละครที่ปรากฏในตำนาน ที่เป็นการบ่งบอกถึงผลกระทบที่เกิดจากการขาดคุณธรรมความซื่อสัตย์ ที่ไม่รักษาคำพูดและการไม่กตัญญูต่อผู้มีพระคุณก็จะนำพาไปสู่การเสื่อมสลายของสังคมได้ เนื่องจากการเผยแพร่ตำนานเมืองล่มแต่เดิมนั้นเป็นการเรียนผ่านหนังสือที่บันทึกไว้ หรือฟังจากการบอกเล่าบรรยายเพียงเท่านั้น จึงส่งผลทำให้เด็กเกิดความไม่สนใจเบื่อหน่าย ทำให้ไม่สามารถจดจำเนื้อหาเหล่านั้นได้ ขาดการสร้างองค์ความรู้และเกิดสำนึกรู้อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงต้องอาศัยวิธีการสร้างการเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพื่อให้เด็กได้หันมาสนใจมากขึ้น และสามารถที่จะจดจำเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งในปัจจุบันสังคมได้เข้าสู่ยุคสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงไป การบูรณาการจึงเป็นสิ่งสำคัญและเป็นตัวเชื่อมโยงที่ทำให้เด็กในปัจจุบันได้เข้าถึงคุณธรรมจริยธรรมได้ง่ายและเข้าใจมากขึ้น จึงมีการพัฒนาโดยการนำเอาตำนานมาสร้างเป็นการแสดง เพื่อนำมาใช้เป็นสื่อประกอบการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กผ่านกระบวนการแสดงละครที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้ (ทิศนา แขมมณี, 2550)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาและออกแบบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม โดยการศึกษาแนวคิด รูปแบบและขั้นตอนของการสร้างสรรค์การแสดง เพื่อที่จะนำมาพัฒนาและสร้างเป็นแนวทางใหม่ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็กในยุคปัจจุบัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในการปลูกฝังคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์และความกตัญญูให้เกิดกับเด็ก รวมไปถึงเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจการรับรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นผ่านกระบวนการแสดงละคร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและออกแบบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยที่มีการผสมผสานและบูรณาการองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ และศิลปะการแสดง โดยผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร หนังสือ ตำรา สิ่งสื่อพิมพ์ต่าง ๆ และการศึกษาภาคสนามจากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้กำหนดมีวิธีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังประวัติศาสตร์ศรีเทพ ตำนานเมืองล่ม รูปแบบการแสดง กระบวนการเรียนรู้

สำหรับเด็ก แนวคิดทฤษฎีในการวิจัยและกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานจากแหล่งข้อมูลและวิทยบริการของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยผู้วิจัยใช้วิธีแบบเฉพาะเจาะจง (Sample-specific) ในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

2.1 บุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านการเขียนบทละครสำหรับเด็ก ผู้กำกับละครเวที นักแสดงหุ่นเชิด นักแต่งเพลง นักออกแบบเครื่องแต่งกาย ช่างแสง-เสียง ผู้สร้างฉาก นักดนตรี จำนวน 11 คน

2.2 ปราชญ์ชาวบ้านหรือกลุ่มผู้มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของเมืองศรีเทพและตำนานเมืองล่ม ผู้เชี่ยวชาญ ที่ปรึกษา รวมถึงบุคคลทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมสร้างสรรค์การแสดง จำนวน 6 คน

2.3 นำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมจากการศึกษาเอกสาร ตำรา หนังสือเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์แล้วจำแนกแยกประเด็นตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้วิธีการสามเส้า และดำเนินการประชุมหาข้อสรุป ในการนำข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องตำนานเมืองล่ม มาแปรรูปเป็นการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก โดยจัดเสวนา 2 ครั้ง ระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา เพื่อออกแบบกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงในงานวิจัยครั้งนี้

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบบริบท และประมวลผลเข้าด้วยกัน รวมทั้งใช้แนวคิดจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนเพื่อให้เห็นภาพรวมของข้อมูล

4. การสร้างสรรค์การแสดง เป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์ ที่ได้ทำการวิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้องแล้ว นำไปสู่กระบวนการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม โดยแบ่งงานเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

4.1 วางแผนเตรียมการผลิต ประชุมวางแผนงานเบื้องต้นที่โรงเรียนบ้านกม. 35 เตรียมการจัดการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม พัฒนาประเด็นการนำเสนอของเรื่อง พัฒนาโครงสร้างบทละคร พัฒนาบทละคร ดนตรีและบทร้อง พัฒนาองค์ประกอบศิลป์ พัฒนาเครื่องแต่งกาย สร้างสรรค์หุ่นเชิดและคัดเลือกนักแสดง

4.2 การผลิตและการฝึกซ้อม เป็นขั้นตอนที่นักแสดงแต่ฝ่าย ๆ ได้ทำการฝึกซ้อมและดำเนินการผลิตการแสดงประกอบด้วย การอ่านบทรวม วิเคราะห์และตีความบทละครและตัวละคร การซ้อมเชิดหุ่นการดำเนินการผลิตองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การทดลองทำการแสดง

5) สรุปผล รายงานผลการวิจัย และเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสร้างสรรค์ครั้งนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ที่มีลักษณะการสร้างคำถามต่าง ๆ ที่ไม่เป็นทางการมากนัก ใช้เป็นคำถามปลายเปิดที่สามารถยืดหยุ่นให้กับผู้ให้ข้อมูลในการตอบได้ และมีการปรับเปลี่ยนได้ตลอดตามความเหมาะสม โดยได้กำหนดรายการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ตอน มีคำถามทั้งสิ้น 16 ข้อ ประกอบไปด้วยประเด็นคำถามดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ประวัติศาสตร์ของเมืองศรีเทพ และตำนานเมืองล่ม

ตอนที่ 3 แนวทางในการออกแบบการสร้างสรรค์การแสดงละคร

ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) สำหรับสอบถามข้อมูลแบบเชิงลึก ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร หนังสือ ตำราที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองศรีเทพ ความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่นศรีเทพ และตำนานเมืองล่ม รวมถึงการออกแบบการสร้างสรรค์การแสดง และ องค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดง โดยศึกษารายละเอียดกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางและขอบเขตในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2. กำหนดขอบเขตของข้อคำถาม โดยผู้สัมภาษณ์กำหนดประเด็นคำถามหรือรายการคำถามเรียงลำดับไว้แล้วก่อนที่จะสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ให้ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

3. นำแบบสัมภาษณ์ตรวจสอบความถูกต้องให้มีความครอบคลุมด้านเนื้อหาก่อนนำมาใช้จริง โดยหาค่าดัชนีความเที่ยงตรง (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ซึ่งผลจากการตรวจหาค่าดัชนี พบว่า แต่ละข้อมากกว่า 0.5 แปลได้ว่า มีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์

สรุปผลการวิจัย

การสร้างแนวคิด รูปแบบและขั้นตอนการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและออกแบบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม โดยเป็นการนำเอาตำนานเมืองล่มของอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ มาผสมผสานกับแนวคิดและรูปแบบการแสดงประเภทต่าง ๆ สู่ขั้นตอนกระบวนการสร้างสรรค์จนเกิดเป็นสื่อในการสร้างการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรมเรื่องความกตัญญูและความซื่อสัตย์ให้แก่เด็ก ดังนี้

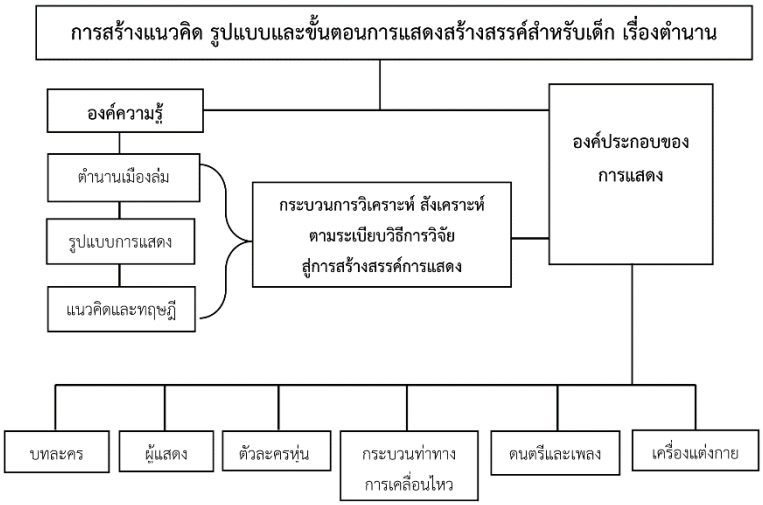

ภาพที่ 1 สรุปผลการวิจัย

จากภาพ สามารถอธิบายการสร้างแนวคิด รูปแบบและขั้นตอนการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม ได้ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลแนวคิดหลักของตำนานเมืองล่มสำหรับการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกำหนดวางแผนในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และจากการลงภาคสนามสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาวิเคราะห์และแปรรูปให้เป็นบทละครเพื่อใช้ในการแสดง ตามแนวคิดการแปรรูปวรรณกรรม โดยจากการศึกษาแนวคิดของตำนานเมืองล่ม พบว่า เป็นเรื่องราวที่เล่าขานกันมายาวนานเป็นการอธิบายประวัติความเป็นมาของสิ่งสำคัญต่อคนในชุมชน ที่สะท้อนความเข้าใจในลักษณะทางด้านของภูมิศาสตร์ของชาวบ้านที่ถูกบันทึกไว้และถูกบอกเล่ารุ่นสู่รุ่น ล้วนเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยจากการวิเคราะห์ตำนานเมืองล่มยังพบว่า แก่นแนวคิดหลักของเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงการมีคุณธรรม

ในชีวิต คือ การมีความซื่อสัตย์ และความกตัญญู ซึ่งถือเป็นคุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิตและควรปลูกฝังให้เกิดในตัวบุคคล ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ออกแบบแนวคิดโดยรวมในการจัดสร้างเป็นการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม โดยใช้แนวคิดตามทฤษฎีการแปรรูปวรรณกรรม (จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา, 2544) โดยมีการเพิ่มเติม ลด ตัด ทอนหรือสลับฉากลำดับของตัวละคร สถานที่ และบทสนทนาแต่ยังคงเค้าโครงเรื่องเดิมไว้ให้อยู่ภายใต้เรื่องของการปลูกฝังคุณธรรมที่มุ่งเน้นสอนให้ผู้ชมเกิดคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความกตัญญู รวมไปถึงเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง เพื่อพัฒนาจิตสำนึกทำให้รู้สึกหวงแหนที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ การส่งเสริม และการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เจริญยิ่งขึ้น

2. การกำหนดรูปแบบของการแสดง ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเผยแพร่เนื้อหาตำนานมืองล่มและการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็ก จึงได้ออกแบบการแสดงละครขึ้นมาใหม่ให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็กที่อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดละครสำหรับเด็ก ที่เป็นการแสดงละครเวทีที่จัดขึ้นสำหรับเด็กที่มีอายุ 9-12 ปี โดยมีรูปแบบการแสดงที่หลากหลายผสมผสานระหว่างละครพูดที่นำมาใช้ในการดำเนินเรื่องเป็นหลัก และละครเพลงสำหรับเด็กที่นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการสลับกับบทพูด สนทนาของตัวละคร และใช้ในการบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นบทเพลงสั้น ๆ ที่มีภาษาเข้าใจง่ายเหมาะกับเด็ก และการแสดงหุ่นเชิดที่นำมาเพิ่มความสนใจของเด็กในการฟังเรื่องเล่าจากการแสดงให้ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงสื่อเทคนิคประสมต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนใจและเพิ่มอรรถรสให้แก่การรับชมมากขึ้น ซึ่งในการกำหนดรูปแบบการแสดงนั้นมุ่งเน้นเพื่อสร้างการเรียนรู้และพัฒนาเด็กและเยาวชน ผ่านเรื่องราวของตำนานเมืองล่มที่มีเนื้อหาในการสร้างการเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงเป็นการพัฒนาด้านคุณธรรมให้กับเด็กและเยาวชนให้มีความซื่อสัตย์และกตัญญู

3. การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่มมีกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานโดยใช้องค์ความรู้แนวคิด หลักการจากการศึกษาข้อมูลรวมถึงการสัมภาษณ์มาผสมผสานกับองค์ประกอบของการแสดง เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนในการสร้างสรรค์ 7 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การออกแบบบทละคร การสร้างบทละครในการแสดง เป็นการใช้แนวคิดทฤษฎีการแปรรูปวรรณกรรมมาเป็นแนวทางหลักในการจัดสร้างบทละคร โดยคำนึงถึงรูปแบบของการแสดง ที่เป็นการแสดงสำหรับเด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี โดยผสมผสานระหว่างการแสดงละครพูด ละครเพลงสำหรับเด็ก และการแสดงหุ่นเชิด ดังนั้นบทละครที่ใช้สำหรับการแสดงในครั้งนี้ จึงเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นในรูปแบบของละครพูดผสมผสานกับละครเพลงสำหรับเด็กที่นำมาเป็นส่วนประกอบในบางช่วงของการแสดง ซึ่งเพลงร้องจะช่วยให้การดำเนินเรื่องนั้นให้ดูน่าสนใจ ด้วย

การสรุปเนื้อหาในบางส่วนให้มาอยู่ในบทเพลงสั้น ๆ เพื่อที่จะเข้าถึงจิตใจของเด็กได้มากขึ้น (เกียรติสุดา ภิรมย์, 2565, 26 กันยายน) โดยบทละครที่สร้างสรรค์ขึ้นนั้นจะลักษณะเป็นบทพูด เจราจาของตัวละครและบทร้องประกอบเพลงที่เป็นการบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยภาษาที่นำมาสร้างบทละครสำหรับเด็กในครั้งนี้จะเป็นภาษาพูดง่าย ๆ กะทัดรัดไม่ซับซ้อน และมีการสอดแทรกความขบขันสนุกสนานแต่ไม่หยาบคาย ซึ่งการดำเนินเรื่องของเหตุการณ์จะเป็นแบบผสมผสานของยุคสมัยที่แสดงให้เห็นถึงปัจจุบันและอดีต โดยเป็นการสร้างสรรค์บทละครขึ้นใหม่ที่เรียบเรียงมาจากเค้าโครงเดิมของตำนานและมีการปรับแต่งเพิ่มเติมสวนหนึ่ง เพื่อให้สอดล้องกับยุคปัจจุบันและมีความเหมาะสมเข้ากับกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชน

3.2 การคัดเลือกนักแสดง ถือเป็นองค์ประกอบมีความสำคัญอย่างหนึ่งของการสร้างสรรค์แสดง ซึ่งการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม เป็นการนำเสนอการแสดงละครเวทีที่จัดแสดงขึ้นสำหรับเด็ก โดยมีรูปแบบการแสดงที่ผสมผสานระหว่างละครพูด และละครเพลงสำหรับเด็กและการแสดงหุ่นเชิด ซึ่งจากการศึกษาพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กนั้นพบว่าเด็กในช่วงวัยนี้ 9-12 ปีเป็นวัยที่กล้ามเนื้อทำงานได้ดี และสามารถควบคุมกล้ามเนื้อในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายในการแสดงได้เป็นอย่างดี (รจนา สุนทรานนท์, 2537) ดังนั้นในการคัดเลือกนักแสดงจะต้องเป็นบุคคลที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ซึ่งจะพิจารณาตามบทบาทของตัวละครและลักษณะของการแสดง

3. การออกแบบตัวละครหุ่น “หุ่น” นับเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้ประกอบในการแสดงละครสำหรับเด็กได้ ซึ่งหุ่นจะมีลักษณะคล้ายตุ๊กตาที่เด็กคุ้นเคย มีสีสันสดใส หุ่นบางตัวสร้างจากจินตนาการของคนสร้าง ไม่ต้องมีแบบแผน หุ่นจึงสามารถนำมาใช้แสดงเพื่อสร้างความบันเทิงและการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมสูง ทำให้ละครหุ่นได้รับการพัฒนารูปแบบและแนวการนำเสนอมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการดัดแปลงหุ่นไปใส่ไว้ในละครเวที เป็นการแสดงที่มีหุ่นเป็นตัวละครต่าง ๆ ร่วมแสดงกับคน ดังนั้นการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม จึงได้มีการออกแบบตัวละครหุ่นมาใช้ประกอบการแสดง เพื่อสร้างความสนุกสนานและน่าสนใจ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ตัวละครหุ่นขึ้นใหม่ตามบทบาทของตัวละครที่ปรากฏอยู่ในตำนานเมืองล่มผสมผสานกับจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ โดยการสร้างหุ่นประกอบการแสดงให้มีกลไกการเชิดที่มีลักษณะท่าทางการเคลื่อนไหวได้คล้ายคลึงกับมนุษย์ เช่น การขยับปาก ขยับตา มือและขาได้ ด้วยการใช้เซอร์โวมอเตอร์ (Servo Motor) ขนาดเล็กเป็นตัวบังคับการเคลื่อนไหว มีการออกแบบหุ่นให้มีลักษณะอยู่ในแนวรูปแบบของตัวการ์ตูนมากกว่าการเสมือนคนจริง ซึ่งใช้แนวคิดง่ายและประหยัดเป็นหลักในการสร้างสรรค์ โดยหุ่นที่ออกแบบจะมี

ความเรียบง่ายสามารถใช้งานในการแสดงสื่อความหมายได้เป็นหลักสำคัญ มากกว่าความสวยงาม ใช้วิธีการสร้างสรรค์ด้วยการประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่หาได้ง่ายและราคาถูก เช่น ไม้ กระดาษ ดิน และนำมาสร้างสรรค์ขึ้นจากการใช้ศิลปะด้านการปั้น การวาด และการสาน เป็นต้น

3.4 การออกแบบลีลาและกระบวนท่าทางการเคลื่อนไหวประกอบการแสดง การเคลื่อนไหวเป็นการแสดงออกที่สามารถดึงดูดสายตาของผู้ชม โดยนักแสดงต้องสามารถควบคุมและใช้ร่างกายแสดงความต้องการของตัวละครนั้น ๆ มาแสดงออกผ่านการเคลื่อนไหว (นพมาส แววหงส์, 2553) ซึ่งการเคลื่อนไหวบนเวทีนั้นก็จะมีลีลาที่หลากหลายเป็นไปตามลักษณะของรูปแบบการแสดง ดังนั้นในการออกแบบลีลาและกระบวนท่าทางการเคลื่อนไหวประกอบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม จึงได้มีการศึกษาข้อมูลรูปแบบของการแสดงและนำมาวิเคราะห์เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกายของผู้แสดง ซึ่งเป็นการออกแบบท่าทางโดยการใช้ลักษณะของการเคลื่อนไหวตามรูปแบบการแสดงละครพูดที่เป็นการใช้กระบวนท่าทางสามัญด้วยการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ซึ่งจะเน้นการถ่ายทอดอารมณ์ของผู้แสดงเป็นหลักสำคัญ

3.5 การออกแบบดนตรีและเพลงประกอบการแสดง จากการออกแบบสร้างสรรค์บทละครที่ใช้ในการแสดงขึ้นใหม่ ให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยมีลักษณะเป็นละครที่มีการร้องเพลงแทรกอยู่เป็นส่วนประกอบเพื่อช่วยบอกเล่าบรรยายถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพลงที่มีอยู่ในละครเวทีสำหรับเด็กต้องมีความสมเหตุสมผลที่จะอยู่ตรงนั้น ช่วยให้เกิดความรู้สึกและสร้างบรรยากาศที่ช่วยให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วมไปกับเหตุการณ์ โดยการสร้างสรรค์ดนตรีและแนวเพลงใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเป็นท่วงทำนองที่ไพเราะเรียบง่ายเหมาะสำหรับผู้ชมในสมัยปัจจุบัน โดยลักษณะเด่นของเพลงประกอบทั้งหมดถูกออกแบบไว้ให้มีท่วงทำนองที่ใกล้เคียงกันตลอดทั้งเรื่องแต่จะให้น้ำหนักเสียงไปตามความรู้สึกของเรื่อง โดยใช้เครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีสากลมาและเครื่องดนตรีพื้นบ้านมาผสมผสานกับดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Music) เพื่อสร้างความแปลกใหม่เพิ่มอรรถรสและสุนทรียให้กับการแสดง

3.6 การออกแบบเครื่องแต่งกายที่นักแสดงสวมใส่ในการแสดง นั้นก็เพื่อความงดงามและบ่งบอกถึงบุคลิกลักษณะ สถานภาพของตัวละคร รวมถึงแสดงให้เห็นถึงยุคสมัยที่ปรากฏอยู่ในท้องเรื่อง (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547) ซึ่งการออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม ได้ศึกษารูปแบบการแสดงที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานและนำข้อมูลที่ได้ มาทำการออกแบบผสมผสานกับจินตนาการของผู้วิจัย โดยได้ออกแบบลักษณะการแต่งกายตามรูปแบบของการแสดงละครพูด ที่มีลักษณะสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพฐานะ

หรือลักษณะบุคลิกของตัวละครแต่ละบทบาทตามยุคสมัยในท้องเรื่อง โดยยึดหลักการออกแบบให้เรียบง่าย สะดวกสบายต่อการเคลื่อนไหว และประหยัด ด้วยการนำของเดิมที่มีอยู่มาปรับปรุงดัดแปลง โดยการใช้กรรมวิธีในการประดิษฐ์ตกแต่งให้ดูสวยงามเป็นธรรมชาติ เพื่อเป็นการลดต้นทุนที่ใช้ในการจัดการแสดงและยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีก

นอกจากนี้ยังได้ใช้แนวคิดทฤษฎีสี มาเป็นแนวทางในการกำหนดสีของเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายให้เกิดความเหมาะสมกับตัวละครและฉากประกอบการแสดงให้กลมกลืนสวยงาม ซึ่งในทางจิตวิทยาพบว่าสีนั้นมีผลต่อความรู้สึกของมนุษย์ ดังนั้นในการสร้างละครสำหรับเด็ก สีของเครื่องแต่งกายควรเป็นสีที่มีความสดใส สีสันหลากหลายเพื่อเป็นแรงจูงใจสำหรับเด็ก เนื่องจากช่วงวัยของเด็กนั้นจะมีความชื่นชอบสีที่มีความสดใสและมีความเป็นแฟนตาซี (พรรัตน์ ดำรุง, 2565, 2 พฤษภาคม) นอกจากนี้ในการออกแบบสีของเครื่องแต่งกายจะต้องคำนึงถึงแสงสี ที่ใช้ประกอบการแสดง เพื่อป้องกันไม่ให้สีของเครื่องแต่งกายผิดเพี้ยนไปจากเดิม

3.7 การออกแบบฉาก แสง สี และอุปกรณ์ประกอบการแสดง จะช่วยสื่อความหมายและอารมณ์ของการแสดงให้เพิ่มมากขึ้น โดยจะสามารถทำให้คนดูนั้นมีความเข้าใจกับภาพของการแสดงได้ดีขึ้น ซึ่งถึงแม้ว่า ฉาก แสง สี อุปกรณ์และเทคนิคสื่อผสมจะทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ได้อยู่ร่วมกันและปรากฏขึ้นพร้อมกัน ก็จะทำให้ผลงานที่นำเสนอมีความกลมกลืนและสมบูรณ์สวยงาม

การออกแบบฉากการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม กำหนดไว้ให้มีการแบ่งฉากเป็นตอนเปลี่ยนไปตามท้องเรื่องให้เหมาะสมกับสถานที่และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้จอภาพระบบโปรเจคเตอร์ (Projector) เป็นฉากในการรับภาพ เนื่องเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่หาได้ง่ายและสามารถเปลี่ยนฉากการแสดงได้ตามเนื้อเรื่องได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังใช้ร่วมกับเทคโนโลยี Multimedia ในการสร้างภาพต่าง ๆ ทำให้การแสดงนั้นมีมิติมากขึ้นดูสมจริงและน่าสนใจ สามารถดึงดูดความสนใจจากเด็กได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังใช้อุปกรณ์ประกอบฉากเสมือนจริง เพื่อเพิ่มความชัดเจนและสมจริงเป็นการช่วยในด้านการสื่อสารและสามารถทำให้เด็กเข้าถึงบรรยากาศของการแสดงได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งอุปกรณ์ประกอบการแสดงจะจัดสร้างขึ้นเองโดยใช้วัสดุที่มีน้ำหนักเบาสร้างขึ้นง่าย ๆ ทำด้วยไม้หรือกระดาษ แล้วใช้เทคนิคการตกแต่งให้ดูสมจริง รวมทั้งการใช้เทคนิคทางด้านแสง สี เข้ามาประกอบให้ดูสมจริงยิ่งขึ้น

มีการใช้เทคนิคไฟ-แสงที่สมจริงทำให้เกิดภาพและบรรยากาศที่สวยงามให้ผู้ชมเกิดสุนทรียภาพ โดยการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่มได้อาศัยเทคนิคของแสงสี เพื่อช่วยเพิ่มมิติพิเศษให้กับการแสดง โดยการออกแบบแสงสีให้มีความสมดุลกับการแสดง มีการแบ่ง

แสงเพื่อบ่งบอกเวลาและการสร้างอารมณ์ในท้องเรื่องให้แก่ผู้ชม โดยสีประกอบการแสดงจะแบ่งออกเป็น สีน้ำเงินจะใช้แทนห้วงเวลาบรรยากาศของกลางวันและกลางคืนด้วยวิธีการปรับเพิ่มลดความเข้มของสี ส่วนสีแดงจะใช้สร้างบรรยายกาศหรือสถานการณ์ที่คับขัน อันตราย หรืออารมณ์โกรธของตัวละคร โดยจะใช้ไฟ LED ติดตั้งไว้ที่บริเวณด้านหน้าทั้งซ้ายและขวาของเวที ซึ่งการใช้หลอดไฟ LED นั้นเป็นอุปกรณ์ที่มีความทันสมัยมากขึ้นเนื่องจากเป็นหลอดไฟที่สามารถเปลี่ยนสีได้ทุกเฉดสีและมีราคาประหยัดไฟไม่ร้อนง่ายเหมาะกับการติดตั้งในทุกพื้นที่ (ไตรรงค์ ตีรณานนท์, 2565, 26 สิงหาคม) ซึ่งข้อควรระวังในออกแบบแสงสี ต้องหลีกเลี่ยงแสงสี ที่จะทำให้สีของเสื้อผ้าเปลี่ยนไป ดังนั้นจึงต้องมีการออกแบบแสงสีที่ใช้ประกอบการแสดงกับสีของเสื้อผ้าให้มีความเหมาะสมและสมดุลกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม เป็นสื่อการเรียนรู้แบบใหม่ในการเผยแพร่เนื้อหาของตำนานเมืองล่มที่สามารถปลูกฝังคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์และความกตัญญูให้เกิดกับเด็กได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเหมิงหยู เฟิง (Mengyu Feng) ที่พบว่า การสอนโดยการใช้การแสดงละครในรูปแบบการเล่าเรื่องโดยการมีส่วนร่วมของเด็กที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมการแสดงของตะวันตกนั้นส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมของเด็ก ๆ ซึ่งละครสามารถกระตุ้นจินตนาการของผู้เรียนและส่งเสริมคุณธรรมทางสังคมให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่นได้ในระดับหนึ่งมากกว่ารูปแบบการสอนแบบดั้งเดิม ซึ่งแนวคิดโดยรวมในการจัดสร้างเป็นการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม เป็นการนำเอาตำนานมาสร้างสรรค์เป็นบทละครโดยใช้แนวคิดการแปรรูปวรรณกรรมให้เป็นสื่อการแสดงเพื่อใช้ในการเรียนการสอน ที่มีการเพิ่มเติม ลด ตัด ทอนหรือสลับฉากลำดับของตัวละคร สถานที่ และบทสนทนาแต่ยังคงเค้าโครงเรื่องเดิมไว้ให้อยู่ภายใต้เรื่องของการปลูกฝังคุณธรรมที่มุ่งเน้นสอนให้ผู้ชมเกิดคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความกตัญญู รวมไปถึงเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น เช่นเดียวกับงานวิจัยของวิศปัตย์ ชัยช่วย (2557) ที่เป็นการนำเอาเรื่องอุรังคธาตุที่เป็นวรรณกรรมประเภทตำนานมาวิเคราะห์ ตีความ และนำมาแปรรูปเป็นบทการแสดงโดยใช้แนวคิดการแปรรูปวรรณกรรม ในการปรับเปลี่ยนแปรรูปเป็นงานสร้างสรรค์การแสดงประกอบแสง เสียงที่สามารถแสดงได้จริง โดยการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่มมีรูปแบบการแสดงที่เป็นละครเวทีที่มีการผสมผสานระหว่างแนวคิดละครสำหรับเด็กกับรูปแบบการแสดงที่หลากหลาย อาทิ การแสดงละครพูด ละครเพลงและการแสดงหุ่นเชิด รวมถึงสื่อเทคนิคประสมต่าง ๆ เพื่อสร้างความ

สนใจและเพิ่มอรรถรสให้แก่เด็ก ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของชนันญา ชูนาค (2558) ที่สร้างสรรค์การแสดง เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจใน ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสำหรับคนรุ่นใหม่ โดยใช้ความหลากหลายของรูปแบบการแสดงที่มีการผสมผสานศิลปะการละคร นาฏยศิลป์ไทย การเชิดหุ่นละครเล็กและนาฏยศิลป์ตะวันตกเข้าด้วยกัน เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนรุ่นใหม่

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

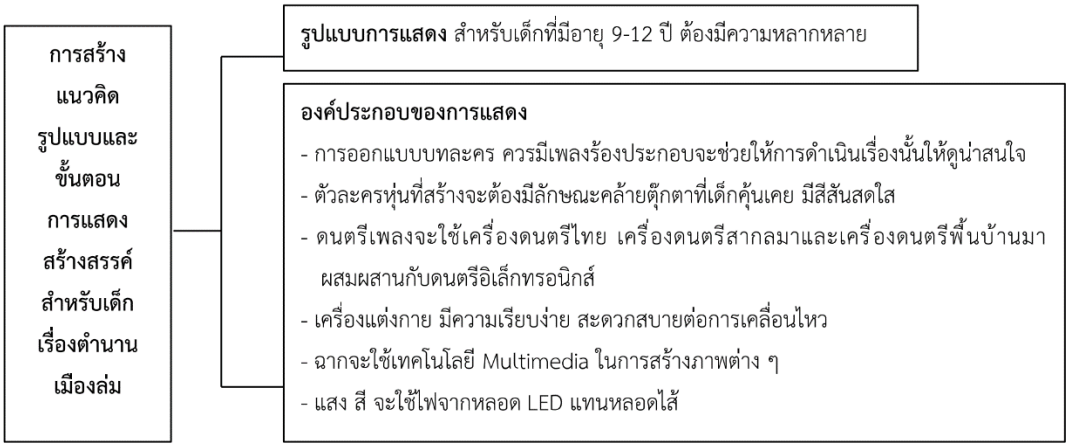

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

การนำเอาแนวคิดทางการละคร และรูปแบบการแสดงที่หลากหลายมาปรับใช้กับทางการศึกษา โดยการจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กก็จะช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนและช่วยปลูกฝังให้เด็กนั้นจดจำเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น โดยมีแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงที่ใช้รูปแบบการแสดงที่มีความหลากหลายผสมผสานกันเพื่อให้เหมาะสมกับเด็กอายุ 9-12 ปี โดยใช้องค์ประกอบของการแสดงในการสร้างสรรค์ที่จะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แก่เด็ก ด้วยการออกแบบบทละครที่มีเพลงร้องประกอบกับใช้เสียงเพลงและดนตรีที่เป็นแนวเพลงใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเป็นท่วงทำนองที่ไพเราะเรียบง่ายจากเครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีสากลมาและเครื่องดนตรีพื้นบ้านมาผสมผสานกับดนตรี และเพื่อสร้างความแปลกใหม่ฉากที่สร้างจะใช้เทคโนโลยี Multimedia ในการสร้างภาพต่าง ๆ ทำให้ภาพนั้นดูสมจริงยิ่งขึ้น ประกอบกับแสง สี

ของไฟที่มาจากการหลอด LED ที่สามารถเปลี่ยนสีได้ทุกเฉดทำให้เป็นการช่วยประหยัดเวลาและช่วยสร้างบรรยากาศได้สมจริง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2549). *8 คุณธรรมพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เกียรติสุดา ภิรมย์. (2565, 26 กันยายน). *ละครสำหรับเด็ก.* (กมลชนก สุวรรณประเวก, ผู้สัมภาษณ์).

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. (2544). *แปล แปลง แปรรูปบทละคร*. กรุงเทพฯ : ศยาม.

ชนันญา ชูนาค. (2558). *ละคอนเล็ก: การสร้างสรรค์การแสดง เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสำหรับคนรุ่นใหม่.* (วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์). คณะศิลปกรรมศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไตรรงค์ ตีรณานนท์. (2565, 26 สิงหาคม). *การออกแบบฉาก แสงสีประกอบการแสดง.* (กมลชนก สุวรรณประเวก, ผู้สัมภาษณ์).

ทิศนา แขมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้ เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพมาส แววหงส์. (2553). *ปริทัศน์ศิลปะการละคร.* กรุงเทพฯ : ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรรัตน์ ดำรุง. (2565, 2 พฤษภาคม). *การสร้างสรรค์ละครสำหรับเด็ก.* (กมลชนก สุวรรณประเวก, ผู้สัมภาษณ์).

พูนสุข บุณย์สวัสดิ์, (2561).*คุณธรรมและเจตคติสำหรับเด็ก.* เข้าถึงได้จาก: http://www.pecerathailand.org/2018/01/664.html

รจนา สุนทรานนท์. (2537). *วิธีสอนและเทคนิคการสอนนาฏศิลป์ไทย.* ปทุมธานี : ศูนย์ปฏิบัติการพิมพ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญญบุรี.

วิศปัตย์ ชัยช่วย. (2557). กระบวนการสร้างสรรค์บทการแสดงประกอบแสง เสียง เรื่องอุรังคธาตุปกรณัม. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 6*(1), 88-112.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กิจกรรมการเรียนรู้ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Learning Activities in General Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus

ชุติกาญจน์ บุญอยู่[1] พันธุ์ทิพย์ อินทยอด[2] และรินธรรม ธารมุกตา[3]
Chutikan Bunyoo, Pantip Intayod and Rindhamma Dharnmukta

Received: December 08 2022
Revised: March 07, 2023
Accepted: April 01, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหมวดศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีการศึกษา 2561-2563 เก็บข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอน และผลการเรียนหมวดวิชาศึกษาทั่วไป การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้สอนและอาจารย์ประจำ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนาแบบไม่มีโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้ให้สัมภาษณ์จำแนกเป็นผู้บริหาร 9 คน อาจารย์ 20 คน และการสนทนากลุ่มนักศึกษา 64 คน ดำเนินการวิจัยโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณลักษณะและจัดระเบียบข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผลการวิจัย พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญมี 2 แบบ คือ 1) การเรียนรู้เชิงรุก เน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญ และอาจารย์มีบทบาทในฐานะผู้สนับสนุน 2) การเรียนรู้แบบบูรณาการ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ บูรณาการกับหลักสูตรที่นักศึกษาเรียนอยู่ บูรณาการกับวิถีชีวิตของนักศึกษา และบูรณาการกับบทบาททางสังคม อย่างไรก็ตามอาจารย์และนักศึกษาบางส่วนยังพึงพอใจรูปแบบการบรรยาย ซึ่งเป็นภารกิจของมหาวิทยาลัยที่จะต้องแสวงหาแนวการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ต่อไป

[1-3] มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี; Prince of Songkla University, Pattani Campus
Corresponding author, e-mail: chutikan.b@psu.ac.th, Tel. 093-4598242

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้, การเรียนรู้เชิงรุก, การเรียนรู้แบบบูรณาการ, ศึกษาทั่วไป

Abstract

The objective of this research article was to study learning activities in general education of Prince of Songkla University, Pattani Campus, academic year 2018-2020. Data were collected from documents about the curriculum and teaching and grades in general education subjects, participatory observation as a teacher and full-time teacher, non-participatory observation, unstructured conversation and structured interviews. The interviewees were divided into 9 administrators, 20 teachers, and 64 student focus group discussions. The research was carried out by analyzing content characteristics and organizing the data according to the research objectives. The research results showed that there were 2 types of important learning activities: 1) active learning emphasized the role of the learner and teachers had roles as supporters; 2) integrated learning was divided into 3 types, namely, integration with the student's curriculum, integration with student lifestyles and integration with social roles. However, some teachers and students were satisfied with the lecture style. This was the university's mission to continue to seek ways to develop learning activities.

Keywords: Learning Activities, Active Learning, Integrated Learning, General Education

บทนำ

หมวดวิชาศึกษาทั่วไปหมายถึงกลุ่มวิชาพื้นฐานสำหรับนักศึกษาทุกคน มีเนื้อหากว้างขวางเกี่ยวกับมนุษย์ สังคม และโลก โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้ เจตคติ ทักษะ ประสบการณ์ของนักศึกษาและบ่มเพาะความคิด สติปัญญา เพื่อให้นักศึกษาพัฒนาทักษะ สมรรถนะ การจัดการ และองค์ความรู้ที่นำไปใช้ได้ในการดำเนินชีวิตรวมถึงรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (Benander, R. & Lightner, R., 2005; Harvard College, 2015; Laird, T. F. N., Niskode-Dossett, A. S. & Kuh, G. D., 2009; McLawhon, R. & Phillips, L. H., 2013 as cited

in Kleebbua, C., 2015; Office of the Higher Education Commission, 2009; Phenpinant, K., et al., 2010; Supapidhayakul, S., 2011)

ปัจจุบันหมวดวิชาศึกษาทั่วไปมีเนื้อหาเน้นทักษะการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ความใส่ใจในความเป็นพลเมืองและการอยู่รอดอย่างยั่งยืนเนื่องจากโลกปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งการแข่งขัน ความร่วมมือ ช่องว่างระหว่างสังคม ความไร้พรมแดน ความเสี่ยงต่อความแปรผันทางธรรมชาติ และภัยทางเทคโนโลยี (Supapidhayakul, S., 2011 as cited in Kleebbua, C., 2015)

ทั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่อาจารย์ผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์สังคม คณะกรรมการบริหารเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทย (Thai GE Network, 2014) กล่าวถึงความสำคัญของอาจารย์ไว้ดังนี้

> *ถ้ามองตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552 (TQF: HEd) ไม่ใช่เฉพาะอาจารย์ผู้สอนศึกษาทั่วไปเท่านั้นที่ต้องรู้และเข้าใจศึกษาทั่วไป แต่อาจารย์ทุกคนในมหาวิทยาลัยจะต้องรู้ เข้าใจ และช่วยกันผลักดันเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามที่มุ่งหวัง นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนวิชาศึกษาทั่วไป หากเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ไม่ว่าสอนเรื่องอะไร ก็ถือเป็นศึกษาทั่วไปได้ทั้งสิ้น เพราะความเป็นผู้เชี่ยวชาญจะช่วยจุดประกายในตัวผู้เรียน ทำให้เขาเกิดความคิดความอ่านขึ้นมา และคนกลุ่มนี้สามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องที่เข้าใจยาก ลึกซึ้ง ลงมาในระดับที่มนุษย์ธรรมดารู้เรื่องและเข้าใจได้ ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับการคัดเลือกอาจารย์เข้ามาสอนวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อเพิ่มคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน*

อาจกล่าวได้ว่า “อาจารย์ผู้สอน” เป็นปัจจัยสำคัญที่จะกระตุ้นและสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยการออกแบบกิจกรรมในชั้นเรียนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ จุดประกายให้นักศึกษาคิดเป็นและถ่ายทอดความรู้ให้เข้าใจง่าย จำเป็นต้องใช้กิจกรรมการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนานักศึกษา ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ผู้สอนเท่านั้น ผู้ที่มีส่วนสำคัญให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับวิสัยทัศน์และแรงผลักดันจากผู้บริหารหลักสูตรศึกษาทั่วไปอีกด้วย

การศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะสะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของอาจารย์ผู้สอนตอบสนองความคาดหวังของหลักสูตรได้ดีเพียงใด สอดคล้องกับแนวคิดของรายวิชาศึกษาทั่วไป และเหมาะสมกับผู้เรียนหรือไม่ โดยอาศัยกรอบแนวคิดดังต่อไปนี้

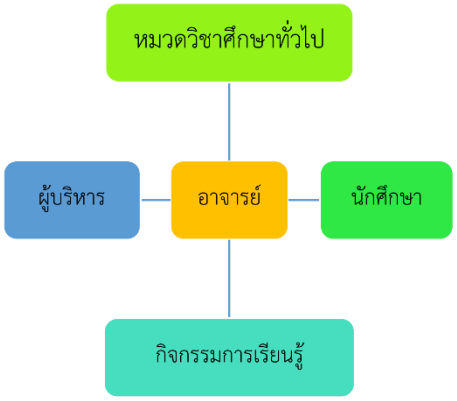

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากิจกรรมการเรียนรู้ในหมวดศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ เพื่อการตรวจสอบแบบสามเส้า (Ttriangulation) หลังจากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) มี 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหารวิทยาเขต อาจารย์ และนักศึกษา

1. ผู้บริหารวิทยาเขตปัตตานี ได้แก่ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการหรือผู้แทนที่ดูแลงานศึกษาทั่วไปของวิทยาเขต คณบดีหรือผู้แทนที่ดูแลงานศึกษาทั่วไปของทุกคณะ ประกอบด้วย คณะพยาบาลศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ วิทยาการสื่อสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศิลปกรรมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และวิทยาลัยอิสลามศึกษา

2. อาจารย์ ได้แก่ ผู้สอนหมวดศึกษาทั่วไป 4 กลุ่มวิชาคือภาษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาละ 3 คน และผู้ที่ไม่ได้สอนหมวดศึกษาทั่วไป คณะละ 1 คน

3. นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-4 คณะละ 8 คน จากชั้นปีละ 2 คน

วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ผู้บริหารวิทยาเขต จำนวน 9 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลทุกคน

2. อาจารย์ผู้สอนและผู้ที่ไม่ได้สอนหมวดศึกษาทั่วไป เลือกแบบลูกโซ่หรือแบบเครือข่ายข้อมูล (Snowball Technique) โดยเลือกอาจารย์ที่ผู้บริหารวิทยาเขต อาจารย์ และนักศึกษากล่าวถึงซ้ำกันมากที่สุด

3. นักศึกษาระดับปริญญาตรี เลือกแบบเจาะจงจากรายชื่อนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปโดยเลือกนักศึกษาที่มีผลการเรียนเฉลี่ยสูงที่สุดและต่ำที่สุด อีกทั้งเป็นผู้ยินดีให้ข้อมูล หากนักศึกษาที่มีผลการเรียนเฉลี่ยสูงที่สุดหรือน้อยที่สุดไม่สะดวกในการให้ข้อมูล จะเลือกผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยลำดับถัดไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบบันทึกการสังเกตเป็นการบันทึกเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น และการสนทนากับนักศึกษาแบบไม่เป็นทางการในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ข้อมูลจากการสังเกตร่วมกับการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการเป็นข้อมูลยืนยันหรือตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

2. แบบบันทึกการสัมภาษณ์เป็นการบันทึกตามประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

3. แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นการบันทึกตามประเด็นการสนทนาหรือการสัมภาษณ์แบบกลุ่มที่กำหนดไว้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอน และผลการเรียนหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ปีการศึกษา 2559-2561

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้สอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป โดยสังเกตการเรียนรู้ของนักศึกษาในชั้นเรียน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตกิจกรรมการเรียนรู้นอกชั้นเรียนของนักศึกษา

3. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-structured Interview) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา มีการจัดระเบียบข้อมูลตามขั้นตอน คือ การกำหนดดัชนีคำที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อจำแนกข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูลภายใต้ดัชนีคำเดียวกัน การเรียบเรียงและลำดับข้อมูลตามความสัมพันธ์ของเนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

ตามความเห็นของนักศึกษา การจัดการศึกษาทั่วไปเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ เป็นการปรับพื้นฐานสำหรับนักศึกษาที่เพิ่งเข้ามาเรียนในสังคมใหญ่ จะได้เรียนรู้การปรับตัวทั้งทางวิชาการและสังคม รายวิชาศึกษาทั่วไปมีความหลากหลาย น่าสนใจ เนื้อหาทันสมัย ทันต่อเทคโนโลยีปัจจุบัน เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้อย่างกว้างขว้าง ทั้งนี้เป็นผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 แบบ คือ การเรียนรู้เชิงรุก และ การเรียนรู้แบบบูรณาการ

1. การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีนโยบายให้อาจารย์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ตามที่อธิการบดีได้กล่าวถึงการพัฒนามหาวิทยาลัยตอนหนึ่งว่า “ในด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้มีการปรับวิธีการสอนเป็นแบบ Active Learning หรือการให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนในชั้นเรียนมากขึ้น โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็น ทำกิจกรรมการเรียนรู้ และตอบคำถามข้อสงสัย” (MGR Online, 2558)

อาจารย์ที่สอนหมวดศึกษาทั่วไปส่วนใหญ่ใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก เช่น การเล่นเกม ทำโครงงานและลงพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ อาจารย์จะสอนทฤษฎีก่อนแล้วจึงให้นักศึกษาลงมือปฏิบัติ บรรยากาศการเรียนรู้จึงสนุกสนาน นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและได้รับการพัฒนารอบด้านทั้งในด้านการรับฟังความเห็นของผู้อื่น การทำงานกลุ่ม การเรียนรู้ด้วยตนเอง และความรับผิดชอบ

ในกลุ่มวิชาภาษา วิชาที่นักศึกษากล่าวถึงกันมาก คือ วิชาการฟังและการพูดภาษาอังกฤษ (417-101 English Listening-Speaking) ซึ่งเปิดสอนหลายกลุ่มในภาคเรียนแรกของแต่ละปีการศึกษา นักศึกษาบางคนเล่าว่า “อาจารย์สอนเข้าใจ มีสื่อการสอนหลากหลายน่าสนใจและสอนแบบ Active Learning มีกิจกรรมให้ทำทุกคาบ ทำให้บรรยากาศการเรียนสนุกสนาน และนักศึกษาก็ได้ความรู้จากการเรียนการสอนแบบนี้ด้วย” นักศึกษาบางคนกล่าวถึงอาจารย์ผู้สอนกลุ่มของตนเองว่า “อาจารย์ตระหนักและให้ความสำคัญกับนักศึกษาทุก ๆ คน อาจารย์ทราบว่านักศึกษาแต่ละคนมีความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาอังกฤษไม่เท่ากัน จึงพยายามสอนให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาของรายวิชานี้อย่างค่อยเป็นค่อยไป และให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาในเรื่องของเนื้อหารายวิชาได้อย่างเต็มที่” นักศึกษาอีกคนหนึ่งกล่าวถึงอาจารย์ที่สอนอีกกลุ่มหนึ่งว่า “ให้คำปรึกษาได้เป็นอย่างดี มีวิธีการสอนที่สนุก ใช้เพลงมาเป็นสื่อในการสอน ทำให้บรรยากาศในการเรียนสนุกสนาน ไม่ตึงเครียด ถึงแม้อาจารย์จะมีกฎระเบียบที่เข้มงวดก็ตาม” นอกจากนี้ ยังมีอาจารย์ที่นักศึกษากล่าวถึงด้วยว่ามีวิธีพูดที่ดีให้กำลังใจนักศึกษาอยู่เสมอ

สำหรับกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ มีการกล่าวถึงกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชามนุษย์กับมรดกทางอารยธรรม (425-101 Man and Civilization Heritage) ว่า “อาจารย์สอนแบบ Active Learning มีการนำเสนอการศึกษาประวัติศาสตร์สากล หน้าชั้นเรียน การโต้วาทีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์” ส่วนรายวิชาวิถีชีวิตมุสลิม (761-105 Muslim Ways of Life) มีนักศึกษาเล่าถึงการเรียนรู้ในชั้นเรียนว่า “อาจารย์ให้ความรู้ความเข้าใจแบบชัดเจนและเด็กที่นับถือศาสนาพุทธสามารถแสดงความคิดเห็นและซักถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจและเห็นต่างได้ตลอด”

ส่วนกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ มีการกล่าวถึงกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาวิถีชีวิตชุมชนชายแดนใต้ (428-101 Ways of Life in the Southern Border Community) ว่า “วิชาวิถีชีวิตชุมชนชายแดนใต้ มีการลงพื้นที่จริง ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของคนปัตตานี”

นอกจากนี้ นักศึกษายังกล่าวถึงกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ว่า สอนสนุก อาจารย์อธิบายให้เข้าใจได้ทั่วถึง และสอดแทรกเกร็ดความรู้ ดังคำบอกเล่าเกี่ยวกับวิชาคณิตศาสตร์สำหรับสังคมศาสตร์ (746-105 Mathematics for Social Sciences) ว่า “อาจารย์ สอนแบบ Active Learning สอนสนุกไม่น่าเบื่อ เป็นวิชาสายคำนวณที่เรียนแล้วไม่ตึงเครียด” ขณะที่วิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวัน (746-101 Mathematics in Daily Life) มีนักศึกษาเล่าว่า “อาจารย์ดูแลอย่างทั่วถึง อธิบายอย่างทั่วถึง โดยแบ่งเด็กเป็นสามโซน แต่ละโซนแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ อาจารย์ที่ดูแลจะเข้าไปอธิบายเป็นกลุ่ม ๆ ทำให้เข้าใจทั่วถึงมากขึ้น”

จะเห็นว่าทุกรายวิชาที่นักศึกษากล่าวถึงล้วนใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก อีกทั้งอาจารย์ผู้สอนก็เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นหรือแสดงให้นักศึกษาเห็นความใส่ใจและความปรารถนาดีที่จะให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้อย่างแท้จริง จากคำบอกเล่าของนักศึกษา กิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป มีลักษณะดังนี้

1) การให้ความสำคัญแก่นักศึกษาทุกคน ให้กำลังใจและให้คำปรึกษาเต็มที่ตามพื้นฐานที่ต่างกันของนักศึกษา

2) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน ไม่ตึงเครียด

3) การใช้สื่อและกิจกรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ เช่น เพลง เรื่องเล่า การแสดงความคิดเห็น การซักถาม

4) การเรียนรู้เป็นกลุ่ม นักศึกษารวมกันเป็นกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้ประเด็นที่กำหนด การทำแบบฝึกหัด การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

การที่อาจารย์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกเป็นเพราะเห็นความสำคัญรวมถึงประโยชน์ของการกระตุ้นและสนับสนุนให้นักศึกษาพัฒนาความคิดและการเรียนรู้ ด้วยการแสดงบทบาทหลัก

ในกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ศึกษาข้อมูลด้วยตนเอง รับผิดชอบภาระงานร่วมกับสมาชิกกลุ่ม รับฟังความเห็นของสมาชิกกลุ่ม แก้ไขปัญหาจากการทำงานกลุ่ม พัฒนาความสามารถในการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพงานและการเผยแพร่ผลงาน สำหรับการสนับสนุนของมหาวิทยาลัย มีการจัดสรรทุนและการจัดกิจกรรมสนับสนุนหลากหลายรูปแบบดังนี้

1) ทุนสนับสนุนการวิจัยพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

2) ทุนสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกในหมวดศึกษาทั่วไป

3) ทุนพัฒนาคณาจารย์ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก เช่น การดูงาน การเรียนการสอนในต่างประเทศ

4) ทุนจ้างนักศึกษาเป็นผู้ช่วยสอนในหมวดศึกษาทั่วไป

5) การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสังเกตกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

6) การมอบรางวัลการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก

อย่างไรก็ตาม มีข้อขัดข้องอยู่บ้างในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก นักศึกษาบางคนกล่าวถึงปัญหาในการใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกว่า อาจารย์ให้แบ่งกลุ่มหลายกลุ่มแต่ดูแลไม่ทั่วถึงและมีปัญหาในการจัดเก็บชิ้นงานของนักศึกษา ขณะที่อาจารย์บางส่วนเห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกใช้เวลามากเกินไป นักศึกษาจะเรียนเนื้อหาไม่ครบถ้วนตามหลักสูตร จึงยังมีอาจารย์ที่สอนแบบบรรยายซึ่งก็มีทั้งนักศึกษาที่ชอบและไม่ชอบ คนที่ชอบให้เหตุผลว่าอาจารย์อธิบายเข้าใจง่าย ใส่ใจนักศึกษา ถ้านักศึกษาไม่เข้าใจ อาจารย์ก็จะอธิบายใหม่ ส่วนคนที่ไม่ชอบให้เหตุผลว่าอาจารย์ชอบเล่านอกเรื่อง ไม่เกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน หรืออาจารย์พูดเสียงเรียบ ไม่น่าสนใจ และคนที่ไม่ชอบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกบอกว่าต้องทำกิจกรรมมากเกินไป นักศึกษาบางคนยังไม่เข้าใจประโยชน์ของการเรียนรู้เชิงรุก จำเป็นที่มหาวิทยาลัยจะต้องสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้ทั้งอาจารย์และนักศึกษาเข้าใจคุณค่าประโยชน์ของการเรียนรู้ได้ทั่วถึงยิ่งขึ้น

การเรียนรู้เชิงรุกเน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญ และอาจารย์ก็มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้สนับสนุนหรือผู้อำนวยความสะดวกให้นักศึกษาเรียนรู้ง่ายขึ้นทั้งด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกับกลุ่ม อาจารย์จึงเป็น Facilitator ตามรูปศัพท์หมายถึงผู้ที่ทำให้ง่ายขึ้น จากคำว่า Facilitater (ทำให้ง่าย) ในภาษาฝรั่งเศส การที่นักศึกษามีบทบาทสำคัญทำให้นักศึกษาได้แสดงความแตกต่างทั้งในด้านพื้นฐาน ความรู้และความสนใจ กิจกรรมการเรียนรู้จึงมีการบูรณาการโดยอัตโนมัติเพื่อตอบสนองความสนใจที่หลากหลายของนักศึกษา และเพื่อเชื่อมโยงให้นักศึกษาเห็นความสัมพันธ์ของวิชาการที่หลากหลายรวมทั้งความสัมพันธ์ของวิชาการกับการดำรงชีวิตในสังคม

2. การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrative Learning)

แม้นักศึกษาจะไม่ได้ใช้คำว่า บูรณาการ ในคำบอกเล่าที่กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไป แต่ทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากบูรณาการ ประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรายวิชาต่าง ๆ ในหมวดศึกษาทั่วไปตามคำบอกเล่าของนักศึกษามี 5 ประการ คือ

1) ให้ความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย เป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งรอบตัวและความรู้ทั่วไปหลากหลายด้าน เช่น ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นประสบการณ์ใหม่และให้มุมมองที่หลากหลาย

2) พัฒนาความคิด รู้จักคิดวิเคราะห์ เรียนรู้ ที่จะปรับความคิดของตนเอง สามารถตรวจสอบ วิเคราะห์และเลือกข้อมูลที่เชื่อถือได้ รู้จักใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ

3) ได้ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การเปลี่ยนแปลงตนเอง มีแนวคิดสำหรับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

4) ขยายขอบเขตโลกทัศน์จากเนื้อหารายวิชาและกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับอาจารย์และเพื่อนร่วมชั้นเรียน

5) มีความรู้ที่จะช่วยเหลือสังคมได้

ประโยชน์เหล่านี้เป็นผลจากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของวิชาการที่หลากหลายรวมทั้งความสัมพันธ์ของวิชาการกับการดำรงชีวิตในสังคม โดยสอดแทรกในเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทั้งในด้านความรู้ ประสบการณ์ และมุมมองที่ไกลออกจากห้องเรียนไปสู่สังคมภายนอก นับเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจเพื่อสังคม (University Social Engagement) นอกจากจะพัฒนานักศึกษาให้ใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขแล้ว ยังมีการกล่อมเกลาจิตใจให้นักศึกษาตระหนักถึงภารกิจในการทำประโยชน์เพื่อเพื่อนมนุษย์ตามปณิธานของพระบรมราชชนกที่ว่า “ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง” โดยมีกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาและกิจกรรมนอกหลักสูตรที่นักศึกษาร่วมกันพัฒนาโครงการสร้างสรรค์สังคม เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ (เก็บขยะชายหาด ทำความสะอาดมัสยิด ทาสีโรงเรียนตาดีกา[2]) การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ การทำกิจกรรมพัฒนาเด็กในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาหรือโรงเรียนตาดีกา

การบูรณาการวิชาศึกษาทั่วไปมี 3 ลักษณะ คือ บูรณาการกับหลักสูตรที่นักศึกษาเรียนอยู่ บูรณาการกับวิถีชีวิตของนักศึกษา และบูรณาการกับบทบาททางสังคม

---

[2] โรงเรียนตาดีกาเป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด เปิดสอนศาสนาอิสลามแก่นักเรียนระดับประถมศึกษาในตอนเย็นของวันจันทร์ถึงศุกร์ หรือวันเสาร์และวันอาทิตย์ ผู้สอนเป็นผู้นำศาสนาและอาสาสมัครในชุมชน

1) บูรณาการกับหลักสูตรที่นักศึกษาเรียนอยู่ เพื่อให้นักศึกษานำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาตามหลักสูตรที่นักศึกษาเรียนอยู่ นำไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ อาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหมวดศึกษาทั่วไปมักจะเชื่อมโยงเนื้อหากับสาขาวิชาเอกของนักศึกษา มีการเพิ่มสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพในสาขาวิชาเอกของนักศึกษา อีกทั้งคณะก็จะเลือกรายวิชาศึกษาทั่วไปที่สอดคล้องกับหลักสูตรของคณะ ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้บริหารวิทยาเขตดังนี้

> *General* Education ที่เราเอาเข้ามาในหลักสูตรมันต้องตาม Outcome Based ต้องตรงกับหลักสูตรของคณะ ว่าเราต้องการเห็นเด็กเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นเราก็จะ*มาดูรายวิชาของมหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยมีทั้งวิชาที่บังคับแล้วก็ให้ลงเลือกได้ คณะจะเลือกเพื่อจะตอบโจทย์ตามที่เราต้องการ. . .คณะเราจะลดจำนวนวิชาให้น้อยลงและบูรณาการวิชาที่มันใกล้เคียงกันให้มาเป็นวิชาเดียวกัน เพื่อให้เด็กเรียนวิชาศึกษาทั่วไปน้อยลงแต่หน่วยกิตเท่าเดิม พอบูรณาการแล้ว คณะอยากสอนเอง ที่อยากสอนเองเพราะว่าจะได้สอดแทรกเนื้อหาวิชาชีพลงไปได้ แต่ถ้าอาจารย์คณะอื่นสอน เราไม่มั่นใจว่าจะได้ตัวแบบวิชาชีพเป็นอย่างไร*

อย่างไรก็ตาม คณะยังเห็นประโยชน์ของวิชาศึกษาทั่วไปที่จะพัฒนานักศึกษาให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติงานในสถานประกอบการด้วย เป็นการบูรณาการกับหลักสูตรและการปฏิบัติงาน รวมถึงทักษะชีวิต ทั้งนี้คณะจะร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในการจัดการศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษา ตามเป้าหมายของมหาวิทยาลัย

2) บูรณาการกับวิถีชีวิตของนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษามีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต การศึกษาเรียนรู้ การพัฒนาตนเอง ตลอดจนการมีบทบาทในการพัฒนาสังคมตามแนวทางที่นักศึกษาสนใจ มหาวิทยาลัยจึงกำหนดให้มีรายวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาทุกคนและมีรายวิชาเลือกให้นักศึกษาได้เรียนตามความสนใจของตนเอง ดังที่ผู้บริหารวิทยาเขตกล่าวถึงรายวิชาบังคับว่า

> *อยากให้นักศึกษาทุกคนมีสิ่งที่เหมือน ๆ กันเป็นพื้นฐาน เพราะฉะนั้นจึงต้องจัดศึกษาทั่วไปในลักษณะที่เหมือนกันทั้งมหาวิทยาลัย. . . เป็นเครื่องมือพื้นฐานเพื่อให้ทุกคนได้ใช้สิ่งเหล่านี้ เพื่อความเป็นมนุษย์ที่ดี พลเมืองที่ดี ไม่ใช่แค่เพียงเป็นนักศึกษาที่ดี*

ความเป็นมนุษย์ที่ดีมีปัจจัยหลากหลายทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ทั้งในด้านพฤติกรรมและด้านจิตใจ รายวิชาศึกษาทั่วไปก็มีส่วนกล่อมเกลาจิตใจนักศึกษาเช่นกัน ดังคำบอกเล่าต่อไปนี้

สุนทรียภาพในงานศิลปะ เราจะไม่เรียนเป็นทฤษฎี จะให้นักศึกษาปฏิบัติ เอาความคิดจริงๆ . . . มันเป็นพื้นฐานของชีวิต เราไม่ได้สอนศิลปะอย่างเดียว ศิลปะมันคือความดี ความงาม เพราะฉะนั้นเด็กที่มีศิลปะคือเด็กที่มีจิตใจที่ดีแล้ว คนที่มาเรียนศิลปะ จิตใจต้องอ่อนน้อมลง ต้องเห็นความงาม ความดี ความจริง สามอย่างนี้ เราสอนคุณธรรม จริยธรรม คือพื้นฐาน คุณต้องนำไปประยุกต์ใช้ เกี่ยวเนื่องให้สังคมมันดี มันคือพื้นฐานในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ศิลปะมันจะพาให้คนเป็นคนที่ดีได้ในสังคม มองอะไรให้มองในแง่ดีไว้ก่อน

นอกจากความเป็นมนุษย์และพลเมืองดีแล้ว การเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไปยังให้ประโยชน์ในการฝึกทักษะชีวิต ตามที่อาจารย์ของมหาวิทยาลัยกล่าวไว้ว่า

ศึกษาทั่วไปจะสร้างประสบการณ์และทักษะบางอย่างซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการดำรงชีวิตให้กับนักศึกษา . . . ต้องดูว่าอันไหนที่เป็นแก่นขององค์ความรู้หรือทักษะที่เราจะต้องใส่ลงไปในตัวนักศึกษา แล้วอีกเรื่องหนึ่งคือเด็กเขามีความหลากหลาย มีจุดอ่อนจุดแข็งที่ต้องเพิ่มแตกต่างกัน เพราะฉะนั้น เขาก็มีสิทธิ์ที่จะเลือกวิถีชีวิตตามความชอบของเขา

การบูรณาการกับวิถีชีวิตของนักศึกษาเป็นทั้งการฝึกทักษะชีวิต และเป็นการเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์สังคมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคม เช่น การรู้เท่าทันสื่อ สังคมพหุวัฒนธรรม วิกฤตโลกร้อน รวมทั้งการปรับตัวของนักศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ของสังคม ยิ่งกว่านั้น รายวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ยังบูรณาการกับบทบาททางสังคม ซึ่งเป็นภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยด้วย

3) บูรณาการกับบทบาททางสังคม ภารกิจหลักประการหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา คือ การมีบทบาทร่วมในสังคม (Social Engagement) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีโครงการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติ และร่วมมีบทบาทหลักในการแก้ปัญหาวิกฤติของชาติ โดยบุคลากรและนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงาน ขณะเดียวกันนักศึกษาจะ

ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย อีกทั้งยังมีการปลูกฝังแนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานเพื่อบริการสังคมผ่านรายวิชาศึกษาทั่วไปด้วย ดังนี้

> *การสร้างประโยชน์เพื่อให้มีความร่วมมือทั้ง 3 ฝ่าย คือ เจ้าหน้าที่ ประชาชน และนักศึกษา หรือไม่ก็สถาบันการศึกษา นักศึกษาก็ต้องไปทำข้างนอก เพราะว่าอยากให้เขาได้มีส่วนร่วม ได้มีส่วนสัมผัสกับชุมชน แล้วก็มีหน่วยภาครัฐมาช่วยด้วย . . . ปัญหาที่ต้องรีบทำ คือ วินัย วินัยไม่ใช่ทำทุกอย่างให้เหมือนกันหมด แต่เป็นเรื่องของความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคมที่จะส่งผลถึงสังคม*

ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม อาจารย์จะทำกิจกรรมร่วมกับนักศึกษาอย่างใกล้ชิด โดยมุ่งหวังให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติพร้อมกับการเรียนรู้ความเป็นพลเมือง ดังข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้บริหารวิทยาเขตซึ่งเคยสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปดังนี้

> *นโยบายทางการศึกษาของเรา คือ การพัฒนาคนที่พร้อมที่จะทำให้ประเทศชาติพัฒนา ดังนั้นการสร้างที่พื้นฐานความคิดในเรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญที่เราจะมาปูพื้นเด็กปีหนึ่งใหม่ แล้วก็เราเริ่มด้วยวิธีคิดแบบนี้ก่อน ใช้วิธีการเรียนรู้แบบ Active ตอนเริ่มวิชาความเป็นพลเมือง เราก็ไปเวิร์คช๊อปกัน เทรนนิ่งวิธีการสอนแบบ Active เพื่อที่จะให้ได้ผลลัพธ์ออกมาก็คือนักศึกษาสามารถลงมือปฏิบัติจริง ดูจากผลของประเทศเลย ภาพของประเทศในตอนนั้นทั้งการเมืองและสังคม คนไม่เคารพกฎ คนไม่เข้าใจกติกา เช่นเรื่องขยะ เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องพื้นฐานของพลเมือง . . . เราก็เลยใช้วิชานี้แหละให้อาจารย์ที่ปรึกษามาสอนเลย และเราก็ทำงานตามกิจกรรมนักศึกษาที่ฝ่ายบริหารดูแลด้วย*

บางรายวิชา นักศึกษาจะรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในสังคมตามความสนใจของนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร การวางแผน การประสานงาน การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การปรับตัว ตลอดจนการเรียนรู้ ความใส่ใจในสิ่งที่ทำ และความรู้ความสามารถในสาขาวิชาของนักศึกษา จนดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ เช่น ในการเยี่ยมผู้ป่วยในโรงพยาบาล นักศึกษาสาขาเทคโนโลยีการยาง คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำลูกบอลยางให้ผู้ป่วยบีบบริหารมือ ในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนตาดีกา นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ทำสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็ก ในการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ นักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ใช้ความรู้ด้านสุขภาพพูดคุยและให้คำแนะนำผู้สูงอายุ

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดหรือคิดเป็น และเข้าใจแจ่มชัดในความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาการต่าง ๆ ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของนักศึกษา และความสัมพันธ์กับสังคม ตอบสนองเป้าหมายของหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง เข้าใจ และเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น สังคม ศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติ ใส่ใจความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม พร้อมให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกและแบบบูรณาการ ขณะที่นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาและวิธีการสอนในหมวดศึกษาทั่วไปมีประโยชน์ทั้งต่อการศึกษา การดำรงชีวิต และการทำประโยชน์ต่อสังคม ขณะเดียวกันนักศึกษาบางส่วนก็พอใจและเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้เชิงรุก แต่มีนักศึกษาบางส่วนยังไม่เข้าใจคุณค่าของการเรียนรู้เชิงรุกและต้องการเรียนรู้จากการบรรยาย มหาวิทยาลัยจึงมีมาตรการต่าง ๆ ในการสนับสนุนให้อาจารย์จัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีการขยายความสัมพันธ์ข้ามภูมิภาค ข้ามโลก พรมแดนความรู้ทั้งในเชิงสาขาวิชาและเชิงพื้นที่ขยายกว้างขวางออกไปและข้ามแดนกันขวักไขว่ ประกอบกับความซับซ้อนของสภาพสังคมและสถานการณ์โลก การศึกษาในมหาวิทยาลัยที่เคยเน้นการผลิตบัณฑิตที่ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาไม่อาจตอบสนองความต้องการของสังคมอีกต่อไป

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จำต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนและหลักสูตรให้ทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม การสอนหรือการบรรยาย (Teaching/Lecture) กำลังจะถูกแทนที่ด้วยการเรียนรู้ (Learning) หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) กำลังเกิดขึ้นมากมายและอาจจะแทนที่หลักสูตรเฉพาะสาขาในที่สุด หลักสูตรบูรณาการเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพและสัมพันธภาพในการสอนสมรรถนะสำหรับศตวรรษที่ 21 และการประยุกต์ทักษะข้ามสาขาวิชา ในการแก้ปัญหาของโลกที่ซับซ้อน (Drake, S. M. & Reid, J. L., 2020) การบูรณาการมี 3 ลักษณะ คือ พหุสาขาวิชาหรือสหสาขาวิชา (Multidisciplinarity) ข้ามสาขาวิชา (Transdisciplinarity) และสหวิทยาการ (Interdisciplinarity) (Huutoniemi, K., Klein, J. T., Bruun, H. & Hukkinen, J., 2010) สหสาขาวิชาเป็นวิธีการเรียนรู้ประเด็นใดประเด็นหนึ่งจากมุมมองที่แตกต่างกันในขอบเขตของแต่ละสาขาวิชา ส่วนข้ามศาสตร์เป็นวิธีการเรียนรู้ประเด็นใดประเด็นหนึ่งจากทฤษฎี แนวคิดและปัญหาร่วมกันระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ (Ferguson-Patrick, K., Reynolds, R. & Macqueen,

S., 2018) สหวิทยาการเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผสานแนวคิดและวิธีการทางการศึกษาแบบประเพณีนิยมด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเชื่อมโยงวิชาการอันหลากหลายเพื่อสร้างวิธีการใหม่ที่มีความกลมกลืน (Choi, B. C. K. & Pak, A. W. P., 2006) ระดับความกลมกลืนของทฤษฎี วิธีการ แนวคิด ความรู้ คุณค่า และเป้าหมายที่หลากหลายเพิ่มขึ้นตามลำดับจากพหุสาขาวิชา สหสาขาวิชา และข้ามสาขาวิชา (Alvargonzález, D., 2011)

มหาวิทยาลัยหลายแห่งสนับสนุนและกระตุ้นให้อาจารย์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก Jozwiak, J. (2015) วิทยาลัยชุมชนสโปแคนฟอลส์ (Spokane Falls Community College) ก็สอนรัฐศาสตร์ในหมวดศึกษาทั่วไป โดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในชั้นเรียน อ่านอย่างพินิจพิเคราะห์มากขึ้น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน คิดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่เรียน พูดแสดงความคิดเห็นและให้เหตุผลตามความคิดเห็นของนักศึกษา

ศูนย์การเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยล้วนเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงรุก รวมทั้งแนะนำกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักศึกษามีส่วนร่วม นอกจากนี้การเรียนรู้เชิงรุกยังสามารถสร้างการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วย (Leonard, J. B., 2012)

Huber, M. T. & Hutchings, P. (2004) มีความเห็นว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีความสำคัญต่อการสร้างความสำเร็จเฉพาะบุคคล ความรับผิดชอบต่อสังคม และการมีส่วนร่วมในสังคมโลก นักศึกษากำลังเผชิญหน้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น การเรียนรู้แบบบูรณาการจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยในประเทศไทยก็ตระหนักถึงความสำคัญจำเป็นของความสามารถในการเรียนรู้แบบบูรณาการเช่นกัน มีการพัฒนารายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปให้มีลักษณะบูรณาการในตัวรายวิชาเอง เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีรายวิชา เทคโนโลยีอุบัติใหม่สำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต วรรณคดีกับสำนึกทางการเมืองและสังคม แนวทางและเครื่องมือชีวิตสำหรับคนยุคใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีรายวิชาสิทธิพื้นฐานและประชาสังคม พลเมืองโลกในกระแสโลกาภิวัตน์ ชีวิตกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีรายวิชาการเรียนรู้ผ่านปรากฏในสังคม เทคโนโลยีชีวภาพในโลกสมัยใหม่ ปรัชญาเพื่อชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

นอกจากนี้ก็ยังมีการพัฒนาหลักสูตรที่มีลักษณะบูรณาการข้ามสาขาวิชามากขึ้น เช่น หลักสูตรเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล การสื่อสารวิทยาศาสตร์และสุขภาพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรวิศวกรรมชีวเวช หลักสูตรเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขและการจัดการบริการสุขภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเช่นนี้กระทำได้ยากเนื่องจากบุคลากรของ

สถาบัน อุดมศึกษาส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดมีความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่งตามเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาที่คณะกรรมการอุดมศึกษากำหนดไว้ แม้จะมีความพยายามในการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญต่างสาขา ก็ยังต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนรู้และยอมรับธรรมชาติความรู้สาขาวิชาอื่น รายวิชาหรือหลักสูตรแบบบูรณาการจึงมักมีลักษณะของการแบ่งเนื้อหาวิชาเป็นส่วน ๆ เหมือนขนมชั้น และมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขารับผิดชอบแต่ละส่วน อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก และยังสามารถบูรณาการเนื้อหาวิชากับการดำรงชีวิตและบทบาทในสังคมได้ ส่วนบูรณาการเนื้อหาข้ามสาขาวิชา ยังเป็นสิ่งที่จะต้องพัฒนาต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหมวดศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นการสร้างความรู้พื้นฐานให้นักศึกษา โดยครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม กิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่เน้นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และแบบบูรณาการ (Integrative Learning) แต่การสอนในรูปแบบการบรรยาย (Lecture) ก็ยังคงมีความสำคัญเช่นกัน การเลือกใช้และผสมผสานกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพ นอกจากนี้กิจกรรมการเรียนรู้หมวดศึกษาทั่วไปจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการบูรณาการวิชาศึกษาทั่วไปกับหลักสูตรที่นักศึกษาเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ตามหลักสูตร อีกทั้งการสร้างรายวิชาศึกษาทั่วไปต้องบูรณาการกับวิถีชีวิตและสภาพสังคมของนักศึกษาได้ เพื่อให้นักศึกษาได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบควรให้ความสำคัญกับการกำหนดรายวิชาศึกษาทั่วไป โดยเน้นการสร้างพื้นฐานทางความรู้ในลักษณะการบูรณาการให้แก่นักศึกษา เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนในสาขาวิชา และในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพในอนาคต

2. รายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปต้องตอบสนองต่อหลักสูตรในแต่ละสาขาวิชา โดยการพัฒนารายวิชาที่มีความหลากหลายเพื่อให้หลักสูตรสามารถเลือกรายวิชาที่เหมาะสมกับนักศึกษา

3. มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบควรพัฒนาอาจารย์ให้มีความเชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกและแบบบูรณาการ

4. มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบควรประสานความร่วมมือในการพัฒนาอาจารย์ให้มีความรู้ความเข้าใจข้ามสาขาวิชา

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. อาจารย์ผู้สอนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

2. หน่วยงานที่รับผิดชอบหมวดวิชาศึกษาทั่วไปสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนารายวิชาศึกษาทั่วไปให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละสาขาวิชา

เอกสารอ้างอิง

Alvargonzález, D. (2011). Multidisciplinarity, interdisciplinarity, transdisciplinarity and the sciences. *International Studies in the Philosophy of Science, 25*(4), 387-403.

Benander, R. & Lightner, R. (2005). Promoting transfer of learning: connecting general education courses. *The Journal of General Education*, *54*(3), 199-208.

Choi, B. C. K. & Pak, A. W. P. (2006). Multidisciplinarity, interdisciplinarity and transdisciplinarity in health research, services, education and policy: 1. Definitions, objectives, and evidence of effectiveness. *Clinical and Investigative Medicine, 29*(6), 351-64.

Drake, S. M. & Reid, J. L. (2020) 21st century competencies in light of the history of integrated curriculum. *Frontiers in Education, 5,* 1-10. https://doi.org/10.3389/feduc.2020.00122

Ferguson-Patrick, K., Reynolds, R. & Macqueen, S. (2018). Integrating curriculum: A case study of teaching Global Education. *European Journal of Teacher Education, 41*(2), 187-201.

Harvard College. (2015). *Handbook for students*. Retrieved from http://isites.harvard.edu

Huber, M. T. & Hutchings, P. (2004). *Integrative learning mapping the terrain.* Washington DC : Association of American Colleges and Universities.

Huutoniemi, K., Klein, J. T., Bruun, H. & Hukkinen, J. (2010). Analyzing interdisciplinarity: typology and indicators. *Research Policy*, *39*(1), 79–88.

Jozwiak, J. (2015). Helping students to succeed in general education Political Science Courses? Online assignments and in-class activities. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, *27*(3), 393-406.

Kleebbua, C. (2015). *Indicators and strategies for enhancing the whole person of university students through general education courses : Applying of means-end and latent class analysis.* (Doctoral dissertation).Chulalongkorn University, Bangkok. Retrieved from http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/51320

Laird, T. F. N., Niskode-Dossett, A. S. & Kuh, G. D. (2009). What general education courses contribute to essential learning outcomes. *The Journal of General Education*, *58*(2), 65-84.

Leonard, J. B. (2012). Integrative learning: A grounded theory. *Issues in Integrative Studies, 31*(30), 48-72.

McLawhon, R. & Phillips, L. H. (2013). General education assessment plan: A four-tiered approach. *The Journal of general Education*, 62(2-3), 204-221.

MGR Online. (2558). Southern News: *PSU President spotlights the development of graduate to be volunteer, aims to be the Center of Southern ASEAN*. Retrieved from https://mgronline.com/south/detail/9580000026195

Office of the Higher Education Commission. (2009). *Practice guidelines for Thai qualifications framework for higher education B.E.2552*. Bangkok : The Office.

Phenpinant, K., et al. (2010). *Model and guidelines for Liberal Arts Education in Thai Universities*. Bangkok : Prik-hwan Co.Ltd.

Supapidhayakul, *S.* (2011). Basic principle of instruction in general education. *Journal of Thailand General Education*, *2*(1-2), 41-45.

Thai GE Network. (2014). *Conceptual framework of General Education in Thai qualifications framework for Higher Education 2009 (TQF: Hed) : complete report.* Retrieved from https://fmt.surin.rmuti.ac.th/2017/data/13/article/files/f03b0b93ec114c031e49dd065c095b50.pdf

มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กัญชาเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย

Legal Measures for Developing Cannabis Products for Safe Consumption

วศิน สุวรรณรัตน์[1] ธานี วรภัทร์[2] และวิเชษฐ์ สินประสิทธิ์กุล[3]
Wasin Suwannarat, Thanee Vorapatr and Wichet Sinprasitkul

Received: June 14, 2023
Revised: August 07, 2023
Accepted: August 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับพืชกัญชาทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้อง 2) ศึกษาวิเคราะห์พืชกัญชา ทบทวนผลของกัญชาต่อร่างกายและภาวะทางจิต รวมถึงสุขภาวะต่าง ๆ โดยเฉพาะขนาดของ delta-9-THC ที่มีในกัญชาว่ามีผลต่อร่างกายและจิตใจ ปัญหาอุปสรรคของการนำมาใช้และการควบคุมการใช้โดยเฉพาะในมิติทางกฎหมายไทย เปรียบเทียบกับแนวทางการนำมาใช้ในต่างประเทศ และ 3) กำหนดแนวทาง และมิติในทางกฎหมายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่กำกับดูแลสามารถควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชกัญชาประเภทต่าง ๆ ได้อย่างปลอดภัย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษากฎหมายไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์พืชกัญชา และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายอาชีพ จำนวน 10 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า 1)

[1] มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; Prince of Songkla University

[2] มหาวิทยาลัยรังสิต; Rangsit University

[3] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช; Mahachulalongkornrajavidyalaya Universiity Nakhonratchasima Campus

Corresponding author, e-mail: thanee_Vor@hotmail.co.th

กฎหมายเกี่ยวกับกัญชาในประเทศไทยขณะนี้ได้เปิดเสรี ภายใต้การควบคุมแล้วและเป็นกฎหมายที่ส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและความปลอดภัย สำหรับผู้ประกอบการในการทำอุตสาหกรรมกัญชาในลักษณะต่าง ๆ 2) กัญชาให้คุณประโยชน์ในทางยาและการบริโภค แต่ในการบริโภคมากเกินไปก็เกิดโทษต่อร่างกายได้ ในต่างประเทศได้มีการออกกฎหมายมหาชนมาในรูปแบบของกฎหมายทางการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อกำหนดกรอบของการปลูก การครอบครอง และการใช้กัญชาเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เพื่อการดูแลในด้านสุขภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภคและความปลอดภัยของสังคม และ 3) ต้องจัดระบบและกฎหมายในการควบคุมการเพาะปลูก การแปรรูป และการจำหน่าย การบริโภค ทุกขั้นตอน การควบคุมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อป้องกันอันตรายจากผลิตภัณฑ์กัญชา เป็นมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญที่ต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างมากในประเทศไทย เพื่อมาตรฐานการบริโภคกัญชาที่ปลอดภัยอันเป็นการลดอันตรายจากการใช้กัญชาได้

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย, ยาเสพติด, กัญชา, การบริโภคอย่างปลอดภัย

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study and analyze the laws of Thailand concerning all related cannabis plants for analyzing and comparing with relevant academic data; 2) to analyze cannabis plants, review the effects of cannabis on the body and mental state including various health conditions, especially the amount of delta-9-THC contained in cannabis that affected the body and mind. Problems and obstacles of adoption and usage control, especially in the dimension of Thai law compared to guidelines adopted in foreign countries; and 3) to establish guidelines and legal dimensions to enable the relevant regulatory agencies to regulate the safe production of different types of cannabis plant products. It was a qualitative research by studying Thai and foreign laws on cannabis plant products and small group meetings with experts from a variety of professions, totaling 10 people by purposive sampling. The research tool was a questionnaire. The results of the study revealed that 1) the law on cannabis in Thailand has now been liberalized. It was under control and was a law that promoted the production of quality and

safety products for entrepreneurs in the cannabis industry in different ways; 2) cannabis provided benefits in medicine and consumption. If you consumed too much, it can be harmful to the body. In foreign countries, laws have been issued in the form of public law, which was a form of medical and public health law to establish a framework for the cultivation, possession and use of cannabis for household consumption and to take care of the health and safety of consumers and the safety of society; 3) there must be a system and a law to regulate cultivation, processing and distribution and consumption at all stages. There were controls from upstream, midstream and downstream to prevent harm from cannabis products that was an important legal measure which needed to be developed to be very efficient and effective in Thailand as well as to be safe cannabis consumption standards which can reduce the harm from cannabis use.

Keywords: Legal Measures, Drugs, Cannabis, Safe Consumption

บทนำ

ความนิยมการบริโภค “กัญชา” ขยายตัวมากในระดับโลก กัญชาและผลิตภัณฑ์กัญชาเป็นสินค้าที่มียอดจำหน่ายและสร้างรายได้เป็นจำนวนมากให้กับประเทศผู้ผลิต ในหลายประเทศเป็นสินค้าส่งออกหลักของประเทศ ซึ่งในบางครั้งเกิดภาวการณ์ขาดแคลนกัญชาหาซื้อไม่ได้อีกด้วย กัญชาจึงเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง มีการพบข้อมูลการจดทะเบียนสิทธิบัตรยา สูตรยาหลายขนาน สูตรยาแผนโบราณ การทำผลิตภัณฑ์กัญชาออกจำหน่ายในลักษณะต่าง ๆ เช่น กัญชาแห้ง ยา ไวน์ บุหรี่ ฯลฯ จะสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศที่มีภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับพืชชนิดนี้ได้อย่างมาก ซึ่งประเทศไทยจัดอยู่ในประเทศที่สามารถปลูกกัญชาได้ดีประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะในแถบภาคอีสานเหนือ เช่น จังหวัดนครพนม มีสายพันธุ์กัญชาที่ได้รับความนิยม คนในสังคมไทยใช้ “กัญชา” เป็นเครื่องประกอบอาหารมาเป็นเวลายาวนาน มีการปลูกในระดับครัวเรือนเหมือนพืชสวนครัว จนอาจกล่าวได้ว่า “กัญชา” เป็นพืชที่คนไทยบริโภคต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตควบคู่กับการดำรงชีวิตมาตลอด จนกระทั่งมีประกาศให้กัญชาเป็นยาเสพติด ประเภท 5

การเสพติด (Addiction) เป็นพฤติกรรมของมนุษย์มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณในช่วงเดียวกับสมัยพุทธกาล (กำจัด พ่วงทรัพย์, 2561) การเสพติดในวงแคบอาจพูดเฉพาะจากพืชเสพติด

ที่มีสรรพคุณออกฤทธิ์ตามธรรมชาติที่มีมาช้านานแล้ว เช่น กัญชา ฝิ่น กระท่อม ฯลฯ ถูกพัฒนาโดยมนุษย์สู่สารเสพติดที่มีการผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการสกัดหรือปฏิกิริยาทางเคมีต่าง ๆ เช่น เฮโรอีน มอร์ฟีน เป็นต้น ซึ่งต่อมามีผู้ใช้พืชเสพติดและสารเสพติดต่อเนื่อง จนเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพายาเสพติดในปริมาณที่มากขึ้น และเกิดปัญหาต่อสุขภาพของผู้เสพคนเสพจำนวนมากต้องตายจากการเสพยาเกินขนาด กอปรกับมีการพัฒนาขององค์กรอาชญากรรมทางด้านยาเสพติด เนื่องจากลงทุนน้อยแต่กำไรมาก มีความต้องการของคนที่เสพอย่างไม่จำกัดและมีคนเสพติดเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ภาครัฐในระดับประเทศและในระดับระหว่างประเทศต้องให้ความสนใจและพยายามแก้ไขปัญหาการเสพยาเสพติดมาอย่างต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน

พฤติกรรมการเสพติด (Behavioral Addictions) หมายถึง การกระทำกิจกรรมสิ่งหนึ่งบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ หวังผลพึงพอใจเฉพาะหน้า แต่กลับทำร้ายทั้งตนเอง-ครอบครัว-สังคมในระยะยาว พฤติกรรมการเสพติดมีหลากหลายรูปแบบแต่ที่พบเห็นบ่อย ได้แก่ เสพติดการกิน ติดบุหรี่ ติดสุรา ติดอินเตอร์เน็ต ติดสังคมออนไลน์โทรศัพท์มือถือ ติดเกมส์ ติดการพนัน ติดช้อปปิ้ง ติดการมีเพศสัมพันธ์ ติดการออกกำลังกาย ติดการทำงาน ซึ่งอาการติดยาเสพติดผิดกฎหมายนั้นเป็นเพียงหนึ่งในท่ามกลางพฤติกรรมการเสพติดที่พบได้บ่อยดังกล่าว (See. Steve Sussman, 2017)

ความเหมาะสมของพืชกัญชากับประเทศไทย พบว่า ประเทศเราสามารถปลูกกัญชาได้เกือบจะทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดนครพนม ได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ปลูกกัญชาได้ดีที่สุดจนเป็นที่นิยมในระดับต่างประเทศเลย ตามแนวนโยบายยาเสพติดในอดีตที่ต้องการปราบปรามยาเสพติดทุกชนิดให้สิ้นไป (Drug Zero) ซึ่งนโยบายดังกล่าวในระดับสากลและนโยบายต่าง ๆ ได้เปลี่ยนไปแล้ว ภายใต้เหตุผลของเภสัชศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ทำให้มีการทบทวนในทุกมิติและมีแนวนโยบายในการใช้ยาเสพติด โดยเฉพาะ “พืชกัญชา” กล่าวคือ ในมิติทางกฎหมายโดยการยกเลิกความผิดทางอาญาในการใช้กัญชา ภายใต้เงื่อนไขการใช้ในปริมาณที่กำหนด (Decriminalization) และส่งเสริมให้มีการใช้ “กัญชาในทางการแพทย์” ในการรักษาโรคต่าง ๆ และการบริโภค ตลอดทั้ง “การสันทนาการ” ภายใต้การควบคุมของกฎหมายและหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแล (ธานี วรภัทร์, 2562) สรรพคุณของกัญชาในการป้องกันและรักษาโรค ได้แก่ ระงับอาการปวดต่าง ๆ กระตุ้นการเจริญอาหาร แก้โรคซึมเศร้า ป้องกันการเป็นอัลไซเมอร์ ป้องกันต้อหิน ช่วยทำให้ปอดทำงานดีขึ้น มะเร็ง เป็นต้น ตัวอย่างประเทศที่ให้สามารถใช้กัญชาได้ภายใต้การควบคุม เช่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส แคนนาดา อุรุกวัย อาร์เจนตินา ออสเตรเลีย เบลเยี่ยม กัมพูชา โคลอมเบีย คอสตาริกา โครเอเชีย สาธารณรัฐเช็ค เอกวาดอร์ เอสโตเนีย อิตาลี จา

ไมก้า เม็กซิโก เนปาล เนเธอร์แลนด์ เกาหลีเหนือ ปากีสถาน เปรู โปรตุเกส รัสเซีย สเปน สวิสเซอร์แลนด์ ยูเครน อุรุกวัย (United Nations Office on Drugs and Crime, 2009)

ในงานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งทำการศึกษาถึงแนวทางด้านกฎหมาย การควบคุมการผลิตและการบริโภคกัญชา ในทางกฎหมายการยกเลิกความผิดอาญาอย่างมีเงื่อนไขเกี่ยวกับกัญชา (Decriminalization) เป็นการศึกษากระบวนการและกฎหมายในการปลดล็อค การห้ามใช้ "กัญชา" ในการรักษาพยาบาล การสันทนาการ ในปริมาณที่เหมาะสม ไม่เป็นความผิดอาญา การอนุญาตให้ปลูก ผลิต แปรรูป และจำหน่ายกัญชาภายในประเทศและเป็นสินค้าออก เพื่อนำรายได้สู่ประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศที่ดำเนินการแล้ว เช่น เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส เยอรมนี ฯลฯ การลดทอนความเป็นความผิดอาญาจึงเป็นสิ่งสำคัญสิ่งแรก ๆ ที่ต้องกระทำในการเปิดทางให้สามารถนำกัญชามาใช้ในการรักษาในทางการแพทย์และสาธารณสุข การบริโภค ตลอดทั้งเป็นการเพื่อสันทนาการ ทั้งนี้ มีประเด็นที่ต้องทำการศึกษาวิจัยให้ชัดเจนในรายละเอียด การออกกฎหมายฝ่ายบริหารเพื่อการกำกับดูแล และประเภท ชนิด และปริมาณ การอนุญาตในรูปแบบ และลักษณะใด ผู้ผลิต จำหน่าย ครอบครอง ปริมาณ (จิรวุฒิ ลิปิพันธ์, 2562)

สำหรับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะประโยชน์ที่รัฐได้รับจากพืชกัญชา หลายประเทศที่สร้างรายได้จากพืช "กัญชา"ในฐานะเป็นพืชเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะขายเพื่อการบริโภค การรักษาและการสันทนาการ ในประเทศ และเป็นสินค้าออกจำหน่ายในต่างประเทศ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ยังพบว่าภายหลังที่มีการยกเลิกความผิดอาญาและมีการอนุญาตให้ประชาชนใช้ "กัญชา" ได้ในปริมาณที่เหมาะสมแล้ว กัญชา เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับประเทศสูงมาก ความเปลี่ยนแปลงของนโยบายกัญชา ได้ผ่านยุคสมัยที่เปลี่ยนไป จากสิ่งผิดกฎหมายกลายเป็นธุรกิจสร้างรายได้อย่างมากและยังเป็นยารักษาโรค เป็นแม่เหล็กดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยว รวมถึงโอกาสในการจัดเก็บภาษีของภาครัฐด้วย กัญชาเพื่อการสันทนาการและผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกัญชา ได้แก่ บุหรี่ ไวน์ การแปรรูป "กัญชา" ไปเป็นสินค้าในรูปแบบต่าง ๆ ได้รับความนิยมมาก เช่น ไวน์ บุหรี่ ฯลฯ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าของกัญชาให้สูงมากขึ้น มีความแพร่หลายในผลิตภัณฑ์กัญชาไปทั่วโลก การได้รับอนุญาตจึงต้องการการควบคุมอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพในการควบคุม กำกับดูแล จึงจำเป็นต้องมีองค์กรและคณะกรรมการทำหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาต และมีอำนาจหน้าที่ติดตามดูแล สั่ง บังคับ ใช้อำนาจในเชิงลงโทษตามกฎหมายได้ (Moattia, J.P., et al, 2001)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับพืชกัญชาทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้อง

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พืชกัญชา ทบทวนผลของกัญชาต่อร่างกายและภาวะทางจิต รวมถึงสุขภาวะต่าง ๆ โดยเฉพาะขนาดของ delta-9-THC ที่มีในกัญชาว่ามีผลต่อร่างกายและจิตใจ ปัญหาอุปสรรคของการนำมาใช้และการควบคุมการใช้โดยเฉพาะในมิติทางกฎหมายไทย เปรียบเทียบกับแนวทางการนำมาใช้ในต่างประเทศ

3. เพื่อกำหนดแนวทาง และมิติในทางกฎหมายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่กำกับดูแลสามารถควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชกัญชาประเภทต่าง ๆ ได้อย่างปลอดภัย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพ (qualitative Research) โดย มีการออกแบบเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร รวบรวมเอกสารกฎหมายต่าง ๆ เป็นส่วนสำคัญหรือเป็นส่วนหลักของการวิจัยครั้งนี้โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการต่าง ๆ ในทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยให้ได้ข้อสรุปทางกฎหมายว่า จะกำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมความปลอดภัยเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์กัญชา พร้อมกับศึกษาเปรียบเทียบในส่วนของต่างประเทศและประเทศไทย ประกอบด้วย กฎหมายเปรียบเทียบรวมถึงแนวทางการควบคุม กำกับและดูแลในการสร้างผลิตภัณฑ์จากกัญชาของประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา แคนาดา และราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ที่มีประสิทธิภาพเกี่ยวกับกัญชาในด้านต่าง ๆ คือ กฎหมาย ประโยชน์ทางการแพทย์ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลิตภัณฑ์กัญชาในลักษณะต่าง ๆ การปลูกพืชกัญชา การควบคุมกำกับดูแลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกฎหมายที่อาจจะเกี่ยวข้องกับการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกัญชาในด้านความปลอดภัย โดยปริมาณที่เสนอในการบริโภคเพื่อความปลอดภัยไม่ควรเกินกว่าที่กฎหมายไทยในปัจจุบันผ่อนปรนให้มีการนำมาใช้ได้ โดยจำนวนปริมาณ THC ตามกฎหมายประเทศไทยกำหนดไม่เกิน 0.2% โดยน้ำหนักหรือไม่เกินปริมาณที่กฎหมายกำหนดในอนาคตด้วย

2. การศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิหลากหลายอาชีพ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา นักวิชาการกัญชา อัยการ ผู้แทนจากสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

กรอบแนวคิดและแผนงานวิจัยเรื่องนี้ คือ การศึกษากฎหมายไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์พืชกัญชา การศึกษาภาคสนาม ได้แก่ ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิหลากหลายอาชีพ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา นักวิชาการด้านกัญชา อัยการ ผู้แทนจากสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับพืชกัญชาทั้งหมด เพื่อนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลเชิงวิชาการที่มีมาก่อนแล้ว พบว่า ในมิติของกฎหมายไทยนั้น เดิมกัญชาเป็นยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย แต่เมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด ในปี 2565 ได้มีการนำยาเสพติดประเภทกัญชามาใช้มากยิ่งขึ้น เช่น การใช้กัญชาในทางการแพทย์ มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กัญชาเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ในทางกฎหมายจึงต้องเริ่มจากการไม่กำหนดความผิดอาญา (Decriminalization) การเปิดเสรียาเสพติด (Drug Liberalization) การทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมาย (Drug Legalization) และการลดความรุนแรงให้น้อยที่สุด (Harm Minimization) การลดความรุนแรงหรือลดอันตรายจากยาเสพติด (Harm Reduction on Narcotic Drugs) ด้วยการออกกฎหมายภายในประเทศออกมารองรับ และจัดให้มีองค์กรกำกับที่มีประสิทธิภาพ มาตรการทางกฎหมายในการจัดการกับปัญหายาเสพติดและกฎหมายควบคุมกัญชา เมื่อรัฐมีนโยบายลดทอนความผิดอาญา (De-Criminalization) เกี่ยวกับยาเสพติดโดยเฉพาะพืชเสพติดประเภทกัญชา รัฐจะต้องมีกฎหมายทางการแพทย์และสาธารณสุขออกมาควบคุมการปลูก การผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และการเฝ้าระวังการใช้กัญชาในการบริโภคอย่างปลอดภัยทั้งในระยะการควบคุมการปลูก การควบคุมผลิตภัณฑ์ และการติดตามภายหลังการขายซึ่งเข้าถึงผู้บริโภคแล้ว รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือเยียวยาเมื่อเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการบริโภคหรือถึงแก่ความตาย ได้ข้อมูลในสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ สวิสเซอร์แลนด์ แคนาดาและอุรุกวัย พบว่า กัญชายังจัดเป็นพืชเสพติดอยู่ เพียงแต่ถูกถอดออกจากความรับผิดตามกฎหมายอาญา และมีกฎหมายในทางฝ่ายบริหารหรือกฎหมายฝ่ายปกครองเข้ามากำหนดมาตรฐานการใช้ การอนุญาต สายพันธุ์ จำนวน การแปรรูป การตรวจสอบ การครอบครอง การจำหน่าย ฯลฯ เพื่อการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชน และการคุ้มครองความปลอดภัยของสังคมสาธารณะด้วย

2. การศึกษาวิเคราะห์พืชกัญชา ทบทวนผลของกัญชาต่อร่างกายและภาวะทางจิต รวมถึงสุขภาวะต่าง ๆ โดยเฉพาะขนาดของ delta-9-THC ที่มีในกัญชาว่ามีผลต่อร่างกายและจิตใจ

ปัญหาอุปสรรคของการนำมาใช้และการควบคุมการใช้โดยเฉพาะในมิติทางกฎหมายไทย เปรียบเทียบกับแนวทางการนำมาใช้ในต่างประเทศ พบว่า ผลของกัญชาต่อร่างกายและภาวะทางจิต รวมถึงสุขภาวะต่าง ๆ โดยเฉพาะขนาดของ delta-9-THC ที่มีในกัญชาว่ามีผลต่อร่างกายและจิตใจ ปัญหาอุปสรรคของการนำมาใช้และการควบคุมการใช้โดยเฉพาะในมิติทางกฎหมายไทย เปรียบเทียบกับแนวทางการนำมาใช้ในต่างประเทศ พบว่า ทิศทางของกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายของประเทศต่าง ๆ และที่ทำการศึกษาที่เกี่ยวกับการลดความรุนแรงในการบังคับคดียาเสพติด (Harm Reduction) และการใช้ประโยชน์จากสารเสพติดที่สามารถเป็นยาเพื่อการสาธารณสุข (Health Benefit) เป็นวาระสำคัญระดับระหว่างประเทศ จากการประชุม UNGASS 2016 ในทางพิษวิทยาและเภสัชศาสตร์ ยืนยันว่ากัญชามีทั้งประโยชน์และให้โทษต่อมนุษย์ แม้ว่าจะสามารถใช้รักษาอาการของโรคต่าง ๆ สำหรับขนาดกัญชาเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ถึงกำหนดตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษในประเภทที่ 5 พ.ศ.2565 ออกมากำหนดให้กัญชาต้องได้รับอนุญาตเฉพาะสารสกัดที่มีปริมาณ THC ไม่เกินร้อยละ 0.2 โดยน้ำหนัก

3. กำหนดแนวทาง และมิติในทางกฎหมาย พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่กำกับดูแลสามารถควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชกัญชาประเภทต่าง ๆ ได้อย่างปลอดภัย ในทางกฎหมายในเรื่องกัญชานั้นให้ใช้ใน การรักษาทางการแพทย์ การบริโภค และการอุตสาหกรรมกัญชาตามกฎหมายแล้วย่อมสามารถขออนุญาตเสนอผลิตภัณฑ์ตามกฎหมายต่อสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาได้ ไม่ว่าในรูปของยา ยาสมุนไพร เครื่องสำอาง เครื่องบำรุงสุขภาพ ฯลฯ มีผลิตภัณฑ์เป็นจำนวนมากซึ่งอยู่ในระหว่างกระบวนการขออนุญาต มีระบบการควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย คือ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข และกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์แผนไทยด้วย ทั้งนี้เพื่อมาตรฐานทางยาและอาหาร ที่มีการผลิตออกจำหน่ายสู่ตลาดสาธารณะ และต้องมีมาตรการทางกฎหมายโดยประมวลกฎหมายยาเสพติด ที่ออกมาบังคับใช้เพื่อเป็นการลดทอนความผิดอาญาของกัญชา จากยาเสพติดประเภทที่ 5 และมีความผิดอาญา ได้ยุติลง เป็นไปตามหลักการลดทอนความผิดอาญา (De-criminalization) เช่นเดียวกับประเทศที่ทำการศึกษา ส่งผลให้การใช้กัญชาในทางการแพทย์ การบริโภคในครัวเรือน ตลอดทั้งการทำอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์กัญชาในประเทศ

การออกกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้กัญชา เพื่อรองรับการใช้ของผู้ใช้ให้ปลอดภัยต่อสุขภาพต่อไปและระบบบริหารในการเฝ้าระวัง การจับสัญญาณความเสี่ยงอันตรายต่าง

ๆ อย่างมีประสิทธิผล โดยเพราะเมื่อผลิตภัณฑ์ได้ระบายหรือขายสู่ผู้บริโภคอย่างสาธารณะ ซึ่งเป็นมาตรการในการดูแลการบริโภคอย่างปลอดภัยใกล้ชิดมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับพืชกัญชาทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษานโยบายทางนิติบัญญัติและหลักการทางกฎหมายในการจัดการกับปัญหายาเสพติดของ 7 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ สวิสเซอร์แลนด์ แคนาดาและอุรุกวัย พบว่า ประเทศเหล่านี้มีนโยบายทางนิติบัญญัติและหลักการทางกฎหมายภายในประเทศโดยพิจารณาถึงองค์ประกอบทางทฤษฎีอาญาที่เกี่ยวข้องในคดียาเสพติด ประกอบไปด้วยแนวคิดทฤษฎีทางอาญาที่เกี่ยวข้องดังนี้คือ การไม่กำหนดความผิดอาญา (Decriminalization) การเปิดเสรียาเสพติด (Drug Liberalization) การทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมาย (Drug Legalization) และการลดความรุนแรงให้น้อยที่สุด (Harm Minimization) การลดความรุนแรงหรือลดอันตรายจากยาเสพติด (Harm Reduction on Narcotic Drugs) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดความเป็นอาชญากรรมของการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่เล็กน้อย เพื่อลดการใช้มาตรการบังคับโทษ รวมถึงหันไปใช้มาตรการทางเลือกแทนการจำคุก เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ป่วยในคดียาเสพติดให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีการให้เข้าถึงมาตรการบำบัดรักษา และมีโอกาสกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อีกครั้ง จัดให้มีการเปิดเสรียาเสพติดแบบมีเงื่อนไข (Drug Liberalization) หมายถึง การกำจัดหรือลดการบังคับตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ โดยการบัญญัติกฎหมายทำให้การใช้และครอบครองยาเสพติดถูกต้องตามกฎหมาย (Re-legalization) และไม่ถือว่าการกระทำเหล่านั้นเป็นอาชญากรรม อภิปรายผลได้ว่าขั้นตอนต่าง ๆ ตามหลักการที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางที่ต่างประเทศที่ทำการศึกษาและประเทศไทยได้ใช้เป็นรูปแบบและแนวทางในการดำเนินการกับพืชกัญชาเช่นเดียวกัน เห็นได้จากกฎหมายไทยที่ที่เกี่ยวกับกัญชาได้ปลดล็อคกัญชาออกจากการเป็นความผิดอาญา และมีการกำหนดไม่ให้กัญชาถูกต้องตามกฎหมาย และการมีระบบและกฎหมายรองรับ การใช้กัญชาในประเทศเช่นเดียวกันประเทศอื่น ๆ ในทิศทางเดียวกัน จากการถอดบทเรียนการศึกษาในต่างประเทศ รูปแบบและแนวทางของประเทศต่าง ๆ ที่ก้าวล้ำนำหน้าในการนำมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดมาใช้กับผู้เสพ ด้วยวิถีทางการแพทย์และสาธารณสุขที่เน้นเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยของผู้เสพและสังคมเป็นสำคัญ ในทิศทางของหลักมนุษยธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่เริ่มจากการปรับหลักคิดใหม่ โดยกำหนดให้ “ผู้เสพยาเสพติด” ไม่เป็นผู้กระทำความผิดอาญา และการทำให้กัญชา

ไม่มีความผิดกฎหมาย การยอมรับหลักเภสัชศาสตร์ ที่ว่ายาเสพติดสามารถให้คุณและให้โทษได้ ตามสรรพคุณของประเภท ชนิด ปริมาณ ซึ่งออกฤทธิ์แปรตามเพศ อายุ อันเป็นความจริงตามวิทยาศาสตร์ อันจะนำไปสู่การลดทอนความผิดอาญาลงได้อย่างเหมาะสม สำหรับพืชกัญชา ซึ่งได้ดำเนินการมาแล้วในประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ เมื่อพิเคราะห์เปรียบเทียบกับนโยบายทางนิติบัญญัติและหลักการทางกฎหมายของประเทศไทยโดยเฉพาะในเรื่องของกัญชา พบว่า ประเทศไทยมีนโยบายทางนิติบัญญัติและหลักการทางกฎหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับประเทศทั้ง 7 ประเทศที่ทำการศึกษา โดยพัฒนาการในเชิงประจักษ์ที่พบคือกัญชาถูกควบคุมมาตามกฎหมายตั้งแต่ปี พ.ศ.2468 เรื่อยมายังคงมีสถานะเป็นยาเสพติดและต้องควบคุมการใช้อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จนกระทั่งเริ่มมีการปลดล็อค ในปี 2562 ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2562 อนุญาตให้นำกัญชามาใช้เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ได้ และในปี 2565 ได้มีการปลดกัญชาออกจากยาเสพติดประเภท 5 โดยประมวลกฎหมายยาเสพติด ปี 2565 และต่อมาได้มีประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษในประเภทที่ 5 พ.ศ.2565 ออกมากำหนดให้พืชกัญชาไม่ถือเป็นยาเสพติด รวมทั้งสารสกัดจากกัญชาเฉพาะสารสกัดที่มีปริมาณ THC ไม่เกินร้อยละ 0.2 โดยน้ำหนัก เท่านั้น ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้พบว่า จุดเปลี่ยนที่สำคัญเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2562 และดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งปี 2565 โดยประมวลกฎหมายยาเสพติด ที่ออกมาบังคับใช้เป็นผลทำให้การลดทอนความผิดอาญาของกัญชา จากยาเสพติดประเภทที่ 5 และมีความผิดอาญาได้ยุติลง ส่งผลให้การใช้กัญชาในทางการแพทย์ การบริโภคในครัวเรือน ตลอดทั้งการทำอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์กัญชาในประเทศไทยสามารถทำได้ ตามกฎหมายพบว่ากฎหมายเกี่ยวกับกัญชาในประเทศไทยได้ปลดล็อคจากความรับผิดทางอาญาแล้ว และกำลังพัฒนาไปสู่กฎหมายที่ดูแลสนับสนุนควบคุมการลดอันตรายจากการใช้กัญชา เช่นเดียวกับในต่างประเทศที่ทำการศึกษา ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของจิรวุฒิ ลิปิพันธ์ (2562) พบว่า การลดความรุนแรงในคดียาเสพติดที่ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องเกิดจากแนวคิดนโยบายทาง อาญาสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การไม่ทำให้เป็นความผิด (Decriminalization) ได้แก่ การแสวงหาเหตุผล ในการไม่ดำเนินคดีอาญากับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดระดับเล็กน้อย เช่น ครอบครองเพื่อเสพ หรือเป็นผู้ป่วยที่ต้องรับการรักษา, การเปิดเสรียาเสพติด (Drug Liberalization) ได้แก่ แนวคิดในการให้ ระชาชนสามารถใช้ยาเสพติดได้อย่างเสรีมากขึ้นโดยลดทอนความเป็นอาชญากรรมและมาตรการดำเนินคดีและการทำให้ยาเสพติดถูกต้องตามกฎหมาย (Drug Legalization) ซึ่งได้แก่ การบัญญัติกฎหมายภายในประเทศเพื่อรับรองการใช้ยาเสพติดประเภทนั้น ๆ ว่าถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อพิจารณาถึงการนำแนวทางนี้ ไปใช้ในทางปฏิบัติและจากนโยบายทั้งสามประการนี้สามารถนำไปไปดำเนินการกำหนด

มาตรการลดความรุนแรงจากการบังคับคดียาเสพติดได้หลายแนวทาง ได้แก่ การจำแนกผู้กระทำความผิดเล็กน้อยออกจากผู้กระทำความผิดร้ายแรง นโยบายแจกเข็มฉีดยา การเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาด้วยเมธาโดน ฝิ่น เฮโรอีน การจัดให้มีห้องบริโภคยาเสพติด และการบำบัดรักษาในเรือนจำ หลายประเทศอย่างเช่น สวิตเซอร์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส เยอรมนีเดนมาร์ก แคนาดา และประเทศไทย ได้กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับปริมาณยาเสพติดซึ่งผู้นั้นสามารถครอบครองยาได้เพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่การจำหน่าย อย่างไรก็ดี ประเทศ เหล่านั้นยังกำหนดให้การครอบครองยาเหล่านั้นยังเป็นความผิดตามกฎหมายยาเสพติดอยู่

2. ศึกษาวิเคราะห์พืชกัญชา ทบทวนผลของกัญชาต่อร่างกายและภาวะทางจิต รวมถึงสุขภาวะต่าง ๆ โดยเฉพาะขนาดของ delta-9-THC ที่มีในกัญชาว่ามีผลต่อร่างกายและจิตใจ ปัญหาอุปสรรคของการนำมาใช้และการความคุมการใช้โดยเฉพาะในมิติทางกฎหมายไทย เปรียบเทียบกับแนวทางการนำมาใช้ในต่างประเทศประเด็นข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นในการประชุม UNGASS 2016 ซึ่งเป็นประเด็นที่มิได้กล่าวถึงในการประชุมสหประชาชาติเกี่ยวกับยาเสพติดในครั้งก่อน ๆ ได้รับการยกขึ้นมาโดยรัฐบาลหลาย ๆ ประเทศที่แสดงความไม่พึงพอใจในประสิทธิภาพของการใช้มาตรการควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศในเวลาที่ผ่านมา และได้ถือเอาการปฏิรูปกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับการลดความรุนแรงในการบังคับคดียาเสพติด (Harm Reduction) และการใช้ประโยชน์จากสารเสพติดที่สามารถเป็นยาเพื่อการสาธารณสุข (Health Benefit) เป็นวาระสำคัญระดับระหว่างประเทศ และจากปัญหาที่ผ่านมา แต่ละฝ่ายต่างหวังอย่างยิ่งว่า การประชุม UNGASS 2016 จะเป็นจุดเริ่มต้นของการยุติผลจากความรุนแรงจากการใช้นโยบายปราบปรามยาเสพติด สอดคล้องกับรายงานการศึกษาของกอบกูล จันทวโร และคณะ (2559) พบว่า มีข้อเสนอสำคัญซึ่งเป็นประเด็นพิจารณาในการประชุมดังกล่าวดังต่อไปนี้

2.1 สิทธิมนุษยชน (Human Rights) สิทธิมนุษยชนและสิทธิในการได้รับการดูแลสุขภาพจากรัฐ (Human Rights and the Right to Health) เป็นสิทธิที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกันเหมือนเหรียญที่มีสองหน้าหลักสิทธิมนุษยชนได้กำหนดว่า บุคคลที่คนมีสิทธิได้รับการรักษาร่างกายและจิตใจอย่างมีมาตรฐานสูงสุด และเช่นเดียวกัน ผู้ติดยาเสพติดก็มีสิทธิในการรับบริการดังกล่าวเช่นเดียวกัน เขาย่อมมีสิทธิในการมีชีวิต สิทธิในการรับการดูแลรักษาสุขภาพ สิทธิในการได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เลือกปฏิบัติ สิทธิในการถูกควบคุมตัวหรือคุมขังด้วยเหตุอันเหมาะสม สิทธิในการไม่ถูกกระทำทรมานหรือทำให้เจ็บป่วย สิทธิในการรับบริการด้านสาธารณสุขสุขอนามัย อาหารที่เพียงพอ ที่อยู่อาศัย และสภาพการทำงานที่ดีในสถานที่คุมขังที่สะอาดแต่ในความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้น

2.2 สาธารณสุข (Health) จากรายงานสถานการณ์ยาเสพติดของโลก ค.ศ. 2015 (World Drugs Report 2015) รายงานว่า จำนวนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่เป็นผู้หญิงมีจำนวนกว่าหนึ่งในสามของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดทั้งหมดทั้งโลก แต่ผู้หญิงที่ได้รับมาตรการบังคับบำบัดรักษาจากรัฐกลับมีเพียงจำนวน 1 ใน 5 ของผู้บังคับบำบัดทั้งหมดเท่านั้น และมีคนกว่า 34 ล้านคนทั่วโลกที่ต้องตายเพราะผลจากยาเสพติดโดยไม่มีโอกาสในการได้รับบริการทางการแพทย์จากรัฐ ดังนั้น จึงต้องพึงระลึกเสมอว่า นโยบายในการปฏิรูปกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างหนึ่ง ได้แก่ การป้องกัน และส่งเสริมให้บุคคลได้รับการบริการด้านสาธารณสุขอย่างทั่วถึง และต้องไม่มีผู้ใดที่ไม่ได้รับบริการ (No one is left behind)

ในทางพิษวิทยาและเภสัชศาสตร์ ยืนยันว่ากัญชามีทั้งประโยชน์และให้โทษต่อมนุษย์ แม้ว่าจะสามารถใช้รักษาอาการของโรคต่าง ๆ ได้มาก แต่ถ้าบริโภคเข้าสู่ร่างกายมากย่อมส่งผลต่อสุขภาพ และจิตประสาท ได้ข้อมูลในสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ สวิสเซอร์แลนด์ แคนาดาและอุรุกวัย พบว่า กัญชา ยังจัดเป็นพืชเสพติดอยู่ เพียงแต่ถูกถอดออกจากความรับผิดตามกฎหมายอาญา และมีกฎหมายในทางฝ่ายบริหารหรือกฎหมายฝ่ายปกครองเข้ามา กำหนดมาตรฐานการใช้ การอนุญาต สายพันธุ์ จำนวน การแปรรูป การตรวจสอบ การครอบครอง การจำหน่าย ฯลฯ เพื่อการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชน และการคุ้มครองความปลอดภัยของสังคมสาธารณะด้วย สำหรับขนาดกัญชาเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ถึงกำหนดตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษในประเภทที่ 5 พ.ศ.2565 ออกมากำหนดให้กัญชาต้องได้รับอนุญาตเฉพาะสารสกัดที่มีปริมาณ THCไม่เกินร้อยละ 0.2 โดยน้ำหนัก กัญชาเป็นพืชเสพติด ที่มีทั้งคุณประโยชน์และโทษต่อมนุษย์ จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ หรือกฎหมายและหน่วยงานของรัฐที่สนับสนุนและดูแลการเข้าถึงประโยชน์ของกัญชาจากผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และมาตรการทางกฎหมายในการบริโภคอย่างปลอดภัย

3. แนวทาง และมิติในทางกฎหมายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่กำกับดูแลสามารถควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชกัญชาประเภทต่าง ๆ ได้อย่างปลอดภัย มาตรการทางกฎหมายเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์กัญชา รูปแบบและแนวทางของประเทศต่าง ๆ ที่ก้าวล้ำนำหน้าในการนำมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดมาใช้กับผู้เสพ ด้วยวิถีทางการแพทย์และสาธารณสุขที่เน้นเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยของผู้เสพและสังคมเป็นสำคัญ ในทิศทางของหลักมนุษยธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่มิใช่ผู้ที่เป็นอาชญากรหรือเกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมที่มีความผิดในทางอาญา เริ่มจากการปรับหลักคิดใหม่ โดยกำหนดให้ “ผู้เสพยาเสพติด” ไม่เป็นผู้กระทำความผิดอาญา และการยอมรับหลักเภสัชศาสตร์ ที่ว่ายาเสพติดสามารถให้คุณและให้โทษ

ได้ ตามสรรพคุณของประเภท ชนิด ปริมาณ ซึ่งออกฤทธิ์แปรตามเพศ อายุ อันเป็นความจริงตามวิทยาศาสตร์ มิติทางกฎหมายของกัญชานั้นได้เปิดทางการใช้ การรักษาทางการแพทย์ การบริโภคและการอุตสาหกรรมกัญชาในหลักกฎหมายแล้วย่อมสามารถขออนุญาตเสนอผลิตภัณฑ์ตามกฎหมายต่อ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาได้ไม่ว่าในรูปของยา ยาสมุนไพร เครื่องสำอาง เครื่องบำรุงสุขภาพ ฯลฯ เป็นจำนวนมากซึ่งอยู่ในระหว่างกระบวนการตรากฎหมาย

มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กัญชาเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย พบว่า ในสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ สวิสเซอร์แลนด์ แคนาดาและอุรุกวัย ต่างก็มีระบบการควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากกัญชา จากหน่วยงานภาครัฐ เช่นเดียวกับประเทศไทย คือ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้เพื่อมาตรฐานทางยาและอาหาร ที่มีการผลิตออกจำหน่ายสู่ตลาดสาธารณะ ในสหรัฐอเมริกาและประเทศในกลุ่มยุโรป มีมาตรการทางกฎหมายและระบบบริหารในการเฝ้าระวัง การจับสัญญาณความเสี่ยงอันตรายต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิผล โดยเพราะเมื่อผลิตภัณฑ์ได้ระบายหรือขายสู่ผู้บริโภคอย่างสาธารณะ ซึ่งเป็นมาตรการในการดูแลการบริโภคอย่างปลอดภัยใกล้ชิดมาก

ข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม (Focus Group) ได้มีการกล่าวถึงการควบคุมคุณภาพจากต้นน้ำ คือการเพาะปลูก กลางน้ำคือการแปรรูปหรือผลิต ปลายน้ำคือ การจำหน่าย โดยคุณวรวิทย์ วาณิชย์สุวรรณ ได้มีการนำเสนอรายละเอียดปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการควบคุมคุณภาพจากต้นน้ำ คือการเพาะปลูก กลางน้ำคือการแปรรูปหรือผลิต ปลายน้ำคือการจำหน่ายกัญชา

การปลูก (ต้นน้ำ)	**การแปรรูป** (กลางน้ำ)	**การขายและบริโภค** (ปลายน้ำ)
เกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ผู้นำเข้า ผู้รวบรวมวัตถุดิบ และพ่อค้าคนกลาง	โรงงานแปรรูป หรือโรงงานผลิต	ผู้ค้าส่งในประเทศ ผู้ค้าปลีกในประเทศ ตัวแทนจำหน่าย ผู้ส่งออก กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้บริโภคทั่วไป
ผลผลิตน้อยหรือมากกว่าที่ตลาดต้องการ กับการขาดความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปลูก การเก็บรักษาคุณภาพสมุนไพร กรณีจึงเป็นเรื่องการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ในการกำหนด ปริมาณน้ำ พื้นที่ปลูกไม่มีสารปนเปื้อน วัตถุ	มีความท้าทายในเรื่องมาตรฐานการผลิตและบรรจุภัณฑ์ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค การสร้างตลาดในเชิงพาณิชย์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ให้เท่าทันเทรนด์การบริโภคของตลาด และการรับรู้และเข้าใจในสรรพคุณ ในการใช้ประโยชน์ของผู้บริโภค	

การปลูก (ต้นน้ำ)	**การแปรรูป** (กลางน้ำ)	**การขายและบริโภค** (ปลายน้ำ)
อันตรายทางการเกษตร การจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อน การเก็บเกี่ยว และหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาและการขนย้าย สุขอนามัยสุขลักษณะส่วนบุคคล การบันทึกข้อมูลและการตามสอบ		

ในทางปฏิบัติจึงต้องมีการสร้างมาตรฐานของโรงงานต้นแบบ ในการผลิตสารสกัดจากผลิตภัณฑ์ธรรมชาติด้านอุตสาหกรรมอาหารจากพืชกัญชา โดยเฉพาะส่วนที่สำคัญคือกระบวนการผลิตของโรงงาน การควบคุมคุณภาพเพื่อให้ผลิตภัณฑ์กัญชาสามารถบริโภคได้อย่างปลอดภัย ซึ่งต้องควบคุมอย่างเป็นระบบ ในต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังกล่าวข้างต้น ต้นน้ำ คือ การปลูก กลางน้ำ คือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ปลายน้ำ คือ ผู้ค้าและผู้บริโภค นั่นเอง

นอกจากนั้นยังต้องมีมาตรการตรวจจับและการประเมินสัญญาณความเสี่ยงอันตรายจากผลิตภัณฑ์กัญชาที่ออกจำหน่ายหรือใช้ในตลาดหรือการรักษาตามหลักของสาธารณสุขแล้ว ระบบการจับสัญญาณความเสี่ยงอันตรายจากการบริโภค เพื่อการติดตาม ตรวสอบ และทดสอบ และการเฝ้าระวังในการดูแลความปลอดภัยของผู้บริโภคกัญชาอย่างต่อเนื่อง ดังที่ปรากฏการเฝ้าระวังในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (European: EU) หน่วยกำกับดูแลด้านยาสหภาพยุโรป (European Medicines Agency; EMA) ได้จัดทำหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในงานเฝ้าระวังความปลอดภัยด้านยา ด้านการจับสัญญาณ (Good Pharmacovigilance Practice (GVP)Module IX: Signal Management) สำหรับประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป (Memder State; MSs) และผู้รับอนุญาตผลิตภัณฑ์ยาในสหภาพยุโรป ในเป็นแนวทางการจัดการสัญญาณความเสี่ยง หรือในระบบของสหราชอาณาจักร เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยวิมล สุวรรณเกศาวงษ์ (2563) พบว่า โดยระบบการบริหารจัดการความเสี่ยงได้มีการดำเนินการบ้างแล้วแต่ยังมีปัญหาอุปสรรคในการรายงานผลจากแพทย์ สถานพยาบาล ผู้ประกอบการ ซึ่งยังจำเป็นต้องพัฒนาในส่วนนี้มากยิ่งขึ้น สำหรับประเด็นการบริโภคผลิตภัณฑ์กัญชาอย่างปลอดภัยอาจต้องมีการประเมินภายหลังที่มีมาตรการควบคุมจากคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) หรือเมื่อมีมาตรการทางกฎหมาย เพื่อพิจารณาถึงข้อดี ข้อเสีย ผู้ได้รับประโยชน์ ผู้ได้รับผลกระทบจากมาตรการดังกล่าวเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง

ให้เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์จริงของสังคม เช่น การที่ระบุว่ามีผลิตอาหารที่ใส่กัญชาเป็นส่วนประกอบ ซึ่งการประเมินผลส่วนนี้ต้องดูทั้งข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมายต่อไป รวมทั้งการสื่อสารข้อมูลต่อสังคมให้เข้าใจถึงการบริโภคที่ถูกต้อง ประโยชน์และโทษของกัญชาก็น่าจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากโดยเฉพาะ สำหรับเด็กก็ไม่ได้ห้ามไปตลอด เช่น การรักษา การชักต่อเนื่อง (Intractable) ในผู้ป่วยเด็กอาจจะมีประโยชน์ในการใช้ด้วย

การลดอันตรายจากการใช้กัญชา ส่วนหนึ่งคือการที่ต้องอนุญาตให้ถูกต้องและมีข้อมูลให้เข้าถึงได้ถูกต้อง ประเทศที่มีการเปิดการใช้กัญชาที่เป็นทั้งอาหาร เครื่องสำอาง อย่างกว้างขวางและมีการประเมินผลที่น่าสนใจคือ ประเทศแคนาดาโดย Health Canada ได้มีการประเมินผลการเปิดใช้กัญชาที่ใช้นอกเหนือจากทางการแพทย์ มาในเชิงส่งเสริมสุขภาพหรือทำให้เกิดความสุนทรีต่าง ๆ และการเปิดเสรีกัญชาของเขาเป็นการเปิดที่กว้างกว่ากฎหมายของกระทรวงสาธารณสุขไทย ในประเทศแคนาดาก็ยอมให้ THC สูงได้มากกว่า และยอมให้ขายผ่านช่องทาง Internet ได้และมีการประเมินผลมีจำนวนของผู้ซื้อที่เพิ่มขึ้น และมีกฎหมายว่าด้วยกัญชาเป็นการเฉพาะและไม่ได้ขัดขวางคนที่จะต้องบริโภค ปรากฏว่าผลกระทบทางลบในประสบการณ์ของแคนาดาเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าไม่ได้ไปขวางความต้องการของคน แต่ให้ข้อมูลอย่างครบถ้วนถูกต้องและกำหนด maximum ของขนาดที่จะให้ใช้ไว้อย่างชัดเจน และในส่วนของข้อมูลที่ว่า THC delta-9 จะพบว่าค่าอยู่ที่ 1 ไม่ใช่ 0.2 การกำหนดที่ 1 ก็ยังเป็นค่าที่ปลอดภัยสำหรับการเสพติดให้โทษ เพราะฉะนั้นตรงจุดนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ แต่สำหรับคนที่ไม่เคยบริโภคมาก่อน หรือคิดจะบริโภคแล้วไม่รู้ว่าผลิตภัณฑ์นี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบหรือไม่ ประเด็นนี้ควรมีมาตรการเพิ่มเติมในการป้องกัน การควบคุมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และการเฝ้าระวังมาตรการตรวจจับและการประเมินสัญญาณความเสี่ยงอันตรายจากผลิตภัณฑ์กัญชาที่ออกจำหน่ายหรือใช้ในตลาดหรือการรักษาตามหลักของสาธารณสุขแล้ว เป็นมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญที่ต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างมากในประเทศไทย เพื่อมาตรฐานการบริโภคกัญชาที่ปลอดภัย

องค์ความรู้ใหม่

จากกระบวนการวิจัย ได้องค์ความรู้ใหม่ในเรื่องเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กัญชาเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ปรากฏตามแผนภาพดังต่อไปนี้

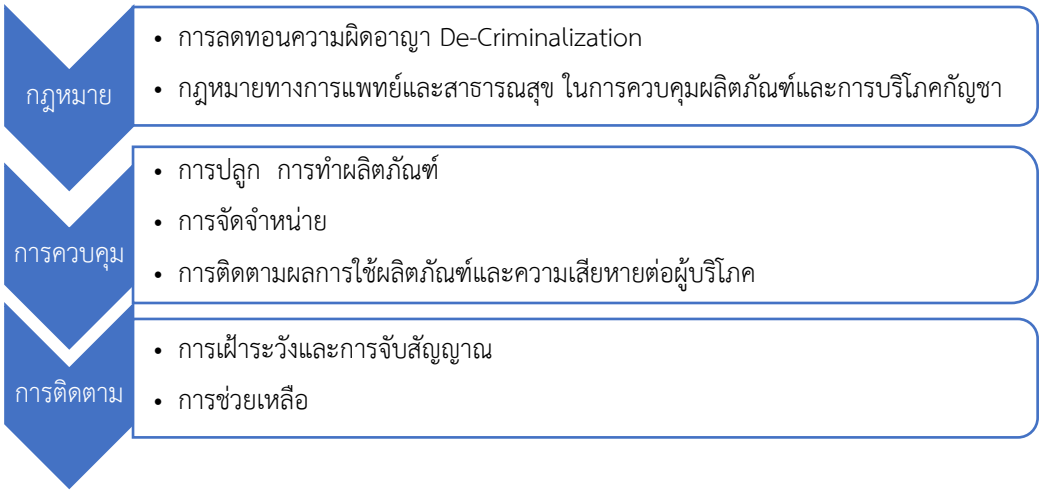

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ในทางกฎหมาย การควบคุม และการติดตาม

จากแผนภาพแสดงมาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กัญชาเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัยให้เริ่มจากการลดทอนความผิดอาญาเกี่ยวกับยาเสพติดประเภทกัญชาลง เป็นลำดับแรกก่อน ทั้งนี้มีเงื่อนไขที่ต้องมีกฎหมายทางการแพทย์และสาธารณสุข ออกมาในการควบคุมกระบวนการผลิตภัณฑ์และการบริโภคกัญชา ในส่วนที่เน้นคือ การปลูก การทำผลิตภัณฑ์ การจัดจำหน่าย และการติดตามผลการใช้ผลิตภัณฑ์ด้วยมาตรการต่าง ๆ ที่ทันสมัย โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อทราบสถานการณ์ของการบริโภคผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และผลความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภคผลิตภัณฑ์กัญชาได้อย่างใกล้ชิด จัดให้มีองค์กรและระบบการเฝ้าระวัง การจับสัญญาณผลกระทบหรือความเสียหายจากการบริโภค กรณีมีผู้ได้รับความเสียหายจากการบริโภคผลิตภัณฑ์กัญชาต้องได้รับการบำบัดรักษา ช่วยเหลือและเยียวยา โดยอาจมีการตั้งกองทุนพัฒนาและช่วยเหลือเยียวยาผู้บริโภคกัญชา เพื่อรักษาความปลอดภัยและการดูแลอย่างทันท่วงทีมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ออกกฎหมายเกี่ยวกับกัญชาในประเทศไทยขณะนี้ได้เปิดเสรี ภายใต้การควบคุมแล้วและเป็นกฎหมายที่ส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและความปลอดภัย

2. จัดระบบและกฎหมายในการควบคุมการเพาะปลูก การแปรรูป และการจำหน่าย การบริโภค ทุกขั้นตอน ตลอดทั้งมาตรการทางกฎหมายการควบคุมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ และการเฝ้าระวังมาตรการตรวจจับและการประเมินสัญญาณความเสี่ยงอันตรายจาก

ผลิตภัณฑ์กัญชาที่ออกจำหน่ายหรือใช้ในตลาดหรือการรักษาตามหลักของสาธารณสุขแล้ว เป็นมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญที่ต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างมากในประเทศไทย เพื่อมาตรฐานการบริโภคกัญชาที่ปลอดภัย อันเป็นการลดอันตรายจากการใช้กัญชาได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จัดให้มีกฎหมายเพื่อกำหนดมาตรฐานหลักเกณฑ์การเพาะปลูก การแปรรูปและการจำหน่ายและการบริโภคที่ชัดเจน และส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีมีคุณภาพออกจำหน่ายที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคอย่างปลอดภัย ภายใต้การกำกับของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. จัดให้มีระบบและกฎหมายที่ติดตามการเฝ้าระวังมาตรการตรวจจับและการประเมินสัญญาณความเสี่ยงอันตรายจากผลิตภัณฑ์กัญชาที่ออกจำหน่ายหรือใช้ในตลาดหรือการรักษาตามหลักของสาธารณสุขแล้ว เป็นมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญที่ต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างมากในประเทศไทย เพื่อมาตรฐานการบริโภคกัญชาที่ปลอดภัย

3. สร้างความตระหนักรู้ให้กับประชาชนเพื่อการบริโภคที่ถูกต้องและไม่ก่อผลร้ายต่อสุขภาพของตนเอง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กัญชาเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด (ศศก.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ปี พ.ศ. 2565

เอกสารอ้างอิง

กอบกูล จันทวโร และคณะ. (2559). *รายงานการศึกษาและข้อเสนอทางกฎหมายสำหรับผู้กระทำผิดคดียาเสพติด เพื่อเป็นข้อเสนอในการประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติสมัยพิเศษ (UNGASS).* กรุงเทพฯ : สำนักกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา กระทรวงยุติธรรม.

กำจัด พ่วงสวัสดิ์.(2561). การเสพติด. *วารสารกำลังใจ, 6*(2), 33-35.

จิรวุฒิ ลิปิพันธ์. (2562). *การลดความรุนแรงในการบังคับคดียาเสพติด.* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต). คณะนิติศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ธานี วรภัทร์. (2562). *ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา.* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

วิมล สุวรรณเกศาวงษ์. (2563). *การพัฒนาแนวทางการตรวจจับและประเมินสัญญาณความเสี่ยง/อันตรายจากการใช้ผลิตภัณฑ์กัญชาทางการแพทย์.* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข.

Moattia, J.P., et al. (2001). Multiple Access to Sterile Syringes for Injection Drug Users: Vending Machines, Needle Exchange Programs and Legal Pharmacy Sales in Marseille, France. *Eur Addict Res, 7*(1), 40–45.

See. Steve Sussman. (2017). *Substance and Behavioral Addiction : Concept, Causes, and Cures*. Cambridge, UK : Cambridge University Press.

United Nations Office on Drugs and Crime, (2009). *Confronting unintended consequences: Drug control and the criminal black market.* World Drug Report (United Nations) USA. Retrieved from https://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2009/WDR2009_eng_web.pdf

การยกระดับนวัตกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชนต้นแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยผลงานวิจัยและนวัตกรรม

Enhancing Community Innovation and Sustainable Development Community by Research and Innovation Model

ชญาดา เข็มเพชร[1] และวิรัช วทัญญู[2]

Chayada Kempetch and Wirat Watanyoo

Received: December 10 2022

Revised: April 04, 2023

Accepted: April 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการยกระดับนวัตกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชนต้นแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยผลงานวิจัยและนวัตกรรม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ พื้นที่เป้าหมาย จำนวน 90 พื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือ ผู้ให้ข้อมูลหลักคัดเลือกแบบเจาะจงจากหัวหน้ากลุ่ม/ประธานชุมชน/ปราชญ์เพื่อความมั่นคง หรือผู้ที่รับผิดชอบการดำเนินงาน รวมทั้งสิ้นจำนวน 66 คน วิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท และการวิเคราะห์แบบอุปนัย นำเสนอด้วยสถิติแบบพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเป้าหมายสามารถยกระดับนวัตกรรมชุมชนได้ทั้งหมด จำนวน 90 พื้นที่ แบ่งเป็นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมาใหม่ จำนวน 68 พื้นที่ และยกระดับจากนวัตกรรมเดิม จำนวน 22 พื้นที่ เมื่อพิจารณาคุณสมบัติการเป็นนวัตกรรมชุมชน พบว่า คุณสมบัติที่พบมากที่สุดคือ มีการเรียนรู้และมีการทดลองปฏิบัติจริง จำนวน 90 พื้นที่ รองลงมาคือ เกิดจากความต้องการแก้ปัญหาจากสมาชิกในชุมชน จำนวน 79 พื้นที่ และสามารถประยุกต์ใช้ในชุมชน จำนวน 62 พื้นที่ คุณสมบัติที่พบน้อยที่สุดคือ การนำไปเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น จำนวน 7 พื้นที่ และพบชุมชนที่มีการดำเนินการที่ดี

[1] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[2] ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 1 กอ.รมน.; CoInternal Security Operations Command

Corresponding author, e-mail: kaizanaja@hotmail.com

จำนวน 6 ชุมชน คือ 1) วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรผู้แปรรูปผลผลิตทางการเกษตรบ้านดอน จังหวัดสระบุรี 2) วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเกษตรอินทรีย์บ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี 3) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านทาน จังหวัดเพชรบุรี 4) กลุ่มโคแม่พันธุ์บ้านหนองสระ จังหวัดพะเยา 5) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อบ้านสระวัง จังหวัดพะเยา และ 6) กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหนองบัวดอนต้อน จังหวัดร้อยเอ็ด อธิบายได้ว่าเมื่อชุมชนได้รับการสนับสนุนนวัตกรรมที่ตรงกับความต้องการ สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาให้กับชุมชนได้จริง จึงทำให้เกิดยกระดับนวัตกรรมชุมชนที่มีความแตกต่างกันตามบริบท โดยมีปัจจัยความสำเร็จ คือ ด้านภูมิสังคม ด้านนวัตกรรม และด้านผู้นำและทีมงาน

คำสำคัญ: นวัตกรรมชุมชน, ชุมชนต้นแบบ, ยกระดับ, ผลงานวิจัย, การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

The objective of this research article aimed to assess community innovation enhancement and develop a model community for sustainable development by research and innovation. It was an action research. There were 90 target areas. Data were collected by in-depth interviews by using the semi-structured interview as a tool. Key informants were selected by purposive method from group leaders/community presidents/sages for security or the person responsible for the operation, a total of 66 people. Context analysis and inductive analysis were conducted. Descriptive statistics was presented. The results showed that the target communities were able to enhance the community innovation level in 90 areas, divided into 68 areas of newly created innovations and 22 areas were enhanced from the original innovations. When considering community innovation qualities, it was found that the most common features were learning and practical experiments in 90 areas, followed by the need to solve problems from community members in 79 areas and application in the community in 62 areas. The least common features were taking it as a model for other communities in 7 areas and 6 communities with good operations were found, namely 1) agricultural processing farmer community enterprise of Ban Don, Saraburi Province; 2) organic agricultural herb community

enterprise of Ban Dong Bang, Prachinburi Province; 3) center for non-formal education and informal education of Ban Than Subdistrict, Phetchaburi Province; 4) cattle group of Ban Nong Sa, Phayao Province; 5) beef cattle raiser community enterprise of Ban Sawang, Phayao Province; and 6) organic agriculture group of Ban Nong Bua Don Ton, Roi Et Province. It explained that when communities received support for innovation that met their needs, it can be used to solve real problems for the community thus raising the level of community innovations with difference according to the context. The success factors were geosociety, innovation, and leadership and teamwork.

Keywords: Community Innovation, Model Community, Enhancing, Research Results, Sustainable Development

บทนำ

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการใช้ประโยชน์องค์ความรู้จากผลงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่: ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยวิจัยและนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้วยวิจัยและนวัตกรรมในเชิงพื้นที่ ผ่านกลไกการดำเนินงานของ กอ.รมน. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2562 ภายหลังการลงนามฯ ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 1 (ศปป.1 กอ.รมน.) ได้คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน หรือศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์เพื่อความมั่นคง ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน (Folk Philosopher) ที่ ศปป.1 กอ.รมน. ให้การสนับสนุนอยู่เดิม นำมาพิจารณาร่วมกับ วช. คัดสรรเทคโนโลยี นวัตกรรม หรือองค์ความรู้จากผลงานการวิจัยที่ตรงกับความต้องการ และมอบหมายให้นักวิจัยและสถาบันการศึกษาต้นสังกัดนำไปถ่ายทอด เพื่อยกระดับนวัตกรรมของชุมชน จำนวน 21 โครงการ

แนวคิดการยกระดับนวัตกรรมชุมชน อ้างอิงมาจากความเชื่อมโยงระหว่าง “นวัตกรรม” กับ “สังคม” ซึ่งปรากฏตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 จากงานเขียนของ Emile Durkheim และ Max Weber ที่ชี้ให้เห็นนัยสำคัญของ “นวัตกรรม” ในฐานะผลผลิตจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสร้างระบบระเบียบทางสังคม (Baker, S. & Mehmood, A., 2015) สอดคล้องกับแนวคิดของศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี (2550) ที่ให้ความเห็นว่านวัตกรรมทางสังคมเป็นกระบวนการทางความคิดใหม่ ๆ และเป็นกระบวนการทาง

สังคม (Social Process) ในการสร้างโอกาสปรับปรุงพัฒนาบนฐานเดิมเพื่อแก้ปัญหาหรือยกระดับให้สังคมหรือชุมชนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยข้อเท็จจริงว่าชุมชนเป็นหน่วยฐานรากที่สำคัญและมีพลังในการขับเคลื่อน อาจกล่าวได้ว่านวัตกรรมชุมชน (Community Innovation) เป็นรูปแบบหนึ่งของนวัตกรรมทางสังคม ที่อ้างอิงสถานที่แบบเฉพาะเจาะจง (Place-based) มีพลังในลักษณะของห้องปฏิบัติการที่มีชีวิต (Living Labs) มีศักยภาพในการระดมทรัพยากร และขีดความสามารถเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ ตอบสนองความต้องการของชุมชน ทั้งนี้ ด้วยความพิเศษของชุมชนไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก จิตวิญญาณที่จะรักษาผลประโยชน์ร่วมของชุมชน หรือการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชน (McMillan, D.W. & Chavis, D.M., 1986) ส่งผลทำให้ “ชุมชนเป็นภาชนะที่สมบูรณ์แบบสำหรับการสร้างสรรค์นวัตกรรม” (Communities offer the Perfect Container for Innovation) ตลอดจนการให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการทำงานเป็นเครือข่าย ตามที่ โซเวีย เชย์ (Cheuy, S., 2017) เน้นว่า “ต้องคิดร่วมกัน” (Think Differently-together) บนฐานทรัพยากรที่มีอยู่ และองค์ความรู้จากภูมิปัญญาของท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า กระบวนการทำงานในกรอบ “ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยวิจัยและนวัตกรรม” โดยการยกระดับนวัตกรรมชุมชนด้วยวิจัยและนวัตกรรม มีลักษณะเป็นกระบวนการวิจัยเพื่อชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เห็นได้จากผลการวิจัยจากการดำเนินโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มมวลชน โดยการยกระดับศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชนด้วยวิจัยและนวัตกรรม ซึ่งเป็นโครงการแรกภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือการใช้ประโยชน์องค์ความรู้จากผลงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ดำเนินการในปีงบประมาณ 2562 ผลการวิจัยพบว่า การที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนเทคโนโลยี เป็นการเสริมเพิ่มความเข้มแข็งของการพึ่งพาตนเองทางเทคโนโลยี (T) ส่งผลต่อการยกระดับความเข้มแข็งในองค์ประกอบอื่น ได้แก่ เศรษฐกิจ (E) ทรัพยากรธรรมชาติ (R) จิตใจ (M) และสังคมวัฒนธรรม (S) และส่งผลในการยกระดับศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญ ตามกรอบทฤษฎีการพึ่งพาตนเองแบบพัฒนาของชุมชนชนบท (TERMS Model) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2542 อ้างถึงในชญาดา เข็มเพชร, 2562) โดยอธิบายได้ว่าการให้ความสำคัญกับ “ชุมชน” หรือ “ชุมชนท้องถิ่น” เป็นการสร้างความเข้มแข็งตั้งแต่ฐานรากและแต่ละชุมชนมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย จะทำให้เกิดเป็นพลังขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ เปรียบเสมือนฐานรากของสังคมที่แข็งแรง ย่อมจะส่งผลให้สังคมในภาพรวมมีความมั่นคงยั่งยืนในที่สุด (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำการยกระดับนวัตกรรมชุมชนเป็นเกณฑ์การประเมินผลการนำผลงานการวิจัยและนวัตกรรมไปใช้เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

ซึ่งนอกจากจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการในภาพรวมแล้ว ยังส่งผลต่อการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ตามยุทธศาสตร์ชาติ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่เป้าหมายสำคัญในภาพรวม คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข”

ดังนั้น พื้นที่เป้าหมายในโครงการนี้ จึงคัดเลือกจากชุมชนที่เข้าร่วมโครงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อความยั่งยืน (Resilience Green Community) ปีงบประมาณ 2562 นำมาพัฒนาต่อยอด และคัดเลือกพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติม ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ได้แก่ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ภาค กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) จังหวัด และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบกับ ผลการศึกษาความต้องการองค์ความรู้การวิจัยและนวัตกรรมเชิงพื้นที่ของวิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา แบ่งการดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ ปีงบประมาณ 2563 จำนวน 13 โครงการ (64 พื้นที่) และปีงบประมาณ 2564 จำนวน 9 โครงการ (26 พื้นที่) รวม 62 หมู่บ้าน ใน 21 จังหวัด รวมจำนวนทั้งสิ้น 90 พื้นที่ สรุปเป็นองค์ความรู้หรือนวัตกรรมที่นำไปถ่ายทอดให้กับชุมชน จำนวน 15 นวัตกรรม ได้แก่ ระบบการผลิตผักคุณภาพและปลอดภัย (15 พื้นที่) การสกัดน้ำมันหอมระเหยด้วยน้ำและไอน้ำ (1 พื้นที่) ระบบอบแห้งพาราโบลาโดม (11 พื้นที่) การใช้กากมันหมักยีสต์และการผลิตปลายข้าวเทียมเป็นอาหารสัตว์เลี้ยง (6 พื้นที่) เครื่องผ่าไม้ไผ่และเครื่องจักตอกแบบเลาะข้อ (4 พื้นที่) เครื่องผลิตปุ๋ยหมัก (16 พื้นที่) การส่งเสริมการใช้พลังเซลล์แสงอาทิตย์เพื่อพัฒนาชุมชน (12 พื้นที่) การผลิตถ่านดูดกลิ่นจากวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร (6 พื้นที่) เครื่องอบแห้งอินฟราเรดแบบถังหมุน (6 พื้นที่) การสร้างมูลค่าเพิ่มของข้าวโพดฝักสดด้วยอัตลักษณ์ชุมชน (1 พื้นที่) เครื่องทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ข้าวเปลือก (3 พื้นที่) เครื่องอัดเม็ดปุ๋ย (4 พื้นที่) โรงสีข้าวระดับชุมชน (2 พื้นที่) องค์ความรู้ระบบการผลิตโคเนื้อคุณภาพ (2 พื้นที่) และการผลิตโคเนื้อโดยใช้วัตถุดิบอาหารในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (1 พื้นที่) โดยใช้การประเมินการยกระดับนวัตกรรมชุมชน และพัฒนาชุมชนต้นแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยผลงานวิจัยและนวัตกรรม เป็นการประเมินความสำเร็จของโครงการในภาพรวม

วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินการยกระดับนวัตกรรมชุมชน และพัฒนาชุมชนต้นแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยผลงานวิจัยและนวัตกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นเครื่องมือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คัดเลือกแบบเจาะจงจากหัวหน้ากลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประธานชุมชน หรือผู้นำชุมชนท้องถิ่น หรือปราชญ์เพื่อความมั่นคง ที่รับผิดชอบการดำเนินงานในพื้นที่เป้าหมาย รวมจำนวน 66 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท และการวิเคราะห์แบบอุปนัย

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล จำนวน 18 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปราจีนบุรี พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี สระแก้ว กาฬสินธุ์ บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองบัวลำภู อุบลราชธานี เชียงใหม่ พะเยา พิจิตร อุตรดิตถ์ ชุมพร และพัทลุง ส่วนอีก 3 จังหวัด คือ จังหวัดสุพรรณบุรี สระบุรี และแม่ฮ่องสอน เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านเวลา

สรุปผลการวิจัย

การประเมินการยกระดับนวัตกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชนต้นแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยผลงานวิจัยและนวัตกรรม โดยมีแบบสัมภาษณ์การยกระดับนวัตกรรมชุมชนด้วยผลงานวิจัยและนวัตกรรมเป็นเครื่องมือ ผลการศึกษา พบว่า พื้นที่เป้าหมายทั้งหมด จำนวน 90 พื้นที่ สามารถยกระดับนวัตกรรมชุมชน คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 100 ส่วนใหญ่เป็นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมาใหม่ จำนวน 68 พื้นที่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ 75.56 และเป็นการยกระดับจากนวัตกรรมเดิม จำนวน 22 พื้นที่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ 24.44 และเมื่อพิจารณาแยกรายปี พบว่า นวัตกรรมชุมชนจากผลการดำเนินงานในปี 2563 ส่วนใหญ่เป็นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมาใหม่ จำนวน 50 พื้นที่ คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 78.12 และเป็นการยกระดับจากนวัตกรรมเดิม จำนวน 14 พื้นที่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ 21.88 เช่นเดียวกับนวัตกรรมชุมชนจากผลการดำเนินงานในปี 2564 เป็นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมาใหม่ จำนวน 18 พื้นที่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ 69.23 และเป็นการยกระดับจากนวัตกรรมเดิม จำนวน 8 พื้นที่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ 30.77

คุณสมบัติการเป็นนวัตกรรมชุมชน พิจารณาจากการสัมภาษณ์คุณสมบัติการเป็นนวัตกรรมชุมชนที่ได้รับการยกระดับ จำนวน 8 ข้อคำถาม ผลการศึกษา พบว่า คุณสมบัติการเป็นนวัตกรรมชุมชนที่พบมากที่สุดในภาพรวม คือ มีการเรียนรู้และมีการทดลองปฏิบัติจริง จำนวน 90

พื้นที่ รองลงมา คือ เกิดจากความต้องการแก้ปัญหาจากสมาชิกในชุมชน จำนวน 79 พื้นที่ และสามารถประยุกต์ใช้ในชุมชน จำนวน 62 พื้นที่ ตามลำดับ และพบน้อยที่สุด คือ การนำไปเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น จำนวน 7 พื้นที่ ดังคำให้สัมภาษณ์ อาทิ *"หลังจากทำไปได้สักระยะ ก็เริ่มมีคนในชุมชนอื่นมาศึกษาดูงาน"* (รื่น แจ้งกระจ่าง, 2564, 4 กันยายน) และ *"การใช้พาราโบลาโดมจะสามารถควบคุมอุณหภูมิ และทำให้สมุนไพรยังคงมีสีสดอันเป็นลักษณะเด่น ทำให้มูลค่าของสมุนไพรเพิ่มขึ้น"* (สมัย คูณสุข, 2564, 11 กันยายน) *และ*เมื่อแยกพิจารณารายปี พบว่า คุณลักษณะการเป็นนวัตกรรมชุมชนที่พบมากที่สุดของโครงการปี 2563 คือ มีการเรียนรู้และมีการทดลองปฏิบัติจริง จำนวน 64 พื้นที่ รองลงมาคือ เกิดจากความต้องการแก้ปัญหาจากสมาชิกในชุมชน จำนวน 55 พื้นที่ และสามารถประยุกต์ใช้ในชุมชน จำนวน 38 พื้นที่ ตามลำดับ และพบน้อยที่สุด คือ มีการนำไปเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น จำนวน 5 พื้นที่ ดังคำให้สัมภาษณ์ว่า *"การได้รับเทคโนโลยีในครั้งนี้มาจากความต้องการแก้ปัญหาด้านสุขภาพของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวาน"* (โกเมศ เพชรโกมล, 2564, 4 กันยายน) สำหรับโครงการปี 2564 พบว่า คุณลักษณะการเป็นนวัตกรรมชุมชนที่พบมากที่สุด คือ มีการเรียนรู้และมีการทดลองปฏิบัติจริง จำนวน 26 พื้นที่ รองลงมาคือ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก จำนวน 25 พื้นที่ และสามารถประยุกต์ใช้ในชุมชน จำนวน 24 พื้นที่ ตามลำดับ พบน้อยที่สุดคือ การต่อยอดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่น จำนวน 3 พื้นที่ แต่ไม่พบการนำไปเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น เห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ว่า *"แก้ปัญหาได้มากที่สุดเลย มากเลย เพราะว่าคนใต้ส่วนใหญ่เค้าจะไม่เชื่อ ไม่เหมือนคนภาคอื่น ถ้าไม่ลงมาดำเนินการทำจริงเค้าจะไม่เชื่อ...เพราะมาทำจริงเค้าถึงได้รู้ว่ามีประสิทธิภาพจริง ....รายอื่น ๆ ที่มีเงินน่ะ เค้าว่าจะมาซื้อใช้เองเลยนะ...ใช้งานแล้วดีเลยไม่เหมือนที่ชาวบ้านคิด"* (สุนทร ธรรมเนียม, 2565, 16 พฤษภาคม)

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาคุณลักษณะเฉพาะด้านของนวัตกรรมชุมชนที่ได้รับการยกระดับจากนวัตกรรมเดิม จำนวน 22 พื้นที่ พบว่า เป็นการยกระดับด้านกระบวนการผลิต มากที่สุด จำนวน 22 พื้นที่ รองลงมาคือด้านการจัดองค์กร จำนวน 3 พื้นที่ และด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการและด้านการตลาด เท่ากันที่ด้านละ 2 พื้นที่ ตามลำดับ จำแนกรายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า

1. ด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการ พบว่า มีการปรับปรุงสำคัญในข้อมูลจำเพาะของผลิตภัณฑ์/บริการและมีการปรับปรุงสำคัญในส่วนประกอบ/วัสดุ เท่า ๆ กันที่อย่างละ 1 พื้นที่ และไม่พบว่ามีการปรับปรุงสำคัญในส่วนซอฟต์แวร์หรือมีการปรับปรุงสำคัญในลักษณะการทำงาน

2. ด้านกระบวนการผลิต พบว่า เป็นการนำเทคโนโลยีมาปรับปรุงกระบวนการผลิต จำนวน 13 พื้นที่ และการนำองค์ความรู้หรือวิธีการใหม่ ๆ มาปรับปรุงกระบวนการผลิต จำนวน 9 พื้นที่

3. ด้านการตลาด พบว่า มีการปรับเปลี่ยนการออกแบบผลิตภัณฑ์/บรรจุภัณฑ์และมีการปรับเปลี่ยนการกำหนดราคาสินค้าและบริการเท่า ๆ กันที่อย่างละ 1 พื้นที่ และไม่พบว่ามีการปรับเปลี่ยนวิธีการทางการตลาดหรือมีการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดวางผลิตภัณฑ์/

4. ด้านการจัดองค์กร พบว่า เป็นการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายนอก 2 พื้นที่ รองลงมาคือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการปฏิบัติ 1 พื้นที่ และไม่พบว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสถานที่หรือมีที่ตั้งถาวรเพิ่มขึ้น

ผลการประเมินชุมชนที่มีการดำเนินการที่ดี (Good Practice) มีผลการประเมินคุณสมบัติการเป็นนวัตกรรมชุมชนระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยร้อยละ 75-100 จำนวน 6 ชุมชน คือ 1) วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรผู้แปรรูปผลผลิตทางการเกษตรบ้านดอน หมู่ที่ 6 บ้านดอน ตำบลบ้านลำ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี 2) วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเกษตรอินทรีย์บ้านดงบัง หมู่ที่ 6 บ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี 3) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านทาน (กศน.ตำบลบ้านทาน) หมู่ที่ 6 บ้านไร่ตก ตำบลบ้านทาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี 4) กลุ่มโคแม่พันธุ์บ้านหนองสระ หมู่ที่ 6 บ้านหนองสระ ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา 5) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อบ้านสระวังทอง หมู่ที่ 10 บ้านสระวังทอง ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา และ 6) กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหนองบัวดอนต้อน หมู่ที่ 8 บ้านหนองบัวดอนต้อน ตำบลโพนทราย อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยเพื่อประเมินการยกระดับนวัตกรรมชุมชน และพัฒนาชุมชนต้นแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยผลงานวิจัยและนวัตกรรม พบว่า การที่พื้นที่เป้าหมายสามารถยกระดับนวัตกรรมชุมชนได้ทั้งหมด 90 พื้นที่ โดยเป็นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมาใหม่ จำนวน 68 พื้นที่ และเป็นการยกระดับจากนวัตกรรมเดิม จำนวน 22 พื้นที่ เกิดจากการที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนนวัตกรรมที่ตรงกับความต้องการ และสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้จริง จึงก่อให้เกิดยกระดับนวัตกรรมชุมชนที่มีความแตกต่างกันตามบริบท เป็นการเดินตามรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ตามหลักการระเบิดจากข้างใน (Inside-out Blasting) จากความต้องการที่จะพัฒนาของปราชญ์เพื่อความมั่นคง

ที่ระดมสมองเสนอผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ และไม่ใช่สิ่งที่ทางราชการ (กอ.รมน.) เข้าไปบังคับให้ประชาชนหรือชุมชนทำ เพราะนวัตกรรมอันเกิดจากการวิจัยและพัฒนาในประเทศที่สนับสนุนชุมชน มีผลในการเพิ่มมูลค่าทรัพยากร เพิ่มปัจจัยเปลี่ยนแปลง ตลอดจนความมั่นคงทางสังคมตามความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของทฤษฎี TERMS Model เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) อย่างน้อย 5 ประการ คือ การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (T) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (E) การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (R) การพึ่งตนเองทางจิตใจ (M) และการพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรม (S) เมื่อชุมชนเป้าหมายได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้และเทคโนโลยีอันเกิดจากงานวิจัยและนวัตกรรม จึงเป็นการพัฒนาโดยตรงในองค์ประกอบการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (T) มีผลในการยกระดับความเข้มแข็งในมิติอื่น ๆ และส่งผลต่อการยกระดับนวัตกรรมชุมชน เริ่มต้นจากประเด็นปัญหาหรือความสนใจของชุมชน และสร้างกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชนเองในมิติทางสังคมวัฒนธรรมและมิติการเรียนรู้ ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักและให้คุณค่ากับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น โดยมีกลไกหลักในการขับเคลื่อน 2 กลไก คือ 1) กลไกของชุมชนเอง ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติการเมืองการปกครอง มิติการพัฒนาภาคประชาชน และการมีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง ทำให้สามารถรวมใจสมาชิกในชุมชนให้ร่วมมือในการทำกิจกรรม และ 2) กลไกการสนับสนุนจากภายนอก ได้แก่ องค์ความรู้และนวัตกรรมจาก วช. นำมาสู่นวัตกรรมการพัฒนาบนพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชนที่มีอยู่เดิม โดยมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีปราชญ์เพื่อความมั่นคงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน (ชญาดา เข็มเพชร, 2562) สอดคล้องกับผลการศึกษาของคณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัย Harward ที่ร่วมกันศึกษาวิจัย เรื่อง “Poverty Impedes Cognitive Function” โดยตั้งสมมติฐานว่าความยากจนเป็นสิ่งที่ขัดขวางการทำงานของความรู้ความเข้าใจโดยตรง ผลการวิจัยสรุปว่า ความยากจนบั่นทอนศักยภาพของสมอง และอาจส่งผลกระทบต่อสติปัญญาซึ่งไม่ใช่เพราะลักษณะโดยธรรมชาติ (Inherent Traits) แต่เพราะบริบทของความยากจนทำให้บั่นทอนความสามารถที่จะมีสมาธิและความสามารถในการตัดสินใจ เป็นเรื่องของสถานการณ์ ตลอดจนภาระในการหาเลี้ยงชีพที่มีความสำคัญกว่า มีผลในการจำกัดพื้นที่ความคิด (Bandwidth) สำหรับเรื่องที่กว้างกว่าสิ่งที่อยู่ตรงหน้า และขัดขวางความสามารถในการรับรู้ (Mani, A., et al., 2013) กล่าวได้ว่า ความยากจนไม่ได้ทำให้ “โง่” ทว่าทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนา และขาดโอกาสในการยกระดับศักยภาพรวมถึงรายได้ ดังนั้น เมื่อภาครัฐก้าวเข้ามาเป็น “ตัวช่วย” แก้ปัญหาและเพิ่มขีดความสามารถตามความต้องการของชุมชน จึงเป็นสิ่งที่กล่าวได้ว่า “มาถูกทาง”

ส่วนความสำเร็จในระยะยาวนั้น ขึ้นอยู่กับการต่อยอดของชุมชน เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในชนบท (Rural Entrepreneurs) ซึ่งจากผลการศึกษา พบว่า มีหลายชุมชนที่สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่และเริ่มมีการจัดจำหน่าย แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นการจำหน่ายภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชน ส่วนการจำหน่ายในลักษณะการเป็นผู้ประกอบการนั้น พบว่ามีเพียง 2 ชุมชน คือ วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรผู้แปรรูปผลผลิตทางการเกษตรบ้านดอน หมู่ที่ 6 บ้านดอน ตำบลบ้านลำ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี และ วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเกษตรอินทรีย์บ้านดงบัง หมู่ที่ 6 บ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมืองปราจีนบุรี ซึ่งทั้งสองกลุ่มเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ได้รับการยกระดับจากนวัตกรรมเดิม และเป็นชุมชนที่มีการดำเนินการที่ดี ความสำเร็จของการพัฒนาเป็นผู้ประกอบการในชนบท (Rural Entrepreneurs) นี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2560) ที่พบว่า การปรับเปลี่ยนตนเองของชาวนาหรือเกษตรกรมาเป็น “ผู้ประกอบการ” และมีการถักสานร่วมกันมาสู่ “สังคมผู้ประกอบการ” จะเป็นการสร้าง “ตลาดภายใน” ที่เข้มแข็ง และเป็นหนทางออกจากกับดักประเทศรายได้ระดับกลาง โดยรัฐจะต้องมีความเข้าใจ และสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มระหว่างผู้ประกอบการในชนบท หรือสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตสินค้าเกษตรกับผู้แปรรูป ส่วนการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น อธิบายด้วยเหตุผล 2 ประการคือ ประโยชน์ที่แท้จริงที่ชุมชนได้รับ (Intrinsic Benefits) และประโยชน์ที่ได้จากการต่อยอด (Diffusion Benefits) โดยประโยชน์ที่แท้จริงที่ชุมชนได้รับเกิดจากความหลากหลายในมิติความเข้มแข็ง เช่น การสร้างงาน/อาชีพ การสร้างความภาคภูมิใจ การสร้างเสริมจิตสำนึกชุมชน ทุนของชุมชน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะมีความยั่งยืนมากกว่าการพัฒนาแบบสั่งการโดยรัฐ (Top–down) เนื่องจากเป็นการแก้ปัญหาจากความต้องการของชุมชน บริบท/ความรู้ของชุมชน บนความ “พอดี” ของการแก้ปัญหาที่ดีขึ้น และประโยชน์ที่ได้จากการต่อยอด (Diffusion Benefits) ในลักษณะของการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom–up) ตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Seyfang, G. & Smith, A., 2007)

องค์ความรู้ใหม่

การนำผลงานการวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ในการยกระดับนวัตกรรมชุมชน ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีนั้น นวัตกรรมนั้นๆ ควรมีความสอดคล้องกับภูมิสังคมของชุมชน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการที่ชุมชนสามารถยกระดับนวัตกรรมชุมชนได้นั้น เกิดจากปัจจัยสำคัญด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. ปัจจัยด้านภูมิสังคม เพื่อเป็นสิ่งบ่งบอกว่าชุมชนทำอะไรและใช้องค์ความรู้อะไรในการดำเนินการนั้น ๆ การสนับสนุนการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมชุมชนหรือองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ของชุมชนจะเอื้อต่อการพัฒนา และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

2. ปัจจัยด้านนวัตกรรม จำเป็นต้องตอบโจทย์การแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน วัดความสำเร็จจากรายได้-รายจ่าย และเงินออม โดยการพัฒนาหรือนวัตกรรมนั้น ๆ ควรรองรับแนวโน้มของสังคมในอนาคต (Trends) ได้แก่ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และเกษตรปลอดภัย

3. ปัจจัยด้านผู้นำและทีมของผู้นำ ปัจจัยด้านผู้นำและทีมของผู้นำเป็นกลไกการขับเคลื่อนที่สำคัญ จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนมีผู้ทำตาม จนเกิดเป็นต้นแบบของความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรคัดเลือกพื้นที่ที่มีความเหมาะสม มีความพร้อมของพื้นที่ ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม และคำนึงถึงความต้องการของกลุ่ม เพื่อให้นวัตกรรมจากงานวิจัยที่นำไปมอบให้นั้นมีการใช้งานอย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด

2. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และนักวิจัยควรเพิ่มความเข้มข้นของกระบวนการคัดกรอง เริ่มจากความพร้อมของชุมชน ผู้นำชุมชน หน่วยราชการในพื้นที่ และความพร้อมของสถานที่ ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ การสร้างความเข้าใจการใช้งานนวัตกรรมและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงการสำรวจวัตถุดิบในพื้นที่จะนำมาใช้เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายการสั่งซื้อมาจากภายนอก ซึ่งจะเป็นต้นทุนและเป็นภาระค่าใช้จ่ายของกลุ่มเกษตรกร

3. ให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ความเข้าใจคุณลักษณะของนวัตกรรมให้กับบุคลากรของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และพื้นที่ดำเนินการ เพื่อประสิทธิภาพในการสื่อสารถ่ายทอดให้กับเกษตรกร และการประสานงานกับหน่วยเกี่ยวข้องในพื้นที่

4. ควรทบทวนนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของการใช้นวัตกรรมที่นำลงไปสู่พื้นที่เป้าหมาย

5. ควรมีการติดตามผลดำเนินงานและการใช้ประโยชน์นวัตกรรมของกลุ่มเกษตรกรเป็นระยะ รวมถึงการสนับสนุนส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และเป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงต่อไป

6. ควรมีการสนับสนุนเพิ่มเติมให้กับกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์ป่าดงทำเลดอนใหญ่ ซึ่งผลดำเนินการในการรักษาต้นพะยูงส่งผลกระทบเชิงบวกสูงมากต่อประเทศและต่อโลก ได้แก่ การเพิ่มกำลังของแบตเตอรี่ การเพิ่มจำนวนแผงเซลล์แสงอาทิตย์ และเพิ่มโซลาร์เซลติดตั้งหลังคา (Rooftop)

7. สถานที่ตั้งของสถาบันการศึกษาหรือสังกัดของนักวิจัยควรอยู่ใกล้กับที่ตั้งของชุมชนให้มากที่สุด เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และนักวิจัยควรให้ความสำคัญกับกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ผ่านกระบวนการทดลอง และกระบวนการประเมินผลในเชิงวิทยาศาสตร์ ทำให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นและนำองค์ความรู้ที่พัฒนาร่วมกับนักวิจัยไปใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างยั่งยืน

8. ควรให้การสนับสนุนชุมชนที่มีผลดำเนินการที่ดีอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำข้อมูลชุมชนที่ได้รับการยกระดับนวัตกรรมชุมชนไปพัฒนาต่อยอดตามศักยภาพของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

2. สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรนำข้อมูลชุมชนไปศึกษาวิจัยและพัฒนาต่อยอดแบบกรณีศึกษา (Case Study)

3. ควรมีหน่วยงานกลางทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลของชุมชนในลักษณะของ Big Data

เอกสารอ้างอิง

โกเมศ เพชรโกมล. (2654, 4 กันยายน). *คุณสมบัติการเป็นนวัตกรรมชุมชน.* (ชญาดา เข็มเพชร, ผู้สัมภาษณ์).

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

ชญาดา เข็มเพชร. (2562). *โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มมวลชน โดยการยกระดับศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชนด้วยวิจัยและนวัตกรรม.* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร.

ประเวศ วะสี. (2550). *การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กรีน–ปัญญาณ.

รื่น แจ้งกระจ่าง. (2564, 4 กันยายน). *คุณสมบัติการเป็นนวัตกรรมชุมชน.* (ชญาดา เข็มเพชร, ผู้สัมภาษณ์).

สมัย คูณสุข. (2564, 11 กันยายน). *คุณสมบัติการเป็นนวัตกรรมชุมชน.* (ชญาดา เข็มเพชร, ผู้สัมภาษณ์).

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2542). *ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่า และการใช้ประโยชน์.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

สุนทร ธรรมเนียม. (2565, 16 พฤษภาคม). *คุณสมบัติการเป็นนวัตกรรมชุมชน.* (ชญาดา เข็มเพชร, ผู้สัมภาษณ์).

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2560). *โครงการความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” ในสังคมไทย : ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

Baker, S. & Mehmood, A. (2015). Social innovation and the governance of sustainable places. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability, 20*(3), 321-334.

Cheuy, S. (2017). *The Community Innovation Imperative*. Retrieved from https://www.tamarackcommunity.ca/library/the-community-innovation-imperative.

Mani, A., et al. (2013). Poverty Impedes Cognitive Function. *Science*, *341*(6163), 1169.

McMillan, D.W. & Chavis, D.M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology, 14*(1), 6-23.

Seyfang, G. & Smith, A. (2007). Grassroots innovations for sustainable development: Towards a new research and policy agenda. *Environmental Politics, 16*(4), 584-603.

วิจัยวิชาการ
The Journal of Research & Academics

พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี

Buddhist Agriculture Fights the COVID-19 Crisis and the Food Security of Communities in Uthai Thani Province

ประคอง มาโต[1] พระราชอุทัยโสภณ[2] และพระครูอุทัยสุตกิจ[3]
Prakong Mato, Phraratuthaisophon and Phrakhruuthaisuttakit

Received: January 10 2023
Revised: April 01, 2023
Accepted: April 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตรของครัวเรือน และพัฒนาสวนพุทธเกษตรเพื่อความมั่งคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี ดำเนินการวิจัยแบบผสานวิธี จากการศึกษาเอกสารงานที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน จำนวน 16 รูป/คน สนทนากลุ่มย่อยกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน และปฏิบัติการทำกิจกรรมด้านการพัฒนาสวนพุทธเกษตร ผลการวิจัย พบว่า การทำพุทธเกษตรของครัวเรือน มีความเป็นไปได้ เนื่องจากพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร มีสภาพภูมิอากาศ การเรียนรู้ด้านการเกษตรแบบปราชญ์ชาวบ้าน ระบบการบริหารจัดการที่สามารถพัฒนาเป็นสวนพุทธเกษตรได้ ด้วยการดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ วิธีการทำงานโดยใช้การอบรม นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประยุกต์ใช้ในการดำเนินการทำสวนพุทธเกษตรของครัวเรือน เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชุมชน และครอบครัวต้นแบบที่สมัครเข้าร่วมจำนวน 3 ครอบครัวด้วยการคัดเลือกของนักวิจัย เป็นครอบครัวเข้าอบรมและทำสวนพุทธเกษตร พัฒนาเป็นสวนพุทธเกษตรต้นแบบของชุมชน ทำตามหลักวิธีการตามทฤษฎี

[1-3] วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี; Uthai Thani Buddhist College
Corresponding author, e-mail: prakong_99@hotmail.com

เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรผสมผสาน จนสามารถพึ่งพาตนเองและเป็นที่พึ่งของชุมชนด้านอาหารทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี การทำเกษตรของครัวเรือนนั้นประกอบไปด้วย ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชหมุนเวียน ใช้สารอินทรีย์ ปลูกพืชผักเพื่อรับประทาน โดยมีความปลอดภัยและมั่งคงของครัวคนในครอบครัว เมื่อเหลือสามารถแจก หรือจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัวได้ด้วย

คำสำคัญ: พุทธเกษตร, วิกฤต, การเสริมสร้างความมั่นคง

Abstract

The purpose of this research article was to study the feasibility of doing Buddhist agriculture in the household and developing Buddhist gardens for food security of the communites in Uthai Thani Province. It was a mixed methods research from the study of relevant documents, in-depth interviews with 16 key informants, small group discussions with 12 experts, and activities on the development of Buddhist agricultural gardens. The results of the research revealed that Buddhist farming of the household had a possibility because most of an area of Uthai Thani Province was agricultural area, good climate, learning about agriculture from a local philosopher. A management system that can be developed into a Buddhist agricultural garden by conducting activities to convey ideas and cognition, how to work using training, how to apply the sufficiency economy philosophy. The application of Buddhist principles in the implementation of the household gardening of Buddhist agriculture to create stability for the community and 3 prototype families applied for participation by the researcher's selection as the families attending training and making a Buddhist agricultural garden developed to be a prototype of the community's agricultural Buddhist garden. The model Buddhist agricultural garden followed the principles of sufficiency economy theory and integrated agriculture until it can be self-reliant and can be a good dependency of the community in terms of agricultural food. Household farming consisted of growing vegetables, raising animals, and crop rotation, using organic, growing vegetables to eat with the safety and

stability of the family. The rest can be distributed or can be sold as family income as well.

Keywords: Buddhist Agriculture, Crisis, Strengthening Stability

บทนำ

การระบาดของโรคโควิด 19 และขยายเป็นวิกฤตใหญ่ของประเทศ ทำให้ได้เห็นสิ่งดี ๆ เชิงระบบที่มีอยู่ในสังคมไทย และคนในสังคมได้เรียนรู้ปัญหามากมาย แม้คนส่วนหนึ่งจะเห็นปัญหาแต่ยังรับกับสภาพปัจจุบันได้เพราะอาจหาทางออกที่ดีให้กับประเทศไม่ได้ แต่เชื่อว่าวิกฤตนี้ได้ปลุกให้ประชาชนกลุ่มใหญ่และคนรุ่นใหม่ที่เป็นอนาคตของประเทศจะไม่ยอมทน เพราะพวกเขาได้เรียนรู้และพร้อมมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมกำหนดอนาคตของประเทศ ดังนั้นแนวโน้มสังคมไทยหลังวิกฤตโควิด19 น่าจะมีการพัฒนาหรือปฏิรูประบบต่าง ๆ ของประเทศไปในทิศทางที่ดีขึ้น เพราะประชาชนไทยต่างได้รับผลกระทบและเรียนรู้ระหว่างการรับมือกับวิกฤตินี้ร่วมกันอย่างถ้วนหน้า (ประทีป ธนกิจเจริญ, 2563)

พุทธเกษตรกรรมเป็นการทำเกษตรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทย เน้นการพึ่งพาตนเองได้ ระบบการผลิตที่เน้นจำหน่ายเป็นเพื่อยังชีพเหลือจึงแบ่งปัน มีระบบการค้าขายที่เป็นธรรมทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนมีการลดใช้สารเคมีต่าง ๆ ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้นด้วย ระบบการผลิต ดังกล่าวนับว่าเป็นหัวใจสำคัญที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา เป็นการผลิตแบบยังชีพไม่มุ่งหวังกำไรที่เป็นวัตถุ ซึ่งในปัจจุบันการทำเกษตรในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรมปลูกพืชเศรษฐกิจมากขึ้น การเพาะปลูกผิดฤดูเกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ปลูกพืชเหมือนกันเกือบทั้งประเทศทำให้ราคาตกต่ำ ผลผลิตล้นตลาด ฉะนั้นหากทุกคนนำพุทธเกษตรกรรมไปปรับใช้กับระบบการผลิตก็จะช่วยสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ส่งผลดีทั้งระบบนิเวศและตัวเกษตรกร ช่วยให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ในสังคมไทยมีหลายชุมชนที่นำแนวคิดพุทธเกษตรกรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้รอดพ้นจากปัญหาและวิกฤตเศรษฐกิจ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง และเพียงพอพึ่งพากันเองโดยใช้ปัจจัยภายในชุมชนที่ทุกคนร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิต และร่วมกันใช้ไม่มีผู้ใด เป็นเจ้าของ ของทุกอย่างเป็นของส่วนรวม

ยุทธศาสตร์จังหวัดอุทัยธานีให้ความสำคัญในการเกษตรอินทรีย์ที่เป็นกระบวนการผลิตทางเกษตรที่ใช้สารธรรมชาติเท่านั้น และไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ ฮอร์โมน ยาปฏิชีวนะ รวมถึงสิ่งมีชีวิตที่ผ่านการดัดแปลงทางพันธุกรรมหรือจีเอ็มโอ (Genetically Modified Organisms:

GMOs) ซึ่งการทำเกษตรในรูปแบบนี้ถูกออกแบบมาเพื่อควบคุมให้ดินและน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์มีคุณภาพดี ช่วยลดมลพิษ ช่วยให้ปศุสัตว์ได้รับการดูแลอย่างดีในแหล่งที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย ทั้งยังช่วยส่งเสริมการรักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืนอีกด้วย ในส่วนของอาหาร พืชผัก ที่ได้จากกระบวนการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ โดยอาหารที่ได้รับความนิยมนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ ทั้งผักผลไม้ ธัญพืช นม เนื้อสัตว์ และยังมีผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ใช้ส่วนผสมที่ผ่านกระบวนการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์อีกมากมาย

จากความสำคัญดังกล่าวและสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและวิจัยเรื่อง “พุทธเกษตร” ใช้กระบวนการพัฒนากิจกรรมทางพุทธเกษตร เพื่อพัฒนารูปแบบพุทธเกษตร สร้างเครือข่ายพุทธเกษตร พัฒนาแหล่งเรียนรู้พุทธเกษตร ให้สามารถคงอยู่อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไปเป็นชุมชนต้นแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้รูปแบบพุทธเกษตรได้ในสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ หรือภัยธรรมชาติที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตรของครัวเรือนในจังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อพัฒนาสวนพุทธเกษตรเพื่อความมั่งคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 3 ประเภท คือ

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตรกรรม และการพัฒนาสวนเกษตร

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้ การลงพื้นที่ชุมชนสำรวจพื้นที่และความเป็นไปได้ด้านการทำพุทธเกษตร สัมภาษณ์รวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนในการทำเกษตร วิถีชีวิต กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตการทำเกษตร การอยู่ในชุมชน เกษตรแบบดังเดิม จำนวน 16 รูป/คน สนทนากลุ่มเฉพาะกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เกษตรอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้เกี่ยวข้องในการทำเกษตร วิถีชีวิต กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการดำเนินการ เพื่อทราบถึงแนวทางการทำพุทธเกษตร ความเป็นไปได้ และวิธีการทำพุทธเกษตรเป็นต้นแบบ จำนวน 12 คน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจในแต่ละพื้นที่การทำเกษตร วิถีชีวิต กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการดำเนินการ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่การทำเกษตร วิถีชีวิต กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการดำเนินการ ที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปพัฒนาสวนพุทธเกษตร ดังนี้

1) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการทำเกษตรของชุมชน อุปสรรคในการดำเนินการ ความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตร แนวทางการทำงานร่วมกัน ทำงานเป็นต้นแบบครอบครัวตัวอย่าง

2) การวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่การทำเกษตร กิจกรรมกระบวนการ การดำเนินการ โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

3) การดำเนินการเป็นการดำเนินการพัฒนาสวนพุทธเกษตร ถือเป็นขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ครอบครัวตัวอย่างในการพัฒนาสวนพุทธเกษตร การทำเกษตร กิจกรรมกระบวนการ การดำเนินการ โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

4) การติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตรของครัวเรือนในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านในพื้นที่การวิจัย บ้านหนองลัน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลสุขฤทัย อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอห้วยคต ประมาณ 3 กิโลเมตร ส่วนมากเป็นพื้นที่ราบสูงสลับเนินเขา และมีป่าสงวนเล็กน้อย ปัจจุบันในพื้นที่ทำพืชเกษตรแบบเชิงเดี่ยว เป็นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ คือ ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน และผลไม้ ไม้ยืนต้น เลี้ยงสัตว์ สภาพป่าปัจจุบันเป็นป่าสงวน ป่าชุมชนอยู่ติดกับเขาขวางบ้านหนองลัน ชาวบ้านในหมู่บ้านหนองลัน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ลักษณะสังคมแบบชนบท ชาวบ้านมีการพึ่งพาอาศัย

ซึ่งกันและกัน โดยมีศาสนาพุทธเป็นศูนย์รวมจิตใจ และชาวบ้านยังได้น้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชการที่ 9 มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตด้วย (ชีพ วิลพรรณ์, 2563, 9 กันยายน) ซึ่งประชากรในชุมชนรวมทั้งหมด 772 คน จำนวนครัวเรือน 274 ครัวเรือน

สภาพปัญหาในปัจจุบันของหมู่บ้านในพื้นที่ทำการวิจัย หมู่บ้านหนองลัน เป็นพื้นที่ที่ส่วนใหญ่ชาวบ้านทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวเพื่อการพาณิชย์ และการขยายพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิต ทั้งการเช่า การกู้เงินมาเพื่อซื้อที่ดินที่ทำกิน ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกขยายเขตพื้นที่ทำกิน รุกที่ป่าสงวนของชุมชน ซึ่งมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำ และเป็นแหล่งอาหารของชุมชน ทำให้พื้นที่ป่าของของชุมชนลดลงอย่างมากมายจนถึงปัจจุบัน จนนำไปสู่ความขัดแย้งด้านที่ดินในบางส่วน ที่เกิดเป็นผลกระทบต่อคนในชุมชนเป็นวงกว้าง เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดิน ส.ป.ก. (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) ที่ภาครัฐให้เกษตรกรครอบครอง เพื่อปฏิรูปที่ดินเป็นที่ทำกิน ด้วยการพัฒนาของเกษตรแผนใหม่ ที่มีการนำเอาความรู้ทางความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการทำการเกษตร รวมไปถึงโครงการกองทุนต่าง ๆ ที่รัฐนำเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้าน ซึ่งเป็นเหมือนดาบสองคม เพราะเมื่อเอาเงินกองทุนมาแล้วนั้นไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะขาดหลักการแห่งความพอดี ไม่ได้พึ่งพาตนเอง ขาดความพอดี (กฤษณะ จุลพันธ์, 2563, 31 สิงหาคม)

การทำสวนพุทธเกษตรของครัวเรือนในจังหวัดอุทัยธานี การที่น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต และเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารของครอบครัว และสามารถแบ่งปันให้ชุมชนได้ โดยสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่เกิดผลกระทบต่อครอบครัว เพราะได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครอบครัวอยู่แล้ว ในปัจจุบันยังเป็นครัว เป็นตู้เย็นของชุมชน และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจอีกด้วย มุ่งสร้างความสุขทางด้านจิตใจ ซึ่งสวนทางกับหลักการทางเศรษฐกิจ แต่สามารถแก้ไขปัญหา และความทุกข์ที่กำลังเจออยู่ได้อย่างดี คือ สามารถมีอาหารกิน มีรายได้พอที่จะใช้หนี้ ใช้จ่ายในครอบครัวได้ และลดความโลภ โดยการทำเกษตรที่ไม่รบกวนธรรมชาติ อาศัยการจัดการกันเองของธรรมชาติ นำเอาความรู้ ภูมิปัญหาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มีหลักง่าย ๆ คือ คนในครอบครัวอยากทานอะไร ก็ทำการปลูกสิ่งนั้น ซึ่งเรียนรู้จากความล้มเหลวของการทำการเกษตร และปัญหาเรื่องสภาพแวดล้อม เมื่อไปต่อไม่ได้ ก็ต้องถอยกลับมามองความเป็นจริง และถ่ายทอดให้ผู้อื่น เน้นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ความสมดุลของธรรมชาติ ไม่เน้นการผลิตที่ส่งออก หากเหลือจากการยังชีพจึงนำไปขาย เป็นการทำเกษตรที่ไม่เบียดเบียนตนเอง และสิ่งแวดล้อม เป็นการเดินทางสายกลาง

2. การพัฒนาสวนพุทธเกษตรเพื่อความมั่งคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า รูปแบบการพัฒนาสวนพุทธเกษตร การทำสวนพุทธเกษตรเป็นการบูรณาการในแง่การพึ่งพาตนเองโดยการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการเกษตรแบบผสมผสาน ลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ลดการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก สร้างความสมดุลให้กับสภาพแวดล้อม โดยเป็นไปตามหลักมัชฌิมา ไม่มีการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการทางด้านศีลธรรมควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ คือ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ใช้ชีวิตอย่างพอควร คิดและวางแผน อย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป การเผื่อทางเลือกสำรอง ด้านสังคม มีจิตใจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนี ประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (พระครูอุเทศวิสาลธรรม, 2563, 5 กันยายน) โดยครอบครัวของผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้เข้าร่วมในการดำเนินการ คือ ผู้ใหญ่จักรพันธุ์ รอดอ่อง และอีก 2 ครอบครัวโดยการคัดเลือกของนักวิจัย คือ ครอบครัวของนางประทุม วิลพรรณ์ และครอบครัวของนายเช้า นามสกุล นพรัตเมธี ซึ่งเป็นครอบครัวต้นแบบในการเลือกพัฒนาดำเนินการทำพุทธเกษตร เกษตรผสมผสาน และใช้แนวคิดของพุทธศาสนา คือ อดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ ช่วยเหลือแบ่งปัน เพื่อสุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ ภูมิใจ อิ่มใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน โดยชอบธรรม เมื่อมีทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร เป็นลักษณะถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ วิธีการทำงานโดยใช้วิธีการอบรม นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประยุกต์ใช้ในการดำเนินการทำสวนพุทธเกษตรของครัวเรือน (อนุ เชียวไสว, 2563, 15 กันยายน) ดังต่อไปนี้

“บ้านนายจักรพันธุ์ รอดอ่อง” ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านหนองลัน การทำการเกษตร แบบผสมผสาน เน้นการปลูกเพื่อกินในครอบครัว แบ่งปัน และนำที่เหลือออกจำหน่าย และใช้เป็นที่ศึกษาดูงานสำหรับผู้สนใจ เช่น เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงปลา ผักสวนครัว ไม้เศรษฐกิจยืนต้น และแปรรูปสินค้าจากการเกษตร เช่น ไข่เค็ม ปลาเกลือ ผักดอง และปุ๋ยหมักสำหรับผู้ที่สนใจ และแนะนำให้ทำเกษตร ปลูกผักทานเองในครัวเรือน เพราะมีแนวความคิด และประสบกับตนเองว่าการทำเกษตรแบบนี้ คือ ทางรอดของเกษตรกร ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าในอดีตที่ผ่านมาการทำไร่มา 40 ปี ไม่เคยหมดหนี้ แต่ปัจจุบันทำตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง แค่ 3 ปีท่านสามารถใช้หนี้ได้ และอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน และไม่คิดที่จะอยากได้อะไรที่ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้ ท่านใช้หลักความพอประมาณ คือ เน้นใช้ที่มี

"ครอบครัวของผู้ใหญ่จักรพันธ์ รอดอ่อง" เลี้ยงเป็ดจำนวนประมาณ 15 ตัว ไก่ไข่จำนวนประมาณ 15 ตัว และมีไก่ดำภูภาณที่ผู้ใหญ่ฯ นำมาทดลองเลี้ยง และมีบ่อปลาที่ขุดเองโดยใช้จอบ มีความกว้างประมาณ 4 เมตร ยาว 8 เมตร ลึกประมาณ 1 เมตร ปลูกต้นไม้ และพืชไว้ตามแนวขอบบ่อปลา ปล่อยปลาเลี้ยงในบ่อ รวมทั้งเลี้ยงไก่ เป็ดปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตที่ได้ เป็นไข่ที่ไม่มีสารพิษปนเปื้อนไว้เพื่อทานเองในครอบครัว ถ้าทานไม่หมดจะมีการแบ่งปันเพื่อนบ้าน และขายพอมีรายได้ถึงครอบครัวไว้สำหรับเป็นเงินที่นำไว้ให้เด็ก ๆ ไปกินที่โรงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านยังกล่าวว่า มีไข่เหลือจากการทานในครอบครัวออกจำหน่ายวันละประมาณ 1 แผงทุกวัน และไม่พอขายเนื่องจากมีชาวบ้านสนใจไข่ไก่จำนวนมาก อันเนื่องมาจากมีราคาถูกและกระแสรักสุขภาพ ประกอบกับในยุคปัจจุบันที่ประสบปัญหาจากสถานการณ์ COVID-19 ที่รัฐบาลมีมาตรการควบคุม และเกิดการกักตุนอาหาร จึงทำให้ไข่ไก่ และไข่เป็ดของผู้ใหญ่บ้านได้รับความสนใจจากชาวบ้านในชุมชนเป็นจำนวนมาก ส่วนบ่อปลาที่ผู้ใหญ่ฯ เลี้ยงไว้นั้นเป็นเสมือนที่ผักผ่อนของครอบครัว และเป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก ๆ ในบ้านที่มีหน้าที่นำข้าวสุกที่เหลือ หรือเศษอาหารที่กินเหลือนำมาเป็นอาหารปลา และเป็นที่ลงเล่นน้ำคลายร้อนดูปลา และยังมีชาวบ้านมาขอซื้อเพื่อนำไปเป็นอาหาร เพื่อยังชีพในยุคปัจจุบัน และด้วยที่พื้นที่ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเป็นพื้นที่ สปก. สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรจึงได้เข้ามาสนับสนุนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน และผู้ที่สนใจ เช่น โครงการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ โครงการอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นต้น (จักรพันธ์ รอดอ่อง, 2563, 2 กันยายน)

"บ้านนางประทุม วิลพรรณ์" ครอบครัวของนางประทุม วิลพรรณ์ เลี้ยงไก่บ้านเป็นไก่ที่เลี้ยงมาตั้งแต่ดั้งเดิม คือ จากเดิมที่เลี้ยงไว้ดูเล่น ให้กินเศษข้าวที่เหลือไม่ได้ลงทุนมาก จากการสัมภาษณ์ว่าไก่ขยายพันธุ์เร็ว ระยะเวลาไม่นาน ก็ออกมาจนเลี้ยงไม่ไหว เมื่อมีมากก็จะมีผู้มารับซื้อถึงบ้าน และยังเลี้ยงเป็ดแบบระบบเปิด โดยมีความคิดว่าให้สมาชิกในบ้านหนึ่งคนต้องเลี้ยงเป็ดหนึ่งตัวและให้มีสำรองเลี้ยงไว้หนึ่งตัว คือ มีสมาชิกในครอบครัว 4 คน จึงเลี้ยงเป็ดจำนวน 8 ตัว เพื่อนำไข่เป็ดที่ได้มาประกอบอาหารในแต่ละวัน ส่วนอาหารของเป็ดจะเป็นสิ่งที่หาได้ในครัวเรือน เช่น เศษผักที่เหลือจากการทำครัว หรืออาหารประเภทตำลึง ผักบุ้ง ซึ่งหาได้จากรั้วบ้าน และปล่อยให้หากินเองในสระน้ำในพื้นที่ เพื่อได้ไข่ที่ปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือน พร้อมกับลดรายจ่ายในครอบครัวอีกด้วย การปลูกพืชผักสวนครัวเป็นการปลูกไว้เพื่อกินในครัวเรือน คือ การเตรียมดินจากเดิมที่เคยเลี้ยงสุกรเพื่อขายให้กับพ่อค้า จะมีน้ำที่ไหลมาจากคอกสุกร เวลาล้างสุกรและล้างมูลสุกรจะมีน้ำไหลออกมาจากคอก จึงทำให้ดินในพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมแก่การทำเกษตร จึงทำการพรวน

ดิน ยกแปลงแล้วสามารถปลูกผักได้ตามฤดูกาล ครอบครัวของนางประทุม วิลพรรณ์ จะปลูกพืชไว้เพื่อกิน เช่น พริก กระเพรา ข่า ตะไคร้ มะนาว มะกรูด เป็นพืชผักที่เป็นสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้เพื่อประกอบอาหารสำหรับครอบครัว และแบ่งปันให้เพื่อนบ้านเพื่อเป็นการแบ่งกันตามที่เหมาะสม พร้อมยังเป็นกิจกรรมในครอบครัวที่ทุกคนมีส่วนช่วยกันเพื่อสร้างความสามัคคีในครอบครัว เป็นการปลูกฝังสิ่งที่เป็นคุณค่า การเลี้ยงชีพแบบพอเพียงให้แก่เด็ก ๆ ซึ่งการทำไร่มันสำปะหลัง สภาวะอากาศแล้ง ทำให้ไม่มีความคุ้มค่าที่จะลงทุน และครอบครัวของนางประทุม วิลพรรณ์ จะทำแค่เท่าที่ทำได้ โดยใช้พันธุ์ และปรับปรุงดินโดยใช้มูลสัตว์ ค่อย ๆ ทำเวลาว่าง ไม่ได้เน้นใส่ปุ๋ย ใส่ยาเพื่อหวังเอาผลผลิตมาก ๆ แต่จะเน้นทำไว้เพื่อไม่ให้พื้นที่ว่าง โดยนำหลักการที่ผู้ใหญ่บ้านฯ ทำมาประยุกต์ใช้ แต่ไม่ได้ทำทั้งหมดเพราะกลัวเสียพื้นที่ดิน แบบความคิดเดิม ๆ แต่ด้วยที่ไม่มีหนี้สินมาก จึงทำไปตามความพอเหมาะ และต้นทุนเพียงเท่านั้น แต่จะไปเน้นปลูกไม้ผลยืนต้น และพืชผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภค และแบ่งปันญาติ ๆ และบ้านเรือนใกล้เคียงเท่านั้น เช่น ส้มโอ ขนุน มะม่วง มะพร้าว เป็นต้น (ประทุม วิลพรรณ์, 2563, 3 กันยายน)

“บ้านนายเช้า นพรัตน์เมธี” ครอบครัวของนายเช้า นพรัตน์เมธี เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุ และมีสมาชิกในครัวเรือนเพียงแค่ 2 คน เพราะสมาชิกคนอื่น ๆ อยู่ต่างพื้นที่ทำงานประจำ นายเช้าจึงทำเท่าที่ทำไหว สำหรับไว้รับประทานในครัวเรือนเท่านั้น เช่น ผักสวนครัว พริก ข่า ตะไคร้ กระเพรา ต้นหอม ผักชี เป็นต้น (เช้า นพรัตน์เมธี, 2563, 8 กันยายน) ซึ่งเป็นการปลูกแค่พอกิน และปลูกเท่าที่กิน คือ กินอะไร ก็ปลูกแบบนั้น และเลี้ยงไก่ไว้ 4 ตัว เพื่อเก็บไข่กินเท่านั้น อาหารไก่ก็นำมาจากข้าวสุกที่เหลือจากกิน และนำมูลไก่มาผสมกับใบไม้ ลดน้ำให้ย่อยสลาย และนำดินที่ได้มาเป็นปุ๋ยใส่ผัก นายเช้าถือว่าเป็นต้นแบบแห่งความพอเพียง และพุทธเกษตรกรโดยแท้ เพราะด้วยวัย 90 ปี นายเช้ายังคงแข็งแรงสมบูรณ์ตามอัตภาพ ไม่มีโรคประจำตัว สามารถปลูกผักสวนครัวได้ และอาหารส่วนใหญ่จะเป็นพืชผักสวนครัวที่ปลูกเอง หรือในบางครั้งก็จะมีเนื้อปลาบ้างตามแต่โอกาส นายเช้าจะตื่นเช้าสวดมนต์ เช้า-ก่อนนอน ทุกวัน ไม่มีความอยากได้อยากมีอะไร ขอเพียงมีชีวิตที่เป็นไปเพื่อดูลูก หลาน ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข (สมใจ ธนูวงศ์, 2563, 3 กันยายน)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า งานวิจัยเรื่อง พุทธเกษตรสู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี เป็นเกษตรกรรมที่ไม่มีความมุ่งหมายผูกขาด เป็นรูปธรรมของการปฏิบัติที่นำเอาหลักธรรม เทคโนโลยี นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ ชุมชนและวัฒนธรรม มาเชื่อมสัมพันธ์พร้อมกันไป โดยพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีสามารถทำพุทธเกษตรของ

ครัวเรือนได้ ซึ่งเป็นพื้นที่ทำเกษตรเป็นส่วนมาก มีสภาพภูมิอากาศ ระบบการบริหารจัดการทำที่สามารถทำพุทธเกษตรได้ ด้วยการดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ วิธีการทำงานโดยใช้การอบรม ให้ความรู้ และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติ ในการทำพุทธเกษตร เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว และชุมชน ที่สมัครเข้าร่วมจำนวน 3 ครอบครัวด้วยการคัดเลือกของนักวิจัย ให้เป็นครอบครัวต้นแบบในการเลือกพัฒนาดำเนินการทำพุทธเกษตร เกษตรผสมผสาน โดยการพัฒนาเป็นสวนพุทธเกษตรต้นแบบของชุมชนทำตามหลักวิธีการสามารถพึ่งพาตนเองและเป็นที่พึ่งของชุมชนด้านอาหารทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี การทำเกษตรของครัวเรือนนั้นประกอบไปด้วย ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชหมุนเวียน ใช้สารอินทรีย์ ปลูกพืชเพื่อไว้รับประทาน เพื่อความปลอดภัยและมั่งคงของครัวเรือนเอง เมื่อเหลือสามารถแจก หรือจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัวด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระชยานันทมุนี (2561) กล่าวว่า กิจกรรมด้านการเกษตรมีลักษณะกิจกรรม 4 ลักษณะ 1) การทำการเกษตรแบบดั่งเดิม ที่เน้นการดำรงชีพเพื่อให้อยู่ได้ในพื้นที่โดยพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ 2) การทำการเกษตรแบบผสมผสานแนวใหม่ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีหลักการระเบิดจากข้างในลุกขึ้นมาจัดการตนเอง ผลิตเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ภายในครอบครัว 3) การเกษตรที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและกระแสการดูแลสุขภาพ กลุ่มนี้จะต้องการสินค้าด้านการเกษตรที่ดีมีคุณภาพและปลอดภัย 4) การเกษตรแบบค้าขาย ที่เน้นการผลิตจำนวนไม่มาก การผลิตลักษณะนี้มีการผลิตที่ควบคุมในเรื่องของคุณภาพจึงเป็นที่ต้องการของตลาด

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

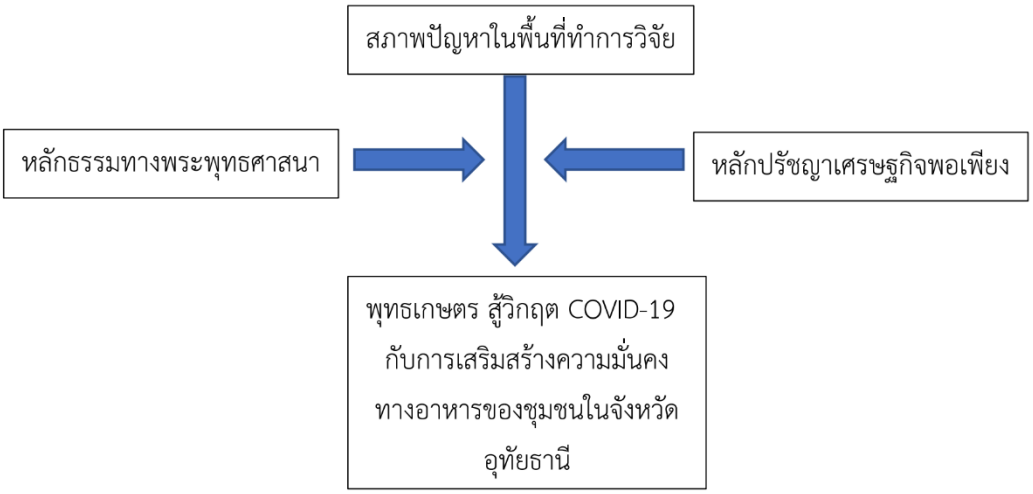

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพ สามารถอธิบายได้ว่า พุทธเกษตรสู้วิกฤต COVID-19 นั้น เริ่มต้นจากที่รู้และเข้าใจปัญหา สภาพการเป็นอยู่ การใช้ชีวิตประจำวัน การทำเกษตรเชิงเดี่ยว ทำโดยใช้สารเคมี มีผลอย่างไร มีปัญหาอย่างไร เมื่อประชาชนเกษตรกรเข้าใจปัญหาแล้ว หาวิธีการแก้ปัญหาโดยใช้หลักธรรมธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาใช้ในการดำเนินการทำเกษตรจึงเป็นการได้มาซึ่งพุทธเกษตรสู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

การนำหลักธรรมมาใช้ในการทำเกษตร เช่น หลักการพึ่งตนเอง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติแล้วทำให้มีความเจริญก้าวหน้า เช่น ความขยัน อดทน ออม ประหยัด แบ่งปั่น เป็นต้น ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่น หรือคอยอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือ สามารถพึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งพาของผู้อื่นได้ด้วยสิ่งที่ต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1) การศึกษาหาความรู้ จำเป็นตนพึ่งตนเอง ไม่ใช่คอยพึ่งเพื่อนหรือขอลอกคำตอบจากเพื่อน คอยพึ่งอาจารย์ ขอคะแนนจากอาจารย์ หรือคอยพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้เดาข้อสอบถูก พระพุทธศาสนาสอนเรื่องความขยันหมั่นเพียร ต้องลงมือทำด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงผู้แนะนำให้เท่านั้น หากนักเรียนตั้งใจเล่าเรียน ก็จะเกิดปัญญา คือ ความรู้ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับจะช่วยให้ตนสามารถพึ่งตนเองได้

2) การเงิน เงินเป็นปัจจัยหนึ่งในการดำรงชีพ การหาเงินและการใช้เงินเป็นสิ่งที่ผู้พึ่งตนเองต้องขยันหมั่นเพียรในการหาเงิน รู้จักเก็บเงินไว้ไม่ใช้จ่ายโดยสุรุ่ยสุร่าย รู้จักคบเพื่อนที่ดี หลีกเลี่ยงเพื่อนที่ชักชวนในทางวิบัติ รู้จักดำรงชีพด้วยความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อและไม่ฝืดเคือง บางครั้งอาจต้องพึ่งผู้อื่นบ้าง แต่ผู้ที่คิดพึ่งตนเองแล้ว ย่อมปลดเปลื้องหนี้สินได้โดยเร็ว

3) การงาน การทำงานเป็นและการหางานทำเป็นหัวใจสำคัญ ผู้คิดพึ่งตัวเองต้องพยายามฝึกทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ให้เป็น ไม่ใช่ทำอะไรไม่เป็นเลยเป็นได้เพียงคนงานที่ไม่มีฝีมือ พระพุทธศาสนาสอนว่า ศิลปะหรือการทำงานอย่างมีฝีมือ แม้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ สุนทรภู่กวีเอกของไทยกล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า รู้อะไรกระจ่างแต่อย่างเดียว แต่ให้เชี่ยวชาญเถิดจะเกิดผล ในเรื่องหางานทำก็เช่นกัน พระพุทธศาสนาสอนให้คบบัณฑิตหรือผู้รู้ เพราะผู้รู้ย่อมแนะนำได้ในทางที่เหมาะสม และต้องไม่เป็นคนเลือกงาน ปล่อยให้กาลเวลาล่วงเลยไปโดยสูญเปล่า

4) การครองชีวิต ผู้คิดพึ่งตนเอง ย่อมเตรียมตนเองไว้ให้พร้อมเพื่อแสวงหาคู่ครองที่เป็นคนดี คือมีความประพฤติดี มีความรู้ มีความเข้าใจกัน เป็นเพื่อนที่ดีต่อกันได้ เพราะคู่ครอง คือยอดของเพื่อนและปฏิบัติหน้าที่ระหว่างกันตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

5) การประพฤติปฏิบัติ การประพฤติปฏิบัติเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความก้าวหน้าในการทำงาน หรือความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ผู้คิดพึ่งตนเองต้องไม่หวังความก้าวหน้าอย่างเลื่อนลอย หรือด้วยการประจบสอพอ แต่ต้องสร้างคุณงามความดีด้วยตนเอง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความขยันหมั่นเพียรและความรับผิดชอบ ดังสำนวนไทยว่า “ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน” ทำนองเดียวกัน ความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ต้องลงมือปฏิบัติให้ติดต่อกันด้วยตนเอง ความก้าวหน้าจึงจะเกิดขึ้น หลักเศรษฐกิจพอเพียงได้มุ่งเน้นให้ทุกคนสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ คือ ไม่ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นทั้งดี และไม่ดี แต่เราก็สามารถที่จะยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรวางแผนงานส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนดำเนินการทำพุทธเกษตร โดยการพึ่งพาตนเอง ไม่ทำเกษตรเชิงเดี่ยวขายแล้วนำเงินไปซื้อกิน แต่ถ้าเราทำทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ทำ เป็นการพึ่งพาตนเองของครอบครัว

2. ภาครัฐควรวางแผนการสร้างองค์ความรู้ให้กับประชาชน ชุมชน ทุกระดับในการทำพุทธเกษตร โดยการพึ่งพาตนเองเพื่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน และชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องลงพื้นที่ สำรวจความคิดเห็นของชุมชน จัดทำข้อมูลชุมชนในทุกด้าน แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และส่งเสริมให้ชุมชนได้ใช้ต้นทุนของชุมชนในการดำเนินการพุทธเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง

2. ควรมีนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปพูดคุยกับชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนเห็นจุดเด่นของตน แล้วนำมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ ทั้งในส่วนที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม และถิ่นที่อยู่อาศัย

เอกสารอ้างอิง

กฤษณะ จุลพันธ์. (2563, 31 สิงหาคม). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

จักรพันธ์ รอดอ่อง. (2563, 2 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

ชีพ วิลพรรณ์. (2563, 9 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

เช้า นพรัตน์เมธี. (2563, 8 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

ประทีป ธนกิจเจริญ. (2563). *สังคมไทยได้เรียนรู้อะไรจากวิกฤตโควิด19. สำนักงานคณะกรรมสุขภาพแห่งชาติ.* เข้าถึงได้จาก https://www.nationalhealth.or.th/node/ 3097

ประทุม วิลพรรณ์. (2563, 8 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

พระครูอุเทศวิสาลธรรม. (2563, 5 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

พระชยานันทมุนี. (2561). *หมู่บ้านพุทธเกษตร: รูปแบบการจัดการป่าและการส่งเสริมสัมมาชีพของเกษตรกรวิถีพุทธสู่ความยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดน่าน.* (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ.

สมใจ ธนูวงศ์. (2563, 3 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

อนุ เชียวไสว. (2563, 15 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี

Buddhist Agriculture Fights the COVID-19 Crisis and the Food Security of Communities in Uthai Thani Province

ประคอง มาโต[1] พระราชอุทัยโสภณ[2] และพระครูอุทัยสุตกิจ[3]
Prakong Mato, Phraratuthaisophon and Phrakhruuthaisuttakit

Received: January 10 2023
Revised: April 01, 2023
Accepted: April 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตรของครัวเรือน และพัฒนาสวนพุทธเกษตรเพื่อความมั่งคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี ดำเนินการวิจัยแบบผสานวิธี จากการศึกษาเอกสารงานที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน จำนวน 16 รูป/คน สนทนากลุ่มย่อยกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน และปฏิบัติการทำกิจกรรมด้านการพัฒนาสวนพุทธเกษตร ผลการวิจัย พบว่า การทำพุทธเกษตรของครัวเรือน มีความเป็นไปได้ เนื่องจากพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร มีสภาพภูมิอากาศ การเรียนรู้ด้านการเกษตรแบบปราชญ์ชาวบ้าน ระบบการบริหารจัดการที่สามารถพัฒนาเป็นสวนพุทธเกษตรได้ ด้วยการดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ วิธีการทำงานโดยใช้การอบรม นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประยุกต์ใช้ในการดำเนินการทำสวนพุทธเกษตรของครัวเรือน เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชุมชน และครอบครัวต้นแบบที่สมัครเข้าร่วมจำนวน 3 ครอบครัวด้วยการคัดเลือกของนักวิจัย เป็นครอบครัวเข้าอบรมและทำสวนพุทธเกษตร พัฒนาเป็นสวนพุทธเกษตรต้นแบบของชุมชน ทำตามหลักวิธีการตามทฤษฎี

[1-3] วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี; Uthai Thani Buddhist College
Corresponding author, e-mail: prakong_99@hotmail.com

เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรผสมผสาน จนสามารถพึ่งพาตนเองและเป็นที่พึ่งของชุมชนด้านอาหารทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี การทำเกษตรของครัวเรือนนั้นประกอบไปด้วย ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชหมุนเวียน ใช้สารอินทรีย์ ปลูกพืชผักเพื่อรับประทาน โดยมีความปลอดภัยและมั่งคงของครัวคนในครอบครัว เมื่อเหลือสามารถแจก หรือจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัวได้ด้วย

คำสำคัญ: พุทธเกษตร, วิกฤต, การเสริมสร้างความมั่นคง

Abstract

The purpose of this research article was to study the feasibility of doing Buddhist agriculture in the household and developing Buddhist gardens for food security of the communites in Uthai Thani Province. It was a mixed methods research from the study of relevant documents, in-depth interviews with 16 key informants, small group discussions with 12 experts, and activities on the development of Buddhist agricultural gardens. The results of the research revealed that Buddhist farming of the household had a possibility because most of an area of Uthai Thani Province was agricultural area, good climate, learning about agriculture from a local philosopher. A management system that can be developed into a Buddhist agricultural garden by conducting activities to convey ideas and cognition, how to work using training, how to apply the sufficiency economy philosophy. The application of Buddhist principles in the implementation of the household gardening of Buddhist agriculture to create stability for the community and 3 prototype families applied for participation by the researcher's selection as the families attending training and making a Buddhist agricultural garden developed to be a prototype of the community's agricultural Buddhist garden. The model Buddhist agricultural garden followed the principles of sufficiency economy theory and integrated agriculture until it can be self-reliant and can be a good dependency of the community in terms of agricultural food. Household farming consisted of growing vegetables, raising animals, and crop rotation, using organic, growing vegetables to eat with the safety and

stability of the family. The rest can be distributed or can be sold as family income as well.

Keywords: Buddhist Agriculture, Crisis, Strengthening Stability

บทนำ

การระบาดของโรคโควิด 19 และขยายเป็นวิกฤตใหญ่ของประเทศ ทำให้ได้เห็นสิ่งดี ๆ เชิงระบบที่มีอยู่ในสังคมไทย และคนในสังคมได้เรียนรู้ปัญหามากมาย แม้คนส่วนหนึ่งจะเห็นปัญหาแต่ยังรับกับสภาพปัจจุบันได้เพราะอาจหาทางออกที่ดีให้กับประเทศไม่ได้ แต่เชื่อว่าวิกฤตนี้ได้ปลุกให้ประชาชนกลุ่มใหญ่และคนรุ่นใหม่ที่เป็นอนาคตของประเทศจะไม่ยอมทน เพราะพวกเขาได้เรียนรู้และพร้อมมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมกำหนดอนาคตของประเทศ ดังนั้นแนวโน้มสังคมไทยหลังวิกฤตโควิด19 น่าจะมีการพัฒนาหรือปฏิรูประบบต่าง ๆ ของประเทศไปในทิศทางที่ดีขึ้น เพราะประชาชนไทยต่างได้รับผลกระทบและเรียนรู้ระหว่างการรับมือกับวิกฤตินี้ร่วมกันอย่างถ้วนหน้า (ประทีป ธนกิจเจริญ, 2563)

พุทธเกษตรกรรมเป็นการทำเกษตรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทย เน้นการพึ่งพาตนเองได้ ระบบการผลิตที่เน้นจำหน่ายเป็นเพื่อยังชีพเหลือจึงแบ่งปัน มีระบบการค้าขายที่เป็นธรรมทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนมีการลดใช้สารเคมีต่าง ๆ ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้นด้วย ระบบการผลิต ดังกล่าวนับว่าเป็นหัวใจสำคัญที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา เป็นการผลิตแบบยังชีพไม่มุ่งหวังกำไรที่เป็นวัตถุ ซึ่งในปัจจุบันการทำเกษตรในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรมปลูกพืชเศรษฐกิจมากขึ้น การเพาะปลูกผิดฤดูเกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ปลูกพืชเหมือนกันเกือบทั้งประเทศทำให้ราคาตกต่ำ ผลผลิตล้นตลาด ฉะนั้นหากทุกคนนำพุทธเกษตรกรรมไปปรับใช้กับระบบการผลิตก็จะช่วยสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ส่งผลดีทั้งระบบนิเวศและตัวเกษตรกร ช่วยให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ในสังคมไทยมีหลายชุมชนที่นำแนวคิดพุทธเกษตรกรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้รอดพ้นจากปัญหาและวิกฤตเศรษฐกิจ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง และเพียงพอพึ่งพากันเองโดยใช้ปัจจัยภายในชุมชนที่ทุกคนร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิต และร่วมกันใช้ไม่มีผู้ใด เป็นเจ้าของ ของทุกอย่างเป็นของส่วนรวม

ยุทธศาสตร์จังหวัดอุทัยธานีให้ความสำคัญในการเกษตรอินทรีย์ที่เป็นกระบวนการผลิตทางเกษตรที่ใช้สารธรรมชาติเท่านั้น และไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ ฮอร์โมน ยาปฏิชีวนะ รวมถึงสิ่งมีชีวิตที่ผ่านการดัดแปลงทางพันธุกรรมหรือจีเอ็มโอ (Genetically Modified Organisms:

GMOs) ซึ่งการทำเกษตรในรูปแบบนี้ถูกออกแบบมาเพื่อควบคุมให้ดินและน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์มีคุณภาพดี ช่วยลดมลพิษ ช่วยให้ปศุสัตว์ได้รับการดูแลอย่างดีในแหล่งที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย ทั้งยังช่วยส่งเสริมการรักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืนอีกด้วย ในส่วนของอาหาร พืชผัก ที่ได้จากกระบวนการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ โดยอาหารที่ได้รับความนิยมนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ ทั้งผักผลไม้ ธัญพืช นม เนื้อสัตว์ และยังมีผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ใช้ส่วนผสมที่ผ่านกระบวนการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์อีกมากมาย

จากความสำคัญดังกล่าวและสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและวิจัยเรื่อง “พุทธเกษตร” ใช้กระบวนการพัฒนากิจกรรมทางพุทธเกษตร เพื่อพัฒนารูปแบบพุทธเกษตร สร้างเครือข่ายพุทธเกษตร พัฒนาแหล่งเรียนรู้พุทธเกษตร ให้สามารถคงอยู่อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไปเป็นชุมชนต้นแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้รูปแบบพุทธเกษตรได้ในสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ หรือภัยธรรมชาติที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตรของครัวเรือนในจังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อพัฒนาสวนพุทธเกษตรเพื่อความมั่งคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 3 ประเภท คือ

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตรกรรม และการพัฒนาสวนเกษตร

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้ การลงพื้นที่ชุมชนสำรวจพื้นที่และความเป็นไปได้ด้านการทำพุทธเกษตร สัมภาษณ์รวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนในการทำเกษตร วิถีชีวิต กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตการทำเกษตร การอยู่ในชุมชน เกษตรแบบดังเดิม จำนวน 16 รูป/คน สนทนากลุ่มเฉพาะกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เกษตรอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้เกี่ยวข้องในการทำเกษตร วิถีชีวิต กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการดำเนินการ เพื่อทราบถึงแนวทางการทำพุทธเกษตร ความเป็นไปได้ และวิธีการทำพุทธเกษตรเป็นต้นแบบ จำนวน 12 คน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจในแต่ละพื้นที่การทำเกษตร วิถีชีวิต กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการดำเนินการ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่การทำเกษตร วิถีชีวิต กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการดำเนินการ ที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปพัฒนาสวนพุทธเกษตร ดังนี้

1) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการทำเกษตรของชุมชน อุปสรรคในการดำเนินการ ความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตร แนวทางการทำงานร่วมกัน ทำงานเป็นต้นแบบครอบครัวตัวอย่าง

2) การวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่การทำเกษตร กิจกรรมกระบวนการ การดำเนินการ โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

3) การดำเนินการเป็นการดำเนินการพัฒนาสวนพุทธเกษตร ถือเป็นขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ครอบครัวตัวอย่างในการพัฒนาสวนพุทธเกษตร การทำเกษตร กิจกรรมกระบวนการ การดำเนินการ โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

4) การติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความเป็นไปได้ในการทำพุทธเกษตรของครัวเรือนในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านในพื้นที่การวิจัย บ้านหนองลัน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลสุขฤทัย อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอห้วยคต ประมาณ 3 กิโลเมตร ส่วนมากเป็นพื้นที่ราบสูงสลับเนินเขา และมีป่าสงวนเล็กน้อย ปัจจุบันในพื้นที่ทำพืชเกษตรแบบเชิงเดี่ยว เป็นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ คือ ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน และผลไม้ ไม้ยืนต้น เลี้ยงสัตว์ สภาพป่าปัจจุบันเป็นป่าสงวน ป่าชุมชนอยู่ติดกับเขาขวางบ้านหนองลัน ชาวบ้านในหมู่บ้านหนองลัน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ลักษณะสังคมแบบชนบท ชาวบ้านมีการพึ่งพาอาศัย

ซึ่งกันและกัน โดยมีศาสนาพุทธเป็นศูนย์รวมจิตใจ และชาวบ้านยังได้น้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชการที่ 9 มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตด้วย (ชีพ วิลพรรณ์, 2563, 9 กันยายน) ซึ่งประชากรในชุมชนรวมทั้งหมด 772 คน จำนวนครัวเรือน 274 ครัวเรือน

สภาพปัญหาในปัจจุบันของหมู่บ้านในพื้นที่ทำการวิจัย หมู่บ้านหนองลัน เป็นพื้นที่ที่ส่วนใหญ่ชาวบ้านทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวเพื่อการพาณิชย์ และการขยายพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิต ทั้งการเช่า การกู้เงินมาเพื่อซื้อที่ดินที่ทำกิน ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกขยายเขตพื้นที่ทำกิน รุกที่ป่าสงวนของชุมชน ซึ่งมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำ และเป็นแหล่งอาหารของชุมชน ทำให้พื้นที่ป่าของของชุมชนลดลงอย่างมากมายจนถึงปัจจุบัน จนนำไปสู่ความขัดแย้งด้านที่ดินในบางส่วน ที่เกิดเป็นผลกระทบต่อคนในชุมชนเป็นวงกว้าง เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดิน ส.ป.ก. (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) ที่ภาครัฐให้เกษตรกรครอบครอง เพื่อปฏิรูปที่ดินเป็นที่ทำกิน ด้วยการพัฒนาของเกษตรแผนใหม่ ที่มีการนำเอาความรู้ทางความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการทำการเกษตร รวมไปถึงโครงการกองทุนต่าง ๆ ที่รัฐนำเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้าน ซึ่งเป็นเหมือนดาบสองคม เพราะเมื่อเอาเงินกองทุนมาแล้วนั้นไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะขาดหลักการแห่งความพอดี ไม่ได้พึ่งพาตนเอง ขาดความพอดี (กฤษณะ จุลพันธ์, 2563, 31 สิงหาคม)

การทำสวนพุทธเกษตรของครัวเรือนในจังหวัดอุทัยธานี การที่น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต และเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารของครอบครัว และสามารถแบ่งปันให้ชุมชนได้ โดยสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่เกิดผลกระทบต่อครอบครัว เพราะได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครอบครัวอยู่แล้ว ในปัจจุบันยังเป็นครัว เป็นตู้เย็นของชุมชน และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจอีกด้วย มุ่งสร้างความสุขทางด้านจิตใจ ซึ่งสวนทางกับหลักการทางเศรษฐกิจ แต่สามารถแก้ไขปัญหา และความทุกข์ที่กำลังเจออยู่ได้อย่างดี คือ สามารถมีอาหารกิน มีรายได้พอที่จะใช้หนี้ ใช้จ่ายในครอบครัวได้ และลดความโลภ โดยการทำเกษตรที่ไม่รบกวนธรรมชาติ อาศัยการจัดการกันเองของธรรมชาติ นำเอาความรู้ ภูมิปัญหาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มีหลักง่าย ๆ คือ คนในครอบครัวอยากทานอะไร ก็ทำการปลูกสิ่งนั้น ซึ่งเรียนรู้จากความล้มเหลวของการทำการเกษตร และปัญหาเรื่องสภาพแวดล้อม เมื่อไปต่อไม่ได้ ก็ต้องถอยกลับมามองความเป็นจริง และถ่ายทอดให้ผู้อื่น เน้นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ความสมดุลของธรรมชาติ ไม่เน้นการผลิตที่ส่งออก หากเหลือจากการยังชีพจึงนำไปขาย เป็นการทำเกษตรที่ไม่เบียดเบียนตนเอง และสิ่งแวดล้อม เป็นการเดินทางสายกลาง

2. การพัฒนาสวนพุทธเกษตรเพื่อความมั่งคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า รูปแบบการพัฒนาสวนพุทธเกษตร การทำสวนพุทธเกษตรเป็นการบูรณาการในแง่การพึ่งพาตนเองโดยการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการเกษตรแบบผสมผสาน ลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ลดการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก สร้างความสมดุลให้กับสภาพแวดล้อม โดยเป็นไปตามหลักมัชฌิมา ไม่มีการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการทางด้านศีลธรรมควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ คือ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ใช้ชีวิตอย่างพอควร คิดและวางแผน อย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป การเผื่อทางเลือกสำรอง ด้านสังคม มีจิตใจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนี ประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (พระครูอุเทศวิสาลธรรม, 2563, 5 กันยายน) โดยครอบครัวของผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้เข้าร่วมในการดำเนินการ คือ ผู้ใหญ่จักรพันธุ์ รอดอ่อง และอีก 2 ครอบครัวโดยการคัดเลือกของนักวิจัย คือ ครอบครัวของนางประทุม วิลพรรณ์ และครอบครัวของนายเช้า นามสกุล นพรัตเมธี ซึ่งเป็นครอบครัวต้นแบบในการเลือกพัฒนาดำเนินการทำพุทธเกษตร เกษตรผสมผสาน และใช้แนวคิดของพุทธศาสนา คือ อดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ ช่วยเหลือแบ่งปัน เพื่อสุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ ภูมิใจ อิ่มใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน โดยชอบธรรม เมื่อมีทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร เป็นลักษณะถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ วิธีการทำงานโดยใช้วิธีการอบรม นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประยุกต์ใช้ในการดำเนินการทำสวนพุทธเกษตรของครัวเรือน (อนุ เชียวไสว, 2563, 15 กันยายน) ดังต่อไปนี้

“บ้านนายจักรพันธุ์ รอดอ่อง” ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านหนองลัน การทำการเกษตร แบบผสมผสาน เน้นการปลูกเพื่อกินในครอบครัว แบ่งปัน และนำที่เหลือออกจำหน่าย และใช้เป็นที่ศึกษาดูงานสำหรับผู้สนใจ เช่น เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงปลา ผักสวนครัว ไม้เศรษฐกิจยืนต้น และแปรรูปสินค้าจากการเกษตร เช่น ไข่เค็ม ปลาเกลือ ผักดอง และปุ๋ยหมักสำหรับผู้ที่สนใจ และแนะนำให้ทำเกษตร ปลูกผักทานเองในครัวเรือน เพราะมีแนวความคิด และประสบกับตนเองว่าการทำเกษตรแบบนี้ คือ ทางรอดของเกษตรกร ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าในอดีตที่ผ่านมาการทำไร่มา 40 ปี ไม่เคยหมดหนี้ แต่ปัจจุบันทำตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง แค่ 3 ปีท่านสามารถใช้หนี้ได้ และอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน และไม่คิดที่จะอยากได้อะไรที่ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้ ท่านใช้หลักความพอประมาณ คือ เน้นใช้ที่มี

"ครอบครัวของผู้ใหญ่จักรพันธ์ รอดอ่อง" เลี้ยงเป็ดจำนวนประมาณ 15 ตัว ไก่ไข่จำนวนประมาณ 15 ตัว และมีไก่ดำภูภาณที่ผู้ใหญ่ฯ นำมาทดลองเลี้ยง และมีบ่อปลาที่ขุดเองโดยใช้จอบ มีความกว้างประมาณ 4 เมตร ยาว 8 เมตร ลึกประมาณ 1 เมตร ปลูกต้นไม้ และพืชไว้ตามแนวขอบบ่อปลา ปล่อยปลาเลี้ยงในบ่อ รวมทั้งเลี้ยงไก่ เป็ดปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตที่ได้ เป็นไข่ที่ไม่มีสารพิษปนเปื้อนไว้เพื่อทานเองในครอบครัว ถ้าทานไม่หมดจะมีการแบ่งปันเพื่อนบ้าน และขายพอมีรายได้ถึงครอบครัวไว้สำหรับเป็นเงินที่นำไว้ให้เด็ก ๆ ไปกินที่โรงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านยังกล่าวว่า มีไข่เหลือจากการทานในครอบครัวออกจำหน่ายวันละประมาณ 1 แผงทุกวัน และไม่พอขายเนื่องจากมีชาวบ้านสนใจไข่ไก่จำนวนมาก อันเนื่องมาจากมีราคาถูกและกระแสรักสุขภาพ ประกอบกับในยุคปัจจุบันที่ประสบปัญหาจากสถานการณ์ COVID-19 ที่รัฐบาลมีมาตรการควบคุม และเกิดการกักตุนอาหาร จึงทำให้ไข่ไก่ และไข่เป็ดของผู้ใหญ่บ้านได้รับความสนใจจากชาวบ้านในชุมชนเป็นจำนวนมาก ส่วนบ่อปลาที่ผู้ใหญ่ฯ เลี้ยงไว้นั้นเป็นเสมือนที่ผักผ่อนของครอบครัว และเป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก ๆ ในบ้านที่มีหน้าที่นำข้าวสุกที่เหลือ หรือเศษอาหารที่กินเหลือนำมาเป็นอาหารปลา และเป็นที่ลงเล่นน้ำคลายร้อนดูปลา และยังมีชาวบ้านมาขอซื้อเพื่อนำไปเป็นอาหาร เพื่อยังชีพในยุคปัจจุบัน และด้วยที่พื้นที่ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเป็นพื้นที่ สปก. สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรจึงได้เข้ามาสนับสนุนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน และผู้ที่สนใจ เช่น โครงการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ โครงการอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นต้น (จักรพันธ์ รอดอ่อง, 2563, 2 กันยายน)

"บ้านนางประทุม วิลพรรณ์" ครอบครัวของนางประทุม วิลพรรณ์ เลี้ยงไก่บ้านเป็นไก่ที่เลี้ยงมาตั้งแต่ดั้งเดิม คือ จากเดิมที่เลี้ยงไว้ดูเล่น ให้กินเศษข้าวที่เหลือไม่ได้ลงทุนมาก จากการสัมภาษณ์ว่าไก่ขยายพันธุ์เร็ว ระยะเวลาไม่นาน ก็ออกมาจนเลี้ยงไม่ไหว เมื่อมีมากก็จะมีผู้มารับซื้อถึงบ้าน และยังเลี้ยงเป็ดแบบระบบเปิด โดยมีความคิดว่าให้สมาชิกในบ้านหนึ่งคนต้องเลี้ยงเป็ดหนึ่งตัวและให้มีสำรองเลี้ยงไว้หนึ่งตัว คือ มีสมาชิกในครอบครัว 4 คน จึงเลี้ยงเป็ดจำนวน 8 ตัว เพื่อนำไข่เป็ดที่ได้มาประกอบอาหารในแต่ละวัน ส่วนอาหารของเป็ดจะเป็นสิ่งที่หาได้ในครัวเรือน เช่น เศษผักที่เหลือจากการทำครัว หรืออาหารประเภทตำลึง ผักบุ้ง ซึ่งหาได้จากรั้วบ้าน และปล่อยให้หากินเองในสระน้ำในพื้นที่ เพื่อได้ไข่ที่ปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือน พร้อมกับลดรายจ่ายในครอบครัวอีกด้วย การปลูกพืชผักสวนครัวเป็นการปลูกไว้เพื่อกินในครัวเรือน คือ การเตรียมดินจากเดิมที่เคยเลี้ยงสุกรเพื่อขายให้กับพ่อค้า จะมีน้ำที่ไหลมาจากคอกสุกร เวลาล้างสุกรและล้างมูลสุกรจะมีน้ำไหลออกมาจากคอก จึงทำให้ดินในพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมแก่การทำเกษตร จึงทำการพรวน

ดิน ยกแปลงแล้วสามารถปลูกผักได้ตามฤดูกาล ครอบครัวของนางประทุม วิลพรรณ์ จะปลูกพืชไว้เพื่อกิน เช่น พริก กระเพรา ข่า ตะไคร้ มะนาว มะกรูด เป็นพืชผักที่เป็นสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้เพื่อประกอบอาหารสำหรับครอบครัว และแบ่งปันให้เพื่อนบ้านเพื่อเป็นการแบ่งกันตามที่เหมาะสม พร้อมยังเป็นกิจกรรมในครอบครัวที่ทุกคนมีส่วนช่วยกันเพื่อสร้างความสามัคคีในครอบครัว เป็นการปลูกฝังสิ่งที่เป็นคุณค่า การเลี้ยงชีพแบบพอเพียงให้แก่เด็ก ๆ ซึ่งการทำไร่มันสำปะหลัง สภาวะอากาศแล้ง ทำให้ไม่มีความคุ้มค่าที่จะลงทุน และครอบครัวของนางประทุม วิลพรรณ์ จะทำแค่เท่าที่ทำได้ โดยใช้พันธุ์ และปรับปรุงดินโดยใช้มูลสัตว์ ค่อย ๆ ทำเวลาว่าง ไม่ได้เน้นใส่ปุ๋ย ใส่ยาเพื่อหวังเอาผลผลิตมาก ๆ แต่จะเน้นทำไว้เพื่อไม่ให้พื้นที่ว่าง โดยนำหลักการที่ผู้ใหญ่บ้านฯ ทำมาประยุกต์ใช้ แต่ไม่ได้ทำทั้งหมดเพราะกลัวเสียพื้นที่ดิน แบบความคิดเดิม ๆ แต่ด้วยที่ไม่มีหนี้สินมาก จึงทำไปตามความพอเหมาะ และต้นทุนเพียงเท่านั้น แต่จะไปเน้นปลูกไม้ผลยืนต้น และพืชผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภค และแบ่งปันญาติ ๆ และบ้านเรือนใกล้เคียงเท่านั้น เช่น ส้มโอ ขนุน มะม่วง มะพร้าว เป็นต้น (ประทุม วิลพรรณ์, 2563, 3 กันยายน)

“บ้านนายเช้า นพรัตน์เมธี” ครอบครัวของนายเช้า นพรัตน์เมธี เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุ และมีสมาชิกในครัวเรือนเพียงแค่ 2 คน เพราะสมาชิกคนอื่น ๆ อยู่ต่างพื้นที่ทำงานประจำ นายเช้าจึงทำเท่าที่ทำไหว สำหรับไว้รับประทานในครัวเรือนเท่านั้น เช่น ผักสวนครัว พริก ข่า ตะไคร้ กระเพรา ต้นหอม ผักชี เป็นต้น (เช้า นพรัตน์เมธี, 2563, 8 กันยายน) ซึ่งเป็นการปลูกแค่พอกิน และปลูกเท่าที่กิน คือ กินอะไร ก็ปลูกแบบนั้น และเลี้ยงไก่ไว้ 4 ตัว เพื่อเก็บไข่กินเท่านั้น อาหารไก่ก็นำมาจากข้าวสุกที่เหลือจากกิน และนำมูลไก่มาผสมกับใบไม้ ลดน้ำให้ย่อยสลาย และนำดินที่ได้มาเป็นปุ๋ยใส่ผัก นายเช้าถือว่าเป็นต้นแบบแห่งความพอเพียง และพุทธเกษตรกรโดยแท้ เพราะด้วยวัย 90 ปี นายเช้ายังคงแข็งแรงสมบูรณ์ตามอัตภาพ ไม่มีโรคประจำตัว สามารถปลูกผักสวนครัวได้ และอาหารส่วนใหญ่จะเป็นพืชผักสวนครัวที่ปลูกเอง หรือในบางครั้งก็จะมีเนื้อปลาบ้างตามแต่โอกาส นายเช้าจะตื่นเช้าสวดมนต์ เช้า-ก่อนนอน ทุกวัน ไม่มีความอยากได้อยากมีอะไร ขอเพียงมีชีวิตที่เป็นไปเพื่อดูลูก หลาน ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข (สมใจ ธนูวงศ์, 2563, 3 กันยายน)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า งานวิจัยเรื่อง พุทธเกษตรสู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี เป็นเกษตรกรรมที่ไม่มีความมุ่งหมายผูกขาด เป็นรูปธรรมของการปฏิบัติที่นำเอาหลักธรรม เทคโนโลยี นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ ชุมชนและวัฒนธรรม มาเชื่อมสัมพันธ์พร้อมกันไป โดยพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีสามารถทำพุทธเกษตรของ

ครัวเรือนได้ ซึ่งเป็นพื้นที่ทำเกษตรเป็นส่วนมาก มีสภาพภูมิอากาศ ระบบการบริหารจัดการทำที่สามารถทำพุทธเกษตรได้ ด้วยการดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ วิธีการทำงานโดยใช้การอบรม ให้ความรู้ และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติ ในการทำพุทธเกษตร เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว และชุมชน ที่สมัครเข้าร่วมจำนวน 3 ครอบครัวด้วยการคัดเลือกของนักวิจัย ให้เป็นครอบครัวต้นแบบในการเลือกพัฒนาดำเนินการทำพุทธเกษตร เกษตรผสมผสาน โดยการพัฒนาเป็นสวนพุทธเกษตรต้นแบบของชุมชนทำตามหลักวิธีการสามารถพึ่งพาตนเองและเป็นที่พึ่งของชุมชนด้านอาหารทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี การทำเกษตรของครัวเรือนนั้นประกอบไปด้วย ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชหมุนเวียน ใช้สารอินทรีย์ ปลูกพืชเพื่อไว้รับประทาน เพื่อความปลอดภัยและมั่งคงของครัวเรือนเอง เมื่อเหลือสามารถแจก หรือจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัวด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระชยานันทมุนี (2561) กล่าวว่า กิจกรรมด้านการเกษตรมีลักษณะกิจกรรม 4 ลักษณะ 1) การทำการเกษตรแบบดั่งเดิม ที่เน้นการดำรงชีพเพื่อให้อยู่ได้ในพื้นที่โดยพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ 2) การทำการเกษตรแบบผสมผสานแนวใหม่ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีหลักการระเบิดจากข้างในลุกขึ้นมาจัดการตนเอง ผลิตเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ภายในครอบครัว 3) การเกษตรที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและกระแสการดูแลสุขภาพ กลุ่มนี้จะต้องการสินค้าด้านการเกษตรที่ดีมีคุณภาพและปลอดภัย 4) การเกษตรแบบค้าขาย ที่เน้นการผลิตจำนวนไม่มาก การผลิตลักษณะนี้มีการผลิตที่ควบคุมในเรื่องของคุณภาพจึงเป็นที่ต้องการของตลาด

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

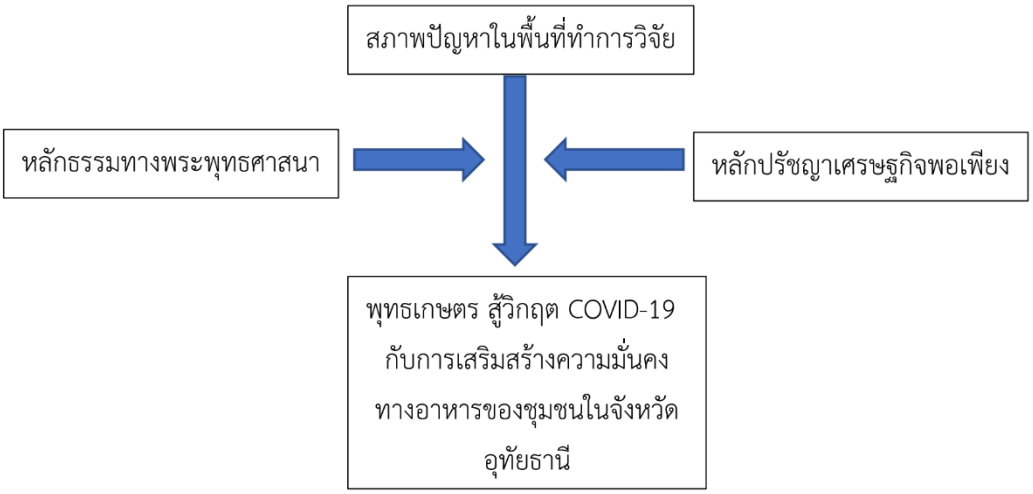

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพ สามารถอธิบายได้ว่า พุทธเกษตรสู้วิกฤต COVID-19 นั้น เริ่มต้นจากที่รู้และเข้าใจปัญหา สภาพการเป็นอยู่ การใช้ชีวิตประจำวัน การทำเกษตรเชิงเดี่ยว ทำโดยใช้สารเคมี มีผลอย่างไร มีปัญหาอย่างไร เมื่อประชาชนเกษตรกรเข้าใจปัญหาแล้ว หาวิธีการแก้ปัญหาโดยใช้หลักธรรมธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาใช้ในการดำเนินการทำเกษตรจึงเป็นการได้มาซึ่งพุทธเกษตรสู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

การนำหลักธรรมมาใช้ในการทำเกษตร เช่น หลักการพึ่งตนเอง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติแล้วทำให้มีความเจริญก้าวหน้า เช่น ความขยัน อดทน ออม ประหยัด แบ่งปั่น เป็นต้น ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่น หรือคอยอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือ สามารถพึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งพาของผู้อื่นได้ด้วยสิ่งที่ต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1) การศึกษาหาความรู้ จำเป็นตนพึ่งตนเอง ไม่ใช่คอยพึ่งเพื่อนหรือขอลอกคำตอบจากเพื่อน คอยพึ่งอาจารย์ ขอคะแนนจากอาจารย์ หรือคอยพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้เดาข้อสอบถูก พระพุทธศาสนาสอนเรื่องความขยันหมั่นเพียร ต้องลงมือทำด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงผู้แนะนำให้เท่านั้น หากนักเรียนตั้งใจเล่าเรียน ก็จะเกิดปัญญา คือ ความรู้ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับจะช่วยให้ตนสามารถพึ่งตนเองได้

2) การเงิน เงินเป็นปัจจัยหนึ่งในการดำรงชีพ การหาเงินและการใช้เงินเป็นสิ่งที่ผู้พึ่งตนเองต้องขยันหมั่นเพียรในการหาเงิน รู้จักเก็บเงินไว้ไม่ใช้จ่ายโดยสุรุ่ยสุร่าย รู้จักคบเพื่อนที่ดี หลีกเลี่ยงเพื่อนที่ชักชวนในทางวิบัติ รู้จักดำรงชีพด้วยความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อและไม่ฝืดเคือง บางครั้งอาจต้องพึ่งผู้อื่นบ้าง แต่ผู้ที่คิดพึ่งตนเองแล้ว ย่อมปลดเปลื้องหนี้สินได้โดยเร็ว

3) การงาน การทำงานเป็นและการหางานทำเป็นหัวใจสำคัญ ผู้คิดพึ่งตัวเองต้องพยายามฝึกทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ให้เป็น ไม่ใช่ทำอะไรไม่เป็นเลยเป็นได้เพียงคนงานที่ไม่มีฝีมือ พระพุทธศาสนาสอนว่า ศิลปะหรือการทำงานอย่างมีฝีมือ แม้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ สุนทรภู่กวีเอกของไทยกล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า รู้อะไรกระจ่างแต่อย่างเดียว แต่ให้เชี่ยวชาญเถิดจะเกิดผล ในเรื่องหางานทำก็เช่นกัน พระพุทธศาสนาสอนให้คบบัณฑิตหรือผู้รู้ เพราะผู้รู้ย่อมแนะนำได้ในทางที่เหมาะสม และต้องไม่เป็นคนเลือกงาน ปล่อยให้กาลเวลาล่วงเลยไปโดยสูญเปล่า

4) การครองชีวิต ผู้คิดพึ่งตนเอง ย่อมเตรียมตนเองไว้ให้พร้อมเพื่อแสวงหาคู่ครองที่เป็นคนดี คือมีความประพฤติดี มีความรู้ มีความเข้าใจกัน เป็นเพื่อนที่ดีต่อกันได้ เพราะคู่ครอง คือยอดของเพื่อนและปฏิบัติหน้าที่ระหว่างกันตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

5) การประพฤติปฏิบัติ การประพฤติปฏิบัติเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความก้าวหน้าในการทำงาน หรือความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ผู้คิดพึ่งตนเองต้องไม่หวังความก้าวหน้าอย่างเลื่อนลอย หรือด้วยการประจบสอพอ แต่ต้องสร้างคุณงามความดีด้วยตนเอง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความขยันหมั่นเพียรและความรับผิดชอบ ดังสำนวนไทยว่า “ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน” ทำนองเดียวกัน ความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ต้องลงมือปฏิบัติให้ติดต่อกันด้วยตนเอง ความก้าวหน้าจึงจะเกิดขึ้น หลักเศรษฐกิจพอเพียงได้มุ่งเน้นให้ทุกคนสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ คือ ไม่ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นทั้งดี และไม่ดี แต่เราก็สามารถที่จะยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรวางแผนงานส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนดำเนินการทำพุทธเกษตร โดยการพึ่งพาตนเอง ไม่ทำเกษตรเชิงเดี่ยวขายแล้วนำเงินไปซื้อกิน แต่ถ้าเราทำทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ทำ เป็นการพึ่งพาตนเองของครอบครัว

2. ภาครัฐควรวางแผนการสร้างองค์ความรู้ให้กับประชาชน ชุมชน ทุกระดับในการทำพุทธเกษตร โดยการพึ่งพาตนเองเพื่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน และชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องลงพื้นที่ สำรวจความคิดเห็นของชุมชน จัดทำข้อมูลชุมชนในทุกด้าน แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และส่งเสริมให้ชุมชนได้ใช้ต้นทุนของชุมชนในการดำเนินการพุทธเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง

2. ควรมีนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปพูดคุยกับชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนเห็นจุดเด่นของตน แล้วนำมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ ทั้งในส่วนที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม และถิ่นที่อยู่อาศัย

เอกสารอ้างอิง

กฤษณะ จุลพันธ์. (2563, 31 สิงหาคม). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

จักรพันธ์ รอดอ่อง. (2563, 2 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

ชีพ วิลพรรณ์. (2563, 9 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

เช้า นพรัตน์เมธี. (2563, 8 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

ประทีป ธนกิจเจริญ. (2563). *สังคมไทยได้เรียนรู้อะไรจากวิกฤตโควิด19. สำนักงานคณะกรรมสุขภาพแห่งชาติ.* เข้าถึงได้จาก https://www.nationalhealth.or.th/node/ 3097

ประทุม วิลพรรณ์. (2563, 8 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

พระครูอุเทศวิสาลธรรม. (2563, 5 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

พระชยานันทมุนี. (2561). *หมู่บ้านพุทธเกษตร: รูปแบบการจัดการป่าและการส่งเสริมสัมมาชีพของเกษตรกรวิถีพุทธสู่ความยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดน่าน.* (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ.

สมใจ ธนูวงศ์. (2563, 3 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

อนุ เชียวไสว. (2563, 15 กันยายน). *พุทธเกษตร สู้วิกฤต COVID-19 กับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี.* (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

มรดกภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองสุรินทร์ : อนุรักษ์ พัฒนาและถ่ายทอดเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน

Surin Yok Thong Silk Wisdom Heritage: Conservation, Development, and Transmission to Elevate Community Quality of Life

ฉลอง สุขทอง[1] ศิรินทิพย์ พิศวง[2] อัชราพร สุขทอง[3] สิริพัฒถ์ ลาภจิตร[4] และสุดใจ สะอาดยิ่ง[5]
Chalong Suktong, Sirinthip Pitsawong, Autcharaporn Suktong Siriphat Lapjit and Sudjai Sa-ardying

Received: August 09, 2023
Revised: August 21, 2023
Accepted: August 23, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาผ้าไหมยกทอง 2) พัฒนาศักยภาพช่างทอ 3) อนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลกับช่างทอผ้าไหม 50 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา วิจัยเชิงปฏิบัติการกับช่างทอที่ผ่านการคัดเลือกเฉพาะ 50 คน โดยอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ ออกแบบลายอัตลักษณ์ ย้อม ทอผ้าไหมแบบครบวงจร และวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามกับเฉพาะกลุ่มช่างทอ 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้ภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองสุรินทร์ มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นมรดกภูมิปัญญาที่มีกรรมวิธีการผลิตประณีต ราคาหลักหมื่นถึงหลักแสนบาทต่อผืน เป็นการผลิตตามรายการ

[1-4] มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; Surin Rajabhat University
[5] สำนักงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์; Surin Provincial Cultural Council Office
Corresponding author1, e-mail: sirintip@srru.ac.th, Tel. 093-7978985
Corresponding author2, e-mail: Autcharapornsuktong@hotmail.com, Tel. 087-4562407

สั่งซื้อจากลูกค้าเดิม และหน่วยงานรัฐสนับสนุนบางส่วน 2) การพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหมยกทอง มีการพัฒนาทักษะสร้างลายอัตลักษณ์ต้นแบบ ลายผ้าไหมโดดเด่น 17 อำเภอ ผ้าไหมยกทอง 3 ชนเผ่า และทอผ้าไหมยกทองเอกลักษณ์ประจำสุรินทร์ ราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์ลายอัตลักษณ์มีมูลค่าสูงขึ้น เกิดศูนย์เรียนรู้ผ้าไหมยกทอง 3 แห่ง ศูนย์เรียนรู้ย้อมสีธรรมชาติ 2 แห่ง นำผ้าไหมมาขายที่ศูนย์เรียนรู้ ตลาดผ้าไหม สร้างรายได้และเศรษฐกิจให้กับชุมชน และ 3) การอนุรักษ์และสืบสานผ้าไหมยกทอง ได้ชุดความรู้ผ้าไหมและผ้าไหมทอง หนังสือภูมิปัญญาผ้าไหม วิดีทัศน์นิทรรศการ การเดินแบบผ้าไหม แผนที่สารสนเทศภูมิปัญญา ครูภูมิปัญญาชั้นครู ผลิตภัณฑ์ลายผ้าอัตลักษณ์ประจำจังหวัด เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนจากความพึงพอใจของช่างทออยู่ในระดับมาก โดยด้านอนุรักษ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านเศรษฐกิจ ด้านท่องเที่ยว และด้านสังคม เกิดตลาดชุมชน ตลาดผ้าไหม โดยการส่งเสริมจากสถาบันช่างศิลป์ท้องถิ่นและหน่วยงานในพื้นที่

คำสำคัญ: มรดกภูมิปัญญา, ผ้าไหม, ผ้าไหมยกทองสุรินทร์, การอนุรักษ์, การพัฒนาศักยภาพ

Abstract

The research article aims to 1) study the knowledge of gold brocaded silk wisdom; 2) develop the potential of silk weavers; 3) conserve and continue the weaving of gold brocaded silk to enhance the community's quality of life. It is a mixed research. A qualitative research was conducted with 50 silk weavers by means of interviews and focus group discussions. It was content analysis. This workshop research was only selected 50 weavers by training workshops to educate the unique pattern design, dyeing, and complete silk weaving. The quantitative research was a questionnaire data collection on a specific group of 400 weavers. Data were analyzed by using statistics, frequency, percentage, mean and standard deviation. The research results were revealed as follows: 1) the knowledge of Surin gold brocaded silk wisdom is transmitted from generation to generation. It is a heritage of local wisdom with exquisite production processes. The price is in the tens of thousands to the hundreds of thousands of baht per sheet. It is produced according to the purchase order from the original customer and some government support agencies; 2) potential development of gold brocaded silk weavers has developed skills to create

original identity patterns. It was outstanding silk patterns from 17 districts, gold brocaded silk from 3 tribes, and unique gold brocaded silk weaving of Surin province. The selling price of signature products has a higher value. Three gold brocaded silk learning centers were established. Two Natural dyeing learning centers were established. Silks are brought to be sold at the silk market learning centers. This could be generated income and the economy for the community; and 3) preservation and Inheritance of gold brocaded silk could get a knowledge set of silk and gold brocaded silk, books on silk local wisdom, videos, an exhibition, a silk fashion show, local wisdom information map, local wisdom master, and Provincial identity fabric products. A circular economy was created in the community from the satisfaction of the weavers at a high level. The conservation aspect was at the highest average, followed by the economic aspect, tourism aspect, and social aspect. There was a community market, silk market which promoted by local artisan institutes and local agencies as well.

Keywords: Wisdom Heritage, Silk, Surin Gold Brocaded Silk, Conservation, Potential Development

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นศิลปหัตถกรรมที่ชาวบ้านรังสรรค์ขึ้นจากฝีมือ โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ศิลปหัตถกรรมเป็นงานที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมวิถีความเป็นอยู่ อันเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือว่าเป็นบ่อเกิดของทุนทางวัฒนธรรม และพัฒนามาเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัวและการสะสมมานาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจโดยผ่านเทคโนโลยีพื้นฐานอย่างง่ายหรือนวัตกรรมที่ประดิษฐ์คิดค้นของคนในท้องถิ่น ซึ่งพัฒนาเป็นสินทรัพย์ที่มีมูลค่า ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นจึงนับว่าเป็นปูชนียบุคคลที่ทรงคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และสืบสานให้ชนรุ่นหลังเพื่อสร้างรายได้และอาชีพที่มั่นคงให้กับชุมชน

ผ้าไหมไทย (Thai Silk) เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชาวสยามที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ต้องผ่านกระบวนการสั่งสมประสบการณ์อันยาวนานของช่างทอ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีกลุ่มชนหลายเชื้อสายอาศัยอยู่บริเวณจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ นิยมทอผ้า

ไหมและผ้าฝ้าย ทั้งชนิดเป็นผ้าพันคอ ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้าและผ้าโสร่ง ชนชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมรมีอัตลักษณ์ความโดดเด่นคือหัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่ (สุริยา คลังฤทธิ์ 2562) ซึ่งผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร มักทอด้วยลวดลายละเอียด สีสันสวยงาม มีลายที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, 2562) ซึ่งเป็นที่นิยมของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ

จังหวัดสุรินทร์ เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่สำคัญที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่ง และมีวัฒนธรรมการทอผ้าไหมที่โดดเด่น หลากหลายและแตกต่างไปจากที่อื่น รวมถึงศิลปะการทอผ้าไหม (สรัญญา แปะทอง, 2554) ผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์มีทั้งผ้าไหมลายมัดหมี่ ลายยกดอก ลายขิด ลายพื้น ลายโครงสร้าง การสร้างลวดลายแบบผสมผสานโดยนำเทคนิคของผ้าลายมัดหมี่มาทอยกดอก การทอผ้าไหมยกทองเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของผ้าไหมไทยให้โดดเด่น โดยทอผ้าไหมที่เป็นลายราชสำนัก ได้แก่ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือ ลายเทพพนม ลายราชวัตร และผ้ายกดอก ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นลายผ้าไหมที่มีความละเอียดและประณีตตั้งแต่การทอ ซึ่งการจะได้ผ้าไหมลายต่าง ๆ แต่ละผืนจะต้องใช้ฝีมือจากภูมิปัญญา จึงใช้ระยะเวลาทอนานหลายเดือน (สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, 2562) ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าเป็นทุนทางสังคม จึงควรอนุรักษ์สืบสานเป็นกลุ่มหรือวิสาหกิจเพื่อการพัฒนาเป็นสินค้าที่สร้างงานสร้างอาชีพให้กับชุมชน

ปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์ยังมีการทอผ้าไหมแบบลายดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีการผสมผสานลวดลายใหม่ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด ทำให้ได้รับความนิยมจากผู้ซื้อและนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันในบางช่วงผ้าไหมไม่สามารถผลิตได้ทันความต้องการของตลาดทั้งตลาดบนและตลาดล่าง ด้วยปรากฏพบว่าช่างทอผ้าไหมเริ่มมีจำนวนลดน้อยลง ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีปัญหาสุขภาพ อีกทั้งยังขาดคนสืบสานและต่อยอด คนรุ่นใหม่ไม่นิยมทำอาชีพทอผ้าไหม (นงเยาว์ ทรงวิชา, 2565; สุดใจ สะอาดยิ่ง, 2565) สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธ์วดี พยัฆประโคน (2558) พบว่า การทำผ้าพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์มีขั้นตอนซับซ้อน มีหลายครอบครัวเลิกทอผ้าและสนับสนุนให้บุตรหลานประกอบอาชีพอื่น ช่างทอหลายคนอายุมากและจากไปโดยไม่มีผู้สืบทอด งานวิจัยปิลันลน์ ปุณญประภา (2561) พบว่า ปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาทอผ้า 1) ปัญหากลุ่มผู้ถ่ายทอดมีจำนวนน้อยและยังเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ 2) ปัญหาด้านศิลปวัฒนธรรมขาดการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้า 3) ปัญหาช่องทางในการสืบทอดมีเพียงเฉพาะกลุ่มทอผ้าสตรี และ 4) ปัญหาผู้สืบทอดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในขณะที่เด็กและเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจ และสอดคล้องกับข้อมูลการลงพื้นที่ถอดบทเรียนของคณะผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มช่างทอผ้าไหมในพื้นที่ พบว่า ช่างทอเป็นผู้สูงวัยขาดผู้สืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา ผ้าไหมเป็นลายพื้นถิ่นยังไม่เป็นไปตามความต้องการของ

ตลาด ผ้าที่ทอเพื่อใช้ในครัวเรือนและร่วมพิธีกรรมความเชื่อ ราคาจำหน่ายตามความพึงพอใจของผู้ทอในราคาหลักพันบาท โดยใช้ช่องทางการจัดจำหน่ายในวงแคบ และยังไม่เข้าถึงการสนับสนุนจากภาครัฐ การถ่ายทอดฝีมืองานช่างศิลป์ของการทอผ้าไหมยังเป็นการถ่ายทอดกันเฉพาะในครอบครัว สายตระกูล และสกุลช่าง เมื่อสังคมเศรษฐกิจมีความเจริญก้าวหน้ามีเครื่องมืออำนวนความสะดวก วิถีชีวิตของคนสัมพันธ์กับระบบอุตสาหกรรมทำให้งานช่างศิลป์ท้องถิ่นเริ่มหมดความสำคัญเพราะใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรมากขึ้น (สำนักพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์, 2562) ในอนาคตอาชีพการทอผ้าไหมและมรดกภูมิปัญญาอาจจะไม่ได้รับสานต่อ ลายผ้าแบบโบราณที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์จังหวัดสุรินทร์และผ้าไหมยกทองที่ทรงคุณค่า อาจเป็นเรื่องของธุรกิจที่ไม่ใช่ของลูกหลานช่างทอผ้าไหมซึ่งเป็นมรดกของบรรพชน

จากเหตุผลความสำคัญและสถานการณ์ดังกล่าว จึงควรศึกษามรดกภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองสุรินทร์ เพื่อการอนุรักษ์ พัฒนาและถ่ายทอดเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน ให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาเพื่อเป็นชุดข้อมูลในการอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญางานด้านผ้าไหมยกทอง เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาภูมิปัญญาผ่านงานช่างศิลป์ท้องถิ่น รวมทั้งเพื่อพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหมในกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ต้นแบบผ้าไหมยกทองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น มีการอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนและกลุ่มผู้ทอผ้าไหม รวมถึงนำมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าไหมมาขับเคลื่อนสังคมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหมยกทอง จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่ออนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนกลุ่มทอผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงปฏิบัติการ และวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย รางวัล เกียรติบัตร เอกสารแนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับภูมิปัญญาผ้าไหมและผ้าไหมยกทองสุรินทร์ การอนุรักษ์ พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา และคุณภาพชีวิตชุมชน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะช่างทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 17 อำเภอ ๆ ละ 3-4 คน โดยสภาวัฒนธรรมจังหวัดและอำเภอได้ร่วมคัดเลือก ได้กลุ่มเป้าหมาย 50 คน เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่มเฉพาะ และเสวนา นำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และเสนอคณะกรรมการจริยธรรมวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการพัฒนาศักยภาพช่างทอจำนวน 50 คน วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (เป็นกลุ่มเดียวกันกับข้อ 3) ใช้กระบวนการเชิงปฏิบัติการ ในโครงการได้อบรมเชิงปฏิบัติการทำผ้าไหม ได้แก่ การย้อมสีไหมธรรมชาติ การออกแบบลาย การมัดลาย การกรอไหม การไล่ลาย การทอผ้าไหมยกทอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เทคนิควิธีการอย่างประณีต

4. การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คนตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย และปรับปรุงแบบสอบถามนำไปใช้เก็บกับช่างทอผ้าไหมที่ไม่ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน และนำผลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัยได้ 0.825 นำไปใช้เก็บข้อมูลแบบสอบถามกับเฉพาะกลุ่มช่างทอ 400 คน หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลมาได้ทั้งหมดจำนวน 400 ชุด ผู้วิจัยได้นำข้อมูลไปคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงแบบอัลฟ่าอีกครั้งหนึ่ง ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงทั้งฉบับเป็น 0.912 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. การวิจัยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูล สำรวจข้อมูลภูมิปัญญาผ้าไหมยกทอง คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายช่างทอผ้าไหมจำนวน 50 คน เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูล เก็บประวัติและผลงาน องค์ความรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับผ้าไหมและผ้าไหมยกทอง เพื่อจัดทำเป็นชุดความรู้ โดยเชิญกลุ่มเป้าหมายช่างทอผ้าไหมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ ศูนย์หม่อนไหมสุรินทร์ พาณิชย์จังหวัดสุรินทร์ อุตสาหกรรมจังหวัดสุรินทร์ การท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น) เข้าอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียน ทำการพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหม จัดเก็บข้อมูลทำชุดการเรียนรู้เรื่อง ผ้าไหมและผ้าไหมยกทองสุรินทร์ (หนังสือ และ E-Book), หนังสือภูมิปัญญาทอผ้าไหมสุรินทร์, สื่อวิดีทัศน์, การจัดนิทรรศการ, การจัดแสดงเดินแบบผ้าไหม และแผนที่สารสนเทศภูมิปัญญาผ้าไหม นำไปเผยแพร่และจัดงานเสวนาถ่ายทอดองค์ความรู้

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ความรู้ภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองจังหวัดสุรินทร์ มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาจากบรรพบุรุษ การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นมรดกภูมิปัญญาที่มีกรรมวิธีการผลิตประณีตและขั้นตอนซับซ้อน เป็นมรดกภูมิปัญญาซึ่งมีการออกแบบลวดลายที่ผสมผสานเทคนิคการทอแบบราชสำนักกับเทคนิคแบบพื้นบ้านของชาวบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ “การยกทอง” หรือ “การสอดดิ้นทอง” ใช้ตะกอเส้นพุ่งพิเศษทำจากทองแท้มารีดเป็นเส้นเล็ก ๆ ปั่นควบกับเส้นไหมมีเทคนิคการทอแบบเนื้อ 3 ตะกอ ที่ใช้ตะกอเส้นพุ่งพิเศษที่ทำให้เกิดลายจำนวน 1,416-2,600 ตะกอ จึงต้องใช้คนทอถึง 4-5 คนต่อผืน ความละเอียดของการทอและเนื้องาน ทำให้ทอผ้าได้ 5-7 เซนติเมตรต่อวัน ผืนที่มีความยาว 2 เมตร ใช้เวลาประมาณ 2 เดือน ราคาผ้าไหมขึ้นอยู่กับแบบลวดลายและการยกทอง ผ้าหนึ่งผืนราคาหมื่นกว่าบาทจนถึงแสนบาท โดยผลิตภัณฑ์ผ้าเป็นการผลิตตามรายการสั่งซื้อจากลูกค้าเดิม ส่วนกระบวนการผลิตนั้นมีหน่วยงานรัฐสนับสนุนบางส่วนและไม่ต่อเนื่อง

2. การพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหมยกทอง จังหวัดสุรินทร์ กับกลุ่มเป้าหมาย 50 คน ช่างทอผ้าไหมที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ได้มีการคัดเลือกเบื้องต้นจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ และประชุมช่างทอผ้าไหมเพื่อชี้แจงโครงการวิจัยและคัดเลือกช่างทอผ้าไหม จาก 17 อำเภอ ๆ ละ 3-4 คน รวมจำนวน 50 คน จำแนกเป็นชาย 12 คน หญิง 38 คน มีผู้สืบทอดอาชีพจากช่างทอ 28 คน ในโครงการได้อบรมเชิงปฏิบัติการเทคนิคการทำผ้าไหมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะและถ่ายทอดงานศิลป์ ร่วมกันคิดสร้างลายอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นสุรินทร์ 3 ชิ้นงาน คือ ต้นแบบลวดลายผ้าไหมที่โดดเด่น 17 อำเภอ, ต้นแบบผ้าไหมยกทอง 3 ชนเผ่า และต้นแบบลวดลายผ้าไหมยกทองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นสุรินทร์ โดยภูมิปัญญาผ้าไหมที่สามารถพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ได้มี 5 แห่ง แยกเป็นศูนย์เรียนรู้ผ้าไหมยกทอง จำนวน 3 แห่ง คือ กลุ่มจันทร์โสมา กลุ่มจันตะ และกลุ่มด่านเจริญ ศูนย์เรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติ จำนวน 2 แห่ง คือ ศูนย์การเรียนรู้บ้านหัดทอ ศูนย์การเรียนรู้กลุ่มสมใจ จำปาทอง มีการรวมกลุ่มและพัฒนาวิสาหกิจ นำผ้าไหมมาขายที่ศูนย์เรียนรู้ ตลาดผ้าไหม สร้างรายได้และเศรษฐกิจให้กับชุมชน ซึ่งข้อมูลการขายผ้าไหมจากยอดจำหน่ายที่ตลาดผ้าไหมเมืองสุรินทร์ จำนวน 22 ครั้ง ตั้งแต่ตุลาคม 2565 ถึงกุมภาพันธ์ 2566 เป็นเงิน 21,893,700 บาท โดยมีผู้ประกอบการเฉลี่ยครั้งละ 60 ร้าน มียอดเงินจำหน่ายผ้าไหมเฉลี่ยครั้งละประมาณ 1 ล้านบาท จากการเก็บข้อมูลพบว่าผลลัพธ์ที่เกิดจากการพัฒนาศักยภาพช่างทอ ดังนี้

ช่างทอผ้าไหมที่เข้าร่วมโครงการวิจัยทำผ้าไหมตั้งแต่กระบวนการต้นทางไปถึงปลายทาง มีการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม กรอเส้นไหม ออกแบบลาย มัดหมี่ ย้อมผ้า ทอผ้าและขายผ้า แต่พบว่าเส้นไหมที่ผลิตไม่เพียงพอ ซึ่งพบว่าช่างทอ 22 คน มีการซื้อเส้นไหมจากร้านค้าแล้วนำมามัดหมี่ ย้อม

ผ้าไหมเอง ส่วนการย้อมสีผ้าไหม พบว่า ช่างทอที่มีการย้อมสีธรรมชาติจำนวน 22 คน ช่างทอผ้าไหมที่มีทั้งย้อมสีธรรมชาติและย้อมสีเคมีจำนวน 28 คน เหตุผลที่มีการย้อมสีเคมีด้วยเพราะเป็นไปตามความต้องการของตลาดผู้ซื้อและราคาผ้าถูกกว่าผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ จากการอบรมเชิงปฏิบัติการและประเมินช่างทอ พบว่า เน้นการย้อมสีธรรมชาติ ออกแบบลวดลาย มัดหมี่ ย้อมไหมและทอผ้าไหมได้สวยงาม มีเครือข่าย กลุ่มไลน์ กลุ่มเฟส เพื่อขายสินค้าและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลงานช่างทอผ้าไหมสุรินทร์เป็นผู้ทูลเกล้าถวายงานสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ และราชวงศ์จำนวน 15 คน ได้รับรางวัลระดับชาติ จำนวน 8 คน ได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ จำนวน 23 คน

ภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองสามารถยกระดับเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และเป็นวิทยากร สามารถพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ได้มี 5 แห่ง แยกเป็นศูนย์เรียนรู้ผ้าไหมยกทอง จำนวน 3 แห่ง คือ กลุ่มจันทร์โสมา กลุ่มจันตะ และกลุ่มด่านเจริญ ศูนย์เรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติ จำนวน 2 แห่ง คือ ศูนย์การเรียนรู้บ้านหัดทอ ศูนย์การเรียนรู้กลุ่มสมใจ จำปาทอง ดังนี้ 1) ศูนย์เรียนรู้กลุ่มจันทรโสมา บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีให้ความรู้ด้านเทคนิควิธีการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ กระบวนการผลิตผ้าไหมและผ้าไหมยกทอง มีสมาชิกช่างทอ จำนวน 120 คน ส่วนใหญ่อายุ 41-55 ปี 2) ศูนย์เรียนรู้กลุ่มจันตะ บ้านบก ตำบลตรึม อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ให้ความรู้ในการปลูกหม่อน กระบวนการผลิตผ้าไหมและผ้าไหมยกทอง มีสมาชิกช่างทอ 28 คน ส่วนใหญ่อายุ 37-58 ปี 3) ศูนย์เรียนรู้กลุ่ม บ้านด่านเจริญ ตำบลกระเทียม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ให้ความรู้ในการปลูกหม่อน กระบวนการผลิตผ้าไหมและผ้าไหมยกทอง มีสมาชิกช่างทอ 25 คน มีอายุ 10, 22, 36-70 ปี 4) ศูนย์เรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติครบวงจร (บ้านหัดทอ) บ้านนาตัง อ.เขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มีสมาชิกช่างทอ 13 คน มีอายุ 50-75 ปี, เด็ก 11-13 จำนวน 5 คน 5) ศูนย์เรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติไม้มงคล 9 ชนิด นางสมใจ จำปาทอง บ้านจารพัด อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ มีสมาชิกช่างทอ 15 คน มีอายุ 28, 35-72 ปี ผู้สืบทอดการทำผ้าไหมจากช่างทอ สามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้เป็นทายาท (สืบทอดโดยสายเลือด) ผู้เป็นเครือญาติ และผู้ที่สนใจทั่วไป (คนในชุมชน เด็กและเยาวชน)

จากการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหม มีการถอดบทเรียน เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน โดยร่วมกันคิดสร้างสรรลายอัตลักษณ์เป็นผลงานต้นแบบจำนวน 3 ชิ้นงานคือ ต้นแบบลวดลายผ้าไหมของอำเภอที่มีลวดลายโดดเด่น 17 อำเภอ ต้นแบบผ้าไหมยกทอง 3 ชนเผ่า (ไตรภูมิภูษาผ้าไหมยกทองสุรินทร์) 1 ชิ้นงาน และต้นแบบลวดลายผ้าไหมยกทองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นสุรินทร์ จำนวน 1 ชิ้นงาน ดังนี้

ข้อมูล	ภาพ	การออกแบบลายผ้าไหม
โบราณสถานปราสาทตาเมือน และด่านช่องจอม อำเภอกาบเชิง จ.สุรินทร์		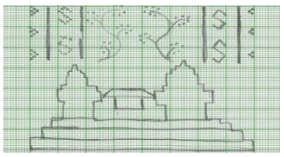
โบราณสถานยอดปราสาท ปราสาทตามอญ อำเภอบัวเชด จ.สุรินทร์		
กรอบหน้าบันโบราณสถาน ปราสาทบ้านพลวง อำเภอปราสาท จ.สุรินทร์		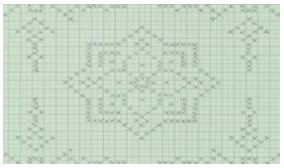

ภาพที่ 1 ตัวอย่างผลงานออกแบบลวดลายผ้าไหมของอำเภอในจังหวัดสุรินทร์ ที่เป็นเอกลักษณ์
ที่มา (ฉลอง สุขทอง และคณะ, ถ่ายภาพ, 3 ตุลาคม 2565)

คำบรรยายเกี่ยวกับลวดลายผ้า นวัตกรรม “ไตรภูมิภูษาผ้าไหมยกทองสุรินทร์”

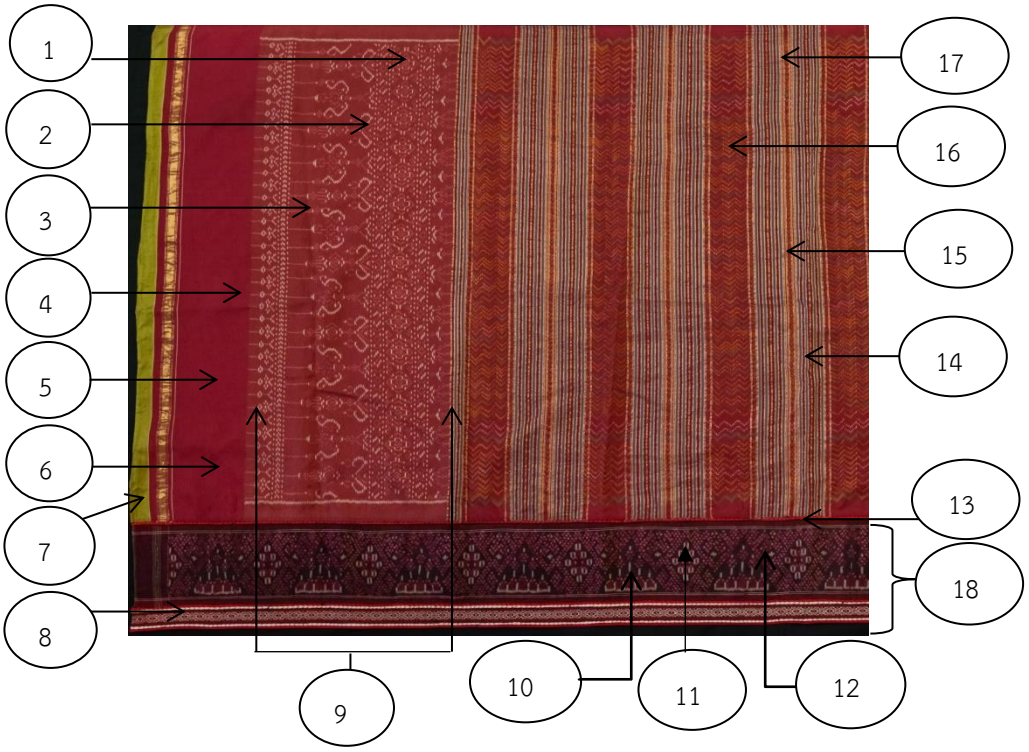

“ไตรภูมิภูษาผ้าไหมยกทองสุรินทร์” เป็นผ้าไหมประเภทยกทอง ที่เป็นลักษณะการรวมเทคนิคดั้งเดิมแบบโบราณผสมผสานกับราชสำนัก จากอัตลักษณ์ของ 3 ชาติพันธุ์ ได้แก่ เขมรถิ่นไทย ลาวถิ่นไทย และกูย มีส่วนประกอบผ้าและลวดลายสังเวียน ดังนี้

1. แม่ลายดอกประจำยาม
2. กรวยเชิง
3. เส้นลวดลูกขนาบ
4. กรวยเชิงชั้นที่ ๒
5. พื้นผ้า (เจือนเฮ๊าะ ยกดอก 3 ตะกอ) ลายก้นหอย
6. เส้นไหมแถบทอง
7. เชิงผ้า (อันเจือมสัมป๊วต)
8. “สะเลิก” การทอยกมุก
9. ชุดกรวยเชิง 2 ชั้นแบบราชสำนัก
10. ลายบายศรี
11. ลายโคม
12. ลวดลายการแซว (แบบกูย)
13. การต่อชายผ้าโดยการแซว (แบบกูย)
14. ลายหมี่คั่น (แบบลาว)
15. ลายโฮลพิกุล (เส้นกลาง)
16. ลายโฮล (แบบเขมร) (โฮลเกี๊ยตร; คชกริช)
17. กะเอด (ลูกอ๊อด)
18. ริมผ้า (ปะโบล)

“ชุดกรวยเชิง” ประกอบด้วย ช่อแทงท้อง เส้นลวด ลูกขนาบ หน้ากระดานแม่ลาย (ประจำยามก้ามปู) และกรวยเชิง

ภาพที่ 2 ต้นแบบผ้าไหมยกทอง 3 ชนเผ่า (ไตรภูมิภูษาผ้าไหมยกทองสุรินทร์)
ที่มา (ฉลอง สุขทอง และคณะ, ถ่ายภาพ, 3 ตุลาคม 2565)

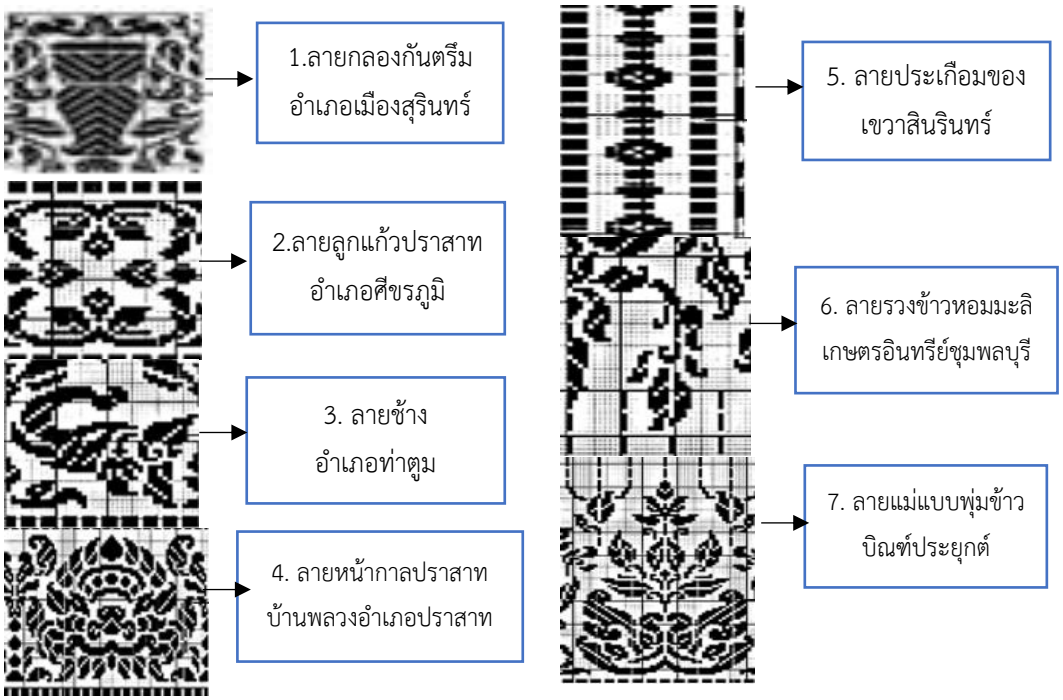

ภาพที่ 3 ต้นแบบลวดลายผ้าไหมยกทองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นสุรินทร์
ที่มา (ฉลอง สุขทอง และคณะ, ถ่ายภาพ, 3 ตุลาคม 2565)

3. การอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนกลุ่มทอผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์ จากการเข้าไปส่งเสริมพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหม มีการถอดบทเรียนของช่างทอ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การบอกเล่า การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน เห็นว่าควรใช้การย้อมสีธรรมชาติเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม โดยร่วมกันคิดสร้างลายอัตลักษณ์ 3 ชิ้นงาน นอกจากนี้มีการจัดทำชุดการเรียนรู้เรื่อง ผ้าไหมและผ้าไหมยกทองสุรินทร์ (หนังสือ และ E-Book), หนังสือภูมิปัญญาทอผ้าไหมสุรินทร์, สื่อวิดีทัศน์, การจัดนิทรรศการ, การจัดแสดงเดินแบบผ้าไหม และแผนที่สารสนเทศภูมิปัญญาผ้าไหม ผลจากการสอบถามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง 400 คน พบว่า โดยส่วนใหญ่ช่างทอผ้าไหมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.25) โดยด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.45 รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ค่าเฉลี่ย 4.38) ด้านการท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 4.32) และด้านสังคม (ค่าเฉลี่ย 4.24) นอกจากนี้ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าไหมโดยผ่านงานสร้างสรรค์ ระบำย้อมไหม รำทอผ้าไหม ได้มีการจัดทำเส้นทางสายไหมเชื่อมต่อจากแหล่งผลิตผ้าไหมและศูนย์เรียนรู้ ซึ่งได้มีการขยายผลโดยในศูนย์เรียนรู้กลุ่มจันทร์โสมาภูมิปัญญาชั้นครูได้จัดอบรมถ่ายทอดความรู้เทคนิคและกระบวนการผลิตผ้าไหมให้กับประชาชนและเยาวชนที่สนใจ เพื่อพัฒนาทักษะให้เป็นทุนทรัพย์ทางปัญญาในการผลิตผ้าไหมและผ้าไหมยกทอง

เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม นำสินค้าผ้าไหมยกทองสู่ตลาดผ้าไหม โดยการส่งเสริมจากสถาบันช่างศิลป์ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ สภาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ พาณิชย์จังหวัดสุรินทร์ พัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานในพื้นที่ เกิดตลาดชุมชน ตลาดผ้าไหม ช่วยสร้างรายได้ให้กับช่างทอผ้าไหม เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง มรดกภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองสุรินทร์ : อนุรักษ์ พัฒนาและถ่ายทอดเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน มีประเด็นเพื่อนำมาอภิปราย ดังนี้

1. องค์ความรู้ภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จังหวัดสุรินทร์เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่สำคัญที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง และมีวัฒนธรรมการทอผ้าไหมมายาวนาน มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นมรดกภูมิปัญญาที่มีกรรมวิธีการผลิตประณีต การยกทอง” หรือ “การสอดดิ้นทอง” ใช้ตะกอเส้นพุ่งพิเศษทำจากทองแท้มารีดเป็นเส้นเล็ก ๆ ปั่นควบกับเส้นด้ายมีเทคนิคการทอแบบเนื้อ 3 ตะกอ ที่ใช้ตะกอเส้นพุ่งพิเศษที่ทำให้เกิดลาย จำนวน 1,416-2,600 ตะกอ จึงต้องใช้คนทอถึง 4-5 คนต่อผืน มีกรรมวิธีการผลิตอย่างประณีตงดงาม มีการนำลายพื้นบ้านหรือของกลุ่มชาติพันธ์มาทอเป็นผ้าไหมยกทองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม อันเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพชน โดยแต่ละชุมชนจะมีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน ชาวไทย-เขมรเน้นลายมัดหมี่ ชาวไทย-ลาวเน้นลายเรียบ และชาวไทย-กวยเน้นการยกปักแซว ผ้าไหมสุรินทร์มีความโดดเด่นมีลวดลายจำนวนมากและส่วนใหญ่ย้อมสีธรรมชาติ สอดคล้องกับอลิศรา ธรรมบุตร และคณะ (2564) กล่าวถึงผ้าไหมสุรินทร์เป็นหนึ่งในจังหวัดที่ผลิตผ้าไหมแห่งวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมีความหลากหลายด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะการแต่งกายและการทอผ้าไหมของชาวบ้านจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งได้แสดงออกมาบนลวดลายผืนผ้าไหมสร้างวัฒนธรรมการแต่งกายให้กับจังหวัดสุรินทร์ ได้อย่างน่าภาคภูมิใจ ทั้งนี้ผู้ร่วมปฏิบัติการวิจัยมีช่างทอจำนวน 28 คน ที่ทำผ้าไหมตั้งแต่ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม กรอเส้นไหม ออกแบบลาย ย้อมผ้า ทอผ้า และขายผ้า ส่วนช่างทออีก 22 คน ที่ซื้อเส้นไหมมาจากร้านค้าแล้วนำมามัดหมี่ ย้อมผ้าไหมเอง มีการถ่ายทอดและกระบวนการเรียนรู้จากพ่อแม่ เครือญาติและภูมิปัญญาในชุมชน โดยผู้ทอส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง สอดคล้องกับงานวิจัยของประการ คุณารักษ์ (2545) พบว่าการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าไหมเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยการใช้ผ้าไหมเป็นเครื่องมือ เพื่อให้ผู้หญิงมีความสมบูรณ์พร้อมตามที่สังคมชุมชนคาดหวัง การถ่ายทอดความรู้การทอผ้าไหมผู้มีบทบาทหลัก คือ สถาบันครอบครัว

ได้แก่ แม่ ย่า ยาย ป้า น้าอาที่เป็นผู้หญิง เด็กผู้หญิงจะเรียนรู้การทอผ้าไหมควบคู่ไปกับการช่วยงานแม่ในการทอผ้าไหม

2. ผลการดำเนินการวิจัยพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหมยกทอง จังหวัดสุรินทร์ ในโครงการได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในการทำผ้าไหมเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพทักษะให้กับช่างทอ ทั้งเรื่องกระบวนการและเทคนิค ได้แก่ การย้อมสีไหมธรรมชาติ การออกแบบลาย การมัดลาย การกรอไหม การไล่ลายการทอผ้าไหมยกทอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เทคนิควิธีการอย่างประณีต ผลจากการดำเนินงานการยกระดับช่างทอ มีช่างทอในกลุ่มเป้าหมายสามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มภูมิปัญญาชั้นครู จำนวน 12 คน กลุ่มภูมิปัญญาชั้นกลาง (มีเทคนิค) จำนวน 30 คน และกลุ่มภูมิปัญญาขั้นพื้นฐาน (ช่างทอ) จำนวน 5 คน สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชญาภรณ์ บัวสระ, ธนกฤต ทุริสุทธิ์ และกฤตติกา แสนโภชน์ (2562) พบว่า ผลการกำหนดยุทธศาสตร์เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้าจังหวัดหนองบัวลำภู ได้ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสู่สากล 2) พัฒนาการบริการอย่างครบวงจร 3) เสริมสร้างศักยภาพบุคลากรในหลายช่วงวัย 4) ส่งเสริมภาพลักษณ์ของกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง ผลการทดลองใช้ยุทธศาสตร์เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้า จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปผลทดลองกิจกรรมโดยการพัฒนาศักยภาพและผลิตภัณฑ์ผ้า ได้แก่ 1) ผ้าและลวดลาย 2) วิถีการทอผ้า 3) สีสันของผ้า 4) นวัตกรรม

3. จากการศึกษาการอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนกลุ่มทอผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์ พบปัญหาช่างทอผ้าไหมเริ่มมีจำนวนลดน้อยลง ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีปัญหาสุขภาพ ขาดคนสืบสานและต่อยอด ทั้งนี้จากการเข้าไปส่งเสริมพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหม มีการถอดบทเรียนของช่างทอ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การบอกเล่า การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน เห็นว่าควรใช้การย้อมสีธรรมชาติเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ทำผ้าไหมยกทองเพื่ออนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ โดยร่วมกันคิดสร้างลายอัตลักษณ์ ได้แก่ ต้นแบบลวดลายผ้าไหมจากอำเภอที่มีลวดลายโดดเด่น 17 อำเภอ ต้นแบบผ้าไหมยกทอง 3 ชนเผ่า และต้นแบบลวดลายผ้าไหมยกทองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นสุรินทร์ สอดคล้องกับงานวิจัยของของปิลันลน์ ปุณญประภา (2561) พบว่า ปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาทอผ้า กลุ่มผู้ถ่ายทอดมีจำนวนน้อยและเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนเด็กและเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจ ขาดการสืบทอด ซึ่งการสืบทอดมีเพียงเฉพาะกลุ่มทอผ้าสตรี สอดคล้องกับงานวิจัยมาริสสา อินทรเกิด, ชรินพร งามกมล และวิชุตา อยู่ยงค์ (2561) พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาของการทอผ้าไหมมัดหมี่ซิ่นตีนแดงของชุมชนบ้านหัวสะพาน ใช้หลายวิธีร่วมกันทั้งการบอกเล่า การบันทึกลงในกระดาษลายเส้นกราฟการ

สาธิตและลงมือปฏิบัติ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน การอนุรักษ์และสืบสาน มีผู้ที่มีความรู้และฝีมือในการทอผ้าเพื่อสืบทอดรุ่นต่อรุ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธ์วดี พยัฆประโคน (2558) พบว่า การทำผ้าพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์มีขั้นตอนซับซ้อน มีหลายครอบครัวเลิกทอผ้าและสนับสนุนให้บุตรหลานประกอบอาชีพอื่น ช่างทอหลายคนอายุมากและจากไปโดยไม่มีผู้สืบทอด ในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีการนำภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นมาแปลงเป็นทุนในการผลิตสินค้า ทำให้การทอผ้ายังคงเป็นกิจกรรมสำคัญในหลายชุมชน ในงานวิจัยของกฤตติกา แสนโภชน์ และบุษกร สุขแสน (2562) เสนอควรรักษาเอกลักษณ์ลวดลายผ้า ค้นหาอัตลักษณ์ ควรมีลวดลายที่เป็นลายประจำจังหวัดหนองบัวลำภู สร้างแบรนด์ มีเรื่องราวให้มีเสน่ห์ดึงดูดให้เห็นคุณค่าของผ้า ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีการพัฒนาลายอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่น เพื่อสร้างแบรนด์สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าไหมยกทอง โดยการร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่และภาคประชาชน ศูนย์เรียนรู้ กลุ่มผู้ทอ วิสาหกิจและเครือข่าย เพื่อเพิ่มช่องทางตลาดในประเทศและนอกประเทศ การขยายตลาดทั้งตลาดบนและตลาดล่าง เพื่อเพิ่มช่องทางจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการขาย สร้างรายได้เพิ่มให้ชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย สามารถนำเสนอรูปแบบความเชื่อมโยงดังผังความคิดต่อไปนี้

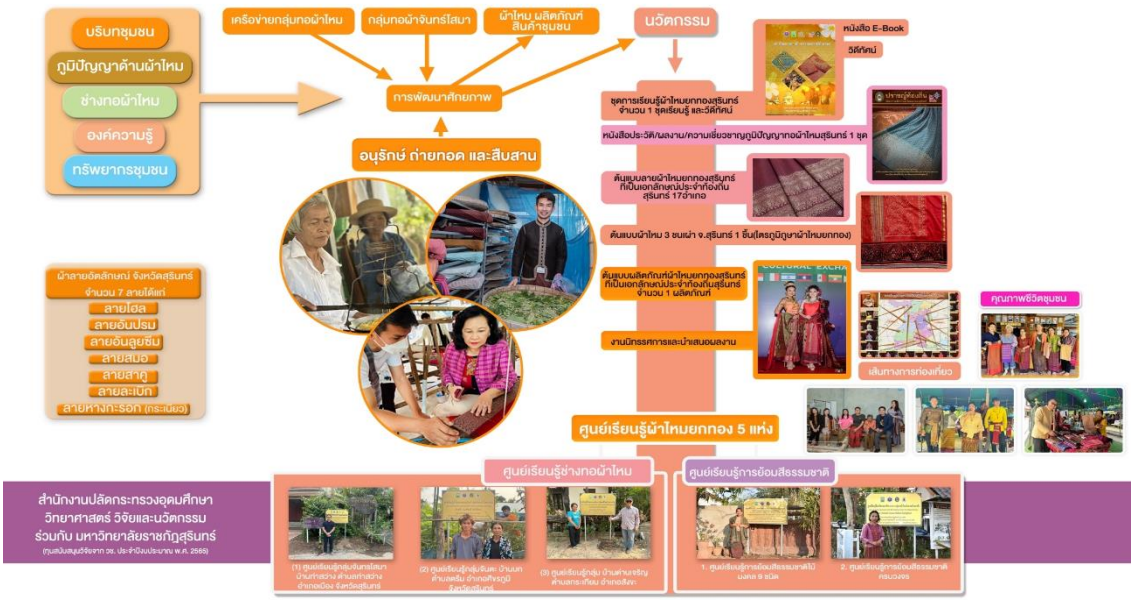

ภาพที่ 4 ผังเชื่อมโยงผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย

จากภาพที่ 4 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในโครงการนี้ ได้มีการดำเนินการพัฒนาอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาและสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยใช้หลักการทฤษฎีระบบ (System Model) ใช้ในการขับเคลื่อนงาน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) ปัจจัยกระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) โดยปัจจัยนำเข้า มีการศึกษาบริบทชุมชน ภูมิปัญญาผ้าไหม ช่างทอ องค์ความรู้เทคนิคการทำผ้าไหม ทรัพยากรชุมชน (หม่อนไหม อุปกรณ์ ไม้หรือสมุนไพรย้อมสีธรรมชาติ) ปัจจัยกระบวนการมีการพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าไหม กลุ่มผู้ทอผ้าไหม กลุ่มจันโสมา เพื่อนำมาพัฒนาทักษะและเทคนิคการทำผ้าไหม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดการความรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมหรือผลผลิตผ้าไหมอันทรงคุณค่าสู่ร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมยกทองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยผลผลิตที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย ได้แก่ ลายผ้าที่เป็นอัตลักษณ์ประจำจังหวัดสุรินทร์ 3 ชิ้นงาน จัดทำชุดการเรียนรู้เรื่อง ผ้าไหมและผ้าไหมยกทองสุรินทร์ (หนังสือ และ E-Book), หนังสือภูมิปัญญาทอผ้าไหมสุรินทร์, วิดีทัศน์, จัดนิทรรศการ, จัดแสดงเดินแบบผ้าไหม และแผนที่สารสนเทศภูมิปัญญาผ้าไหม ส่วนผลลัพธ์ ภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองที่สามารถพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ได้มี 5 แห่ง แยกเป็นศูนย์เรียนรู้ผ้าไหมยกทอง 3 แห่ง คือ กลุ่มจันทร์โสมา กลุ่มจันตะ และกลุ่มด่านเจริญ ศูนย์เรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติ 2 แห่งคือ ศูนย์การเรียนรู้บ้านหัดทอ ศูนย์การเรียนรู้กลุ่มสมใจ จำปาทอง

ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการวิจัยนี้ จำแนกได้ดังนี้ 1) มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม มีการรวบรวมองค์ความรู้ช่างศิลป์ท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นข้อมูลในการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา จัดทำเป็นหนังสือ E-Book ให้ดูน่าสนใจ บ่มเพาะเด็กเยาวชนให้ได้เข้ามาร่วมเรียนรู้ในแหล่งผลิตและศูนย์เรียนรู้ 2) ด้านสิ่งแวดล้อม มีการนำไม้และสมุนไพรมาย้อมสีธรรมชาติเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ยังส่งผลต่อสุขภาพช่างทอ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าไหม 3) ด้านเศรษฐกิจ การออกแบบลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นสุรินทร์ ทำให้มีสินค้าผ้าไหมที่เกิดการประยุกต์กับลายดั้งเดิมของชาวสุรินทร์ และการทำผ้าไหมยกทองจะช่วยให้ผ้าไหมมีราคาที่สูงขึ้น ทำให้ช่างทอหรือชาวบ้านมีรายได้มากขึ้นจากการขายสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ส่งผลทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น 4) ด้านการตลาดและการท่องเที่ยว จากการยกระดับแหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์เรียนรู้ ได้นำกลยุทธ์ส่วนประสมการตลาด 4 P’s มาเพื่อพัฒนาการผลิตผ้าไหม คือ ผลิตภัณฑ์ (Product), ราคา (Price), ช่องทางจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการขาย (Promotion) เพื่อวางกลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้องเหมาะสม โดยการพัฒนาลายอัตลักษณ์ประจำถิ่นประยุกต์กับลายดั้งเดิม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าไหมยกทอง การเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายโดยจัดงานแสดงเดินแบบผ้าไหม การรำทอผ้าไหม ระบำย้อมไหม เชื่อมต่อการท่องเที่ยว โดยจัดงาน

ส่งเสริมผ้าไหมของชุมชน เช่น ตลาดผ้าไหม ตลาดชุมชน ออกบูทนิทรรศการ ศูนย์เรียนรู้ การท่องเที่ยวเส้นทางสายไหม การรวมกลุ่มวิสาหกิจและเครือข่าย การทำเพจ ร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐในพื้นที่กับภาคประชาชน ศูนย์เรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการขายเป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้ให้กับช่างทอผ้าไหม และเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน ดังภาพที่ 5 และ 6

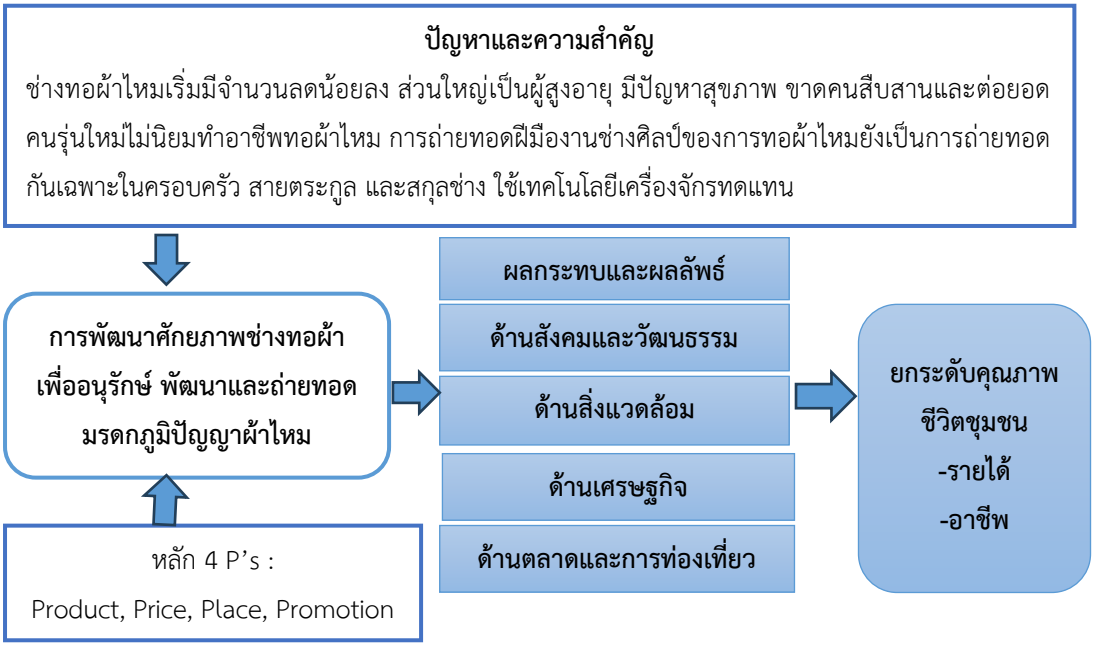

ภาพที่ 5 การอนุรักษ์ พัฒนาและถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองสุรินทร์

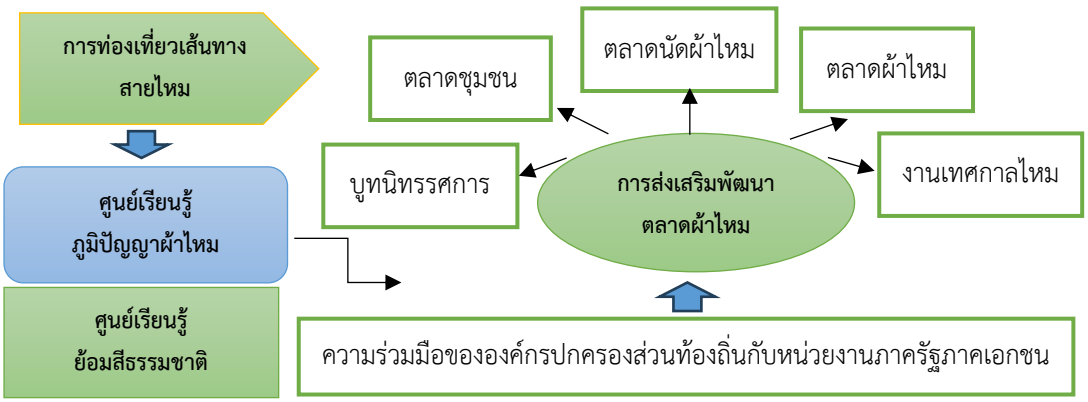

ภาพที่ 6 แนวทางการพัฒนาตลาดผ้าไหมสุรินทร์สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่าสภาพปัญหาด้านช่างทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ ช่างทอผ้าไหมเริ่มมีจำนวนลดน้อยลง ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีปัญหาสุขภาพ ขาดคนสืบสานและต่อยอด คนรุ่นใหม่ไม่นิยมทำอาชีพทอผ้าไหม วัสดุอุปกรณ์และครั่ง, คราม, ไม้ หรือสมุนไพรเพื่อใช้ย้อมสีธรรมชาติมีราคาสูงขึ้น เส้นไหมมีราคาแพง ขาดเงินทุนสำรอง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรส่งเสริมการจดลิขสิทธิ์ฟรีให้กับภูมิปัญญาที่ทำลวดลายผ้าต่าง ๆ เพื่อเป็นแรงจูงใจ และการขับเคลื่อนสังคมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดนโยบายส่งเสริมการทอผ้าไหมโดยการให้งบประมาณสนับสนุนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและลายผ้าของชุมชน

2. รัฐบาลควรมีแนวทางการให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของหน่วยงานกระทรวง สถาบันการศึกษาและครูภูมิปัญญาเพื่ออบรมด้านเทคนิค แลกเปลี่ยนเรียนรู้, พัฒนาศูนย์เรียนรู้ผ้าไหม ศูนย์เรียนรู้ย้อมสีธรรมชาติ ส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เลี้ยงครั่ง ปลูกไม้ย้อมสีธรรมชาติ การศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาและสืบทอดการทอผ้าไหมให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน ควรจัดงานส่งเสริมผ้าไหมของชุมชนเช่น ตลาดผ้าไหม ตลาดนัดผ้าไหม งานเทศกาลไหม การท่องเที่ยวเส้นทางสายไหม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนมาดูแหล่งผลิตผ้าไหมและเป็นการดึงคนให้มารู้จักผ้าไหมสุรินทร์ ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ สร้างรายได้ให้ผู้ทอมากขึ้น

4. กระทรวงวัฒนธรรม สถาบันการศึกษา ควรร่วมมือกับภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้และเครือข่าย เพื่อจัดการฝึกอบรมให้เยาวชน ใช้ศูนย์เรียนรู้ผ้าไหมเป็นแหล่งบ่มเพาะเด็กและเยาวชน ผู้ที่สนใจให้ได้เรียนรู้ เพื่อสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าไหม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกีฬาและการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันอุดมศึกษา ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาผ้าไหม ในมิติทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในการนำไปพัฒนาสังคมชุมชนดังนี้

1. กระทรวงวัฒนธรรม หรือหน่วยงานอื่น สามารถนำองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาช่างศิลป์ท้องถิ่นด้านผ้าไหมไปใช้เผยแพร่ข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาศิลปหัตกรรม และใช้ในการขับเคลื่อนสังคมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

2. กลุ่มผู้ประกอบการหรือช่างทอมีข้อมูลสำหรับการต่อยอดพัฒนาเทคนิคการทำผ้าไหมให้มีเอกลักษณ์ ที่จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ สร้างรายได้และอาชีพที่มั่นคงได้

3. สถาบันการศึกษา สามารถนำองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาช่างศิลป์ท้องถิ่นด้านผ้าไหมไปใช้เป็นหลักสูตรระยะสั้น หรือจัดอบรมเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาศิลปหัตกรรม และใช้ในการขับเคลื่อนสังคมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวประเทศชาติต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานปลัดกระทรวงอุมดศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สถาบันช่างศิลป์ท้องถิ่น หน่วยงานในสังกัดธัชชา กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนโครงการวิจัย ขอขอบคุณสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ สภาวัฒนธรรมอำเภอ หม่อนไหมสุรินทร์ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด การท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ และบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย ได้แก่ ช่างทอผ้าไหมจาก 17 อำเภอ จำนวน 50 คน ทำให้โครงการเกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

เอกสารอ้างอิง

กฤตติกา แสนโภชน์ และบุษกร สุขแสน (2562). ปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 7*(2), 47-60.

นงเยาว์ ทรงวิชา. (2565, ตุลาคม 12). *ภูมิปัญญาผ้าไหม บ้านนาตัง อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์*. (สิริพัฒถ์ ลาภจิตร, ผู้สัมภาษณ์).

ประการ คุณารักษ์. (2545). *กระบวนการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าไหม กรณีการทอผ้าไหม บ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปิลันลน์ ปุณญประภา พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ, นพดล อินทร์จันทร์ และ กิตติกรณ์ นพอุดมพันธ์. (2561). ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาต่อภูมิปัญญาและการสืบทอดผ้าทอไทยพวน บ้านใหม่ จังหวัดนครนายก. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม,* 6(1), 159-168.

พิชญาภรณ์ บัวสระ, ธนกฤต ทุริสุทธิ์ และกฤตติกา แสนโภชน์. (2562). ยุทธศาสตร์การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้า จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6*(10), 5259-5271.

มาริสสา อินทรเกิด, ชรินพร งามกลม และวิชุตา อยู่ยงค์. (2561). การอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมมัดหมี่ซิ่นตีนแดงของชุมชนบ้านหัวสะพาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารธุรกิจปริทัศน์*, *10*(1), 141-154.

เมธ์วดี พยัฆประโคน. (2558). ช่างทอผ้าพื้นบ้านกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, 3*(2), 16-24.

สรัญญา แปะทอง. (2544). *กลยุทธ์การตลาดผ้าไหม กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะหัตกรรมบ้านสามโค ตำบลปราสาททอง กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.* (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. (2562). *ผ้าไหมสุรินทร์.* สุรินทร์ : สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์.

สุดใจ สะอาดยิ่ง. (2565, ตุลาคม 2). *มรดกภูมิปัญญาผ้าไหมยกทองสุรินทร์.* (สิริพัฒถ์ ลาภจิตร, ผู้สัมภาษณ์).

สุริยา คลังฤทธิ์. (2560). อัตลักษณ์ภูมิปัญญาลวดลายผ้าไหมพื้นเมืองกลุ่มชาติพันธุ์เขมรเมืองสุรินทร์. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 7*(1), 186-199.

อลิศรา ธรรมบุตร, พัชราวรรณ อาจหาญ และทัศนียา นิลฤทธิ์. (2564). กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดผ้าไหมทอมือพื้นถิ่นจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการเทคโนโลยีการจัดการ*, *2*(2), 1-13.

วิจัยวิชาการ
The Journal of Research & Academics

มุมมองทางทฤษฎีและกรณีศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในนโยบายสาธารณะ

Theoretical Perspectives and Case Studies of the Advocacy Coalition Framework in Public Policy

ยศธร ทวีพล[1]

Yossathorn Taweephon

Received: February 13 2023

Revised: March 16, 2023

Accepted: April 12, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษามุมมองทางทฤษฎีและกรณีศึกษาของกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย ซึ่งเป็นการสะท้อนข้อตกลงเบื้องต้นและความเชื่อต่าง ๆ ของกรอบแนวคิดจากกรณีศึกษา โดยอาศัยวรรณกรรมจากผลงานทางวิชาการทั้งปัจจุบันและอดีตอันเป็นที่ยอมรับและได้รับการเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการระดับนานาชาติ การศึกษาตามมุมมองทฤษฎีของกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายตระหนักต่อระบบความเชื่อ อาทิ ความเชื่อหลักเชิงลึก ความเชื่อหลักนโยบายและความเชื่อรองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายสาธารณะ โดยมีศักยภาพการประยุกต์เพื่อศึกษานโยบายได้อย่างหลากหลายแง่ประเด็นการศึกษา อาทิ นโยบายต่างประเทศ นโยบายสังคม สาธารณสุขและการเมือง ตลอดจนสามารถนำมาออกแบบการศึกษานโยบายสาธารณะได้อย่างสร้างสรรค์ กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายจึงเป็นกรอบแนวคิดที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นและมีความแข็งแกร่งในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับในการศึกษานโยบายสาธารณะอย่างเฉพาะเจาะจงตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

[1] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ; Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University

Corresponding author, e-mail: Yossathorn@tsu.ac.th, Tel. 099-0316162

คำสำคัญ: กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย, นโยบายสาธารณะ, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

Abstract

This academic paper aimed to study the theoretical perspectives and case studies of the policy partner network conceptual framework which reflected the preliminary terms and beliefs of the conceptual framework from the case study based on literature from both present and past academic works that were accepted and published in international academic journals. A study according to the theoretical perspective of the policy partner network conceptual framework was aware of belief systems such as deep core beliefs, policy core beliefs and subordinate beliefs of stakeholders in public policy. It had the potential to be applied to policy studies in a wide range of educational issues such as foreign policy, social policy, public health, and politics as well as being able to creatively design the study of public policy. The policy partner network framework was therefore a unique and robust framework for explaining the changing social phenomenon which influenced public policy until being accepted to study specific public policies from the past until the present.

Keywords: Policy Alliance Network Conceptual Framework, Public Policy, Stakeholders

บทนำ

ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 20 นโยบายสาธารณะแบบดั้งเดิมเริ่มเผชิญหน้ากับปัญหาความสามารถในการศึกษานโยบายสาธารณะอย่างเฉพาะเจาะจง โดยมีปัญหาความกำกวม ไร้ขอบเขตในการศึกษา ขาดมุมมองและการมิติการศึกษานโยบายสาธารณะที่ชัดเจน ทำให้นโยบายสาธารณะแบบดั้งเดิมไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างเฉพาะเจาะจง ความท้าทายดังกล่าวทำให้นโยบายสาธารณะแบบดั้งเดิมพยายามคิดค้น ปรับปรุงและพัฒนาวิธีการศึกษานโยบายสาธารณะให้มีความหลากหลาย อาทิ การศึกษาเปรียบเทียบ (Weible, C. M. & Jenkins-Smith, H. C., 2016) ตลอดจนการศึกษาภายใต้หลักการ กรอบคิด แนวคิดตลอดจนทฤษฎีที่มีความเข้มแข็งและน่าเชื่อถือเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการแก้ไขปัญหาสาธารณะของประเทศ

กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย (Advocacy Coalition Framework) ถือเป็นมุมมองทางทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 20 แม้กรอบแนวคิดดังกล่าวจะเริ่มถูกกล่าวถึงตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1986 โดยพอล ซาบาเตียร์ (Paul Sabatier) แต่ถือเป็นกรอบแนวคิดที่มีฐานะเป็นทฤษฎีที่ยังคงมีความเข้มแข็ง (Wiley, K., et al., 2021) จากการตระหนักต่อการจัดการกับเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย การเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อและทัศนคติสังคมในระยะยาวภายใต้กระบวนการอย่างเป็นระบบ ทำให้กรอบแนวคิดมีฐานะเป็นเครื่องมือนโยบายสาธารณะใหม่ที่มีความสำคัญ โดยถูกนำมาศึกษาอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการศึกษาภายใต้บริบทการศึกษาระหว่างประเทศ (Pierce, J. J., et al, 2022)

ศักยภาพของกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายจึงนำมาสู่การจัดการกับความอ่อนแอของนโยบายสาธารณะแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะการนำมาประยุกต์ในการศึกษานโยบายสาธารณะอย่างเฉพาะเจาะจงภายใต้ตัวแปรเกี่ยวกับการจัดการปกครองในลักษณะความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการอธิบายนโยบายสาธารณะและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างเป็นพลวัตร ตลอดจนการเรียนรู้นโยบายและสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงนโยบายภายใต้ความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบาย (Koebele, E. A., 2019)

กว่าสามทศวรรษจากจุดเริ่มต้นของกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย แม้ว่ากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่ความเข้าใจและการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายยังคงสร้างปัญหาให้แก่นักนโยบาย นักวิชาการและนักปฏิบัติ เนื่องจากความเชื่อและมิติกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายอยู่บนองค์ประกอบพื้นฐานอย่างหลากหลาย อาทิ ลักษณะเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย การสะท้อนภาพการเรียนรู้นโยบาย การศึกษาปรากฏการณ์ตามระบบความเชื่อในการสนับสนุนนโยบาย ซึ่งมีความหลากหลาย ในขณะเดียวกันในปัจจุบันกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายถือเป็นกรอบแนวคิดที่ถูกนำมาเป็นมุมมองการศึกษาอย่างหลากหลายสาขาวิชา ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกต้องต่อกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย ผู้เขียนจึงสนใจศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษา ได้แก่ ศึกษามุมมองทางทฤษฎี ซึ่งเป็นการสะท้อนรูปแบบ ลักษณะและความเชื่อพื้นฐานของกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย ตลอดจนศึกษากรณีศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายเพื่อสร้างความเข้าใจการประยุกต์กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรในการศึกษาวิจัยนโยบาย

การนำเสนอเริ่มต้นจากนำเสนอมุมมองทางทฤษฎีกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย ลักษณะต่าง ๆ จากนั้นจึงกล่าวถึงกรณีศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นการประยุกต์สู่การวิจัยภายใต้กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย

มุมมองทางทฤษฎีกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย

กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายเป็นตัวแบบแนวคิดภายใต้นโยบายศาสตร์ ซึ่งตระหนักต่อบทบาทผู้เชี่ยวชาญ นักหนังสือพิมพ์ นักวิจัย นักวิเคราะห์นโยบาย นักวิชาการ ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร แนวร่วมและรัฐบาล ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบการเมือง (Henry, A. D., Ingold, K., Nohrstedt, D. & Weible, C. M., 2014) ที่มีอิทธิพลต่อปัญหาและนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายสาธารณะ (Funke, N., et al, 2021; Blake, K., Nahrath, S. & Ingold, K., 2020) โดยเชื่อว่าผู้เชี่ยวชาญ แนวร่วมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นตัวแปรสำคัญในนโยบาย (Wiley, K., et al., 2021) โดยมีบทบาทการแบ่งปันข้อมูล

การแข่งขัน การแลกเปลี่ยน การถกเถียงทางความคิด การจัดการทรัพยากร การประสานงาน และการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ซึ่งอาจมีกิจกรรมและบทบาทการสนับสนุนนโยบายแตกต่างกันตามรูปแบบการปกครอง (Nwalie, M. I., 2019) อาทิ การจัดกิจกรรมเสนอนโยบายสาธารณะให้รัฐบาลพิจารณา การมีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการเป็นที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการ การแสดงความคิดเห็นต่อนโยบาย การสร้างอิทธิพลต่อวาระนโยบายของสื่อ การเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความเห็น การมีส่วนร่วมกับองค์กรสาธารณะ ส่วนราชการ (Li, W. & Weible, C. M., 2021; Koebele, E. A., 2019) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความสำเร็จของนโยบายตามที่ต้องการ

นอกจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีฐานะเป็นเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย โดยแสดงบทบาทและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนหรือต่อต้านนโยบายสาธารณะ กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายเชื่อว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กิจกรรมและบทบาทดังกล่าวถูกขับเคลื่อนโดยความเชื่อและมุมมองที่มีต่อนโยบายสาธารณะ (Nwalie, M. I., 2019) โดยกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะทำหน้าที่สะท้อนมุมมองและความเชื่อของตนจนกระทั่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านต่าง ๆ ความเชื่อดังกล่าวประกอบด้วย ความเชื่อหลักเชิงลึก ความเชื่อหลักนโยบายและความเชื่อรอง

ความเชื่อหลักเชิงลึกถือเป็นความเชื่อที่ยากแก่การเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา (Shin, G., 2019; Funke, N., et al., 2021) อาทิ ความเชื่อในเสรีภาพ ความปลอดภัย อำนาจ ความยุติธรรม ตลอดจนความเชื่อในอัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ เพศ ศาสนา และอาชีพ ในขณะที่ความเชื่อหลักนโยบายสามารถเปลี่ยนแปลงตามความพึงพอใจนโยบาย อาทิ ผู้ควรได้รับประโยชน์จากนโยบาย การจัดสรรอำนาจหน้าที่ การจัดลำดับความสำคัญของนโยบายและความพึงพอใจต่อนโยบาย รวมถึงความเชื่อรอง ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามอิทธิพลของข้อมูลข่าวสาร (Nwalie, M. I., 2019) ได้แก่ ความสำคัญของความหลากหลายและข้อมูลการปฏิบัติงาน

โดยความเชื่อหลักนโยบายและความเชื่อรองเป็นส่วนประกอบการเปลี่ยนแปลงในนโยบายสาธารณะที่เป็นความเชื่อในบริบทการเมือง เศรษฐกิจและผลประโยชน์ สามารถเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม (Weible, C. M., Sabatier, P. A. & McQueen, K., 2009) ตามรายละเอียดที่ปรากฏในตารางที่ 1 โดย Sabatier, P. A. & Jenkins-Smith, H. C. (1999)

ตารางที่ 1 ระบบความเชื่อของกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย

ความเชื่อหลักเชิงลึก	ความเชื่อหลักนโยบาย	ความเชื่อรอง
1. ธรรมชาติของมนุษย์ 2. การจัดลำดับความสัมพันธ์ในคุณค่าพื้นฐาน อาทิ เสรีภาพ ความปลอดภัย อำนาจ 3. เงื่อนไขพื้นฐานในการจัดสรรทรัพยากรอย่างยุติธรรม อาทิ ความสำคัญของกลุ่มต่าง ๆ ที่ควรได้รับการจัดสรรสวัสดิการ 4. อัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ เพศ ศาสนา อาชีพ	1. การจัดลำดับคุณค่าพื้นฐาน 2. การระบุกลุ่มผู้ควรได้รับสวัสดิการ 3. ความร้ายแรงโดยรวมของปัญหา 5. การจัดสรรอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐบาลและภาคธุรกิจ 6. การจัดสรรอำนาจระหว่างรัฐบาลระดับต่าง ๆ 7. ลำดับความสำคัญตามเครื่องมือนโยบาย 8. ขีดความสามารถในการแก้ไขปัญหา 9. การมีส่วนร่วมของสาธารณะ การเลือกตั้งและผู้เชี่ยวชาญ 10. ความพึงพอใจต่อนโยบายหลัก	1. การให้ความสำคัญกับมุมมองเฉพาะในพื้นที่เฉพาะ 2. ความสำคัญ ความหลากหลายสาเหตุ ความเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น 3. การตระหนักต่อการตัดสินใจด้านกฎระเบียบ งบประมาณ การจัดสรร กรณีศึกษา การตีความกฎหมายและการแก้ไขกฎหมาย 4. ข้อมูลการปฏิบัติงาน ข้อมูลสถาบัน

ที่มา: Sabatier, P. A. & Jenkins-Smith, H. C. (1999)

ระบบความเชื่อของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องถูกจำแนกตามระดับการเปลี่ยนแปลงจากการเปลี่ยนแปลงยากที่สุดสู่การเปลี่ยนแปลงง่ายที่สุด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อระดับต่าง ๆ ถือว่ามีอิทธิพลโดยตรงต่อการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงของนโยบายสาธารณะที่แตกต่างกัน อาทิ ความเชื่อหลักนโยบาย เป็นความเชื่อที่มีศักยภาพนำมาสู่แนวทางการปรับปรุงนโยบาย เนื่องจากเป็นความเชื่อที่กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละกลุ่มมีความเข้าใจนโยบาย มีเหตุผลและมีข้อผูกพันกับระบบย่อยของนโยบาย ซึ่งระบบย่อยถือเป็นระบบที่ส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านจากความเชื่อจนกระทั่ง

นำมาสู่แผนงานหรือนโยบายสาธารณะใหม่ตามการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบาย (Ritter, A., Hughes, C. E., Lancaster, K. & Hoppe, R., 2018)

แม้กรอบความแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายประกอบด้วยความเชื่อหลักเชิงลึก ความเชื่อหลักนโยบายและความเชื่อรอง แต่ความเชื่อที่ทำหน้าที่เปรียบเสมือน “กาว” ถือเป็นความเชื่อหลักนโยบาย ทำหน้าที่ประสานความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งมีนายหน้านโยบาย โดยเฉพาะชนชั้นนำเป็นศูนย์กลางของความเชื่อ (Lee, K. & Jung, K., 2018) ระบบความเชื่อจึงเป็นกลไกสำคัญของการนำมาสู่การบรรลุเป้าหมายความสำเร็จของนโยบายสาธารณะ โดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและโอกาสการเมือง จนกระทั่งสามารถค้นหาความเชื่อที่เหมาะสมหรือดีที่สุด ซึ่งความเชื่อดังกล่าวมักได้รับการยอมรับว่ามีอิทธิพลต่อการปรับปรุงนโยบายใหม่

กรณีศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในนโยบายสาธารณะ

กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายได้รับความนิยมในการประยุกต์สู่การศึกษานโยบายสาธารณะอย่างแพร่หลาย ทั้งการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและเทคนิควิจัยอื่น ๆ (Pierce, J. J., et al., 2022) โดยเป็นส่วนสำคัญของการออกแบบการวิจัยในลักษณะการเลือกแนวร่วมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา (Wiley, K., et al., 2021) และเป็นกรอบการศึกษาข้ามพื้นที่และบริบทการศึกษาที่ตระหนักต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายในฐานะเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในการปฏิสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงในนโยบาย (Koebele, E. A., 2019) การศึกษาจึงมีศักยภาพการจัดการกับหน่วยการวิเคราะห์ระดับต่าง ๆ ในระบบย่อยนโยบาย ทำให้สามารถสะท้อนความเป็นพลวัตร ขีดความสามารถนโยบายและการปฏิบัตินโยบายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบย่อย

กรณีศึกษาแรกที่กล่าวถึงเป็นการศึกษาของ Shin, G. (2019) ประยุกต์กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย ศึกษาการยกเว้นวีซ่าภายใต้นโยบายต่างประเทศเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นฐานในสหรัฐอเมริกา การศึกษายอมรับว่ากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายมีฐานะเป็นทฤษฎีอธิบายการเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะที่เกิดจากการแข่งขันบนพื้นฐานระบบความเชื่อ ความพึงพอใจและฉันทามติระหว่างแนวร่วม สามารถสะท้อนการปฏิสัมพันธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบย่อย การนิยามสถานการณ์ ผลกระทบ รัฐธรรมนูญ ค่านิยมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีการเปลี่ยนแปลงตามข้อมูลและองค์ความรู้จากอิทธิพลการถกเถียงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้นโยบายที่สำคัญ ข้อค้นพบจากการศึกษาตามกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในนโยบายจึงสะท้อนตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระบบความเชื่อระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนสองกลุ่มต่อนโยบายยกเว้นวีซ่า

	แนวร่วมที่ตระหนักต่อความปลอดภัย	**แนวร่วมที่ตระหนักต่อเศรษฐกิจ**
ความเชื่อหลักเชิงลึก	- ความปลอดภัยของประชาชนและการเพิ่มความปลอดภัยในเขตแดน	- การเติบโตทางเศรษฐกิจของชาติ
	- มองว่านโยบายยกเว้นวีซ่าส่งผลกระทบทางลบต่อมิติการท่องเที่ยว	- มองว่านโยบายยกเว้นวีซ่าส่งผลกระทบทางบวกต่อมิติการท่องเที่ยว
ความเชื่อหลักนโยบาย	- รัฐบาลกระตือรือร้นต่อการป้องกันความปลอดภัยและควบคุมเขตแดน	- การพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ
ความเชื่อรอง	- คงอัตราการเข้าประเทศต่ำและควบคุมการย้ายถิ่นฐานของชาวต่างชาติอย่างเข้มงวด	- กฎระเบียบน้อยที่สุดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต
	- ยกเลิกการยกเว้นวีซ่าและไม่ขยายต่อ	- ปรับปรุงระบบเพื่อตรวจสอบนักท่องเที่ยวและผู้อพยพรวมถึงขยายขอบเขตการยกเว้นวีซ่า

ข้อค้นพบจากการศึกษาสะท้อนระบบความเชื่อระดับต่าง ๆ ของกลุ่มพันธมิตรเครือข่ายนโยบายที่ต่างกันในนโยบายการยกเว้นวีซ่าให้แก่นักท่องเที่ยว โดยกลุ่มหนึ่งเชื่อในความปลอดภัย ในขณะที่กลุ่มหนึ่งเชื่อในการตระหนักต่อเศรษฐกิจ ความแตกต่างก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้นโยบายและนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะในอนาคต กรณีศึกษาแรกจึงสะท้อนว่ากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายมีขีดความสามารถการเปลี่ยนแปลงนโยบายภายในระบบย่อยนโยบายจากอิทธิพลนายหน้านโยบายภายใต้การศึกษา โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการถกเถียงหรือการสร้างอิทธิพลการยอมรับจนนำมาสู่การนำนโยบายไปปฏิบัติ

กรณีศึกษาต่อมาเป็นการศึกษาของ Lee, K. & Jung, K. (2018) ศึกษาการปฏิรูปเงินบำนาญข้าราชการในประเทศเกาหลีใต้ ซึ่งพิจารณาการปฏิรูปภายใต้กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย โดยเชื่อว่ากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายสามารถสะท้อนการปฏิรูปทางการเมือง ความร่วมมือทางการเมือง ฉันทามติในแต่ละระบบความเชื่อ การแข่งขันระหว่างกลุ่มความมั่นคงและการเปลี่ยนแปลงนโยบาย พฤติกรรมความสนใจ การเปลี่ยนแปลงความคิดและประสบการณ์จากข้อมูลใหม่ กระบวนการเรียนรู้ของสังคมและการเรียนรู้นโยบายจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จนกระทั่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมที่มีอิทธิพลต่อนโยบายการ

เสริมสร้างระบบบำนาญอย่างยั่งยืน การศึกษาของ Lee, K. & Jung, K. (2018) จึงเป็นการศึกษาที่ซับซ้อนกว่าการศึกษาตามกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย โดย Shin, G. (2019)

การศึกษาดังกล่าวให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตามภาพที่ 1 โดย Lee, K. & Jung, K. (2018) ประกอบด้วย นายหน้านโยบายหรือผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มดังกล่าวมีบทบาทพัฒนาความเชื่อทั่วไป ซึ่งเป็นความเชื่อที่ส่งผลต่อฉันทามติทางการเมือง สังคมและส่งผลต่อฉันทามตินโยบาย โดยฉันทมติถือว่ามีอิทธิพลต่อโครงสร้างนวัตกรรม รวมถึงบทบาทการสร้างข้อมูลความรู้ที่ส่งผลต่อแนวร่วมกลุ่มต่าง ๆ อย่างน้อยสองกลุ่ม อาทิ ข้อมูลความรู้ ซึ่งกลุ่มความร่วมมือถือเป็นกลุ่มที่ส่งผลต่อฉันทามติทางการเมืองและสังคม จนกระทั่งส่งผลต่อโครงสร้างนวัตกรรม โดยกระบวนการดังกล่าวถือเป็นกระบวนการเรียนรู้นโยบายและการเรียนรู้ระบอบการปกครองตามลำดับ

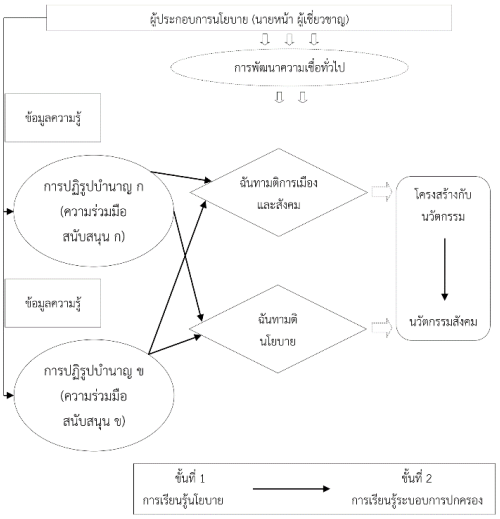

ภาพที่ 1 กระบวนการปฏิรูปบำนาญภายใต้กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายและนวัตกรรมสังคม

นอกจากนั้น Lee, K. & Jung, K. (2018) ระบุว่าการศึกษาตามกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรก่อให้เกิดความเข้าใจเนื้อหานโยบายสาธารณะ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบาย บทบาทผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะประธานาธิบดี กระบวนการปฏิรูป ความสัมพันธ์และสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบย่อยนโยบายในประเทศเกาหลีใต้ในลักษณะการต่อสู้หรือแข่งขันทางนโยบาย

นอกจาก 2 กรณีศึกษาดังกล่าวข้างต้น กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายถูกประยุกต์สู่การศึกษาอย่างหลากหลาย Nwalie, M. I. (2019) ศึกษาการปฏิรูปภาคสาธารณสุขในประเทศไนจีเรียช่วงปี ค.ศ. 2003-2014 ศึกษาตัวแปรต่าง ๆ และกระบวนการปฏิรูป โดยการ

วิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งตระหนักต่อความเชื่อหลักนโยบาย การศึกษาพบว่ากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายสามารถนำมาสู่การประยุกต์การศึกษาการปฏิรูปนโยบายในแอฟริกาได้อย่างโดดเด่นไม่แตกต่างกับกรณีศึกษาดังกล่าวข้างต้น เช่นเดียวกับการศึกษาของ Li, W. & Weible, C. M. (2021) ศึกษาวรรณกรรมกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในประเทศจีน

โดยกำหนดช่วงปีการศึกษาระหว่าง ค.ศ. 2006-2017 เพื่อพิจารณาสมมุติฐานการคงอยู่และความมั่นคงในการแข่งขันนโยบาย การศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในประเทศจีนก่อให้เกิดความเข้าใจทางทฤษฎี สมมติฐาน สะท้อนการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงนโยบายและความแตกต่างทางการปกครอง ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาตามกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายเดิมที่ส่วนใหญ่ศึกษาในกลุ่มประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยจากโลกตะวันตก ลักษณะเด่นในการศึกษาของ Li, W. & Weible, C. M. (2021) จึงเป็นการศึกษาที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของระบบการเมืองที่ขาดสิทธิการออกเสียง โดยระบุองค์ประกอบกระบวนการ การสนับสนุนนโยบายสาธารณะได้อย่างโดดเด่นและเป็นการศึกษาในพื้นที่ที่แตกต่างกัน

นอกเหนือจากการศึกษาข้างต้นที่มีลักษณะเด่นในการศึกษาตามกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายที่เป็นการสะท้อนความเชื่อ บริบทการเมืองและการเรียนรู้นโยบาย Lim, H. & Eun, J. (2018) ศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายมิติการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาการพัฒนาอย่างยั่นยืนในฐานะความกำกวม ซึ่งศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ โดยให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหลากหลาย อาทิ ผู้เชี่ยวชาญ ข้าราชการและนักหนังสือพิมพ์ โดยพิจารณาความเชื่อตามโครงสร้างสายการบังคับบัญชา การศึกษาจึงก่อให้เกิดการสะท้อนภาพความเชื่อระดับต่าง ๆ ในประเด็นที่ศึกษา การศึกษาตามกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายจึงมีศักยภาพในการอธิบายพฤติกรรมแนวร่วมที่มีบทบาทเปลี่ยนแปลงนโยบาย (Brooks, E., 2018)

โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะภายใต้การปฏิสัมพันธ์และการแข่งขันระหว่างแนวร่วม (Weible, C. M. & Jenkins-Smith, H. C., 2016) ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันตามลักษณะองค์กร อาทิ ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ หรือมีความแตกต่างกันตามกลุ่มผู้รับได้ผลประโยชน์ อาทิ ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม นักหนังสือพิมพ์ นักวิจัยและนักวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ (Jenkins-Smith H. & Sabatier, P., 1993) กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายจึงเป็นกรอบการศึกษาที่ถือว่าสามารถสร้างข้อมูลอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

ตารางที่ 3 ข้อค้นพบจากกรณีศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย

กรณีศึกษา	ประเด็นศึกษา	ระบบความเชื่อ	บริบทการเมือง	แนวร่วม	ความโดดเด่น
Shin, G. (2019)	การอพยพย้ายถิ่นฐานในประเทศสหรัฐอเมริกา	√	√	√	การสร้างข้อถกเถียง
Lee, K. & Jung, K. (2018)	การปฏิรูปการเงินบำนาญข้าราชการในเกาหลีใต้	√	√	√	ประยุกต์นวัตกรรมสังคม
Nwalie, M. I. (2019)	การปฏิรูปภาคสาธารณสุขในประเทศไนจีเรีย	√	√	√	กำหนดช่วงระยะเวลาศึกษา ช่วงปี ค.ศ. 2003-2014
กรณีศึกษา	**ประเด็นศึกษา**	**ระบบความเชื่อ**	**บริบทการเมือง**	**แนวร่วม**	**ความโดดเด่น**
Li, W. & Weible, C. M. (2021)	การทบทวนวรรณกรรมภายใต้กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในประเทศจีน	√	√	√	กำหนดช่วงการศึกษาระหว่าง ค.ศ. 2006-2017
Lim, H. & Eun, J. (2018)	การศึกษาความกำกวมของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในเกาหลีใต้	√	√	√	การคลี่คลายโจทย์วิจัยด้วยวิธีใหม่

ความโดดเด่นของกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายตามการพิจารณมุมมองทฤษฎีและกรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่าเป็นกรอบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในการศึกษาระบบความเชื่อ การอธิบายบริบทการเมืองและการตระหนักต่อแนวร่วมในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันแทบทุกกรณีศึกษา โดยมีความหลากหลายประเด็นศึกษาครอบคลุมประเด็นการอพยพย้ายถิ่นฐาน การยกเว้นวีซ่าให้แก่นักท่องเที่ยว การปฏิรูปภาคสาธารณสุข การอธิบายความกำกวมของประเด็นบางประเด็นและการศึกษาวรรณกรรมที่ใช้กรอบ

แนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย โดยศึกษาในหลายประเทศ และแต่ละกรณีศึกษาถือว่าสามารถออกแบบการศึกษาได้อย่างสร้างสรรค์ อาทิ การตระหนักต่อข้อถกเถียงระหว่างแนวร่วม การประยุกต์ประเด็นอื่น ๆ ภายใต้การศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย การกำหนดช่วงเวลาการศึกษา หรือบางกรณีศึกษาตอบคำถามในปัญหาการวิจัยโดยการใช้วิธีใหม่

บทสรุป

กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในมุมมองทางทฤษฎีเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ผ่านระบบความเชื่อ ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อหลักเชิงลึก ความเชื่อหลักนโยบายและความเชื่อรอง โดยความเชื่อแต่ละระดับมีระดับการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน กล่าวคือ ความเชื่อหลักเชิงลึกและความเชื่อหลักนโยบายถูกมองว่ายากแก่การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ในขณะที่ความเชื่อรองสามารถเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยข้อมูลสารสนเทศและผลประโยชน์ โดยระบบความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากระบบความเชื่อ ซึ่งถือเป็นการอธิบายปรากฏการณ์อย่างเฉพาะเจาะจงตามกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย การตระหนักต่อแนวร่วมนับว่ามีส่วนสำคัญต่อการศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย โดยแนวร่วมกลุ่มต่าง ๆ มักแสดงบทบาทการสนับสนุนนโยบายตามระบบความเชื่อ จึงทำให้ระบบความเชื่อกลุ่มแนวร่วมมีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงนโยบาย ส่วนการศึกษากรณีศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในนโยบายสะท้อนให้เห็นว่าระบบความเชื่อ บริบทการเมืองและแนวร่วมถูกนำมาประยุกต์เพื่อศึกษาตามกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย ในขณะเดียวกันมิติการศึกษาครอบคลุมทุกประเด็นและหลากหลายพื้นที่ นอกจากนั้นแต่ละกรณีศึกษามีการประยุกต์สู่มุมมองอื่นเพื่อศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายได้อย่างยืดหยุ่น กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย จึงได้รับการยอมรับในฐานะกรอบการศึกษาที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมอันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายอย่างเฉพาะเจาะจง

องค์ความรู้ใหม่

การพิจารณากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในฐานะทฤษฎีมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจกรอบแนวคิดดังกล่าว โดยเฉพาะองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ความเชื่อหลักเชิงลึก ความเชื่อหลักนโยบายและความเชื่อรอง ประกอบกับการศึกษาในกรณีศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในนโยบายสาธารณะ สะท้อนให้เห็นความหลากหลายของการศึกษานโยบายสาธารณะ โดยครอบคลุมทุกปัญหาสาธารณะ อาทิ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีและวัฒนธรรม ตลอดจนเทคนิคการศึกษานโยบายสาธารณะ ความหลากหลายของการนำกรอบแนวคิด

ดังกล่าวมาประยุกต์สู่การศึกษากับมิติอื่นอย่างครอบคลุม จึงถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการเสริมสร้างเทคนิค วิธีการศึกษาและการประยุกต์แนวทางใหม่ ๆ ในการศึกษานโยบายสาธารณะ

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับเกี่ยวกับการประยุกต์เทคนิคการศึกษา

นอกจากนั้นเทคนิคการศึกษาอันเกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษามุมมองทางทฤษฎีของกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายและกรณีศึกษากรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบายในนโยบาย จึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษานี้ โดยนอกจากประยุกต์ศึกษาปัญหาทางสังคมได้อย่างหลากหลาย องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาอย่างผสมผสาน ทำให้สามารถสะท้อนความแข็งแกร่งและความสามารถของกรอบแนวคิดในการศึกษานโยบายอย่างสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง

Blake, K., Nahrath, S. & Ingold, K. (2020). Combining the Institutional Resource Regime (IRR) Framework with the Advocacy Coalition Framework (ACF) for a better Understanding of Environmental Governance Processes: The Case of Swiss Wind Power Policy. *Environmental Science and Policy, 112*(2), 141-154.

Brooks, E. (2018). Using the Advocacy Coalition Framework to Understand EU Pharmaceutical Policy. *European Journal of Public Health, 28*(3), 11-14.

Funke, N., et al. (2021). The Roles of Experts and Expert-Based Information in the Advocacy Coalition Framework: Conceptual and Empirical Considerations

Based on the Acid Mine Drainage Case Study in Gauteng, South Africa. *Policy Studies Journal, 49*(3), 785-810.

Henry, A. D., Ingold, K., Nohrstedt, D. & Weible, C. M. (2014). Policy Change in Comparative Contexts: Applying the Advocacy Coalition Framework Outside of Western Europe and North America. *Journal of Comparative Policy Analysis, 16*(4), 299-312.

Jenkins-Smith, H. & Sabatier, P. (1993). The Dynamics of Policy-Oriented Learning. In Sabatier, P. & Jenkins-Smith, H. C. (eds.), *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach* (pp. 41–56). Boulder : Westview Press.

Koebele, E. A. (2019). Integrating Collaborative Governance Theory with the Advocacy Coalition Framework. *Journal of Public Policy, 39*(1), 35-64.

Lee, K. & Jung, K. (2018). Exploring Institutional Reform of Korean Civil Service Pension: Advocacy Coalition Framework, Policy Knowledge and Social Innovation. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 4*(1), 14.

Li, W. & Weible, C. M. (2021). China's Policy Processes and the Advocacy Coalition Framework. *Policy Studies Journal, 49*(3), 703-730.

Lim, H. & Eun, J. (2018). Exploring Perceptions of Sustainable Development in South Korea: An Approach Based on Advocacy Coalition Framework's Belief System. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 4*(4), 54.

Nwalie, M. I. (2019). Advocacy Coalition Framework and Policy Changes in a Third-World Country. *Politics & Policy, 47*(3), 545-568.

Pierce, J. J., et al. (2022). Common Approaches for Studying Advocacy: Review of Methods and Model Practices of the Advocacy Coalition Framework. *The Social Science Journal, 59*(1), 139-158.

Ritter, A., Hughes, C. E., Lancaster, K. & Hoppe, R. (2018). Using the Advocacy Coalition Framework and Multiple Streams Policy Theories to Examine the Role of Evidence, Research and other Types of Knowledge in Drug Policy. *Policy Case Study, 113*(8), 1539-1547.

Sabatier, P. A. & Jenkins-Smith, H. C. (1999). The Advocacy Coalition Framework: An Assessment. In Sabatier, P. A. (ed), *Theories of the Policy Process* (pp. 117–166). Boulder : Westview Press.

Shin, G. (2019). The Changing U.S. Immigration Policy on the Nexus of Security and Economy: Extending Visa-Waiver Program and Advocacy-Coalition Framework. *International Journal of Public Administration, 42*(10), 855-866.

Weible, C. M. & Jenkins-Smith, H. C. (2016). The Advocacy Coalition Framework: An Approach for the Comparative Analysis of Contentious Policy Issues. In Peters, B. G. & Zittoun, P. (eds.), *Contemporary Approaches to Public Policy: Theories, Controversies and Perspectives* (pp. 15–34). London : Palgrave Macmillan.

Weible, C. M., Sabatier, P. A. & McQueen, K. (2009). Themes and Variations: Taking Stock of the Advocacy Coalition Framework. *Policy Studies Journal, 37*(1), 121-140.

Wiley, K., Searing, E. A. M. & Young, S. (2021). Utility of the Advocacy Coalition Framework in a Regional Budget Crisis. *Public Policy and Administration, 36*(3), 401–426.

บทวิจารณ์หนังสือ
ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด
Book Reviews
Future Direction of Thailand after COVID

จิระวัฒน์ โรจนศิลป์[1]

Chirawat Rodchanasin

Received: February 02, 2023

Revised: May 28, 2023

Accepted: May 29, 2023

ผู้เขียน: ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี

จำนวน: 96 หน้า

ปีที่พิมพ์: 2564

ครั้งที่พิมพ์: ครั้งที่ 2

สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือ “ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด” ของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี พบว่า ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนมีแนวคิดที่จะถ่ายทอดเรื่องราวของประเทศ

[1] โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี; Pibulwitthayalai School The Secondary Educational Service Area Office Lopburi

Corresponding author, E-mail: chirawat.rodchanasin@gmail.com

ไทยหลังการผ่านพ้นวิกฤตโควิด ด้วยการทำตามระบบโครงสร้างของมรรควิธี 12 ประการ โดยถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ของผู้เขียนเองในแง่มุมต่าง ๆ ให้ทุกคนในสังคมได้ร่วมกันคิด และวางแผนอนาคตประเทศไทยไปพร้อมกัน โดยยึดหลักทางสายกลางหรือสายปัญญา ซึ่งได้แบ่งเนื้อหาของหนังสือออกเป็น 13 ตอนด้วยกัน ได้แก่ 1) บุพบท-โอกาสดีที่สุดในประวัติศาสตร์ 2) มรรควิธีที่ 1 จัดเวทีทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิดกันอย่างหลากหลายมาก ๆ 3) มรรควิธีที่ 2 การเปลี่ยนใหญ่ที่สุด คือ การเปลี่ยนทิฐิหรือการเห็น 4) มรรควิธีที่ 3 วิถีคิดใหม่-วิถีคิดสายกลาง 5) มรรควิธีที่ 4 พลังพลเมืองที่ตื่นรู้และกัมมันตะ 6) มรรควิธีที่ 5 เปลี่ยนโครงสร้างของประเทศจากโครงสร้างอำนาจเป็นโครงสร้างทางปัญญา 7) มรรควิธีที่ 6 สร้างพระเจดีย์จากฐาน 8) มรรควิธีที่ 7 ระบบเศรษฐกิจใหม่ 9) มรรควิธีที่ 8 ระบบการศึกษาใหม่ 10) มรรควิธีที่ 9 ระบบการเมืองใหม่ 11) มรรควิธีที่ 10 พลังทางศาสนา 12) มรรควิธีที่ 11 ระบบข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารที่ทำให้รู้ความจริงทั่วถึง 13) มรรควิธีที่ 12 สุขภาพ คือ ทั้งหมด อีกทั้งยังให้ข้อคิดธรรมมะที่สำคัญในการนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันอีกมากมาย เพื่อช่วยให้ผู้ที่สนใจนำหลักของมรรควิธี 12 ประการมาจัดการแก้ไขปัญหาโดยใช้ปัญญาและทางสายกลางเป็นที่ตั้ง เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันได้

คำสำคัญ: ทิศทาง, อนาคต, ประเทศไทย, โควิด, มรรควิธี 12 ประการ

Abstract

Book reviews entitled "Future Direction of Thailand after COVID" by Professor Dr. Prawet Wasi found that in this book, the author had an idea to convey the story of Thailand after the COVID crisis by following the structure of the 12 ways, conveyed through the author's own experience in various aspects for everyone in society to think together and plan the future of Thailand together by adhering to the middle path or the wisdom path which divided the contents of the book into 13 chapters as follows: 1) prologue - the best opportunity in history; 2) method 1: arrange a stage for the future direction of Thailand after COVID in a wide variety of ways; 3) method 2; the biggest change is to change one's views or see; 4) method 3; new way of thinking - middle way of thinking; 5) method 4: active citizen power and Kammanta; 6) method 5: to change the country's structure from a power structure to an

intellectual structure; 7) method 6: the way to build the pagoda from the base; 8) method 7: new economic system; 9) method 8: new education system; 10) method 9: new political system; 11) method 10: religious power; 12) method 11: information system and communication that made it possible to know the truth thoroughly; 13) method 12: health was all. It also provided many important Dhamma idea that can be applied in daily life. In order to help those who were interested in applying the principles of the 12 ways to solve problems by using wisdom and the middle path as the main to be a guideline for being able to be put into practice in daily life.

Keywords: Direction, Future, Thailand, COVID, 12 Ways

บทนำ

หนังสือ “ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด” เล่มนี้ของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นหนังสือที่มีแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลาย ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและได้มีการยกตัวอย่างปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในโลกปัจจุบัน นำมาเขียนร้อยเรียงเรื่องราวและอธิบายความหมายได้ทั้ง 2 แนวคิด ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดฝั่งวิทยาศาสตร์หรือแนวคิดฝั่งธรรมะทั้ง 2 แนวคิดล้วนแล้วแต่มีเหตุมีผลเป็นตัวประกอบ โดยยกหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาที่ประชาชนคนไทยให้ความเคารพนับถือ ซึ่งใช้การยกตัวอย่าง ผ่านการเปรียบเทียบตามปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลกและในปัจจุบัน ปรากฏการณ์ที่ทำให้คนทั่วโลกตื่นรู้มากที่สุด นั่นคือวิกฤติโควิดที่เราทุกคนกำลังเผชิญอยู่ในความเห็นของผู้เขียนเมื่อเราติดโควิดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ผู้ที่รู้ตัวว่าติดเชื้อโรคนี้” ซึ่งอยู่ในสถานภาพของ “ผู้ป่วย” ซึ่งต้องมี “คุณธรรมของผู้ป่วย” คอยกำกับดูแลดังที่พระพุทธองค์แสดงไว้ว่า คุณธรรมหรือข้อปฏิบัติสำหรับผู้ป่วยที่พยาบาลได้ง่ายมี 5 ประการ คือ 1) ทำความสบาย 2) รู้ประมาณในความสบาย 3) รับประทานยา 4) บอกอาการไข้ตามความจริงแก่พยาบาลไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่ 5) เป็นคนอดทนความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัสกล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิต (วิ.ม. (ไทย) 5/366/214-243) ส่วนการปฏิบัติตนหลังโควิดท่านได้ให้ข้อคิดว่า หลังวิกฤติโควิด ประชาชนทั่วโลกรวมถึงประชาชนคนไทย จะใช้วิธีการใดของมรรควิธี 12

ประการ มาจัดการแก้ไขปัญหาโดยใช้ปัญญาและทางสายกลางเป็นที่ตั้ง เพื่อเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย

สาระสำคัญของเนื้อหา

เนื้อหาหนังสือเรื่อง “ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด” ของประเวศ วะสี เป็นหนังสือที่มีแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลาย ผู้เขียนได้มีการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เข้ามาปรับใช้และแฝงอยู่ในทุกแนวคิด ควบคู่ไปกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างลงตัว โดยผู้เขียนจะเน้นการสอนเกี่ยวกับการตื่นรู้ และการอยู่บนโลกแห่งความเป็นจริงซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้ไตร่ตรองและคิดตาม ซึ่งผู้วิจารณ์ได้สรุปให้เห็นแก่นของเนื้อหาแต่ละบทดังนี้

บุพบท-โอกาสดีที่สุดในประวัติศาสตร์

เราเคยได้ยินคำว่า วิกฤตคือโอกาส แต่เมื่อวิกฤตมาถึงจริง ๆ คุณคิดว่าประเทศไทยจะรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างไร และจะมีทั้งฝ่ายที่ได้เปรียบและเสียเปรียบอยู่ในวิกฤตโควิดแบบนี้เสมอ ซึ่งส่งผลสะเทือนทั่วหน้าทั่วโลกในทุก ๆ มิติ ทำให้จิตสำนึกที่ทำให้มนุษย์จำนวนมากตื่นรู้ขึ้นพร้อม ๆ กัน หรืออาจจะใช้คำว่า “COVID-CoAwakening” หรือโควิด-จิตตื่นรู้ร่วมกัน การที่คนจำนวนมากตื่นรู้มาพร้อมกันเป็นโอกาสที่ดีที่สังคมจะมีการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของชาติ ดังนั้นแล้วคนไทยจึงต้องร่วมมือร่วมใจและใช้โอกาสนี้ในการปรับเปลี่ยนประเทศไทยให้ดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ ไม่ควรทำอะไรเล็ก ๆ หรือปล่อยให้เสียโอกาสและจะแก้วิกฤติไม่ได้จริง คนไทยทั้งประเทศจึงต้องมีความฝันใหญ่หรือที่เรียกกันว่า Big Dream Thailand จงกำหนดจินตนาการและความคิดให้ใหญ่ เพื่อจะมุ่งไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคตและจงคิดไว้เสมอว่าเราอย่ารังเกียจจินตนาการหรือฝันอันยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นพลังบวกอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนและฝ่าฟันทุกข้อจำกัดของจินตนาการโดยจะทำให้จินตนาการไม่มีข้อจำกัดและเป็นไปได้ ฉะนั้นคนไทยทั้งหมดควรมีความฝันที่ใหญ่ที่สุด โดยถ้าหากท่านได้ลองทำตามข้อเสนอตามมรรควิธี 12 ประการ ก็จะนำท่านไปสู่เส้นทางแห่งอนาคตของประเทศไทยหลังโควิดได้อย่างแน่นอน

มรรควิธีที่ 1 จัดเวทีทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิดกันอย่างหลากหลายมาก ๆ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพเป็นอย่างมาก โดยเห็นได้จากประเทศไทยมีทรัพยากรมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความพร้อมทางด้านกระบวนการคิด ดังนั้นประเทศไทยจึงควรจัดเวทีเพื่อระดมจินตนาการวิธีคิดวิธีการที่จะทำให้สำเร็จในการร่วมกันแก้ไขปัญหาสถานการณ์หลังวิกฤติโควิด เพื่อให้ต่างชาติยอมรับภาพจำประเทศไทยที่ดีที่สุด โดยใช้จินตนาการของแต่ละคนที่แตกต่างกันมารวมกันเป็นหนึ่งมีจุดมุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกัน โดยยึดหลักธรรมคำสอน

เป็นที่ตั้งซึ่งประเทศไทยได้มีพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมค้ำชูประเทศชาติ จึงเปรียบได้ว่าประเทศไทยเป็นเมืองธรรมเมืองทองและคำว่า “เป็นธรรม” หมายถึง ถูกต้องหรือตรงกับความจริงของธรรมชาติ ความถูกต้องหมายถึงถูกต้องในทุกมิติทั้งความเห็นถูก ความคิดถูก เศรษฐกิจถูก การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมถูก การเมืองการปกครองถูกเป็นต้น จึงรวมกันเป็นแผ่นดินที่ต้องมีธรรมหรือความถูกต้อง เป็นตัวนำประเทศ ดังพระปฐมบรมราชโองการของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ได้กล่าวไว้ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นี่คือหลักแนวคิดที่จะใช้ในการระดมความคิดและสามารถลงรายละเอียดได้ต่อไปว่า จะนำความถูกต้องเป็นธรรมที่สมบูรณ์ไปพร้อมกันจะต้องประกอบด้วยอะไรบ้างและมีวิธีการเผยแพร่ทิศทางอนาคตของประเทศไทยหลังโควิดได้จากการระดมความคิดต่อไปได้อย่างไรจนเกิดเป็นกระแสนิยมหรือชาตินิยม

มรรควิธีที่ 2 การเปลี่ยนใหญ่ที่สุดคือการเปลี่ยนทิฐิหรือการเห็น

ทิฐิ แปลว่า เห็น หรือรับรู้ (Perception) เพราะการเห็นทำให้เราได้รู้ ว่าอะไรที่เกิดขึ้นและจะเกิดขึ้นไปตามนั้น เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปตามที่คาดหวัง จึงทำให้การเห็นหรือทิฐิ มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ถ้าพูดตามความจริงแล้วหากเห็นความถูกต้องตามความเป็นจริงจะเรียกว่า สัมมาทิฐิ คือการทำให้ถูกคิดให้ถูก แต่ถ้าเห็นผิดไปจากความจริง จะเรียกว่ามิจฉาทิฐิ คือการทำให้คิดผิดทำผิดเป็นปัญหาที่อยู่ภายในโลกและจะคงอยู่ตลอดไป มีชาวยุโรปค้นพบความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ที่ทำให้มีอำนาจอันมหัศจรรย์นำไปสู่ความเจริญต่าง ๆ อย่างเหลือเชื่อแต่จะมีการเห็นผิด อันนำไปสู่การเสื่อมเสียสมดุลอย่างรุนแรงหรือเกิดวิกฤติ สิ่งที่เห็นผิดนั่นคือ เวลา ดังนั้นแล้วทุกสรรพสิ่ง เชื่อมโยงไปสู่ความเป็นองค์รวมเดียวกันเสมือนร่างกายของคนเราที่ประกอบด้วยเซลล์อวัยวะต่าง ๆ มากมายหลายชนิด ทั้งหมดทั้งมวลนี้ย่อมเชื่อมโยงเป็นองค์รวมเดียวกันคือชีวิต ความเป็นองค์รวมคือชีวิต เกิดคุณสมบัติใหม่อันอัศจรรย์เหลือเชื่อเหนือวัตถุ คือเซลล์และอวัยวะที่เป็นส่วนย่อย และเมื่อเซลล์ทุกเซลล์มีสำนึกแห่งองค์รวม ก็จะเกิดบูรณภาพและดุลยภาพ ซึ่งจะเป็นตัวที่กำหนดความสุข ซึ่งเป็นปกติสุขอย่างยั่งยืน แต่เมื่อเซลล์มะเร็งเป็นตัวอย่างของการสูญเสียความสำนึกแห่งองค์รวมจึงทำให้มีการแบ่งแยกส่วนเป็นเอกเทศ ไม่มีสำนึกถึงองค์รวมหรือเหตุแห่งการทำให้เสียสมดุลแห่งองค์รวม คือ ไม่ปกติสุขและไม่ยั่งยืน ดังนั้นแล้วโลกก็เหมือนเซลล์ร่างกาย โลกจะหายวิกฤติไม่ว่าจะมีการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเท่าใด ตราบใดที่มนุษย์ยังมีพิธีที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติ หรือการเข้าถึงตามธรรมชาติ คือการตื่นรู้ความจริงหรือที่เรียกว่าจิตสำนึกมาก ซึ่งเป็นจิตสำนึกใหญ่ เพราะธรรมชาติส่วนใหญ่เติบโตไม่มีที่สิ้นสุด หลุดออกจากสภาพจิตที่เล็ก ๆ ที่ปิดอยู่ในความคับแคบของส่วนเสี้ยวต่าง ๆ ดังนั้นแล้วจิตที่ติดอยู่ในที่คับแคก็เหมือนคนที่ติดคุก ไม่มีอิสรภาพไม่สามารถที่จะแสดงศักยภาพต่าง ๆ ให้ทุกคนได้เห็นและรับรู้ได้

แต่เมื่อหลุดไปสู่ความจริงตามธรรมชาติ เราจะเกิดอิสรภาพและความสุขอันลึกล้ำ เพราะฉะนั้นการปรับเปลี่ยนทิฐิหรือการตื่นรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ที่จะเป็นพลังนำไปสู่ยุคใหม่ของมนุษยชาติ เพื่อช่วยให้กันทำความเข้าใจและตื่นรู้ไปด้วยกันด้วยวิธีต่าง ๆ จะเกิดการส่งเสริมและเกิดการตระหนักรู้ เมื่อเกิดการตระหนักรู้แล้วนั้นจะมีแรงจูงใจสูงเป็นอันดับมาก มีการเก็บความสุขอันลึกล้ำ ความงาม และไมตรีจิตอันไพศาลที่เกิดขึ้น และนี่จึงเรียกว่า การเข้าถึงสิ่งสูงสุด คือ ความจริง ความดีและความงาม เมื่อทั้งสามอยู่ด้วยกัน ความจริงคือสิ่งสูงสุดที่มีศักยภาพและการเข้าถึงสูงสุด ดังคำกล่าวตามจารึกเสาพระเจ้าอโศก ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันที่ว่า “ความจริงมีชัยเหนือทุกสิ่ง”

มรรควิธีที่ 3 วิถีคิดใหม่ วิถีคิดทางสายกลาง

การที่มนุษย์มีความคิด หรือชุดความคิดแบบเก่าจะทำให้เกิดสิ่งที่ผิด หรือที่เราเรียกว่าเกิดการเห็นแบบแยกส่วนจะไม่สามารถมองเห็นได้ทั้งหมด แต่จะมองเห็นเพียงแค่องค์รวม การมองเห็นแบบแยกส่วนก็จะนำไปสู่ชุดความคิดแบบแยกส่วน คือคิดแบบตายตัวเมื่อคิดแบบตายตัวแล้วนั้น จะแบ่งเป็นข้างเป็นขั้วขัดแย้งกันจึงเกิดเป็นสาเหตุแห่งการทำลายล้าง ดังตัวอย่างที่เห็นในประวัติศาสตร์ของยุโรป ที่เต็มไปด้วยสงครามหรือความเชื่อที่แตกต่างกัน นำไปสู่การเข่นฆ่า การทำสงคราม ได้ง่าย ๆ ในขณะที่ประเทศอินเดียครั้งพุทธกาล มีลัทธิความเชื่อใหญ่ อยู่ 6-7 สำนัก แต่ละสำนักก็จะอยู่เคียงข้างปะปนกันไม่มีการจับอาวุธเหมือนในยุโรป เมื่อเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ขึ้นมาเพื่อต่อต้านลัทธิทุนนิยม ก็เกิดการต่อสู้กันขนานใหญ่ เกิดทั้งสงครามร้อนและสงครามเย็น จนโลกทั้งใบเกือบถูกทำลาย สงครามโลก 2 ครั้งก็เกิดขึ้นในยุโรป เนื่องจากยุโรปมีอำนาจมากที่สุด จึงส่งผลกระทบต่อวิธีคิดแบบแบ่งข้างแบ่งขั้วออกไปทั่วโลก เป็นการใช้ในกิจการทั้งหลายการพัฒนาต่าง ๆ ในโลก จึงทำแบบแยกส่วนไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจการเมืองการศึกษา รวมถึงการจัดการด้านขยะที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรมก็ทำแบบแยกส่วน เมื่อเรามองเห็นในธรรมชาติจะไม่มีของเสียหรือขยะที่ส่งผลกระทบต่อโลก หากเราลองมองย้อนเข้ามาใกล้ตัวเองมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาในประเทศไทยก็ทำแบบ แยกส่วนไปเอาวิชาเป็นตัวตั้งแยกออกจากความจริงของชีวิต ซึ่งสัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อม ชุมชน วัฒนธรรม สุนทรียธรรม การดูแลรักษาสุขภาพและการพัฒนาจิตใจ ให้ประชาชนได้เข้าถึงการศึกษามากยิ่งขึ้น เมื่อคนในประเทศต่างไปศึกษาในประเทศตะวันตก ซึ่งถือว่าศิวิไลซ์ก็ไปรับวิธีคิดแบบแยกส่วนของเข้ามาโดยอัตโนมัติ แล้วนำมาทะนงตนกันว่ามีวิธีคิดเฉียบแหลม โดยไม่รู้ตัวมาก่อนว่าอยู่บนวิธีคิดแบบแยกส่วน อันนี้มีต้นตอมาจากการเห็นผิด ดังที่กล่าวข้างต้นจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเสียสมดุลของบ้านเมืองตนเอง แต่ถ้าหากเราใช้วิธีคิดแบบทางสายกลาง คือวิธีคิดตามความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นกระแสของความเป็นเหตุเป็นผล ไม่มีอารมณ์หรืออคติเข้าไปเจือปน เป็นกระแสของความเป็นเหตุ ปัจจัยหรือกระแสของความเป็นเหตุ

เป็นผลอย่างต่อเนื่อง จึงสังเกตได้ว่าไม่มีจุดเริ่มต้นไม่มีจุดสิ้นสุด จึงไม่มีสภาวะสุดโต่ง อันเป็นที่มาของการเรียกว่าทางสายกลาง และความเป็นเหตุเป็นปัจจัยต่อเนื่องกันไป ไม่มีส่วนใดแยกตัวออกเป็นเอกเทศ โดยไม่สัมพันธ์กับส่วนอื่น วิธีคิดแบบทางสายกลางนั้นถูกนำมาเผยแพร่โดยพระพุทธองค์พระพุทธองค์ไม่ได้เป็นผู้สร้าง แต่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติในพระสูตรอิทัปปัจจยตาสมุปบาทว่าพระตถาคตทั้งหลายจะบังเกิดขึ้นก็ตามหรือไม่บังเกิดขึ้นก็ตามธรรมธาตุ ย่อมตั้งอยู่แล้วนั่นเทียวใคร ๆ ก็ค้นพบความจริงตามธรรมชาตินี้ได้โดยจะรู้จักหรือไม่รู้จักพระพุทธเจ้าก็ตาม ทางสายกลางจึงเป็นวิทยาศาสตร์ อย่างยิ่งใหญ่เหนือกว่าเพราะต้องปราศจากอคติจริง ๆ จึงจะเข้าถึงทางสายปัญญานี้ได้ในประเทศไทยมีปัญญาชนชาวพุทธอยู่มากทั้งที่เป็นสงฆ์ หรือเป็นฆราวาสก็สามารถที่จะนำวิธีคิดแบบทางสายกลาง ไปใช้ในกิจการและการพัฒนาทั้งหลายเพื่อให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น

มรรควิธีที่ 4 พลังพลเมืองที่ตื่นรู้และกัมมันตะ

ปกติโดยทั่วไปราษฎรจะตกอยู่ภายใต้การปกครองด้วยอำนาจ ไม่มีศักดิ์ศรีไม่มีศักยภาพมีฐานะที่เป็นธาตุบ้างเป็นไพร่บ้าง ถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงานโดยมีเจ้าขุนมูลนายหรือหลวง เป็นผู้เกณฑ์ไปทำสงคราม โดยใช้มายาคติต่าง ๆ ในสังคมไทย เข้ามาชักชวน หลอกล่อ จึงทำให้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย ทำให้คนทั้งหลายเป็นประดุจ ติดอยู่ในคุกที่มองไม่เห็นรู้สึกด้อยศักดิ์ศรีด้อยศักยภาพ ไม่มีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง ในสภาพอย่างนี้แม้ประชาธิปไตยเป็นตัวตั้งและเป็นกลไกสำคัญของประเทศ ก็ไม่เอื้ออำนวยผลให้เศรษฐกิจดีการเมืองดีและศีลธรรมดีได้ในความเป็นจริง (มายาคติคือ ความไม่จริง) ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีรวมถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์อยู่ในตัวตน และหากมนุษย์ทุกคนเกิดสำนึกระลึกรู้ในคุณค่าของตน ก็จะทำให้ตนเองหลุดออกจากคุกแห่งมายาคติ ที่กักขังเขาไว้ เป็นอิสระมีความสุขอย่างลึกล้ำ และตระหนักถึงศักยภาพตนเองที่จะทำอะไรดี ๆ รวมถึงการเกิดเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ ที่สามารถรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง อันจะนำพาประเทศให้พัฒนาได้อย่างหลากหลาย จากโครงสร้างสังคมเปลี่ยนจากสังคมทางดิ่ง เป็นสังคมทางราบ หรือสังคมที่สัมพันธ์กันด้วยความเสมอภาคและภราดรภาพ เป็นประชาสังคม (Civil Society) ในส่วนของสังคมทางดิ่ง เศรษฐกิจจะไม่ดีการเมืองจะไม่ดีศีลธรรมจะไม่ดี ไม่มีการเคลียริ่งของศาสนาศีลธรรม อย่างเช่นเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ พุทธศาสนาเป็นของคนดีแต่ศีลธรรมไม่ดีเพราะเป็นสังคมทางดิ่ง ฉะนั้นต้องทำความเข้าใจและส่งเสริมทุกวิถีทางที่ทำให้เกิดพลังพลเมืองตื่นรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้เศรษฐกิจดี การเมืองดีและศีลธรรมดีหรือเกิดสังคมที่มีความถูกต้องเป็นธรรม หากทุกคนในประเทศ เกิดสำนึกระลึกรู้ ในคุณค่าและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของตน จะหลุดออกจากคุกแห่งมายาสติที่กักขังเราไว้ได้ในที่สุด

มรรควิธีที่ 5 เปลี่ยนโครงสร้างของประเทศจากโครงสร้างอำนาจเป็นโครงสร้างทางปัญญา จะเห็นได้ว่าอุปสรรคที่สำคัญที่สุด ที่จะนำพาประเทศไทยไปสู่การเจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง เกิดจากสังคมที่ถูกต้องเป็นธรรม หรือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจ ประเทศไทยผูกกับโครงสร้างอำนาจมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา สังคมไทยมีวัฒนธรรมเชิงอำนาจ คือ คิดเชิงอำนาจ มีสัมพันธภาพเชิงอำนาจและมีระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองเป็นโครงสร้างอำนาจ เมื่อโครงสร้างอำนาจเริ่มมีอิทธิพลกับการใช้ชีวิตในสังคม โครงสร้างอำนาจจะทำให้เกิดการบีบเค้นจนทำให้เกิดการขัดแย้ง หรือมีทุกขภาวะ มีการเรียนรู้น้อยมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปในทางลบ ยิ่งในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ซับซ้อนมีหลากหลายปัญหา ที่จะต้องเร่งในการแก้ไขและปรับเปลี่ยน การใช้อำนาจยิ่งไม่ได้ผลกับชนกลุ่มใหญ่ในปัจจุบัน ไม่มีรัฐบาลใด ๆ ที่จะแก้ปัญหาได้ บ้านเมืองไทยจึงเกิดปัญหาสะสมมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเกิดวิกฤติก่อนที่โควิดจะแพร่ระบาด การเปลี่ยนโครงสร้างของประเทศ จากโครงสร้างอำนาจเป็นโครงสร้างทางปัญญา จึงจำเป็นต่อการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่อนาคตที่มีความถูกต้องเป็นธรรม เพื่อแก้ปัญหาโครงสร้างอำนาจซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่สุด และยากที่สุดเพราะระบบอำนาจนั้นเบ็ดเสร็จมีพลังรอบด้าน อำนาจสามารถบังคับใช้กฎหมายติดอาวุธ กำหนดการใช้ทรัพยากรการสื่อสารการทำสงคราม รวมไปถึงอำนาจด้านวัฒนธรรม เมื่อมีอำนาจเบ็ดเสร็จขณะนี้ถึงได้มีความไม่ถูกต้องในการนำทางและใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการทำลายล้างการต่อต้านได้อย่างง่ายดาย บนถนนสายประวัติศาสตร์เรี่ยราดด้วยกระดูกของนักอุดมคติที่มีการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมและความเป็นธรรม เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ เทียนผู้ทรงธรรมที่ตายในราวป่า นายปรีดี พนมยงค์ ก็เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีอุดมคติอันแรงกล้า ด้วยอายุเพียง 30 ปีเศษ เมื่อคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสามัญชนที่ฉลาด ที่ขึ้นไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และนายกรัฐมนตรี แต่อำนาจของคณะราษฎรอยู่ได้แค่สิบห้าปี ก็ถูกโครงสร้างอำนาจเก่าซึ่งมีพลังมากกว่าเอาคืนไป ดังนั้นคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจเป็นโครงสร้างทางปัญญา เมื่อเกิดปัญญาแล้วปัญญาจะทำหน้าที่เปลี่ยนจากเรื่องร้ายให้กลายเป็นดีเป็นเรื่องที่รื่นรมย์ และมีความสุขเพราะปัญญาทำให้เกิดความแจ่มแจ้ง ความแจ่มแจ้งทำให้เกิดความสุข ตรงข้ามกับสัมพันธภาพเชิงอำนาจซึ่งก่อให้เกิดความบีบคั้นทุกขภาวะ ความขัดแย้ง และความรุนแรง ดังนั้นขอให้ช่วยกันทำความเข้าใจ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง จากโครงสร้างอำนาจเป็นโครงสร้างทางปัญญา มีสมรรถนะทางปัญญาสูงที่จะพัฒนาบ้านเมืองไปสู่ความเป็นธรรมโดยสันติ เป็นสันติวรบทโดยแท้

มรรควิธี ที่ 6 สร้างพระเจดีย์จากฐาน

เปรียบเทียบการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศ ที่เริ่มจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจโดยเปรียบแนวทางการพัฒนาประดุจพยายาม “สร้างพระเจดีย์จากยอด” คือทำอะไรก็จะเอาแต่ด้านบนให้มันเติบโตมากที่สุด แล้วมันจะได้กระเด็นลงมาข้างล่างเพียงเล็กน้อย หากเปรียบการศึกษาก็จะเอาแต่ข้างบน มุ่งให้คนจบปริญญาให้มาก ๆ หากเปรียบการเมืองก็จะเอาแต่ประชาธิปไตยระดับชาติโดยทั้งหมดทิ้งฐานหรือทำลายฐานให้อ่อนแอ เมื่อไม่มีฐานรองรับ โครงสร้างข้างบนก็จะค่อย ๆ พังทลายลงมา “พระเจดีย์สร้างจากยอดไม่ได้” เปรียบเสมือนดั่งทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องค่อย ๆ สร้างจากฐาน เช่นเดียวกับการศึกษาเป็นฐานรากของมนุษย์ หากมนุษย์ทุกคนได้รับการศึกษาที่ดีเป็นพื้นฐานก็จะนำพาชีวิตของคนเราไปสู่จุดสูงสุด ดังนั้นโครงสร้างทุกชนิด ของฐานจะต้องกว้างแข็งแรงรองรับได้อย่างมั่นคง และฐานของประเทศ คือชุมชนท้องถิ่นอันกว้างใหญ่ไพศาล สังคมข้างบนกับสังคมข้างล่างไม่เหมือนกัน สังคมข้างล่างเป็นภาคที่เป็นจริง ในขณะที่สังคมข้างบนเป็นภาคที่เป็นมายาคติแฝงอยู่ ซึ่งในแต่ละสังคม จะมีการใช้วิถีชีวิตที่แตกต่างกัน เรียกองค์ประกอบของสิ่งนี้ว่าวัฒนธรรม ดังนั้นจึงมีความแตกต่างตั้งแต่ความเชื่อ ภาษา การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรม คำว่าวัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงศิลปวัตถุ หรือการร้องรำทำเพลงเท่านั้นแต่หมายถึงวิถีชีวิตที่ใช้ชีวิตร่วมกัน อันสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว แน่นอนว่าหากมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มจะต้องมีวัฒนธรรม มีการติดต่อค้าขายที่เชื่อมโยงกันทั่วโลกมีการใช้เทคโนโลยีระบบการเงินที่สามารถเคลื่อนไหวรอบโลกด้วยความเร็วของแสง รวมไปถึงการรับรู้ข่าวสาร ที่สามารถรับรู้ได้อย่างรวดเร็วรุนแรง หรือที่เรียกกันว่าปรากฏการณ์ผีเสื้อกระพือปีก (Butterfly Effect) เป็นจุดที่ทำให้คนส่วนใหญ่ ได้รับผลกระทบจากกรรมที่ตนไม่ได้ก่อ เมื่อการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจดำเนินไปความเหลื่อมล้ำระหว่างคนมีมากขึ้น เพราะสาเหตุมาจากสังคมข้างบนประสบความล้มเหลวในการพัฒนาศีลธรรม ระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้ในระบบชุมชนที่เรียกว่า ศีลธรรมชุมชน ฉะนั้นเมื่อประเทศไทยยังใช้การพัฒนาแบบการสร้างพระเจดีย์จากยอด ด้วยการทอดทิ้งหรือทำลายฐานให้อ่อนแอ จึงเป็นจุดที่ผิดพลาด อันนำมาสู่สถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบัน ฉะนั้น ประเทศไทยจะต้องมีการสร้างพระเจดีย์จากฐาน ด้วยการสร้างความเข้าใจ สร้างความเข้าถึงและพัฒนา ตามพระราชดำรัสของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งชี้แนะแนวทางการสร้างพระเจดีย์จากฐานด้วยวิธีต่าง ๆ หากประชาชนคนไทยปฏิบัติตามเราทุกคนจะอยู่รอดและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเป็นปกติสุข เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่มีผู้คนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีความถูกต้องเป็นธรรมและงดงาม

มรรควิธีที่ 7 ระบบเศรษฐกิจใหม่

บนโลกใบนี้จะมีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ให้ขับเคลื่อนไปควบคู่กับการพัฒนาประเทศ โดยนำหลักการในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ จากนักเศรษฐศาสตร์ที่เก่งระดับโลก และหลายคนที่ได้รับรางวัลโนเบล แต่หากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่ยังคงใช้ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าเกิดความเหลื่อมล้ำ ไม่ว่าจะเป็นความไม่เป็นธรรม ซึ่งส่งผลกระทบมากมายมหาศาล ไม่สามารถก้าวข้าม ได้ด้วยระบบเศรษฐกิจแบบเดิม ๆ ตามคำพูดที่ว่า คุณไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยวิธีการที่ก่อให้เกิดปัญหานั้น

1. ระบบเศรษฐกิจที่ผิดเกิดจากฐานความคิดที่ผิด เพราะฉะนั้นระบบเศรษฐกิจจึงเป็นเสมือนระบบสูบฉีดโลหิต เพื่อไปหล่อเลี้ยงร่างกายอย่างทั่วถึงเป็นธรรมและถูกต้อง

2. เมื่อมีการเห็นอย่างถูกต้องเกิดจากความคิดที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นระบบเศรษฐกิจจึงเปรียบเสมือนระบบสูบฉีดโลหิตไปหล่อเลี้ยงทุกส่วนของร่างกายอย่างทั่วถึงทันกาล จะไม่ทำให้ส่วนใดส่วนหนึ่งขาดเลือดไม่ได้ เราก็จะสามารถออกแบบระบบเศรษฐกิจกระบวนทัศน์ ไม่ได้เป็นระบบเศรษฐกิจสัมมาพัฒนา ที่ก่อให้เกิดความสุขสงบร่มเย็น

3. การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ สัมมาชีพ หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ สัมมาชีพจึงเป็นดัชนีร่วม ที่ร่วมเรื่องเศรษฐกิจจิตใจสังคม สิ่งแวดล้อมและศีลธรรมเข้ามาด้วยกัน จึงเป็นเครื่องชี้วัดที่ดีมาก เมื่อมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ จึงทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขและมีศีลธรรมที่ดี

4. ระบบเศรษฐกิจหลายเส้นทาง หากเปรียบร่างกายเป็นเสมือนระบบเศรษฐกิจร่างกายย่อมมีระบบทางเดินเลือดหลายเส้นทาง เพื่อที่จะนำพาร่างกายให้สมบูรณ์ที่สุด ทุกส่วนของร่างกายจะต้องมีหลอดโลหิตเพื่อไปหล่อเลี้ยงให้คงอยู่ เปรียบดังระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เป็นองค์รวมจะต้องมีหลากหลายเส้นทาง เพื่อที่จะตอบรับกับทุกสถานการณ์อย่างทันท่วงที

5. ระบบเศรษฐกิจ 3 เส้นทาง เป็นการบูรณาการให้ตอบโจทย์กับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยแยกออกเป็น 1) เศรษฐกิจคุ้มกัน 2) เศรษฐกิจสังคมที่ทั่วถึงเป็นธรรมแบบยูนุส 3) เศรษฐกิจมหาภาคแบบบูรณาการ โดย 3 ระบบเศรษฐกิจนี้จะสามารถออกแบบเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

6. ระบบเศรษฐกิจใหม่ เป็นระบบเศรษฐกิจที่จะทำให้บ้านเมืองมีความเจริญลงตัว มีทัศนียภาพใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ในระบบเศรษฐกิจทำให้ประเทศไทยมีระบบต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกัน และประชาชนเกิดจิตสำนึกแห่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล องค์กรรวมไปถึงสถาบันต่าง ๆ ให้ตระหนักรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการ

มรรควิธีที่ 8 ระบบการศึกษาใหม่

ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าระบบการศึกษาเก้าเป็นระบบการศึกษาที่อยู่บนความคิดแบบแยกส่วนคือแยกออกจากความจริงของชีวิต ไปเอาวิชาเป็นตัวตั้งตนและเน้นการเรียนรู้จากการท่องจำ ไม่ได้เน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ จึงส่งผลทำให้สร้างคนไทยที่อยู่ในระบบการศึกษาให้ไม่รู้จักความจริงอ่อนแอกับความเป็นจริงของประเทศ ระบบการศึกษาไม่เป็นระบบการเปรียบผ่านการเรียนรู้จากวิชาาที่ยังไม่ใช่ความจริงของประเทศให้อยู่ในหลักของความเป็นจริงในสถานการณ์จริง หรือการเริ่มต้นการสร้างพระเจดีย์จากฐาน โดยการเปิดพื้นที่ให้สังคมมีพื้นที่ในการแก้ปัญหาอย่างกว้างขวาง และเปิดรับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในอนาคต

มรรควิธีที่ 9 ระบบการเมืองใหม่

การเมืองไทยในปัจจุบันเป็นการเมืองที่อ้างตัวว่าเป็นประเทศต้นแบบของเสรีประชาธิปไตย แต่กลับกัน ประเทศที่อ้างตนเป็นเสรีประชาธิปไตยยังอยู่ในระบบที่ล้าหลัง ระบบการเมืองที่ล้าหลังนี้ ย่อมจะทำให้ประเทศชาติขาดการพัฒนา ประเทศไทยผ่านการต่อสู้ทางการเมืองมานานมีการปฏิวัติรัฐประหารจำนวนมาก มีการเขียนรัฐธรรมนูญใหม่ ๆ กว่า 20 ฉบับ เพื่อแสดงว่าวิธีเก่า ๆ อย่างนี้ใช้ไม่ได้ผลแล้วดังนั้นจึงควรที่จะนำ วิธีคิดทางสายกลางมาใช้ในการพัฒนาการเมือง ถ้าหากนำมรรคทั้ง 12 มรรคสมังคีมาใช้ก็จะทำให้การเมืองดีไปด้วยเพราะจะเชื่อมโยงอยู่กับความถูกต้องเป็นธรรมทั้งหมด กลุ่มการเมืองไม่ควรมีสิทธิ์ เพราะอำนาจเงิน แต่ควรที่จะเป็นสิทธิ์ของประเทศที่จะได้คนที่ดีที่สุดมาบริหารบ้านเมือง นี่คือการเมืองแบบใหม่ การเมืองแบบใหม่ อีกอย่างหนึ่งคือการเมืองอันเป็นอำนาจการตัดสินใจสูงสุด ต้องสัมพันธ์อยู่กับกระบวนการทางปัญญาสูงสุด กระบวนการทางปัญญาสูงสุดเป็นกระบวนการเพื่อพัฒนานโยบายระบบสาธารณะแบบมีส่วนร่วม ให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหา ซึ่งถ้าหากดำหลักการเมืองแบบใหม่มาใช้ อาจจะส่งผลทำให้ไม่มีการปฏิวัติรัฐประหารอีกต่อไป กองทัพจะเป็นสถาบันป้องกันประเทศ และประชาชนจะมีบทบาทในการพัฒนาระบบการเมืองอย่างมากที่สุด

มรรควิธีที่ 10 พลังทางศาสนา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าประเทศไทยได้นำหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธเข้ามาเป็น ส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต จนปัจจุบันมีคำกล่าวที่ว่าประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ เพราะแทบทุกพื้นที่ล้วนแล้วแต่มีวัด ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ประชาชนคนไทยให้การเคารพนับถือ ที่สำคัญ ประเทศไทยยังยกย่อง พุทธธรรมอันเป็นภูมิปัญญาที่มาจากความจริงตามธรรมชาติ เข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิต แต่หลังจากสถานการณ์โควิดเบาบางลง ประเทศไทยจะนำเอาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือจีดีพีเป็นตัวตั้ง ซึ่งเป็นแนวคิดในการนำไปสู่การเสียสมดุลของประเทศ ซึ่งจะต้อง

มีการปรับเปลี่ยนมากมาย แต่บนหลักความเป็นจริงที่จะต้องปรับเปลี่ยน ปรับทิฐิให้เห็นเป็นความจริงคือใช้วิธีคิดแบบทางสายกลาง เรียนรู้กระบวนการในการแก้ไขปัญหา และใช้กระบวนการทางสังคมให้ถูกต้อง ที่ผ่านมาพระพุทธศาสนาถูกทำให้เป็นเรื่องเล็ก โดยเป็นเครื่องมือของอำนาจรัฐ ไม่เปิดพื้นที่พังปัญญา และทางสังคมให้กับพระพุทธศาสนา ซึ่งหากย้อนกลับไปตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ประเทศไทยเต็มไปด้วยการต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมืองไม่ไว้วางใจกัน แม้แต่พระสงฆ์ก็เคยสึกออกมาเพื่อยึดอำนาจ จึงทำให้ปัจจุบันมีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายมีระบบการปกครอง ที่เด็ดขาดชัดเจนรวมไปถึงมีการแต่งตั้งโครงสร้างอำนาจที่ชัดเจนให้กับศาสนา พระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงไม่มีบทบาทใหญ่ แต่ยังคงรับใช้อำนาจรัฐและทำหน้าที่ทางจารีตประเพณีเป็นหลัก แต่หากหลังสถานการณ์โควิดเบาบางลง ประเทศไทยจะต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบของพระพุทธศาสนา ว่าด้วยการจัดการระบบให้มีพลังที่จะขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ โดยอาศัยภาคธุรกิจที่มีศรัทธาเข้าร่วมด้วยในการสนับสนุนและถ้าหากวัดทุกวัดร่วมกันขับเคลื่อน “ตามแผนและยุทธศาสตร์สร้างแผ่นดินสุขภาวะใน 800 อำเภอ 8,000 ตำบลทั่วประเทศ” จะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติตามสถานการณ์จริงทำให้ทุกฝ่ายฉลาดขึ้น และฉลาดร่วมกัน

มรรควิธีที่ 11 ระบบข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารที่ทำให้รู้ความจริงทั่วถึง

ร่างกายมนุษย์เป็นร่างกายที่มีระบบซับซ้อนมากมายเป็นที่สุดในจักรวาล ท่ามกลางความหลากหลาย สุดประมาณของเซลล์ และอวัยวะต่าง ๆ ระบบร่างกายมีบูรณภาพสมบูรณ์ เป็นองค์รวมที่มีดุลยภาพ และมีคุณสมบัติอันมหัศจรรย์ ร่างกายใช้หลักการหลากหลายอย่าง เพื่อเป็นส่วนที่ใช้ในการสื่อสารไปถึงเส้นประสาท เพื่อนำข้อมูลข่าวสารหรือการสื่อสารที่ทำให้ระบบรู้ความจริงถึงกัน ฉะนั้น ความหลากหลายจึงเป็นกฎของธรรมชาติ ที่เป็นตัวกำหนดความดีและความงาม ดังนั้นจึงปฏิเสธไม่ได้เลยที่สังคมไทยจะมีความหลากหลาย แต่ในท่ามกลางความหลากหลายเราจะต้องช่วยกันบูรณาการให้เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งจะทำให้เป็นสมบัติชิ้นใหม่อันอัศจรรย์ แต่ประเทศไทยยังขาดการคิดใหญ่และการลงทุนในระบบของการสื่อสารอย่างสมบูรณ์ จึงจำเป็นที่จะต้องมีคนไทยจำนวนหนึ่งที่มีจินตนาการใหญ่ มีฉันทะ วิริยะ และคุณสมบัติที่เหมาะสมที่จะเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสิ่งใหม่ ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

มรรควิธี ที่ 12 สุขภาพคือทั้งหมด

หากกล่าวถึงสุขภาพ สุขภาพคือสุขภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายจิตใจ สังคมและปัญญา จึงเป็นความหมายที่ครอบคลุม เป็นเรื่องของการบูรณาการและการพัฒนาจึงมีคำกล่าวว่า “สุขภาพคือ ทั้งหมด” หรือ Health is the Whole ฉะนั้นแล้วประเทศไทยจึงควรให้ความสำคัญกับระบบสาธารณสุข ดังที่การเผชิญวิกฤตโควิดของประเทศไทย ได้รับการให้คะแนนจากองค์กรระหว่าง

ประเทศว่าดีเป็นที่หนึ่งในโลก ระบบสาธารณสุขไทยมีโครงสร้างที่ครอบคลุมทั่วถึง มีบุคคลคุณภาพมีนักวิชาการและสถาบันทางวิชาการสนับสนุนจำนวนมาก โดยมีองค์กรของภาครัฐเป็นตัวขับเคลื่อนและสนับสนุน เช่น สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ที่คอยทำหน้าที่สนองนโยบายของภาครัฐมาโดยตลอด จึงมองไม่เห็นการปฏิวัติระบบสาธารณสุขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและดีขึ้น จากงานพัฒนาไม่ใช่วาทกรรมหรือการโค่นล้มทำลาย จึงจะเป็นประเทศไทยที่ถูกต้องเป็นธรรม เป็นประเทศที่ประชากรมีความสุขสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา

บทวิจารณ์หนังสือ

จากเนื้อหาในหนังสือเรื่อง “ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด” ของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ถือว่าเป็นหนังสือที่ดีที่คุณค่าทั้งต่อการอ่านและการครอบครองไว้ ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายได้รวบรวมไว้ให้แก่ผู้อ่านเพื่อเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และยังนำเสนอหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา เข้ามาปรับใช้และแฝงอยู่ในทุกแนวคิดมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จึงทำให้หนังสือเล่มนี้กลายเป็นหนังสือที่มีคุณค่าต่อผู้อ่าน

จุดเด่นของหนังสือ

สำหรับหนังสือ “ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด” ผู้วิจารณ์มองว่าเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน เนื่องจากผู้เขียนได้มีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์มีการยกตัวอย่างปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในโลกปัจจุบัน โดยนำมาเรียบเรียงในรูปแบบความเรียงร้อยแก้ว โดยวางเนื้อหาได้สอดคล้องกับหัวข้อของแต่ละบท ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย เนื้อหาแต่ละหัวข้อกระชับได้ใจความ มีการอธิบายให้ความหมายของหลักธรรม เพื่อให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจและเข้าใจในเนื้อเรื่องมากขึ้น นอกจากนี้ การออกแบบรูปเล่มมีความเรียบง่าย แต่ก็มีลวดลายที่ทำให้สะดุดตา และน่าหยิบมาอ่าน รูปแบบของปกจะออกไปทางการใช้สีปกและตัวหนังสือที่อ่านแล้วสบายตา ภายในเป็นกระดาษแบบถนอมสายตา รวมถึงขนาดของหนังสือเล่มนี้พอดีกับมือทำให้พกพาได้ง่าย สามารถนำไปอ่านได้ทุกที่ โดยรวมแล้วหนังสือเล่มนี้ถือว่าเป็นหนังสือที่ควรค่าแก่การอ่านและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำรงชีวิต อันนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “อนาคตประเทศไทยพุทธศักราช 2585” ได้อธิบายไว้ว่าผลการประมวลแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประเทศไทย ในสามทศวรรษที่ผ่านมาทำให้เห็นว่าสถานภาพด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยในระดับนานาชาติและในระดับอาเซียนมีความถดถอยเป็น

ลำดับ ภาคเกษตรของไทยซึ่งเคยเป็นเสาหลักของประเทศอ่อนแอลง ครอบครัวชนบทอาศัยเงินโอนจากภาคเมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ไทยที่เติบโตก็ยังไม่สามารถเป็นหัวรถจักรขับเคลื่อนผู้ประกอบการขนาดกลาง และขนาดย่อมให้เติบโตตามไปด้วย โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันอาศัยภาคบริการโดยเฉพาะการท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาคบริการที่พึ่งพิงนักท่องเที่ยวต่างชาติ การใช้แรงงานไม่อยู่บนพื้นฐาน ของนวัตกรรมและความรู้เช่นเดียวกับภาคบริการในประเทศพัฒนาแล้ว ความสัมฤทธิ์ผลในด้านการศึกษาของไทยก็ต่ำกว่าความสัมฤทธิ์ผลของชาติอื่น ๆ ในอาเซียนรวมทั้งเวียดนาม การทบทวนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาพบว่า คนไทยกำลังดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางความเสี่ยง ทั้งความเสี่ยงเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นมานี้ จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรนำไปสู่สังคมสูงวัยที่มีการออมลดลง การขาดแคลนแรงงาน หนี้สินสูง ซึ่งจะทำให้เกิดภาระทางการคลังของรัฐในระยะยาว การสูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขันในด้านการผลิต การค้าและการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ หรือแม้แต่การลงทุนในประเทศ และยังมีความเสี่ยงที่หลีกเลี่ยง ไม่ได้จากภัยพิบัติทางธรรมชาติและความเสี่ยง ที่มาจากปัจจัยภายนอกจากภาวะโลกร้อน ความเสี่ยงที่อาจจะเกิดจากโรคระบาด ความเสี่ยงซึ่งเกิดจากความตึงเครียดของการเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์โลกที่ ทำให้ขั้วอำนาจทางตะวันออกมีความเข้มแข็งขึ้น ทำให้เกิดทางสองแพร่งของขั้วอำนาจที่จะมีผลต่อวิสัยทัศน์และการตัดสินใจการกำหนดทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านการค้าและการลงทุน แต่จะลงลึกไปถึงด้านเทคโนโลยีและการศึกษาอีกด้วย (มิ่งสรรพ ขาวสะอาดและคณะ, 2565)

จุดด้อยของหนังสือ

สำหรับหนังสือ “ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด” พบว่ามีจุดที่ควรปรับปรุงไม่น้อย เริ่มจากองค์ประกอบของหนังสือเล่มนี้มีไม่ครบ คือ ไม่มีคำนำ ไม่มีบรรณานุกรมให้สืบค้นเพิ่มเติม รวมถึงการอ้างอิงโดยไม่ได้ระบุแหล่งบรรณานุกรมที่ชัดเจน เนื้อหาในบางบทไม่มีคำอธิบายเกี่ยวกับหลักธรรมที่กล่าวถึง อาจจะส่งผลทำให้ผู้อ่านเกิดความไม่เข้าใจ ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านไม่ได้อ่านอย่างราบรื่นและไม่เข้าใจในเนื้อหา มีการพิมพ์ฉีกคำในบางจุด จุดด้อยที่ปรากฏในช่วงกลางจนถึงท้ายของหนังสือ เมื่อผู้เขียนนำเสนอในประเด็นที่มีความละเอียดอ่อน ปกติผู้เขียนจะนำเสนอด้วยความเป็นกลางเพื่อให้ผู้อ่านพิจารณาด้วยตนเอง แต่บางช่วงผู้เขียนก็ปิดโอกาสเหล่านี้โดยการใส่ความคิดเห็นของตนลงไป อาจจะทำให้ผู้อ่านบางคนอาจไม่เห็นด้วยกับผู้เขียนคล้ายกับหนังสือของสงวนโชติสุขรัตน์ที่ไม่มีบรรณานุกรมเช่นกันท่านได้กล่าวว่าเราจะดูวิถีชีวิตของคนที่รวมกันอยู่เป็นสังคมว่ามีความคิดเห็นและความเชื่อถืออย่างไร ก็อาจดูได้โดยอนุมานจากเรื่องของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในสังคมทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะประเพณีที่สืบ ๆ ต่อ

กันมาแต่ปรัมปราซึ่งคนในสังคมรับเป็นมรดก มีจารีตประเพณี เป็นต้น ก็คือเรื่องของวัฒนธรรมนั่นเอง ที่ปั้นคนให้เป็นคนในชนชาตินั้นหรือถิ่นนั้นเป็นเฉพาะทำให้สังคมสงบสุขสมัครสมานสามัคคีเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนในยุคปัจจุบันและในอนาคต (สงวน โชตสุขรัตน์, 2553)

อีกหนึ่งประเด็นที่หนังสือยังไม่ได้กล่าวถึงคือ การให้น้ำหนักในมิติเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมมีไม่เท่ากันทั้งนี้ในมิติของทางสายกลางจะต้องมีหรือยึด “ความสมดุล” เป็นที่ตั้งเพื่อให้ตรงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่หมายถึง การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนทั้งยุคปัจจุบัน และยุคต่อไปและการสร้างความสมดุลระหว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม มนุษย์และสิ่งแวดล้อม (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2549) การพัฒนาของประเทศจะต้องเป็นไปในทิศทางที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอันจะทำให้มนุษย์ยังคงสามารถอยู่บนโลกใบนี้ต่อไปได้อีกยาวนาน โดยการพัฒนาในมิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือ การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดีเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปในระยะยาวและมีการกระจายประโยชน์ใช้ต่อไปได้ในระยะยาวและมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่รวมทั้งความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสีย (ไพฑูรย พงศะบุตร 2544) ซึ่งหนังสือเล่มนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญในมิตินี้ และในยุคโควิดนั้นถือว่าการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะเห็นได้จากการประกาศปิดพื้นที่บ้าน หมู่บ้าน สำนักงาน โรงงาน เพื่อป้องกันการแพร่ระบาด และการเก็บกวาด ฉีดพ่น ฆ่าเชื้อ เป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญ

สรุป

หนังสือ “ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด” ของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นหนังสือที่ผู้เขียนมีแนวคิดที่จะถ่ายทอดเรื่องราวของประเทศไทยหลังการผ่านพ้นวิกฤตโควิด ด้วยการทำตามระบบโครงสร้างของมรรควิธี 12 ประการ ที่สามารถสอนสังคมให้คนไทยได้รับรู้รับทราบ โดยรวมถึงได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้เขียนเองในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคม เปิดพื้นที่ทางปัญญา ให้ทุกคนในสังคมได้ร่วมกันคิด และวางแผนอนาคตประเทศไทยไปพร้อมกัน โดยยึดหลักทางสายกลางหรือสายปัญญาคือสาเหตุแห่งความเป็นเหตุเป็นผลโดยไม่แยกข้างแยกขั้ว เพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ประเทศไทย ที่มีความถูกต้องเป็นธรรมสมบูรณ์ โดยผู้เขียนเชื่อว่าหนังสือเล่มนี้เป็น “มหาสันติวรบท” หรือทางอันประเสริฐที่สันติ เพราะเป็นทางสายปัญญาที่จะนำผู้อ่านทุกท่านไปสู่อิสรภาพและมีศักดิ์ศรีเพื่อทำให้ประเทศไทย หลังพ้นวิกฤตโควิด พบกับความสุขประดุจบรรลุนิพพาน

เอกสารอ้างอิง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2549). การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารพัฒนาชุมชน, 45*(4), 8-10.

ประเวศ วะสี. (2564). *ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ไพฑูรย์ พงศะบุตร. (2544). *พจนานุกรมฉบับที่ 27*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ. (2565). *อนาคตประเทศไทยพุทธศักราช 2585.* เชียงใหม่ : มูลนิธิสถาบันศึกษา.

สงวน โชตสุขรัตน์. (2553). *ประเพณีไทยภาคเหนือ.* นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.